

POROČILO O RAZVOJU 2014

Kazalo

Kazalo	2
Uvodna pojasnila	4
Glavne ugotovitve	5
Povzetek	6
I. Razvoj po prioritetah Strategije razvoja Slovenije	9
1 Makroekonomski okvir in konkurenčnost gospodarstva	10
1.1 Makroekonomski okvir	11
1.2 Finančni trgi in zadolženost podjetniškega sektorja	18
1.2.1 Finančni trgi	18
1.2.2 Zadolženost podjetniškega sektorja	21
1.3 Konkurenčnost podjetniškega sektorja	23
2 Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj	34
2.1 Izobraževanje in usposabljanje	34
2.2 Raziskave, razvoj, inovacije in uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij	39
3 Učinkovitost države	43
3.1 Kakovost javnih financ	43
3.2 Institucionalna konkurenčnost	52
3.3 Učinkovitost pravosodja	57
4 Trg dela in socialna država	58
4.1 Trg dela	58
4.2 Sistemi socialne zaščite	62
4.3 Življenjski pogoji, družbena izključenost in socialna ogroženost	66
4.3.1 Materialni življenjski pogoji	67
4.3.2 Kakovost življenja	75
5 Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja	78
5.1 Integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike	78
5.2 Trajno obnavljanje prebivalstva	87
5.3 Skladnejši regionalni razvoj	89
5.4 Gospodarjenje s prostorom	92
5.5 Kultura	95
II. Kazalniki razvoja Slovenije	98
1. PRIORITETA:	99
1.1 Bruto domači proizvod na prebivalca v standardih kupne moči	100
1.2 Realna rast bruto domačega proizvoda	102
1.3 Inflacija	104
1.4 Ravnovesje sektorja država	106
1.5 Dolg sektorja država	108
1.6 Plačilnobilančno ravnovesje	110
1.7 Bruto zunanji dolg	112
1.8 Donosnost 10-letnih državnih obveznic	114
1.9 Razvitost finančnega sektorja	116
1.10 Razmerje med krediti in depoziti	118
1.11 Nedonosne terjatve	120
1.12 Produktivnost dela	122
1.13 Tržni delež	124
1.14 Stroški dela na enoto proizvoda	126
1.15 Faktorska struktura izvoza blaga	128
1.16 Na znanju temelječe tržne storitve	130
1.17 Mrežne dejavnosti	132
1.18 Neposredne tuje investicije	134
1.19 Podjetniška aktivnost	136
2. PRIORITETA:	138

2.1	Prebivalstvo s terciarno izobrazbo	139
2.2	Izdatki za izobraževanje	141
2.3	Vključenost odraslih v izobraževanje	143
2.4	Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost	145
2.5	Intelektualna lastnina	147
2.6	Uporaba interneta in e-storitev	149
3.	PRIORITETA:	151
3.1	Izdatki sektorja država po namenih	152
3.2	Ekonomska struktura davkov in prispevkov	154
3.3	Davki in prispevki za socialno varnost	156
3.4	Državne pomoči	158
3.5	Subvencije	160
4.	PRIORITETA:	162
4.1	Stopnja delovne aktivnosti	163
4.2	Stopnja brezposelnosti	165
4.3	Stopnja dolgotrajne brezposelnosti	167
4.4	Začasne zaposlitve	169
4.5	Delne zaposlitve	171
4.6	Izdatki za socialno zaščito	173
4.7	Izdatki za pokojnine	175
4.8	Izdatki za zdravstvo	177
4.9	Izdatki za dolgotrajno oskrbo	179
4.10	Minimalna plača	181
4.11	Tveganje revščine	183
4.12	Materialna prikrašanost	185
4.13	Zmogljivosti zdravstva	187
4.14	Zmogljivosti izobraževalnega sistema	189
4.15	Zadovoljstvo z življenjem	191
5.	PRIORITETA:	193
5.1	Emisije toplogrednih plinov	194
5.2	Emisijsko intenzivne industrije	196
5.3	Energetska učinkovitost	198
5.4	Obnovljivi viri energije	200
5.5	Delež cestnega prometa v blagovnem prometu	202
5.6	Okoljski davki	204
5.7	Intenzivnost kmetovanja	206
5.8	Intenzivnost poseka lesa	208
5.9	Koeficient starostne odvisnosti	210
5.10	Pričakovano trajanje življenja in leta zdravega življenja	212
5.11	Stopnja rodnosti	214
5.12	Selitveni prirast	216
5.13	Regionalne razlike v BDP na prebivalca	218
5.14	Regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti	220
	Literatura	222
	III. Priloga	228
	Izračun sintezne ocene razvoja po posameznih prioritetah SRS	229

Uvodna pojasnila

Poročilo o razvoju je dokument, s katerim spremljamo uresničevanje Strategije razvoja Slovenije (SRS 2005–2013) in druge strukturne spremembe v slovenski ekonomiji. Vlada RS je Strategijo razvoja Slovenije sprejela junija 2005 za obdobje do leta 2013. V poročilu spremljamo uresničevanje glavnih razvojnih usmeritev SRS, hkrati pa pri interpretaciji ugotovitev upoštevamo, da se je Slovenija (podobno kot celotna EU) z gospodarsko krizo oddaljila od številnih ciljev SRS, ki zato kratkoročno niso dosegljivi. V analizi in ugotovitvah se zato osredotočamo predvsem na gibanja od začetka krize, in sicer tudi v luči primerjav z drugimi državami in najnovejših usmeritev na ravni EU. V tem smislu smo v analizo vključili tudi pregled uresničevanja strateških ciljev EU, ki zavezujejo Slovenijo (cilji strategije EU 2020, nabor kazalnikov za ocenjevanje presežnih neravnovesij v EU). Letošnje poročilo podaja pregled gibanj do leta 2013 oziroma do leta 2012, če so zadnji razpoložljivi podatki na voljo le za to leto.

Sestava Poročila o razvoju sledi razvojnim ciljem in prioritetam SRS, njihovo uresničevanje pa analiziramo s pomočjo izbranega nabora kazalnikov razvoja Slovenije. SRS je postavila tri ključne cilje na področju gospodarskega, socialnega in trajnostnega razvoja:

- (i) na področju gospodarskega razvoja je cilj preseči povprečno raven gospodarske razvitosti EU in povečati zaposlenost v skladu s cilji Lizbonske strategije,
- (ii) na področju družbenega razvoja izboljšanje kakovosti življenja in blaginje prebivalstva,
- (iii) na področju medgeneracijskega in sonaravnega razvoja pa uveljavitev načela trajnosti na vseh področjih razvoja.

Za doseg te ciljev je SRS opredelila pet razvojnih prioritet: konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast, učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj, učinkovita in cenejša država, moderna socialna država in večja zaposlenost ter povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja. Poročilo je razdeljeno na dva dela: v prvem je predstavljen pregled napredka po posameznih razvojnih prioritetah za doseganje ciljev SRS, v drugem pa podrobnejši pregled sprememb po posameznih kazalnikih razvoja Slovenije. Ugotovitve v poročilu večinoma temeljijo na rezultatih nabora teh kazalnikov, na področjih, kjer zaradi pomanjkanja podatkov ni ustreznih kazalnikov, pa smo se oprli tudi na druge vire (domače in tuje raziskave, poročila o izvajanju področnih strategij in programov). V prilogi Poročila predstavljamo kvantificirano sintezno oceno razvoja, ki dopolnjuje ekspertni pristop Poročila, a hkrati ne nadomešča celovite ocene napredka na posameznem področju, saj je omejena s časovno in geografsko razpoložljivostjo podatkov, potrebnih za njen izračun.

Pri interpretaciji kazalnikov razvoja, izraženih v odstotku BDP, je v obdobju gospodarske krize potrebna previdnost, saj je na njihove spremembe močno vplivalo skrčenje bruto domačega proizvoda v tem času. V času močnih kratkoročnih nihanj gospodarske aktivnosti so namreč ti kazalniki pod velikim vplivom spremembe vrednosti bruto domačega proizvoda, kar je nujno upoštevati pri analizi spremembe njihove vrednosti v času pa tudi v primerjavi z drugimi državami, kjer v analiziranem obdobju ni bilo podobnih gospodarskih nihanj. Pri teh kazalnikih zato še posebej izpostavljamo tudi spremembe absolutnih vrednosti.

Pri pripravi Poročila smo uporabili uradne podatke domačih in tujih institucij, ki so bili na razpolago do začetka aprila 2014. V analizah smo Slovenijo primerjali z osemindvajsetimi članicami EU, kjer še ni bilo na voljo podatkov za zadnjo novo članico EU, Hrvaško, pa smo uporabili povprečje sedemindvajseterice (EU-27). Kadar v tekstih uporabljamo izraz evropsko povprečje ali povprečje EU, tako mislimo na skupino držav EU-28, ko govorimo o starih članicah, gre za skupino držav EU-15, kot nove članice pa imenujemo skupino držav EU-13 (oz. EU-12 brez Hrvaške), ki se je Evropski uniji pridružila v širitvah po letu 2004.

Glavne ugotovitve

Leto 2013 je zaznamovala izvedba nekaterih dolgo odlašanih strukturnih reform, do pozitivnih sprememb je prišlo na področju konkurenčnosti, pokazali pa so se tudi prvi znaki gospodarskega okrevanja. V letu 2013 se je začela izvajati nova pokojninska zakonodaja, sprejeta je bila reforma trga dela, usmerjena k zmanjšanju rigidnosti delovne zakonodaje in segmentacije trga dela, ob koncu leta pa je Slovenija pristopila tudi k sanaciji bančnega sistema. Začetek izvajanja sanacije bank je skupaj z nakazanimi premiki v smeri privatizacije precej izboljšal percepcijo Slovenije na mednarodnih finančnih trgih. Pomeni namreč prve korake v smeri nujnega prestrukturiranja (vključno s privatizacijo in izboljšanjem upravljanja) bančnega in podjetniškega sektorja, ki bi lahko prekinilo negativno povezavo med slabimi gospodarskimi razmerami, stanjem v bankah in javnih financah. To bi lahko izboljšalo tudi možnosti za pritok neposrednih tujih investicij, ki bi s finančnimi viri in prenosom znanj pospešile prestrukturiranje gospodarstva. V letu 2013 so bili sprejeti tudi nadaljnji ukrepi na fiskalnem področju, zaradi dokapitalizacije bank pa se je primanjkljaj sektorja država močno povečal. Njegovo vzdržno zmanjšanje tako ostaja ena od prioritet za zagotovitev makroekonomske stabilnosti, še zlasti v luči hitro naraščajočega dolga države. Po močnem poslabšanju konkurenčnosti v začetku krize, ki je bilo posledica strukturnih slabosti gospodarstva in tudi ukrepov za blažitev negativnih vplivov krize na socialni položaj prebivalstva, se v zadnjem obdobju tudi na področju konkurenčnosti kažejo pozitivni premiki. Z izrazitejšim prilagajanjem trga dela (plače in zaposlenost) slabim gospodarskim razmeram se namreč stroškovni pritiski na konkurenčnost v zadnjih letih zmanjšujejo. Poleg tega se je v letu 2013 prvič od začetka krize povečal delež slovenskega izvoza na svetovnem trgu, pokazali pa so se tudi prvi znaki gospodarskega okrevanja.

Kljub premikom v zadnjem letu je nazadovanje Slovenije v gospodarski razvitosti od začetka krize med največjimi v EU, močno se je poslabšala tudi blaginja prebivalstva, zmanjševanje pritiskov na okolje pa še naprej izvira predvsem iz manjše gospodarske aktivnosti. Slovenija se uvršča med države z največjimi poslabšanji gospodarske aktivnosti, trga dela in javnih financ od začetka krize. Za zmanjšanje zaostanka v gospodarski razvitosti je ključen dvig ravni produktivnosti (dodane vrednosti na zaposlenega), ki ga omejuje nezadostna inovacijska sposobnost gospodarstva. Večletno močno poslabšanje gospodarskih razmer v zadnjih letih zmanjšuje materialno blaginjo prebivalstva, z letom 2012 pa tudi kazalniki kakovosti življenja večinoma ne kažejo več izboljšanja. Poleg tega blaginjo prebivalstva ogrožata še javnofinančna nevzdržnost sistemov socialne zaščite zaradi demografskih pritiskov in njihova neprilagojenost spremenjenim razmeram v družbi. Večje strukturne spremembe so nujne tudi za zmanjšanje pritiskov na okolje, ki se ob krčenju gospodarske aktivnosti v času krize sicer zmanjšujejo, vendar njihovo trajnejše zmanjšanje ostaja izziv, še zlasti na področju prometa.

Za višjo gospodarsko rast in ohranjanje blaginje prebivalstva v srednjeročnem obdobju so potrebne korenitejšje strukturne spremembe. Zato je treba v prihodnje napore usmeriti v:

- **Dokončanje sanacije, privatizacijo in izboljšanje upravljanja bančnega sistema** za zagotovitev stabilnih pogojev za financiranje podjetij ob čim manjšem nadaljnjem povečanju javnega dolga.
- **Razdolžitev podjetij, privatizacijo in povečanje vloge lastniškega kapitala pri financiranju podjetij.**
- **Nadaljevanje konsolidacije javnih financ** predvsem z ukrepi za trajnejše zmanjšanje odhodkov.
- **Prilagoditev sistemov zdravstva in dolgotrajne oskrbe** demografskim spremembam in spremenjenim razmeram v družbi ter trajnejšo prilagoditev **pokojninskega sistema** vse daljši življenjski dobi.
- **Povečanje dodane vrednosti** proizvodov in storitev z izboljšanjem inovacijske sposobnosti gospodarstva in vključevanjem podjetij v globalne dobaviteljske verige, zlasti preko neposrednih tujih investicij.
- **Ustvarjanje spodbudnejšega in stabilnejšega poslovnega okolja** za razvoj podjetništva.
- **Nadaljnje izboljšanje učinkovitosti trga dela**, kjer je ob večji prožnosti treba nadaljevati s krepitvijo drugih komponent koncepta varne prožnosti (aktivna politika zaposlovanja, vseživljenjsko učenje) in prilagoditi izobraževalne programe sedanjim in bodočim potrebam delodajalcev.
- **Zmanjšanje pritiskov na okolje** z izboljšanjem zakonodajnega okvira in sistema spodbud za znižanje onesnaževanja, učinkovitejšo rabo virov in razvoj okolju prijaznih proizvodov, storitev in tehnologij.
- **Izboljšanje učinkovitosti države in njenih institucij** za sprejemanje razvojnih odločitev in njihovo izvedbo, zagotovitev ustreznega okolja za delovanje gospodarstva ter učinkovito delovanje pravnega in političnega sistema.

Povzetek

Leto 2013 je zaznamovala izvedba nekaterih dolgo odlašanih strukturnih reform, do pozitivnih sprememb je prišlo na področju konkurenčnosti, pokazali pa so se tudi prvi znaki gospodarskega okrevanja. V letu 2013 se je začela izvajati nova pokojninska zakonodaja, sprejeta je bila reforma trga dela, usmerjena k zmanjšanju rigidnosti delovne zakonodaje in segmentacije trga dela, ob koncu leta pa je Slovenija pristopila tudi k sanaciji bančnega sistema. Začetek izvajanja sanacije bank je skupaj z nakazanimi premiki v smeri privatizacije precej izboljšal percepcijo Slovenije na mednarodnih finančnih trgih. Pomeni namreč prve korake v smeri nujnega prestrukturiranja (vključno s privatizacijo in izboljšanjem upravljanja) bančnega in podjetniškega sektorja, ki bi lahko prekinilo negativno povezavo med slabimi gospodarskimi razmerami, stanjem v bankah in javnih financah. To bi lahko izboljšalo tudi možnosti za pritek neposrednih tujih investicij, ki bi s finančnimi viri in prenosom znanj pospešile prestrukturiranje gospodarstva. V letu 2013 so bili sprejeti nadaljnji ukrepi na fiskalnem področju, zaradi dokapitalizacije bank pa se je primanjkljaj sektorja država močno povečal. Njegovo vzdržno zmanjšanje tako ostaja ena od prioritet za zagotovitev makroekonomske stabilnosti, še zlasti v luči hitro naraščajočega dolga države. Po močnem poslabšanju konkurenčnosti v začetku krize, ki je bilo posledica strukturnih slabosti gospodarstva in tudi ukrepov za blažitev negativnih vplivov krize na socialni položaj prebivalstva, se tudi na področju konkurenčnosti kažejo pozitivni premiki. Z izrazitejšim prilagajanjem trga dela (plače in zaposlenost) slabim gospodarskim razmeram se namreč stroškovni pritiski na konkurenčnost v zadnjih letih zmanjšujejo. Poleg tega se je v letu 2013 prvič od začetka krize povečal delež slovenskega izvoza na svetovnem trgu, pokazali pa so se tudi prvi znaki gospodarskega okrevanja.

Kljub premikom v zadnjem letu zaostanek na ključnih področjih razvoja za predkriznim obdobjem ostaja visok. Slovenija se uvršča med države z največjimi poslabšanji gospodarske aktivnosti, trga dela in javnih financ od začetka krize. Močno se je zlasti v zadnjih letih poslabšala tudi materialna blaginja prebivalstva, zmanjševanje pritiskov na okolje pa še naprej izvira predvsem iz manjše gospodarske aktivnosti. Zato so za višjo gospodarsko rast in ohranjanje blaginje prebivalstva v srednjeročnem obdobju potrebne korenitejša strukturna spremembe.

Po močnem padcu v začetku krize gospodarska razvitost Slovenije v primerjavi z EU od leta 2010 stagnira na ravni izpred desetih let. Raven bruto domačega proizvoda na prebivalca po kupni moči se je z vrha v letu 2008 do leta 2010 znižala za sedem odstotnih točk, od takrat pa ostaja na ravni 84 % povprečja EU, kar ustreza relativni razvitosti Slovenije v letu 2003. Močno nazadovanje v obdobju krize je posledica značilnosti razvoja v letih pred krizo, ki ni bil zadosti usmerjen v krepitev konkurenčnosti in izboljšanje odpornosti ekonomije na šoke, ter prepočasnega in nezadostnega odziva na krizo. Zaradi tega je kriza Slovenijo prizadela bolj kot večino ostalih članic EU, kar se je pokazalo v ohromljenem finančnem sistemu, porušeni ravnotežjih v javnih financah in močnem padcu konkurenčnosti. Premiki na teh področjih so se začeli šele v zadnjem obdobju, ob nadaljevanju strukturnih prilagoditev pa lahko pričakujemo vzdržnejše gospodarsko okrevanje in ponovno zmanjševanje razvojnega zaostanka za EU.

V letu 2013 se je začela izvajati sanacija bančnega sistema, nakazane so bile tudi namere v smeri privatizacije, oboje pa je vplivalo na izboljšanje percepcije Slovenije na mednarodnih finančnih trgih. Po večletnem zaostrovanju razmer v bančnem sistemu, ki se je pokazalo v močnem skrčenju kreditne aktivnosti, so bili leta 2013 izvedeni pregled kakovosti bančne aktive in stresni testi bank. Na tej osnovi je država dokapitalizirala banke in začela izvajati prenos slabih terjatev na Družbo za upravljanje terjatev bank. S tem je bila vzpostavljena osnova za prestrukturiranje bančnega in podjetniškega sektorja, za njuno učinkovito izvedbo pa je poleg sanacije bank ključno nadaljevanje aktivnosti glede umika države iz gospodarstva in izboljšanje upravljanja bank in podjetij. To bi povečalo tudi možnosti za pritek neposrednih tujih investicij, ki bi lahko odigrale pomembno vlogo v procesu finančnega prestrukturiranja podjetij in nasploh dviga konkurenčnosti. Napredek v sanaciji bančnega sektorja in nakazane resnejše namere za umik države iz gospodarstva so pozitivno ocenili tudi mednarodni finančni trgi, kar je prispevalo k znižanju donosnosti slovenskih državnih obveznic konec leta 2013.

Javnofinančna konsolidacija ostaja v središču ekonomskih politik za vzpostavitev stabilnega makroekonomskega okvira. V letu 2012 so bili narejeni pomembnejši premiki v smeri konsolidacije javnih financ, ki so prvič od začetka krize zmanjšali primanjkljaj sektorja država. V letu 2013 pa se je primanjkljaj povečal na najvišjo raven doslej, na kar so vplivali visoki izdatki, povezani s sanacijo bančnega sistema in nekateri drugi enkratni dogodki, primanjkljaj brez upoštevanja teh izdatkov pa je bil nekoliko nižji kot v predhodnem letu. Potem ko je bilo težišče konsolidacije v letu 2012 na odhodkovni strani, so bili v letu 2013 sprejeti dodatni ukrepi za povečanje prihodkov (zlasti dvig davka na dodano vrednost in ukrepi za zmanjšanje sive ekonomije) in omejevanje izdatkov. Glede na pogosto interventno naravo do sedaj sprejetih ukrepov za znižanje izdatkov, izziv ostaja predvsem zmanjšanje primanjkljaja z izvedbo strukturnih ukrepov, ki bodo imeli trajnejši učinek na odhodkovni strani. Ti naj bi zajeli nadaljnjo racionalizacijo

in povečanje učinkovitosti javnega sektorja, spremembo virov financiranja javnih storitev ter reformo sistemov socialne zaščite.

Gibanja na področju konkurenčnosti so se v zadnjem obdobju obrnila v pozitivno smer, a kumulativna izguba konkurenčnosti od začetka krize ostaja visoka. Ob težavah z zadolženostjo in s financiranjem je bilo slovensko gospodarstvo v prvih letih krize soočeno tudi s precejšnjim poslabšanjem stroškovne konkurenčnosti, ki je izviralo iz povišanja stroškov dela na enoto proizvoda pa tudi drugih vhodnih stroškov. To je poslabšalo njegovo dobičkonosnost, ob številnih strukturnih slabostih pa se je v obdobju 2008–2012 približno za petino zmanjšal tudi slovenski tržni delež na svetovnem trgu blaga. Po letu 2010 se stroškovna konkurenčnost izboljšuje, v letu 2013 pa se je prvič od začetka krize zvišal tudi tržni delež na svetovnem trgu. Pri tem je izboljševanje stroškovne konkurenčnosti izhajalo predvsem iz dejavnosti menjalnega sektorja in je bilo večinoma posledica prilagajanja trga dela (zaposlenosti in plač) zmanjšani gospodarski aktivnosti ter krčenja obsega tehnološko nizko zahtevnih in delovno intenzivnih dejavnosti.

Izziv ostaja trajnejše izboljšanje konkurenčnosti z dvigom dodane vrednosti preko povečanja inovacijske sposobnosti gospodarstva, izboljšanja poslovnega okolja in večjega priliva neposrednih tujih investicij. Slovenija je v zadnjih letih krepko povečala vlaganja v raziskave in razvoj, povečalo se je tudi število raziskovalcev in delež terciarno izobraženega prebivalstva, vendar se napredek še ne zrcali dovolj v rezultatih uporabe tega znanja. Raven prenosa znanja iz raziskovalnega v poslovni sektor zaenkrat ne omogoča hitrejšega povečanja inovativnosti in konkurenčnosti gospodarstva, hkrati se soočamo tudi z neskladjem med ponudbo in povpraševanjem po terciarno izobraženih kadrih. Ob relativno visokih javnih izdatkih je tudi učinkovitost terciarnega izobraževanja nizka. S podaljševanjem krize in manjšim povpraševanjem po terciarno izobraženi delovni sili pa se povečuje tudi tveganje za beg možganov. Vse to ovira hitrejši dvig dodane vrednosti in ravni produktivnosti gospodarstva. Poleg tega se kljub izboljšanju v zadnjih letih ohranjajo številne administrativne ovire za poslovanje podjetij, potrebno pa je tudi nadaljnje povečanje fleksibilnosti trga dela. Izboljšanje poslovnega okolja bi pozitivno vplivalo tudi na pritok neposrednih tujih investicij, ki bi s svežim kapitalom in znanjem lahko pomembno prispevale k dvigu konkurenčnosti gospodarstva.

Relativno dolgo obdobje krize vse bolj negativno vpliva na blaginjo prebivalstva. Pod vplivom krize se materialni standard prebivalstva vse bolj znižuje, kazalniki kakovosti življenja pa so po daljšem obdobju izboljševanja pretežno začeli kazati stagnacijo. Temeljni vzrok nadaljnjega poslabšanja materialne blaginje je upad zaposlenosti, ki je leta 2013 upadla že peto leto zapored, njen padec pa je bil največji v celotnem obdobju od začetka krize. Hkrati se je nadalje povečala brezposelnost, ki se je že precej približala stanju visoke brezposelnosti, s katerim se je Slovenija spopadala v obdobju po osamosvojitvi. Realno so se znižale tudi plače, pokojnine in socialni transferji. Znižanje skupnega razpoložljivega dohodka gospodinjstev je bilo v letu 2013 sicer manjše kot leto prej, a kljub temu občutno, od leta 2008 pa je bil realno nižji že za več kot 9 %. Ob poslabševanju kupne moči se je v zadnjih dveh letih zniževala tudi zasebna potrošnja. V razmerah zniževanja vseh dohodkov se dohodkovna neenakost ne povečuje in ostaja najnižja v EU. Na to vpliva tako močna ciljanost socialnih transferjev kot zniževanje neenakosti v plačah, zlasti pod vplivom visokega zvišanja minimalne plače. Čeprav Slovenija še vedno sodi med evropske države, kjer je stopnja tveganja revščine nizka, se je število prebivalcev pod pragom tveganja od začetka krize povečalo za 22 %, kar je bolj kot v povprečju v EU. Razvoj in izboljševanje dostopnosti javnih storitev sta v preteklih letih pozitivno vplivala na kakovost življenja. Dostopnost javnih storitev, merjena z vključenostjo v izvajanje posameznih storitev, se je tudi v obdobju po začetku krize izboljševala in bila v primerjavi z državami EU relativno visoka. V letu 2012 prvič v tem obdobju pri večini javnih storitev nadaljnjega izboljšanja ni bilo. Stagnacijo povezujemo z ukrepi za konsolidacijo javnih financ in hkrati s poslabšanim socialnim položajem prebivalstva, saj je nekatere javne storitve potrebno plačati ali doplačati iz zasebnih virov.

Pod vplivom slabih gospodarskih razmer se obremenjevanje okolja zmanjšuje, zaznati pa je tudi nekatere premike v smeri trajnejšega zmanjšanja pritiskov na okolje. Znižanje emisij toplogrednih plinov je bilo tudi v letu 2012 (zadnji podatki) pogojeno predvsem s padcem gospodarske aktivnosti, nadaljevala pa se je rast že sicer visokih izpustov iz prometa. Ob nizkem povpraševanju po energentih se vse od začetka krize kaže nadomeščanje fosilnih virov z obnovljivimi. Ob predvideni ponovni oživitvi gospodarske aktivnosti in s tem višjim povpraševanjem po energentih, pa bo nadaljevanje teh gibanj ter zajezitev stroškov gradnje novih kapacitet močno odvisno od učinkovitejše rabe energije. Prihranek energije v času krize je bil namreč v veliki meri posledica padca gospodarske aktivnosti, na kar kažejo neugodna gibanja na področju energetske intenzivnosti gospodarstva (poraba energije na enoto BDP). Ta je v mednarodnem merilu visoka zlasti zaradi obsežne rabe goriv v prometu. Pri tem pa je spodbudno, da se v predelovalnih dejavnostih, kjer stroški energije vplivajo na izvozno konkurenčnost, energetska intenzivnost znižuje celo hitreje kot v povprečju EU. Pomemben vidik sinergij med okoljskim in gospodarskim razvojem predstavlja tudi izkoriščanje trga okoljskih tehnologij, vendar na tem področju še precej zaostajamo za EU. Vpliv okoljskih davkov na konkurenčnost gospodarstva ostaja relativno majhen, večina okoljskih davkov pa bremeni gospodinjstva. Vendar

pa se v prometu zagotavljanje konkurenčnih pogojev preko trošarinske politike odraža v manjši energijski in okoljski učinkovitosti teh davčnih instrumentov. Na področju ravnanja s komunalnimi odpadki je bilo v zadnjih letih zaznati precejšnje izboljšanje v smeri njihovega manjšega odlaganja. Nadaljuje se tudi zmanjševanje količine nastalih odpadkov, ki je delno povezano s padcem ravni gospodarske razvitosti. Snovna produktivnost gospodarstva se je nadalje izboljšala, na kar pa je močno vplival nadpovprečen padec gradbeništva, ki je dejavnost z intenzivno rabo naravnih virov.

Slovenija je v zadnjem obdobju naredila premike za izhod iz krize, za vzdržen razvoj pa bo v prihodnje ključno tudi izboljšanje učinkovitosti države in njenih institucij. Slovenija je zaradi nakopičenih slabosti pri delovanju zakonodajne, izvršilne in sodne veje oblasti ter prepočasne odzivnosti na spremenjene razmere od začetka krize nazadovala na mednarodnih lestvicah institucionalne konkurenčnosti. Zaupanje prebivalstva in podjetij v državo in njene institucije pa je med najnižjimi v EU. Slabosti se kažejo tako v učinkovitosti institucionalnega okvira za sprejemanje razvojnih odločitev kot glede učinkovitosti institucij, ki naj bi zagotovile ustrezno okolje za delovanje gospodarstva. Nizka je tudi učinkovitost pravosodja pri reševanju sporov, sodni postopki pa ostajajo dolgotrajni. Premik v smeri izboljšanja učinkovitosti delovanja države predstavljajo v letu 2013 sprejete ustavne spremembe, ki vplivajo na nemoteno delovanje države pri sprejemanju pomembnih odločitev z javnofinančnimi posledicami in zagotavljajo vzdržnost javnih financ na dolgi rok, ter sprejeti ukrepi za boj proti sivi ekonomiji.

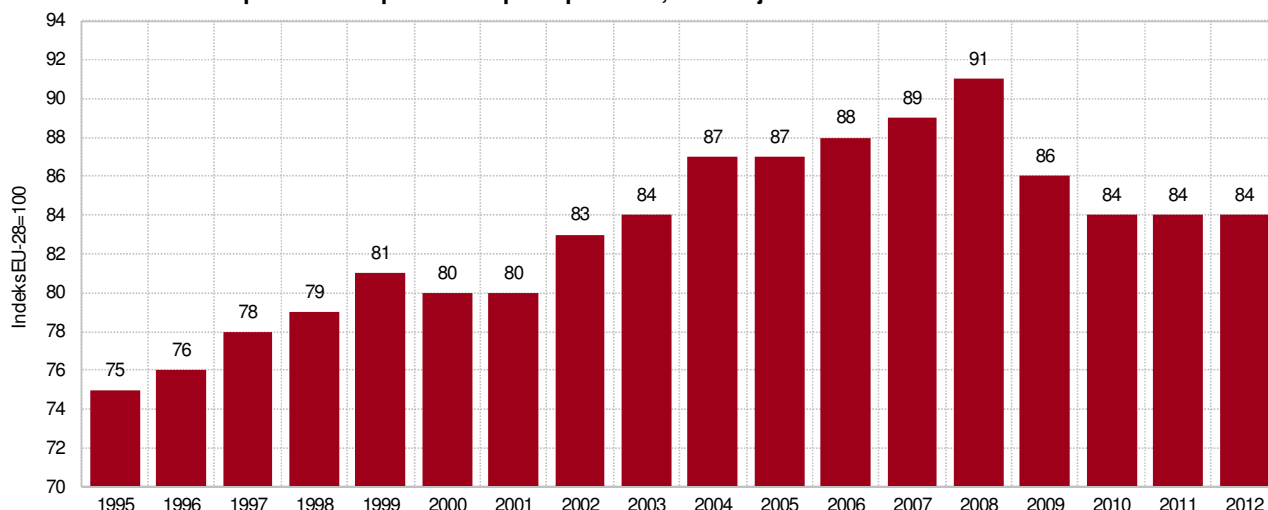
I. Razvoj po prioritetah Strategije razvoja Slovenije

1 Makroekonomski okvir in konkurenčnost gospodarstva

Gospodarska razvitost Slovenije v primerjavi s povprečjem EU od leta 2010 stagnira na ravni iz leta 2003.

Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči je glede na povprečje EU dosegel vrh leta 2008 (91 %). V naslednjih dveh letih se je znižal za sedem odstotnih točk, od takrat pa ostaja na ravni 84 %, kar ustreza relativni višini gospodarske razvitosti Slovenije v letu 2003. Nazadovanje v času krize je izhajalo iz precej slabših gibanj BDP (globlji padec in počasnejše okrevanje) kot v EU. Ta so bila značilna tudi po letu 2010, a se je v tem obdobju začela zniževati tudi splošna raven cen v primerjavi s povprečno v EU, kar je ustavilo nadaljnje oddaljevanje slovenskega bruto domačega proizvoda na prebivalca po kupni moči od evropskega povprečja. Zaustavitev negativnih gibanj v zadnjem obdobju je torej posledica prilagajanja cen nižji gospodarski aktivnosti, za obnovitev gospodarskega dohitevanja pa je ključna vzdržna oživetev gospodarske rasti. Glede na ponovno manj ugodna gibanja BDP v letu 2013 kot v celotni EU ocenjujemo, da se zaostanek v gospodarski razvitosti tudi v letu 2013 ni zmanjšal.

Slika 1: Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči, Slovenija

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2014.

Predpogoj za oživetev gospodarske aktivnosti je obnovitev dostopa do finančnih virov, kjer so bili v zadnjem letu narejeni pomembni premiki. V drugi polovici leta 2013 so bili izpeljani stresni testi bank in pregled kakovosti bančnih sredstev. Na tej osnovi je država dokapitalizirala dve največji državni banki in začela izvajati prenos slabih terjatev na Družbo za upravljanje terjatev bank. S tem je bila vzpostavljena osnova za prestrukturiranje in privatizacijo bančnega in podjetniškega sektorja, njuna učinkovita izvedba pa je ključna za uspešen zagon gospodarstva. Za učinkovito finančno prestrukturiranje gospodarstva bo ob zmanjšanju zadolženosti pomembna tudi čimprejšnja odprodaja lastniških deležev države, ki bo zagotovila podjetjem pritek svežega kapitala, pozitivno pa bo vplivala tudi na njihovo upravljanje. Institucionalni okvir za boljše upravljanje državnega premoženja in umik države iz lastništva podjetij je bil sprejet v začetku leta 2014 z novim Zakonom o Slovenskem državnem holdingu. S tem in z odločitvijo o uvrstitvi prvih petnajstih podjetij na seznam za privatizacijo se izboljšuje tudi okolje za pritek neposrednih tujih investicij, ki bi lahko odigrale pomembno vlogo v procesu finančnega prestrukturiranja podjetij in nasploh dviga konkurenčnosti. Konec leta 2013 je bila sprejeta tudi nova insolvenčna zakonodaja, ki deluje v smeri učinkovitejšega prestrukturiranja insolvenčnih podjetij oziroma njihovih zdravih jeder. Napredek v sanaciji bančnega sektorja in pri vzpostavljanju podlag za umik države iz gospodarstva so pozitivno ocenili tudi mednarodni finančni trgi, kar je prispevalo k znižanju donosnosti slovenskih državnih obveznic konec leta 2013.

Za vzpostavitev stabilnega makroekonomskega okvira je ob ureditvi razmer v finančnem sektorju ključna učinkovita izvedba javnofinančne konsolidacije. Po močnem poslabšanju stanja javnih financ v letu 2013, ki je bilo v veliki meri posledica učinkov enkratnih dejavnikov povezanih s sanacijo bančnega sistema, ostaja javnofinančna konsolidacija v središču delovanja ekonomskih politik za vzpostavitev stabilnega makroekonomskega okvira. Izživ je

predvsem zmanjšati primanjkljaj z izvedbo strukturnih ukrepov, ki bodo imeli trajnejši učinek na odhodkovni strani. Ti morajo zajeti nadaljnjo racionalizacijo delovanja javnega sektorja vključno s strukturnimi ukrepi za povečanje njegove učinkovitosti in spremembo virov financiranja javnih storitev ter izvedbo reform sistemov socialne zaščite, s katerimi bi povečali njihovo dolgoročno javnofinančno vzdržnost. Stabilnost javnih financ pa bo v prihodnje odvisna tudi od učinkovitosti izvedbe prestrukturiranja in privatizacije bančnega sektorja, ki je v preteklih letih zaradi potreb po dokapitalizacijah močno negativno vplival na stanje v javnih financah.

Trajnejše izboljšanje gospodarske situacije bo po učinkoviti izvedbi sanacije bančnega sistema in finančnega prestrukturiranja podjetij odvisno predvsem od konkurenčnosti podjetniškega sektorja. Ob težavah z zadolženostjo in s financiranjem je bilo slovensko gospodarstvo v prvih letih krize soočeno tudi s precejšnjim poslabšanjem stroškovne konkurenčnosti, ki je izviralo iz povišanja stroškov dela na enoto proizvoda pa tudi drugih vhodnih stroškov. To je poslabšalo njegovo dobičkonosnost, ob številnih strukturnih slabostih se je močno zmanjšal tudi slovenski tržni delež na tujih trgih. V zadnjem obdobju se stroškovna konkurenčnost izboljšuje, v letu 2013 se je prvič od začetka krize zvišal tudi tržni delež na svetovnem trgu. Pri tem je izboljševanje stroškovne konkurenčnosti do sedaj izhajalo predvsem iz prilagajanja trga dela zmanjšani gospodarski aktivnosti in krčenja obsega tehnološko nizko zahtevnih in delovno intenzivnih dejavnosti. Za stabilnejše izboljšanje konkurenčnosti pa se je ob ohranjanju stroškov dela v vzdržnih okvirih v prihodnje treba usmeriti predvsem v (i) dvig dodane vrednosti s povečanjem inovacijske sposobnosti gospodarstva in vključevanjem podjetij v globalne dobaviteljske verige, zlasti preko neposrednih tujih investicij, ter (ii) v izboljšanje pogojev za poslovanje podjetij, zlasti v zmanjšanje administrativnih ovir ter zagotavljanje fleksibilnega trga dela in ustrezne davčne politike, ki mora podpirati tudi druge ukrepe za izboljšanje konkurenčnosti.

Za spodbudno podjetniško okolje in konkurenčnost gospodarstva je ključno tudi učinkovito delovanje države in njenih institucij, kjer je Slovenija od začetka krize nazadovala. Mednarodno primerljivi kazalniki institucionalne konkurenčnosti in učinkovitosti države kažejo, da se je zaradi nakopičenih pomanjkljivosti pri delovanju zakonodajne, izvršilne in sodne veje oblasti ter prepočasne odzivnosti na spremenjene razmere od začetka krize institucionalna konkurenčnost v Sloveniji v zadnjih letih v primerjavi z drugimi državami precej poslabšala. Zmanjšalo se je tudi zaupanje podjetij in prebivalstva v državo in njene institucije, ki je med najnižjimi v EU. Slabosti se kažejo tako v učinkovitosti institucionalnega okvira za sprejemanje razvojnih odločitev kot glede učinkovitosti institucij, ki naj bi zagotovile ustrezno okolje za delovanje gospodarstva. Na poslovanje podjetij slabo vpliva tudi pomanjkanje dobrih praks in običajev v poslovnem okolju (npr. premajhna učinkovitost nadzornih svetov in kredibilnost upravljalcev podjetij) ter ohranjanje velike vloge države v gospodarstvu. Nizka je tudi učinkovitost pravosodja pri reševanju sporov, sodni postopki pa ostajajo dolgotrajni, kar vpliva tudi na relativno visoke izdatke za delovanje pravosodnega sistema. Na navedenih področjih je v letu 2013 prišlo do določenega napredka, saj so bile sprejete ustavne spremembe, ki vplivajo na nemoteno delovanje države pri sprejemanju pomembnih odločitev z javnofinančnimi posledicami in zagotavljajo dolgoročno vzdržnost javnih financ. Poleg tega je bil narejen napredek pri odpravljanju administrativnih ovir, insolvenčne zakonodaje in zmanjševanja sive ekonomije.

1.1 Makroekonomski okvir

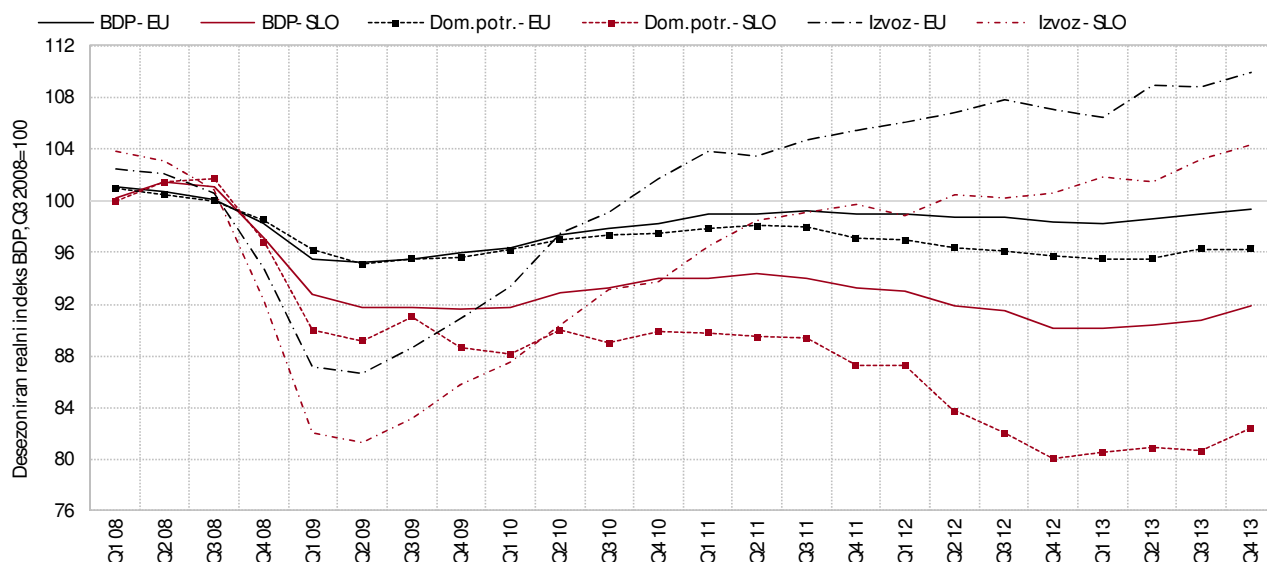
Bruto domači proizvod se je lani znova znižal (-1,1 %) in za predkrizno ravno zaostajal za približno desetino.

Po dveh letih skromnega okrevanja se je gospodarska aktivnost v letih 2012 in 2013 znižala, a je bil lanski padec manjši kot v letu 2012 (-2,5 %). K znižanju je tudi lani največ prispeval padec potrošnje gospodinjstev ob nadaljnjem realnem padcu razpoložljivega dohodka, ki je bil lani za 9,2 % manjši kot leta 2008. Povprečna bruto plača se je namreč tudi lani realno znižala, ob nadaljnjem poslabšanju na trgu dela pa se je precej povečalo število brezposelnih. Zaradi omejevanja javnofinančnih izdatkov so se znova zmanjšali tudi socialni transferi. Zaostrene javnofinančne razmere so narekovale tudi znižanje drugih izdatkov, zato je upadla tudi državna potrošnja (glej poglavje 3.1.). Njen padec se je leta 2013 še poglobil, in sicer zaradi občutnejšega zmanjšanja sredstev za zaposlene, saj so ukrepi za zmanjšanje plač, sprejeti leta 2012, lani delovali celo leto, sprejeti so bili tudi dodatni ukrepi. Poleg tega se je število zaposlenih v sektorju država, po upočasnitvi rasti v letu 2012, lani prvič zmanjšalo. Investicijska aktivnost se je lani kljub vnovičnemu padcu gradbenih investicij nekoliko povečala, saj so se ob začetku gradnje večjega energetskega objekta povečale investicije v stroje in opremo. Bruto investicije v osnovna sredstva pa med vsemi komponentami BDP še vedno najbolj zaostajajo za predkrizno ravno, saj ne dosega niti polovice ravni iz leta 2008¹. Tako je bil tudi lani

¹ Padec investicij v času krize je sledil močnemu ciklu v obdobju po vstopu v EU do gospodarske krize in je poleg zaključka velikih infrastrukturnih projektov povezan s finančno krizo in posledično omejenimi zasebnimi in javnimi finančnimi sredstvi. Tako se je delež bruto investicij v osnovna sredstva v BDP od 2004 do 2008 povečal za 3,6 o. t. na 28,6 %, do leta 2013 pa se je znižal na 17,3 %, kar je skupaj z Irsko in Ciprom drugo največje zmanjšanje med članicami EU.

edini dejavnik, ki je pomembno pozitivno prispeval h gospodarski aktivnosti izvoz, ki ostaja edina komponenta BDP, ki presega raven iz leta 2008. Vseeno je njegovo okrevanje ob neugodni proizvodni in geografski strukturi ter močnem poslabšanju stroškovne konkurenčnosti v prvih letih krize počasnejše kot v večini novih držav članic EU. Na ravni EU (0,1 %) se je gospodarska aktivnost lani nekoliko povečala, Slovenija pa ostaja v skupini držav z največjim padcem v celotnem obdobju krize. Tako je bil BDP v povprečju EU lani glede na raven iz leta 2008 manjši za 1,9 %, v Sloveniji pa za 9,2 %, zaostanek za predkrizno ravno je bil večji le v Grčiji in na Hrvaškem.

Slika 2: Bruto domači proizvod, izvoz in domača potrošnja, Slovenija in EU

Vir: Eurostat Portal Page – National Accounts, 2014.

Zmožnost za gospodarsko rast v srednjeročnem obdobju je brez korenitejših strukturnih sprememb zelo skromna. Ocena potencialne rasti BDP je bila pred krizo na ravni okoli 4 %, z začetkom krize pa se je potencial za rast možno znižal, kar je v veliki meri posledica strukture pretekle gospodarske rasti in nezadostnih sprememb za povečanje odpornosti slovenskega gospodarstva na šoke v letih pred krizo. Zadnje ocene kažejo celo negativno potencialno rast v letih 2013 in 2014 in nato le postopno krepitev do 1 % proti koncu desetletja². V času krize so se zmanjšale vse tri glavne komponente potencialne gospodarske rasti, najbolj prispevek dela predvsem zaradi naraščanja naravne stopnje brezposelnosti³, negativna pa sta tudi prispevka stopnje delovne aktivnosti in delež prebivalstva v delovno aktivni starosti. Ob močnem upadu investicijske aktivnosti v razmerah omejenih finančnih sredstev in visoke zadolženosti podjetniškega sektorja je negativen tudi prispevek kapitala. Glede na predkrizno raven se je precej zmanjšala tudi skupna faktorska produktivnost. Znižanje potencialnega BDP kaže na nujnost strukturnih sprememb in reform, s čimer bi se lahko izognili trajnejšemu obdobju šibke gospodarske rasti ali stagnacije.

Potem ko se je inflacija od začetka krize gibala okrog 2 % se je lani kljub dvigu stopenj DDV znatno znižala. Cene življenjskih potrebščin so se povišale za 0,7 %, kar je kljub relativno visokemu prispevku davčnih ukrepov⁴ bistveno manj kot v predhodnem letu (2,7 %). Na rast cen so vplivali podobni dejavniki kot v predhodnem letu, a je bil njihov vpliv ob nadaljnjem krčenju gospodarske aktivnosti in nižjih cenah surovin na mednarodnih trgih občutno manjši. Podobno kot v zadnjih štirih letih so k inflaciji največ prispevale višje cene hrane in energentov, vendar se je njihov prispevek v primerjavi s predhodnim letom prepolovil. Zaradi prenehanja delovanja nekaterih enkratnih dejavnikov⁵ se je precej znižal tudi prispevek rasti cen storitev, cene ostalega blaga, predvsem poltrajnega in trajnega, pa so se tudi lani znižale. Odsotnost inflacijskih pritiskov, povezanih z gospodarsko aktivnostjo, se je odrazila na zelo umirjenem gibanju osnovne inflacije. Mednarodna primerjava na podlagi harmoniziranega indeksa cen življenjskih potrebščin

² Izračuni potencialne rasti z metodo produkcijske funkcije, pri čemer je za obdobje od leta 2013 upoštevana pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2014. Za izločitev ciklične komponente skupne faktorske produktivnosti je uporabljen bivariatni Kalmanov filter.

³ Za izračun naravne stopnje brezposelnosti (NAWRU – brezposelnosti, ki ne povzroča spremembe rasti plač) smo uporabili izračune z novo-keynesiansko Philipsovo krivuljo. V letu 2013 se je NAWRU povečala za 0,6 o. t. na 8,2 %.

⁴ Dvig stopenj DDV, trošarine ter drugi davki so po naši oceni k inflaciji lani prispevali okoli 0,8 o. t.

⁵ Prenehanje vpliva odprave subvencij na šolsko prehrano v lanskem septembru je znižalo medletno rast v letu 2013 za 0,4 o. t., znižanje premij dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja decembra lani pa za dodatne 0,3 o. t.

kaže, da se je inflacija lani znižala v vseh državah EU, v štirih je bila zabeležena celo deflacija. Znižala se je tudi na ravni celotnega evrskega območja, kjer je bila podobna kot pri nas.

Po upočasnitvi rasti v obdobju 2009–2012 se je nominalna bruto plača v letu 2013 znižala (-0,2 %). Rast povprečne bruto plače zasebnega sektorja je ostala podobno nizka kot leto prej (0,6 %). Znižala se je v večini dejavnosti zasebnega sektorja, ob gradbeništvu zlasti v storitvenih dejavnostih. Navzgor je odstopala le rast povprečne plače v predelovalnih dejavnostih in oskrbi z električno energijo, plinom in paro, kjer se je v primerjavi z letom 2012 še nekoliko okrepila. V javnem sektorju se je padec povprečne bruto plače na zaposlenega v letu 2013 poglobil (-1,3 %). To je bila posledica dodatnega znižanja plač v sektorju država (-2,5 %), ki predstavlja glavnino javnega sektorja, rast plač v javnih družbah (1,7 %) pa je bila podobno nadpovprečno visoka kot leto prej. Do lanskega nadaljnjega znižanja plač v sektorju država so privedli varčevalni ukrepi, sprejeti leta 2012, ki so bili v veljavi celo leto⁶ in novo dogovorjeni ukrepi iz sredine leta 2013⁷, ki so omogočili uresničevanje načrtovanega znižanja sredstev za zaposlene v sektorju država. Varčevalni ukrepi na področju plač javnih uslužbencev se zaradi splošnega gospodarskega in javnofinančnega položaja sprejemajo vse od leta 2009. V letih 2010–2011 so uspeli rast plač, ki je bila zaradi začetka izvajanja več let načrtovane plačne reforme prav ob začetku krize relativno visoka, ustaviti, v naslednjih dveh letih pa plače tudi nominalno znižati. Povprečna bruto plača v sektorju država je bila lani 1,9 % višja kot v letu 2008. V celotnem javnem sektorju pa je bila, zaradi rasti v javnih družbah (11,4 %) v enakem obdobju višja za 5,0 %. Povečanje povprečne bruto plače zasebnega sektorja je bilo v obdobju 2008–2013 občutnejše (11,4 %), vendar je bila več kot polovica posledica vpliva spremenjene strukture zaposlenih⁸ in dviga minimalne plače⁹.

Zaposlenost¹⁰ se je lani znova občutneje zmanjšala, prvič tudi v dejavnostih javnih storitev. Tudi lani se je število zaposlenih v Sloveniji (-2,0 %) zmanjšalo bolj kot v povprečju EU, padec pa je bil tudi v celotnem obdobju krize v Sloveniji (-8,1 %) večji kot v EU (-2,9 %). V lanskem letu je zaposlenost znova najbolj upadla v gradbeništvu, izrazitejši kot v predhodnih dveh letih pa je bil padec v predelovalnih dejavnostih. V teh dveh dejavnostih se zaposlenost zmanjšuje že vse od začetka krize, tako da je bilo lani število zaposlenih v predelovalnih dejavnostih glede na leto 2008 manjše za slabo petino, zlasti zaradi padca v bolj delovno intenzivnih in manj tehnološko zahtevnih dejavnostih, v gradbeništvu pa (ob zmanjšanju aktivnosti za polovico) kar za tretjino. Najobčutnejši padec zaposlenosti v času krize so lani beležili v tržnih storitvah. Izjeme so informacijsko-komunikacijske dejavnosti ter strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti, ki so edine dejavnosti zasebnega sektorja, kjer se je število zaposlenih v času krize povečalo. V dejavnostih javnih storitev se je zaradi ukrepov javnofinančne konsolidacije zaposlenost začela zmanjševati v drugi polovici leta 2012, a je bila kljub temu lani za 5,6 % večja kot v letu 2008. V dejavnosti javne uprave, obrambe in obvezne socialne varnosti se njihovo število zmanjšuje že tri leta in je edina dejavnost javnih storitev, kjer je bilo lani manj delovno aktivnih oseb¹¹ kot v letu 2008. V izobraževanju se je rast števila delovno aktivnih lani ustavila, v zdravstvu in socialnem varstvu pa le upočasnila, v obeh pa je bilo število delovno aktivnih lani 8,9 % večje kot v letu 2008.

Po nekajletnem izravnanim tekočem računu plačilne bilance v začetnem obdobju krize je ta od leta 2012 v presežku; poleg močnega cikličnega upada domače potrošnje so k temu prispevali tudi nekateri strukturni dejavniki. V predkriznem obdobju je Slovenija imela razmeroma visok primanjkljaj na tekočem računu plačilne bilance. V začetnem obdobju krize je bil saldo približno uravnotežen, leta 2012 pa se je prevesil v presežek, ki se je lani še precej povečal. K temu je znatno prispevala pozitivna blagovna bilanca, ki se je lani iz primanjkljaja prevesila v presežek, a je k temu delno prispevalo tudi dejstvo, da uvoz investicijske opreme za še nedokončan energetski objekt v plačilnobilanci statistiki še ni zajet¹². Poleg tega je bil nekoliko večji tudi presežek v storitveni bilanci in nekoliko manjši primanjkljaj faktorskih odhodkov, presežek v bilanci tekočih transferov pa je ostal na podobni ravni kot v predhodnem letu. Na oblikovanje presežka na tekočem računu je v zadnjih letih vplivalo več dejavnikov ciklične in

⁶ Z uveljavitvijo ZUJF so se plače vsem javnim uslužbencem znižale za 8 %, hkrati pa sta bili izplačani preostali dve četrtini odprave plačnih nesorazmerij.

⁷ Ukrepi so zajemali znižanje osnovnih plač (delno linearno, delno progresivno, v povprečju za okoli 1,3 %), ukinitve povečanega dodatka za ženske za delovno dobo nad 25 let in prepolovitev dodatka za specializacijo, magistriraj in doktorat.

⁸ Do te je prišlo zaradi odpuščanj zaposlenih pretežno z nizkimi plačami, kar je statistično zvišalo raven povprečne plače. Po naši oceni je bilo v letu 2009 0,9 o. t. rasti povprečne plače dejavnosti zasebnega sektorja (od 1,8 %) posledica tega učinka (2010: 0,5 o. t. od 5,1 %; 2011: 0,2 o. t. od 2,6 %; 2012: 0,2 o. t. od 0,8 %; 2013: 0,2 o. t. od 0,6 %).

⁹ V letu 2010 je začel veljati nov Zakon o minimalni plači, ki je precej zvišal njen znesek. Postopnost dviga minimalne plače je tudi še v naslednjih dveh letih ustvarjala pritisk na rast plač, a je bil učinek v obeh letih le okrog pol odstotne točke.

¹⁰ Po statistiki nacionalnih računov.

¹¹ Podrobni podatki za dejavnosti javnih storitev so razpoložljivi le po statistiki registra delovno aktivnega prebivalstva.

¹² Podatkov o natančni višini zneska tega uvoza ni na razpolago, če kot približek upoštevamo razliko med saldonom blagovne menjave po plačilnobilanci statistiki in saldonom blagovne menjave po metodologiji nacionalnih računov (ESA95) je ta razlika v letu 2013 znašala 316 mio EUR ali 0,9 % BDP.

strukturne narave. Omejen dostop do tujih virov financiranja in razdolževanje zasebnega sektorja sta vplivala na znaten upad domače potrošnje in uvoza, kar lahko pretežno povezujemo s cikličnimi dejavniki. Ocene prispevka znižanja uvoza in povečanja izvoza k oblikovanju presežka v menjavi blaga in storitev pa kažejo, da je imelo nominalno povečanje izvoza celo relativno večji vpliv, na to pa so po naši oceni poleg cikličnih (rast tujega povpraševanja) vplivali tudi strukturni dejavniki (izboljšanje konkurenčnosti). Študije mednarodnih institucij,¹³ ki ocenjujejo vplive strukturnih in cikličnih dejavnikov na oblikovanje salda tekočega računa uporabljajo različne pristope. Ti večinoma temeljijo na oceni ciklične komponente na podlagi ocene proizvodne vrzeli in dodatni prilagoditvi za realni efektivni tečaj, strukturno spremembo v saldu tekočega računa plačilne bilance pa povezujejo tudi z gibanjem stroškov dela na enoto proizvoda. Čeprav gre v prvem primeru za ocene, ki so zaradi velike volatilnosti proizvodnih vrzeli bolj indikativne narave in je pri njihovi interpretaciji potrebna previdnost, pa izračuni EK za Slovenijo kažejo, da se je strukturna komponenta presežka izraziteje okrepila v zadnjih dveh letih. To tudi sovпада z izboljšanjem stroškovne konkurenčnosti v menjalnem sektorju v tem obdobju, poleg tega se je lani prvič od začetka krize povečal tudi tržni delež na svetovnem trgu (glej poglavje 1.3).

Skupni bruto zunanji dolg se je od leta 2009 gibal med 40 in 41 mrd EUR, lani pa se je kljub vnovičnemu povečanju dolga sektorja država zaradi razdolževanja zasebnega sektorja znižal pod to raven. Skupni bruto zunanji dolg je lani znašal 39,6 mrd EUR ali 112,2 % BDP, kar je 1,3 mrd (3,5 o. t.) manj kot leta 2012 in hkrati 0,3 mrd več kot leta 2008¹⁴. K lanskemu zmanjšanju je močno prispevalo nadaljnje razdolževanje poslovnih bank, ki svoj bruto zunanji dolg znižujejo že od začetka krize (od septembra 2008 skupaj za 11,0 mrd EUR), njihov delež v skupnem bruto zunanjem dolgu pa se je znižal s 45,6 % v letu 2008 na slabo petino v letu 2013. S tem je močno upadel tudi celotni negarantirani bruto zunanji dolg, lani za 2,2 mrd EUR, od leta 2008 za 11,2 mrd EUR. Na drugi strani se je zaradi vsakoletnega povečanja delež bruto zunanjega dolga države v skupnem bruto zunanjem dolgu v obdobju 2008–2013 povečal z manj kot 10 % na 39 % (od septembra leta 2008 skupaj za 11,7 mrd EUR). To je tudi prispevalo k povišanju deleža skupnega javnega in javnogarantiranega dolga v tem obdobju, s slabe četrtine na več kot polovico. Javnogarantirani dolg se je po znatnem povečanju leta 2012 lani sicer zmanjšal, predvsem zaradi znižanja kratkoročnega dolga BS do Evrosistema, hkrati pa se je še povečal obseg jamstev domačim poslovnim bankam in ostalim sektorjem za najeta dolgoročna posojila v tujini.

Razdolževanje poslovnih bank je lani poleg znatnega odliva vlog v tujino vplivalo tudi na zmanjšanje negativne neto finančne pozicije do tujine. Nižji bruto zunanji dolg je vplival na zmanjšanje negativne neto finančne pozicije (37,9 % BDP, 7 o. t. manj kot leta 2012), k temu pa so prispevale tudi višje bruto dolžniške terjatve do tujine. Kljub izdaji državnih obveznic v skupni višini 4,2 mrd EUR so razdolževanje poslovnih bank, manjši obseg gotovine in vlog nerezidentov v slovenskih bankah, manjši obseg najetih komercialnih kreditov in manjše obveznosti BS do Evrosistema ter tudi nekoliko manjši obseg lastniških obveznosti do tujine lani vplivali na skupno znižanje obveznosti do tujine za 1,4 mio EUR ali 3,7 % BDP. Lani so se povečale tudi terjatve do tujine (1,1 mrd EUR ali 3,3 % BDP), predvsem zaradi odliva vlog prebivalstva v tujino, višji pa so bili tudi finančni derivati zaradi zavarovanja valutnega tveganja ob izdaji dolarske obveznice. Struktura zmanjšanja negativne neto finančne pozicije tako kaže, da so poleg razdolževanja zasebnega sektorja k temu znatno prispevali odlivi vlog rezidentov in nerezidentov v tujino. V strukturi neto finančne pozicije po instrumentih se je lani znižal delež gotovine in vlog, povečal pa delež obveznic in zadolžnic. Po sektorjih so se znižale neto obveznosti zasebnega sektorja in obveznosti v okviru Evrosistema, neto obveznosti državnega sektorja pa so se znova povečale. Negativna neto finančna pozicija pa je bila v letu 2013 kljub izboljšanju še vedno nad mejno vrednostjo v sistemu kazalnikov makroekonomskih neravnotežij, ki ga spremlja Evropska komisija (35 % BDP).

Tabela 1: Stanje mednarodnih naložb Slovenije, v % BDP

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1 Dolžniške terjatve	40,1	68,1	66,6	80,1	74,5	77,2	75,1	74,6	75,1	76,9
2 Lastniške terjatve	1,0	9,7	14,3	19,4	14,6	17,3	17,0	15,8	16,9	18,4
3 Skupne terjatve (1+2)	41,1	77,9	80,9	99,5	89,1	94,5	92,1	90,5	92,0	95,3
4 Bruto zunanji dolg	43,7	71,4	77,5	100,5	105,3	113,8	114,8	110,9	115,7	112,2
5 Lastniške obveznosti	9,1	17,5	20,5	20,8	19,7	20,5	20,5	20,3	21,3	21,1
6 Skupne obveznosti (4+5)	52,9	88,9	98,0	121,4	125,0	134,4	135,3	131,2	136,9	133,2
7 Neto zunanji dolg/terjatve (1–4)	-3,6	-3,2	-10,9	-20,4	-30,8	-36,6	-39,7	-36,3	-40,5	-35,3
8 Neto lastniški dolg/terjatve (2–5)	-8,1	-7,8	-6,2	-1,4	-5,1	-3,2	-3,5	-4,5	-4,4	-2,6
9 Neto finančna pozicija (7+8)	-11,7	-11,0	-17,1	-21,8	-35,9	-39,8	-43,2	-40,8	-44,9	-37,9

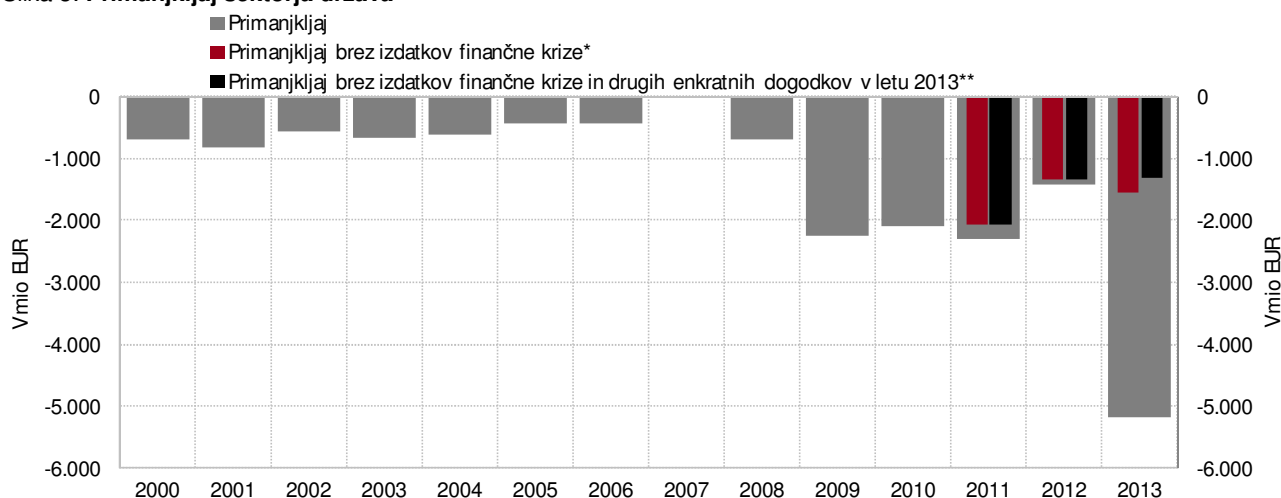
¹³ Mesečni bilten ECB, november 2013; Quarterly Selection of articles, No. 27, Autumn 2012, Banque de France, 2012, European Economic Forecast Winter 2014, Philip R. Lane and Gian Maria Milesi – Ferretti: External Adjustment and the Global Crisis. IMF Working Paper (WP/11/197).

¹⁴ Glede na BDP je dolg leta 2008 znašal 105,3 %, na višji delež v letu 2013 je vplivalo nominalno znižanje BDP v tem obdobju.

Vir: BS, lastni preračuni. Opomba: * - negativni (pozitivni) predznak v saldu pomeni neto dolžniško (upniško) finančno pozicijo do tujine.

Primanjkljaj sektorja država je bil ob izrednih izdatkih zaradi dokapitalizacij bank v letu 2013 najvišji doslej, brez upoštevanja enkratnih izdatkov pa je bil najnižji od začetka krize. Po znatnem znižanju javnofinančnega primanjkljaja prvič od začetka gospodarske krize v letu 2012 na 4,0 % BDP (1.414 mio EUR) se je ta v letu 2013 povečal na 14,7 % BDP (5.178 mio EUR). Večji del primanjkljaja (3.633 mio EUR) je povezan z izdatki za krepitev kapitalske ustreznosti bančnega sistema (gl. poglavje 1.2), enkratni dejavnik pa obračunsko zajema tudi neto izdatke za izplačilo tretje četrtine plač v javnem sektorju (104 mio EUR) in izplačila odškodnin izbrisanim osebam (126 mio EUR)¹⁵. Primanjkljaj, ki enkratnih dejavnikov v letih 2013 in 2012 ne upošteva, se je rahlo znižal (z -3,8 % BDP na -3,7 % BDP), prav tako tudi primarni primanjkljaj brez enkratnih izdatkov (z -1,5 % BDP na -1,1 % BDP). Rahlo znižanje primanjkljaja brez enkratnih izdatkov je posledica zvišanja prihodkov, ki je preseglo zvišanje izdatkov. Prihodki državnega proračuna so bili nižji od predvidenih v rebalansu, čemur so se prilagodili tudi odhodki. Prejeta sredstva EU so bila lani sicer višja kot v letu 2012 in najvišja doslej, vendar pa je bila tudi glavnina izpada z rebalansom načrtovanih prihodkov na strani teh sredstev. Med izdatki so se povečali zlasti izdatki za obresti, investicije ter pokojnine. Primanjkljaj bi bil večji, če tekom leta ne bi bili sprejeti dodatni ukrepi v okviru rebalansa državnega proračuna. Med ukrepi so imeli največji vpliv na prihodke zvišanje stopenj davka na dodano vrednost, ukrepi za boj proti sivi ekonomiji, dosežen pa je bil tudi dogovor za dodatno znižanje plač in drugih stroškov dela v javnem sektorju.

Slika 3: **Primanjkljaj sektorja država**

Vir: SI – Stat podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati nacionalnih računov, marec 2014.

Opomba: *Dokapitalizacije bank. ** Poleg dokapitalizacije bank še brez ostalih enkratnih dogodkov v letu 2013: poročena plač ter odškodnin izbrisanim.

Prilagojeni strukturni primanjkljaj sektorja država se je lani znižal skladno s priporočili, ki jih je Slovenija prejela od Evropske komisije v okviru postopka presežnega primanjkljaja. Ocene Evropske komisije (november 2013) za leto 2013 so kazale, da se je strukturni primanjkljaj¹⁶ ohranil na enaki ravni kot predhodno leto, vendar pa je EK upoštevala prilagojeni strukturni primanjkljaj¹⁷, ki upošteva nekatere spremembe v gospodarskih gibanjih od časa, ko je bilo priporočilo dano¹⁸, ocenila, da je Slovenija v tem letu naredila zadosten fiskalni napor¹⁹. To mnenje je bilo podprto tudi z analizo učinka vseh sprejetih diskrecijskih ukrepov na strani prihodkov in izdatkov sektorja država (začasnih in trajnih), ki je po oceni EK znašal 1,1 % BDP²⁰.

¹⁵ Pri poročanju plač in izplačilu odškodnin gre za obveznosti, ki so nastale v letu 2013 na podlagi sodnih sklepov in zakonskih predpisov, ki jih je v letu 2013 sprejela država.

¹⁶ Umarjeve ocene, ki upoštevajo prvo statistično objavo temeljnih agregatov sektorja država (marec 2014) kažejo na izboljšanje strukturnega primanjkljaja v višini 0,4 o. t.

¹⁷ Strukturni primanjkljaj, prilagojen za: a) spremembe potencialne gospodarske rasti glede na prvotne ocene iz časa, ko je bilo dano priporočilo, b) vpliv revizij strukture gospodarske rasti ali izpad prihodkov sektorja država in c) druge enkratne dogodke z vplivom na položaj sektorja država.

¹⁸ Priporočilo v okviru postopka presežnega primanjkljaja iz junija 2013.

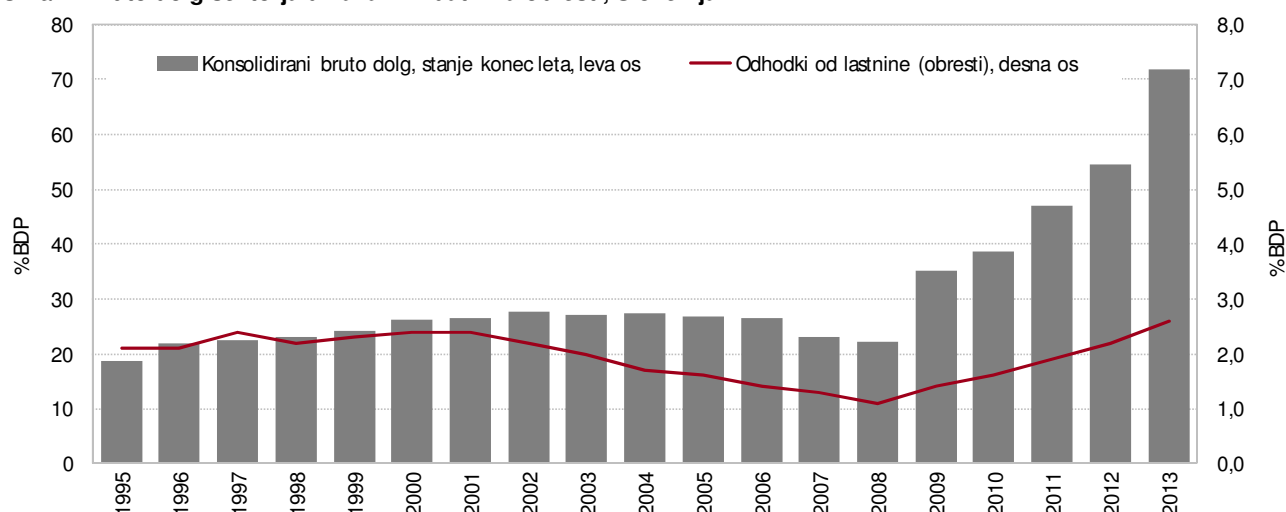
¹⁹ Prilagojeni strukturni primanjkljaj se je namreč zmanjšal za 0,6 % BDP.

²⁰ Tudi to je v skladu z junijskim priporočilom EK, da naj Slovenija sprejme dodatne ukrepe za konsolidacijo v višini 1 % BDP.

Lansko povečanje dolga sektorja država je bilo najvišje doslej, na kar je v precejšnji meri vplivala dokapitalizacija bank. Dolg sektorja država se je lani povečal za 6,1 mrd EUR in dosegel 25,3 mrd EUR oz. 71,7 % BDP. Povišanje deleža glede na BDP v primerjavi s predhodnim letom, ko je znašal 54,4 % BDP, je v celoti posledica nominalnega povečanja dolga, saj je nominalni BDP v primerjavi z letom 2012 ostal nespremenjen (-0,1 %). Dolg se je povečal zaradi financiranja primanjkljaja, več kot polovica povečanja dolga pa je posledica dokapitalizacij bank ter izdaje obveznic za Družbo za upravljanje terjatev bank (DUTB). Zadolževanje je v pretežni meri temeljilo na izdaji dolgoročnih instrumentov (5-letna in 15-letna dolarska obveznica ter 3-letna evro obveznica in 18-mesečna zakladna menica) in le v manjši meri na kratkoročnem domačem zadolževanju na podlagi zakladnih menic in posojil.

Stabilizacija javnega dolga postaja ena ključnih prioritet prihodnjih let. V primerjavi z letom 2008 je bil dolg lani višji za 17 mrd EUR, v primerjavi z BDP pa za 49,6 o. t. Z rastjo dolga povezano povečevanje obresti (lani za 156,8 mio EUR, glede na leto 2008 pa za 500,1 mio EUR) pa povzroča izrinjanje drugih odhodkov, kar znižuje manevrski prostor za odziv na morebitne šoke v prihodnje in za financiranje razvojnih prioritet ter vpliva na kakovost javnih financ. Zato ostaja nadaljnja vzdržna konsolidacija javnih financ ena izmed ključnih prioritet ekonomske politike, skupaj z odločnejšimi premiki na področju privatizacije in prestrukturiranja podjetij, tudi prodajo deležev preko DUTB (gl. poglavje 3.2) s ciljem znižati breme dolga in izboljšati gospodarske razmere (rast BDP).

Slika 4: Bruto dolg sektorja država in izdatki za obresti, Slovenija

Vir: SI – Stat podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati nacionalnih računov, marec 2014.

Zadolževanje države je lani potekalo v pogojih zaostrenih razmer, ki so se izboljšale šele ob koncu leta. Potem ko so se v prvem četrtletju 2013 donosnosti gibale okoli 5 %, so se pogoji zadolževanja v aprilu močno zaostрили. Na to je vplivalo dogajanje v najbolj izpostavljenih državah evrskega območja, poleg tega pa so se za Slovenijo zahtevane donosnosti tudi zaradi dvoma mednarodnih trgov v zmožnost, da bo Slovenija sama financirala težave v bančnem sistemu, povišale na 6,63 %, kar je bila najvišja raven v letu 2013. V obdobju od junija do oktobra so bile donosnosti stabilne, vendar na relativno visoki ravni (v povprečju 6,1 %), saj se je zaradi zamud pri prenosu slabih terjatev in dvoma v velikost kapitalskih potreb bančnega sistema negotovost glede reševanja teh težav nadaljevala. Šele po dokapitalizacijah bank, ki so sledile objavam rezultatov pregleda kakovosti aktive bank in stresnih testov bank, so se zahtevane donosnosti znatno znižale. Konec leta je tako donosnost dosegla 4,39 %, do konca marca 2014 pa je upadla na okoli 3,5 %, kar je najnižja vrednost, odkar Slovenija izdaja obveznice na evrskem trgu. Med letom 2013 so sicer vse tri večje agencije nadalje znižale bonitetno oceno Slovenije (Moody's iz investicijske v špekulativno), vendar to ni imelo znatnega oz. trajnejšega vpliva na zahtevane donosnosti. Vse agencije so tudi opozorile na visoko povišanje javnega dolga v letu 2013 v povezavi s čiščenjem bančnih bilanc. V začetku leta 2014 je Moody's že izboljšal izglede v stabilne.

Okvir 1: Ocena Slovenije v postopku ocenjevanja presežnih neravnotežij pri Evropski komisiji

Evropska komisija je leta 2012 začela izvajati postopek ocenjevanja presežnih makroekonomskih neravnotežij z namenom njihovega zgodnjega odkrivanja in pravočasnega ukrepanja. Postopek ocenjevanja temelji na desetih kazalnikih zunanjih in notranjih neravnotežij (gl. tabelo) in na poglobljeni analizi, s katero se dodatno ugotavlja vpliv s kazalniki prepoznanega neravnotežja na makroekonomsko stabilnost. Pri ugotovljenih neravnotežijah Evropska komisija (EK) izda državam priporočila, ki služijo kot usmeritve glede ustreznih odzivov politik. Če se ugotovijo resna neravnotežja, vključno z neravnotežji, ki ogrožajo pravilno delovanje ekonomske in monetarne unije, pa se v zvezi z ugotovljenim presežnim neravnotežjem začne postopek, ki lahko vključuje izdajo priporočil državam ter zahteve v zvezi z okrepljenim nadzorom in spremljanjem. Država, proti kateri je bil uveden postopek, mora izdelati načrt popravilnih ukrepov. Pri državah članicah evrskega območja obstaja v primeru, da večkrat zaporedoma ne sprejmejo ustreznih popravilnih ukrepov, tudi možnost ukrepanja proti njim z uvedbo finančnih sankcij v višini do 0,1 % BDP.

Na osnovi kazalnikov in poglobljene analize je Evropska komisija spomladi 2013 Slovenijo uvrstila med države s presežnimi neravnotežji, Svet EU pa je julija 2013 izdal priporočila za čimprejšnjo stabilizacijo razmer. Rezultati nabora kazalnikov makroekonomskih neravnotežij za Slovenijo že vse od začetka krize kažejo na neravnotežja na področju konkurenčnosti gospodarstva in finančne izpostavljenosti do tujine. Čeprav je na področju stroškovne konkurenčnosti po letu 2010 prišlo do pozitivnih sprememb, negativna neto finančna pozicija države in tržni delež pa sta se nekoliko izboljšala v letu 2013 (gl. poglavji 1.1 in 1.3), ti kazalniki večinoma še kažejo na prisotnost neravnotežij, kar je potrdila tudi poglobljena analiza EK spomladi 2013. Ta je kot problematično izpostavila visoko zadolženost podjetniškega sektorja, še posebej ob njegovi negativni prepletenosti s šibko gospodarsko aktivnostjo, stabilnostjo bank in rastjo dolga sektorja država. Poleg tega po mnenju EK Slovenija v preteklih letih ni izpeljala strukturnih reform, s katerimi bi izboljšala prilagodljivost na šoke, kar dodatno otežuje okrevanje gospodarstva. Svet EU je zato julija 2013 na Slovenijo naslovil devet priporočil za obdobje 2013–2014. Ta se nanašajo na vzdržno konosolidacijo javnih financ, izboljšanje dolgoročne vzdržnosti pokojninskega sistema, reforme trga dela za dvig konkurenčnosti in zaposlenosti, ukrepe za stabilnost bančnega sistema, razdolžitve in prestrukturiranje podjetij, izboljšanje upravljanja državnega premoženja oz. privatizacijo nestrategičnih deležev, izboljšanje poslovnega okolja in skrajšanje trajanja sodnih postopkov.

Po oceni Evropske komisije je Slovenija do začetka leta 2014 naredila pomemben napredek na področju ureditve razmer v bančnem sektorju, izziv pa ostaja izvedba privatizacije in preostalih strukturnih reform za izboljšanje konkurenčnosti in ohranjanje vzdržne ravni javnega dolga. EK napredek Slovenije pri izpolnjevanju priporočil spremlja četrtletno, drugo poročilo je bilo pripravljeno januarja 2014, marca pa je bila objavljena še poglobljena analiza neravnotežij. EK je ocenila, da izvedba stresnih testov bank, pregled kakovosti bančnih sredstev, dokapitalizacija bank in začetek prenosa slabih terjatev bank na družbo za njihovo upravljanje predstavljajo pomemben napredek v procesu prestrukturiranja in privatizacije finančnega in podjetniškega sektorja. Po mnenju EK pa je sedaj ključna vzpostavitev institucionalnega okvira za izboljšanje upravljanja državnega premoženja in izvedbo privatizacije. Poleg pozitivnega vpliva na konkurenčnost je odprodaja državnih deležev pomembna tudi v luči zagotavljanja vzdržne ravni javnega dolga. Na področju javnofinančne stabilnosti je po mnenju EK ključna uresničitev zavez, ki jih prinaša vpis fiskalnega pravila v ustavo, v luči starajočega prebivalstva pa sta nujni nadaljnja reforma pokojninskega sistema in sprememba sistema dolgotrajne oskrbe. Na področju konkurenčnosti je izpostavila nujnost nadaljnega obvladovanja stroškov dela na enoto proizvoda, med strukturnimi reformami za izboljšanje konkurenčnosti pa nadaljnjo reformo trga dela v smeri njegove večje fleksibilnosti in pospešitev deregulacije storitev.

Tabela: Rezultati kazalnikov makroekonomskih neravnotežij za Slovenijo

Kazalnik / mejna vrednost			2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Zunanja neravnotežja	Tekoči račun, % BDP (triletno povprečje)	+6/–4 %	0,1	-0,8	-1,7	-2,0	-2,6	-3,8	-3,4	-2,0	-0,1	1,2
	Neto finančni položaj do tujine, % BDP	–35 %	-6	-8	-11	-17	-22	-36	-40	-43	-41	-45
	Realni efektivni tečaj (deflator CPI), rast v treh letih	+/-11 %	4,7	4,8	1,0	-2,8	-1,2	2,2	5,2	1,2	-1,1	-4,5
	Tržni delež na svetovnem trgu (blago in storitve), rast v petih letih	– 6 %	3,4	16,4	27,0	19,0	19,8	12,1	6,8	-3,7	-6,7	-19,9
	Nominalni stroški dela na enoto proizvoda, rast v treh letih	+9 %	20,6	14,6	9,7	6,2	5,2	10,3	18,5	16,0	8,3	0,4
Notranja neravnotežja	Cene nepremičnin, letna rast	+6 %		6,5	11,9	14,1	18,8	1,5	-10,0	-1,4	1,0	-8,4
	Zadolževanje zasebnega sektorja, priliv kot % BDP	15 %	8,5	8,6	12,6	13,8	21,8	15,8	2,9	1,9	0,4	-3,0
	Dolg zasebnega sektorja, % BDP	160 %	64	68	78	84	98	108	116	118	115	114
	Dolg sektorja država, % BDP	60 %	27	27	27	26	23	22	35	39	47	54
	Stopnja brezposelnosti, triletno povprečje	10 %	6,4	6,5	6,5	6,3	5,8	5,1	5,0	5,9	7,1	8,1
	Finančne obveznosti finančnega sektorja, nekonsolidirano, letna rast v %	16,5 %	12,6	11,5	17,7	13,8	28,5	6,6	7,4	-3,4	-1,3	-0,7

Vir: Eurostat portal page – Macroeconomic imbalance procedure statistics, 2014. Opomba: Siva polja označujejo preseganje mejne vrednosti v postopku ocenjevanja presežnih neravnovesij v EU.

1.2 Finančni trgi in zadolženost podjetniškega sektorja

1.2.1 Finančni trgi

Razmere v bančnem sistemu so se v letu 2013 še poslabševale. Banke so zaradi omejenih virov financiranja in nizke kapitaliziranosti od začetka krize močno omejile kreditiranje slovenskega gospodarstva, hkrati pa se je tudi povpraševanje po kreditih zaradi neugodnih gospodarskih razmer in prezadolženosti podjetniškega sektorja ohranjalo na nizki ravni. Obseg kreditov domačim nebančnim sektorjem se tako znižuje od leta 2011, do novembra 2013 pa se je znižal za 4 mrd EUR. Banke so se drugo leto zapored soočile tudi z odlivom vlog domačih nebančnih sektorjev, ki je bil lani približno dvakrat večji (1,6 mrd EUR) kot leto pred tem, saj je država pomemben del svojih sredstev iz vlog usmerila v dokapitalizacijo bank, k odlivu skupnih vlog pa so prispevale tudi slabe gospodarske razmere in zmanjšano zaupanje komitentov v banke. Zaostrene gospodarske razmere so še okrepile breme odplačevanja dolga prezadolženih podjetij, kar je vplivalo na slabšanje kakovosti bančnih naložb. Obseg terjatev z zamudo je tako konec novembra 2013 dosegel 9,9 mrd EUR, kar je 7,5 % več kot na začetku leta in 3,6-krat toliko kot leta 2007, skoraj 80 % vseh zamud pa je bilo daljših od 90 dni (nedonosne terjatve).

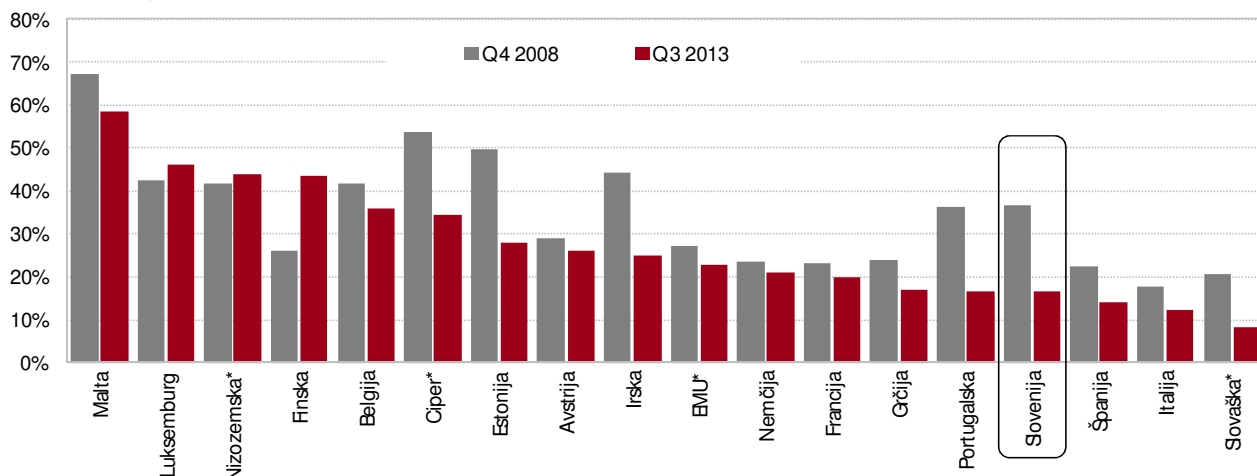
Vse slabše razmere v bančnem sistemu in zaostrene razmere na mednarodnih finančnih trgih so bankam močno omejile dostop do tujih virov financiranja, njihova odvisnost od virov financiranja pri ECB pa je še vedno precej visoka. Odplačevanje obveznosti bank do tujine se je v letu 2013 sicer nekoliko upočasnilo, a je bilo z 2 mrd EUR še naprej na razmeroma visoki ravni. Od zaostrovanja mednarodne finančne krize septembra 2008 pa so se banke neto razdolžile že za 11,2 mrd EUR. Obseg dolga do tujih bank je tako konec leta 2013 znašal le še 5,7 mrd EUR, delež obveznosti do tujih bank v bilančni vsoti bančnega sistema pa le še 12,4 % (konec leta 2008 okoli 35 %). V Sloveniji je bilo zniževanje obsega tujih obveznosti med izrazitejšimi v evrskem območju, kar kaže na to, da so bile banke v zadnjih letih izpostavljene nadpovprečnim likvidnostnim pritiskom, ki so še dodatno zaostrovali razmere v bančnem sistemu²¹. Slovenski bančni sistem je s tem že podpovprečno odvisen od tujih virov financiranja, kar bi lahko ob njegovi uspešni sanaciji postopno privedlo do izboljšanja dostopnosti do tujih virov financiranja. Od začetka krize je bančni sektor precej povečal svoje obveznosti do ECB v okviru nestandardnih operacij dolgoročnejšega refinanciranja (od septembra 2008 za 3,4 mrd EUR).

V zadnjem obdobju se je precej zmanjšal tudi obseg vlog v bankah, ki so veljale za relativno stabilen vir financiranja. V letih 2012 in 2013, ko so mednarodne institucije, tudi zaradi slabega stanja v bančnem sistemu, začele uvrščati Slovenijo med bolj tvegane države, so se banke soočile tudi z odlivom vlog gospodinjstev, ki so do takrat veljale za najbolj stabilen vir bančnega financiranja. Obseg vlog gospodinjstev v bankah se je leta 2013 zmanjšal za približno pol milijarde EUR, kar je največje znižanje doslej. Najizrazitejše je bilo v obdobju zaostrovanja razmer na Cipru, vendar so se vloge gospodinjstev tudi v kasnejših mesecih pretežno zniževale. Največji del lanskega znižanja (dobrih 70 %) je posledica zmanjšanja obsega kratkoročnih vlog, manjša pa sta bila tudi obsega dolgoročnih vlog in vlog čez noč. Lani se je zmanjšal tudi obseg vlog države (za 1,3 mrd EUR), ki so v preteklih letih predstavljale pomemben vir financiranja slovenskih bank²². Njihovo znižanje je bilo posledica dokapitalizacije slovenskega bančnega sistema. Z vidika stabilnosti finančnih sistemov je smiselno, da bi se banke v večji meri kot na tuje zanašale na domače vire financiranja, za kar pa je poleg zaupanja komitentov v bančni sistem potrebno zagotoviti tudi ustrezne gospodarske razmere, ki bodo omogočale akumulacijo finančnih presežkov.

²¹ Italijanske banke so bile tako na primer zaradi občutno nižjega deleža tujih dolžniških virov financiranja precej manj izpostavljene, kljub temu da so tudi v tej državi kazalniki stabilnosti bančnega sistema (kapitalska ustreznost, delež nedonosnih terjatev) razmeroma slabi.

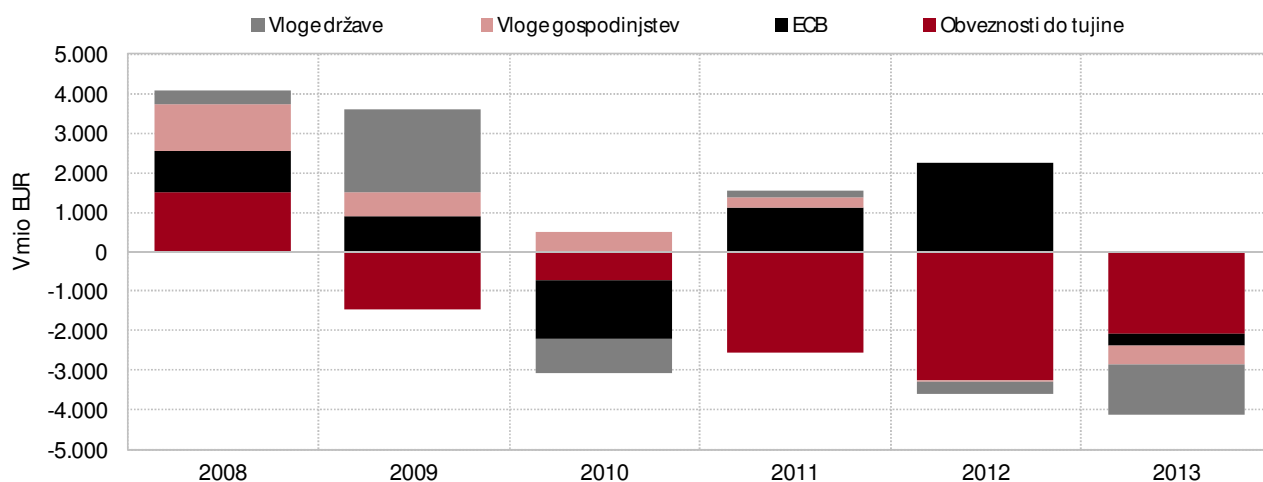
²² Obseg vlog države se je v zadnjih letih večinoma gibal na ravni med 2,5 in 4 mrd EUR, konec leta 2013 pa je znašal 1,3 mrd EUR.

Slika 5: Delež tujih obveznosti v bilančni vsoti bank, članice EMU

Vir: Banka Slovenije, Svetovna banka, preračuni UMAR. Opomba: *Podatek se nanaša na 2. četrtletje 2013.

Slika 6: Spremembe obsega nekaterih pomembnejših virov financiranja slovenskega bančnega sistema

Vir: Banka Slovenije, preračuni UMAR.

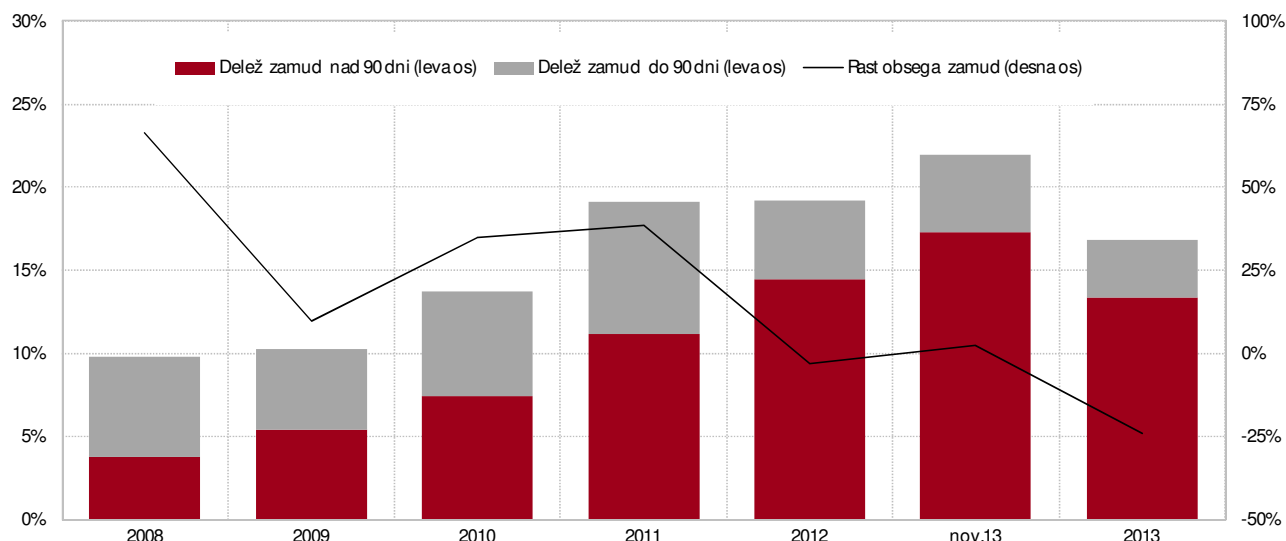
Zaradi hitrega slabšanja stanja v bankah in prepočasnega reševanja zaostrenih razmer se je v letu 2013 v skladu s priporočili Sveta EU v okviru procesa makroekonomskih neravnotežij začela izvajati sanacija bančnega sistema. Na problem hitrega poslabševanja stanja v bankah, zlasti v luči njegove negativne povezanosti s slabimi gospodarskimi razmerami, zadolženostjo podjetij in stanjem v javnih financah, je spomladi 2013 pokazala tudi t. i. poglobljena analiza Evropske komisije, ki je Slovenijo uvrstila med države s presežnimi makroekonomskimi neravnotežji, Svet EU pa ji je izdal priporočila za čimprejšnjo stabilizacijo razmer (gl. Okvir 1). Skladno z njimi so bili v drugi polovici leta 2013 izpeljani stresni testi bank, pregled kakovosti bančne aktive in dokapitalizacija največjih bank. Stresni testi so bili opravljeni za osem bank²³, ki predstavljajo reprezentativen vzorec slovenskega bančnega sistema. Rezultati so pokazali, da bi kapitalski primanjkljaj pregledanih bank v primeru neugodnega makroekonomskega scenarija²⁴ lahko dosegel 4.778 mio EUR (13,5 % BDP). Država je na osnovi teh rezultatov konec leta 2013

²³ Prvotno je bilo v stresne teste vključenih 10 bank, a sta bili dve med njih zaradi uvedbe postopka nadzorovanega prenehanja poslovanja izključeni.

²⁴ Neugodni scenarij predvideva 9,5-odstotno znižanje gospodarske aktivnosti v obdobju 2013–2015, 18-odstotno znižanje zasebne potrošnje, 25-odstotno znižanje bruto onvesticij in vrednosti delnic ter 27-odstotno znižanje cen stanovanjskih hiš. Javni dolg naj bi se v tem obdobju povečal na 84,4 % BDP, brezposelnost pa na 14 %.

dokapitalizirala tri največje banke v višini 2,8²⁵ mrd EUR (7,8 % BDP), opravljeni pa so bili tudi prvi prenosi premoženja na Družbo za upravljanje terjatev bank (DUTB). Poleg tega je država lani v višini 445 mio EUR dokapitalizirala tudi dve banki, ki sta v postopku nadzorovanega prenehanja poslovanja. Od leta 2008 je bilo tako za dokapitalizacije slovenskega bančnega sistema namenjenih že za približno 4 mrd EUR javnofinančnih sredstev (11,3 % BDP). Preostale pregledane banke bodo morale do konca prve polovice leta 2014 zagotoviti še za približno 1 mrd EUR kapitala, v nasprotnem primeru bo tudi tukaj v dokapitalizacijo bank morala poseči država.

Slika 7: Deleži in prirasti terjatev z zamudami v slovenskem bančnem sistemu, Slovenija

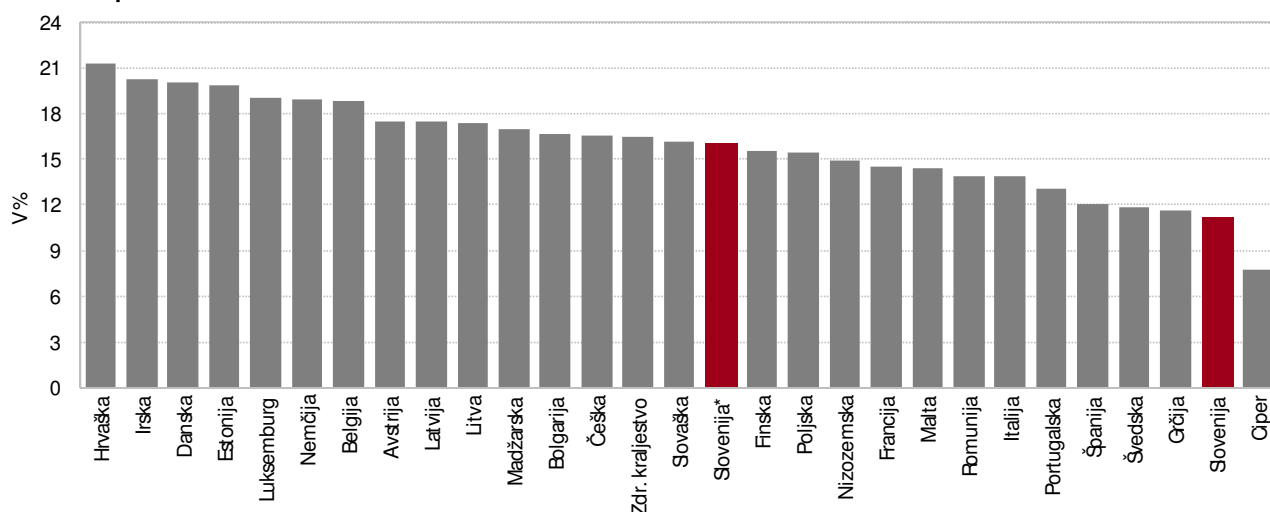

Vir: Banka Slovenije; preračuni Umar.

Po ocenah Banke Slovenije naj bi se kapitalska ustreznost bančnega sistema po dokapitalizacijah bank, vključenih v stresne teste, povišala na približno 16 %. Kapitalska ustreznost, merjena kot razmerje med kapitalom in tveganjem prilagojeno aktivo, naj bi se po oceni BS po zaključku vseh dokapitalizacij povišala z 11 % na približno 16 %. Takšen obseg kapitala naj bi bankam omogočal, da bi do konca leta 2015 tudi ob uresničitvi neugodnega scenarija izpolnjevale zahtevo količnika najbolj kakovostnega temeljnega kapitala (Core Tier 1) v višini 6 %. Mednarodna primerjava kaže, da se s tem slovenski bančni sistem uvrsti med srednje kapitalizirane bančne sisteme v EU. Prvi učinki resnejšega pristopa k sanaciji bančnega sistema so bili vidni tudi na mednarodnih finančnih trgih, kjer se je položaj Slovenije izboljšal, kar kažejo nižje zahtevane donosnosti do dospelja za evrske obveznice (gl. poglavje 1.1 in kazalnik 1.8). S prenosom terjatev na DUTB pa se je konec leta znižal tudi obseg terjatev z zamudami. Glede na november je bil nižji za skoraj 30 % in je dosegel 7,0 mrd EUR. Pretežen del znižanja (več kot tri četrtine) je bil posledica manjšega obsega zamud nad 90 dni.

²⁵ Primanjkljaj kapitala je v teh bankah znašal 3,7 mrd EUR, a se je potreba po kapitalu zaradi prenosa terjatev na DUTB in razvrednotenja terjatev imetnikov podrejenega dolga zmanjšala na 3 mrd EUR, država pa ni v celoti dokapitalizirala ene izmed bank, ki še nima dokončnega pozitivnega mnenja Evropske komisije.

Slika 8: **Kapitalska ustreznost bančnih sistemov**

Vir: BS, IMF. Opombe: Zadnji dostopni podatki: Q2 2012 (UK), Q4 2012 (BG, FR, CY), Q1 2013 (AT, PL), Q2 2013 (IE, LU, DE, BE, LV, LT, HU, CZ, SK, FI, MT, IT, PT, ES, SE, GR SI), Q3 2013 (EE, NL, RO); * Ocena kapitalske ustreznosti slovenskega bančnega sistema po dokapitalizacijah.

Poleg težav v bančnem sistemu dostop do virov financiranja otežuje tudi relativno skromna razvitost ostalih delov finančnega sistema. Ob nizki bilančni vsoti bančnega sistema, ki se zaradi krčenja kreditne aktivnosti zmanjšuje od leta 2010 in po zadnjih podatkih (2012) dosega le približno 40 % povprečne bilančne vsote glede na BDP v EU, na izredno nizki razvojni stopnji stagnira tudi trg kapitala. Vrednost kazalnika tržne kapitalizacije glede na BDP namreč v Sloveniji dosega le približno 20 % povprečja EU. To pripisujemo premajhni transparentnosti in nelikvidnosti kapitalskega trga, ki vpliva na majhno zanimanje vlagateljev za naložbe v slovensko gospodarstvo, ob pomanjkanju drugih virov financiranja pa tudi na visoko raven zadolženosti slovenskih podjetij. To pomeni, da bo za dolgotrajnejšo rast in razvoj gospodarstva ob sanaciji in izboljšanjem upravljanju bančnega sistema nujno treba razviti tudi ta segment finančnega posredništva in s tem povečati vlogo lastniškega kapitala pri financiranju podjetij. Glede na evropsko povprečje v razvitosti najmanj zaostaja zavarovalništvo. To je posledica strukture zavarovalnih premij²⁶, saj okoli 70 % vseh premij še vedno predstavljajo na spremembe dohodka relativno manj občutljiva neživiljska zavarovanja, a bi se ob nadaljnjem poslabševanju gospodarskih razmer lahko začel občutneje zniževati tudi obseg teh zavarovanj²⁷. Področje življenjskih zavarovanj pa ostaja nizko razvito, izziv na tem področju ostaja zlasti razvoj pokojninskih zavarovanj.

1.2.2 Zadolženost podjetniškega sektorja

Poleg slabega stanja v bankah so k skromnemu kreditiranju gospodarstva v času krize prispevale tudi neugodne razmere na strani povpraševanja, ki so izvirale predvsem iz visoke zadolženosti podjetniškega sektorja. Potem ko se je zadolženost podjetniškega sektorja v letih pred krizo močno povečala, so podjetja (in NFI) v zadnjih treh letih (2011–2013) neto odplačala za 7,4 mrd EUR kreditov pri domačih bankah. Kljub temu je bila zadolženost podjetniškega sektorja, merjena kot razmerje med dolgom in kapitalom v tem obdobju (v tretjem četrtletju 2013 128 %) še vedno precej višji ravni kot pred izbruhom krize, ko je bilo razmerje med obema približno izenačeno. Po znižanju v začetku krize se namreč obseg kapitala ni bistveno povečal, morebitni prirasti pa so bili v večini primerov posledica vrednostnih sprememb in ne dejanskih transakcij povezanih z dokapitalizacijami in prenosi dobičkov med kapital²⁸. Na prezadolženost podjetniškega sektorja je v okviru postopka ugotavljanja makroekonomskih neravnovesij opozorila tudi Evropska komisija, ki je izpostavila veliko obremenjenost podjetij s posojili ob zniževanju prihodkov in rastočih stroških (dela in kapitala). Ta se kaže v visoki zadolženosti podjetij, merjeni z razmerjem med dolgom in prostim denarnim tokom (EBITDA²⁹), ki se je po zadnjih podatkih tudi leta 2012 le minimalno znižala (na 8,5).

²⁶ Poleg tega je zavarovalni sektor relativno nizko zadolžen, zaradi česar ni obremenjen z odplačevanjem zapadlih obveznosti in se lahko v večji meri usmeri v opravljanje osnovne dejavnosti.

²⁷ Na to nakazujejo tudi predhodni podatki za zadnje četrtletje 2013.

²⁸ Obseg kapitala podjetij in NFI se je v Sloveniji tako v obdobju od konca leta 2008 do konca leta 2012 povečal le za 0,7 %, v evrskem območju pa kar za okoli 30 %.

²⁹ Razlika med poslovnimi prihodki in odhodki povečana za amortizacijo (earnings before interests, taxes, depreciation and amortization).

Ob visokih finančnih obveznostih podjetniškega sektorja do bank, ki so skoncentrirane v razmeroma majhnem številu podjetij, se v zadnjem obdobju povečuje pomen poslovnih obveznosti. Kljub temu da finančne obveznosti gospodarskih družb do bank ostajajo najpomembnejši vir dolžniškega financiranja podjetij, je bil njihov obseg leta 2012 le še za 430 mio EUR večji od obsega poslovnih obveznosti. Koncentracija bančnih obveznosti pa še naprej ostaja visoka. V najbolj zadolženem kvintilu³⁰ je bilo leta 2012 tako kot že leto prej le 16 podjetij³¹. Obseg njihovih finančnih obveznosti do bank se je sicer v letu 2012 zmanjšal, a se je obseg celotnega dolga kljub temu povečal. Rast dolga je bila posledica večjega obsega finančnih obveznosti do podjetij v skupini, drugih finančnih obveznosti in tudi večjega obsega poslovnih obveznosti. To kaže, da so se podjetja, ki so imela največje obveznosti do bank, za odplačevanje dolga do bank obračala predvsem na povezana podjetja (poslovno ali lastniško), kar po naši oceni ustvarja povečane pritiske tudi na zdrava jedra v gospodarstvu. Prirast teh obveznosti je opazen tudi v nekaterih drugih kvintilih, a je precej manj izrazit. V drugem kvintilu pa so se sicer precej povečale obveznosti do družb v skupini, kar je po naši oceni predvsem posledica tega, da hčerinske družbe izkoriščajo dostop mater do finančnih virov na mednarodnih finančnih trgih, kjer so pogoji zadolževanja precej boljši kot v Sloveniji³².

Tabela 2: Izbrani podatki gospodarskih družb po kvintilih glede na finančne obveznosti do bank, Slovenija, 2012

Kvintil	Finančne obveznosti do bank	Finančne obveznosti do družb v skupini	Druge finančne obveznosti	Poslovne obveznosti	Dodana vrednost	Povprečno število zaposlenih	Število podjetij	Delež finančnih obveznosti do bank v finančnih virih (v%)	Dolg na EBITDA	Neto finančni dolg na EBITDA
V mio EUR										
1	3.611	3.122	4.250	10.783	9.642	5,0	58.217	8,9	7,7	2,9
2	3.610	368	550	1.959	1.782	73,1	683	32,8	11,2	7,1
3	3.605	242	301	1.726	1.915	200,8	185	31,6	7,3	4,5
4	3.553	145	577	1.359	1.799	683,7	49	31,5	7,2	4,7
5	3.685	621	890	1.807	974	1302,6	16	34,1	14,6	10,3
Skupaj	18.065	4.498	6.568	17.635	16.112	7,3	59.150	21,2	8,5	4,4

Vir: AJ PES, preračuni UMAR.

Zmanjšanje zadolženosti podjetniškega sektorja in ponovni zagon poslovanja sta ključno povezana z uspešno sanacijo bančnega sistema. S sanacijo bančnega sektorja bodo vzpostavljeni pogoji za finančno prestrukturiranje prezadolženih podjetij, ki je ob siceršnjem zagotavljanju ugodnih pogojev za poslovanje in izboljšanju konkurenčnosti (gl. tudi poglavje 1.3) nujno za njihovo rast in razvoj. Slabe razmere na kreditnih trgih pa močno vplivajo tudi na tista podjetja, ki niso prezadolžena, a zaradi omejenih virov financiranja ne morejo v celoti izkoristiti vseh poslovnih priložnosti. V približno 50 % gospodarskih družb je razmerje med neto finančnim dolgom³³ in EBITDA nižje od 5³⁴, kar kaže na njihovo dokaj dobro kreditno sposobnost³⁵. Ocenjujemo, da je kreditni potencial v teh podjetjih ob predpostavki doseganja EBITDA iz leta 2012 na ravni okoli 19,5 mrd EUR, kar je kljub splošni prezadolženosti razmeroma visoka vrednost. Uspešna sanacija slovenskega bančnega sistema je tako nujna tudi zaradi zagotavljanja virov financiranja tem podjetjem, ki predstavljajo jedro najbolj kakovostnih bančnih komitentov in trenutno izkoriščajo druge (ugodnejše) vire financiranja³⁶.

³⁰ Kvintili so oblikovani glede na finančne obveznosti gospodarskih družb do bank (gl. Tabela 2).

³¹ Trinajst podjetij je bilo istih kot leta 2011.

³² Razlike v obrestnih merah za podjetja v Sloveniji in evrskem območju se gibljejo med 200 in 300 b. t.

³³ Finančni dolg zmanjšan za denarna sredstva.

³⁴ Upoštevali smo razreda, ki imata neto finančni dolg glede na EBITDA nižji od 5 (lahko tudi negativen), obenem pa je EBITDA gospodarskih družb pozitiven.

³⁵ Ta meja je npr. postavljena tudi med pogoji SID banke za črpanje kreditov iz posojilnega sklada za MSP.

³⁶ Podatki kažejo, da se slovenska podjetja v tujini praktično ne razdolžujejo, obseg kreditov najetih v tujini se v zadnjih letih celo krepi. Visoka rast v letu 2013 je bila sicer v veliki meri posledica dveh enkratnih dogodkov, a ocenjujemo, da bi se obseg kreditov najetih v tujini brez upoštevanja teh enkratnih dogodkov zmanjšal za približno 1,5 %, kar je manj kot je bilo znižanje kreditov podjetij in NFI v državah EMU.

Tabela 3: Izbrani podatki gospodarskih družb glede na razmerje med neto finančnim dolgom in EBITDA, Slovenija, 2012

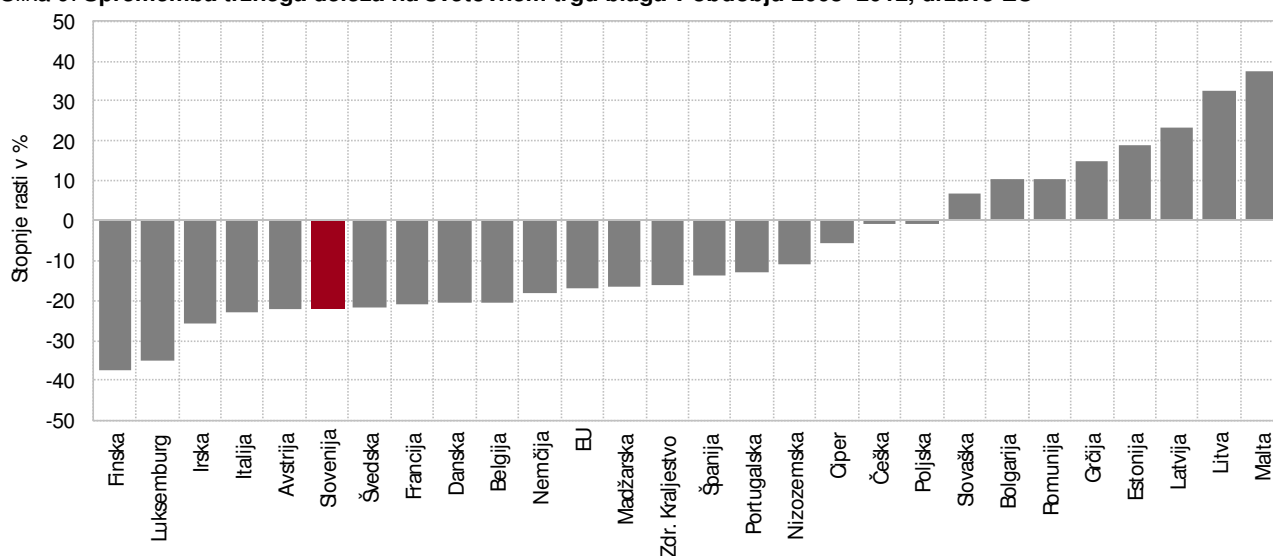
Neto finančni dolg/EBITDA	EBITDA	Finančne obveznosti do bank	Finančne obveznosti do družb v skupini	Druge finančne obveznosti	Poslovne obveznosti	Dodana vrednost	Število zaposlenih	Število podjetij	Delež fin. obvez. do bank v finančnih virih (v%)	Neto finančni dolg na EBITDA
V mio EUR										
<0	Pozitiven	81	14	70	3.533	3.909	103.504	17.918	0,7	-0,9
<0	Negativen	2.597	1.483	1.339	1.900	331	32.949	10.249	28,6	-15,6
od 0 do 5	Pozitiven	4.856	923	1.561	6.156	8.057	179.001	12.395	15,5	1,9
od 0 do 5	Negativen	1	1	6	400	76	8.627	5.674	0,1	0,4
nad 5	Pozitiven	10.405	2.061	3.531	5.338	3.700	105.564	8.126	34,0	11,1
nad 5	Negativen	1	2	4	156	40	1.892	2.027	0,2	22,9
EBITDA=0		124	14	57	153	0	16	2.761	32,5	0,0
Skupaj		18.065	4.498	6.568	17.635	16.112	431.553	59.150	21,2	4,4

Vir: AJPEŠ, preračuni UMAR.

1.3 Konkurenčnost podjetniškega sektorja

Slovenija je v petletnem obdobju od 2008 do 2012 zabeležila eno večjih poslabšanj izvozne konkurenčnosti med državami EU, prvi podatki za leto 2013 pa kažejo na pozitivno spremembo. Delež Slovenije na svetovnem trgu blaga se je od leta 2008 neprekinjeno zmanjševal in bil leta 2012 za 22 % nižji kot pred začetkom krize leta 2007. Na trgih štirinajstih najpomembnejših trgovinskih partneric (gl. kazalnik 1.13) je bila kumulativna izguba tržnega deleža 12-odstotna, pri tem je edino v Nemčiji in na Hrvaškem, to je v prvi in četrti najpomembnejši partnerici, leta 2012 presegel predkrizno raven. Glavnina izgube deleža na svetovnem trgu je izhajala iz trgov izven Evropske unije, v EU-27 pa je bilo kumulativno zmanjšanje manjše, 6-odstotno. V obdobju 2008–2012 se je tržni delež na svetovnem trgu zmanjšal tudi v večini držav EU, a je bila Slovenija med njimi na relativno slabem, 6. mestu. Drugo leto zapored je bila tudi med državami, ki so imele na tem področju po metodologiji Evropske komisije presežno neravnovesje (gl. Okvir 1). Gibanja v prvih treh četrtletjih leta 2013 kažejo na prekinitev negativnih gibanj in rast tržnega deleža na svetovnem trgu. Pri tem je spodbudno, da se je tržni delež povečal v večini pomembnejših trgovinskih partneric in na večini pomembnejših proizvodnih trgov.

Slika 9: Sprememba tržnega deleža na svetovnem trgu blaga v obdobju 2008–2012, države EU

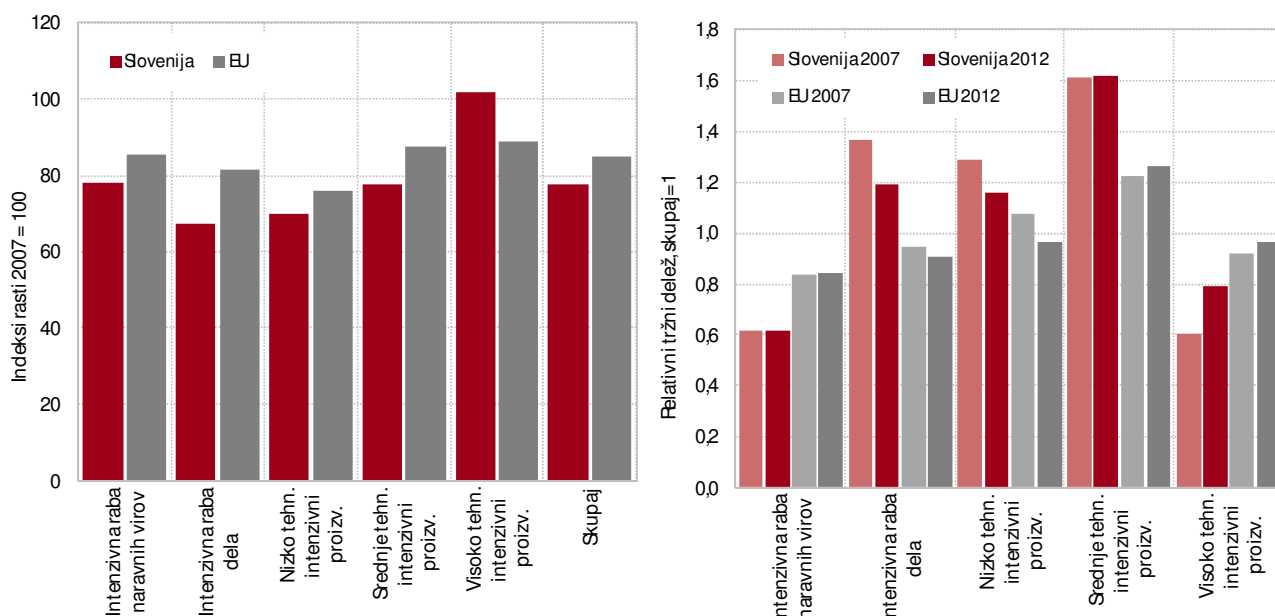

Vir: United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2014; preračuni UMAR.
Opomba: Tržni delež je izračunan kot delež izvoza države v svetovnem izvozu blaga.

Med pomembnejšimi dejavniki relativno visokega padca tržnega deleža Slovenije so regionalna in proizvodna sestava slovenskega izvoza ter poslabšanje stroškovne konkurenčnosti. Vpliv regionalne strukture se kaže v tem, da je slovenski izvoz bolj, kot to velja za druge države, usmerjen na nekatere v krizi počasi okrevajoče trge, manj

pa je prisoten na hitro rastočih trgih izven EU. V primerjavi z drugimi državami izstopa zlasti višji delež menjave z državami bivše Jugoslavije pa tudi večja osredotočenost na trg EU. Neugoden vpliv proizvodne sestave pojasnjuje dejstvo, da je v času krize na svetovnem trgu najhitreje raslo povpraševanje po hrani in surovinah, ki imajo relativno nižji delež v našem izvozu. Manjše pa je bilo povpraševanje po proizvodih predelovalnih dejavnosti, ki predstavljajo glavnino našega blagovnega izvoza. V tem smislu izstopa visok delež srednje tehnološko zahtevnih proizvodov, po katerih se je povpraševanje v času krize izraziteje skrčilo (npr. cestna vozila, ki imajo največji delež v proizvodni sestavi blagovnega izvoza). Poleg tega je v sestavi slovenskega izvoza precejšen tudi delež tehnološko manj zahtevnih in delovno intenzivnih proizvodov (gl. kazalnik 1.15). Njihov tržni delež se je postopno zmanjševal že v letih pred krizo, v času krize in v razmerah močnega povečanja stroškov dela na enoto proizvoda, ko se je obseg teh dejavnosti močno skrčil (gl. Slika 14), pa se je upadanje še pospešilo. Nizko tehnološko zahtevni in delovno intenzivni proizvodi so tako zabeležili največji kumulativni upad tržnega deleža v obdobju 2008–2012 (za približno tretjino). Delež srednje tehnološko intenzivnih proizvodov in proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov sta se zmanjšala za dobro petino, tržni delež visoko tehnološko zahtevnih proizvodov pa je edini že presegel raven leta 2007. Takšna gibanja kažejo na nujnost hitrejšje preusmeritve na tehnološko zahtevnejše proizvode, ki imajo visoko dodano vrednost, za kar je ključna krepitev inovacijske sposobnosti podjetij.

Slika 10: Tržni deleži na svetovnem trgu blaga po faktorski strukturi, 2012, Slovenija in EU

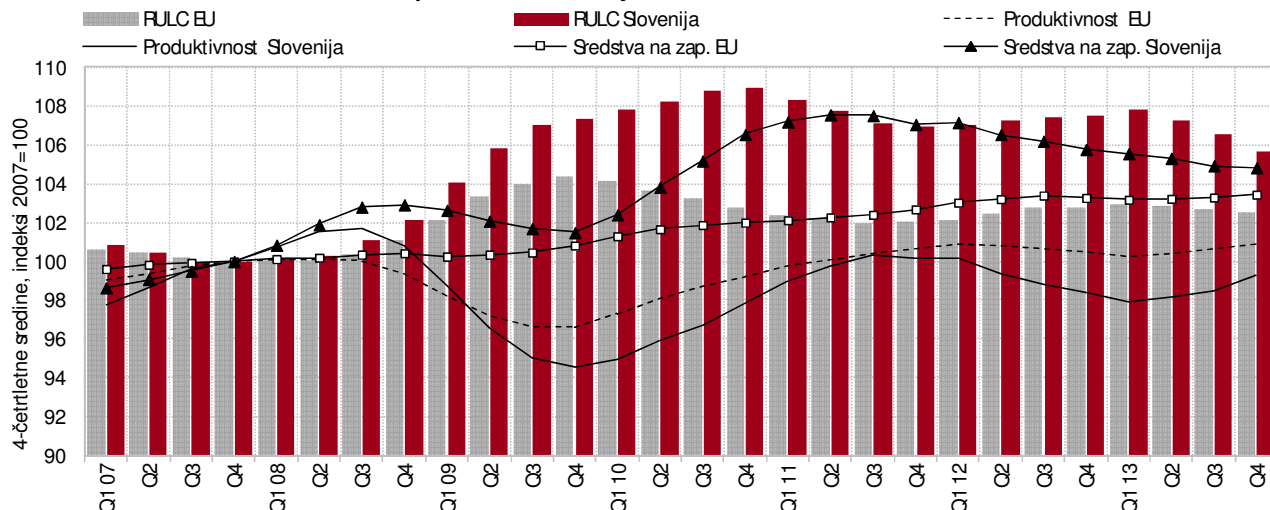
Vir: UN Unctad, preračuni UMAR. Opomba: * Relativni tržni delež je tržni delež za posamezno skupino proizvodov v primerjavi s celotnim tržnim deležem blaga na svetovnem trgu. Npr. slovenski tržni delež srednjetechnološko intenzivnih proizvodov je 1,6-krat višji od celotnega tržnega deleža Slovenije na svetovnem trgu.

Stroškovna konkurenčnost slovenskega gospodarstva se po močnem poslabšanju v prvih letih krize zadnja tri leta (2011–2013) izboljšuje, a je kumulativna izguba še višja kot v povprečju v EU. Močno poslabšanje stroškovne konkurenčnosti v obdobju 2008–2010 je izhajalo iz relativno visoke rasti stroškov dela v letih 2008 in 2010³⁷, v letu 2009 pa iz nadpovprečnega (glede na EU) padca produktivnosti. V treh letih skupaj so se tako realni stroški dela na enoto proizvoda zvišali za 9 %, v celotni EU pa le za približno 3 %. Izboljševanje, ki je sledilo po letu 2010, je večinoma izhajalo iz prilagajanja trga dela zmanjšani gospodarski aktivnosti, gospodarska rast pa je še naprej zaostajala za gibanji v EU. Prilagajanje trga dela je najprej potekalo preko zmanjševanja zaposlenosti, po letu 2011 pa intenzivneje tudi preko stroškov dela. Z letom 2012 so se namreč pod vplivom ukrepov za konsolidacijo javnih financ znižale plače v javnem sektorju, močno pa se je umirila tudi rast plač zasebnega sektorja. V letu 2013 so tako realni stroški dela na enoto proizvoda raven leta 2007 presegali še za 5,6 %, v celotni EU pa za 2,5 %. Če upoštevamo še vpliv tečaja, ki je v letih 2010–2012 depreciral, je bila kumulativna izguba konkurenčnosti od začetka krize v Sloveniji

³⁷ V letu 2008 zaradi delne odprave plačnih nesorazmerij v javnem sektorju in uskladitve plač z relativno visoko inflacijo v letu prej, leta 2010 pa zaradi velikega dviga minimalne plače z novim zakonom.

manjša³⁸, a je bil v evrskem območju vpliv depreciacije zaradi večjega deleža zunanjetrgovinskih tokov z državami izven evrskega območja še ugodnejši.

Slika 11: Realni stroški dela na enoto proizvoda, Slovenija in EU

Vir: Eurostat, preračuni UMAR.

Glavnina prilagajanja stroškov dela na enoto proizvoda v zadnjih letih je izhajala iz menjalnega sektorja³⁹. Kumulativno povečanje stroškov dela na enoto proizvoda od začetka krize je v menjalnem sektorju manjše kot v celotnem gospodarstvu. Po izrazitejšem zvišanju v začetku krize so se namreč tam gibanja začela izboljševati prej (leta 2010), prilagajanje pa je bilo intenzivnejše kot v nemenjalnem delu gospodarstva. Primerjava z gibanjem »ravnotežnih«⁴⁰ stroškov dela na enoto proizvoda pokaže, da so se s tem in ob precejšnjem zvišanju stroškov v evrskem območju po letu 2011 nominalni stroški dela na enoto proizvoda v drugi polovici leta 2013 že močno približali »ravnotežnim«. V predelovalnih dejavnostih, ki predstavljajo menjalni sektor v ožjem smislu, pa je bilo njihovo kumulativno povečanje v času krize že približno enako kot pri »ravnotežnih« stroških. Pri tem je zlasti v letih 2010 in 2011 k izboljšanju precej prispeval učinek strukturne spremembe, to je močnega zmanjšanja deleža dejavnosti z relativno višjimi stroški dela na enoto proizvoda⁴¹. Ugodnejši položaj menjalnega sektorja kaže tudi primerjava ravni (višine) stroškov dela na enoto proizvoda s povprečjem EU. Ta pokaže, da je večina dejavnosti menjalnega sektorja sredi leta 2013 dosegla ali se vsaj močno približala povprečni ravni stroškov dela na enoto proizvoda v EU, kjer je bila pred začetkom krize. V nemenjalnem sektorju, kjer je bil delež stroškov dela v dodani vrednosti že pred krizo višji kot v EU, pa se je razlika glede na EU še povečala. To velja za večino dejavnosti nemenalnega sektorja, z izjemo gradbeništva in poslovanja z nepremičninami.

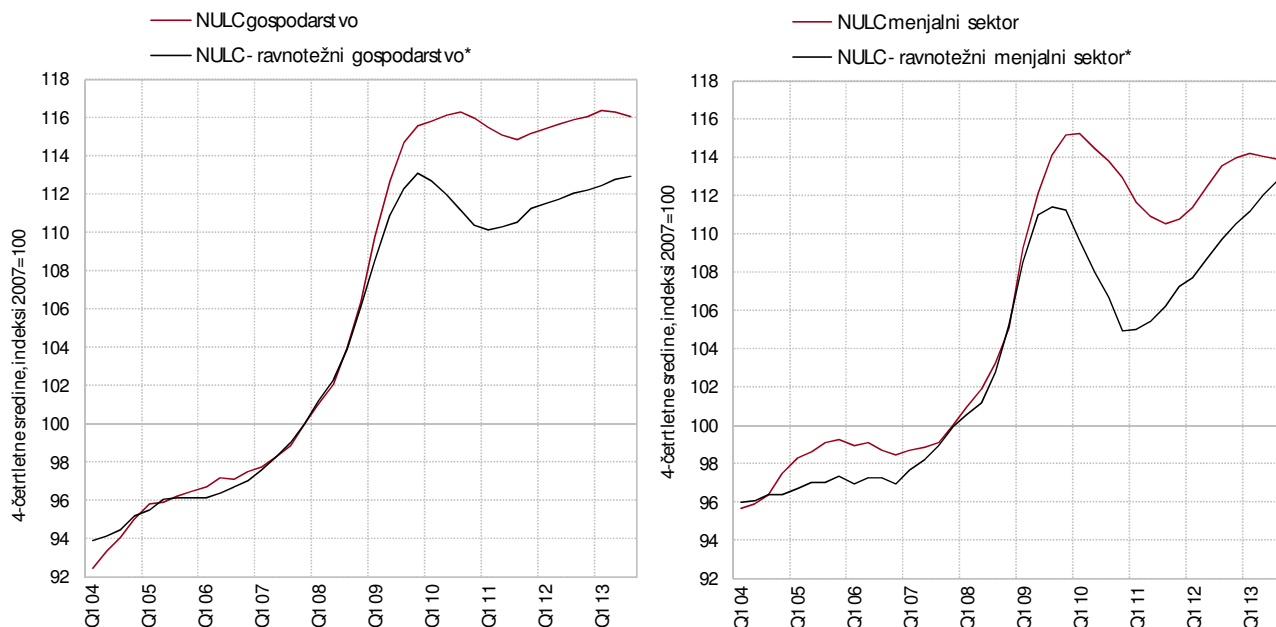
³⁸ Realni efektivni tečaj deflacijoniran z relativnimi stroški dela na enoto proizvoda je v Sloveniji v prvih devetih mesecih leta 2013 presegal raven iz leta 2007 za 1,6 %, v večini držav evrskega območja pa je bil že nižji kot leta 2007.

³⁹ Menjalni sektor sestavljajo predelovalne dejavnosti (C), trgovina, gostinstvo in promet (G-I) ter informacijsko-komunikacijske dejavnosti (J) in kmetijstvo (A).

⁴⁰ »Ravnotežni« stroški dela na enoto proizvoda so opredeljeni kot nominalni stroški dela na enoto proizvoda v evrskem območju popravljene za razliko med domačimi in tujimi cenami (več glej v Ravnotežni kazalnik konkurenčnosti za Slovenijo, Banka Slovenije, 2013). Pokažejo, pri kateri spremembi stroškov dela na enoto proizvoda ne pride do poslabšanja stroškovne konkurenčnosti.

⁴¹ Naše ocene, dobljene z izločitvijo sprememb strukture predelovalnih dejavnosti na ravni dvomestne šifre panog (po Standardni klasifikaciji dejavnosti) in na ravni individualnih podatkov podjetij, kažejo na močan vpliv spremembe v strukturi predelovalnih dejavnosti (zmanjševanja deleža dejavnosti z višjim deležem stroškov dela v dodani vrednosti) na zmanjšanje stroškov dela na enoto proizvoda zlasti v letih 2010 in 2011.

Slika 12: Nominalni stroški dela na enoto proizvoda in »ravnotežni«* stroški dela na enoto proizvoda v celotnem gospodarstvu in v menjalnem sektorju, Slovenija

Vir: Eurostat; preračuni UMAR.

Opombe: * »Ravnotežni« stroški dela na enoto proizvoda so opredeljeni kot nominalni stroški dela na enoto proizvoda v evrskem območju popravljeni za razliko med domačimi in tujimi cenami (več glej v Ravnotežni kazalnik konkurenčnosti za Slovenijo, Banka Slovenije, 2013). Kazalnik stroškov dela na enoto proizvoda za celotno gospodarstvo temelji na bruto domačem proizvodu, za menjalni sektor pa na dodani vrednosti.

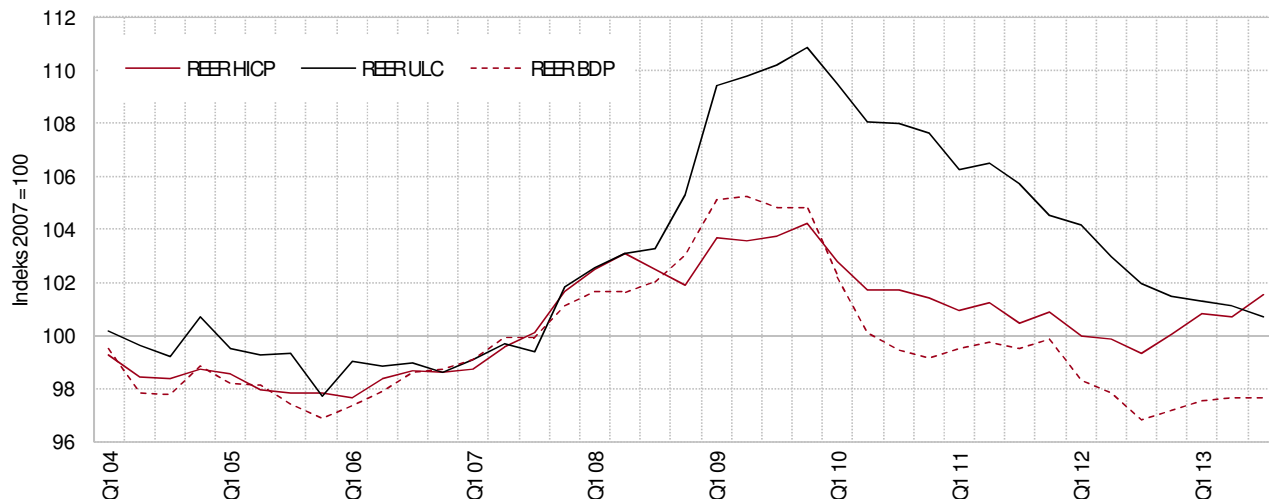
Kljub neugodnim stroškovnim gibanjem se cenovna konkurenčnost v času krize ni bistveno poslabšala, zato pa se je precej znižala dobičkonosnost podjetniškega sektorja. Realni efektivni tečaj deflaciran z relativnimi cenami življenjskih potrebščin, je po triletni depreciaciji predkrizno raven dosegel leta 2012⁴², deflaciran z deflatorjem bruto domačega proizvoda pa že v letu 2010. Stabilnejša cenovna gibanja v primerjavi s stroškovnimi kažejo, da podjetja v razmerah gospodarske krize in šibkega povpraševanja stroškovnih pritiskov niso mogla v celoti prenesti v cene, zaradi česar se je zmanjšala njihova dobičkonosnost. Ta je močno upadla v letu 2009 in blizu te ravni ostala vse do leta 2012⁴³. Poleg pritiskov s strani stroškov dela na enoto proizvoda, ki so bili najmočnejši do leta 2010, je na dobičkonosnost v obdobju 2010–2012 negativno vplivalo tudi poslabšanje pogojev menjave zaradi rasti cen surovin in depreciacije evra. Na nekoliko višjo dobičkonosnost kažejo ob izboljšanju pogojev menjave in nadaljnjem zmanjšanju stroškov dela na enoto proizvoda šele prvi podatki za leto 2013⁴⁴. Zapiranje vrzeli med stroški in cenami je nujno, saj v razmerah visoke zadolženosti podjetij in še vedno nizke dostopnosti do drugih virov financiranja, lastni viri predstavljajo pomemben vir financiranja investicij, ki so ključne za bolj stabilno izboljšanje konkurenčnosti s povečanjem dodane vrednosti.

⁴² Leta 2013 jo je ponovno rahlo presegel. Apreciacija realnega tečaja v letu 2013 je izvirala iz aprepiacije nominalnega tečaja in zvišanja relativnih cen. Slednje pa je bilo povezano predvsem s povečanjem cen šolske prehrane (zaradi ukinitev subvencij) in zvišanjem letne dajatve za uporabo motornih vozil v zadnjih mesecih leta 2012.

⁴³ Dobičkonosnost gospodarskih družb, merjena kot razmerje med dobičkom iz poslovanja in prihodki od prodaje (2008: 4,3 %, 2012: 2,8 %).

⁴⁴ Četrtni podatki SURS o poslovanju podjetij.

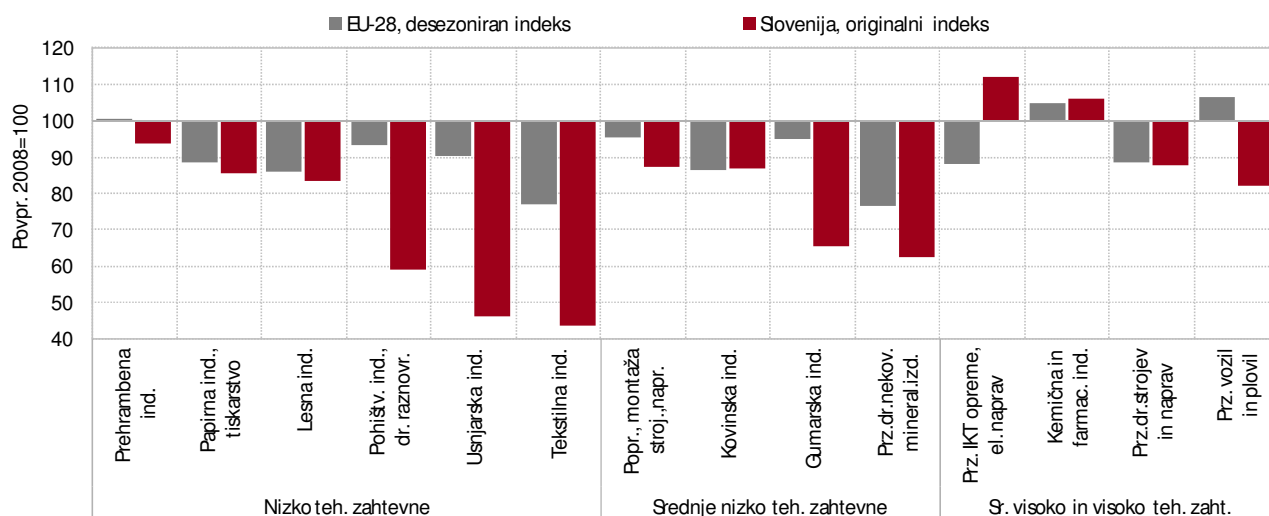
Slika 13: Realni efektivni tečaj deflaciran s cenami življenjskih potrebščin, deflatorjem BDP in stroški dela na enoto proizvoda

Vir: ECB; preračuni UMAR.

Zaostanek obsega proizvodnje predelovalnih dejavnosti za predkrizno ravno ostaja višji kot v EU, največji razkorak je v nizko tehnološko zahtevnih dejavnostih. Kljub temu da je gospodarska kriza prizadela celotno Evropsko unijo, predelovalne dejavnosti v Sloveniji okrevajo precej počasneje kot v povprečju EU. Razlika je nastala pretežno z globljim padcem ob začetku krize, saj se obseg proizvodnje po letu 2009 pri nas giblje precej podobno kot v EU. Pri tem pa so razlike med panogami precejšnje. Za okrevanjem v EU najbolj zaostajajo nizko tehnološko zahtevne, pretežno delovno intenzivne dejavnosti, kjer se je po večjem začetnem padcu obseg proizvodnje v nasprotju z EU nadalje skrčil tudi v obdobju 2009–2013. Krčenje teh dejavnosti je ob relativno nizki davčni obremenitvi nižjih plač in relativno visoki usmerjenosti industrijske politike v subvencioniranje podjetij v težavah v obdobju pred krizo potekalo razmeroma počasi. Šibkejšo povpraševanje po tovrstnih izdelkih od začetka krize pa je skupaj s precejšnjim zvišanjem stroškov dela na enoto proizvoda, zlasti z dvigom minimalne plače, ta proces precej pospešilo. Okrevanje tehnološko manj zahtevnih dejavnosti pri nas zaostaja tudi za povprečjem novih članic EU, gibanja v tehnološko zahtevnejših dejavnostih pa so bolj primerljiva s povprečjem EU in novih članic, v primeru visoko zahtevnih panog (kemična in farmacevtska industrija ter proizvodnja IKT opreme in električnih naprav) celo ugodnejša.

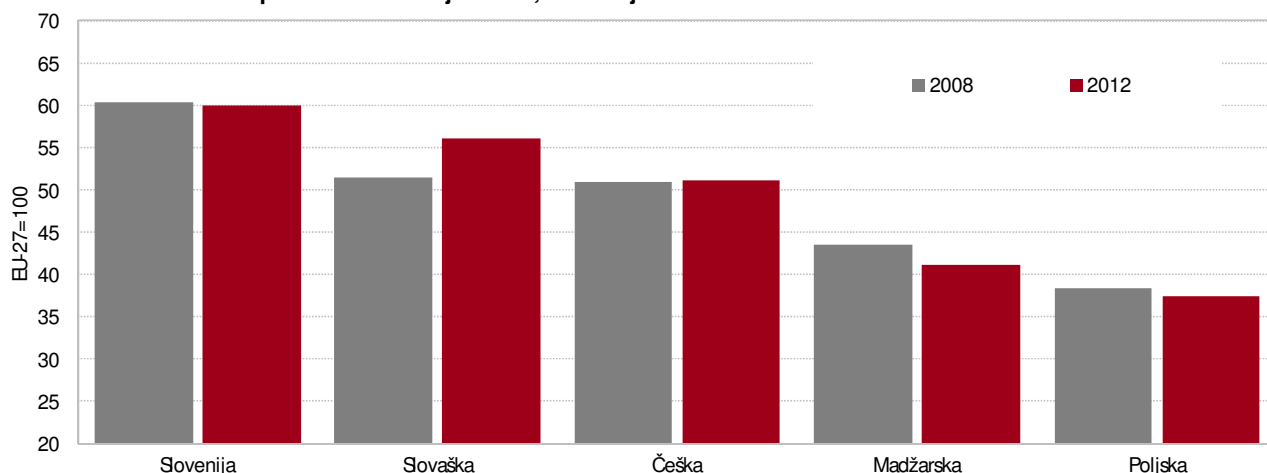
Slika 14: Sprememba obsega proizvodnje predelovalnih dejavnosti v obdobju 2008–2013

Vir: Eurostat – short term business statistics, SURS, preračuni UMAR.

Produktivnost⁴⁵ predelovalnih dejavnosti se je leta 2012 približala ravni, ki smo jo glede na povprečje EU dosegali ob začetku krize. Potem ko je leta 2010 padla na najnižjo raven od začetka krize (55 % povprečja EU), se je v naslednjih dveh letih ponovno povečevala hitreje kot v EU in leta 2012 dosegla 60 % evropskega povprečja, kar je zelo blizu ravni, ki smo jo dosegali leta 2008. Glede na počasnejše okrevanje obsega proizvodnje in dodane vrednosti kot v EU je dohitevanje v produktivnosti temeljilo predvsem na zmanjšanju zaposlenosti. V primerjavi z novimi državami članicami EU iz višegrajske skupine, ki so naše najpomembnejše konkurentke na tujih trgih, je v obdobju 2008–2012 edino Slovaška zmanjšala zaostanek v produktivnosti predelovalnih dejavnosti za povprečjem EU, v Češki je bil podobno kot pri nas približno enak kot ob začetku krize, na Madžarskem in Poljskem pa se je nekoliko povečal. V času krize tudi ni prišlo do pomembnih sprememb v zaostanku posameznih skupin predelovalnih dejavnosti za povprečjem EU glede ravni produktivnosti⁴⁶. Ta še vedno najbolj zaostaja v tehnološko zahtevnejših dejavnostih z izjemo visoko zahtevne proizvodnje farmacevtskih in medicinskih izdelkov, katere produktivnost je med vsemi panogami najbližje evropskemu povprečju. Poleg tega je za tehnološko zahtevnejše dejavnosti značilna tudi relativno nizka snovna produktivnost (gl. poglavje 5). Ob nizki stroškovni konkurenčnosti tehnološko manj zahtevnih, predvsem delovno intenzivnih panog, pa so za razvoj predelovalne industrije ključne ravno tehnološko zahtevnejše panoge. Zato je za konkurenčnost predelovalnih dejavnosti in celotnega gospodarstva nujen čimprejšnji dvig njihove dodane vrednosti, zlasti preko (i) povečanja inovacijske aktivnosti podjetij in večjega vključevanja storitvenih dejavnosti v proizvodne procese predelovalnih dejavnosti ter (ii) vključevanja podjetij v globalne dobaviteljske verige, zlasti preko neposrednih tujih investicij.

Slika 15: Produktivnost predelovalnih dejavnosti, Slovenija in nekatere nove članice EU

Vir: Eurostat portal page – National Accounts, preračuni UMAR.

Okrevanje tržnih storitev je počasnejše kot v EU, ugodnejša gibanja pa so značilna za posamezne na znanju temelječe storitve. Aktivnost tržnih storitev, ki je od začetka krize do leta 2010 z rahlim zaostankom sledila gibanjem v celotni EU, se je s poglobitvijo krize v letu 2012 znižala, potem ko se je že leta 2011 njihovo okrevanje precej upočasnilo. V EU se je rast tržnih storitev tudi v tem obdobju nadaljevala. Zaradi močnejšega padca domačega povpraševanja kot v EU dodana vrednost za pred krizo ravno in za gibanji v EU najbolj zaostaja v nekaterih tradicionalnih tržnih storitvah (trgovina in gostinstvo)⁴⁷. V povezavi s slabšanjem stanja v bankah (glej poglavje 1.2) se je v zadnjih letih od ravni pred krizo hitreje kot v EU oddaljevala tudi dodana vrednost v finančno-zavarovalniških storitvah. Ugodnejša gibanja pa so značilna za dejavnosti na znanju temelječih nefinančnih storitev (informacijsko-komunikacijske in strokovne, znanstvene in tehnične), ki so bile po dodani vrednosti leta 2012 bližje predkrizni ravni, a so kljub temu zaostale za gibanji v EU. Vendar med njimi obstajajo precejšnje razlike. Hitreje kot v EU so rastle predvsem računalniško-informacijske dejavnosti ter pravne, računovodske in svetovalne storitve, ki so med krizo povečevale dodano vrednost predvsem na račun hitre rasti izvoznih prihodkov. V negativno smer glede na EU pa izstopajo arhitekturne in projektantske storitve, ki so zabeležile precejšen padec prodaje doma zaradi gradbene krize, preusmerjanje na tuje trge pa je bilo prisotno šele v letu 2012. Počasnejše okrevanje kot v EU je bilo značilno tudi za

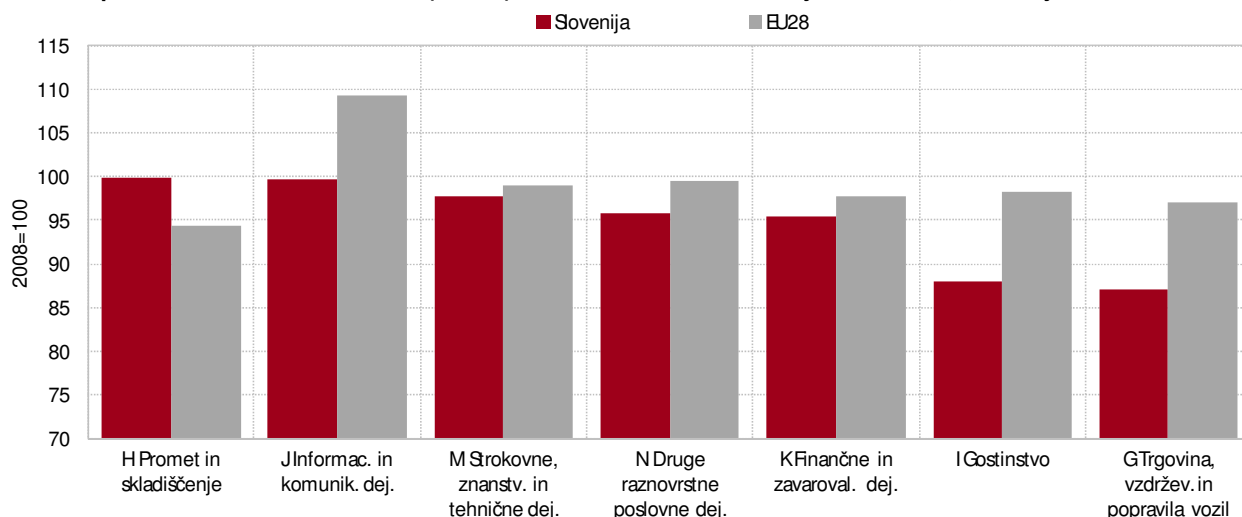
⁴⁵ Merjena z dodano vrednostjo na zaposlenega.

⁴⁶ Podatki, ki omogočajo primerjavo na ravni panog predelovalnih dejavnosti, so na voljo do leta 2011.

⁴⁷ Od tradicionalnih tržnih storitev so le gibanja v prometu ugodnejša kot v EU.

telekomunikacijske storitve. Na to je vplivalo predvsem znižanje cen v EU, ki je prispevalo k hitrejši rasti realne dodane vrednosti v EU kot pri nas.

Slika 16: Sprememba dodane vrednosti (realno) v tržnih storitvah v obdobju 2008–2012, Slovenija in EU

Vir: Eurostat portal page – Economy and Finance – National Accounts, 2014. Opomba: Prikazane so tržne storitve, ki imajo več kot 2 % delež v bruto dodani vrednosti slovenskega gospodarstva. Dejavnost Poslovanje z nepremičninami (L) je v letu 2012 dosegla 7,5 % dodane vrednosti, vendar večino (84 %) predstavlja ocenjena stanovanjska dejavnost gospodinjstev, zato dejavnosti na sliki ne prikazujemo.

Slovenski izvozniki storitev so na trgih EU še vedno konkurenčni predvsem v storitvah, ki so povezane z naravnimi značilnostmi in geografsko lego, manj pa v storitvah, ki temeljijo na visoki vsebnosti znanja, sodobnih tehnologijah in višji stopnji inovativnosti. Konkurenčnost slovenskih storitev na trgih EU je bila v letu 2012 nižja kot ob začetku krize (2008), vendar je prišlo v zadnjem letu do zaustavitve negativnih gibanj. EU ostaja največji kupec slovenskih storitev (79 % v 2012), njen delež se je v obdobju 2008–2012 le malo povečal. Na pet največjih partneric iz EU (Italija, Avstrija, Nemčija, Hrvaška in Madžarska) odpade tri četrtine celotnega izvoza storitev. Tržni delež slovenskih izvoznikov v EU je majhen, najvišji je pri izvozu storitev potovanja, kjer se je v obdobju od začetka krize tudi precej povečal. Konkurenčnost druge najpomembnejše skupine, to je transportnih storitev, se je med letoma 2008 in 2012 znižala, njihov tržni delež v EU pa se je povečal na dveh glavnih trgih (v Nemčiji in Italiji). Slovenski izvozniki imajo v EU najmanjši tržni delež pri ostalih storitvah, kamor sodijo predvsem na znanju temelječe storitve. Njihova izvozna konkurenčnost se je v obdobju 2008–2011 znižala, v letu 2012 pa je prišlo do izboljšanja. Od začetka krize (2008–2012) se je tržni delež pomembneje zvišal le pri konstrukcijskih in ostalih poslovnih storitvah. Tudi izvoz informacijskih storitev se je v obdobju 2008–2012 precej povečeval, a to ni zadoščalo za povečanje tržnega deleža v EU, ki se je znižal kar za 30 %, upadanje pa se je v letu 2012 ustavilo.

Tabela 4: Tržni delež slovenskega izvoza storitev v uvozu storitev EU

V %	2008	2011	2012	Sprememba 2012/2008
Storitve	0,35	0,32	0,33	-6,8
Transportne	0,46	0,42	0,42	-8,2
Potovanja	0,63	0,7	0,7	11,8
Druge storitve*	0,19	0,16	0,17	-13,0

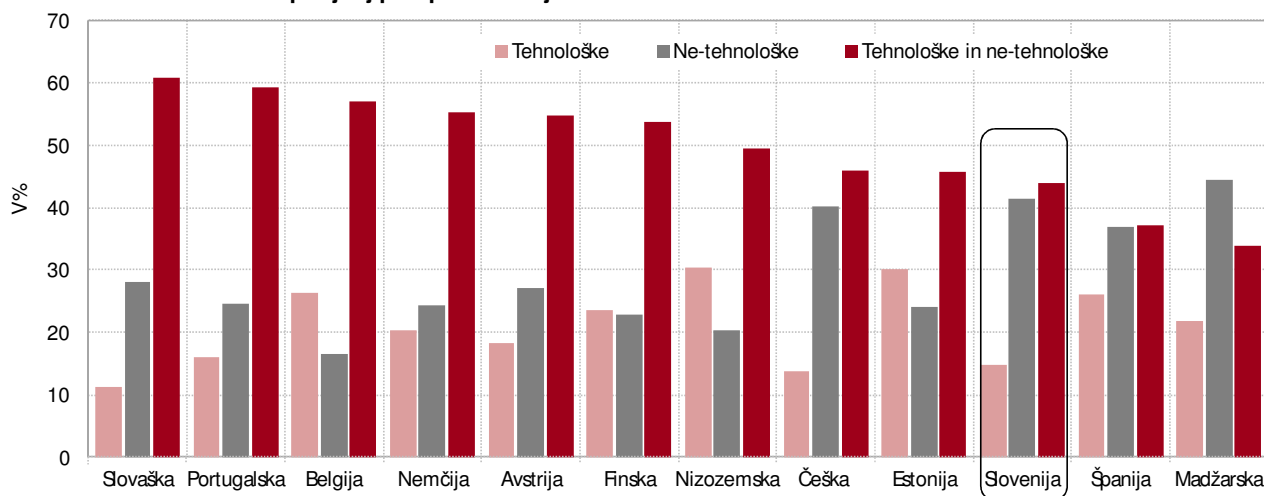
Vir: Izračun UMAR na osnovi podatkov Eurostat.

Opomba: * V skupino druge storitve se uvrščajo komunikacijske, gradbene, finančne, zavarovalniške, računalniške, informacijske, osebne, kulturne, rekreacijske, državne in ostale poslovne storitve ter licence, patenti in avtorske pravice.

Zaradi vpliva, ki ga imajo na znanju temelječe storitve na konkurenčnost celotnega gospodarstva, je nujno povečati njihovo inovacijsko aktivnost in vpetost v poslovne procese predelovalnih dejavnosti. Za večjo konkurenčnost gospodarstva so, poleg krepitve deleža tehnološko zahtevnejših predelovalnih dejavnosti, na znanju temelječe storitve ključnega pomena. Njihova vloga se odraža ne samo v visoki stopnji inovacijske aktivnosti, ki v večini držav OECD presega tisto v predelovalnih dejavnostih, temveč predvsem skozi vpliv na povečanje inovativnosti, učinkovitosti in izvozne uspešnosti predelovalnih in storitvenih podjetij, ki uporabljajo te storitve (Ciriaci in dr., 2013; Foster in dr., 2012). V cilju doseganja boljše kakovosti, diferenciacije proizvodov ter večje prilagojenosti potrebam potrošnikov, predelovalne dejavnosti povečujejo delež storitvenih inputov, ki v poprečju v EU dosega že tretjino cene proizvodov (EU Competitiveness Report 2013, 2013). Za Slovenijo je pomembno, da okrepi vlaganja v raziskave in

razvoj v storitvenih dejavnostih, saj zaostaja za večino držav OECD, čeprav je med letoma 2003 in 2011 povečala delež storitvenih dejavnosti v izdatkih za raziskave in razvoj od 5,7 % na 26,2 % (OECD STI Scoreboard 2013, 2013). Nadaljnje povečevanje vlaganj v raziskave in razvoj v storitvah je pomembno tudi za krepitev inovacijske sposobnosti storitvenih podjetij, ki pri nas bolj zaostaja za predelovalnimi dejavnostmi kot v večini članic EU. S tem v zvezi je pomembno zlasti povečanje inovativnosti storitev na podlagi hitrejšega uvajanja novih tehnologij v zasebnem in javnem sektorju. Čeprav večina inovativnih storitvenih podjetij tako v Sloveniji kot v drugih državah EU hkrati uvaja tehnološke in netehnološke inovacije, pa je v Sloveniji delež tistih storitvenih podjetij, ki inovirajo samo z uporabo novih tehnologij nižji kot v večini držav EU. Napredek na tem področju je ključno odvisen od razpoložljivosti visoko usposobljenih tehničnih kadrov in kadrov, ki imajo znanja s področja trženja sodobnih storitev na globalnem trgu. Nezadostno upoštevanje naraščanja potreb po takšnih kadrih in medsebojne prepletenosti storitvene in predelovalne proizvodnje bo negativno vplivalo na konkurenčnost celotnega slovenskega gospodarstva.

Slika 17: Delež storitvenih podjetij po tipu inovacij v izbranih državah EU

Vir: Eurostat Portal Page, Science and Technology, Community Innovation Survey 2008-2010.

Konkurenca v storitvah se povečuje, med glavnimi ovirami pa ostaja velik delež državnega lastništva v mrežnih dejavnostih in visoka regulacija profesionalnih storitev. Največje možnosti za dvig produktivnosti s povečanjem konkurence so običajno v storitvah, kot so trgovina na drobno, profesionalne storitve in mrežne dejavnosti (The 2013 update of the OECD product market regulation indicators, 2013). V *mrežnih dejavnostih* in trgovini na drobno v Sloveniji ni posebnih zakonodajnih ovir za vstop v panogo. V elektronskih komunikacijah se stopnja koncentracije zmanjšuje, delež prevladujočega ponudnika pa je pri širokopasovnem internetu primerljiv z EU, na trgih fiksne in mobilne telefonije pa je višji. Pri oskrbi z elektriko in plinom se povečevanje konkurence v zadnjih letih kaže v vse številnejših menjavah dobaviteljev, pri oskrbi s plinom pa predvsem v velikem padcu cen v letu 2012 (glej kazalnik 1.17). V *trgovini na drobno* se v visoko koncentrirani dejavnosti nespecializiranih prodajaln pretežno z živili stopnja koncentracije po letu 2006 zmanjšuje, pospešeno zlasti v letu 2012⁴⁸, kar je verjetno posledica vpliva trajanja krize na obnašanje potrošnikov, ki so pri nakupih vse bolj racionalni. Na področju *profesionalnih storitev* (kot so računovodske, pravne, tehnične in arhitekturne) pa je po oceni OECD regulacija še dokaj visoka, čeprav se je od leta 2008 zmanjšala⁴⁹. Napredek je bil narejen glede obravnave tujcev pri vstopu na trg reguliranih storitev⁵⁰. Še naprej pa Slovenija izstopa po velikem številu reguliranih poklicev, ki se je v zadnjem obdobju sicer nekoliko zmanjšalo. Slabo je ocenjena tudi zaradi visoke regulacije cen profesionalnih storitev. Večji napredek na področju deregulacije profesionalnih storitev je pričakovati v prihodnjih letih z uresničevanjem Direktive o storitvah in Direktive o priznavanju poklicnih kvalifikacij⁵¹.

⁴⁸ Koncentracija, merjena s Hirschman-Herfindahlovim indeksom, je v tej dejavnosti trgovine na drobno od 3.387 leta 2006, ko je bila najvišja, padla na 2.144 v letu 2012 (meja visoke koncentracije je pri vrednosti indeksa 1.800), delež glavnega ponudnika pa od 53 % na 38 %.

⁴⁹ Izmed evropskih držav OECD imajo bolj regulirane profesionalne storitve le Poljska, Nemčija, Luksemburg in Madžarska. Zelo podobna je stopnja regulacije v Avstriji, kjer je bil tudi napredek v primerjavi z letom 2008 podoben kot v Sloveniji (The 2013 update of the OECD product market regulation indicators, 2013).

⁵⁰ Z Zakonom o zaposlovanju in delu tujcev so bile leta 2011 ukinjene kvote za individualne storitve tujcev.

⁵¹ Od leta 2010 se je število reguliranih poklicev zmanjšalo za 36 na 287 (povprečje za EU je 157), izvedene so bile poenostavitve glede pridobivanja obstoječih dovoljenj. Posodobitev in poenostavitev pravil o kvalifikacijah, ki zakonsko urejajo dostop do poklicev ali poklicnih nazivov, je tudi namen revidirane direktive o poklicnih kvalifikacijah, skladno s katero naj bi države EU do začetka leta 2016 opravile pregled

Stopnja mednarodne trgovinske integracije slovenskega gospodarstva se po padcu v letu 2009 povečuje. Leta 2013 je povprečni delež mednarodne menjave v primerjavi z BDP dosegel najvišjo raven doslej. Delež izvoza glede na BDP se povečuje vse od padca v letu 2009, delež uvoza glede na BDP pa se je v letih 2012 in 2013 zmanjšal zaradi upadanja domače potrošnje, v letu 2013 pa tudi zaradi nižjih uvoznih cen. Potem ko je bilo do leta 2012 povečevanje izvozne integracije zgolj posledica dejstva, da je bil ob upadajočem domačem povpraševanju izvoz edini dejavnik gospodarske rasti, je povečanje v letu 2013 spremljalo tudi izboljšanje izvozne konkurenčnosti, merjeno s tržnimi deleži. Stopnja zunanjetrgovinske povezanosti Slovenije se je tako v preteklih štirih letih (2010–2013) povečala bolj kot v povprečju v EU in bolj kot v večini manjših gospodarstev EU.

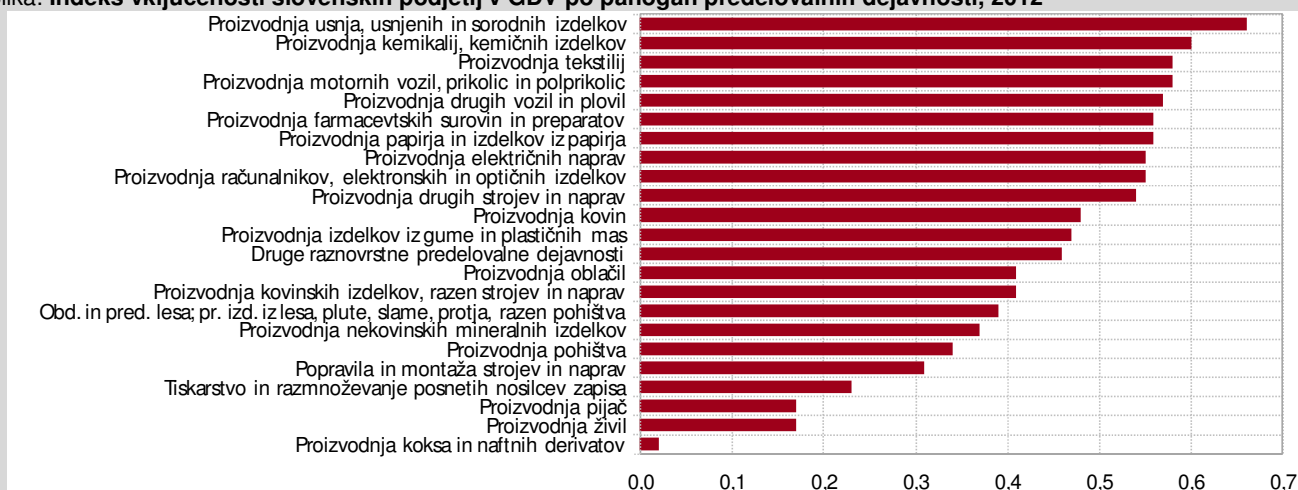
Na strani povezovanja podjetij preko neposrednih tujih investicij (NTI) stanje ostaja nezadovoljivo. Priliv vhodnih NTI se je leta 2013 drugo leto zapored zmanjšal, premik na področju izhodnih NTI pa je bil po dezinvestiranju v letih 2010 in 2012 zgolj simboličen. Slovenija s tem ostaja med državami EU z najnižjim stanjem vhodnih in izhodnih NTI v primerjavi z BDP, s tem pa slovenska podjetja ne izgubljajo le možnosti za dostop do svežega kapitala, ampak tudi možnost za hiter preboj v gospodarskem razvoju in konkurenčnosti preko vključevanja v globalne dobaviteljske verige (gl. Okvir 2). Ob tem je v letu 2013 prišlo do povečanja lastniškega kapitala tujih investitorjev v slovenskih podjetjih, kar je vendarle pozitiven znak, ki ga potrjujejo tudi rezultati anket med tujimi podjetji v Sloveniji. Čeprav je bilo v anketi za leto 2013 tujih podjetij, ki so za tekoče leto napovedale povečanje prodaje in zaposlenosti manj kot v preteklih treh letih, je bil namreč precej višji delež tistih, ki napovedujejo širitev za prihodnje leto, kar 43 % (v letih 2011 in 2012 okoli 35 %).

Okvir 2: Slovenska podjetja v globalnih dobaviteljskih verigah

Vključevanje podjetij v globalne dobaviteljske verige (GDV) vse bolj postaja pomembna determinanta izvozne uspešnosti in konkurenčnosti podjetij. Podjetja se vključujejo v GDV z vertikalno integracijo, to je preko vhodnih in izhodnih neposrednih tujih investicij (NTI), ali pa na pogodbeni način. Pri tem si podjetje z ustanavljanjem podružnic ali s pogodbami ustvarja svojo lastno GDV, ali pa se kot podružnica tujega podjetja ali kot pogodbeni dobavitelj vključuje v GDV drugih podjetij. Vstopanje v GDV podjetjem, ki ustvarjajo svoje lastne GDV, omogoča učinkovito izkoriščanje mednarodnih razlik v proizvodnih stroških, podjetjem in državam, ki se vključujejo v GDV, pa obeta takorekoč takojšnje vzpostavljanje novih proizvodenj in s tem povezane koristi, kot so nova delovna mesta, transfer tehnologije itd. Vključevanje v GDV je torej ena od možnosti za hitre preboje na področju gospodarske rasti in razvoja. To velja tudi za slovenska podjetja.

Indeks vključenosti slovenskih podjetij v GDV¹ kaže velike razlike med panogami predelovalnih dejavnosti. Najvišje indekse izkazujejo večinoma tehnološko zahtevnejše dejavnosti. Najmanj pa so v GDV vključna podjetja iz tehnološko manj zahtevnih dejavnosti, z izjemo pretežno na tuji trg usmerjenih usnjarske in tekstilne industrije.

Slika: Indeks vključenosti slovenskih podjetij v GDV po panogah predelovalnih dejavnosti, 2012

Vir: A. Burger in M. Rojec. (2013). Vključenost in vključevanje slovenskih podjetij v globalne dobaviteljske verige. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Analiza kazalnikov poslovanja kaže na večjo uspešnost podjetij, ki so v GDV vključena preko NTI. Izvoznike vmesnih proizvodov glede načina vključenosti v GDV razdelimo na podjetja: (i) s podružnicami v tujini (izhNTI), (ii) v tuji lasti (vhNTI), (iii) istočasno v tuji lasti in s podružnicami v tujini (izhNTI+vhNTI), (iv) izvoznike vmesnih proizvodov na pogodbeni osnovi in (v) neizvoznike vmesnih proizvodov. Slovenska podjetja se v GDV najpogosteje vključujejo na pogodbeni osnovi. Podjetja z znotrajfirmскими izvozno/uvoznimi tokovi vmesnih proizvodov (tipi izhNTI, vhNTI, izhNTI+vhNTI) so v povprečju večja in uspešnejša, saj imajo več zaposlenih in večjo prodajo, večjo dodano vrednost na zaposlenega, so bolj kapitalno intenzivna, precej bolj izvozno usmerjena, izplačujejo višje povprečne plače in so manj zadolžena. Uspešnost poslovanja podjetij je tudi sicer pozitivno povezana z njihovo vključenostjo v GDV, saj je višina indeksa GDV pozitivno korelirana z ravni produktivnosti, z rastjo dodane vrednosti in izvoza podjetij. Hkrati pa analiza dejavnikov vključevanja podjetij v GDV kaže, da produktivnost pozitivno vpliva na verjetnost, da se podjetje vključi v GDV. Povprečna plača, ki je približek za izobrazbo zaposlenih, in kapitalna intenzivnost pa pozitivno vplivata na verjetnost odločitve podjetja za vertikalno integriranost v GDV.

Tabela: Značilnosti podjetij po načinu vključevanja v GDV preko izvoza in uvoza vmesnih proizvodov v 2012 (vrednosti kazalnikov so podane relativno glede na povprečje 3-mestne panoge, v kateri se nahaja podjetje)

	Neizvozniki vmesnih proizvodov	Izvozniki vmesnih proizvodov			
		Preko izhNTI	Preko vhNTI	Preko izhNTI+vhNTI	Na pogodbeni osnovi
Število podjetij	6971	197	153	37	1857
St. zaposlenih	0.52	10.55	4.47	8.11	1.88
Prodaja	0.39	11.28	6.29	9.22	1.93
Dod. vred. na zap.	0.81	1.86	1.55	1.04	1.47
Osn. sredstva na zap.	1.03	1.38	0.95	0.93	1.14
Delež izvoza v prodaji	0.62	2.48	3.36	3.03	1.90
Povprečna plača	0.90	1.66	1.55	1.46	1.42
Stopnja zadolženosti	1.11	0.61	0.67	0.74	0.64
	Neuvozniki vmesnih proizvodov	Uvozniki vmesnih proizvodov			
		Preko izhNTI	Preko vhNTI	Preko izhNTI+vhNTI	Na pogodbeni osnovi
Število podjetij	6561	155	202	36	2261
St. zaposlenih	0.45	11.85	3.92	8.08	1.90
Prodaja	0.32	12.68	5.48	9.40	1.91
Dod. vred. na zap.	0.78	1.71	1.59	1.07	1.47
Osn. sredstva na zap.	0.96	1.37	1.10	0.93	1.30
Delež izvoza v prodaji	0.71	2.59	2.89	2.89	1.45
Povprečna plača	0.86	1.60	1.67	1.53	1.44
Stopnja zadolženosti	1.16	0.63	0.58	0.75	0.60

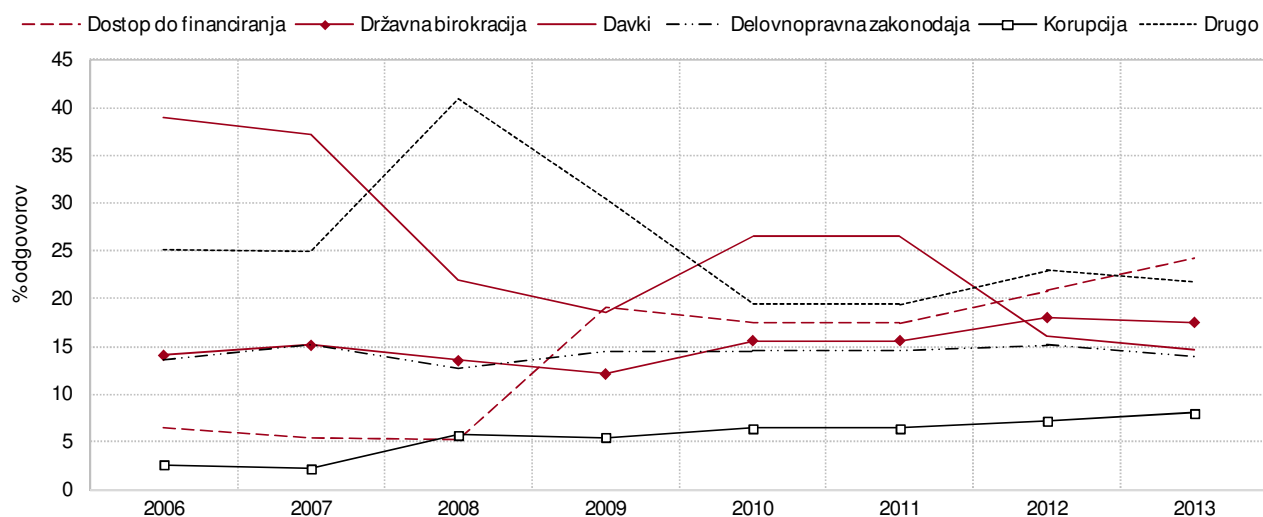
Vir: A. Burger in M. Rojec. (2013). Vključenost in vključevanje slovenskih podjetij v globalne dobaviteljske verige. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

¹ Indeks GDV = (izvoz/prodaja + uvoz vmesnih proizvodov/celotni materialni stroški)/2. Indeks se giblje v razponu od 0 do 1.

Stopnja zgodnje podjetniške aktivnosti se je leta 2013 vrnila na raven pred začetkom krize, vendar je delež zgodnjih podjetnikov zaradi zaznanih poslovnih priložnosti še nižji kot pred krizo. Delež prebivalstva, ki se vključuje v podjetništvo⁵², se je v prvih letih krize hitro zmanjševal, v letih 2012 in 2013 pa precej povečal in tako dosegel najvišjo raven iz obdobja pred krizo (2008). Hkrati je tudi nekoliko presegel povprečni delež v državah EU⁵³, a je na to vplivalo tudi zmanjševanje zgodnje podjetniške aktivnosti v EU v zadnjih dveh letih. Skokovito rast zgodnje podjetniške aktivnosti v zadnjem obdobju lahko vsaj v določenim meri povezujemo z okrepljenimi ukrepi aktivne politike zaposlovanja na področju spodbujanja samozaposlovanja v obdobju krize. Pri tem po naši oceni razmeroma visoko število samozaposlenih po letu 2009 ni zgolj rezultat zaznanih poslovnih priložnosti, ampak tudi posledica iskanja prožnejših oblik zaposlovanja v negotovih razmerah gospodarske krize (glej Poročilo o razvoju 2013). Tako je mogoče razumeti tudi rezultate raziskave o zgodnji podjetniški aktivnosti, ki kažejo, da je delež zgodnjih podjetnikov zaradi zaznanih poslovnih priložnosti še nižji kot pred krizo, močno pa se je v zadnjem letu povečal delež tistih, ki vstopajo v podjetništvo zaradi nuje. To bi lahko pomenilo, da povečevanje podjetniške aktivnosti v zadnjem obdobju verjetno bolj temelji na potrebi po zagotavljanju lastne zaposlitve podjetnika kot na inovativnih rešitvah, ki bi pomenile potencial za širitev podjetja in odpiranje novih delovnih mest. To v določeni meri potrjuje tudi delež novonastalih podjetij v dodani vrednosti in zaposlenosti celotnega podjetniškega sektorja, ki se je od začetka krize zmanjšal.

V primerjavi z drugimi državami EU še naprej obstajajo številne ovire za poslovanje v Sloveniji. V zadnjih letih je bil narejen pomemben napredek pri enostavnosti poslovanja podjetij, predvsem pri ustanavljanju podjetij (Doing Business). Odpravljenih je bilo tudi precej administrativnih bremen, saj je bilo na več področjih uvedeno elektronsko poslovanje, poenostavljen je bil tudi sistem plačevanja davkov in drugih obveznih prispevkov⁵⁴. Na poslovanje podjetij je ugodno vplivalo tudi nadaljnje znižanje stopnje davka na dohodek pravnih oseb na 17 %. Različne mednarodne raziskave pa še naprej kažejo na veliko nezadovoljstvo podjetnikov z razmerami za poslovanje v Sloveniji (WEF, IMD). Ankete kažejo, da je glavna ovira za poslovanje tudi v zadnjem letu poslabšan dostop podjetij do finančnih virov. V primerjavi z drugimi državami EU podjetja v Sloveniji težje pridobivajo sredstva za poslovanje (posojila in dolžniški kapital), so pa tudi visoko zadolžena. Kljub napredku v zadnjih letih poslovanje podjetij še naprej omejuje državna birokracija, v primerjavi z drugimi državami so zelo dolgi postopki pridobivanja različne dokumentacije in dovoljenj, dolgo pa je tudi sodno uveljavljanje pogodb. Podjetniki ocenjujejo, da na poslovanje podjetij slabo vpliva tudi pomanjkanje dobrih praks in običajev v poslovnem okolju, saj se Slovenija še naprej uvršča na rep proučevanih držav pri učinkovitosti nadzornih svetov, kredibilnosti managerjev, uveljavljanju računovodskih standardov in odprtosti nacionalne kulture do tujih idej, že več let pa se povečuje tudi percepcija korupcije v družbi. Podobno kot v preteklih letih raziskava WEF kot pomembni oviri za poslovanje navaja tudi davke in delovnopravno zakonodajo, ki ne omogoča dovolj velike fleksibilnosti na trgu dela.

Slika 18: Največje ovire za poslovanje v Sloveniji

Vir: WEF, 2005-2013

⁵² Podatki so iz raziskave Global Entrepreneurship Monitor (GEM). Za podrobnejša pojasnila glej kazalnik 1.19.

⁵³ Primerjava s triindvajsetimi državami, ki so vključene v raziskavo GEM.

⁵⁴ Poročilo o izvajanju aktivnosti na področju boljše zakonodaje in odprave administrativnih ovir za obdobje od oktobra 2012 do maja 2013.

Opomba: Posamezna vrednost predstavlja odstotek odgovorov, kateri dejavnik se vprašanem zdi najbolj problematičen za poslovanje podjetja v državi. Vprašani so v anketi izpostavili pet najbolj problematičnih dejavnikov in jih razvrstili po vrstnem redu. Največji delež v skupini ostalo predstavljajo slaba delovna etika zaposlenih, nestabilnost politike, izboraženost delovne sile in inflacija. Inflacija je bila najbolj problematičen dejavnik za poslovanje v letu 2008.

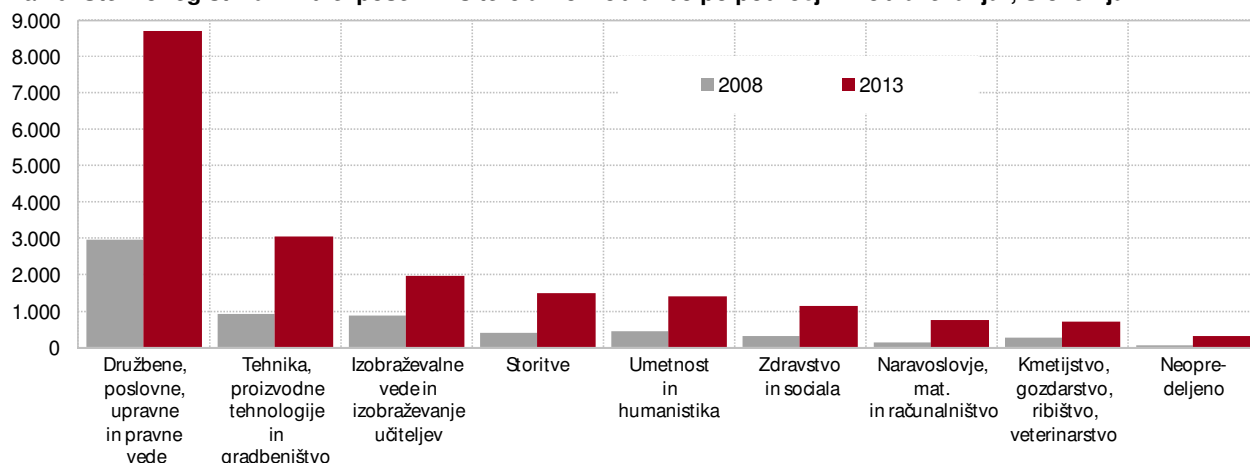
2. Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj

2.1 Izobraževanje in usposabljanje

Človeški kapital, merjen z deležem terciarno izobraženih, se povečuje. Delež odraslih prebivalcev⁵⁵ s terciarno izobrazbo je v Sloveniji v drugem četrtletju 2013 znašal 27,8 % in je bil nižji od povprečja EU, a se je zaostanek v obdobju izvajanja SRS precej zmanjšal. Povečevanje deleža terciarno izobraženih je povezano predvsem z visoko vključenostjo mladih (20–24 let) v terciarno izobraževanje in z velikim povečanjem števila diplomantov v zadnjih letih. Hitro se povečuje tudi delež terciarno izobraženih v starostni skupini 30–34 let, ki je v letu 2013 znašal 41,5 % in je prvič presegal cilj strategije EU 2020 (40 %), že četrto leto zapored pa je bil višji od povprečja EU (36,6 %). Povečevanje povprečnega števila let šolanja delovno aktivnih, ki je bilo značilno za zadnja leta, pa se v letu 2013 ni nadaljevalo.

Učinkovita uporaba človeškega kapitala ostaja problem. Ob povečevanju človeškega kapitala ostaja problem predvsem njegova uporaba, še posebej pri mladih, med katerimi se povečuje število brezposelnih z visoko izobrazbo. Neskladja med ponudbo in povpraševanjem na ravni terciarne izobrazbe so se v obdobju krize povečala, saj se je povpraševanje po visoko izobraženih zmanjšalo, ponudba pa povečala. Število registriranih brezposelnih se je tako v obdobju 2008–2013 močno povečalo, zlasti tistih z diplomo s področja družbenih, poslovnih, upravnih in pravnih ved.

Slika 19: Število registriranih brezposelnih s terciarno izobrazbo po področjih izobraževanja*, Slovenija

Vir: ZRZS.

Opomba: *po podatkih za konec leta.

Vključenost mladih v srednje in terciarno izobraževanje se je v zadnjih letih ohranila na visoki ravni, izziv pa je povečanje zanimanja mladih za poklicno izobraževanje. V Sloveniji je vključenost mladih (15–19 let) v srednješolsko izobraževanje visoka in precej presega povprečje EU⁵⁶. Podobno velja tudi za vključenost mladih (20–24 let) v terciarno izobraževanje, ki je precej višja kot v EU⁵⁷, v vpisni starosti⁵⁸ pa je leta 2012 znašala 57,1 % in je že četrto leto zapored presegala cilj SRS (55 %). Število vpisanih v terciarno izobraževanje se je v obdobju izvajanja SRS

⁵⁵ V starosti 25–64 let (glej tudi kazalnik 2.1).

⁵⁶ Vključenost pri nas je v letu 2011 znašala 78,5 % (povprečje EU: 60 %).

⁵⁷ V šolskem letu 2012/2013 je v Sloveniji znašala 46,8 %, v povprečju v EU pa 30,6 %.

⁵⁸ Stopnja vključenosti je izračunana pri vpisni starosti 20 let.

ob zmanjšanju generacije mladih sicer zmanjšalo na vseh področjih izobraževanja, razen na področju znanost, matematika in računalništvo. Delež vpisanih na področje družbenih ved, poslovnih ved in pravo pa se je v obdobju izvajanja SRS močno zmanjšal in ne odstopa več od povprečja EU. Ob ugodnih pogojih za vpis mladih v terciarno izobraževanje (brezplačen študij na prvi in drugi stopnji za redno vpisane, visok delež transferov, namenjenih nadaljevanje izobraževanja na terciarni ravni, pa je zanimanje za poklicno izobraževanje skromno, čeprav povpraševanje delodajalcev praviloma presega ponudbo. Delež mladih, vpisanih v nižje in srednje poklicne programe, je bil v šolskem letu 2012/13 kljub povečanju v zadnjih dveh letih, še vedno manjši kot leta 2005/2006. Močno se je zmanjšalo tudi njihovo število, kar je povezano z demografskimi gibanji (manjšanje generacij v vpisni starosti) in s slabim ugledom poklicnega izobraževanja v Sloveniji. Po podatkih raziskave Eurobarometer o mnenju državljanov o poklicnem izobraževanju je namreč delež anketirancev, ki poklicnemu izobraževanju pripisujejo slabo podobo, v Sloveniji najvišji med državami EU.

Tabela 5: Mladi, vpisani v srednje šole in terciarno izobraževanje po področjih izobraževanja, Slovenija

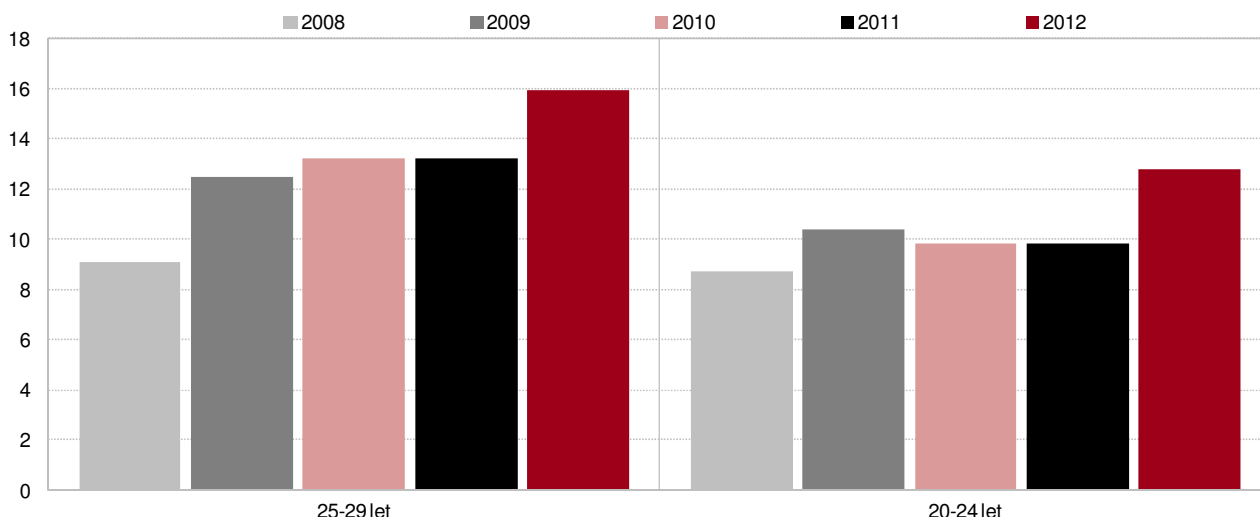
	Število	Rast, v %	Razlika v številu	Struktura vpisanih, v %	
	2012/2013	2005–2012	2005–2012	2005	2012
Mladi, vpisani v srednje šole, po vrstah izobraževalnih programov					
Skupaj	78.208	-21,7	-21.652	100,0	100,0
2-letni in 3-letni nižji in srednji poklicni programi	12.484	-36,2	-7.082	19,6	16,0
4-letni in 5-letni tehniški in drugi strokovni programi	30.366	-6,8	-2.232	32,6	38,8
Gimnazije	30.324	-21,1	-8.089	38,5	38,8
3+2 in diferencialni programi (+2 in PTI programi)	3.955	-46,8	-3.473	7,4	5,1
Poklicni tečaj	366	18,4	57	0,3	0,5
Maturitetni tečaj	713	-53,9	-833	1,5	0,9
Vpisani v terciarno izobraževanje, po področjih izobraževanja					
Skupaj	97.706	-14,9	-17.088	100,0	100,0
Izobraževanje	7.887	-22,0	-2.231	8,8	8,1
Umetnost in humanistika	9.227	7,3	631	7,5	9,4
Družbene vede, poslovne vede in pravo	32.968	-33,9	-16.935	43,5	33,7
Znanost, matematika in računalništvo	8.945	43,3	2.704	5,4	9,2
Tehnika, proizvodne in predelovalne tehnologije in gradbeništvo	17.248	-4,0	-715	15,6	17,7
Kmetijstvo in veterina	3.140	-10,4	-366	3,1	3,2
Zdravstvo in sociala	9.115	7,7	653	7,4	9,3
Storitve	9.177	-8,3	-829	8,7	9,4

Vir: SURS; preračuni UMAR.

Problem prehoda mladih iz izobraževanja v zaposlitev se je v obdobju krize močno zaostрил, še posebej v letu 2012 med terciarno izobraženimi. V obdobju krize se je delež mladih, ki niso zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje (stopnje NEET⁵⁹) povečal v vseh starostnih skupinah, najbolj v starosti 20–24 in 25–29 let. Močno povečanje v teh dveh skupinah je povezano z rastjo števila diplomantov terciarnega izobraževanja v starosti do 29 let ter s pomanjkanjem delovnih mest v času krize in s tem povezanim povečanjem brezposelnosti pri mladih. Zaradi zelo visoke vključenosti mladih v srednješolsko in terciarno izobraževanje so stopnje NEET pri nas nižje kot v povprečju EU, a so se v obdobju 2008–2012 povečale, predvsem v starostni skupini 25–29 let precej bolj kot v EU. V tej skupini so tudi najvišje, najnižje pa so (zaradi visoke vključenosti mladih v srednje izobraževanje in nizkega osipa) v skupini 15–19 let.

⁵⁹ NEET – Not in education, not in employment or training.

Slika 20: Delež mladih (v starosti 20–24 in 25–29 let), ki niso zaposleni, niti niso vključeni v izobraževanje (NEET stopnje), Slovenija

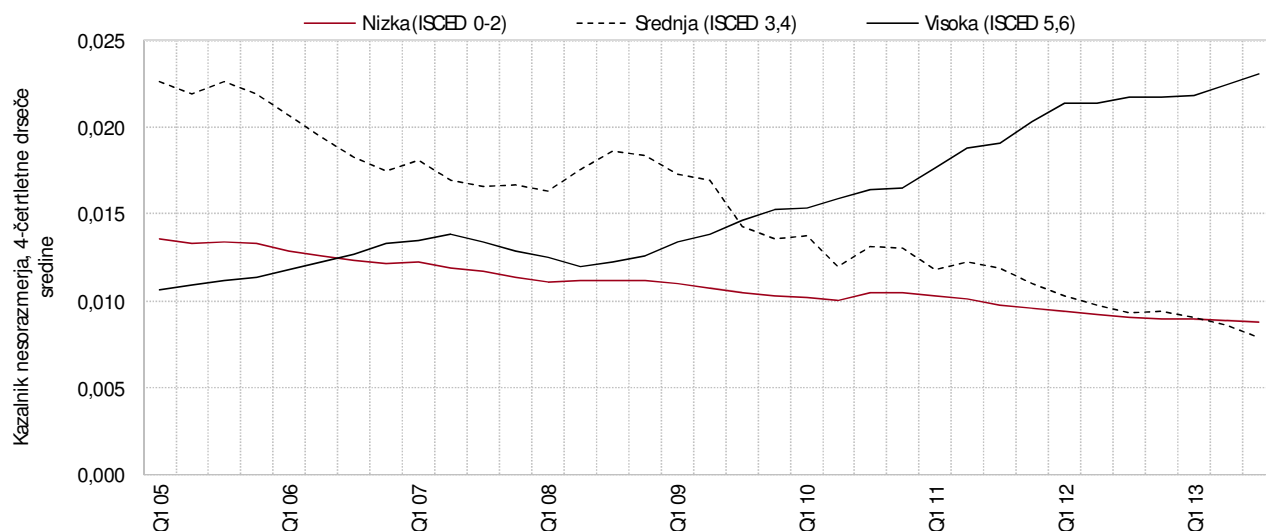
Vir: Eurostat, Anketa o delovni sili.

Ob naraščanju nesorazmerij med ponudbo in povpraševanjem se je v obdobju krize močno povečala tudi brezposelnost terciarno izobraženih. Čeprav se z višjo ravno izobrazbe praviloma zmanjšuje stopnja brezposelnosti, se je v krizi povečala tudi za terciarno izobražene. V obdobju 2008–2013 se je število registriranih brezposelnih s terciarno izobrazbo povečalo za 184 %, njihov delež med brezposelnimi pa z 10,2 % v letu 2008 na 15,4 % v letu 2013. Pred tem relativno nizka stopnja brezposelnosti terciarno izobraženih se je v obdobju 2008–2013 tako več kot podvojila in močno približala povprečju EU, za katerim je pred krizo precej zaostajala⁶⁰. K povečanju števila brezposelnih s terciarno izobrazbo je poleg skromnega povpraševanja prispevalo tudi močno povečevanje števila diplomantov terciarnega izobraževanja v zadnjih letih. Na naraščanje problema zaposlovanja terciarno izobraženih kaže tudi t. i. kazalnik nesorazmerja med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili glede na izobrazbo⁶¹, ki kaže naraščanje nesorazmerij za visoko (terciarno) izobražene ter zmanjševanje za nizko in srednjo raven izobrazbe.

⁶⁰ V drugem četrtletju 2013 je stopnja brezposelnosti terciarno izobraženih znašala 6,2 %, kar je 3,5 o. t. več kot v enakem obdobju leta 2008.

⁶¹ Kazalnik nesorazmerja med ponudbo in povpraševanjem na določeni ravni izobrazbe je izračunan kot $Q_i / Q_i - N_i$, kjer Q_i označuje delež delovno sposobnega prebivalstva z ravno izobrazbe i v vsem delovno sposobnem prebivalstvu, N_i pa delež delovno aktivnega prebivalstva z ravno izobrazbe i v delovno aktivnem prebivalstvu.

Slika 21: Kazalnik nesorazmerja med ponudbo in povpraševanjem glede na raven izobrazbe

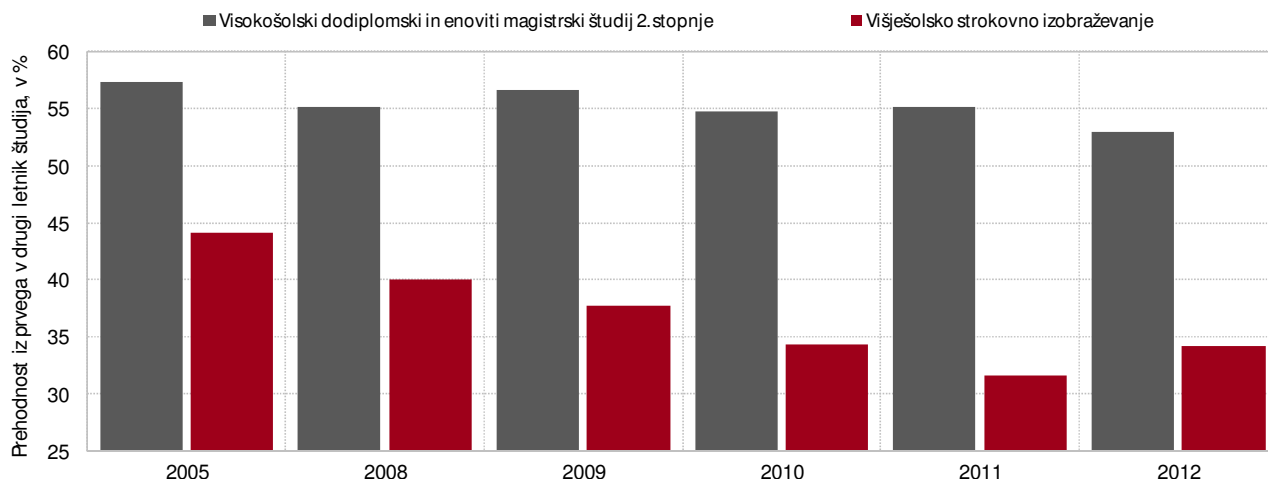
Vir: Eurostat, preračuni UMAR.

Parcialna merila kakovosti terciarnega izobraževanja v zadnjih letih ne kažejo bistvenega izboljšanja. Razmerje med številom študentov in pedagoškega osebja v terciarnem izobraževanju, ki je na mednarodni ravni pogosto uporabljeno kot približno merilo kakovosti, se je v letu 2012 ohranilo na ravni predhodnega leta, s čimer se je prekinilo izboljševanje iz preteklih dveh let. V zadnjem letu se je zmanjšalo število vpisanih in prvič v obdobju izvajanja SRS tudi število pedagoškega osebja, kar je posledica sprejetja Zakona za uravnoteženje javnih financ v letu 2012, ki je omejil zaposlovanje in pospešil upokojevanje v javnem sektorju. Slovenija je v letu 2011 po vrednosti razmerja med številom študentov in pedagoškega osebja zaostajala za povprečjem enaindvajsetih držav EU, ki so članice OECD. Na slabše (višje) razmerje pri nas po naši oceni pomembno vpliva vpis v terciarno izobraževanje zgolj zaradi dobrobiti, ki izhajajo iz statusa študenta (t. i. fiktivni vpisi)⁶². Slovenija je v letu 2011 zaostajala za povprečjem EU tudi po deležu tujih študentov, ki je prav tako eden od pokazateljev kakovosti terciarnega izobraževanja. Ta se sicer povečuje, a razmeroma počasi⁶³.

Učinkovitost višješolskega strokovnega izobraževanja in visokošolskega dodiplomskega študija ostaja nizka. Prehodnost redno vpisanih⁶⁴ iz prvega v drugi letnik je v višješolskem strokovnem izobraževanju in na visokošolskem dodiplomskem študiju nizka. V višješolskem strokovnem izobraževanju je v šolskem letu 2012/2013 znašala 34,2 % in se je v primerjavi s predhodnim letom sicer povečala, vendar je bila nižja kot v letu 2005. Na visokošolskem dodiplomskem in enovitem magistrskem študiju druge stopnje pa je znašala 53,0 % in je bila prav tako nižja kot na začetku izvajanja SRS (2005). Nizka prehodnost je v veliki meri povezana s fiktivnimi vpisi in pomanjkanjem interesa za študij. To problematiko je naslovil tudi leta 2013 sprejeti Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o višjem strokovnem izobraževanju, ki je omejil pravice študentov do ugodnosti, ki izhajajo iz statusa študenta v primeru, da jih je posameznik že izkoristil v visokošolskem izobraževanju. Trajanje visokošolskega študija, ki prav tako kaže na učinkovitost terciarnega izobraževanja, se je v obdobju 2005–2011 skrajšalo, a je na to vplivalo predvsem uvajanje krajših bolonjskih programov. Po podatkih SURS je povprečno trajanje visokošolskega študija leta 2011 pri nas znašalo 5,8 leta, kar je še vedno relativno dolgo v primerjavi z drugimi državami.

⁶² Glej kazalnik 4.15.⁶³ Delež tujih študentov je v letu 2012/2013 znašal 3,3 %, kar je za 2,0 o. t. več kot leta 2005/2006.⁶⁴ Prehodnost je izračunana kot delež prvič vpisanih v višji letnik v letu t v primerjavi s skupnim številom vpisanih v nižji letnik v letu t-1.

Slika 22: Prehodnost redno vpisanih v višješolskem strokovnem izobraževanju in na visokošolskem dodiplomskem in enovitem magistrskem študiju 2. stopnje iz prvega v drugi letnik¹, Slovenija

Vir: SURS; preračuni UMAR.

Opomba: ¹Število prvič vpisanih v višji letnik v letu t / skupno število vpisanih v nižji letnik v letu t-1 * 100

Vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje se je od začetka krize zmanjšala, še vedno pa je višja kot v EU. Vključenost odraslih⁶⁵ v vseživljenjsko učenje, ki zajema formalno in neformalno izobraževanje, se je v letu 2013⁶⁶ tretje leto zapored zmanjšala in je znašala 13,7 %, kar je najmanj od začetka krize (2008). Še vedno pa je bila višja kot v EU, kjer se je v obdobju krize povečala. Zmanjšanje je po naši oceni povezano s padcem razpoložljivega dohodka prebivalstva, pa tudi z manjšimi možnostmi podjetij za financiranje izobraževanja zaposlenim v neugodnih gospodarskih razmerah. V obdobju krize se je sicer zmanjšala predvsem vključenost odraslih v formalno izobraževanje. Ob relativno visoki formalni izobraženosti mladih ostaja problem izobraženosti predvsem pri starejših starostnih skupinah. Zato bi bilo smiselno za povečanje zaposljivosti starejših, ki imajo v primeru brezposelnosti težave pri iskanju ponovne zaposlitve, nadalje spodbujati vključevanje v formalno in neformalno izobraževanje. Vključenost odraslih v visoko šolstvo naj bi spodbudili tudi z možnostjo brezplačnega študija kadarkoli v življenju ob določenih pogojih, kar predvideva nov Zakon o visokem šolstvu, ki je v pripravi.

Javni izdatki za izobraževanje v primerjavi z BDP so ob visokih izdatkih za terciarno izobraževanje v mednarodnem merilu še vedno razmeroma visoki, zasebni izdatki pa so še naprej nižji kot v EU. Javni izdatki za izobraževanje so v letu 2011 znašali 5,68 % BDP in se v zadnjih treh letih niso bistveno spremenili. V obdobju izvajanja SRS so bili višji od povprečja EU (2010: 5,44 % BDP), kar je povezano predvsem z višjo vključenostjo v izobraževanje (na vseh ravneh) pri nas, in so se ob rasti števila zaposlenih in plač (plačna reforma v javnem sektorju) za vse ravni izobraževanja tudi realno povečali. Najbolj so se povečali na predšolski ravni, precej pa tudi na terciarni, kjer precej presegajo povprečje EU (po zadnjih mednarodno primerljivih podatkih za leto 2010 Slovenija: 1,37 % BDP; EU: 1,26 % BDP). Kljub temu pa so zaradi zelo visoke vključenosti izdatki na udeleženca na terciarni ravni v Sloveniji nižji od povprečja EU, s čimer se izpostavlja vprašanje smiselnosti izjemno velike vključenosti in problem zagotavljanja zadostne kakovosti izobraževanja. V strukturi celotnih javnih izdatkov po namenu porabe je višji od povprečja EU delež za transfere gospodinjstvom oziroma šolajočim⁶⁷ (Slovenija: 8,3 %; EU: 7,1 %), kjer prav tako izstopa relativno visok delež javnih izdatkov za transfere na terciarni ravni izobraževanja (Slovenija: 23,4 %; EU: 18,2 %), kar med drugim lahko povečuje interes za študij pri nas. Delež zasebnih izdatkov za izobraževanje pa je v Sloveniji nižji kot v EU na vseh ravneh, še posebej na terciarni (Slovenija: 15,3 %; EU: 20,7 %). Možnost za povečanje izdatkov na udeleženca na terciarni ravni je uvedba šolnin, ki bi lahko prispevala tudi k večji učinkovitosti študija. Njeno morebitno uvedbo pa bi morala spremljati vzpostavitev sistema študijskih pomoči (štipendije, dolgoročna študentska posojila), ki ga poznajo številne druge države.

⁶⁵ V starosti 25–64 let.

⁶⁶ Po podatkih ankete o delovni sili za drugo četrtnje leta.

⁶⁷ Izdatki za transfere šolajočim oz. gospodinjstvom zajemajo: štipendije, subvencije za prehrano, vozovnice, bivanje, učbenike ipd.

Ob razmeroma veliki brezposelnosti terciarno izobraženih in nezadovoljstvu delodajalcev z veščinami diplomantov so kakovost, učinkovitost vlaganj in povezovanje s potrebami delodajalcev pomembni izzivi politike izobraževanja. Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo v Sloveniji se namreč povečuje ob dokaj visokih javnih izdatkih za izobraževanje. Empirične študije sicer kažejo, da ima večji delež terciarno izobraženih praviloma ugoden vpliv na gospodarsko rast. Vendar pa se je ob skromnem povpraševanju po terciarno izobraženih, zlasti med krizo, v Sloveniji močno povečal problem njihove zaposljivosti. Poleg neustrezne strukture terciarno izobraženih, na kar kaže močno povečanje brezposelnih s področja družboslovnih ved, ankete kažejo tudi na v mednarodnem merilu izjemno visok delež delodajalcev, ki so nezadovoljni z veščinami diplomantov⁶⁸. S tem se še bolj kot do zdaj postavlja vprašanje učinkovitosti vlaganj v terciarno izobraževanje in izrazito visoke vključenosti vanj. Širjenje mreže zavodov na terciarni ravni sicer povečuje dostopnost, vendar verjetno zastruje vprašanje kakovosti izobraževanja. S tega vidika bi bilo nujno treba najti novo ravnotežje med dostopnostjo in kakovostjo izobraževanja. Ob naraščanju brezposelnosti terciarno izobraženih bi bilo treba zakonodajni okvir oblikovati tako, da bi zagotavljal večjo skladnost med vpisom in bodočimi potrebami na trgu dela. Za to pa bi bilo treba vzpostaviti sistem spremljanja potreb delodajalcev po znanju in veščinah, ki bi se lahko uporabljal tudi za posodabljanje izobraževalnih programov in oblikovanje ustreznih programov aktivne politike zaposlovanja.

2.2 Raziskave, razvoj, inovacije in uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologij

Povečevanje vlaganj v raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) v letu 2012 in tudi zadnjih letih je predvsem odraz aktivnosti poslovnega sektorja. Slovenija je v letu 2012 zabeležila doslej najvišji delež RRD izdatkov v BDP, ki je z 2,6 % močno presegel evropsko povprečje (2,06 %). Takšen rezultat je tako kot v celotnem obdobju krize posledica rasti izdatkov za RRD, delno tudi zaradi izboljšane zajema poročevalskih enot ter padca BDP (glej kazalnik 2.4). Čeprav se je realna rast izdatkov za RRD v poslovnem sektorju v letu 2012 upočasnila, ta ostaja najbolj dinamičen in pomemben vir financiranja RRD, saj prispeva že 62 % skupnih izdatkov za RRD. To kaže na povečanje aktivnosti podjetij v smeri posodabljanja proizvodne strukture z novimi izdelki, storitvami in tehnološkimi procesi, ki na daljši rok krepijo mednarodno konkurenčnost. V RRD najbolj intenzivno vlagajo podjetja iz kemične industrije in industrije električnih naprav, na katere je leta 2011 odpadlo preko 40 % izdatkov poslovnega sektorja za RRD, medtem ko je znašal delež vseh informacijskih dejavnosti (proizvodnja IKT opreme, telekomunikacije in informacijske storitve), ki imajo ključno vlogo pri krepitvi inovativnosti celotnega gospodarstva, samo 12,5 % in močno zaostaja za večino držav EU⁶⁹. K povečevanju vlaganj v RRD v Sloveniji prispevajo tudi tuji viri, katerih priliv se je v zadnjem letu realno povečal za petino, in prispeval 8,5 % vseh vlaganj v RRD⁷⁰. Večina prilivov iz tujine (62 %) je bila porabljena v podjetniškem sektorju. Državni sektor⁷¹ je v obdobju krize do leta 2011 realno povečeval vlaganja v RRD in z nekaterimi instrumenti, ki jih sofinancira EU, spodbudil dodatna vlaganja podjetij v razvoj⁷². V letu 2012 pa je prišlo zaradi varčevalnih ukrepov do nominalnega in realnega znižanja izdatkov državnega sektorja za RRD.

Višje davčne olajšave v letu 2012 so dodatno spodbudile vlaganja poslovnega sektorja v raziskave in razvoj. Ob začetku krize je bila stopnja davčnih olajšav za vlaganja v RRD precej nižja⁷³ in šele z njenim postopnim povečanjem se je obseg izkoriščenih olajšav hitreje povečeval, najbolj v letu 2012 z zvišanjem stopnje splošne davčne olajšave na 100 %. Obseg davčnih olajšav za RRD, ki so jih podjetja izkoristila za ta namen, se je s tem povečal od 100 mio EUR v letu 2011 na 184 mio EUR v 2012, vendar ostaja raven njihove koncentracije na nekaj dejavnosti zelo visoka in se med leti zelo malo spreminja. Proizvajalci farmacevtskih surovin in preparatov (C.21) izkoristijo več kot tretjino celotnega zneska davčnih olajšav in so skupaj s strokovnimi, znanstvenimi in tehničnimi dejavnostmi (M) ter

⁶⁸ Po anketi Eurobarometra Employers' perception of graduate employability (2010) je ta največji med državami EU.

⁶⁹ Med letoma 2008 in 2011 je delež informacijskih dejavnosti v celotnih izdatkih poslovnega sektorja za RRD v Sloveniji v povprečju znašal okoli 13 %, v mnogih EU državah pa je presegal 20 % (Finska 65 %, Ciper 44 %, Estonija 31 %, Hrvaška 26 %).

⁷⁰ To so sredstva Evropske komisije, mednarodnih organizacij, sredstva podjetij, univerz in zasebnih nepridobitnih organizacij iz tujine ter sredstva tujih vlad.

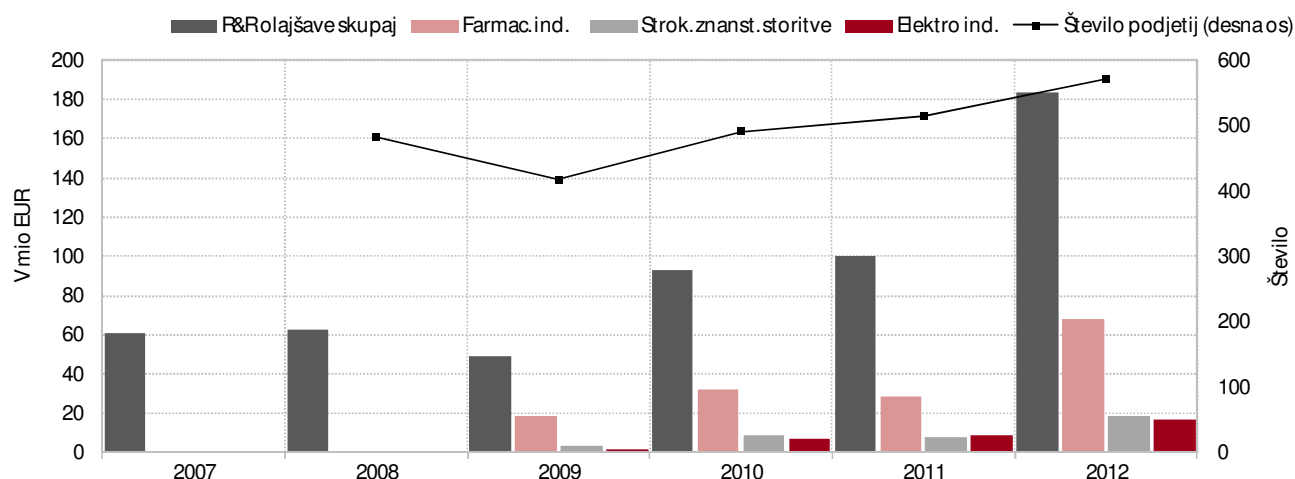
⁷¹ Državni sektor zajema nefinančne družbe pod javnim nadzorom, druge enote centralne ravni države, druge enote lokalne ravni države in neposredne uporabnike državnega proračuna. To so inštituti, centralne bolnišnice, muzeji, osrednje knjižnice in drugi, ki poleg osnovne dejavnosti, ki ni raziskovalno-razvojna, opravljajo tudi znanstveno-raziskovalno in raziskovalno-razvojno delo (SURS, http://www.stat.si/doc/metod_pojasnila/23-086-MP.pdf).

⁷² V obdobju 2009–2013 je s sredstvi strukturnih skladov spodbudil preko 300 milijonov EUR vlaganj na prednostna tehnološka področja v okviru centrov odličnosti, kompetenčnih centrov in razvojnih centrov, kjer so se povezala podjetja in znanstveno raziskovalne institucije (Strategija pametne specializacije 2014–2020, 2013).

⁷³ Ob uvedbi leta 2006 je bila stopnja davčne olajšave 20 %, leta 2010 se je povečala na 40 %.

proizvajalci električnih naprav (C.27) v letu 2012 uveljavili 56 % vseh olajšav. Medtem ko se je obseg izkoriščenih davčnih olajšav med letoma 2011 in 2012 povečal za 84 %, se je število podjetij, ki so uveljavila te olajšave povečalo za samo 11 %, kar nakazuje, da se krog podjetij, ki izkoriščajo davčne olajšave, širi dokaj počasi. Pomen davčnih spodbud za vlaganja v RRD se v primerjavi z neposrednimi spodbudami povečuje tudi v drugih državah, saj je ta instrument leta 2011 uporabljalo 27 od 34 držav OECD. Slovenija se uvršča med države z najvišjimi skupnimi spodbudami za RRD, ki so v letu 2011 znašale 0,32 % BDP, medtem ko v večini držav OECD ne presegajo 0,2 % BDP (OECD STI Scoreboard, 2013).

Slika 23: Uveljavljene davčne olajšave za vlaganja v raziskovalno-razvojno dejavnost, Slovenija

Vir: Ministrstvo za finance, 2008–2013. Opomba: Davčna olajšava za vlaganja v RRD je bila uvedena leta 2006 v višini 20 %, leta 2010 se je zvišala na 40 %, z letom 2012 pa na 100 %. Opomba: Proizvodnja farmacevtskih surovin in preparatov – C.21, dejavnost strokovnih, znanstvenih in tehničnih storitev – SKD M, proizvodnja električnih naprav – SKD C.27.

Število raziskovalcev se je povečalo tudi v letu 2012, pozitivna gibanja v številu raziskovalcev odražajo naraščanje vlaganj v RRD v celotnem obdobju po začetku krize. Skupno število raziskovalcev, izraženo v ekvivalentu polnega delovnega časa, se je med letoma 2008 in 2012 povečalo za 1.850, največ v poslovnem sektorju (1.560 raziskovalcev) in visokem šolstvu (600 raziskovalcev), v državnem sektorju pa se je zmanjšalo za okoli 300. Takšna gibanja odražajo tudi vpliv nekaterih ukrepov inovacijske politike v smeri krepitve raziskovalnega kadra v poslovnem sektorju (npr. kompetenčni centri, centri odličnosti in razvojni centri) in s tem ustvarjanja zmogljivosti za povečanje inovacijske sposobnosti podjetij. V poslovnem sektorju je bilo leta 2012 zaposlenih 52 % vseh raziskovalcev, kar presega povprečje EU (2012: 46,4 %). Hkrati je prišlo do pomembnega strukturnega premika v zaposlovanju raziskovalcev v poslovnem sektorju v smeri povečanja deleža storitvenih dejavnosti, kjer je bilo v letu 2011 zaposlenih okoli 42 % raziskovalcev poslovnega sektorja. To kaže, da se tudi storitvena podjetja v večji meri kot doslej odzivajo na nujnost zaposlovanja razvojno-raziskovalnega kadra za povečanje inovacijske sposobnosti in konkurenčnosti.

Človeški kapital na področju naravoslovja in tehnike, ki znatno prispeva k inovacijski sposobnosti gospodarstva, se je v letu 2012 nadalje izboljšal, vendar je hkrati opazna upočasnitev takšnih gibanj. Število doktorjev znanosti naravoslovja in tehnike se je leta 2012 povečalo za 18,2 %, njihov delež v skupnem številu doktorjev znanosti (44,5 %) pa je bil še nižji kot ob začetku krize v letu 2008. Ugodna številčna gibanja so bila značilna za večino let v obdobju izvajanja SRS in odražajo povečevanje vpisa na doktorski študij, ki je močno naraslo z uvajanjem tretje stopnje bolonjskih programov. Pozitivna gibanja so se ustavila v šolskem letu 2012/2013 kot posledica krčenja javnih sredstev za mlade raziskovalce v letu 2012, ki se je nadaljevalo tudi leta 2013⁷⁴. Število vpisanih na doktorski študij naravoslovja in tehnike se je zmanjšalo bolj kot v povprečju za vse vede. Na dodiplomski ravni število diplomantov naravoslovja in tehnike še narašča (v letu 2012 za 13,3 %), prav tako tudi njihov delež v skupnem številu diplomantov (24,8 %). Zaradi manjših generacij mladih za vpis v terciarno izobraževanje se število vpisanih od leta 2010/2011 zmanjšuje tudi pri naravoslovju in tehniki. Potrebe po teh kadrih pa ostajajo visoke, kar se kaže tudi v tem, da diplomanti naravoslovja in tehnike hitro najdejo zaposlitev (Komljenovič in dr., 2013).

⁷⁴Sredstva za Program mladih raziskovalcev so v letu 2013 obsegala 85 % zneska, ki je bil na razpolago v letu 2012.

Napredek na področju pravnega varstva pravic intelektualne lastnine je bil v letu 2013 znaten, vendar pa se je v obdobju krize zaostanek pri patentih za povprečjem EU še povečal. Slovenski prijavitelji so pri EPO leta 2013 vložili za četrtno več patentnih prijav na milijon prebivalcev, kar je znašalo 66 prijav, vendar pa je evropsko povprečje dvakrat višje. Tudi pri znamkah in modelih Skupnosti je v letu 2013 zabeležena visoka rast, saj so slovenski prijavitelji pri OHIM⁷⁵ vložili 129 znamk in registrirali 75 modelov na milijon prebivalcev. Pri obeh kazalnikih se je zaostanek za evropskim povprečjem zmanjšal, raven iz leta 2008 pa je bila pri modelih presežena že leta 2010 in pri znamkah leta 2013. V Sloveniji so dejavnosti, ki intenzivno uporabljajo pravno varstvo pravic intelektualne lastnine leta 2010 prispevale 39 % BDP, kar je bilo enako povprečju EU (gl. kazalnik 2.5). Čeprav ostajajo patenti najpomembnejši posamični kazalnik na področju raziskav, razvoja in inovacij, ne dajejo celovite slike inovacijske sposobnosti, saj patenti na mnogih področjih nikoli niso realizirani na trgu. Za podjetja postaja hitrost prodora na trg z novimi izdelki pomembnejša in cenejša kot patentna zaščita.

K nadaljnjemu povečanju deleža uporabnikov interneta je v letu 2013 znatno prispevala večja raba interneta med starejšimi uporabniki. Internet je v letu 2013 uporabljalo 73 % prebivalcev (16-74 let), kar je precej blizu povprečja EU (76 %). Povečanje uporabe interneta za 5 o. t. v primerjavi z letom 2012 je predvsem posledica znatnega povečanja (za 25 %) uporabe interneta pri starejših uporabnikih (55-74 let), čeprav je zaostanek za EU pri tej starostni skupini še vedno visok (10 o. t.). K napredku na tem področju je najbolj pripomogel vseslovenski projekt medgeneracijskega sodelovanja Simbioza, ki je v treh letih izvajanja prispeval k večji usposobljenosti skoraj 16.000 starejših za uporabo interneta in z njim povezanih storitev⁷⁶. Vpliv krize na širjenje uporabe interneta se odraža zlasti pri dostopu manj izobražene populacije, kjer je bil razkorak do povprečja EU v letu 2013 najvišji med vsemi kazalniki uporabe interneta (Slovenija 40 %; EU 52 %).

Internet se še vedno v nezadostni meri uporablja za naprednejše storitve. Osnovne značilnosti uporabe interneta in e-storitev v letu 2013 niso bistveno odstopale od tistih v prejšnjih letih. V Sloveniji se internet približno enako ali bolj kot v EU uporablja za bolj enostavne storitve, manj kot v EU pa za e-bančništvo, e-nakupovanje, uporabo elektronske pošte, rezervacije potovanj in pridobivanje programske opreme. Dvomi o varnosti in pomanjkanje znanja sta najpomembnejša razloga za manjšo uporabo takšnih storitev kot tudi za uporabo nekaterih storitev e-uprave (npr. ne pošiljanje izpolnjenih obrazcev oz. vlog elektronsko). Za večjo uporabo naprednih e-storitev bo v prihodnje še bolj kot danes ključen dostop preko širokopasovnih povezav, zlasti brezžični in mobilni dostop, kjer Slovenija zaostaja za razvitejšimi državami (OECD STI Scoreboard, 2013). Med razlogi za takšno stanje so tudi visoke cene širokopasovnega dostopa do interneta, medtem ko se cene storitev mobilne telefonije gibljejo okoli povprečja EU⁷⁷. Slovenija stagnira na lestvici Network Readiness Indexa 2013 in je med državami EU uvrščena na 18. mesto, največje pomanjkljivosti so na področju uporabe IKT v podjetjih in s tem povezano usposobljenostjo in izobraževanjem zaposlenih, pri javnem naročanju naprednih tehnologij in uporabi IKT za povečanje učinkovitost javne uprave (Global Information Technology Report, 2013). Prav uporaba sodobnih IKT in s tem povezanih storitev v večji meri kot njihova proizvodnja vpliva na dolgoročno rast gospodarstev⁷⁸. Vzpodbudno je, da se povečuje število malih podjetij, ki razvijajo IKT aplikacije za uporabo na različnih področjih (zdravstvo, varčevanje z energijo, mobilno spletno oglaševanje) in nekateri pri tem uspešno izkoriščajo tudi mednarodne platforme za množično financiranje (npr. Kickstarter), ki jim pomagajo zagnati posel. Takšna podjetja, ki uvajajo inovativen proizvod ali storitev bi lahko hitreje širila svoje poslovanje ob dodatni podpori iz javnih sredstev za spodbujanje inovativnosti.

Slovenija se uvršča med srednje uspešne države EU po rezultatih inovacijske aktivnosti, najbolj zaostaja pri dinamiki zaposlovanja v hitro rastočih podjetjih in pri deležu izvoza na znanju temelječih storitev. Inovacijska aktivnost slovenskih podjetij je bila v obdobju 2008–2010 šibka⁷⁹, po rezultatih novega sinteznega kazalnika Evropske komisije⁸⁰ se Slovenija uvršča med srednje uspešne države in je v letu 2011 zasedala 13. mesto med državami EU-27 (Developing an indicator of innovation output, 2013). Sintečni kazalnik vključuje pet komponent: a) patenti, b) zaposlenost v dejavnostih, ki intenzivno uporabljajo znanje, c) prispevek srednje in visoko-tehnoloških proizvodov k trgovinski bilanci, d) delež storitev, ki intenzivno uporabljajo znanje v skupnem izvozu storitev in e) delež hitro rastočih

⁷⁵ Office for Harmonization in the Internal Market (Urad za harmonizacijo na notranjem trgu EU).

⁷⁶ V letih 2011–2013 je v projektu Simbioza sodelovalo 9.269 mladih prostovoljcev iz vseh delov Slovenije. V letu 2013 so v programe računalniškega usposabljanja vključili tudi storitve mobilne telefonije, ki bodo imele v prihodnje vse pomembnejšo vlogo, tudi v povezavi z aplikacijami v zdravstvu.

⁷⁷ Med državami EU je imela Slovenija v letu 2012, poleg Madžarske, najvišje cene za širokopasovni fiksni dostop do interneta, glede cen storitev za mobilno telefonijo pa se je uvrstila v sredino držav EU (ITU 2013).

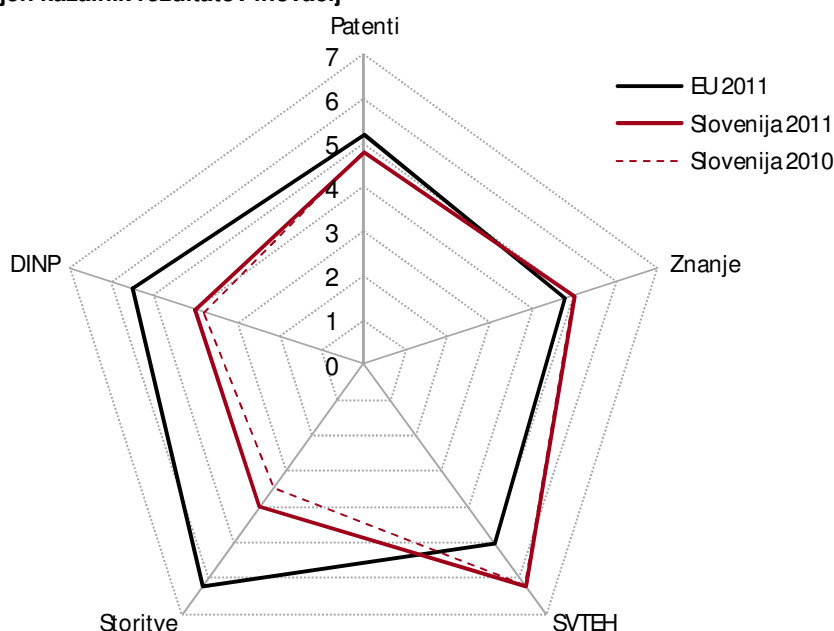
⁷⁸ Empirične analize kažejo, da znaša vpliv uporabe IKT na rast BDP v Sloveniji 0,28 o. t. letno, če bi uporabo IKT povečali na raven, ki jo ima Švedska, bi bil vpliv na rast BDP 0,62 o. t. letno (Outlon, 2012).

⁷⁹ Prvi podatki za obdobje 2010–2012 bodo na razpolago v aprilu 2014.

⁸⁰ Kazalnik meri rezultate inovacij in tako v okviru merjenja izvajanja strategije EU 2020 dopolnjuje kazalnik o vlaganjih v raziskave in razvoj.

podjetij v inovativnih sektorjih⁸¹. V primerjavi s povprečjem EU dosega Slovenija boljše rezultate pri menjavi srednje in visoko tehnoloških proizvodov, najslabše pa se uvršča pri izvozu na znanju temelječih storitev ter glede deleža hitro rastočih podjetij inovativnih sektorjih (21. mesto v EU). Zlasti slednje opozarja na vrzel v podpornih mehanizmih, saj raziskave kažejo, da je gospodarska rast v ključni meri odvisna od hitro rastočih inovativnih podjetij. Ta ustvarjajo sorazmerno večji delež zaposlitev v obdobju padca gospodarske aktivnosti in prispevajo k povečanju inovacijskih izdatkov (Archibugi in dr., 2013). Poročilo o razvoju 2013 je kot kritično točko inovacijskega sistema v Sloveniji opredelilo njegovo šibko učinkovitost, saj v primerjavi z visokimi vlaganji v inovacijsko aktivnost dosega sorazmerno slabše rezultate. Na učinkovitost inovacijskega sistema vpliva tudi raven inovativnosti v javnem sektorju, kjer je merjenje šele v začetni fazi. Po ocenah pilotnega projekta European public sector innovation scoreboard 2013, ki temelji na 22 kazalnikih, ima Slovenija pri večini rezultate blizu povprečja EU, pri petih se uvršča bolje in pri petih slabše od povprečja EU (kakovost pravnega okvira, prepočasno povečanje učinkovitosti javnega sektorja z uporabo e-storitev, notranje ovire za inoviranje v javnem sektorju, prepočasno izboljšanje storitev javnega sektorja, šibka vloga javnega sektorja kot spodbujevalca inovacij v poslovnem sektorju preko javnih naročil) (EPISIS, 2013). Omenjene slabosti opozarjajo na nujnost krepitve inovativnosti v podjetjih in v javnem sektorju, saj lahko slednji prispeva k izboljšanju konkurenčnosti podjetij in učinkovitosti celotnega inovacijskega sistema.

Slika 24: Sestavljen kazalnik rezultatov inovacij*

Vir: Developing an indicator of innovation output (Evropska komisija), 2013.

Legenda: Patenti – število PCT patentov glede na BDP izražen v mrd €, Znanje – delež zaposlenih v dejavnostih, ki intenzivno uporabljajo znanje, v celotnem številu zaposlenih, SVTEH – prispevek izvoza srednje in visoko-tehnoloških proizvodov k trgovinski bilanci, Storitve – delež storitev, ki intenzivno uporabljajo znanje v skupnem izvozu storitev, DINP – delež zaposlenih v hitro rastočih podjetjih v inovativnih sektorjih v zaposlenosti vseh hitro rastočih podjetij.

Opomba: *Gre za nov sestavljeni kazalnik rezultatov inovacij, ki ga je razvila Evropska komisija leta 2013. Metodologija izračunavanja sestavljenega kazalnika rezultatov inovacij je podrobno opisana v viru (Developing an indicator of innovation output, 2013).

Napredek pri povečanih vlaganjih v neoprijemljivi kapital in znanje se v nezadostni meri odraža na rezultatih uporabe tega znanja. V letu 2012 se je Slovenija po deležu vlaganj v RRD glede na BDP uvrstila na 6. mesto med članicami EU, predvsem po zaslugi povečanih izdatkov poslovnega sektorja za RRD. Ob višji stopnji davčnih olajšav za vlaganje v RRD je njihovo izkoriščanje osredotočeno na nekaj dejavnosti in podjetja, ki že imajo zmogljivosti za RRD. Novoustanovljena podjetja težko izkoristijo takšne spodbude, zato je pomembno, da so poleg posrednih na voljo tudi neposredne spodbude za RRD (npr. subvencije, krediti s subvencionirano obrestno mero, povezovanje z razvojno-raziskovalnimi institucijami). Raven prenosa znanja iz raziskovalnega v poslovni sektor zaenkrat ne omogoča hitrejšega povečanja inovativnosti in konkurenčnosti gospodarstva, zato je krepitev partnerstva z raziskovalnimi

⁸¹ Kot kriterij za identifikacijo takšnih podjetij velja vsaj 10-odstotna letna rast zaposlenosti (Developing an indicator of innovation output, Evropska komisija, 2013).

institucijami in mobilnost raziskovalcev med obema sektorjema ključna prioriteta na tem področju. Implementacija nekaterih instrumentov, ki bi lahko pozitivno vplivali na to, se je zaključila konec leta 2013 in rezultati še niso na razpolago. Slovenija v primerjavi z bolj razvitimi državami zamuja pri ustanavljanju spin off podjetij na univerzah⁸², ki prav tako prispevajo k hitrejšemu in bolj učinkovitemu prenosu znanstvenih rezultatov v podjetniški sektor. S podaljševanjem krize in manjšim povpraševanjem po terciarno izobraženi delovni sili se povečuje tveganje za beg možganov. Samo v letu 2012 se je število odseljenih državljanov s terciarno izobrazbo povečalo za 72,8 % in je znašalo 1.588 (Bevc in Ogorevc, 2013). Nezaodstno sodelovanje in koordinacija različnih akterjev⁸³ na področju inovacijske politike podjetjem ne omogoča, da bi preko enotne platforme dostopala do vseh razpisov za podporo inovacijam. Pogoste spremembe v organiziranosti podpornih institucij in nezaodstno sodelovanje med njimi zmanjšujejo učinkovitost njihovega delovanja. To se je odrazilo tudi v procesu priprave strategije pametne specializacije⁸⁴, ki ni usklajena s prioritetami drugih razvojnih dokumentov in nima jasno opredeljenih specifičnih področij specializacije. Zato je ključno, da se dopolni in pripravi operativni program uresničevanja strategije pametne specializacije, ki predstavlja temelj za koriščenje sredstev strukturnih skladov EU v obdobju 2014–2020 (Bučar, Udovič, 2014). Po drugi strani je povečan obseg financiranja RRD v okviru Obzorja 2020⁸⁵ priložnost za pridobivanje dodatnih sredstev ne le za raziskovalni sektor, temveč ponuja večje možnosti tudi za sodelovanje slovenskih podjetij v teh programih, kar jim odpira vrata na mednarodne trge in prodajo znanja v okviru globalnih verig dodane vrednosti.

3 Učinkovitost države

3.1 Kakovost javnih financ

Obdobje od začetka gospodarske krize na področju javnih financ zaznamuje izziv, kako prekiniti upadanje prihodkov, znižati izdatke in obenem ohraniti kakovost javnih financ. Kljub znižanju gospodarske aktivnosti so bili zaradi sprejetih ukrepov za povečanje davčnih prihodkov in ob najuspešnejšem črpanju sredstev EU doslej, skupni prihodki sektorja država v letu 2013 nekoliko višji kot leto pred tem, prvič od začetka krize pa so presegli tudi prihodke iz leta 2008. Davčni prihodki sicer še vedno ostajajo bistveno nižji kot leta 2008. Po drugi strani se je zniževanje primarnih izdatkov (izdatkov brez obresti, ki so se v letu 2013 močno povečale) brez enkratnih dogodkov, ki se je začelo šele v letu 2012, v letu 2013 precej upočasnilo pod vplivom povečanja izdatkov za pokojnine in investicije. Izdatki ostajajo nad ravnijo leta 2008 in znatno višji od prihodkov. Vrzal med prihodki in izdatki sektorja država, ki se je močno povečala v letu 2009, se tako le počasi zmanjšuje, na kar vplivajo tudi enkratni dejavniki, še zlasti v letu 2013 predvsem kot posledica izdatkov za sanacijo bančnega sistema, v manjšem obsegu pa tudi nekaterih drugih enkratnih dogodkov. Strukturni primanjkljaj se je po močnem znižanju v letu 2012 (za 2,3 o. t.), lani znižal še za 0,4 o. t.⁸⁶

⁸² Postopek priprave novega Zakona o visokem šolstvu, ki naj bi omogočil njihovo ustanavljanje, se je upočasnil.

⁸³ Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šolstvo, Slovenski podjetniški sklad, SPIRIT, SID.

⁸⁴ Evropska komisija je članicam EU določila pogoje, ki morajo biti izpolnjeni, preden bodo začele izvajati projekte v okviru kohezijske politike. Eden od pogojev je priprava strategije pametne specializacije, ki je raziskovalno-inovacijska strategija držav za spodbujanje gospodarske rasti in mora vsebovati jasno navedene prioritete vlaganj na področje raziskav, razvoja in inovacij od leta 2014 do 2020. Dopolnjen osnutek slovenske strategije pametne specializacije je bil objavljen novembra 2013.

⁸⁵ Okvirni program EU za raziskave in inovacije v obdobju 2014–2020, ki tem aktivnostim namenja preko 80 milijard EUR.

⁸⁶ Izračuni UMAR na podlagi statistične objave temeljnih agregatov sektorja država, marec 2014.

Slika 25: Prihodki in izdatki sektorja država, Slovenija

Vir: SI – Stat podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati nacionalnih računov, marec 2014.

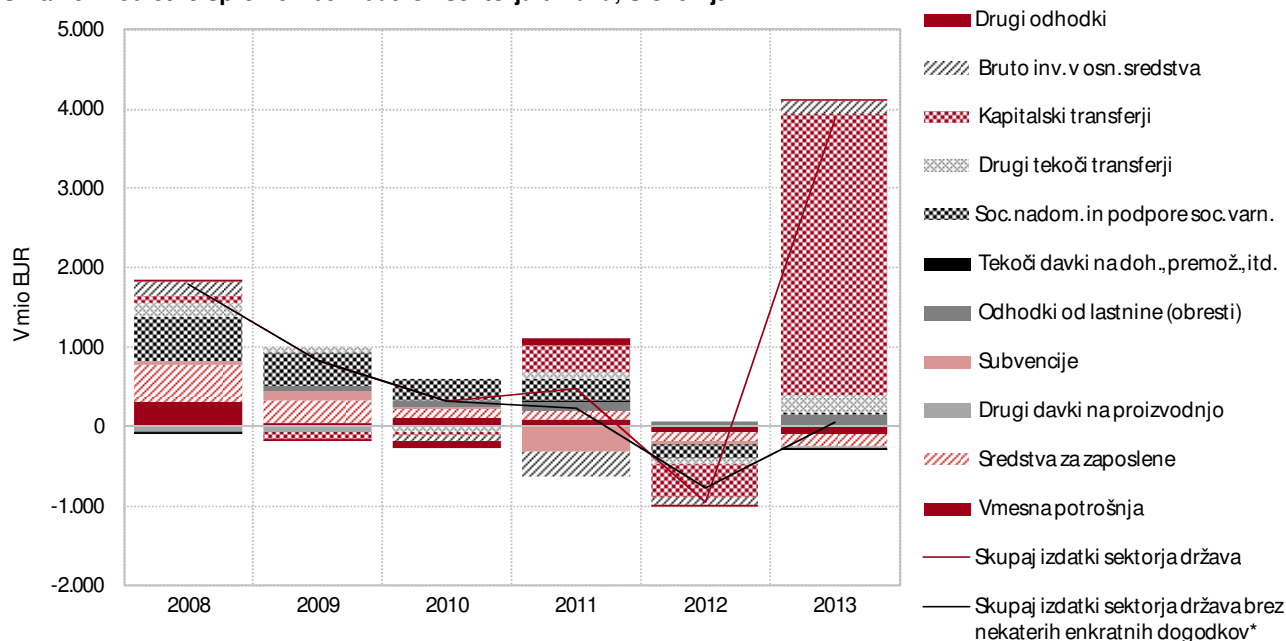
Opomba: *Poleg sredstev za dokapitalizacije bank v vseh letih v letu 2013 enkratna dogodka predstavljata še poračun plač zaradi odprave tretje četrtine plačnih nesorazmerij in odškodnine izbrisanim.

Ukrepi na prihodkovni strani postajajo vse pomembnejša komponenta konsolidacije. Upadanje prihodkov so zlasti v letih 2011 in 2012, ko je prišlo tudi do znižanja obdavčitve dohodka pravnih oseb, ublažila zvišanja trošarin ter dvig oziroma uvedba nekaterih drugih dajatev, v letu 2013 pa tudi dvig stopenj davka na dodano vrednost. Omenjene spremembe premikajo obdavčitev iz dela in kapitala na potrošnjo, kjer mednarodna primerjava implicitnih davčnih stopenj na delo in potrošnjo kaže na malo manevrskega prostora za dvige teh davkov. Obstajajo pa nadaljnje možnosti za povečanje prihodkov na osnovi boljšega zajema ter širitve osnov⁸⁷ ter za spremembe pri obdavčitvi premoženja (nepremičnine).

S konsolidacijo bo potrebno nadaljevati predvsem na izdatkovni strani. Rast izdatkov se je od leta 2008 umirjala, v letu 2012 pa so prvič upadli in se v letu 2013 ponovno povečali predvsem zaradi povečanja izdatkov za investicije, obresti in za pokojnine, zaradi pospešenega upokojevanja ob uveljavitvi pokojninske reforme. Umirjanje rasti izdatkov sektorja država je bilo v začetni fazi doseženo z zniževanjem investicij ter ukrepi, ki so omejili rast socialnih transferjev (znižana valorizacija) in stroškov dela v javnem sektorju (predvsem plač in drugih stroškov dela). V letu 2012 pa so se po sprejetju dodatnih ukrepov tudi ti izdatki prvič znižali. Po drugi strani je visoko povečanje javnega dolga vplivalo na izdatke za obresti, ki v obdobju 2008–2013 predstavljajo eno največjih povečanj med izdatki sektorja država. To zaradi vse večjega izrinjanja drugih izdatkov predstavlja pomemben izziv za kakovost javnih financ. Po letu 2007 so se močno povečali tudi izdatki za pokojnine, zadnja pokojninska reforma pa naj bi naraščanje ustavila le za krajše obdobje. V manjši meri so se po letu 2007 povečali tudi izdatki za zdravstvo. To opozarja na nujnost vzpostavitve bolj vzdržnih sistemov socialne zaščite. V nasprotnem primeru bo breme konsolidacije tudi v prihodnjih letih padlo na kategorije izdatkov, ki so bile najbolj omejevalne že doslej.

⁸⁷ Z letom 2014 se že uveljavlja zvišanje prispevnih stopenj in širitev prispevnih osnov za prispevke za zdravstveno zavarovanje za nekatere kategorije zavarovancev.

Slika 26: Medletne spremembe izdatkov sektorja država, Slovenija

Vir: SI – Stat podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati nacionalnih računov, marec 2014.
Opomba: *Enkratni dogodki: v letih 2011, 2012 in 2013 stroški finančne krize (dokapitalizacije bank), v letu 2013 pa še poračuni plač (tretja četrtina odprave plačnih nesorazmerij) in odškodnine izbrisanim.

3.1.1 Izdatki

Po znižanju in prestrukturiranju v letu 2012 so se izdatki v letu 2013 ponovno povečali. V letu 2012 so se izdatki sektorja država prvič v času krize znižali, in sicer za 5,3 % glede na predhodno leto, do znižanja pa je prišlo pri vseh izdatkih razen obrestih. Brez izdatkov za obresti in nekaterih enkratnih dogodkov so bili v letu 2012 nižji za 4,8 %. V letu 2013 so se izdatki povečali za 22,6 %, brez izdatkov za obresti in enkratnih izdatkov pa znižali za 0,6 %. Potem ko je bilo težišče konsolidacije v letu 2012 na izdatkovni strani, sprejeti ukrepi v tem letu pa so bili v veljavi tudi v letu 2013, so bili lani sprejeti dodatni ukrepi za omejevanje izdatkov.

Zaradi povečanja izdatkov za obresti je bilo izrinjanje ostalih izdatkov v letu 2013 še posebej izrazito. V letu 2013 so se najbolj znižala sredstva za zaposlene, znižanje pa je bilo še večje kot v predhodnem letu, saj je bil poleg učinka leta 2012 uveljavljenih zakonskih sprememb, sprejet dodatni dogovor za znižanje plač in drugih stroškov dela (gl. poglavje 1.1). Prvič od začetka krize se je znižala tudi zaposlenost v sektorju država (-1,5 %). Poglobilo se je tudi znižanje izdatkov za vmesno potrošnjo, ki so se v letu 2012 znižali prvič od začetka krize. Po drugi strani je bilo povečanje izdatkov za obresti na javni dolg skoraj enako skupnemu znižanju vmesne potrošnje in sredstev za zaposlene. Povišala se je tudi večina ostalih kategorij izdatkov, ki so v predhodnem letu upadli. Po dokapitalizacijah bank in nekaterih javnih podjetij v letu 2011 so se kapitalski transferji v letu 2012 znižali, v letu 2013 pa zaradi dokapitalizacij bank ponovno močno povečali (gl. poglavje 1.2.1). Povečale so se tudi bruto investicije v osnovna sredstva, ki so se zniževale vsa leta od začetka gospodarske krize, predvsem pa v letih 2011 in 2012. Socialna nadomestila in podpore v denarju in naravi, ki so v letu 2012 beležila prvo znižanje v krizi, so se v letu 2013 ohranila na podobni ravni kot leto prej. Njihovo znižanje v letu 2012 je bilo predvsem posledica sprememb v kriterijih upravičenosti, ki so zaostriili pogoje pri uveljavljanju socialnih pravic. Nekatera socialna nadomestila (starševska nadomestila in nekateri drugi družinski prejemki) so se zlasti pod vplivom v letu 2012 uveljavljenih sprememb⁸⁸ v letu 2013 še nadalje znižala. Po drugi strani pa so se izdatki za pokojnine, ki predstavljajo več kot polovico izdatkov v okviru socialnih nadomestil in podpor, in so v letu 2012 stagnirali, lani precej povečali. To je bilo povezano z močnim povečanjem števila starostnih upokojencev pred uveljavitvijo novega pokojninskega zakona (gl. poglavje 4). Izdatki za subvencije so se po dveh letih zniževanja lani ohranili na ravni leta 2012. Vključitev poračuna plač (tretje četrtine odprave nesorazmerij plač v javnem sektorju) ter odškovnin izbrisanim med izdatke v letu 2013 na osnovi sodnih

⁸⁸ S sprejetjem Zakona o uravnoteženju javnih financ so bila znižana starševska nadomestila in otroški dodatek, postavljen premoženjski cenzus za dodelitev pomoči ob rojstvu otroka ter za dodatek za veliko družino, povečal pa se je starševski dodatek. Zakon o interventnih ukrepih na področju trga dela in starševskega varstva, ki je začel veljati s 1.8. 2013, pa je znižal zgornjo mejo starševskega nadomestila.

sklepov in zakonskih predpisov, ki jih je lani sprejela država, pa je vplivala na močno povečanje izdatkov v okviru kategorije drugih tekočih transferjev⁸⁹.

Tabela 6: Izdatki sektorja država, Slovenija

V mio EUR	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Vmesna potrošnja	1.939	2.245	2.301	2.418	2.511	2.451	2.363
Sredstva za zaposlene	3.641	4.112	4.399	4.500	4.616	4.492	4.324
Drugi davki na proizvodnjo	114	71	9	9	9	11	9
Subvencije	541	582	682	704	390	352	352
Obresti	438	416	479	583	697	760	917
Tekoči davki na dohodke, premoženje, itd.	15	14	4	4	8	3	3
Socialna nadomestila in podpore	5.624	6.189	6.629	6.877	7.158	6.992	7.006
Drugi tekoči transferji	549	725	780	711	790	720	940
Kapitalski transferji	282	368	283	233	562	137	3.705
Bruto investicije v osnovna sredstva	1.461	1.640	1.632	1.581	1.267	1.164	1.312
Drugi odhodki	22	46	37	-66	26	5	15
Skupaj izdatki sektorja država	14.625	16.410	17.235	17.553	18.034	17.086	20.945

Vir: SI – Stat podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati nacionalnih računov, marec 2014.

Glede na predkrizno obdobje so kot najbolj fleksibilni del izdatkov nižji le izdatki za bruto investicije in subvencije, ki so izrazito upadli zlasti v letih 2011 in 2012. Potem ko so investicije v predkriznem obdobju med vsemi izdatki najbolj naraščale, so se po letu 2008 močno znižale. Zniževanje s tako visokih ravni (4,5 % BDP v letu 2008) je bilo sicer pričakovano, saj so se zaključili nekateri večji infrastrukturni projekti, z vidika nujnosti varčevanja v času krize pa tudi utemeljeno. Ker predstavljajo najbolj fleksibilen del javnih izdatkov, je bilo njihovo zniževanje tudi odraz pomanjkanja sistemskih in trajnih ukrepov za znižanje drugih kategorij izdatkov, problematično pa je tudi, da je do tega prišlo v času, ko so na voljo visoka sredstva EU. Ta zlasti na področju financiranja okoljske in prometne infrastrukture ostajajo neizkoriščena, kar pa je poleg težav pri zagotavljanju virov za sofinanciranje, tudi posledica odsotnosti prioritete oz. strategije naložb ter splošnih težav pri črpanju sredstev EU. Šele v letu 2013 je na tem področju prišlo do pozitivnih premikov (gl. Okvir 3). Posredno je država v tem obdobju investicijsko aktivnost sicer podpirala z drugimi instrumenti (poročila). Po zelo visokih subvencijah v letih 2009 in 2010 so se tudi ti izdatki v obdobju 2011–2012 znižali na raven povprečja EU, kar pa je bilo predvsem posledica umika nekaterih protikriznih ukrepov in institucionalnih sprememb pri Slovenskih železnica⁹⁰. V obeh letih je država sicer še naprej izvajala protikrizne ukrepe, ki pa jih je financirala z drugimi instrumenti (npr. davčnimi in posojilnimi), ki ne predstavljajo subvencij in drugih izdatkov sektorja država, temveč imajo naravo državnih pomoči.

Državne pomoči⁹¹, ki predstavljajo ukrepe države na strani izdatkov in prihodkov, so bile v letu 2012 najvišje po vstopu v EU zaradi zelo visokih pomoči finančnemu sektorju in povečanja pomoči za horizontalne cilje. Zaradi odpravljanja posledic krize je bila leta 2009 v Sloveniji uvedena posebna shema državnih pomoči, imenovana odpravljanje resne motnje v gospodarstvu. V letu 2012 je bilo prek te sheme dodeljenih 482,9 mio EUR, kar je za polovico več kot v predhodnem letu⁹². Finančnim institucijam je bilo v letih 2009–2012 dodeljenih že za 946,2 mio EUR državnih pomoči, z novo državno pomočjo bankam konec leta 2013 pa je Slovenija verjetno presegla povprečje državnih pomoči, ki jih je EU v letih 2008–2012 usmerila finančnim institucijam⁹³. Z nastopom krize so se v Sloveniji, podobno kot v drugih državah EU, močno povečale tudi druge državne pomoči s horizontalnimi cilji, ki so bile namenjene odpravljanju njenih posledic. Večina držav je protikrizne ukrepe z letom 2010 umaknila, v Sloveniji pa so se pomoči za horizontalne cilje še povečale, dodeljevale pa z instrumenti, ki ne predstavljajo izdatkov države. V letu 2012 so se povečale za 71,8 mio EUR. Največje povečanje je bilo pri pomočeh za zaposlovanje⁹⁴ in za varstvo okolja⁹⁵, nekateri nameni pomoči pa so tudi zelo znižali. Z vidika konkurenčnosti gospodarstva in odpiranja novih delovnih mest so v letu 2012 dodeljene pomoči zasledovale manj učinkovite cilje kot v predhodnem letu. Povečanje

⁸⁹ V skladu z metodologijo so bili ti izdatki v celoti zajeti v letu 2013, dejansko pa so bili konec leta 2013 oz. v začetku leta 2014 delno izplačana le sredstva za odpravo tretje četrtine plačnih nesorazmerij v javnem sektorju.

⁹⁰ Po reorganizaciji SZ vključitev dveh enot v sektor država v letu 2011, s čimer so se zmanjšale subvencije, povečali pa sredstva za zaposlene in vmesna potrošnja države.

⁹¹ Državne pomoči predstavljajo vse ukrepe države na strani njenih izdatkov (subvencije, kapitalski transferji) in na strani prihodkov (znižani prihodki države), dodeljene pa so z različnimi instrumenti (dotacije, davčne oprostitve in olajšave, ugodna posojila, garancije ipd.) ekonomskim subjektom, ki vplivajo na enotni notranji trg Evropske unije.

⁹² V letu 2011 je bilo prek te sheme dodeljenih 243,4 mio EUR pomoči, kar je skoraj toliko, kot v letih 2009 in 2010 skupaj (249,4 mio).

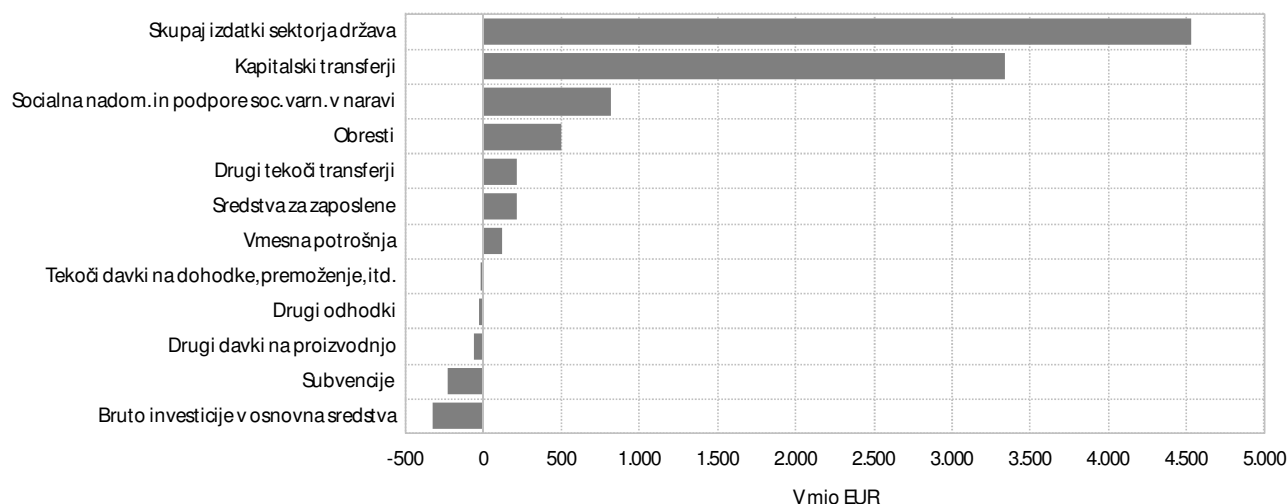
⁹³ 14,6 % BDP EU iz leta 2012 (State Aid Scoreboard, European Commission, 2013).

⁹⁴ Povečanje je bilo usmerjeno v zaposlovanje invalidov na podlagi novele Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (Uradni list RS, št. 96/2012).

⁹⁵ Pomoči za varstvo okolja so se bile usmerjene h kvalificiranim proizvajalcem električne energije, dodeljene pa so bile na osnovi evropske direktive o spodbujanju uporabe energije iz obnovljivih virov.

pomoči za raziskave in razvoj ter usposabljanje je ugodno, saj veljajo za najučinkovitejše. Manj ugodno pa je, da so se zmanjšale pomoči za majhna in srednje velika podjetja, ki so lahko najbolj dinamičen del gospodarstva, in za regionalni razvoj, predvsem za pospeševanje razvoja podjetništva in konkurenčnosti ter za spodbujanje neposrednih tujih investicij. Zaradi varčevalnih ukrepov na strani izdatkov sektorja država so se v letu 2012 povečale pomoči, dodeljene z odlogi plačila davkov ali oprostitvami in olajšavami pri plačilu prispevkov in davkov ter z ugodnimi posojili.

Slika 27: Sprememba posameznih kategorij izdatkov sektorja država v obdobju 2008–2013, Slovenija

Vir: SI – Stat podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati nacionalnih računov, marec 2014.

Med izdatki, ki so se med letoma 2008 in 2013 povečali, poleg kapitalskih transferjev izstopajo izdatki za socialna nadomestila in podpore socialne varnosti v naravi, kar pa je bilo le delno povezano z gospodarsko krizo. Ti izdatki so se po letu 2008 povečali za 816 mio EUR, glede na leto 2007 pa za 1.381 mio EUR, kar je bilo v veliki meri posledica izrednega povečanja socialnih transferjev v letu 2008⁹⁶ ter demografskih gibanj (upokojevanje večjih povojnih generacij), v manjši meri pa rasti izdatkov zaradi gospodarske krize (povečanje izdatkov za brezposelne in nekaterih družinskih prejemkov, kot posledica delovanja avtomatskih stabilizatorjev). V letih 2010–2012 je bila rast izdatkov za pokojnine sicer omejevana z interventnim zakonom in večinoma posledica večjega števila upravičencev, ki se je pred sprejetjem nove pokojninske zakonodaje konec leta 2012 še relativno močneje povečalo. Zadnja reforma naj bi naraščanje izdatkov za pokojnine sicer ustavila, vendar le za krajše obdobje. V razmerah poslabševanja razmer na trgu dela, ki so v zadnjih letih vplivale na znižanje vplačanih socialnih prispevkov, pa še vedno ostaja izziv zavezitev rasti proračunskega transfera za ZPIZ (lani za 169 mio EUR, na 1.585 mio EUR), saj to podobno kot obresti, izrinja ostale izdatke. Obresti so se v letih 2008–2013 povečale za 500 mio EUR, tretjina tega povišanja je bila v preteklem letu, ko se je močno povečal javni dolg. V letih 2012–2013 je bilo zniževanje sredstev za zaposlene in vmesne potrošnje pomemben dejavnik konsolidacije, vendar pa ti izdatki še vedno presegajo predkrizne ravni⁹⁷. Številni omejevalni ukrepi sprejeti po letu 2010 še niso nevtralizirali povečanih izdatkov po izplačilu prvih dveh četrtin sredstev za odpravo plačnih nesorazmerij leta 2008 in 2009, poleg tega pa je do leta 2013 naraščala tudi zaposlenost. Kljub premiku v smeri trajnejših sprememb v zadnjih letih je velik del veljavnih ukrepov na tem področju še vedno interventne narave, kar pomeni, da bo za nadaljnjo zavezitev teh izdatkov v prihodnjih letih, ko gospodarski obeti ostajajo negotovi, potrebno doseči dogovor o trajnejših ukrepih.

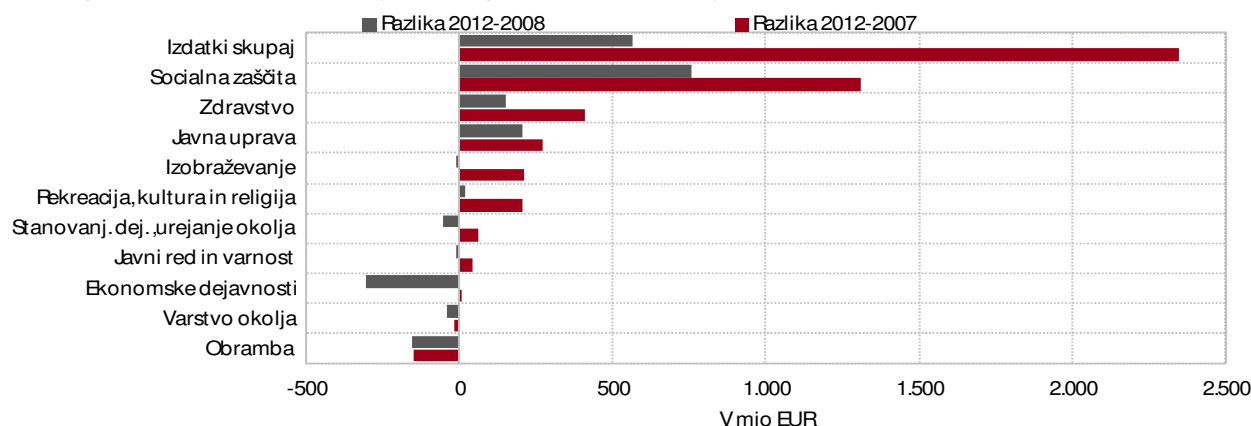
Tudi spremembe v strukturi izdatkov po namenih opozarjajo na potrebo po prestrukturiranju izdatkov sektorja država. V obdobju 2008–2012 so hitro rast izkazovali izdatki za tri namene, in sicer (i) izdatki za socialno zaščito, na kar je vplivala rast izdatkov za pokojnine, (ii) izdatki za javno upravo (zaradi povečanja plačil obresti) in (iii) zdravstvo, kjer sta dve tretjini povečanja povezani z rastjo sredstev za zaposlene. Pod vplivom znižanja investicij pa so se najbolj znižali izdatki za ekonomske dejavnosti in obrambo. Spremembe v strukturah izdatkov kažejo na zmanjšanje fleksibilnega dela proračunskih izdatkov in s tem izdatkov (npr. investicij), s katerimi bi lahko prispevali h gospodarskemu okrevanju. Poleg tega se povečuje tudi pritisk na druge izdatke in obseg ter kakovost javnih storitev, ne glede na to, da obstajajo možnosti za povečevanje učinkovitosti porabe. S tega vidika bi bil potreben podroben

⁹⁶ V povezavi z indeksacijo z rastjo plač, ki je bila v tem letu visoka zaradi odprave prve četrtine nesorazmerij plač v javnem sektorju.

⁹⁷ Na preseganje ravni teh izdatkov v letu 2013 glede na leto 2008 vplivajo tudi enkratni dejavniki, in sicer vključitev dveh enot Slovenskih železnic v sektor država v letu 2011.

pregled odhodkov ter načrtovanje v skladu s programsko klasifikacijo, kar bi prispevalo h kakovostnejši konsolidaciji. Upoštevajoč visok primanjkljaj pa bi veljalo pozornost nameniti tudi spremembi virov financiranja javnih storitev kot alternativa zmanjševanju obsega storitev zaradi omejenosti javnih sredstev.

Slika 28: Sprememba izdatkov sektorja država po namenih, Slovenija

Vir: SI – Stat podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Izdatki sektorja država po namenih in vrsti, december 2013.

3.1.2 Prihodki

Prihodki sektorja država so se v letu 2013 povišali pod vplivom sprejetja ukrepov za zvišanje davčnih prihodkov in najvišjega črpanja sredstev EU doslej. V letu 2013 je zaradi zvišanih stopenj davka na dodano vrednost in tudi učinkovitejše izterjave (z izvajanjem ukrepov programa za obvladovanje sive ekonomije) prišlo do povečanja prihodkov iz tega davčnega vira. To je vplivalo na precejšnje povečanje davkov na proizvodnjo in uvoz⁹⁸, ki so še v letu 2012 stagnerali. Rahlo so se povečali tudi prihodki davkov na kapital, na kar so vplivali povišani prilivi iz naslova v letu 2012 uvedenih davkov, vendar pa imajo v strukturi ti davki le neznamenit delež. Pod vplivom zaostrenih razmer na trgu dela in pospešenega upokojevanja pred sprejetjem pokojninske reforme konec leta 2012 se je lani nadalje zmanjšalo število zaposlenih in s tem zavarovancev, kar se je odrazilo na znatnem zmanjšanju prihodkov od dohodnine⁹⁹ in že drugo leto zapored tudi prispevkov za socialno varnost. Znižale so se tudi plače (gl. poglavje 1). Zaradi izboljšanja črpanja sredstev iz Kohezijskega sklada pa so bili precej višji tudi prihodki iz proračuna EU (gl. Okvir 3). Po znatnem povišanju v letu 2012 so se nedavčni prihodki v letu 2013 znižali.

Tabela 7: Prihodki sektorja država, Slovenija

V mio EUR	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Proizvodnja za trg, lastno končno porabo in druga netržna proizvodnja	901	996	999	1.046	1.157	1.172	1.125
Davki na proizvodnjo in uvoz	5.016	5.225	4.862	4.979	5.043	5.067	5.312
Prihodki od lastnine	247	331	194	309	263	395	447
Tekoči davki na dohodke, premoženje, itd.	3.168	3.320	2.931	2.908	2.884	2.717	2.591
Socialni prispevki	4.814	5.326	5.388	5.495	5.523	5.480	5.377
Drugi tekoči transferji	344	485	563	715	841	797	788
Kapitalski transferji	120	25	52	18	16	43	127
Skupaj prihodki sektorja država	14.609	15.707	14.988	15.471	15.727	15.672	15.767

Vir: SI – Stat podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati nacionalnih računov, marec 2014.

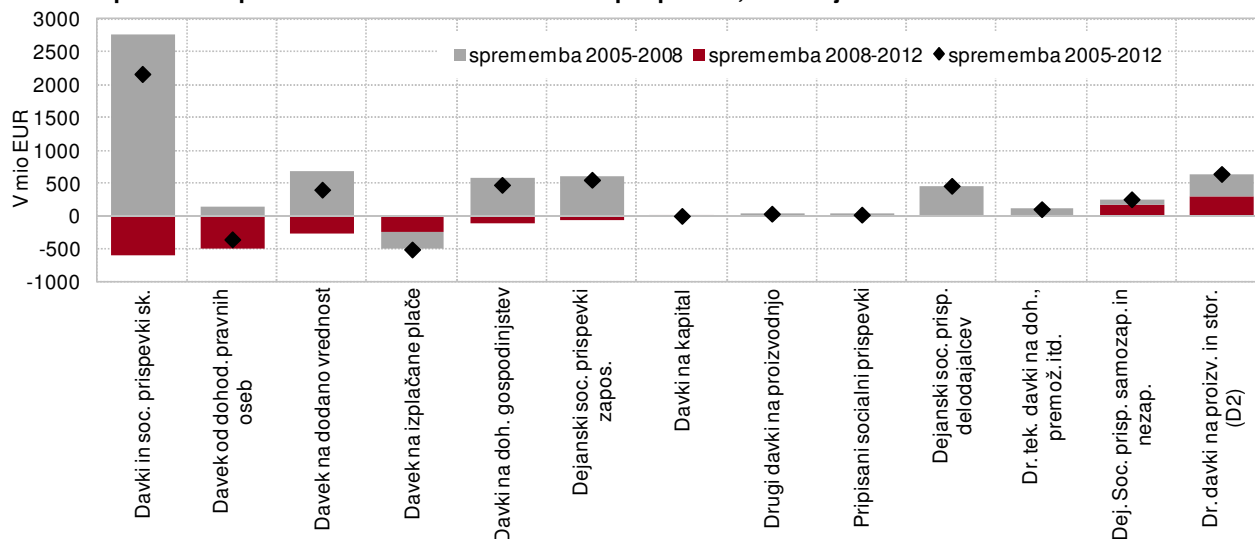
Od začetka krize se je struktura prihodkov sektorja država precej spremenila v korist prihodkov, ki ne izhajajo iz davkov. Prihodki so leta 2013 prvič rahlo presegli raven iz leta 2008, kar je posledica višjih nedavčnih prihodkov ter prejetih sredstev iz EU, v manjši meri tudi socialnih prispevkov, vendar se ti v zadnjih dveh letih znižujejo. Davčni

⁹⁸ Močno so se povečali tudi prilivi iz naslova sredi leta 2012 uvedene okoljske dajatve za onesnaževanje zraka z emisijo CO₂, ki je v letu 2013 veljala celo leto.

⁹⁹ Na znižanje prihodkov od dohodnine je vplivala tudi sprememba davčnih razredov z letom 2013 (ZUJF). Vpeljan je bil četrti razred z davčno stopnjo v višini 50 %, za dohodke nad pet povprečnih plač (davčna osnova nad 70.000 EUR), meja med drugim in tretjim razredom pa se je povišala s 15.000 EUR na 18.000 EUR. Učinek na znižanje prihodkov od dohodnine je bil pred uveljavitvijo sprememb ocenjen na 37 mio EUR.

prihodki so bili lani kljub povišanju stopenj DDV za 626 mio EUR nižji kot leta 2008 (1,8 % BDP). Kriza se je namreč odrazila na zmanjšanju davčnih osnov, znižana pa je bila tudi stopnja davka od dohodka pravnih oseb (in povečane olajšave). Izpad prihodkov zaradi teh dejavnikov so zvišanja nekaterih drugih davkov (zlasti trošarin in DDV) ter novi davki, le delno kompenzirala. Za nadaljnjo rast prihodkov sektorja država in konsolidacijo tako ostaja ključna obnovitev gospodarske rasti in s tem davčnih osnov. Z vidika pozitivnih impulzov za poslovno okolje pa je pomembna tudi stabilizacija davčnega sistema, po desetletju številnih sprememb na tem področju.

Slika 29: Spremembe prihodkov od davkov in socialnih prispevkov, Slovenija

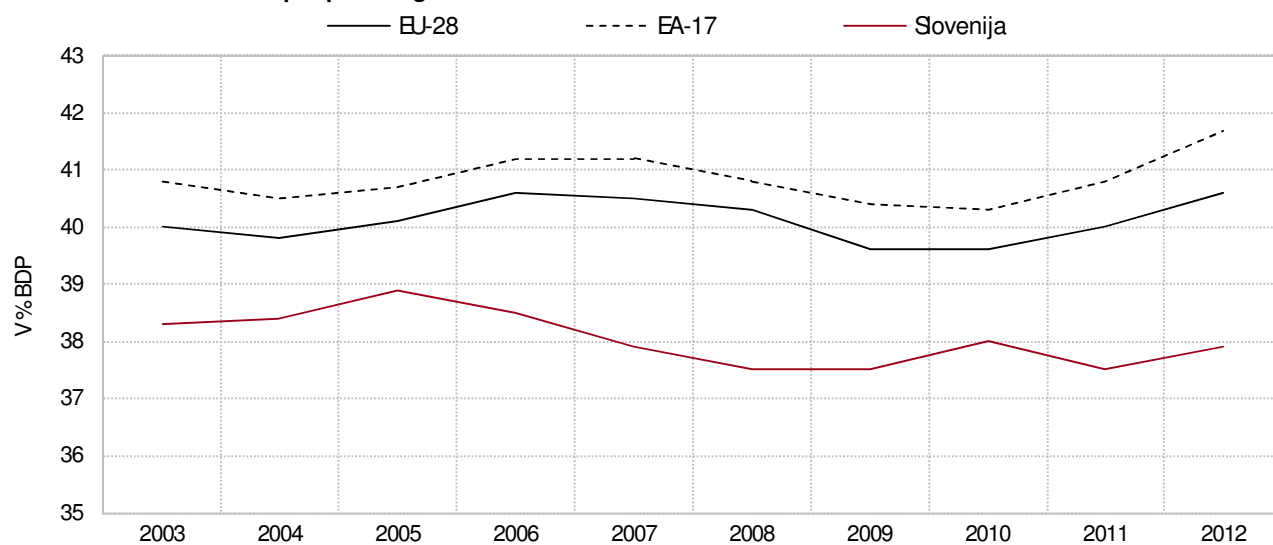
Vir: SI – Stat podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Obremenitve z davki in prispevki za socialno varnost, september 2013.

Spremembe na področju davkov v zadnjih letih premikajo obdavčitev z dela in kapitala na potrošnjo. V času najvišje gospodarske rasti (2005–2008) se delež davčnih prihodkov ni povečeval kot v drugih državah EU, temveč znižal, in sicer na način, ki ni bil fiskalno nevtralen, to je s sočasnim in trajnim znižanjem izdatkov ali alternativnimi davčnimi viri. Od začetka krize je bila zaradi znatnega padca prihodkov večina davčnih sprememb usmerjena v dvigovanje davčnih prihodkov, z izjemo davka na dohodek pravnih oseb. Spremembe v davčnem sistemu v obdobju 2005–2013 tako premikajo obremenitev obdavčitve z dela in kapitala na potrošnjo. Implicitne davčne stopnje na delo so bile leta 2012 nižje kot leta 2005, Slovenija pa se je glede na njeno višino uvrščala v sredino držav EU (višjo je imelo enajst držav). Še bolj pa se je v tem času z znižanjem davka na dohodek pravnih oseb znižala implicitna davčna stopnja na kapital, ki je bila že leta 2008 nižja kot v EU, vendar je bilo tudi v EU v času krize znižanje implicitne davčne stopnje na kapital največje. Implicitna davčna stopnja na potrošnjo je bila po zadnjih podatkih v letu 2012 na ravni leta 2005, vendar ocenjujemo, da se je v letu 2013 po dvigu DDV povišala, že leta 2011 pa je bila med višjimi v EU-27 (še višjo je imelo sedem držav).

Mednarodna primerjava implicitnih davčnih stopenj pri potrošnji in delu tako kaže na malo manevrskega prostora za nadaljnje dvige teh davkov. Še vedno pa obstajajo možnosti za spremembe pri obdavčitvi premoženja (prehod iz nadomestila za uporabo stavbnih zemljišč na davek na nepremičnine). Hkrati je zaradi nujnosti nadaljevanja javnofinančne konsolidacije tudi manevrski prostor za zniževanje davkov precej omejen. Kakršnokoli zniževanje bi namreč moralo biti podprto s predhodnim oz. sočasnim trajnim znižanjem izdatkov, upoštevati pa bi moralo tudi pričakovana prihodnja gibanja izdatkov zaradi staranja prebivalstva.

V povprečju EU in evrskega območja so davki in socialni prispevki leta 2012 že presegli raven leta 2008, v Sloveniji pa so bili še za 600 mio EUR nižji (v letu 2013 za 575 mio EUR nižji). To je v določeni meri posledica hitrejšega gospodarskega okrevanja v državah EU, kjer pa so v procesu konsolidacije javnih financ hitreje in v večji meri kot v Sloveniji posegli tudi po dvigu nekaterih davkov. Slovenija je bila v letu 2012 v skupini trinajstih držav, kjer so bili prihodki davkov in prispevkov nominalno še pod ravni iz leta 2008. Delež davkov in prispevkov v BDP se je v Sloveniji leta 2012 glede na predhodno leto povečal zaradi relativno večjega padca BDP, in sicer za 0,4 o. t. na 37,9 % BDP, kolikor je znašal tudi v letu 2008. V povprečju EU je v letu 2012 znašal 40,6 % BDP, kar je za 0,6 o. t. več kot predhodno leto oz. 0,3 o. t. več kot leta 2008 (v evrskem območju je bilo preseganje še večje).

Slika 30: Delež davkov in prispevkov glede na BDP

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – Government Statistics, januar 2014.

Okvir 3: Prihodki sektorja država iz sredstev EU

V programskem obdobju 2007–2013 so bile zlasti investicije in subvencije v Sloveniji financirane z nepovratnimi sredstvi EU, ki se z izjemo sredstev Kohezijskega sklada uspešno črpajo. Slovenija je v tem programskem obdobju razpolagala s 4,2 mrd EUR pravic porabe sredstev kohezijske politike, od tega 4,1 mrd EUR za tri operativne programe (OP). Do konca leta 2013 (podatki MGRT) so bila dodeljena vsa razpoložljiva sredstva, skupaj z dodatnimi pravicami porabe¹. V celotnem obdobju so bile podpisane pogodbe v vrednosti 3,8 mrd EUR (92,5 % pravic porabe), upravičencem je bilo iz proračuna RS izplačano 2,5 mrd EUR (62,4 % razpoložljivih pravic porabe), v proračun pa povrnjeno 2,4 mrd EUR (59,4 % pravic porabe, 95,1 % izplačanih sredstev). Do konca leta 2013 je bilo precej manj zaostankov (124,9 mio EUR) kot v prejšnjih letih¹, kar je posledica poenostavljenih postopkov za pripravljanje zahtevkov za povračilo ter boljšega sodelovanja med ministrstvi. V obdobju 2007 do 2013 so se najuspešneje črpala sredstva OP krepitve regionalnih razvojnih potencialov, najslabšo realizacijo glede na razpoložljive pravice porabe pa so imela sredstva Kohezijskega sklada, ki so namenjena financiranju projektov okoljske in prometne infrastrukture. Črpanje sredstev iz Kohezijskega sklada se je leta 2013 sicer izboljšalo, saj je bilo za 80,6 % večje kot v letu 2012 in trikrat večje kot v letu 2011. Črpanje sredstev iz strukturnih skladov (ESRR in ESS) pa je bilo v letu 2013 enako kot leta 2012 in za 14,9 % slabše kot leta 2011.

Čeprav ima Slovenija še vedno težave na institucionalnem področju pri črpanju EU sredstev, zaradi gospodarske krize pa so omejeni tudi viri za sofinanciranje, bi ob nadaljevanju sedanjega tempa črpanja lahko uspešno počrpala sredstva tega programskega obdobja (pravilo $n+2/3^2$). Na to, da Slovenija ne bi izgubila nepovratnih sredstev, je med drugim vplival ukrep, s katerim so bile odobrene dodatne pravice porabe vsem OP-jem za rezervne projekte, katerih izvedba je nizko tvegana. Največ dodatnih pravic je bilo odobreno projektom razvoja okoljske in prometne infrastrukture (307,3 mio EUR). V izogib morebitni izgubi sredstev je prišlo tudi do prerazporejanja sredstev med OP (ta možnost poteče konec leta 2015) in do fazne delitve večjih projektov brez ustrezne časovne izvedbe ter morebitni prenos posameznih faz v programsko obdobje 2014–2020. Tako kot druge članice EU se tudi Slovenija v času krize sooča s težavami pri črpanju zaradi omejenih virov za sofinanciranje na strani upravičencev in države, težave pa so tudi pri zagotavljanju okoljskih dovoljenj, pripravi projektne in investicijske dokumentacije, pogoste pritožbe in dolgi revizijski postopki. Prav tako ima Slovenija še vedno institucionalne težave na tem področju. V začetku leta 2014 je bila tako z namenom povečanja učinkovitosti črpanja ustanovljena Služba vlade za razvoj in kohezijsko politiko. Po podatkih Evropske komisije Slovenija po realizaciji glede na pravice porabe zavzema 10. mesto med članicami EU (50,58 %, povprečje EU 48,04 %) in 5. mesto med novimi članicami (brez Hrvaške; DG Budget, Absorption Rate of Structural and Cohesion Funds, 2007–2013, na dan 1. 11. 2013).

Tabela 1: Črpanje sredstev EU v obdobju 2007–2013 po operativnih programih, v mio EUR, stanje na dan 31. 12. 2013

Operativni program	Pravice porabe 2007–2013	Dodeljena sredstva	Podpisane pogodbe	Izplačana sredstva	Povračila v proračun RS	Zaostanki	% realizacije
OPRR	1,783.3	2,232.9	1,719.7	1,397.9	1,335.9	62.0	74.9
OPRČV	755.7	803.6	726.9	545.9	502.7	43.2	66.5
OP ROPI	1,562.0	1,831.3	1,348.1	617.8	598.2	19.6	38.3
Skupaj Kohezijska politika	4,101.0	4,867.8	3,794.7	2,561.6	2,436.8	124.8	59.4

Vir: MGRT. Opomba: OPRR – Operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov, OPRČV – Operativni program razvoja človeških virov, OP ROPI – Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture.

Tabela 2: Letno črpanje evropskih sredstev po skladih v obdobju 2007–2013, v mio EUR, stanje na dan 31. 12. 2013

Skladi/politike	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Evropski sklad za regionalni razvoj	0,0	0,0	78,8	308,2	382,3	326,0	277,5
Evropski socialni sklad	0,0	0,0	6,4	104,7	134,3	107,4	155,5
Kohezijski sklad	0,0	0,0	104,9	99,4	60,2	107,0	193,3
Kmetijska in ribiška politika	0,1	208,3	220,3	217,9	220,2	267,5	271,7
Drugo	0,0	15,8	35,9	20,3	15,1	33,7	35,7
Skupaj	0,0	224,1	446,3	750,5	812,1	841,6	933,7

Vir: MF.

¹ Do konca leta 2012 je bilo zaostankov 249,7 mio EUR.

² Sredstva dodeljena v določenem letu se morajo počrpati v naslednjih dveh do treh letih.

3.2 Institucionalna konkurenčnost

Postavitev institucionalnega okvira in učinkovito delovanje države ter njenih institucij je ključnega pomena za spodbudno podjetniško okolje in konkurenčnost gospodarstva ter zadovoljevanje potreb prebivalstva. SRS je v ospredje postavila zmanjševanje državnega premoženja in učinkovito upravljanje z njim, dograditev institucionalnega okvira ter dvig standardov strokovnosti in transparentnosti delovanja države in njenih institucij. V letu 2013 je s tega vidika prišlo do napredka na področju odprave administrativnih ovir, insolvenčne zakonodaje in zmanjševanja sive ekonomije, sprejete pa so bile tudi ustavne spremembe na področju fiskalne politike in referendumске zakonodaje. Mednarodne primerjave kažejo, da se je zaradi prepočasne odzivnosti na spremenjene razmere v času krize ter nakopičenih pomanjkljivosti pri delovanju zakonodajne, izvršilne in sodne veje oblasti, institucionalna konkurenčnost v Sloveniji v zadnjih letih v primerjavi z drugimi državami precej poslabšala. Posledično nizko je tudi zaupanje podjetij in prebivalstva v državo in njene institucije.

Država v zadnjih letih ni bistveno zmanjšala neposrednega in posrednega lastništva v podjetjih in finančnih institucijah, njen delež pa se z zadnjo dokapitalizacijo bank še povečuje. Najpomembnejši razlog za počasno zmanjševanje lastništva države v podjetjih in finančnih institucijah še naprej ostaja neenotnost politike glede umika države iz lastništva podjetij. Pomemben razlog je tudi nepreglednost in pomanjkljivost sistema razpolaganja in upravljanja državnega lastništva v podjetjih in finančnih institucijah, medtem ko je odsotnost ustreznih zakonskih podlag¹⁰⁰ v prvi polovici leta 2013 popolnoma ustavila prodajo lastniških deležev države. Na prodajo državnih deležev je vplivala tudi finančna in gospodarska kriza, ki je zmanjšala interes potencialnih portfeljskih in strateških investorjev za nakupe lastniških deležev v podjetjih. Prisilne poravnave in stečaji podjetij pa so prisilili banke, da kredite zamenjajo za lastniške deleže v teh podjetjih, državo pa, da dokapitalizira državne banke. To je posredno in neposredno povečalo lastniške deleže države v podjetjih, proces privatizacije pa je tako postal tesno povezan s procesom sanacije bank. Delež kapitala podjetij, v katerih ima država večinske deleže, se je v celotnem kapitalu slovenskega podjetniškega sektorja v času krize tako še povečal, in sicer z 16,4 % na 23,2 % v letu 2012, vključno s podjetji, kjer ima država več kot četrtinski lastniški delež pa na 30 %.¹⁰¹ S tem se Slovenija uvršča med tiste države OECD, ki imajo najvišji delež podjetij v državni lasti (OECD, 2013).¹⁰² Država je v drugi polovici leta 2013 ponovno pričela s postopno privatizacijo in je na seznam kapitalskih naložb države za odprodajo uvrstila 15 družb¹⁰³, do konca januarja 2014 pa sta bili uspešno izvedeni le dve prodaji. Raziskave tudi kažejo, da je uspešnost podjetij v državni lasti v predelovalnih dejavnostih manj uspešna od tistih v zasebni (domači ali tuji) lasti, saj so ta podjetja v letu 2012 zaostajala tako glede dodane vrednosti na zaposlenega kot glede dobička na kapital (Rojec, 2013).

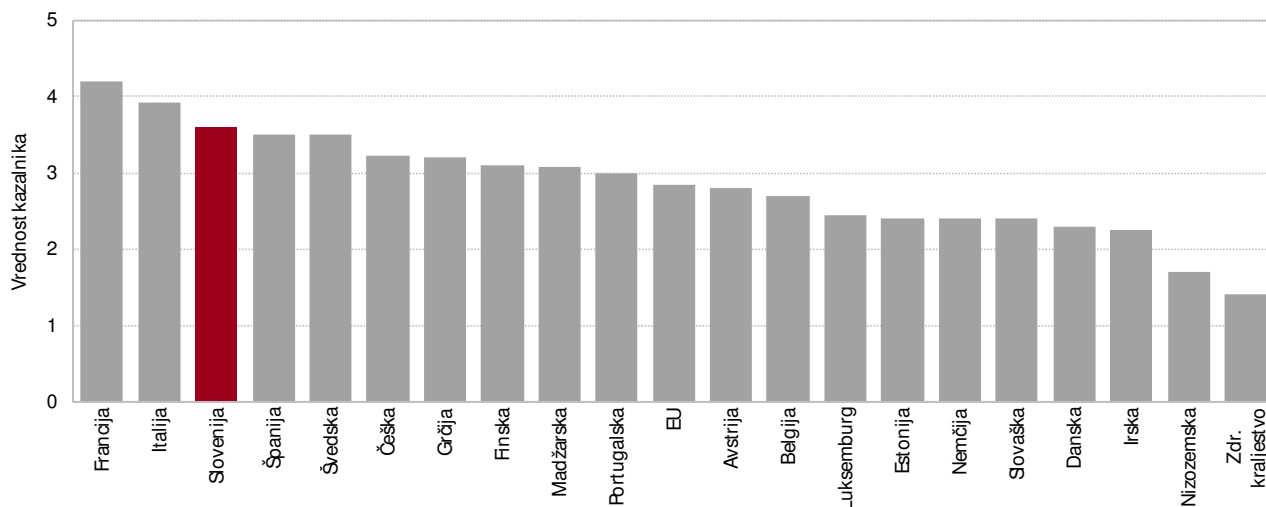
¹⁰⁰ V odsotnosti Strategije upravljanja kapitalskih naložb RS sta bila edina zakonska podlaga za prodajo lastniških deležev države v slovenskih podjetjih v prvi polovici leta 2013 Odlok in Dopolnitev Odloka o Programu prodaje državnega finančnega premoženja za leti 2010 in 2011 (Ur.l. RS, št. 97/2009 in št. 85/2011).

¹⁰¹ Po podatkih SOD-a »Seznam posrednih in neposrednih naložb RS po Zakonu o SDH na dan 31. 8. 2013« je imela država posredne in neposredne lastniške deleže v 492 podjetjih. Leta 2008 je imela država več kot 50 % lastniški delež v 133 podjetjih s tega spiska, katerih kapital je znašal skupaj 5.944,8 mio EUR. Do leta 2012 se je število teh podjetij povečalo na 153, njihov kapital pa na 8.724,3 mio EUR. Skupaj s podjetji v katerih je bil lastniški delež države večji od 25 %, ki jih je bilo leta 2012 skupaj 203, je celotni kapital znašal 11.277,4 mio EUR.

¹⁰² Med državami, ki so bile vključene v raziskavo, so pred Slovenijo (3,60) le Kitajska (6,00), Rusija (5,40), Indija (5,17), Turčija (4,45), Francija (4,20), Norveška (4,15) in Italija (3,93).

¹⁰³ Dva Sklepa o soglasju državnega zbora k odtujitvi 15 naložb Republike Slovenije (Ur. List RS 36/2013, 52/2013). Na seznam kapitalskih naložb države je bilo uvrščenih 15 naložb države: Adria Airways, Aero, Elan, Fotona, Helios, Aerodrom Ljubljana, Adria Airways Tehnika, Nova KBM, Telekom Slovenije, Gospodarsko Razstavišče, Paloma, Terme Olimia Bazeni, Unior, Žito.

Slika 31: Kazalnik vloge države v podjetjih po metodologiji OECD, 2013

Vir: OECD, Product Market Regulation Database, 2013.

Opomba: Prikazane so države EU, ki so hkrati tudi članice OECD, za Poljsko ni podatkov. Povprečje EU je netehtano povprečje držav članic EU, ki so članice OECD. Kazalnik vloge države v podjetjih (Scope of state-owned enterprises) v 30 poslovnih sektorjih je merjen kot delež sektorjev, v katerih država kontrolira vsaj eno podjetje, pri čemer se vrednost kazalnika giblje od 0 do 6 (čim višja je vrednost, večja je kontrola države).

Z novim Zakonom o Slovenskem državnem holdingu je bila v marcu 2014 sprejeta zakonska podlaga za vzpostavitev institucionalnega okvira za umik države iz lastništva podjetij. V letu 2012 je bila z namenom preglednejšega in bolj učinkovitega upravljanja vseh kapitalskih državnih naložb sprejeta institucionalna rešitev z ustanovitvijo Slovenskega državnega holdinga (SDH). Pripravljen je bil Zakon o Slovenskem državnem holdingu (ZSDH, Ur. list RS, št. 105/2012), ki pa v praksi ni začel veljati. Ker klasifikacija naložb, ki je bila osnovni dokument, na osnovi katerega naj bi začel veljati ZSDH, ni bila sprejeta, je prišlo le do ukinitve Agencije za upravljanje kapitalskih naložb Republike Slovenije (AUKN) in prenosa pooblastil za upravljanje z naložbami Republike Slovenije na Slovensko odškodninsko družbo (SOD), dopolnitve zakona (ZSDH-A, Ur. List RS 39/2013) pa niso bistveno izboljšale preglednosti. Nov Zakon o Slovenskem državnem holdingu predvideva: (i) združitev upravljanja vseh neposrednih in posrednih državnih kapitalskih naložb v SDH, (ii) SDH ne bo lastnik državnih naložb, (iii) preoblikovanje SOD v SDH, (iv) KAD ostaja samostojna pravna oseba s svojo upravo, vendar bo moral pri prodaji premoženja in pri glasovanju na skupščinah delovati usklajeno s SDH, (v) Ministrstvo za finance mora v treh mesecih po uveljavitvi zakona pripraviti Strategijo upravljanja naložb države, ki bo naložbe razvrstila v strateške, pomembne in portfeljske, strategijo pa mora potrditi državni zbor. ZSDH-1 predstavlja potrebno zakonsko osnovo za vzpostavitev sistema in politike upravljanja lastniških deležev države v slovenskih podjetjih. Dejanska vzpostavitev in operacionalizacija tega sistema in politike ostaja ena od pomembnejših nalog države v letu 2014.

Umik države iz lastništva podjetij bodo v prihodnje zaznamovali učinkovitost pri ustanavljanju in delovanju SDH in slabe banke, odprodaja lastniških deležev države v podjetjih in pripravljenost tujih investorjev za vlaganja v slovensko gospodarstvo. Po sprejemu ZSDH-1 bo ključna naloga čimprejšnja ustanovitev in dejanski začetek delovanja SDH ter izdelava Strategije upravljanja naložb. Pomembno vlogo v nadaljnji privatizaciji slovenskih podjetij bosta igrala Družba za upravljanje terjatev bank (DUTB) in Sklad za stabilnost bank (SSB)¹⁰⁴. Po objavi stresnih testov so banke začele prenašati slabe terjatve v obliki lastniških deležev in neodplačanih posojil podjetij z odkupom oziroma odplačnim prevzemom premoženja na DUTB oz. slabo banko. To sprva pomeni povečanje lastniških deležev države v slovenskih podjetjih, ki pa jih bo DUTB postopno prodala. O morebitnem povezovanju in skupnem upravljanju deležev podjetij v SDH in DUTB še ni odločeno, bo pa to nedvomno ključnega pomena, saj gre pri obeh institucijah za učinkovito upravljanje in odprodajo lastniških deležev podjetij. Za učinkovito upravljanje in odprodajo bo združevanje deležev teh podjetij ključnega pomena. Proces umika države iz lastništva podjetij ob istočasnem procesu sanacije bank nudi dobro možnost za proces razdolževanja podjetniškega sektorja. Zakon predvideva, da bo DUTB do konca leta 2017 v celoti dokončal svoje aktivnosti. V kolikšni meri se bo ta večja nuja in pripravljenost za umik države iz lastništva podjetij tudi dejansko uresničila, pa bo odvisno od politične volje za izstop države iz lastništva podjetij in zanimanja tujih vlagateljev, ki pa je bilo v preteklosti majhno. To je povezano tudi z dosedanjimi slabimi izkušnjami z vodenjem postopkov prodaje državnih lastniških deležev, ki so jih v preteklih letih imeli tuji vlagatelji.

¹⁰⁴ Zakon o ukrepih Republike Slovenije za krepitev stabilnosti bank, ZUKSB, Ur. l. št. 105/2012. ZUKSB je začel veljati 28. 12. 2012.

V primerjavi z drugimi državami ostaja učinkovitost države, ki naj bi zagotovila ustrezne pogoje za delovanje gospodarstva, nizka in se še poslabšuje. Poslabšanje uvrstitev in ocen v obdobju po začetku krize je bilo zaznati v večini mednarodnih primerjav kazalnikov konkurenčnosti, Slovenija pa ostaja v skupini držav, ki so med krizo močno nazadovale. Institucionalno konkurenčnost zavira vrsta dejavnikov, med katerimi je v ospredju učinkovitost države. Rezultati anket med gospodarstveniki še naprej kažejo na veliko nezadovoljstvo z delovanjem institucij in akterjev odločanja (vlada, državni zbor, centralna banka), nizko prilagodljivost vladnih politik na spremembe v gospodarstvu, birokracijo in povečano percepcijo korupcije v družbi (IMD 2013; WEF 2013/14). Slabo je še naprej ocenjena poslovna zakonodaja, kar je vidno tudi v pomanjkanju odgovornosti in učinkovitosti nadzornih svetov ter slabi zaščiti manjšinskih delničarjev. Kljub spremembam delovnopravne zakonodaje v letu 2013 v smeri povečanja fleksibilnosti (zmanjšanje stroškov odpuščanja za nekatere kategorije delavcev in poenostavitev postopkov odpuščanja) pa je še naprej slabo ocenjena tudi delovna zakonodaja na področju najemanja in odpuščanja delavcev, na nizko uvrstitev na področju trga dela v primerjavi z drugimi državami pa vplivajo tudi davčne obremenitve dela. Na poslabšanje učinkovitosti države med krizo kažejo tudi kazalniki upravljanja Svetovne banke (World Bank Governance Indicators, 2013), kljub temu pa je bil v zadnjem letu viden napredek na večini področij. Po raziskavi »Doing Business« se je od začetka krize konkurenčnost Slovenije v primerjavi z drugimi državami sicer izboljšala, kar pa gre pripisati metodologiji, saj subjektivne ocene gospodarstvenikov in trenutne makroekonomske razmere na rezultate nimajo vpliva. Ob tem je treba opozoriti, da tudi ta raziskava opozarja na dolge postopke, ki so predvsem povezani z javnimi institucijami.

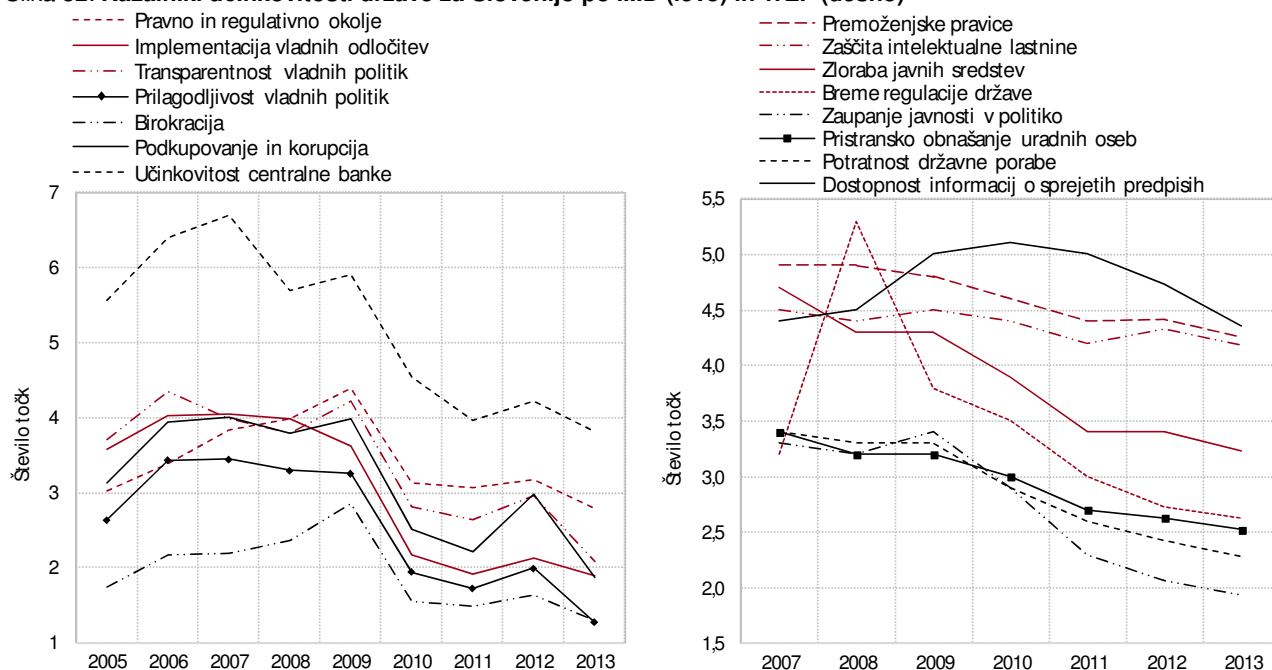
Tabela 8: Uvrstitev Slovenije glede na institucionalno konkurenčnost po kazalnikih IMD, WEF in Svetovne banke

	Krovni kazalnik konkurenčnosti države			Institucionalna konkurenčnost		
	IMD	WEF	Doing Business*	IMD	WEF	WGI**
2005	42 (51)			39		77,6
2006	43 (53)	40 (122)		37	44	80
2007	43 (55)	39 (131)	55 (178)	35	40	80,1
2008	43 (55)	42 (134)	54 (181)	33	48	85,0
2009	38 (57)	37 (133)	53 (183)	30	43	83,3
2010	53 (58)	45 (139)	37 (183)	46	48	81,3
2011	53 (59)	57 (142)	35 (183)	53	54	80,6
2012	53 (59)	56 (144)	31 (185)	52	58	80,9
2013	53 (60)	62 (148)	33 (189)	54	68	

Vir: IMD, WEF, Doing Business, World Bank Governance Indicators.

Opombe: Uvrstitev Slovenije in v oklepaju število držav zajetih v raziskavo; * od leta 2012 neprimerljivo s predhodnimi leti zaradi spremembe metodologije. Do večje spremembe metodologije je prišlo še zlasti v letu 2010, ko je bilo iz izračuna umaknjeno področje trga dela in zaposlovanja; ** WGI – World Bank Governance Indicators – učinkovitost države - države v raziskavi niso rangirane po mestih, ampak po centilih (0-100).

Slika 32: Kazalniki učinkovitosti države za Slovenijo po IMD (levo) in WEF (desno)

Vir: IMD World Competitiveness Yearbook, različne številke in The Global Competitiveness report, WEF, različne številke.

Opomba: Višje število točk je boljše, največ mogočih pri IMD (levo) je 10, pri WEF (desno) 7.

V letu 2013 se je nadaljevalo izvajanje programa ukrepov odprave administrativnih ovir in izboljšanja predpisov. Izvajanje programa se je v letu 2011 močno upočasnilo in zaradi predčasnih volitev tudi začasno prekinilo, zato je bil prvotni program ukrepov v juliju 2012 prenovljen in podaljšan do konca leta 2013. Skupno je bilo v obdobju med letoma 2009 in 2013 izvedenih 261 ukrepov, največ na področju financ, statistike, pravosodja in kmetijstva¹⁰⁵. Med preostalimi ukrepi je v letu 2013 največji poudarek namenjen procesu razbremenjevanja na področju okolja in prostora, širšem delovno pravnem področju, koheziji (črpanje evropskih sredstev), področju financ (davki in trošarine ter druge dajatve) in področju gospodarstva (statusno pravne zadeve in poslovna oziroma finančna poročila). Šele po zaključku zadnje faze programa – preverjanje učinkov (junij 2014) bo mogoče ugotoviti, v kolikšni meri se je celoten »program minus 25« tudi uresničil. Z namenom večjih sinergijskih učinkov, predvsem enotne koordinacije in zmanjšanja poročanja je bil v drugi polovici leta 2013 sprejet enotni dokument za zagotovitev boljšega zakonodajnega in poslovnega okolja ter dvig konkurenčnosti¹⁰⁶, ki skupno vsebuje kar 262 ukrepov¹⁰⁷ in predstavlja podlago za pripravo politik, strategij in programov za prihodnje finančno obdobje do leta 2020 (Enotni dokument za zagotovitev boljšega zakonodajnega in poslovnega okolja ter dvig konkurenčnosti, 2013). Ob tem ocenjujemo, da je skupna koordinacija sicer dobrodošla, pomembna pa bi bila predvsem večja osredotočenost na izvajanje nekaterih prednostnih ukrepov.

Velik problem v poslovnem okolju predstavlja plačilna nesposobnost podjetij. Od začetka krize je naraslo tako število neplačnikov kot tudi zneski neporavnanih obveznosti, precej pa so se podaljšala tudi obdobja neplačil. V primerjavi z letom 2008 se je do leta 2013 število pravnih oseb, ki zaostajajo s plačili, več kot podvojilo, zneski neplačil pa so se precej zvišali¹⁰⁸. Zato so bile v letu 2013 sprejete spremembe insolvenčne zakonodaje v smeri

¹⁰⁵ Spletna stran <http://www.stopbirokraciji.si>

¹⁰⁶ Enotni dokument je povezal: Akcijski načrt za izvajanje Akta za mala podjetja, Tuje neposredne investicije, Akcijski program za odpravo administrativnih ovir in zmanjšanje zakonodajnih bremen za 25 %, Program ukrepov za spodbujanje gospodarstva – 2012, Obvladovanje sive ekonomije v Republiki Sloveniji (pristojna ministrstva), Agendo 46+ (Gospodarska zbornica Slovenije), Agendo malega gospodarstva (Gospodarska zbornica Slovenije), in Zahteve slovenske obrti (Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije).

¹⁰⁷ Do aprila 2014 je bilo uresničenih 46 ukrepov, v fazi realizacije pa jih je še 89, 119 je predlaganih za črtanje (Prvo poročilo o realizaciji ukrepov Enotnega dokumenta za boljše zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti, 2014).

¹⁰⁸ V letu 2008 je povprečno 2.902 pravnih oseb dolgovalo povprečno dnevno 104 mio EUR, v letu 2013 pa 7.032 pravnih oseb že 748 mio EUR. Več kot 67 % so dolgovi nad eno leto.

učinkovitejšega prestrukturiranja insolventnih podjetij oziroma njihovih zdravih jeder. Novela Zakona o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju¹⁰⁹ je omejila zavlačevanje postopkov stečaja in izčrpavanje insolventnih dolžnikov. Ena od novosti zakona je tudi lažji in hitrejši vstop upnikov kot ekonomskih lastnikov med lastnike podjetja in s tem prevzem nadzora nad njegovim upravljanjem. To omogoča upnikom, da lahko v postopkih prisilne poravnave v večjih trajno nelikvidnih družbah preoblikujejo svoje terjatve v kapitalske deleže brez soglasja lastnikov in tako ohranijo sposobnost za nadaljnje poslovanje družbe. Ocenjujemo, da je podvojeno število začelih stečajnih postopkov nad pravnimi osebami posledica v drugi polovici leta sprejete nove zakonodaje.

Pojavnost sive ekonomije in drugih oblik prikrivanja ali izogibanja obveznostim je v Sloveniji nadpovprečno visoka. Velik obseg sive ekonomije vpliva na zaupanje v učinkovitost države, povzroča pa tudi davčno vrzel, ki ima za posledico potrebo po višji obremenitvi vseh zavezancev. Največji del sive ekonomije lahko pripišemo neprijavljeni ali napačno prijavljeni proizvodnji, storitvam, delu na črno in drugim dohodkom v okviru redne in legalne dejavnosti. Ocene sive ekonomije se za Slovenijo sicer močno razlikujejo, vsem pa je skupno, da pojavnost sive ekonomije v zadnjih letih v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami ostaja visoka¹¹⁰. OECD in Eurostat sta oblikovala metodologijo merjenja t. i. skrite ekonomije v nacionalnih računih v okviru statistike nacionalnih računov kot popravke BDP¹¹¹. Po tej metodi SURS ocenjuje¹¹², da je siva oz. skrita ekonomija v letu 2010 (zadnji razpoložljivi podatki) znašala 8,3 % BDP. Tako izmerjen obseg skrite ekonomije uvršča Slovenijo v zgornjo tretjino držav EU s problemi na tem področju. Ob tem velja omeniti, da ima Slovenija primerjalno dobre rezultate pri pobiranju DDV, ki je eden pomembnih kazalnikov sive ekonomije, saj po oceni SURS za leto 2010 država pobere skoraj 88,6 % možnega DDV¹¹³. Davčna uprava od leta 2009 opravlja aktivnosti v boju proti sivi ekonomiji in vsako leto določi področja, ki jih nadzoruje v okviru projektnega vodenja nadzorov (gradbeništvo, taksi prevozi, gostinstvo, itd). V obdobju med 2009 in 2013 je bilo tako opravljenih preko 12.000 nadzorov in ugotovljenih skupno za 7,8 mio EUR dodatnih davčnih obveznosti, kar pa je zelo malo v primerjavi z letnimi ocenami sive oz. skrite ekonomije. V letu 2013 je vlada sprejela program obvladovanja sive ekonomije v Sloveniji, navedeni ukrepi pa so v veliki meri povezani predvsem s povečanjem učinkovitosti institucij nadzora na davčnem in carinskem področju in zmanjševanju dela na črno.

Na poslabšanje učinkovitosti države vpliva tudi korupcija, v zadnjih letih pa se je močno poslabšala predvsem zaznava korupcije v družbi. Ocena stopnje korupcije v posamezni državi je v veliki meri odraz delovanja (oz. nedelovanja) institucij pravne države, integritete javnega sektorja, kakovosti upravljanja in kakovosti ter konkurenčnosti poslovnega okolja (Ocena stanja korupcije 2013, KPK). Medtem ko je Slovenija država z relativno nizko stopnjo administrativne korupcije, pa je kriza razkrila dolgoletni razvoj sistemske korupcije, ki predstavlja pridobivanje koristi v škodo javnih sredstev in javnega interesa. Tudi EK ugotavlja¹¹⁴, da so podkupnine v Sloveniji redke, korupcija v širšem pomenu pa je velik problem. Ob tem KPK opozarja na različna področja, kjer so tveganja sistemske korupcije velika: javno naročanje, upravljanje s kapitalskimi naložbami države in lokalnih skupnosti, delovanje bančnega sistema, financiranje političnih strank in volilnih kampanj, neučinkovito delovanje inšpekcijskih služb, vpliv na sprejemanje zakonodaje ipd. Število prijav korupcije in drugih nepravilnosti se je v obdobju od začetka krize močno povečalo, kar gre lahko pripisati tako povečani zaznavi korupcije v družbi kot tudi sprejeti zakonodaji (Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije, 2010) in bolj učinkovitem delovanju nadzornih institucij (KPK, ustanovitev nacionalnega preiskovalnega urada). Problem zaznave v Sloveniji potrjuje tudi indeks zaznave korupcije (Transparency international, 2013), po katerem se uvrstitev Slovenije v primerjavi z drugimi državami EU že nekaj let poslabšuje. Poslabšanje percepcije korupcije v družbi je značilno za večino držav EU, saj po raziskavi Eurobarometra kar tri četrtine prebivalcev EU meni, da je korupcija splošno razširjena, več kot polovica pa jih je prepričanih, da se je v zadnjih treh letih stopnja korupcije v njihovi državi povečala.

Odrasle slabše institucionalne konkurenčnosti je tudi čedalje nižje zaupanje podjetij in prebivalstva v politiko in državo ter njene institucije. Podatki Eurobarometra (Eurobarometer 80, 2013) kažejo na veliko izgubo zaupanja v institucije v Sloveniji, ki je tudi v letu 2013 med najnižjimi v EU. Od začetka krize se je zaupanje v vlado, državni zbor,

¹⁰⁹ Uradni list RS, št. 47/2013 z dne 31. 5. 2013.

¹¹⁰ Npr. The Shadow Economy in Europe in 2013 (ATKearney, VISA in Johannes Kepler Institute Linz) ugotavlja, da je pojavnost sive ekonomije v Sloveniji v letu 2013 znašala 23,1 % BDP. Zaradi metodoloških problemov navedbe v tej raziskavi niso nujno primerljive med posameznimi državami ali točne. Nastav je izračunal, da je siva ekonomija v Sloveniji v letu 2007 znašala 15,6 % BDP (Siva ekonomija v Sloveniji. Merjenje, vzroki in posledice. Doktorska disertacija, 2009).

¹¹¹ Omenjeni popravki zajemajo: (i) popravki za enote, ki se deloma ali v celoti izognejo registraciji; (ii) popravki za ilegalne dejavnosti; (iii) popravki za dejavnosti gospodinjstev, za katere se ni treba registrirati; (iv) popravki za pravne osebe, ki niso zajete v virih (niso oddale računovodskih izkazov); (v) popravki za samozaposlene, ki niso zajeti v virih; (vi) popravki za namerno napačno poročanje; (vii) druge statistične pomanjkljivosti in popravki.

¹¹² Skupni obseg popravkov zajetja v oceni BDP po proizvodni metodi (povečanje dodane vrednosti). SURS, Popravki zajetja v BDP in siva ekonomija, 2013.

¹¹³ SURS, Teoretični davek na dodano vrednost in podatki o davčni vrzeli za leti 2009 in 2010, 2013.

¹¹⁴ European Commission, EU Anti-Corruption Report, 2014.

politične stranke in lokalne oblasti močno znižalo. Ob politični nestabilnosti v zadnjih dveh letih se je nezaupanje še povišalo in tudi v letu 2013 ostalo visoko. Nekoliko boljše je sicer zaupanje v institucije EU, ki pa se je vseeno v zadnjih dveh letih nekoliko poslabšalo. Rezultati ankete tudi kažejo, da gre nezadovoljstvo prebivalstva v veliki meri pripisati naraščajoči brezposelnosti, pa tudi slabim gospodarskim razmeram in višanju davkov. Zaupanje v institucije države je podobno nizko kot tudi v drugih državah EU, ki jih je kriza najbolj prizadela.

V letu 2013 so bile sprejete ustavne spremembe¹¹⁵, ki vplivajo na nemoteno delovanje države pri sprejemanju pomembnih odločitev z javnofinančnimi posledicami in zagotavljajo vzdržnost javnih financ na dolgi rok. Na slednje bo pomembno vplival vnos fiskalnega pravila v ustavo¹¹⁶, ki pravi da morajo biti prihodki in izdatki državnega proračuna srednjeročno uravnoteženi brez zadolževanja, pravilo pa naj bi začelo veljati s proračunom za leto 2015. Ustavne spremembe vključujejo tudi spremembe referendumске zakonodaje, saj na referendumu ne bo več mogoče odločiti o zakonih¹¹⁷, katerih padec bi lahko imel večje javnofinančne posledice (kot so npr. zakoni o davkih, carinah in drugih obveznih dajatvah ter o zakonu, ki se sprejema za izvrševanje državnega proračuna). Referendum bo lahko zahtevalo samo še 40.000 državljanov¹¹⁸, poleg tega pa velja, da je zakon na referendumu zavrnjen v primeru, da je bila, poleg zavrnitve večine volivcev, ki so glasovali na referendumu, udeležba na referendumu najmanj petinska.

3.3 Učinkovitost pravosodja

Konkurenčnost Slovenije omejuje tudi zmanjšanje zaupanja v pravno državo. Vladavina prava je odvisna od percepcije legitimnosti njenih ključnih nosilcev – parlamenta, vlade in sodstva. Po raziskavah javnega mnenja zaupanje v vse tri veje oblasti upada. Zaupanje v pravno državo in njene institucije se je od začetka krize v Sloveniji zmanjšalo, kar kažejo tudi podatki različnih mednarodnih raziskav (WB Governance Indicators 2013, Heritage Indeks ekonomske svobode 2013). Ob tem velja omeniti, da se je to zaupanje zmanjšalo v večini držav EU in je podobno gibanju v državah, ki jih je kriza najbolj prizadela. KPK¹¹⁹ ugotavlja, da pomemben dejavnik in učinek vzpostavljanja pravne države predstavlja vzpostavljanje okolja, za katerega je značilna učinkovitost državnih institucij, saj to, poleg izboljšanja zaupanja v institucije, ustvarja tudi pogoje za vzdržno srednje in dolgoročno gospodarsko rast. Med državljanji in podjetji tako še naprej vlada nizko zaupanje v sodni sistem. Ocene WEF kažejo, da se je v Sloveniji še naprej poslabšala neodvisnost sodstva od vplivov politike in zasebnega sektorja in povečala neučinkovitost pravnega okvirja pri reševanju sporov in izpodbijanju predpisov. Pri učinkovitosti sodstva velik problem v primerjavi z drugimi državami ostaja dolgotrajnost sodnih postopkov (Doing Business 2014), kar vpliva tudi na stroške glede delovanja sodišč. Raziskava OECD (Judicial performance and its determinants: a cross country perspective, 2013) ugotavlja, da so v Sloveniji sodni postopki dolgotrajni predvsem zaradi nizke produktivnosti sodnikov, neustreznega odkrivanja dolgotrajnih ali problematičnih zadev in slabe porazdelitve odgovornosti znotraj sodišč. Dolgotrajnost postopkov vpliva tudi na izdatke saj je po podatkih OECD¹²⁰ delež proračunskih sredstev v BDP, ki jih Slovenija namenja delovanju pravosodja, višji kot v drugih analiziranih državah.

¹¹⁵ Ustavni zakon o spremembah 90., 97. in 99. člena Ustave Republike Slovenije. Uradni list RS, št. 47/2013 z dne 31. 5. 2013.

¹¹⁶ Ustavni zakon o spremembi 148. člena Ustave Republike Slovenije (UZ148). Uradni list RS, št. 47/2013 z dne 31. 5. 2013.

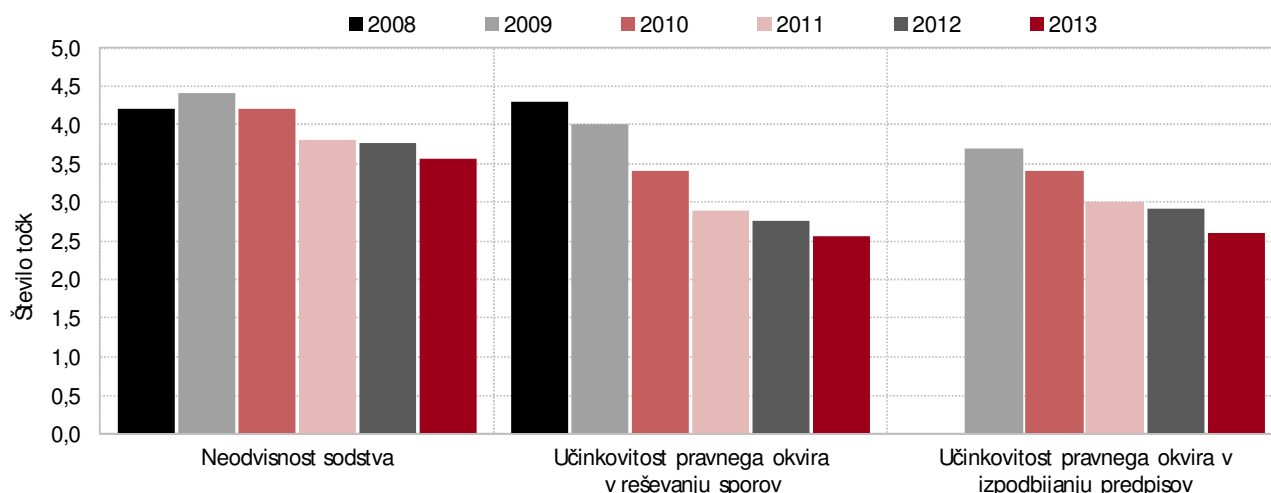
¹¹⁷ Poleg zakonov, katerih padec bi lahko imel večje javnofinančne posledice, referendumu ni več dopustno razpisati o zakonih nujnih za obrambo države, ratifikaciji mednarodnih pogodb in o zakonih, ki odpravljajo protiustavnost na področju človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

¹¹⁸ Do sprememb je bila ta možnost omogočena tudi 30 poslancem in Državnem svetu.

¹¹⁹ Ocena stanja korupcije 2013 (KPK), 2013.

¹²⁰ Judicial performance and its determinants: a cross country perspective (OECD), 2013.

Slika 33: Kazalniki učinkovitosti sodstva v Sloveniji po WEF

Vir: The Global Competitiveness report, WEF, različne številke.

Opomba: Število točk predstavlja vrednost kazalnika. Višje število točk je boljše, največ mogočih je 7.

Legenda kazalnikov predstavlja razvrščanje med skrajnima možnostma: (i) koliko je sodstvo neodvisno od vplivov politike, državljanov ali podjetij; (ii) kako učinkovit je pravni okvir za zasebna podjetja za reševanje sporov; (iii) kako učinkovit je pravni okvir za zasebna podjetja za izpodbijanje zakonitosti delovanja vlade in/ali predpisov?

Zmanjševanje števila nerešenih zadev na sodiščih in sodnih zaostankov se je nadaljevalo tudi leta 2013, kljub temu pa so postopki še vedno dolgotrajni. Sodna statistika kaže, da se je v prvih devetih mesecih 2013 v primerjavi z enakim obdobjem preteklega leta število nerešenih zadev na skoraj vseh sodiščih, razen na delovnem in socialnem, znižalo. K temu je prispeval tudi manjši pripad novih zadev, nekoliko pa se je povečala učinkovitost sodnikov in sodnega osebja, saj se je njihovo število zmanjšalo bolj kot pa pripad novih zadev. Izjema je bilo delovno in socialno sodišče, kjer se je precej povečal pripad novih zadev. Ocenjujemo, da je bilo to povečanje v veliki meri predvsem posledica velikega števila delovnih sporov okoli izplačil tretje četrtine plačnih nesorazmerij v javnem sektorju. Zmanjšalo se je tudi število sodnih zaostankov po 50. členu Sodnega reda, najbolj na vrhovnem sodišču. Nekoliko se je skrajšal tudi povprečni čas reševanja zadev, ki je po sodni statistiki znašal 4,2 meseca. Po sodni statistiki traja dolgo še zlasti reševanje zadev v gospodarskih pravnih zadevah, saj na nižji stopnji stečajni postopek nad pravno osebo traja 23,8 meseca, postopek osebnega stečaja pa 33,3 meseca. Zelo dolgi in daljši kot v enakem obdobju predhodnega leta so tudi individualni in kolektivni delovni spori pri delovnih in socialnih sodiščih, ki trajajo v povprečju 17,5 meseca.

4 Trg dela in socialna država

4.1 Trg dela

V letu 2013 se je nadaljevalo prilagajanje zaposlenosti nižji ravni gospodarske aktivnosti. Ob ponovnem padcu gospodarske aktivnosti se je zaposlenost zmanjšala v večini dejavnosti zasebnega sektorja, prvič tudi v sektorju država. Število delovno aktivnih po registru se je v letu 2013 zmanjšalo za 2,3 %, k čemur je pomembno prispevalo množično upokojevanje konec leta 2012 (pred uveljavitvijo pokojninske reforme) in nepodaljševanje velikega števila pogodb za določen čas v začetku leta 2013. V primerjavi z letom 2008 je bilo povprečno število delovno aktivnih nižje že za 10,1 %. Čeprav se je število delovno aktivnih podobno kot v preteklih letih tudi v letu 2013 najbolj zmanjšalo v gradbeništvu (v povprečju za 38,3 % manj delovno aktivnih kot leta 2008), je od aprila do novembra med dejavnostmi zasebnega sektorja prav gradbeništvu beležilo najbolj opazno (čeprav skromno) rast. Od strateškega cilja na področju zaposlenosti smo se tako nadalje oddaljili. Stopnja delovne aktivnosti starostne skupine 20-64 let, ki naj bi do leta 2020 skladno z nacionalnim ciljem v okviru Strategije EU 2020 dosegla 75 %, je bila v letu 2013 še za 1,1 o. t. nižja kot leto prej in je znašala 67,2 %. S tem cilj do leta 2020 postaja vedno težje dosegljiv. Prav tako ni bil dosežen cilj SRS, da bo stopnja delovne aktivnosti v letu 2013 dosegla 70 %, saj je znašala le 63,3 % in je bila prvič v obdobju izvajanja SRS celo pod povprečjem EU.

Vzporedno se je v letu 2013 nadaljevalo naraščanje brezposelnosti in zniževanje plač. Število registrirano brezposelnih se je v povprečju leta povečalo za 8,8 % (glede na leto 2008 pa je bilo višje za 89,6 %); brezposelnost se je izrazito povečala na začetku in ob koncu leta 2013, med letom pa večjih sprememb ni bilo. Stopnja brezposelnosti po anketi o delovni sili je v drugem četrtletju 2013 znašala 10,4 % (2,2 o. t. več kot leto prej) in se je močno približala povprečju EU, potem ko je bila ob začetku krize v mednarodnem merilu relativno nizka. V letu 2013 se je nadaljevalo tudi realno zniževanje plač, ki je posledica prilagajanja nižji ravni aktivnosti in javnofinančne konsolidacije (zniževanje plač v javnem sektorju, glej tudi poglavje 1.1.).

Tabela 9: Sprememba števila zaposlenih, Slovenija

V %	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Skupaj (1+2)	1,5	3,3	2,6	-1,8	-2,2	-1,6	-1,3	-2,0
1. Dejavnost javnih storitev (O–Q)	1,4	0,8	1,8	2,2	2,2	0,9	1,1	-0,9
2. Ostale dejavnosti (A–N in R–T)	1,6	3,9	2,7	-2,6	-3,1	-2,2	-1,3	-2,2
S13. Sektor država	1,4	0,3	2,7	1,5	1,5	2,8*	0,5	-1,5

Vir: SURS, statistika nacionalnih računov, preračuni UMAR.

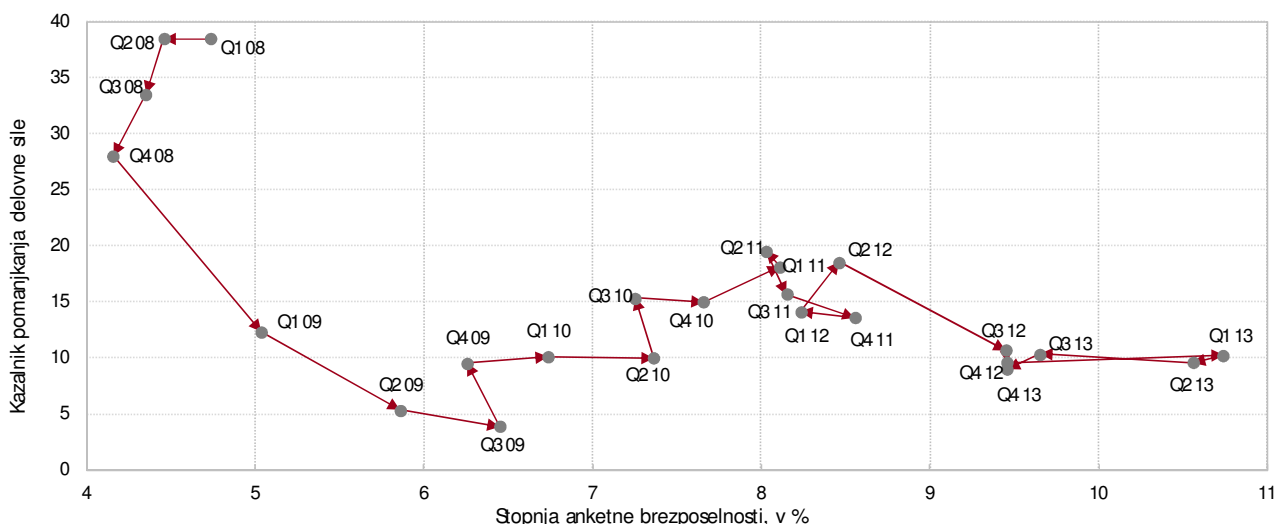
Opomba: *Z reorganizacijo Slovenskih železnic (SŽ), ki so bile preoblikovane v štiri nove družbe, sta se dva dela SŽ (3.756 zaposlenih) uvrstila v sektor država. Brez te spremembe bi bila rast števila zaposlenih v S13 0,5 %.

Kriza je nadpovprečno prizadela mlade in nizko izobražene. Padec gospodarske aktivnosti je znižal stopnjo delovne aktivnosti v večini starostnih skupin, še posebej so bili prizadeti mladi. Med mladimi namreč prevladujejo predvsem začasne zaposlitve, zaradi česar so bili mladi pogosto med zaposlenimi, ki jim podjetja zaradi neugodnih gospodarskih razmer niso podaljšala pogodbe o zaposlitvi za določen čas. Zaradi manjšega povpraševanja so se tudi zmanjšale njihove zaposlitvene možnosti, ko po končanem šolanju vstopajo na trg dela. V letu 2013 se je tako že okoli 82 % generacije, ki je zaključila šolanje, prijavilo med registrirano brezposelne. Stopnja delovne aktivnosti v starostni skupini 15-24 let, ki je bila leta 2008 38,4-odstotna in nad povprečjem EU, je leta 2011 padla pod evropsko povprečje, do drugega četrtletja 2013 pa se je znižala že na 25,8 %. Na tako velik padec v zadnjih letih je v veliki meri vplivalo zmanjšanje obsega študentskega dela. Glede na izobrazbo se je od začetka krize najbolj znižala stopnja delovne aktivnosti nizko izobraženih, kar je povezano z velikim zmanjšanjem aktivnosti v gradbeništvu ter v tehnološko manj zahtevnih in delovno intenzivnih predelovalnih dejavnostih, ki je bilo v razmerah krize dodatno pospešeno s poslabšanjem stroškovne konkurenčnosti zaradi dviga minimalne plače. V zadnjih dveh letih se hitro zmanjšuje tudi stopnja delovne aktivnosti visoko izobraženih, kar je povezano z velikim povečanjem števila visoko izobraženih na eni in skromnim povpraševanjem na drugi strani (tudi zaradi omejevanja zaposlovanja v javnem sektorju).

Ob večanju števila iskalcev zaposlitve in skromnem povpraševanju po delovni sili se strukturna neskladja trga dela sicer trenutno ne kažejo kot izrazit problem, vendar obstajajo. Na prisotnost neskladij na trgu dela kažeta predvsem naraščanje dolgotrajne brezposelnosti in gibanje Beveridge krivulje. V drugem četrtletju 2013 je stopnja dolgotrajne brezposelnosti znašala 5,1 %, kar je za 1,2 o. t. več kot pred enim letom. Delež dolgotrajno brezposelnih po anketi o delovni sili je v drugem četrtletju znašal 49,5 % in bil višji kot v povprečju EU (47,1 %). Beveridge krivulja, prikazana kot razmerje med anketno stopnjo brezposelnosti in kazalnikom pomanjkanja delovne sile¹²¹ pa se v zadnjih letih kljub občasnim kratkotrajnim spremembam smeri pomika vse bolj v desno, kar kaže, da je neskladje med obsegom ponudbe in povpraševanja na trgu dela vse večje. V pogojih nizke gospodarske aktivnosti in posledično nizkega povpraševanja za leto 2013 sicer ne kaže naraščanja neskladij med potrebami delodajalcev in veščinami brezposelnih (krivulja se ne dviguje v zgornji desni kvadrant), vendar je glede na njeno gibanje v preteklosti, ko se je že ob skromni gospodarski aktivnosti začela dvigovati, utemeljeno sklepati, da tudi tovrstna neskladja obstajajo. To potrjuje tudi dejstvo, da kljub večanju brezposelnosti delodajalci ne uspejo zadovoljiti vseh svojih potreb.

¹²¹ Kazalnik pomanjkanja delovne sile izhaja iz kazalnika poslovne klime (BCI - Business Climate Indicator) in kaže, kolikšen odstotek podjetij v predelovalnih dejavnostih navaja pomanjkanje delovne sile kot dejavnik omejevanja proizvodnje. Omenjen kazalnik se pogosto uporablja namesto stopnje prostih delovnih mest.

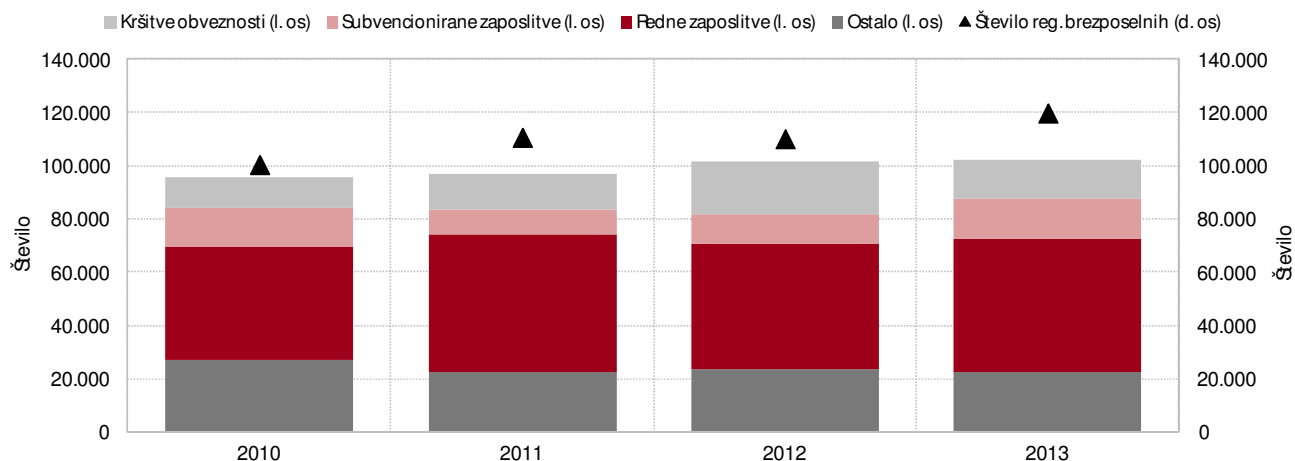
Slika 34: Beveridge krivulja, Slovenija, desezonirano

Vir: Eurostat, SURS; preračuni UMAR.

V letu 2013 je država okrepila izvajanje programov aktivne politike zaposlovanja (APZ). Po dveh letih zmanjševanja se je število vključenih v programe APZ v letu 2013 ponovno povečalo. Število brezposelnih, ki so s pomočjo teh programov (npr. subvencije za zaposlitve, subvencije za samozaposlitev brezposelnih oseb in javna dela) neposredno dobili zaposlitev, je bilo za 30,8 % večje, kot v letu 2012. S tem je država poskušala aktivneje poseči v zmanjševanje precej povečane brezposelnosti.

Slika 35: Število odjavljenih oseb iz evidence brezposelnih glede na razlog, Slovenija

Vir: ZRSZ.

Opomba: Subvencionirane zaposlitve vključujejo zaposlitve s pomočjo javnih del, subvencij za samozaposlitev in drugih subvencij.

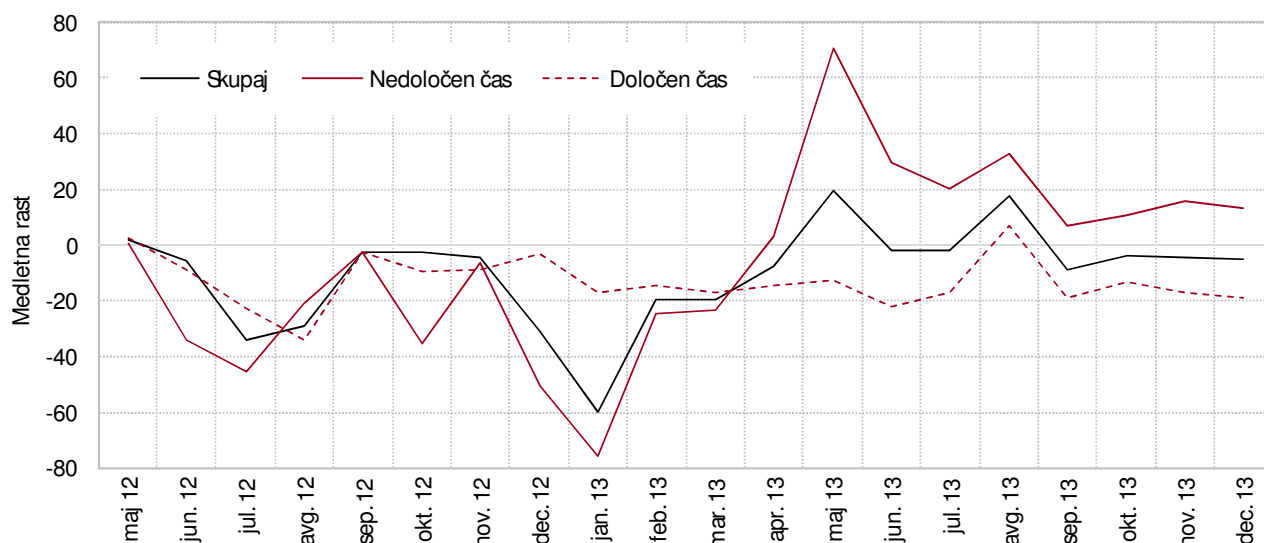
V letu 2013 so bile sprejete zakonske spremembe, ki zmanjšujejo rigidnost delovne zakonodaje. Aprila 2013 je stopil v veljavo nov zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1) in spremembe Zakona o urejanju trga dela (ZUTD-A), ki sestavljata paket zakonskih sprememb, ki je zmanjšal varovanje zaposlitve v Sloveniji. Osrednji cilji sprememb so bili: i) zmanjšanje segmentacije trga dela, (ii) uveljavitev koncepta varne prožnosti in (iii) povečanje učinkovitosti delovno pravnega varstva in preprečevanja zlorab. ZDR-1 poenostavlja postopek odpuščanja v primeru individualne odpovedi zaposlenega za nedoločen čas, zmanjšuje stroške odpuščanja redno zaposlenih (odpovedne roke in odpravnine) in uvaja nekatere nove omejitve pri sklepanju pogodb za določen čas. Po ocenah OECD je Slovenija s spremembami

zmanjšala togost zakonodaje na področju varovanja redne zaposlitve v primeru individualne odpovedi, kjer je indeks varovanja zaposlitve (EPR) po spremembi v Sloveniji pod povprečjem OECD¹²², in na področju ureditve začasnih oblik dela, kjer se je indeks urejenosti začasnih zaposlitev (EPT) po spremembi približal povprečju OECD¹²³. Bistveni spremembi ZUTD pa sta bili uvedba možnosti začasnega in občasnega dela upokoјencev in povečana dostopnost do nadomestil za brezposelnost za mlade do 30 let.

Precej zakonskih sprememb je bilo namenjenih zmanjšanju segmentacije, ki je že vrsto let pereč problem trga dela v Sloveniji. Za zmanjšanje razlik med zaposlenimi za določen in nedoločen čas novi ZDR-1: (i) uvaja odpravnino v primeru prenehanja pogodbe za določen čas, ki je sklenjena za eno leto ali manj, v višini 1/5 povprečne mesečne plače, (ii) uvaja dodatne omejitve pri veriženju pogodb za isto delo z zakonsko opredelitvijo istega dela, (iii) uvaja omejitve pri pogodbah za določen čas v primeru agencijskih delavcev¹²⁴, (iv) zmanjšuje najdaljši odpovedni rok v primeru redne zaposlitve in (v) zmanjšuje odpravnine za delavce s 5–10 in 15–20 let delovne dobe.

Po uveljavitvi sprememb med zaposlenimi v delovnem razmerju hitreje kot zaposlitve za določen čas naraščajo zaposlitve za nedoločen čas, a se je povečal delež drugih oblik dela. Podatki statističnega registra (SRDAP) o novih zaposlitvah, prvih zaposlitvah in zamenjavah zaposlitve glede na tip pogodbe (določen/nedoločen čas) kažejo, da po uveljavitvi navedenih sprememb število zaposlitev za nedoločen čas narašča hitreje od števila zaposlitev za določen čas, kar bi lahko kazalo na manjšo zadržanost delodajalcev do zaposlovanja za nedoločen čas in s tem na možne pozitivne učinke v smeri rahlega zmanjšanja segmentacije trga dela. Hkrati pa podatki iz ankete o delovni sili kažejo, da so delodajalci v letu 2013 bolj pogosto uporabljali druge oblike dela, nižji pa je bil delež zaposlenih v delovnem razmerju. To je bilo značilno zlasti za drugo in tretje četrtletje 2013, kar bi lahko kazalo, da so delodajalci pogodbe o zaposlitvi za določen čas nadomestili z drugimi oblikami dela. Ker med drugimi oblikami izstopa predvsem zelo povečan delež študentskega dela, pa ima lahko takšno gibanje tudi pretežno sezonske vzroke. Učinek lanskih sprememb v regulaciji na segmentacijo je tako precej nejasen, njegovo oceno pa otežuje tako kratko obdobje od uveljavitve zakona kot nadaljnje zmanjšanje povpraševanja po delovni sili.

Slika 36: Medletna rast števila novih zaposlitev glede na tip pogodbe o zaposlitvi, Slovenija

Vir: SURS (SRDAP); preračuni UMAR.

¹²² Indeks varovanja redne zaposlitve se je s spremembo v letu 2013 za Slovenijo znižal z 2,39 na 1,99, kar je pod netehtanim povprečjem OECD (2,04).

¹²³ Indeks urejenosti začasnih zaposlitev se je s spremembo v letu 2013 za Slovenijo znižal z 2,50 na 2,13, kar kaže na večjo fleksibilnost začasnih zaposlitev, in je nekoliko nad netehtanim povprečjem OECD (2,08).

¹²⁴ ZDR uvaja omejitev števila napotenih delavcev pri uporabniku, ki ne sme presegati 25 % števila zaposlenih delavcev pri uporabniku (59. člen).

4.2 Sistemi socialne zaščite

Po obdobju precej visokih rasti od začetka krize so sistemski in hkrati vse močnejši interventni ukrepi v letih 2011 in 2012 zajezili rast izdatkov za socialno zaščito. V letu 2011 so se celotni izdatki za socialno zaščito¹²⁵ realno povečali le za 0,4 %, kar je precej manj kakor v preteklih letih (glej kazalnik 4.6). Njihova rast je bila predvsem posledica rasti števila upokojencev, prejemnikov nadomestil za brezposelnost in družinskih prejemkov, saj je bilo usklajevanje prejemkov omejeno z interventnim zakonom le na četrtno siceršnje uskladitve, nadaljevali pa so se tudi varčevalni ukrepi v zdravstvu. V primerjavi z BDP se tako v letu 2011 delež vseh izdatkov za socialno zaščito ni povečal (25 % BDP), največji del teh izdatkov, t. j. izdatki za socialne prejemke pa le za 0,3 o. t. BDP. Izdatki so bili kot vsa leta bistveno nižji kot v povprečju EU (29,1 % BDP). Podobno je bilo tudi gibanje izdatkov za socialna nadomestila in podpore¹²⁶ v okviru izdatkov sektorja država. Ti so se v letu 2011 povečali za 0,4 o. t. BDP, v letu 2012 pa je delež kljub znatnemu padcu BDP ostal nespremenjen (19,8 % BDP). Realno so se v letu 2012 znižali za 4,8 %, kar je bilo posledica reforme sistema socialnih transferjev in nadaljnjih interventnih ukrepov, uvedenih z Zakonom za uravnoteženje javnih financ (zamrznitev usklajevanja, začasno znižanje ali ukinitvev nekaterih prejemkov). V povprečju EU so se izdatki sektorja država za socialna nadomestila in podpore prvič realno zmanjšali že leta 2011 (za 0,1 %), v letu 2012 pa so se spet povečali za 0,7 %. V deležu BDP so v letu 2012 znašali 21,5 % kar je za 1,7 o. t. več kot v Sloveniji. Nižji delež izdatkov v Sloveniji je med drugim tudi posledica sistema socialnih transferjev: višji deleži so praviloma značilni za države s prevladujočimi univerzalnimi pravicami, Slovenija pa sodi med države, kjer je veliko pravic vezanih na gmotni položaj družine— v letu 2012 se je ciljanost socialnih transferjev še povečala.

V letu 2013 se je začela izvajati nova pokojninska zakonodaja, nekaj manjših sprememb je doživela zadnja reforma sistema socialnih transferjev, sistema zdravstvenega varstva in dolgotrajne oskrbe pa sta kljub naraščajočim težavam ostala večinoma nespremenjena. Nov pokojninski zakon je povišal upokojitveno starost, izenačil upokojitvene pogoje za moške in ženske in spremenil bistvene parametre za izračun pokojnin s tem, da je za njihovo uveljavitev uvedel različno dolga prehodna obdobja. Glede na to da reforma vzdržnosti sistema na daljši rok ne rešuje, je potrebno čimprej pristopiti k pripravam za bolj korenito reformo, ki bi morala začeti učinkovati pred letom 2020. Sredi leta 2013 so bile sprejete spremembe socialne zakonodaje z namenom izboljšanja položaja nekaterih socialno najbolj ogroženih skupin prebivalstva (predvsem enostarševskih in velikih družin, prejemnikov denarne socialne pomoči, ponovno se uvajajo dijaške štipendije). Reformi sistema zdravstvenega varstva in dolgotrajne oskrbe pa sta še vedno v pripravi. Konec leta 2013 so bili sicer z interventnim zakonom zagotovljeni dodatni viri financiranja zdravstvenega zavarovanja, kar bo nekoliko omililo težave pri financiranju. Da bi ohranili doseženo raven kakovosti in dostopnosti pa so nujne sistemske spremembe: nova zakonodaja bo morala poseči v nadaljnjo optimizacijo procesov izvajanja zdravstvene dejavnosti, v širitev osnov za prispevke, spremembe v pravicah iz obveznega zdravstvenega zavarovanja in nadgradnjo modelov plačevanja izvajalcev zdravstvene dejavnosti.

Po upočasnitvi rasti javnih izdatkov za pokojnine¹²⁷ v obdobju 2009–2011 in realnem padcu zaradi varčevalnih ukrepov leta 2012, so leta 2013 izdatki zaradi povečanja števila upokojencev porasli. Znašali so 4,254 mrd EUR, t. j. 106 mio (realno 0,7 %) več kot leto prej. Zaradi novega pokojninskega zakona in posledično večjega upokojevanja konec leta 2012 in na začetku leta 2013¹²⁸ so se izmed treh glavnih vrst pokojnin povečali le izdatki za starostne pokojnine (4,0 % nominalno). Zaradi uskladitve z rastjo plač so se pokojnine v začetku leta 2013 povečale za 0,1 %, kar je izdatke na letni ravni povečalo za manj kot 5 mio EUR, v naslednjih dveh letih pa uskladitev ni predvidena¹²⁹. Zaradi nadaljnjega zmanjšanja mase plač so bili prispevki za socialno varnost v blagajno ZPIZ nominalno manjši za 2,4 %, znesek proračunskega transferja pa je bil precej višji, tako da je njegov delež v prihodkih pokojninskega zavarovanja dosegel najvišjo vrednost doslej (z 29,2 % leta 2012 na 32,0 %) ¹³⁰. Zaradi zmanjšanja BDP pa se je delež pokojnin v BDP že šesto leto zapored povečal, in sicer za 0,36 o. t. na 12,06 % (glej kazalnik 4.7). Nova pokojninska ureditev bo stabilizirala ta delež v srednjeročnem obdobju, nato pa bo začel spet hitreje naraščati. Ključni odziv politike

¹²⁵ Po metodologiji ESPROSS.

¹²⁶ Po metodologiji ESA 95.

¹²⁷ Po podatkih bilance ZPIZ Ministrstva za finance, ki zajemajo naslednje vrste pokojnin: starostne, invalidske, družinske, kmečke, vojaške, pokojnine, uveljavljene v drugih republikah bivše SFRJ, pokojnine, nakazane v druge republike bivše SFRJ, pokojnine, nakazane v tujino, dodatek za rekreacijo upokojencem, druge pokojnine.

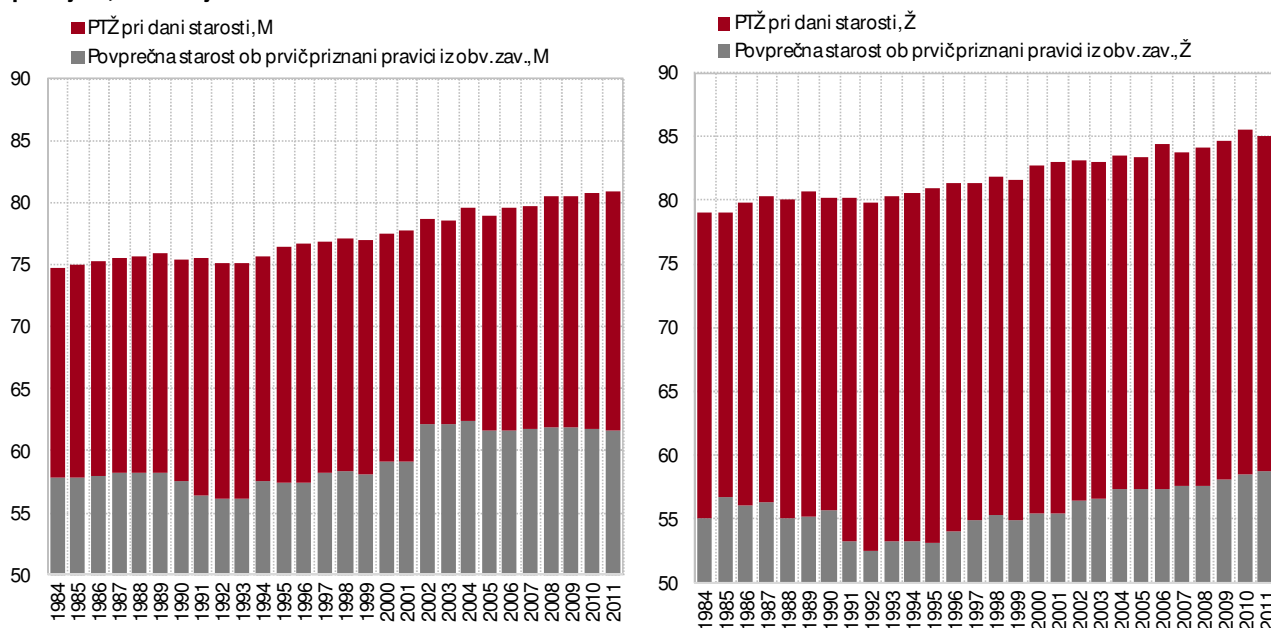
¹²⁸ Upokojenci, ki so konec leta vlagali zahteve za upokojitve (pred začetkom veljavnosti zakona), so bili šteti med upokojence po rešitvi zahtevka oz. prejetju prve pokojnine, torej v prvih mesecih leta 2013.

¹²⁹ Zakon o izvrševanju proračunov Republike Slovenije za leti 2014 in 2015 (ZIPRS1415), Uradni list RS, št. 101/2013, 56. člen.

¹³⁰ Republika Slovenija iz državnega proračuna in iz drugih virov zagotavlja sredstva za pokrivanje razlike med prihodki zavoda iz prispevkov in iz drugih virov ter odhodki zavoda. (Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2), Uradni list RS, št. 96/2012, 162. člen).

na te izzive je v mnogih državah EU tesnejša povezava pokojninskih parametrov s podaljševanjem trajanja življenja¹³¹. Ob pričakovanem nadaljnjem povečevanju deleža starega prebivalstva v Sloveniji (delež starejših od 65 let je v začetku leta 2013 znašal 17,1 % in bil za 1 o. t. pod povprečjem EU, vendar pa naj bi se po projekcijah¹³² do leta 2060 brez sistemskih sprememb povečal na 33 %) in najnižji stopnji zaposlenosti starejših delavcev med državami EU bo tovrstna povezava za Slovenijo še toliko večji izziv.

Slika 37: Povprečna starost ob upokojitvi, pričakovano trajanje življenja ob upokojitvi in delež življenja preživet v upokojitvi, Slovenija

Vir: Eurostat, ZPIZ, preračuni UMAR.

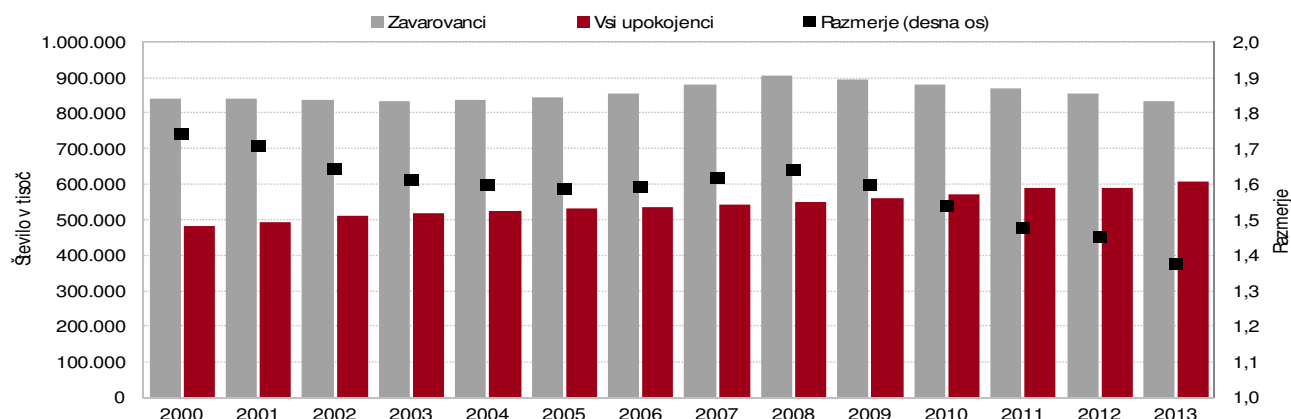
Opombe: Povprečna starost ob upokojitvi – povprečna starost ob prvič priznani pravici iz obveznega zavarovanja; PTŽ ob upokojitvi – PTŽ pri dani upokojitveni starosti v določenem letu; delež življenja preživet v upokojitvi – PTŽ ob upokojitvi / (starost ob upokojitvi + PTŽ ob upokojitvi).

Število upokojencev je leta 2013 prvič preseglo 600 tisoč. Zaradi več upokojitev pred sprejetjem novega zakona je bil prirast števila prejemnikov pokojnin tudi leta 2013 visok, tekom leta pa se je njihova rast umirila. Starostno, invalidsko, vdovsko in družinsko pokojnino je leta 2013 v povprečju leta dobivalo 2,9 % več prejemnikov kot leto prej (povprečno 602.311). Večinoma lahko povečanje pripišemo starostnim upokojencem (4,1 % več kot leto prej), ki jih je bilo konec leta 2013 za 17,1 % več kot konec leta 2009. Poleg upokojevanja večjih generacij je k povečanju v zadnjih letih pripomoglo tudi dolgotrajno sprejemanje nove pokojninske zakonodaje (zavrnitev zakona na referendumu junija leta 2011 in sprejetje zakona v začetku decembra 2012). Na 100 zavarovancev je tako leta 2013 prišlo že 72,6 upokojenca, kar je 9 več kot leta 2005 (t. j. 1,38 zavarovanca na upokojenca, leta 2005 pa 1,67).

Slika 38: Število zavarovancev in upokojencev ter razmerje med njimi, Slovenija

¹³¹ Nekaj držav EU je že uvedlo prilagoditvene mehanizme, ki bodo višino pokojnine vezali na podaljševanje trajanja življenja (Italija, Grčija, Nizozemska, Slovaška, Ciper) Schwan A. and Sail E., 2013.

¹³² Kraigher T., Ferk B. (Delovna projekcija prebivalstva Slovenije), 2013.

Vir: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, 2013.

Leta 2013 je število vključenih v dodatno pokojninsko zavarovanje upadlo že tretje leto zapored. Po podatkih MDDSZE je bilo konec septembra v to zavarovanje vključenih 2,9 % manj oseb kot leto prej, delež zavarovancev obveznega zavarovanja, vključenih v dodatno zavarovanje, pa se je še nekoliko zmanjšal, na 59,7 %. Zmanjševanje števila vključenih lahko pripišemo zmanjševanju zaposlenosti in s tem potencialnih zavarovancev dodatnega zavarovanja (število zavarovancev obveznega zavarovanja se je namreč prav tako zmanjšalo za 2,9 %). Zmanjšanje števila vključenih v dodatno zavarovanje je bilo sicer manjše kot leto prej, ko je bil njihov upad zaradi prvih izplačil pokojnin iz dodatnega zavarovanja¹³³ večji. Sicer pa za dodatno pokojnino varčuje nizek delež zavarovancev, prav tako so razmeroma nizke privarčevane povprečne premije. Od vključenih v prostovoljno dodatno zavarovanje jih je bilo konec septembra 2013 le 3,8 % vključenih v individualno prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, ostali v kolektivno. Po podatkih SZZ je povprečna mesečna premija na zavarovanca v 2. stebru znašala okoli 44 EUR, v tretjem, kamor je vključenih 38 tisoč oseb, pa 23 EUR.

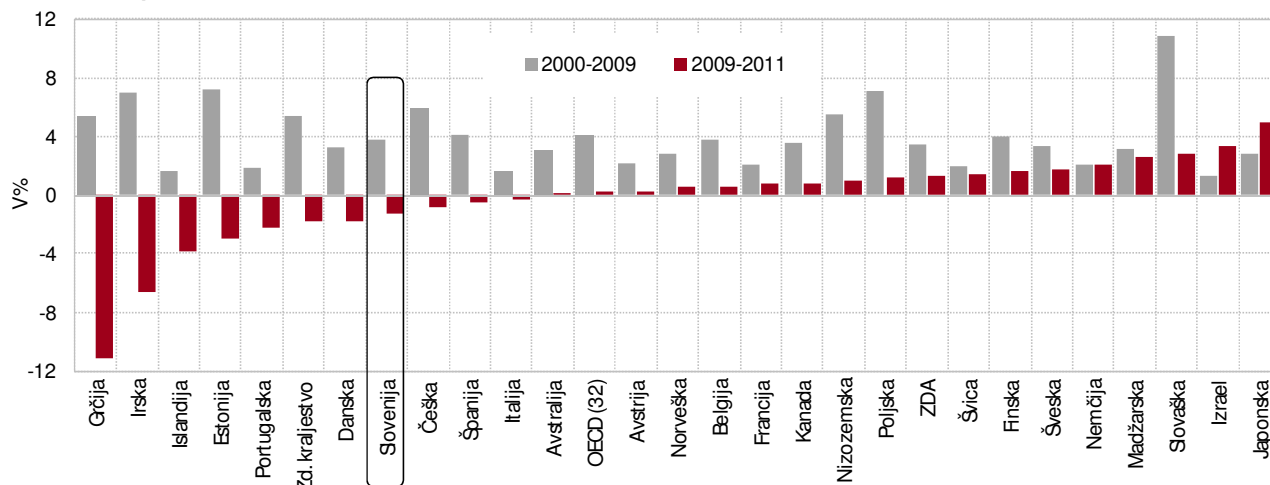
Celotni izdatki za zdravstvo so v letu 2013 nadalje upadli, skupaj pa so se v obdobju krize v Sloveniji skrčili bistveno bolj kot v povprečju držav OECD. V letu 2012 so znašali 9,0 % BDP¹³⁴, v letu 2013 pa po prvi predhodni oceni ZZS 8,8 % BDP. V njihovi strukturi pada delež javnih in narašča delež zasebnih izdatkov, kar je posledica vrste ukrepov za uravnoteženo poslovanje ZZS (prenosa dela plačil za zdravstvene storitve na dopolnilno zdravstveno zavarovanje, zniževanja izdatkov za zdravila, medicinske pripomočke ipd.). V letih 2010–2011 se je rast izdatkov za zdravstvo močneje umirila ali znižala v skoraj vseh državah OECD (glej kazalnik 4.8.). Evropska komisija opozarja, da so bili ukrepi, ki so znižali rast izdatkov, v večini držav usmerjeni zgolj v izboljšanje vzdržnosti javnega financiranja zdravstvenega varstva in niso bili dovolj usmerjeni v povečanje učinkovitosti zdravstvenega sistema. To pomeni, da na primer niso vplivali na spremembe v strukturi potrošenih javnih sredstev (krepitev preventive, primarne ravni; specialistično ambulantne dejavnosti, dnevne bolnišnice), zato naj bi bilo kljub varčevanju v zadnjih letih v večini držav še dovolj prostora za nadaljnje reforme in umirjanje rasti javne potrošnje za zdravstvo¹³⁵.

¹³³ Pogoji za redno prenehanje dodatnega prostovoljnega pokojninskega zavarovanja so starost 58 let, uveljavljanje pravice do pokojnine po predpisih o obveznem zavarovanju in pretek najmanj 120 mesecev od vključitve v zavarovanje. Zavarovanci, ki so pridobili pravico do dodatne pokojnine, so se namesto za pokojninsko rento pretežno odločili za enkratni dvig privarčevanih sredstev, čeprav je pri renti davčna osnova znižana za 50 % in je torej davčno ugodnejša. To gre pripisati tudi slabemu finančnemu stanju prebivalstva in splošni negotovosti glede gospodarskih razmer.

¹³⁴ Pri izračunu deleža v BDP je upoštevana revizija BDP septembra 2012 (SURS, Nacionalni računi).

¹³⁵ Report on Public Finances in EMU 2013 (Evropska komisija), 2013.

Slika 39: Povprečna letna realna rast izdatkov za zdravstvo

Vir: OECD.

ZZSZ že tri leta zapored v tekočem letu ne poravnava vseh svojih obveznosti. Prihodki ZZSZ so v letu 2013 že drugo leto zapored upadli tudi nominalno, za 1,3 % oziroma realno za 3,1 %. Kljub vrsti ukrepov, ki so bili v zadnjih letih sprejeti za ohranjanje stabilnega financiranja javnega zdravstva, ZZSZ v letu 2013 že tretje leto zapored ni poravnal vseh zapadlih obveznosti v tekočem letu. V leto 2014 je prenesel izplačilo zapadlih obveznosti že v višini 74,6 mio EUR. Zato se težave v poslovanju zdravstvenih zavodov večajo¹³⁶. V letu 2014 bo intervetni zakon sicer nekoliko povečal prihodke, vendar bodo pogoji poslovanja ZZSZ še zahtevnejši, saj se bodo prihodki predvidoma povečali le za 1 %, kar pomeni, da bodo realno za 0,9 % nižji. Pogoje poslovanja pa lahko zaostri tudi dejstvo, da je v oktobru 2013 začela veljati direktiva o uveljavljanju pravic pacientov pri čezmejnem zdravstvenem varstvu, po kateri so v primeru dolgih čakalnih dob bolniki upravičeni do bolnišničnega zdravljenja v tujini v breme obveznega zdravstvenega zavarovanja, neomejeno pa lahko v tujini poiščejo tudi diagnostične in razne specialistične ambulantne storitve¹³⁷.

V letu 2011 se je nadaljevala rast izdatkov za dolgotrajno oskrbo¹³⁸, med katerimi se najhitreje povečujejo zasebni izdatki. Celotni izdatki za dolgotrajno oskrbo so se v letu 2011 še nekoliko povečali in dosegli 1,32 % BDP, kar je po zadnjih mednarodno primerljivih podatkih nižje od povprečja 24-ih držav OECD (1,56 % BDP). V mednarodnem merilu imamo glede na BDP nižje tudi javne izdatke za dolgotrajno oskrbo (SI: 0,98 % BDP; OECD: 1,39 % BDP), ki se v zadnjih letih tudi povečujejo počasneje od zasebnih (glej kazalnik 4.9.). V prihodnosti bo pritisk na rast zasebnih izdatkov še večji, saj je še velik del potreb nepokritih. Za zagotovitev stabilnih virov financiranja dolgotrajne oskrbe so zato nujne sistemske spremembe, ki bi združile sedaj nepovezane vire javnega financiranja, zagotovile večjo koordiniranost pri nujenju storitev in večjo enakost pri dostopu do njih ter preko spremenjenega sistema financiranja med drugim pospešile tudi razvoj in izvajanje oskrbe na domu, vključevanje neformalnih izvajalcev in druge oblike oskrbe starejših. Vendar je ob pripravi sprememb financiranja potrebno upoštevati, da se v Sloveniji kar 50 % vseh javnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo financira iz sredstev obveznega zdravstvenega zavarovanja, zato sprememb financiranja ne bo mogoče uveljaviti brez hkrati izpeljane zdravstvene reforme.

Povečali so se tudi izdatki za vrtce. Leta 2011 so znašali 0,79 % BDP (javni 0,64 % BDP, zasebni 0,15 % BDP). Delež se je v primerjavi s predhodnim letom povečal (za 0,05 o. t.), v letu 2010 (zadnji mednarodni podatek) je bil tudi višji od povprečja enaindvajsetih držav EU, ki so članice OECD (0,57 % BDP). Od leta 2008 se je povečal za 0,16 o. t., predvsem zaradi višjega deleža javnih izdatkov (za 0,15 o. t.), ki je posledica povečanega povpraševanja po vrtcih (števila otrok, vključenih v vrtce, uvedbo brezplačnega vrtca za drugega in vsakega nadaljnjega otroka v letu 2008) in zaradi tega večjega števila vrtcev, oddelkov in zaposlenih v vrtcih. Delež zasebnih izdatkov v primerjavi z BDP je v letu 2010 presegal povprečje enaindvajsetih držav EU, ki so članice OECD. Razmerje med številom otrok,

¹³⁶ Po prvi oceni poslovanja za leto 2013 (Ministrstvo za zdravje, marec 2014) je 17 bolnišnic (od 27 javnih bolnišnic) poslovalo negativno, relativno visok primanjkljaj so imele zlasti posamezne regionalne bolnišnice in UKC Maribor, težave v poslovanju pa je imela tudi več kot polovica zdravstvenih domov.

¹³⁷ Stroški zdravljenja se povrnejo do višine, ki jih krije obvezno zdravstveno zavarovanje za isto zdravstveno storitev na svojem območju.

¹³⁸ Merjeni po mednarodni metodologiji SHA (Sistem zdravstvenih računov).

vključenih v vrtce, in številom vzgojnega osebja ostaja ugodno, ob tem pa so visoki tudi izdatki na udeleženca (2010: 7.744 USD SKM), čeprav so se v primerjavi s predhodnim letom zmanjšali. Še vedno pa so bili, zaradi višjih zasebnih izdatkov, višji od povprečja EU-21 (7.085 USD SKM).

Kljub reformi sistema socialnih transferjev, ki je pomenila precejšnjo spremembo v sistemih socialne zaščite, kazalniki spodbud za delo ne kažejo opaznejših sprememb. Povečala se je le past nizkih plač, tako za samsko osebo (za 3 o. t.) kot za par z dvema otrokoma (za 1 o. t.). To kaže, da je bil v letu 2012 učinek višje plače ob prehodu na boljše plačano delovno mesto manjši kot leto prej, kar bi bilo možno pripisati večji ciljanosti socialnih transferjev na prebivalce z najnižjimi dohodki. Davčna obremenitev stroškov dela za nižje plače (39 %) je v letu 2012 tretjo leto zapored ostala nespremenjena, v primerjavi z letom prej pa je ostala enaka tudi past brezposelnosti. V primerjavi z EU najbolj izstopa visoka past brezposelnosti (Slovenija 90 %, EU 75 %), kar pripisujemo manjši razliki med nizkimi plačami (ki so se povečale zaradi visokega dviga minimalne plače) in sorazmerno visokemu odmernemu odstotku nadomestila za prve tri mesece brezposelnosti. V letu 2011 so na spremembe teh kazalnikov v Sloveniji vplivale določbe o povečanju nadomestil za brezposelnost in bolj omejevalna valorizacija socialnih transferjev. Past brezposelnosti se je tako med letoma 2010 in 2011 povečala za 7 o. t. zaradi zvišanja stopnje nadomestila za brezposelnost s 70 % na 80 % osnove, zato je prehod v zaposlenost od leta 2011 še manj spodbuden.

Tabela 10: **Kazalniki spodbud za delo, Slovenija in EU**

	Davčna obremenitev stroškov dela		Past brezposelnosti – prehod iz nadomestila za brezposelnost na 67 % povprečne plače		Past nizkih plač – prehod s 33 % na 67 % povprečne plače		Past nizkih plač – prehod s 33 % na 67 % povprečne plače	
	Samska oseba (67 % povprečne bruto plače)						Družina z dvema otrokoma, en zaposlen starš s 33 % povprečne bruto plače	
	Slovenija	EU	Slovenija	EU	Slovenija	EU	Slovenija	EU
2001	44	41	83	75	39	46	99	55
2002	44	41	84	74	43	45	96	54
2003	44	41	86	74	46	45	95	58
2004	44	40	88	74	49	44	92	57
2005	42	40	83	75	51	45	76	59
2006	41	40	82	76	52	47	73	61
2007	41	40	81	75	51	47	67	60
2008	40	39	83	75	53	47	68	58
2009	40	39	83	75	53	48	68	60
2010	39	39	83	75	48	47	64	58
2011	39	40	90	75	46	47	61	59
2012	39	40	90	75	49	47	62	59

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions, 2013.

Opombe: Zaradi metodoloških nedorečenosti med Eurostatom, OECD in SURS-om (npr. upoštevanje 2/3 namesto 67 % in 1/3 namesto 33 %) so podatki za prejšnja leta nekoliko spremenjeni za Slovenijo oz. se tu prikazani podatki razlikujejo od podatkov SURS, vendar v veliki večini samo na ravni decimalke, zato podajamo podatke v celih številih, kjer odstopanj ni.

Davčna obremenitev stroškov dela: Davčna obremenitev dela (%) = (dohodnina + delojemalčevi soc. prisp. + delodajalčevi soc. prisp. + davek na izplačane plače / bruto plačo + delodajalčevi soc. prispevki + davek na izplačane plače) x 100. Prikazuje kombiniran učinek davkov, prispevkov za socialno varnost in socialnih transferjev na stroške dela. Preračun je narejen za samsko osebo brez otrok, ki prejema 67 % bruto plače povprečne zaposlene osebe. V letu 2012 je bilo pri posamezniku, ki prejema 67 % plače povprečne zaposlene osebe, 39 % namenjenih za plačilo davčnih bremen, 61 % pa za neto plačo.

Past brezposelnosti: Past brezposelnosti (%) = (1 - (neto dohodki iz zaposlitve – neto dohodki med brezposelnostjo) / bruto plačo) x 100. Prikazuje razmerje med neto in bruto dohodki samske osebe brez otrok pri prehodu iz brezposelnosti v zaposlenost, pri čemer se upošteva, da brezposelna oseba prejema nadomestilo za brezposelnost v višini 80 % bruto plače zaposlene osebe, ki prejema 67 % bruto plače povprečne zaposlene osebe. Pri prehodu iz brezposelnosti v zaposlenost je v letu 2012 takšna brezposelna samska oseba povečala neto dohodek za 10 % bruto plače oz. za vsak dodaten evro bruto plače je prejela neto dohodek v višini 0,10 evra.

Past nizkih plač: Past nizkih plač (%) = (1 - razlika v neto dohodkih (prehod s 33 % na 67 %) / razlika v bruto plači (prehod s 33 % na 67 %) x 100. Za samsko osebo prikazuje razmerje med neto in bruto dohodki zaposlene samske osebe pri prehodu na višje plačano delovno mesto (s 33 % na 67 % bruto plače povprečne zaposlene osebe. Past nizkih plač za par z dvema otrokoma, pri čemer je le eden zaposlen, prikazuje razmerje med neto in bruto dohodki zaposlene osebe v štiričlanskem gospodinjstvu pri prehodu na višje plačano delovno mesto (s 33 % na 67 % bruto plače povprečne zaposlene osebe). V letu 2012 je tako samska oseba ob prehodu na višje plačano delovno mesto povečala svoje neto dohodek za 51 %, par z dvema otrokoma pa za 38 % razlike v bruto plači oziroma samska oseba je za vsak dodaten evro bruto plače povečala neto dohodek za 0,51 evra, par z dvema otrokoma pa za 0,38 evra.

4.3 Življenjski pogoji, družbena izključenost in socialna ogroženost

Kljub določenemu poslabšanju kažejo sestavljeni in sintezni kazalniki blaginje za Slovenijo še vedno relativno ugodno sliko. Glede na to da zajemajo različne dimenzije in uporabljajo različen nabor kazalnikov, se tudi rezultati nekoliko razlikujejo, vendar kljub vsemu kažejo, da umestitev Slovenije na različnih lestvicah razvitosti ostaja dokaj

podobna kot v preteklih letih. Po *Indeksu človekovega razvoja* (HDI) za leto 2013¹³⁹ ostajamo v skupini držav z zelo visoko stopnjo¹⁴⁰ človekovega razvoja. Vrednost indeksa HDI (0,892) uvršča Slovenijo skupaj s Finsko na 21. mesto med 186 državami (enaka uvrstitev kot leto prej), med državami EU pa na 10. mesto. Po *Indeksu človekovega razvoja* ne glede na dohodek¹⁴¹ pa je Slovenija med državami EU na 5. mestu. Po *Indeksu boljšega življenja* (Better life index, BLI)¹⁴² Slovenija v letu 2013 zaseda med 36 državami¹⁴³ 19. mesto (v primerjavi z 21. mestom leta 2011). Največji vpliv krize se kaže v sinteznem kazalniku *Zadovoljstvo z življenjem*¹⁴⁴, ki se je v drugi polovici leta 2013 močno znižalo. Slovenija sicer še vedno ostaja v zgornji polovici držav EU in po rezultatu letnega povprečja (dveh meritev) z uvrstitvijo na 12. mesto ne odstopa od lanske uvrstitve, po znatnem padcu zadovoljstva v jesenski meritvi pa se uvrščamo nekoliko slabše (na 14. mesto). Zbirni prikaz kazalnikov blaginje v Sloveniji¹⁴⁵, ki so ga pripravile domače strokovne institucije, pa kaže, da je Slovenija v zadnjih letih večinoma stagnirala ali nazadovala na področju materialne blaginje, na podočju družbene in okoljske blaginje pa večinoma napredovala.

4.3.1 Materialni življenjski pogoji

Znižanje razpoložljivega dohodka gospodinjstev v letu 2013 je bilo manjše kot leto prej, a kljub temu občutno.

Razpoložljivi dohodek gospodinjstev se je realno prvič znižal leta 2009, leta 2013 pa je bil po naši oceni realno že za več kot 9 % nižji kot leta 2008. Leta 2012 se je realno znižal za 5,2 %, leta 2013 pa po naši oceni še za 3,3 %. Tudi *prilagojen razpoložljivi dohodek*¹⁴⁶ se je leta 2012 znižal podobno za (5,2 %), potem ko je prejšnja leta še naraščal. Poleg gibanj posameznih kategorij razpoložljivega dohodka, ki je razvidno iz naslednjega odstavka, je na to vplivalo znižanje socialnih transferjev v naravi¹⁴⁷, ki so se v letu 2012 prvič doslej zmanjšali, in sicer za 2,9 %. V primerjavi z EU se je naš zaostanek pri razpoložljivem dohodku na prebivalca še povečal. Manj za povprečjem EU, tako kot že prejšnja leta, zaostajamo po ravni prilagojenega razpoložljivega dohodka na prebivalca (v standardih kupne moči), ki je leta 2012 znašal 78,3 % dohodka na prebivalca EU, vendar pa se je razlika glede na prejšnje leto še povečala za 3,1 o. t.

¹³⁹ HDI kot eden osrednjih zbirnih kazalnikov razvoja družbe in blaginje vključuje tri dejavnike človekovega blagostanja: zdravje, izobrazbo in dohodek. V indeksu za leto 2013 so večinoma upoštevani podatki za leto 2012.

¹⁴⁰ Poročilo med države z zelo visoko stopnjo človekovega razvoja uvršča države z vrednostjo indeksa višjo od 0,804; vrednosti od 0,804 do 0,712 označujejo države z visoko stopnjo razvoja; države s srednjo in nizko stopnjo razvoja pa imajo vrednosti od 0,710 do 0,304.

¹⁴¹ Indeks človekovega razvoja ne glede na dohodek (ang. »non-income HDI«) se izračuna samo z upoštevanjem HDI komponent zdravja in izobrazbe.

¹⁴² Indeks objavlja OECD. Sestavlja ga enajst področij, ki so skupaj prikazana s štiriindvajsetimi kazalniki blaginje.

¹⁴³ Poleg štiriinridesetih članic OECD sta letos v razvrstitev vključeni še Brazilija in Rusija.

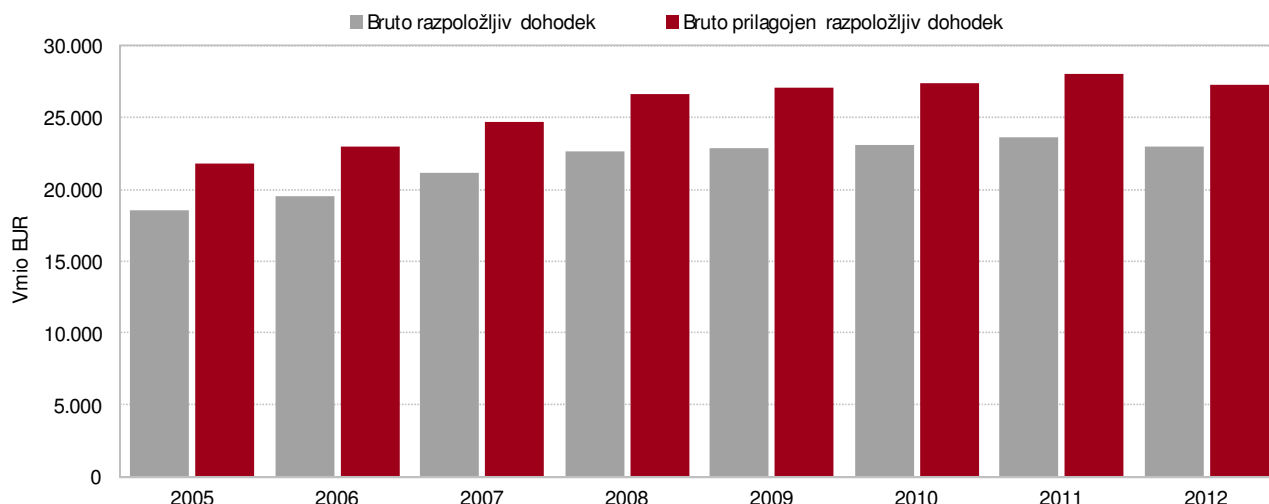
¹⁴⁴ Glej kazalnik 4.16.

¹⁴⁵ Priprava kazalnikov blaginje je skupen projekt UMAR, SURS, NIJZ in ARSO. Prikaz vsebuje tri področja: materialno, družbeno in okoljsko blaginjo s skupaj 19 vodilnimi kazalniki. Zbirni prikaz kazalnikov bo objavljen na spletnih straneh sodelujočih institucij.

¹⁴⁶ Prilagojeni razpoložljivi dohodek je dohodek, popravljen za prejete in dane socialne transferje v naravi.

¹⁴⁷ Obsegajo individualno blago in storitve, ki jih državne enote in NPISG kot transferje v naravi zagotavljajo gospodinjstvom ne glede na to, ali so kupljeni na trgu ali pa jih državne enote ali NPISG proizvedejo kot netržno proizvodnjo. Lahko se financirajo iz davkov, drugih dohodkov države ali prispevkov za socialno varnost, v primeru NPISG pa iz podpor in dohodkov lastnine (Evropski sistem nacionalnih in regionalnih računov 1995, 2005, odst. 4.104). Glavnina (84,9 %) je bila v letu 2012 namenjena za zdravstvo in izobraževanje, preostalo pa za rekreacijo, kulturo, religijo in socialno zaščito.

Slika 40: Bruto razpoložljivi in bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek gospodinjstev in NPISG, Slovenija

Vir: SURS, Nefinančni sektorski računi.

V letu 2012 je k znižanju razpoložljivega dohodka največ prispevalo do zdaj največje skrčenje sredstev za zaposlene, ki so največja kategorija razpoložljivega dohodka. Močno se je v tem letu znižal tudi bruto poslovni presežek in raznovrstni dohodek, ki zajema podjetniške in druge dohodke (kmetov, samostojnih podjetnikov in kulturnikov) in se znižuje že od leta 2008. Zaradi nižjih sredstev za zaposlene in raznovrstnega dohodka so bili nižji tudi davki na dohodek in premoženje ter prispevki za socialno varnost. Prvič doslej so se zmanjšali tudi socialni transferji, in sicer predvsem zaradi interventnih ukrepov ZUJF¹⁴⁸ in reforme sistema socialnih transferjev. Kljub temu postajajo socialni transferji¹⁴⁹ vse pomembnejši del razpoložljivega dohodka, njihov delež v razpoložljivem dohodku je dosegel najvišjo raven po letu 1995. Ocenjujemo, da so se tudi v letu 2013 nadalje znižale vse najpomembnejše kategorije razpoložljivega dohodka, pri čemer je z okrog 3 % padcem na znižanje ponovno najbolj vplivalo znižanje sredstev za zaposlene.

Tabela 11: Razpoložljivi dohodek prebivalstva, Slovenija

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Realna rast								
Sredstva za zaposlene	3,1	4,3	5,7	3,9	-1,3	-0,4	-1,8	-3,8
Socialni prejemki razen socialnih transferjev v naravi	2,4	2,4	2,3	4,0	5,3	2,9	4,5	-2,3
Bruto poslovni presežek in raznovrstni dohodek	5,3	3,6	6,8	-1,1	-3,4	-4,6	-0,8	-6,0
Dohodek od lastnine	-7,6	0,8	4,2	8,4	-31,2	-21,4	28,3	-5,4
Drugi tekoči transferji	37,2	-23,4	-94,6	-	-	-	-	-
Prispevki za socialno varnost	3,1	4,1	4,4	4,7	-0,2	0,2	-0,8	-2,5
Tekoči davki na dohodek, premoženje itd.	-2,5	9,3	3,6	10,1	-5,4	-3,3	0,3	-0,3
Razpoložljiv dohodek	4,1	2,8	4,7	1,5	-0,2	-0,9	0,5	-5,2
Delež v razpoložljivem dohodku								
A: Sredstva za zaposlene	79,7	80,9	81,6	83,6	82,7	83,1	81,2	82,4
B: Socialni prejemki razen socialnih transferjev v naravi	26,2	26,1	25,4	26,1	27,5	28,6	29,7	30,6
C: Bruto poslovni presežek in raznovrstni dohodek	25,5	25,7	26,2	25,5	24,7	23,8	23,5	23,3
D: Dohodek od lastnine	1,9	1,8	1,8	1,9	1,3	1,1	1,4	1,4
E: drugi tekoči transferji	1,2	0,9	0,0	-0,4	0,0	-0,2	0,2	-0,5
F: Prispevki za socialno varnost	25,1	25,4	25,3	26,2	26,1	26,4	26,1	26,8
G: Tekoči davki na dohodek, premoženje itd.	9,3	9,9	9,8	10,7	10,1	9,9	9,8	10,3
Neto razpoložljiv dohodek (A+B+C+D+E-F-G)	100	100	100	100	100	100	100	100

Vir: SURS; Nefinančni sektorski računi.

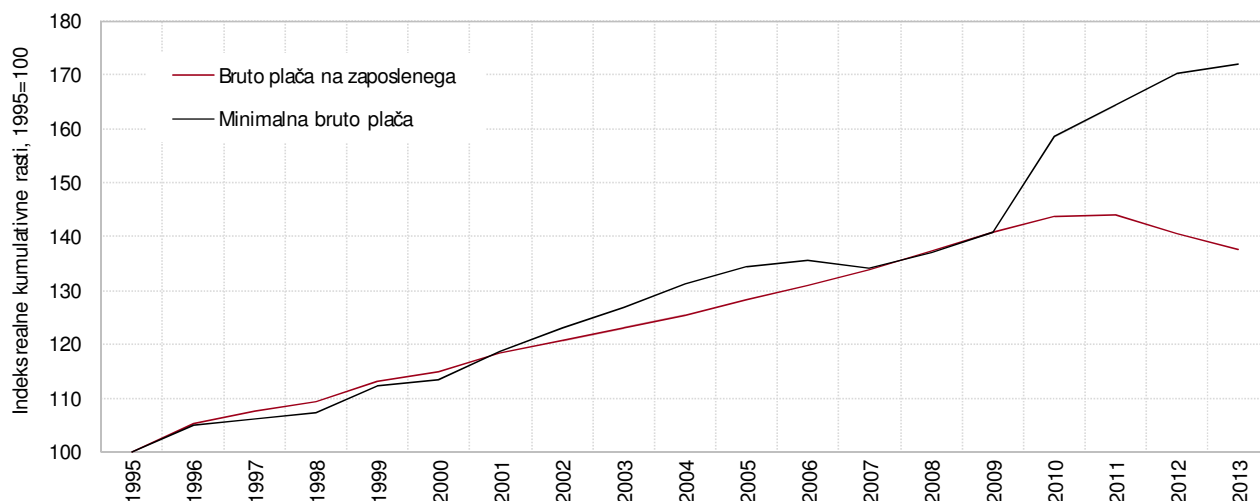
¹⁴⁸ Zakon za uravnoteženje javnih financ (UL RS 40/2012).

¹⁴⁹ Med socialne transferje spadajo pokojnine, transferji nezaposelnim, družinski prejemki in starševska nadomestila, transferji za zagotavljanje socialne varnosti, nadomestila plač, bolezni, štipendije, transferji vojnim invalidom, veteranom in žrtvam vojnega nasilja, drugi transferji posameznikom, vendar brez socialnih transferjev v naravi.

Realno znižanje mase plač je bilo v letu 2013 podobno kot v letu prej. Masa neto plač se realno znižuje že od leta 2009. V letu 2012 se je zmanjšala najbolj doslej (-3,4 %), v letu 2013 pa so bila gibanja podobno zaostrena. Ob nadaljnjem padcu gospodarske aktivnosti in dodatnih varčevalnih ukrepov v državnem sektorju se je neto plača na zaposlenega v letu 2013 realno znižala za 1,2 %, število prejemnikov plač pa za 1,9 %, kar je povzročilo, da se je obseg mase neto plač realno skrčil za 3,2 %. Bruto plača na zaposlenega se je v letu 2013 nominalno nekoliko znižala (-0,2 %, realno -2,0 %), podobno kot v letu prej pa se je zvišala le v zasebnem sektorju (za 0,6 %), v javnem pa se je padec plač glede na leto prej še poglobil (-1,3 %), predvsem zaradi dodatnega znižanja v sektorju država (-2,5 %).

Delež prejemnikov minimalne plače se je ob njenem nadaljnjem povečanju še zvišal. Minimalna plača se je zaradi uskladitve z inflacijo v letu 2013 zvišala za 2,7 %. Kakor v povprečju obdobja po letu 2000 je bila rast minimalne bruto plače tudi v letu 2013 bolj ugodna od gibanja povprečne bruto plače na zaposlenega. Zato se je razmerje med njima še zvišalo (na 51,4 %), kar nas uvršča v sam vrh članic EU. Število prejemnikov minimalne plače in njihov delež glede na vse zaposlene sta bila v letu 2013 v primerjavi z letom 2009 več kot podvojena (glej kazalnik 4.11). Visoko povečanje minimalne plače je s poslabšanjem konkurenčnosti (glej poglavje 1.2) po letu 2009 vplivalo tudi na izgubo delovnih mest.

Slika 41: Kumulativna rast povprečne bruto plače in minimalne bruto plače, Slovenija

Vir. SURS, MDDSZ, preračuni UMAR.

Razlike v plačah se po letu 2009 zmanjšujejo zaradi sprememb v sestavi zaposlenosti, dviga minimalne plače in stagnacije oz. znižanja plač v nekaterih dejavnostih z najvišjimi plačami. Po rahlem zvišanju v letu 2009 se je plačna neenakost v obdobju 2010–2012 postopoma zmanjševala. Razmerje med bruto plačo devetega in prvega decila se je znižalo in doseglo najnižjo vrednost po letu 1999¹⁵⁰. Znižala sta se tudi Ginijev količnik in delež zaposlenih z nizkimi plačami¹⁵¹, ki se je v obdobju 2005–2009 povečeval. Razmerje med najvišjo in najnižjo povprečno bruto plačo dejavnosti se je do krize vsako leto zvišalo, nato pa se je začelo zniževati. Zmanjševanje tega razmerja v zadnjih letih pripisujemo sočasnosti dveh pojavov. Dvig minimalne plače je zvišal najnižje plače, hkrati pa se je s krizo izrazito umirila rast plač v nekaterih dejavnostih z najvišjimi plačami. Za obdobje po začetku krize je značilno tudi statistično zvišanje ravni povprečne bruto plače po dejavnostih zaradi izgube delovnih mest z nizkimi plačami. Poleg tega so razlike v plačah dodatno zmanjševali varčevalni ukrepi v sektorju država, ki so v obdobju 2010–2011 povsem ustavili rast plač, v obdobju 2012–2013 pa so jih tudi nominalno znižali. Zaradi krize in dviga minimalne plače se zmanjšujejo tudi razlike v plačah glede na izobrazbo. V obdobju 2009–2012 so se najbolj zvišale plače zaposlenim z nizko izobrazbo (14,2 %), plače visoko izobraženih pa so se celo nekoliko znižale (-0,6 %), kar je problematično z motivacijskega vidika. Razlike v plačah žensk in moških so se rahlo povečale (na 5,1%). Zaostajanje povprečnih plač žensk za moškimi se je v zadnjih treh letih rahlo povečalo le v dejavnosti rudarstva, v gradbeništvu in oskrbi z vodo pa se je preseganje povprečne plače žensk nad moškimi zmanjšalo. V ostalih dejavnostih se je zaostanek zmanjšal. Zaradi različne zastopanosti spolov v dejavnostih in

¹⁵⁰ Slovenija se po interdecilnem količniku z vrednostjo 3,3 (podatek za leto 2012) uvršča v sredino lestvice držav EU. Ta je bil v letu 2010 po podatkih zadnje vseevropske ankete o sestavi plač (preračun za dejavnosti B–S; brez O) najnižji v skandinavskih državah (Švedska in Norveška; 2,3), najvišji pa na Portugalskem (5,0) in v Romuniji (5,3).

¹⁵¹ Po metodologiji OECD so to zaposleni, ki prejemajo plačo enako oz. nižjo od dveh tretjin mediane (v letu 2012 897 EUR). Po zadnjih primerljivih podatkih Eurostata se Slovenija po deležu zaposlenih z nizkimi plačami s 17,3 % uvršča okrog povprečja EU (17,0 %; 2010).

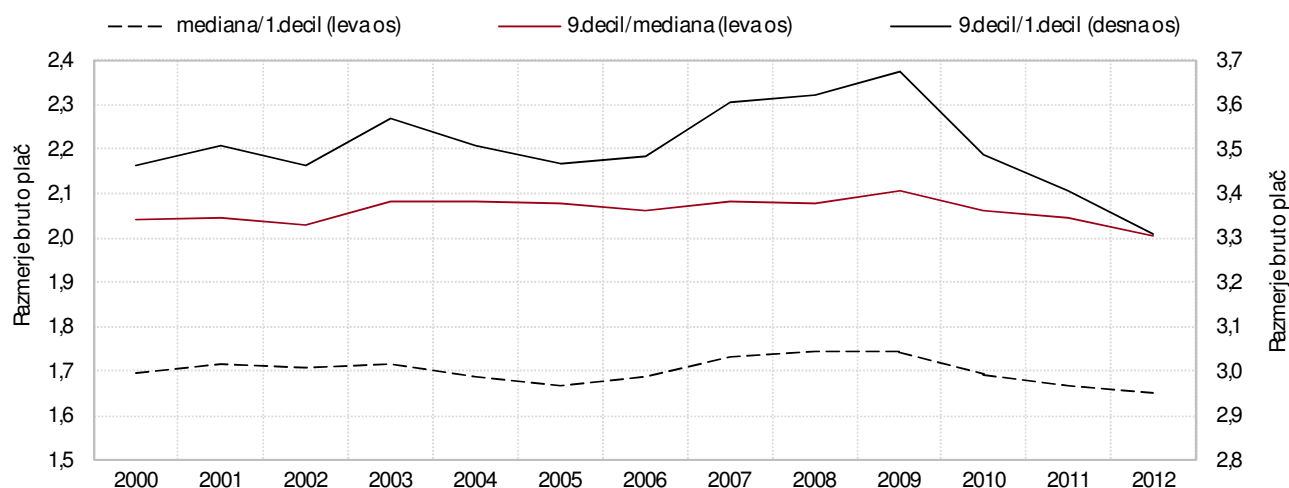
opravljanja različnih poklicev se je zaostanek plač žensk do plač moških v obdobju 2009–2012 zvišal, a je še vedno bistveno nižji kot v povprečju obdobja 2000–2008 (8,4 %). Od drugih držav EU se močno razlikujemo, saj plače žensk za moškimi v povprečju držav EU po podatkih zadnje vseevropske ankete o sestavi plač zaostajajo za 16,2 % (2010¹⁵²).

Tabela 12: Kazalniki plačne neenakosti, bruto plače, Slovenija

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Razmerje 9.decil/1.decil ¹	3,46	3,47	3,61	3,62	3,67	3,49	3,41	3,31
Razmerje mediana/1.decil ¹	1,70	1,67	1,73	1,74	1,74	1,69	1,67	1,65
Razmerje 9.decil/mediana ¹	2,04	2,08	2,08	2,08	2,11	2,06	2,05	2,01
Ginijev količnik ¹	0,294	0,290	0,292	0,279	0,283	0,273	0,268	0,262
Delež zaposlenih z nizkimi plačami, ¹ v %	17,4	17,0	18,5	19,0	19,3	18,3	17,9	17,3
Razmerje med najvišjo in najnižjo bruto plačo dejavnosti	1,85	2,32	2,46	2,38	2,32	2,25	2,19	2,23
Zaostanek povprečne bruto plače žensk za moškimi, ² v %	12,2	6,9	7,8	7,6	2,9	3,7	4,6	5,1

Vir: SURS, preračuni UMAR. Opombi: ¹ Za obdobje 2008–2012 temeljijo preračuni na podatkih administrativnih virov, ki se nanašajo na vse leto, pred tem pa na statističnem raziskovanju za september tekočega leta. ² Po strukturi statistiki plač.

Slika 42: Plačna neenakost (razmerja plač), 2005–2012

Vir: SURS, preračuni UMAR

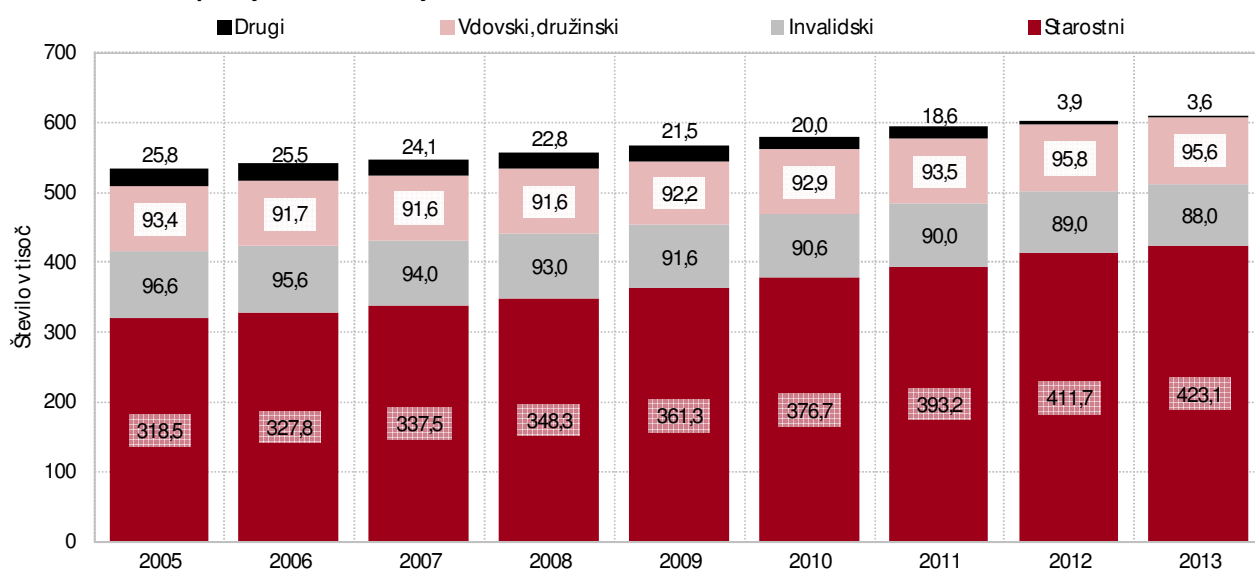
Povprečne pokojnine so se v letu 2013 nadalje realno znižale. Povprečna neto pokojnina je bila leta 2013 v primerjavi z letom prej realno nižja za 1,8 %, v primerjavi z letom 2009, preden se je zniževanje začelo, pa za okoli 8 %¹⁵³. Na zmanjševanje pokojnin je vplivala omejevalna politika njihovega usklajevanja v obdobju 2010–2012, ko se pokojnine niso uskladile več v celotnem zakonsko določenem obsegu glede na povprečno plačo oz. se leta 2012 sploh niso uskladile. Februarja 2013 so se uskladile (z veljavnostjo od 1. 1. 2013) z rastjo povprečne plače v letu 2012, kar je znašalo le 0,1 %. V letu 2013 se je prav tako kot leto prej izplačal letni (rekreacijski) dodatek le upokojencem, katerih pokojnina ni presegala 622 EUR, prejelo ga je 407.529 upokojencev (t. j. 61,9 % vseh upokojencev, prej 93,4 %). Ker so bile povprečna neto plača in povprečne neto pokojnine leta 2013 nominalno nekoliko nižje, se je razmerje med pokojninami in plačami nadalje poslabšalo. Znašalo je 56,7 % za povprečno pokojnino in 61,8 % za povprečno starostno pokojnino (oboje -0,3 o. t. v primerjavi z letom prej). Predvsem zaradi večjega padca ostalih vrst pokojnin, se je razmerje med plačo in invalidsko (-0,5 o. t. na 48,0 %) ter vdovsko oz. družinsko pokojnino (-1,2 o. t. na 39,1 %) poslabšalo še bolj. Poslabšalo se je tudi njuno razmerje do starostne pokojnine. Leta 2013 se je ponovno najbolj povečalo število prejemnikov starostnih pokojnin (za 4,1 %), katerih število zadnja tri leta hitreje narašča predvsem zaradi upokojevanja večjih povojnih generacij, podaljševanja življenjske dobe, pa tudi kot odziv na negotovost ob pripravi novega pokojninskega zakona ter končno njegovo sprejetje. Tendencia zniževanja števila

¹⁵² Preračun za EU-27 za dejavnosti B–S (brez O). Za dejavnosti B–S so po metodologiji ankete o sestavi plač na voljo le podatki za posamezne države. V letu 2012 se najbližje nas (primerljiv podatek za Slovenijo po tej statistiki 2,6 %) uvršča Poljska (6,8 %), z najvišjimi (nad 20 %) razlikami pa se srečujejo Nemčija, Češka, Hrvaška, Slovaška in Estonija (v slednji nad 28 %).

¹⁵³ Povprečni znesek za vse pokojnine (od 1. 1. 2012 brez varstvenega dodatka), razen vojaških, akontacij pokojnin, kmečkih po SZK in dodatkov k pokojnini. Natančen izračun padca pokojnin za daljše obdobje ni mogoč, saj so podatki o povprečni pokojnini brez varstvenega dodatka na voljo le še za leto 2011.

invalidskih pokojnin je opazna že desetletje, v zadnjih letih se število prejemnikov zmanjša za okoli 1 % letno, število prejemnikov družinskih pokojnin se znižuje, število vdovskih pa se zaradi daljšega življenja in nižjih pokojnin žensk stalno povečuje (pri čemer se je zniževanje prvih in zviševanje drugih lani upočasnilo). Delež prejemnikov starostnih pokojnin se tako povečuje, zmanjšujeta pa se deleža prejemnikov invalidskih pokojnin ter družinskih skupaj z vdovskimi pokojninami.

Slika 43: Število upokojencev, Slovenija, december

Vir: ZPIZ. Opomba: Drugi – vojaški, prejemniki akontacij, kmečki po SZK.

Sistemske in interventne posegi v sistem socialnih transferjev so v letu 2012 znižali število izplačanih prejemkov, ki jih prebivalstvo prejme iz javnih virov¹⁵⁴, povprečna vrednost prejemka pa se je nekoliko povečala. Obseg sredstev za denarne prejemke prebivalstva iz javnih virov, ki se je v obdobju po začetku krize močno povečal, se je v letu 2012 v primerjavi z letom prej realno zmanjšal za 5,7 %. Na to je vplivalo močno zmanjšanje števila izplačanih prejemkov. Od začetka krize se je število izplačanih prejemkov povečevalo in je bilo leta 2011 za 2,4 % večje kot leta 2008, v letu 2012 pa se je zmanjšalo za 14,6 %. To je povezano z uveljavitvijo nove socialne zakonodaje v letu 2012 in sprejetjem interventnega zakona (ZUJF). Hkrati pa se je učinek nove socialne zakonodaje pokazal v povečanju povprečne vrednosti gmotno odvisnih prejemkov. To kaže, da so posegi v sistem socialnih transferjev v letu 2012 dejansko pripeljali do njihove še večje ciljnosti na prebivalstvo v slabšem gmotnem položaju.

Obseg kreditov gospodinjstev se je v letu 2012 začel zmanjševati, kar je vplivalo tudi na manjšo zadolženost gospodinjstev. V letih pred krizo se je obseg vseh kreditov gospodinjstvom v Sloveniji povečeval po več kot 25 % letno, nato pa se je rast upočasnila. V letu 2012 se je prvič od izbruha krize obseg vseh kreditov gospodinjstev zmanjšal. Takšno gibanje se je nadaljevalo tudi v letu 2013, ko se je zaradi nadaljnega precejšnjega zmanjševanja potrošniških kreditov in le rahle rasti stanovanjskih obseg vseh kreditov ponovno močno zmanjšal. Vse do leta 2010 so visoko rast beležili stanovanjski krediti, z letom 2011 pa se je njihova rast začela upočasnjevati. Obseg potrošniških kreditov pa se je začel zniževati že v letu 2010, pospešeno pa zlasti v letih 2012 in 2013. Zmanjševanje obsega kreditov je povezano z znižanjem izdatkov za končno potrošnjo gospodinjstev in negotovostjo v razpoloženju gospodinjstev. Z zniževanjem njihovega obsega se je z letom 2011 začela zmanjševati tudi zadolženost gospodinjstev (gl. Okvir 4).

¹⁵⁴ Vir podatkov je Baza denarnih prejemkov UMAR. Zajeti so vsi denarni prejemki ne glede na to, iz katere javne blagajne so financirani, vključno s pokojninami. Kot prejemek se v tej bazi obravnava vsako posamezno izplačilo, ki ga prejme prejemnik. Več glej v Denarni prejemki prebivalstva v 2012 v Ekonomsko ogledalo, december 2013.

Tveganje revščine je leta 2012 ostalo približno na ravni predhodnega leta, pod pragom tveganja revščine pa je živelo približno 271 tisoč ljudi. Od leta 2009 do leta 2012 se je stopnja tveganja revščine v Sloveniji zvišala za 2,2 o. t. (v povprečju EU za 0,5 o. t.¹⁵⁵). Število prebivalcev pod pragom se je od začetka krize povečalo za 22 % (48.000 oseb), kar je bolj kot v povprečju v EU. Slovenija kljub povečanemu tveganju revščine v obdobju krize še vedno sodi med evropske države, kjer je stopnja tveganja revščine nizka, v letu 2012 je bila šesta najnižja med državami EU (glej kazalnik 4.12). Prebivalstvu pod pragom se je leta 2012 povečala tudi materialna prikrajšanost, medtem ko je bila materialna prikrajšanost prebivalstva nad pragom tveganja revščine manjša kot leto prej. Tudi drugi kazalniki (Ginjev količnik, razmerje kvintilnih razredov 80/20) v letu 2012 ne kažejo povečanja dohodkovne neenakosti, distribucija dohodka med prebivalstvo pa se tudi na daljši rok bistveno ne spreminja. Dohodkovna neenakost tako še naprej ostaja najnižja v EU. Upoštevati pa je treba, da so stopnja tveganja revščine in drugi kazalniki dohodkovne neenakosti za leto 2012 izračunani na osnovi dohodkov leta 2011, ki je bilo dohodkovno ugodnejše od naslednjega leta.

¹⁵⁵ Ocena Eurostat.

Okvir 4: Zadolženost gospodinjstev

Slovenska gospodinjstva so manj zadolžena, kot to velja za povprečje EU, vendar je po letu 2005 pri nas zadolženost naraščala precej hitreje. Zadolženost gospodinjstev lahko merimo z različnimi kazalniki, vsi uporabljeni pa kažejo hitro povečanje zadolženosti slovenskih gospodinjstev v obdobju 2005–2008 in zadržano rast v naslednjih letih. Z letoma 2011 oziroma 2012 pa se je zadolženost pričela zmanjševati. Obseg obveznosti se je sicer začel zmanjševati že v letu 2011, v tem letu znižanje zadolženosti kažeta tudi kazalnika »obseg obveznosti na prebivalca« in »obseg finančnih obveznosti gospodinjstev¹ glede na razpoložljivi dohodek«, v letu 2012 pa tudi kazalnik »obseg obveznosti gospodinjstev glede na obseg finančnih sredstev gospodinjstev²«. Zniževanje se je nadaljevalo tudi v letu 2013. V letu 2012 so obveznosti gospodinjstev znašale približno tretjino vseh njihovih finančnih sredstev oziroma nekaj več kot polovico razpoložljivega dohodka. V primerjavi s povprečjem držav EU so slovenska gospodinjstva bistveno manj zadolžena, če primerjamo obseg obveznosti na prebivalca ali skupni obseg obveznosti v primerjavi z razpoložljivim dohodkom. Razlika v zadolženosti pa je bistveno manjša, če obseg obveznosti primerjamo z obsegom finančnih sredstev gospodinjstev. Finančna sredstva gospodinjstev so namreč v Sloveniji (2012: 108 % BDP) bistveno manjša kot v povprečju EU (2012: 214 % BDP), v strukturi sredstev pa v Sloveniji izstopa precej nižji delež življenjskih in pokojninskih zavarovanj. Tudi v povprečju držav EU-27 se je zadolženost gospodinjstev v obdobju po letu 2005 povečevala, vendar bistveno počasneje, podobno kot v Sloveniji pa se je v zadnjih dveh letih rahlo zmanjšala. V primerjavi z obsegom finančnih obveznosti so bila v letu 2012 najbolj zadolžena gospodinjstva v Latviji (61,4 %) in na Cipru (58,9 %), v primerjavi z razpoložljivim dohodkom pa gospodinjstva na Danskem (299,1 %) in Nizozemskem (288,6 %). Obseg obveznosti na prebivalca pa je bil v povprečju trikrat višji kot v Sloveniji.

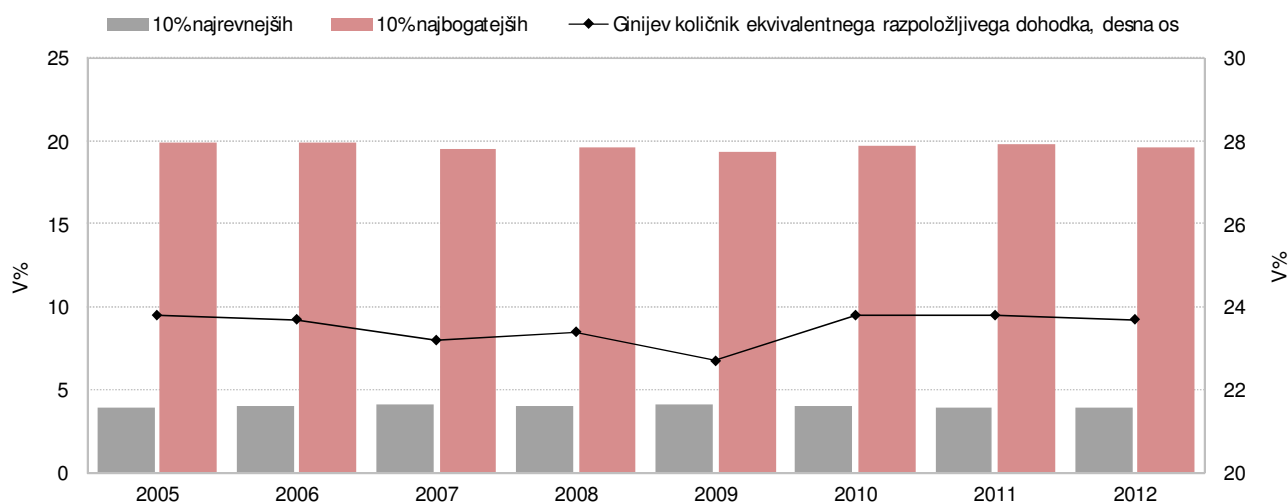
Tabela: Kazalniki zadolženosti gospodinjstev

	Obseg obveznosti gospodinjstev/obseg finančnih sredstev gospodinjstev		Obseg obveznosti gospodinjstev/razpoložljivi dohodek gospodinjstev		Obseg obveznosti na prebivalca	
	V %		V %		V EUR	
	Slovenija	EU-27	Slovenija	EU-27	Slovenija	EU-27
2005	24,3	32,8	37,2	105,9	3.445	15.505
2008	31,8	37,9	50,2	108,7	5.667	17.450
2009	31,5	36,6	52,2	115,1	5.864	18.044
2010	32,3	36	54,8	116,3	6.167	18.695
2011	33,2	36,5	53,4	115,7	6.140	18.979
2012	32,3	34,9	53,5	114,8	5.961	19.179
2013 q1	32		55,7			
2013 q2	32		53,1			
2013 q3	31,7		53,3			

Vir: Banka Slovenije, Finančni računi in Eurostat Portal Page – Annual sector accounts.

¹ Obsegajo tako kratkoročna in dolgoročna posojila ter druge obveznosti (razni trgovski krediti in avansi).² Obsega vsa finančna sredstva, ki jih imajo gospodinjstva: od gotovine in vlog v bankah, do kratkoročnih in dolgoročnih vrednostnih papirjev, delnic in drugega lastniškega kapitala ter različne zavarovalno tehnične rezervacije (od rezervacij iz življenjskih in pokojninskih zavarovanj).

Slika 44: Distribucija dohodka: delež v ekvivalentnem razpoložljivem dohodku in Ginijev količnik, Slovenija

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions, 2013.

Okvir 5: Cilji EU 2020 na področju revščine in socialne izključenosti

Leta 2012 smo se s 392.000 osebami ogroženih z revščino in socialno izključenostjo v Sloveniji že tretje leto zapored oddaljili od zastavljenega cilja. Novembra 2010 je bil sprejet cilj o zmanjšanju tveganja revščine in socialne izključenosti v Sloveniji na 320.000¹ oseb. Cilj je bil določen v skladu s petim ciljem Strategije EU 2020, ki določa zmanjšanje tveganja revščine in socialne izključenosti v EU za vsaj 20 milijonov ljudi do leta 2020. Cilj se spremlja s skupnim kazalnikom števila ogroženih z revščino in/ali socialno izključenih (population at-risk-of-poverty or social exclusion), ki ga sestavljajo trije podkazalniki (pri čemer se osebe, ki sodijo v več skupin, v skupnem številu štejejo le enkrat) in sicer: i) stopnja tveganja revščine, ii) stopnja hude materialne prikrajšanosti (ki je definirana kot prikrajšanost pri najmanj štirih od skupno devetih elementov prikrajšanosti²;) in iii) delež oseb, ki živijo v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo (manj kot 20 % celotnega delovnega potenciala gospodinjstva). Leta 2012 se je povečalo število hudo materialno prikrajšanih s 123.000 na 133.000, zmanjšalo pa število prebivalcev, ki so živeli v gospodinjstvih z zelo nizko delovno intenzivnostjo za 3.000 na 118.000, in število prebivalcev pod pragom tveganja revščine za 2.000³ na 271.000. Skupaj je bilo leta 2012 v Sloveniji ogroženih z revščino in socialno izključenostjo 19,6 % prebivalstva (0,3 o. t. več kot v letu 2011), kar pomeni 392.000 oseb. V EU je bilo število ogroženih z revščino in socialno izključenostjo leta 2011 še znatno višje: 24,8 % prebivalstva (0,5 o. t. več kot leta 2011).

¹ Ta cilj je bil v Sloveniji sprejet z Nacionalnim reformnim programom, november 2010. Za Slovenijo to pomeni zmanjšanje števila ogroženih z revščino in socialno izključenih s 361.000 v letu 2008 na 320.000 v letu 2020.

² Glej elemente materialne prikrajšanosti pri kazalniku 4.13.

³ Glej kazalnik 4.12. Posebej opozarjamo na metodologijo določanja praga revščine.

Ob zmanjšanju razpoložljivega dohodka prebivalstva in poslabševanju njegove kupne moči se je v letih 2012 in 2013 zmanjšala tudi zasebna potrošnja. V letu 2012 smo beležili precejšnje zmanjšanje razpoložljivega dohodka (-5,2 %) in zasebne potrošnje (-4,8 %), po prvih četrtletnih podatkih pa je do nadaljnjega znižanja prišlo tudi v letu 2013 (razpoložljivi dohodek po naši oceni -3,6 %, zasebna potrošnja -2,7 %). V letu 2012, za katero so na razpolago zadnji bolj podrobni podatki, so se najbolj zmanjšali izdatki za pohištvo, gospodinjne naprave in vzdrževanje, za njimi pa izdatki za avdiovizualno, fotografsko in računalniško opremo. Močno so se zmanjšali tudi nakupi vozil. Izdatki za trajne dobrine, ki so se med letoma 2008 in 2012 realno znižali kar za 21,8 %, so v letu 2012 dosegli najnižji delež potrošnje (7,4 %), odkar razpolagamo s podatki.¹⁵⁶ Zmanjšal se je tudi delež poltrajnega blaga, delež storitev pa je ostal enak kot predhodno leto.

¹⁵⁶ Od leta 1995.

Z omejevanjem izdatkov premožnejših gospodinjstev za življenjske potrebščine se še nadalje zmanjšujejo razlike v potrošnji gospodinjstev. Po (zadnjih) podatkih za leto 2012 so porabljena sredstva povprečnega gospodinjstva skupaj z vrednostjo lastne proizvodnje znašala 19.735 EUR in so bila glede na leto 2010¹⁵⁷ nižja za 9,4 %. Petina gospodinjstev z najvišjimi dohodki je leta 2012 porabila 3,8-krat več (34.919 EUR) kot petina z najnižjimi dohodki (9.145 EUR). Razmerje med potrošnjo obeh kvintilov je bilo leta 2012 najnižje po letu 2000, odkar imamo na voljo podatke. Zmanjšalo se je predvsem razmerje pri izdatkih za transport in tudi pri izdatkih za obleko in obutev ter hrano in brezalkoholne pijače, ki za gospodinjstva predstavljajo nujne dobrine. Glede na leto 2010 se je najbolj znižalo razmerje med izdatki petega in prvega kvintila za izobraževanje (za 7,1 o. t.), ki pa je tudi že prejšnja leta precej nihalo. Najbolj pa se je povečalo pri izdatkih za hotele, kavarne in restavracije, pohištvo ter gospodinjsko opremo. Znižanje razmerja pri skupnih izdatkih za življenjske potrebščine je posledica nominalno nižjih izdatkov petega kvintila (predvsem zaradi nižjih izdatkov za hrano in brezalkoholne pijače ter za obleko in obutev) in hkrati nekoliko višjih izdatkov za te namene pri gospodinjstvih v prvem kvintilu. Gospodinjstva v najnižjih treh dohodkovnih razredih so med izdatki za življenjske potrebščine največ porabila za hrano in brezalkoholne pijače ter stanovanje, gospodinjstva v najvišjih dveh pa za transport ter hrano in brezalkoholne pijače.

Tabela 13: **Potrošnja gospodinjstev, razmerje po skupinah porabljenih sredstev med petim in prvim dohodkovnim kvintilom, Slovenija**

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2012
Skupaj porabljena sredstva	3,9	4,2	4,4	4,2	4,4	4,2	4,1	3,8
Izdatki za življenjske potrebščine, v tem:	3,6	3,9	4	3,8	3,9	3,8	3,7	3,4
Hrana in brezalkoholne pijače	2,4	2,3	2,4	2,2	2,2	2,2	2,3	2,1
Alkohol in tobak	2,7	2,1	2,1	1,7	1,8	1,8	2,2	1,9
Obleka in obutev	6	7,3	7,9	8	7,7	7,2	6,8	6,3
Stanovanje, voda, električna, plin in drugo gorivo	1,9	1,9	1,8	1,7	1,8	1,7	1,8	1,7
Pohištvo, oprema, storitve za gospodinjstva	3,3	4,6	4,6	4,1	4,3	4,2	4	4,5
Zdravje	2,4	3,9	3,4	2,5	2,4	2,5	3	3,1
Transport	9,4	7,8	9,2	9,1	10,8	10,4	9,3	7,2
Komunikacije	3,1	3	3	2,9	3	2,8	2,6	2,6
Rekreacija in kultura	4,5	5,5	5,4	6	6	5,8	5,2	5,2
Izobraževanje	10,6	20,2	23,6	13,9	13,2	13,1	20,7	13,5
Hoteli in gostinske storitve	6,1	6,6	6,2	5,1	6,5	7,3	8	9,2
Različne dobrine in storitve	3,3	3,7	3,8	3,7	3,8	3,8	3,8	3,4
Drugi izdatki (za nakup stanovanja, prenove, velika dela, različni izdatki)	8,7	6,9	8,7	8,8	10,4	9,9	7,9	8,3

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Demografsko in socialno področje – Življenjska raven – Anketa o porabi v gospodinjstvih.

4.3.2 Kakovost življenja

Razvoj in izboljševanje dostopnosti javnih storitev sta v preteklih letih pozitivno vplivala na kakovost življenja. Dostopnost javnih storitev, merjena z vključenostjo v izvajanje posameznih storitev, se je tudi v obdobju po začetku krize izboljševala in bila v primerjavi z državami EU relativno visoka. V letu 2012 prvič v tem obdobju pri večini javnih storitev nadaljnega izboljšanja ni bilo. Stagnacijo povezujemo z ukrepi za konsolidacijo javnih financ in hkrati s poslabšanim socialnim položajem prebivalstva, saj je nekatere javne storitve potrebno plačati ali doplačati iz zasebnih virov.

Število otrok, vključenih v vrtce, se zaradi večjega števila rojstev v preteklih letih še naprej povečuje, delež vključenih otrok pa se je v zadnjem letu povečal le v starejši starostni skupini. Število otrok v vrtcih se je v šolskem letu 2013/2014 povečalo za 0,7 %. V vrtce je bilo vključenih 53,8 % otrok v mlajši starostni skupini (1-2 leti) in 88,6 % otrok v starejši starostni skupini (3-5 let). Vključenost otrok v starostni skupini 1-2 leti, se je zmanjšala, v starostni skupini 3-5 let, pa povečala. Povečevanje vključenosti je bilo sicer v obeh starostnih skupinah značilno do vključno šolskega leta 2011/2012, v šolskem letu 2012/2013 pa se je rast prekinila, po naši oceni predvsem zaradi zakonskih sprememb (Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev iz leta 2010¹⁵⁸, Zakona za uravnoteženje javnih financ (ZUJF) iz leta 2012¹⁵⁹ in zmanjšanja dohodkov prebivalstva. Vključenost v vrtce je bila v letu 2011 višja od

¹⁵⁷ Po zadnjih razpoložljivih podatkih Ankete o porabi v gospodinjstvih so zadnji podatki za leto 2012. Zaradi prenove raziskovanja v letu 2012 podatki za leto 2011 niso na voljo.

¹⁵⁸ Z Zakonom o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev iz leta 2010 je prišlo do spremembe dohodkovnih razredov za znižanje plačila vrtcev in metodologije ugotavljanja dohodkov družin.

¹⁵⁹ Za starše, ki imajo hkrati v vrtcu dva ali več otrok, je bil povsem brezplačen vrtec odpravljen (po novem za mlajšega otroka plačajo 30 % plačila, ki jim je določeno kot znižano plačilo vrtca, za vsakega nadaljnjega mlajšega otroka pa so plačila oproščeni).

povprečja EU in se je med letoma 2005 in 2011 tudi bolj povečala. Ugodni pa ostajajo tudi pogoji za opravljanje dejavnosti (glej kazalnik 4.15).

Vključenost mladih v srednješolsko izobraževanje ostaja visoka. Vključenost mladih (15-19 let) v srednješolsko izobraževanje se je v šolskem letu 2011/2012 ohranila približno na ravni predhodnega leta, v letu 2011 (zadnji mednarodni podatki) pa je bila veliko višja od povprečja EU.¹⁶⁰ V letu 2012 se je ob uveljavitvi Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev iz leta 2010, ki je prejemanje državne štipendije omejil na dijake in študente, stare 18 let in več, močno zmanjšal delež dijakov, ki so prejemali državno štipendijo¹⁶¹. S tem se je poslabšal položaj socialno najšibkejših skupin mladih, vključenih v srednješolsko izobraževanje. Ta je bil ponovno izboljšan v letu 2013, ko je bil sprejet nov Zakon o štipendiranju¹⁶², ki je znova uvedel možnost prejemanja državne štipendije tudi za dijake, ki so mlajši od 18 let. Visoka je tudi stopnja dokončanja srednješolskega izobraževanja, ki se je v letu 2011 še povečala ter je presegala povprečje enaindvajsetih držav EU članic OECD¹⁶³. Delež mladih ospinikov¹⁶⁴ se je v letu 2013 rahlo zmanjšal (na 4,3 %) in bil veliko nižji od povprečja EU. Ob ugodnih gibanjih na področju vključenosti mladih v srednješolsko in terciarno izobraževanje (glej tudi poglavje 2.1) se je v letu 2013 povečal tudi delež mladih (20-24 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo¹⁶⁵. V letu 2013 pa se je povečal tudi delež odraslih prebivalcev (25-64 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo (na 85,6 %), ki je bil prav tako višji kot v povprečju EU (74,9 %). Ob ugodnih gibanjih na področju vključenosti mladih v izobraževanje pa se zastruje problem prehoda mladih iz izobraževanja na trg dela (glej tudi poglavje 2.1).

Dosežki slovenskih petnajstletnikov na lestvicah matematične in naravoslovne pismenosti PISA¹⁶⁶ so bili v letu 2012 še vedno boljši kot v povprečju OECD, pri bralni pismenosti pa smo svoj zaostanek povečali. Tako kot v prejšnjih raziskavah so v letu 2012 petnajstletniki najboljše rezultate dosegli na lestvici naravoslovne pismenosti, naslabše pa na lestvici bralne pismenosti¹⁶⁷. Na lestvici naravoslovne pismenosti tudi najbolj presegajo povprečje OECD, na lestvici bralne pismenosti pa za njim zaostajajo. Med letoma 2009 in 2012 so se dosežki petnajstletnikov na vseh treh lestvicah pismenosti ohranili na približno enaki ravni, v primerjavi s povprečjem OECD pa se je povečal zaostanek na lestvici bralne pismenosti. Vendar pa so bili v letu 2012 dosežki petnajstletnikov na vseh treh lestvicah PISA slabši kot leta 2006, najbolj so se poslabšali na lestvici bralne pismenosti.

Večina kazalnikov zdravja prebivalstva je še vedno ugodna. Neposredni izdatki iz žepa za zdravstvo ostajajo nizki, saj v Sloveniji večino zdravstvenih storitev in zdravil pokrije sistem obveznega in dopolnilnih zdravstvenih zavarovanj. Finančna dostopnost našega zdravstva zato, gledano agregatno in z vidika mednarodnih primerjav, ostaja relativno dobra. Vendar je čakajočih na zdravstvene storitve nad dopustno mejo čedalje več. V letu 2013 se po podatkih NIJZ število vseh čakajočih sicer ni povečalo, vendar se je za skoraj četrtino povečalo število čakajočih nad dopustno mejo (od 12.101 na 14.770 čakajočih), kar je predvsem posledica tega, da je ZZZS v kriznih letih močno znižal sredstva, ki jih je v prejšnjih letih sistematično usmerjal v skrajševanje čakalnih dob za nekatere operacije. Podaljševanje čakalnih dob bo bolj prizadelo revnejša gospodinjstva, ki si samoplačniških zdravstvenih storitev ne morejo privoščiti. Podatki iz Ankete o potrošnji gospodinjstev kažejo, da revnejša gospodinjstva v zadnjih letih znižujejo neposredne izdatke za zdravje (za zobozdravstvo, protetiko, korekcijska očala, zdravila brez recepta), medtem ko premožnejša gospodinjstva bolj varčujejo pri drugih dobrinah, njihov delež porabe za zdravje pa se povečuje (glej kazalnik 4.8). Večina kazalnikov zdravja prebivalstva je kljub temu še vedno ugodna (glej kazalnik 5.10).

Vključenost v izvajanje socialnovarstvenih storitev se v letu 2012 prvič po letu 2005 ni povečala, čeprav potrebe še naprej naraščajo. Razvoj dolgotrajne oskrbe je v letu 2012 stagniral. Število oskrbovancev v domovih za starejše se je sicer rahlo povečalo, hkrati pa se je v sociálni oskrbi na domu rahlo zmanjšalo, tako da ta še naprej

¹⁶⁰ Vključenost mladih (15-19 let), v srednješolsko izobraževanje, je v letu 2011 znašala 78,5 % (EU-27: 60,0 %).

¹⁶¹ V letu 2012 je državno štipendijo prejemalo 10,2 % dijakov (2011: 39 %).

¹⁶² Zakon o štipendiranju (ZŠtip-1), Uradni list RS, št. 56/2013.

¹⁶³ Stopnja dokončanja srednješolskega izobraževanja je v letu 2011 znašala 98,7 % (EU-21: 82,9 %).

¹⁶⁴ Mladi (18-24 let) s končano ali nedokončano osnovno šolo ali brez šolske izobrazbe, ki niso vključeni v izobraževanje ali usposabljanje.

¹⁶⁵ Po podatkih Ankete o delovni sili za drugo četrtletje je delež mladih (20-24 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo v letu 2013 znašal 89,9 % (EU: 79,7 %) in se je v primerjavi s predhodnim letom povečal za 1,4 o. t. (EU: za 0,6 o. t.).

¹⁶⁶ PISA (Programme for International Student Assessment) je mednarodna raziskava o bralni, matematični in naravoslovni pismenosti, ki se izvaja pod okriljem OECD. V raziskavo so zajeti petnajstletni učenci in dijaki ne glede na vrsto šole, ki jo obiskujejo. Raziskava poteka v triletnih cikliih. Namen raziskave PISA je zajeti podatke o kompetentnostih učencev, ki jih potrebujejo za svoje življenje, poklicno in zasebno, in ki so pomembne tako za posameznika kot za celotno družbo. V letu 2009 je bilo težišče raziskave na bralni pismenosti. Za Slovenijo so na voljo podatki za leta 2006, 2009 in 2012.

¹⁶⁷ Petnajstletniki so v okviru raziskave PISA v letu 2012 na lestvici matematične pismenosti dosegli 501 točko (OECD: 494 točk), na lestvici naravoslovne pismenosti 514 točk (OECD: 501) in na lestvici bralne pismenosti 481 točk (OECD: 496 točk).

ostaja bistveno slabše razvita od oskrbe v institucijah. Ker s staranjem prebivalstva potrebe po storitvah dolgotrajne oskrbe nadalje naraščajo (saj se s starostjo večja delež prebivalstva, ki je omejen pri opravljanju običajnih dnevnih aktivnosti¹⁶⁸), ocenjujemo, da se ob stagnaciji formalne socialne oskrbe povečuje pritisk na formalno zdravstveno oskrbo (predvsem patronažno) in na neformalno oskrbo. Znižalo se je tudi število odraslih oseb s posebnimi potrebami, ki so vključeni v varstveno delovne centre in v posebne socialne zavode. Glede na to da so navedene storitve delno plačljive, delno pa se financirajo iz javnih sredstev, je stagnacijo v mreži socialnovarstvenih storitev možno pripisati realnemu znižanju dohodkov (plač in pokojnin) uporabnikov storitev v letu 2012, delno pa tudi varčevalnim ukrepom za konsolidacijo javnih financ, ki so omejili možnosti za financiranje teh storitev iz javnih sredstev.

Udeležba prebivalcev v kulturnih dejavnostih ostaja višja kot v povprečju EU, podobno kot drugje pa se je med letoma 2007 in 2013 zmanjšala. V letu 2013 si je po podatkih Eurobarometra¹⁶⁹ najvišji delež prebivalcev, starih 15 let in več, ogledal ali poslušal kulturni program na televiziji ali po radiu, kar je povezano z dostopnostjo televizije in radia, najmanjši pa si je ogledal baletno ali plesno predstavo ali opero. Slovenija je po udeležbi prebivalcev od povprečja EU-27 najbolj odstopala po veliko višjem obisku javnih knjižnic, kar povezujemo z razvito mrežo splošnih knjižnic. Najbolj pa je zaostajala po nižjem obisku kinematografov. Med letoma 2007 in 2013 se je udeležba prebivalcev v vseh kulturnih dejavnostih, razen obiskov koncertov, zmanjšala. Najbolj se je zmanjšalo gledanje ali poslušanje kulturnega programa na televiziji ali po radiu in obisk zgodovinskih spomenikov ali krajev. Podobno kot pri nas se je udeležba prebivalcev v kulturnih dejavnostih zmanjšala tudi v EU. Najpogostejša razloga, zakaj se prebivalci niso udeležili kulturnih dejavnostih oziroma zakaj se jih niso udeležili bolj pogosto, sta pomanjkanje časa in pomanjkanje zanimanja. Kljub krizi in zmanjšanju razpoložljivega dohodka prebivalcev je previsoka cena manj pogost razlog za neudeležbo.

Tabela 14: Delež prebivalcev, starih 15 let in več, ki so se v zadnjih 12 mesecih vsaj enkrat udeležili izbrane kulturne dejavnosti, Slovenija

V %	Ogled kulturnega programa na TV ali radiu	Branje knjige	Obisk kina	Obisk zgod. spomenika ali kraja	Obisk muzeja ali galerije	Udeležba na koncertu	Obisk javne knjižnice	Obisk gledališča	Ogled baletne/plesne predstave ali opere
2013									
EU-27	72	68	52	52	37	35	31	28	18
Slovenija	77	67	43	52	36	50	48	33	15
2007									
EU-27	78	71	51	54	41	37	35	32	18
Slovenija	86	72	47	60	39	49	53	36	16

Vir: Cultural access and participation, Special Eurobarometer 399, 2013; European cultural values, Special Eurobarometer 278, 2007.

Zaupanje v institucije in zadovoljstvo z življenjem se poslabšujeta, kazalniki zaupanja drugim ljudem in občutka varnosti pa kažejo izboljšanje. Zaupanje ljudi v večino državnih in družbenih institucij se je v zadnjem letu še znižalo. Ob zadnjem merjenju v novembru 2013¹⁷⁰ so ljudje najbolj zaupali predsedniku republike, najmanj pa političnim strankam, državnemu zboru in vladi. V primerjavi z letom 2012 se je povečalo nezadovoljstvo ljudi z delovanjem demokracije¹⁷¹. Slovenija je po deležu zadovoljnih z delovanjem demokracije pod povprečjem EU na 25. mestu (Eurobarometer 80, 2013). Zmanjšalo se je tudi zadovoljstvo z življenjem. Prav tako se je zmanjšal delež prebivalcev, ki izjavljajo, da so srečni. V letu 2012¹⁷² se je v primerjavi z letom 2010 povečalo zaupanje drugim ljudem in delež tistih, ki mislijo, da so ljudje pošteni in večinoma pripravljeni pomagati drugim. Slovenija pa še naprej izkazuje zelo nizko stopnjo ogroženosti v življenjskem okolju. V primerjavi z letom 2010 se še več oseb počuti varne, kadar zvečer same hodijo po svoji soseski. Nekoliko se je sicer povečal delež oseb, ki so bile v zadnjih petih letih žrtev vloma ali fizičnega napada, a ostaja pod povprečjem držav EU¹⁷³.

¹⁶⁸ Po podatkih raziskave EU SILC je v letu 2012 v starostni skupini 65 let ali več 26 % prebivalcev ocenjevalo, da imajo resne omejitve pri opravljanju običajnih aktivnosti, v skupini 75 let ali več je bilo takšnih 33,9 %, v skupini 85 ali več pa že 43,7 %.

¹⁶⁹ Raziskava Cultural access and participation, Special Eurobarometer 399 (2013) je bila izvedena v 27-ih državah EU in na Hrvaškem med 26. 4. in 14. 5. 2013. V raziskavo so bili zajeti prebivalci, rezidenti v državi, stari 15 let in več. V Sloveniji je bilo v raziskavo zajetih 1.017 vprašanih.

¹⁷⁰ Vir za leto 2013 je Politbarometer (september 2012 – november 2013).

¹⁷¹ Po podatkih Politbarometra (november 2013) se je delež prebivalstva, ki je izrazilo nezadovoljstvo z demokracijo, v letu 2013 povečal na 88,3 % (2012: 81,3 %).

¹⁷² Zadnji podatki Evropske družboslovne raziskave (ESS) so za leto 2012.

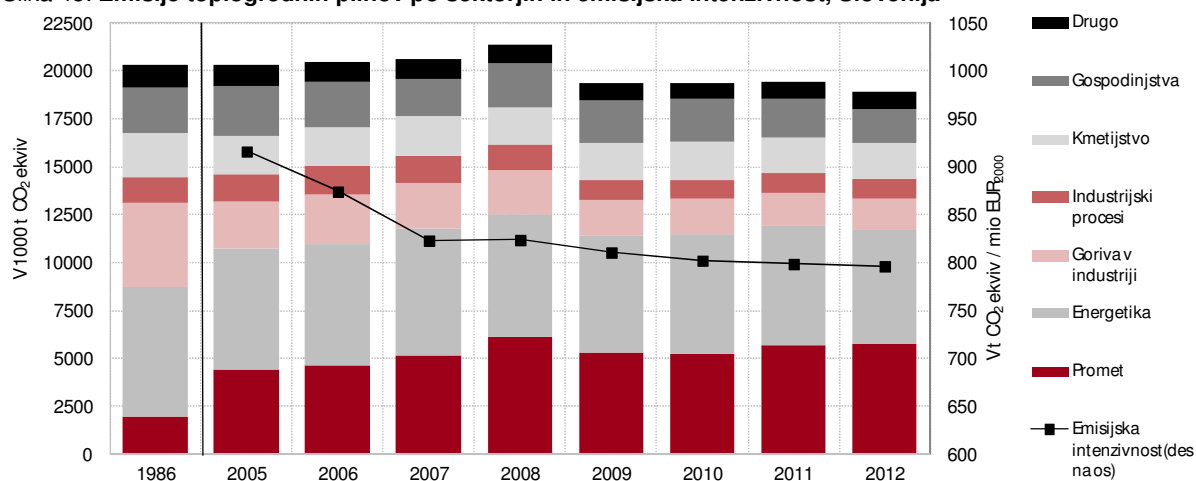
¹⁷³ Primerjava s trinajstimi državami EU, ki so vključene v ESS.

5 Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja

5.1 Integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike

Znižanje emisij toplogrednih plinov je bilo tudi v letu 2012 v veliki meri pogojeno s padcem gospodarske aktivnosti, nadaljevala pa se je rast že sicer visokih izpustov iz prometa. K 2,8–odstotnem znižanju emisij toplogrednih plinov (TGP) v letu 2012 sta največ prispevali znižanja v energetske sektorju in gospodinjstvih, nadaljevalo se je tudi zniževanje emisij iz industrije, prisotno že od leta 2006. Po visoki rasti v predhodnem letu, pa so se nadalje povečale emisije iz prometa, ki so bile v letu 2012 edini naraščajoči vir emisij. Promet v Sloveniji predstavlja približno polovico vseh emisij, ki niso vključene v Evropski sistem trgovanja z izpusti (EU ETS) in so ključne za izpolnjevanje mednarodnih zavez. To je še posebej pomembno za cilje do leta 2020, medtem ko je gospodarska kriza Slovenijo postavila na pot doseganja Kjotskih ciljev (glej indikator 5.1). Po vrhu v letu 2008, se je namreč pod vplivom krize raven emisij TGP v Sloveniji precej znižala. Ob predvideni ponovni oživitvi gospodarstva bo za doseganje dolgoročnejših ciljev do leta 2020 nujno izboljšanje emisijske intenzivnosti gospodarstva, to je znižanje emisij TGP v razmerju do BDP. Emisijska intenzivnost gospodarstva se je leta 2012 znižala za 0,3 %, podobno skromen napredek pa je prisoten že od leta 2008. Slovenija tudi sicer sodi med države, kjer enoto dodane vrednosti ustvarimo z relativno visokimi izpusti. Leta 2011 je bila namreč emisijska intenzivnost v Sloveniji za 26 % višja od povprečja držav EU, leta 2005 pa za 12 %.

Slika 45: Emisije toplogrednih plinov po sektorjih in emisijska intenzivnost, Slovenija

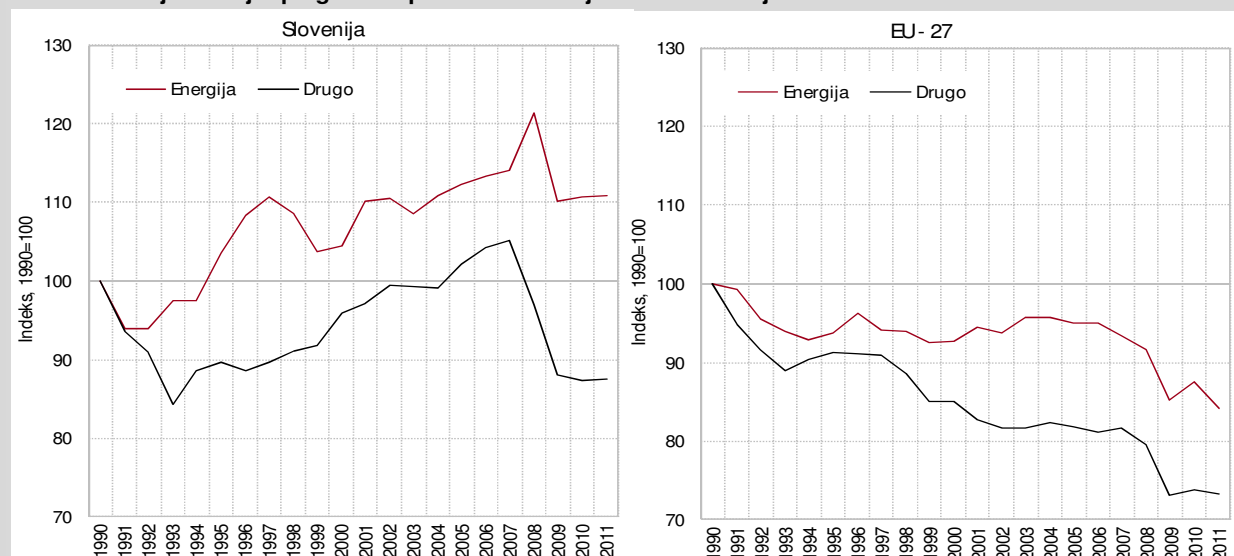

Vir: ARSO, SURS, preračuni UMAR.

Okvir 6: Dekompozicijska analiza emisij toplogrednih plinov energetskega izvora

Pritisk na rast emisij toplogrednih plinov (TGP) je v zadnjih dvajsetih letih prihajal predvsem s strani emisij energetskega izvora¹. V Sloveniji so se v obdobju 1990–2011 emisije toplogrednih plinov povečale za 5,8 %. Gospodarska kriza je sicer njihovo rast prekinila, a so bile emisije energetskega izvora leta 2011 še vedno za približno 11 % nad ravno iz leta 1990, emisije TGP iz ostalih virov pa so bile nižje za dobro desetino (-12,4 %). Tudi v povprečju držav EU so večji obseg zniževanja emisij TGP zavirale zlasti emisije, ki nastajajo v procesu zgorevanja fosilnih goriv. Njihov prevladujoč delež (v letu 2011 SI: 81,9 %, EU-27: 79,4 %) in počasnejše zniževanje (oz. v primeru Slovenije povišanje) zato rabo fosilnih goriv postavlja v središče podnebno-energetskega dialoga, kvantifikacija dejavnikov nastanka emisij energetskega izvora pa lahko prispeva k večji ciljanosti ukrepov države. Ker se dejavniki nastanka emisij TGP v daljšem časovnem obdobju spreminjajo in so odvisni tudi od širšega ekonomskega konteksta, podrobneje analiziramo predvsem obdobje od začetka izvajanja SRS, pri čemer ločimo dve podobdobji, t. j. leta hitrega gospodarskega razvoja (2005–2008) in obdobje gospodarske krize (2008–2011)².

Slika 1: Gibanje emisij toplogrednih plinov v Sloveniji in EU v obdobju 1990 – 2011

Vir: UNFCCC.

Nastanek emisij energetskega izvora smo razdelili na pet komponent, za popolno seštevnost njihovih sprememb pa smo uporabili LMDI metodo. Analiza temelji na identiteti (i), ki so jo med drugim uporabili Lee in Oh (2006) in Svetovna banka (2007), da bi zagotovili seštevnost posameznih sprememb komponent v skupno spremembo emisij v določenem časovnem intervalu pa smo uporabili logarithmic mean Divisia index (LMDI 1) metodo³. Sprememba emisij energetskega izvora v posamezni državi i med letoma T in 0 je tako vsota sprememb petih učinkov, in sicer (a) emisijske vsebnosti goriv (b) deleža fosilnih goriv v primarni rabi energije (c) energetske intenzivnosti (d) bruto domačega proizvoda na prebivalca in (e) števila prebivalcev. Učinek spremembe emisijske vsebnosti goriv je s pomočjo LMDI 1 metode izračunan na spodnji način (ii), po analogiji pa so izpeljani tudi drugi učinki. Neposredno mednarodno primerjavo z državami EU-27 zagotavljajo enotni podatkovni viri Eurostat in UNFCCC⁴.

$$GHG_t = \frac{GHG_t}{FOSS_t} \times \frac{FOSS_t}{TPES_t} \times \frac{TPES_t}{GDP_t} \times \frac{GDP_t}{POP_t} \times POP_t \quad (i)$$

$$\frac{GHG_t(T) - GHG_t(0)}{\ln GHG_t(T) - \ln GHG_t(0)} \left(\ln \frac{GHG_t(T)}{FOSS_t(T)} - \ln \frac{GHG_t(0)}{FOSS_t(0)} \right) \quad (ii)$$

¹ Gre za vse emisije TGP, ki nastajajo pri procesu zgorevanja goriv, v grobem pa vključujejo emisije sektorja energetike, prometa, industrije ter gospodinjstev.

² Leto 2005 je pomembno tudi kot izhodiščno leto za zaveze EU glede znižanja emisij TGP, povprečje let 2008–2012 pa za izpolnjevanje Kjotskih ciljev.

³ Da bi dobili seštevnost (popolno ali nepopolno) lahko uporabimo različne metode. Liu in Ang (2007) sta v obsežnem pregledu študij, ki uporabljajo različne pristope k dekompozicijski analizi preučevala njihove prednosti in slabosti ter ugotovila, da je v zadnjem času najpogostejše uporabljena rešitev t.i. LMDI 1, opisana v Ang (2005).

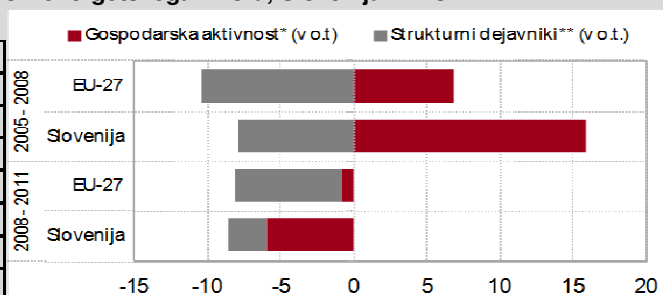
⁴ GHG–emisije zaradi rabe energije (UNFCCC); FOSS–poraba fosilnih goriv (premog, nafta, plin), TPES–oskrba z energijo, GDP–bruto domači proizvod v stalnih cenah, POP–število prebivalcev na dan 1.1. (vsi Eurostat).

Okvir 5: Dekompozicijska analiza emisij toplogrednih plinov energetskega izvora (nadaljevanje)

V obdobju 2005–2008 strukturni premiki v smeri nižje energetske intenzivnosti niso v zadostni meri ublažili pritiskov hitre gospodarske rasti, zaradi česar so se emisije TGP v Sloveniji povečale. Hiter gospodarski razvoj Slovenije v obdobju od vstopa v EU do gospodarske krize se je odrazil v povečanju emisij TGP energetskega izvora (+7,9 %). K njihovi rasti je prispeval tudi povečan delež fosilnih goriv v skupni oskrbi z energijo, ki je pod vplivom močnega povpraševanja po energiji in nezadostnega povečevanja kapacitet pri obnovljivih virih ni bilo mogoče v celoti nadomestiti z nefosilnimi viri energije. V nasprotju z nekaterimi drugimi hitreje rastočimi članicami EU, Slovenija pritiskov na rast emisij tudi ni uspela v celoti blažiti z učinkovitejšo rabo energije oz. v smeri znižanja porabe skupne energije na enoto BDP. V povprečju EU-27 je, ob sicer relativno počasnejši gospodarski rasti, ravno učinek znižanja energetske intenzivnosti v največji meri zaježil obseg emisij, ki so se v tistem obdobju znižale za 3,7 %.

Tabela in slika: Prispevki dejavnikov rasti emisij TGP energetskega izvora, Slovenija in EU-27

Prispevek dejavnika	2005 - 2008		2008 - 2011	
	SI	EU-27	SI	EU-27
Emisijska vsebnost goriv (o.t.)	0,3	-1,0	3,0	0,7
Delež fosilnih goriv (o.t.)	1,4	-1,4	-5,5	-3,2
Energetska intenzivnost (o.t.)	-9,6	-8,1	-0,2	-4,8
BDP na prebivalca (o.t.)	15,3	5,6	-7,8	-1,8
Število prebivalcev (o.t.)	0,6	1,2	1,9	1,0
Rast emisij TGP zaradi rabe energije (%)	7,9	-3,7	-8,6	-8,2

Vir: UNFCCC, Eurostat; preračuni UMAR. Opomba: * vsota dejavnikov spremembe BDP na prebivalca in števila prebivalcev, ** vsota dejavnikov spremembe emisijske vsebnosti goriv, deleža fosilnih goriv in energetske intenzivnosti gospodarstva.

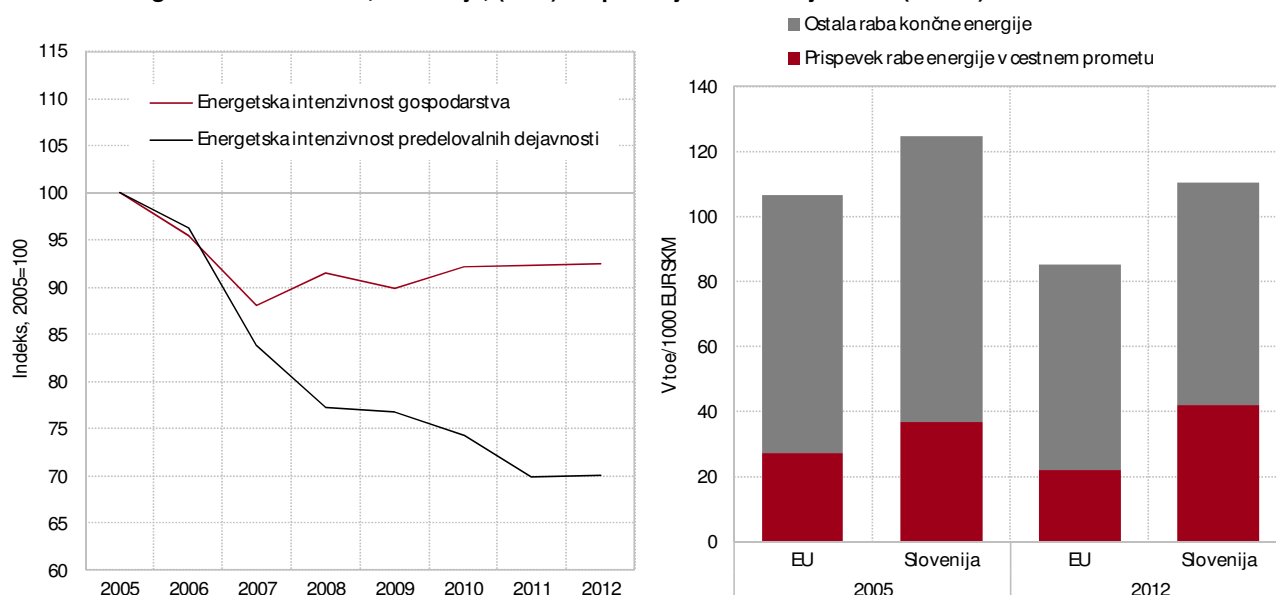
Relativno visok padec emisij energetskega izvora v obdobju 2008–2011 (-8,6 %) je bil primerljiv znižanju na ravni EU (-8,2 %), a je k znižanju v Sloveniji pomembno prispeval večji padec BDP. Padec gospodarske aktivnosti v Sloveniji je bil od začetka gospodarske krize med največjimi v EU, s tem pa tudi prispevek dejavnika gospodarske aktivnosti k emisijam TGP. V nasprotju s predhodnim obdobjem je k znižanju emisij TGP pri nas prispeval tudi nižji delež fosilnih goriv v skupni porabi, povečala se je npr. raba obnovljivih virov. V strukturi fosilnih goriv pa je prišlo do spremembe v smeri večjega deleža porabe naftnih derivatov in premoga, katerih izpusti so višji kot pri plinu, s čimer se je povečal učinek emisijske vsebnosti fosilnih goriv. Večje znižanje emisij so v obdobju 2008–2011 omejevala tudi neugodna gibanja v energetske intenzivnosti gospodarstva, ki je ostala praktično nespremenjena. Učinkovitejšo rabo energije, ki je lahko pomemben dejavnik znižanja stroškov gospodarstva, so države EU v povprečju izkoristile precej bolje. Učinka znižanja energetske intenzivnosti in manjšega deleža rabe fosilnih goriv sta na ravni EU k znižanju emisij prispevala celo več kot krčenje gospodarske aktivnosti. Skupen vpliv dejavnikov, ki jih je z vidika nastajanja emisij potrebno zniževati in podpirajo rast gospodarske aktivnosti ob hkratnem zniževanju emisij TGP (emisijska vsebnost goriv, delež fosilnih goriv in energetska intenzivnost) je bil v Sloveniji skromen (-2,7 o. t.) in precej nižji kot v povprečju EU držav (-7,4 o. t.).

Delež obnovljivih virov energije (OVE) se je v razmerah nizkega povpraševanja po energentih leta 2012 nadalje povišal. Ob znižanju skupne porabe končne energije, se je raba OVE v letu 2012 povišala (za 2,8 %), s tem pa tudi njihov delež v bruto končni rabi energije (SI: 20,2 %, povprečje EU: 14,1 %). Ob ugodnih hidroloških razmerah in povečanju novih kapacitet pri proizvodnji sončne energije ter istočasnem manjšem povpraševanju po energentih ocenjujemo, da se je delež OVE v letu 2013 nadalje povišal, na okoli 21 %. Slovenija v primerjavi s povprečjem EU z OVE pokrije višji delež povpraševanja po energiji. Raba OVE je namreč močno pogojena z naravni danostmi, ki so pri nas ugodne predvsem z vidika izkoriščanja lesa za toplotno energijo in hidroenergije za pridobivanje elektrike. Ostali OVE imajo pri nas precej manj pomembno vlogo, razkorak do povprečja EU pa je opazen predvsem pri izkoriščanju vetrne energije. Čeprav so se spodbude za proizvodnjo energije iz OVE od leta 2005 povečale, k čemur je pomembno prispevala sprememba strukture podpor v prid dražji sončni energiji, pa Slovenija po deležu OVE iz manj tradicionalnih virov (sončna, vetrna, geotermalna in bioplin) zaostaja za povprečjem EU. V primerjavi s povprečjem EU se je tudi raba vseh OVE v obdobju 2005–2012 pri nas povečala manj, za 27,2 % (v EU za 51,2 %). Hkrati je bil v omenjenem obdobju v EU opazen tudi premik v smeri učinkovitejše rabe energije, ki predstavlja pomemben dejavnik zaježitve stroškov gradnje dodatnih kapacitet obnovljivih in neobnovljivih virov energije. V okviru ciljev do leta 2020 se je Slovenija zavezala, da bo dosegla 25-odstotni delež OVE v bruto končni rabi energije (EU: 20 %). Višje povpraševanje po energentih, še posebej v prometu, kjer imajo OVE majhen delež, bi v primeru okrepljene gospodarske aktivnosti in v odsotnosti ukrepov za učinkovitejšo rabo energije, lahko ogrozilo dosego tega cilja.

K prihrankom energije je pomembno prispevala nizka gospodarska aktivnost. Poleg znižanja emisij TGP in povečevanja deleža OVE, je cilj podnebno-energetskega paketa držav EU tudi 20-odstotni prihranek energije do leta 2020 glede na predvideno rabo. Pri dveh tretjinah držav EU to pomeni znižanje *primarne rabe energije* glede na izhodiščno leto 2005, v Sloveniji in nekaterih drugih novih članicah, kjer se je tudi zaradi dohitevanja gospodarske razvitosti predvidevalo višje povpraševanje po energiji, pa omejevanje rasti. Sloveniji je tako dovoljeno povišanje za 4,2 % v primerjavi z letom 2005 (leta 2012 je bila za 1,9 % nižja glede na leto 2005), v povprečju EU-28 pa znižanje primarne rabe energije za 13,4 % (leta 2012 –7,5 %). K večjemu prihranku so v večini držav prispevale tudi slabše gospodarske razmere od predvidenih. To velja tudi za Slovenijo, kjer se je v letu 2012 gospodarska aktivnost ponovno znižala (za 2,5 %), kar je vplivalo tudi na nadaljnje znižanje rabe primarne energije (za 3,8 %). Cilj 20-odstotnega prihranka je za države EU določen tudi pri *rabi končne energije*, kjer pa je zaradi večjega prispevka goriv iz prometa¹⁷⁴ položaj Slovenije pri doseganju cilja in v primerjavi z ostalimi članicami nekoliko slabši¹⁷⁵.

Ključni dejavnik visoke energetske intenzivnosti slovenskega gospodarstva tudi v letu 2012 ostaja raba energije v prometu. V obdobju 2005–2012 se je v EU raba končne energije v povprečju znižala (za 7,2 %), v Sloveniji pa je ostala skoraj nespremenjena (-0,9 %). Sektorski prerez pokaže, da je bilo znižanje rabe energije v industriji pri nas precej višje kot v EU, znižala se je tudi raba energentov v gospodinjstvih, varčnejšo rabo v teh sektorjih pa je v Sloveniji izničila povečana poraba goriv v prometu. Ta je predstavljala tudi ključni pritisk na rabo energije v času krize, zaradi česar se je energetska intenzivnost gospodarstva, merjena z rabo končne energije na enoto BDP, od leta 2008 v Sloveniji celo nekoliko povečala in je bila leta 2012 že za 33 % višja od povprečja EU¹⁷⁶ (leta 2005 je EU raven presegala za 17 %). Ob nadaljevanju visoke energetske intenzivnosti gospodarstva bodo ob predvideni oživitvi gospodarske aktivnosti ciljni energetski prihranki postali težje dosegljivi in bodo zahtevali dodatne ukrepe za učinkovito rabo energije.

Slika 46: Energetska intenzivnost, Slovenija, (levo) ter primerjava Slovenije in EU (desno)

Vir: Eurostat Portal page – Environment and Energy - Energy, Eurostat Portal page – Economy and Finance – National Accounts, 2014; preračuni UMAR.

Po šestih letih zniževanja je energetska intenzivnost v predelovalnih dejavnostih v letu 2012 ostala nespremenjena, delež emisijsko intenzivnejših panog pa se je od začetka krize še nekoliko povečal. Leta 2012 je bilo v predelovalnih dejavnostih na enoto ustvarjene dodane vrednosti porabljene približno toliko energije kot leto

¹⁷⁴ Končna raba energije je raba primarne energije, zmanjšana za rabo energije v pretvorbah, lastno rabo energije in izgube. Promet ima v končni rabi energije višji delež kot v primarni, zato je ob naraščanju energetske porabe prometnega sektorja njegov vpliv pri končni rabi večji.

¹⁷⁵ Sloveniji je dovoljeno povišanje za 3,9 % v primerjavi z letom 2005 (leta 2012 je bila za 0,9 % nižja glede na leto 2005), v povprečju EU-28 pa znižanje primarne rabe energije za 8,7 % (leta 2012 –7,2 %).

¹⁷⁶ Pri medčasovni primerjavi upoštevamo kazalnik primerjave primarne energije na enoto ustvarjenega BDP v stalnih cenah, zaradi večje metodološke ustreznosti pa se primerjava med državami v posameznem letu spremlja v standardih kupne moči (SKM).

pred tem. S tem se je prekinilo zniževanje energetske intenzivnosti predelovalnih dejavnosti, ki je bilo posebej izrazito v obdobju 2006–2008. Podrobnejša analiza¹⁷⁷ porabe energije kaže, da je to posledica odsotnosti prispevka učinkovitejše rabe oz. znižanja energetske intenzivnosti na ravni posameznih panog v letu 2012. Ta učinek je še posebej pomemben z vidika zagotavljanja izvozne konkurenčnosti, predvsem v panogah kjer raba energije predstavlja pomemben del stroškov. V letu 2012 je k poslabšanju energetske učinkovitosti največ prispevala ravno energetska najintenzivnejša proizvodnja kovin¹⁷⁸. Kljub manj ugodnim gibanjem v zadnjem analiziranem letu se je energetska intenzivnost predelovalnih dejavnosti od leta 2005 znižala precej bolj kot v povprečju gospodarstva, vključno s panogami, kjer imajo davčni in drugi instrumenti države večji vpliv (npr. promet). Zniževanje energetske intenzivnosti predelovalnih dejavnosti je bilo od leta 2005 tudi bolj izrazito kot v povprečju EU, a ga še vedno presegamo. To bi lahko delno pripisali industrijski strukturi, ki bolj kot v drugih državah sloni na panogah, kjer se v proizvodnih procesih porabi več energije. V določeni meri to potrjuje tudi nadpovprečen delež emisijsko intenzivnih panog¹⁷⁹ pri nas, ki se od leta 2010 giblje na podobni ravni (na slabi četrtini), a je višji kot ob začetku izvajanja SRS (2005) in od predkrizne ravni (2008). Z izjemo papirne industrije je v Sloveniji višji kot v povprečju EU delež vseh emisijsko intenzivnih panog (kemične industrije, proizvodnje kovin in nekovin) v skupni dodani vrednosti gospodarstva.

Obseg vseh vrst blagovnih prevozov se je zaradi tranzitne lege Slovenije od leta 2005 močno povečal, napredek v smeri trajnostno bolj sprejemljivih oblik blagovnega prevoza pa ovira tudi zastarela železniška infrastruktura. Delež cestnega blagovnega prometa je vrh dosegel v letu 2009, od takrat pa je ob siceršnjih letnih nihanjih mogoče zaznati tendenco upadanja (82,1 % leta 2012 in 81,4 % v prvih treh četrtletjih 2013). Delež cestnega blagovnega prometa je sicer precej nad povprečjem držav EU (75,1 %), kjer se je preusmerjanje prevoza na trajnostno bolj sprejemljive oblike (po železnici in vodi) nadaljevalo tudi v letu 2012. V obdobju 2005–2012 se je močno povečal obseg opravljenih prevozov slovenskih cestnih prevoznikov (44 %). K temu je prispevalo povišanje prevozov po tujini, na ozemlju Slovenije pa se po naših ocenah povečujejo predvsem prevozi tujih cestnih prevoznikov. Precej manj (za 7 %) se je v analiziranem obdobju povečal obseg železniškega prometa. V nasprotju s Slovenijo se je med letoma 2005 in 2012 v povprečju EU znižal tako obseg prepeljanega blaga po cestah (-7 %) kot po železnicah (-2,3 %). Po obsegu obeh oblik prevoza blaga na prebivalca tako že močno presegamo povprečje EU, leta 2012 več kot 2-krat. Na to vpliva tranzitna lega Slovenije na križišču V. in X. evropskega koridorja in povečanje zunanjetrgovinskih blagovnih tokov skozi Slovenijo ob širitvah EU. Hitreje povečevanje železniškega blagovnega prometa pa zavira zastarela infrastruktura, predvsem povezava do koprškega pristanišča, ki je v analiziranem obdobju v pretežni meri prispeval k povečanju obsega prepeljanega blaga po železnicah. Ob sicer moderni cestni infrastrukturi, kjer se po gostoti avtocestnega omrežja na prebivalca uvrščamo v sam vrh držav EU, pa povečan obseg prevozov in s tem prihodki od cestninjenja ne zadostujejo za prvotno predvideno shemo odplačil gradnje in vzdrževalnih del ob višji obremenjenosti slovenskih cest. Tudi zaradi tega so se z letom 2014 podražile vinjete in cestninjenje tovornih vozil z najnižjimi emisijskimi standardi, DARS pa je pričel s prestrukturiranjem posojil.

Leta 2012 so se prihodki od okoljskih davkov povišali, zaradi obsežne rabe energentov v cestnem prometu pa ostajajo visoko nad povprečjem EU. Prihodki od okoljskih davkov so se leta 2012 nominalno povišali za 8 %, na 3,8 % BDP¹⁸⁰ in so glede na povprečje EU visoki (2,4 %). Razlika do držav EU je posledica večjih prilivov od *davkov na energijo* (SI: 3,1 % BDP, EU: 1,8 % BDP). Ob nižji obdavčitvi energentov v Sloveniji kot v povprečju EU, so višji prihodki posledica njihove obsežne rabe, predvsem pogonskih goriv v prometu¹⁸¹. Na nadaljnjo rast prihodkov od davkov na energijo je v letu 2012 vplivalo povišanje trošarin in julija uvedena CO₂ dajatev na pogonska goriva, v nasprotju z gibanji iz preteklih let, pa je manj prispevalo povišanje količin prodanih goriv. Vpliv obdavčitve goriv na stroške in s tem konkurenčnost najbolj izpostavljene dejavnosti prometa, pa je glede na začrtane okvire EU še vedno majhen. Leta 2009 uvedena shema za komercialni dizel namreč prevoznikom, ki gorivo kupijo v Sloveniji, omogoča vračilo trošarine¹⁸² do minimalnega zneska, določenega na ravni EU. Po drugi strani takšni ukrepi preko cenovnih signalov slabijo energetske in okoljske učinkovitost obdavčitve energije. Tudi vpliv *davkov na transport* na

¹⁷⁷ Dekompozicijska analiza spremembo končne rabe energije v predelovalnih dejavnostih razčleni na tri sklope dejavnikov: spremembo obsega proizvodnje, strukture predelovalnih dejavnosti ter spremembo energetske intenzivnosti znotraj posameznih panog (glej kazalnik 5.2).

¹⁷⁸ Ob 1,1-odstotnem povišanju proizvodnje glede na preteklo leto se je poraba energije v tej panogi povečala za 6,1 %. V proizvodnji kovin so se stroški energije v razmerju do poslovnih prihodkov povečali na 13,2 %, povprečje vseh panog predelovalnih dejavnosti pa je bilo 4,5 %.

¹⁷⁹ Opredeljene po metodologiji Svetovne banke.

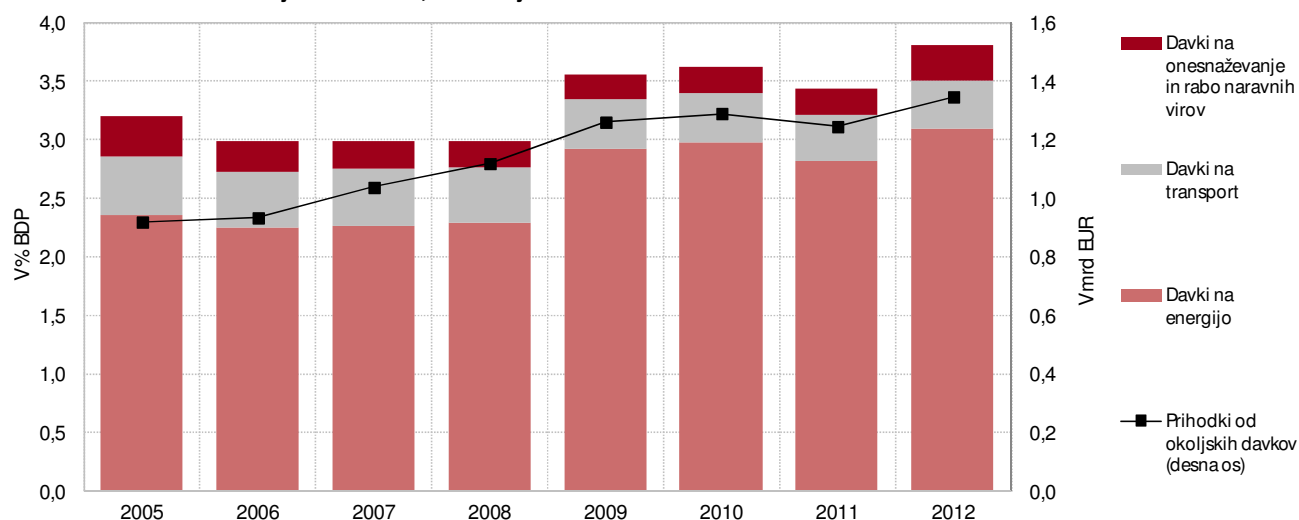
¹⁸⁰ Povišanje v razmerju do BDP je bilo veliko tudi zaradi precejšnjega znižanja BDP v letu 2012.

¹⁸¹ Poleg njihovega nadpovprečnega vpliva na porabo energije in s tem energetske intenzivnosti pri nas, so pogonska goriva navadno precej bolj obdavčena od drugih energentov, njihov visok delež v strukturi energentov pa tako dodatno povečuje prihodke od davkov na energijo.

¹⁸² Leta 2012 je bilo iz treh shem vračil (za komercialni dizel, pogon kmetijske in gozdarske mehanizacije in industrijsko komercialni namen), ki se uvrščajo med okolju škodljive subvencije, povrnjenih 49,3 mio EUR trošarin.

konkurenčnost gospodarstva je relativno majhen, saj večina (65 %) teh davkov neposredno bremeni gospodinjstva¹⁸³. Kljub obsežnemu lastništvu in rabi prevoznih sredstev so bili prihodki od davkov na transport leta 2012 pri nas nižji kot v EU (0,4 % BDP, EU: 0,5 %). Na njihovo znižanje¹⁸⁴ je v letu 2012 vplivalo predvsem nadaljnje krčenje povpraševanja po novih vozilih, kar je kljub julija uvedeni dodatni obdavčitvi vozil z večjimi motorji, znižalo prihodke od davka na nova motorna vozila. Pod vplivom novembrskega povišanja letnih dajatev ob registraciji vozil pa so se nekoliko povišali prihodki iz tega naslova, katerih vpliv bo, ob dodatnem povišanju julija 2013, opaznejši v letih 2013 in 2014. *Davki na onesnaževanje in rabo virov* so v Sloveniji in tudi v večini drugih držav EU relativno skromen vir javnofinančnih prihodkov (0,3 % BDP; EU: 0,1 % BDP), a lahko predstavljajo pomemben instrument pri omejevanju onesnaževanja, ravnanju z odpadki in učinkoviti rabi virov.

Slika 47: Prihodki od okoljskih davkov, Slovenija

Vir: Eurostat Portal page – Environment and Energy, 2014.

Leta 2012 se je prekinilo povečevanje državnih proračunskih sredstev za raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) za okoljske in energetske namene. Državna sredstva za *okoljske raziskave* so se na letni ravni realno zmanjšala za 25 %, za *energetske raziskave* pa za 34,5 %. Takšna gibanja so odraz varčevalnih ukrepov in posledičnih precejšnjih krčenj večine državnih proračunskih sredstev za RRD v letu 2012¹⁸⁵, a je bilo za okoljske in energetske raziskave skupaj državno financiranje še vedno na višji ravni kot pred krizo. Na področju *zelenih patentov* oz. patentov, povezanih z okoljskimi tehnologijami¹⁸⁶ v letu 2010, ki je zadnje, za katerega so na voljo podatki, ni prišlo do pomembnejšega napredka. Slovenski prijavitelji pri EPO so vložili zgolj štiri prve patentne prijave, v obdobju 2005–2010 pa skupaj 21. Največ jih še naprej ostaja povezanih s pridobivanjem energije iz obnovljivih virov, natančneje sončno, termalno ter fotovoltaično energijo. Skromen obseg zelenih patentov v Sloveniji je tudi odraz v splošnem šibke inovacijske dejavnosti, merjene s številom patentnih prijav na milijon prebivalcev¹⁸⁷. V obdobju 2005–2010 so slovenski prijavitelji pri EPO vložili 10,4 prve patentne prijave na milijon prebivalcev, evropsko povprečje pa je bilo precej večje (51,1). Nizek obseg zelenih patentov pa tudi na splošno¹⁸⁸ skromno izkoriščanje potenciala hitro

¹⁸³ S tem vpliva na kupno moč gospodinjstev, analiza vpliva na konkurenčnost pa je pomembna predvsem v dejavnosti prometa. Ta je bil po podatkih SURS v letu 2011 neposreden zavezanec za plačilo 6 % davkov na transport.

¹⁸⁴ Kljub nekaterim ukrepom v smeri povečanja obdavčitve prevoznih sredstev so se prihodki iz davkov na transport v letu 2012 znižali za 1,5 %, v razmerju do BDP pa so se ohranili na ravni predhodnega leta (0,4 % BDP). V preteklih letih je bil na tem področju narejen tudi napredek v smeri večje vključenosti okoljskih kriterijev pri določanju višine obdavčitve.

¹⁸⁵ Vlaganja poslovnega, torej zasebnega, sektorja so se realno povečala za 2,8 %. V letu 2011 (zadnji razpoložljivi podatek) sta dejavnosti energetike in okolja (SKD D in SKD E) za raziskave realno namenili za 150 % več sredstev kot leto prej.

¹⁸⁶ Med zelene patente se uvrščajo naslednje z okoljem povezane tehnologije: splošno okoljsko upravljanje (zmanjšanje onesnaževanja zraka, vode, upravljanje z odpadki, sanacija tal, okoljski nadzor), pridobivanje energije iz obnovljivih in nefosilnih virov (energija vetra, sončna termalna, sončna fotovoltaična, geotermalna itn.), tehnologije izogrevanja s potencialom omejevanja škodljivih vplivov fosilnih goriv, tehnologije, ki posredno prispevajo k omejevanju emisij (skladiščenje energije, gorivne celice), zmanjševanje emisij in gorivna učinkovitost v transportu (električna, hibridna vozila), energijska učinkovitost v stavbah in razsvetljava (OECD Towards Green Growth, 2011).

¹⁸⁷ Glej tudi kazalnik 2.5.

¹⁸⁸ Ključno vlogo bodo imele eko-inovacije, ki bodo morale preseči obstoječe miselne okvirje, saj gre pri teh za spremembe v proizvodnih procesih in se odražajo tako v izdelkih, storitvah, trženju, potrošnji, organizacijskih metodah ipd. (povzeto po EIO - Annual Report 2012, 2013).

rastočega globalnega trga okoljskih tehnologij¹⁸⁹ pomeni še neizkoriščene priložnosti za slovensko raziskovalno-razvojno dejavnost in trajnostno gospodarsko rast.

Tabela 15: **Državna proračunska sredstva za okolje in energijo, v % celotnih državnih proračunskih sredstev za RRD***

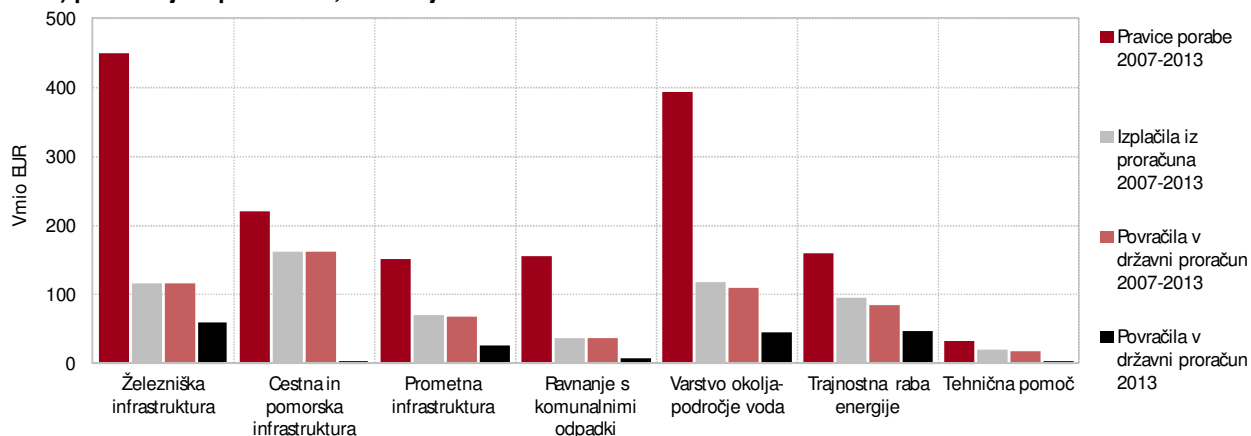
	Slovenija						EU					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Okolje	1,36	3,51	2,27	3,27	3,36	2,98	2,65	2,88	2,79	2,67	2,55	2,57
Energija	1,07	1,11	1,58	1,99	3,59	2,79	3,13	3,74	3,62	4,13	4,09	4,01

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2013.

Opomba: * V skladu z mednarodno metodologijo Frascati gre za finančna sredstva, ki jih država nameni za izvajanje RRD znotraj države ter v tujini, ne glede na sektor izvajanja (OECD, 2002).

Črpanje sredstev EU v okviru kohezijske politike za prometno in okoljsko infrastrukturo se je v letu 2013 pospešilo, a je na tem področju še vedno skromno. Za projekte Operativnega programa okoljske in prometne infrastrukture (OP ROPI) je bilo v letu 2013 namenjenih in s strani EU že povrnjenih 193,3 mio EUR, kar je precej več kot leta 2012 (108,6 mio EUR). Za celotno obdobje druge finančne perspektive (2007–2013) je za programe OP ROPI iz proračuna EU predvidenih 1.577 mio EUR kohezijskih sredstev, kljub pospešitvi črpanja v zadnjih letih pa je bilo do sedaj v proračun RS povrnjenih le 598,2 mio EUR oz. manj kot 40 % pravic porabe¹⁹⁰. Med posameznimi razvojnimi prioritetami po skromnem črpanju izstopajo tri področja, in sicer ravnanje s komunalnimi odpadki (24 % pravic porabe¹⁹¹), področje voda (28 %) ter najobsežnejše področje železniške infrastrukture (26 %), katerega največji projekt, to je izgradnja drugega tira železniške proge Divača–Koper, je bil leta 2012 prestavljen v naslednje finančno obdobje. Uspešnost črpanja sredstev za OP ROPI je v tej finančni perspektivi najvišja na področju cestne in pomorske infrastrukture (73 %), v zadnjem času pa tudi na področju trajnostne rabe energije (53 %). Z namenom zmanjšanja izgube evropskih sredstev so se tudi v letu 2013 nadaljevali ukrepi podeljevanja t. i. »dodatnih pravic porabe« za projekte, kjer ni predvidenih težav z njihovo izvedbo. Na uspešnost črpanja so namreč predvsem od začetka krize vplivale težave z zagotavljanjem sredstev za soudeležbo s strani države oz. občin in likvidnostne težave izvajalcev, nadaljevale pa so se tudi težave s pripravo investicijskih dokumentacij in pridobivanjem okoljskih dovoljenj.

Slika 48: **Sredstva EU v okviru kohezijske politike za Operativni program okoljske in prometne infrastrukture (OP ROPI) po razvojnih prioritetah, Slovenija**

Vir: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, 2014.

Količine nastalih odpadkov so se v letu 2012 nadalje znižale, izboljšuje se tudi ravnanje s komunalnimi odpadki. V Sloveniji je leta 2012 nastalo približno 4,4 mio ton odpadkov, od tega približno 85 % v proizvodnih in storitvenih dejavnostih, ostalo predstavljajo komunalni odpadki. Količina nastalih odpadkov se znižuje od leta 2009¹⁹², k čemur je prispevalo tudi krčenje gospodarske aktivnosti. Med odpadki iz proizvodnih in storitvenih dejavnosti so leta 2012 največji delež (skoraj tretjino) zavzemali mineralni odpadki, katerih večina izvira iz dejavnosti oskrbe z energijo

¹⁸⁹ V obdobju 2007–2010 se je globalni trg okoljskih tehnologij povečeval po 11,8 % letno (GreenTech made in Germany 3.0, 2012).

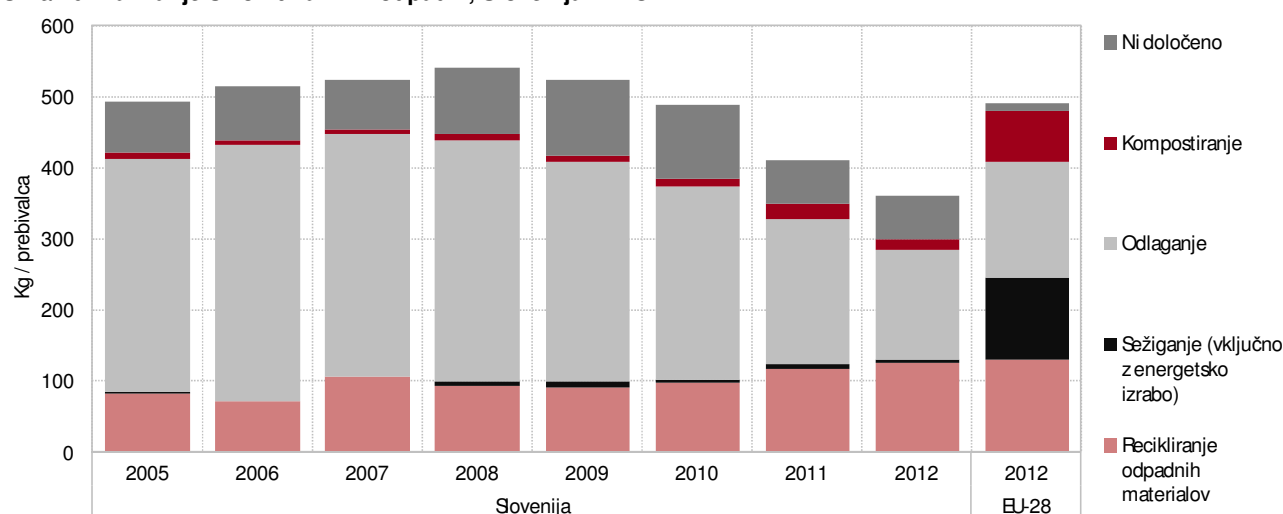
¹⁹⁰ Skladno s pravilom n+2/3 se sredstva odobrena v letu n lahko porabijo v naslednjih dveh oz. treh letih, t. j. najkasneje do leta 2015.

¹⁹¹ Delež povrnjenih sredstev v proračuna RS v za to področje predvidenih sredstvih za celotno obdobje 2007–2013.

¹⁹² V obdobju 2009–2011 se je količina nastalih odpadkov zniževala, neposredna primerjava pa za leto 2012 ni mogoča zaradi nove Uredbe o odpadkih, ki je uvedla pojem stranskega proizvoda, kar je vplivalo na obsežno znižanje količin poročanih nastalih odpadkov v proizvodnih in storitvenih dejavnostih.

(večinoma pepel iz kurilnih naprav na premog) in gradbenega sektorja. V segmentu *komunalnih odpadkov* so se v letu 2012 nadalje znižale količine odpadkov, izboljšalo pa se je tudi ravnanje z njimi¹⁹³. V Sloveniji nastane manj teh odpadkov kot v povprečju EU (Slovenija: 362 kg/prebivalca; EU: 492 kg/prebivalca), kar je pogojeno tudi s splošno ravno razvitosti. Delež odloženih odpadkov, ki predstavljajo izgubo materialnih virov ter nevarnost onesnaževanja zraka in voda, se je leta 2012 nadalje znižal (na 42,3 %), a je bil še vedno višji kot v povprečju EU (33,3 %)¹⁹⁴. Povečal pa se je delež recikliranih ali kompostiranih odpadkov, na 39,5 %, kar je na ravni evropskega povprečja¹⁹⁵. Kljub manjšim količinam nastalih odpadkov pa po zadnjih mednarodno primerljivih podatkih Slovenija sodi v sam vrh po številu zaposlenih v dejavnosti zbiranja, odvoza in ravnanja z odpadki ter pridobivanja sekundarnih surovin (E38) na 1.000 prebivalcev¹⁹⁶, kar bi lahko pomenilo manjšo učinkovitost močno razvejane mreže izvajalcev komunalnih storitev zbiranja in odvoza odpadkov pri nas. Število zaposlenih v gospodarskih družbah se je po podatkih AJPES v letih 2008–2012 povečalo za skoraj petino, najbolj v segmentu pridobivanja sekundarnih surovin. Slednje lahko delno pripišemo omejenosti naravnih virov, zaradi česar postajajo odpadki vse pomembnejši vir sekundarnih surovin.

Slika 49: Ravnanje s komunalnimi odpadki, Slovenija in EU

Vir: Eurostat Portal Page - Environment, 2014.

Snovna produktivnost se je od začetka gospodarske krize povečala zaradi spremenjene strukture gospodarstva in racionalnejše rabe virov, bila pa je še nekoliko pod povprečjem EU. Snovna produktivnost je kazalnik trajnostne potrošnje in proizvodnje, predstavlja pa razmerje med BDP ter surovinami in materiali, porabljenimi v posamezni državi. V Sloveniji je bila snovna produktivnost leta 2011¹⁹⁷ na ravni 85 % povprečja EU-27, v primerjavi z letom prej pa se je zaostanek do EU zmanjšal kar za 12 o. t. Nižjo snovno produktivnost potrjuje tudi analiza na osnovi tabel ponudbe in porabe, po kateri je imela Slovenija na ravni celotnega gospodarstva nadpovprečno visok delež stroškov surovin¹⁹⁸. To je posledica strukture gospodarstva, ki je bolj kot v povprečju drugih članic EU slonela na dejavnostih, pri katerih je raba materiala obsežna, poleg tega pa je bil pri nas nadpovprečen delež stroškov na ravni večine primerljivih panog, kar nakazuje manj učinkovito rabo surovin. Poleg večjega pritiska na omejene naravne vire, učinkovitost rabe surovin vpliva tudi na konkurenčnost, zlasti izvozno usmerjenih predelovalnih dejavnosti, razlika do EU pa je bila največja pri nekaterih tehnološko zahtevnejših panogah¹⁹⁹. Obsežnejša raba surovin se je kazala tudi v gospodarskih panogah, ki so pretežno usmerjene na domači trg (glede na EU je v ospredju npr. gradbeništvo), skupni

¹⁹³ Trajnostno ravnanje z odpadki temelji na načelih hierarhije: najbolj bi si morali prizadevati za preprečevanje nastajanja odpadkov, sledijo pa ponovna uporaba, recikliranje, energetska predelava, kamor spada tudi sežiganje, in šele na koncu odlaganje.

¹⁹⁴ Razlike v ravnanju z odpadki so med državami EU velike. V Nemčiji, Belgiji, na Nizozemskem in Švedskem je bilo leta 2012 odloženih manj kot 2 % nastalih komunalnih odpadkov.

¹⁹⁵ Cilj EU predvideva, da do leta 2020 države članice vsaj 50 % odpadkov iz gospodinjstev in drugih podobnih virov pripravijo za ponovno uporabo in recikliranje odpadnih materialov (vsaj papir, kovine, plastiko in steklo).

¹⁹⁶ Leta 2011 je bilo število zaposlenih v tej dejavnosti na 1.000 prebivalcev po podatkih Eurostat med državami EU-28 višje le na Češkem.

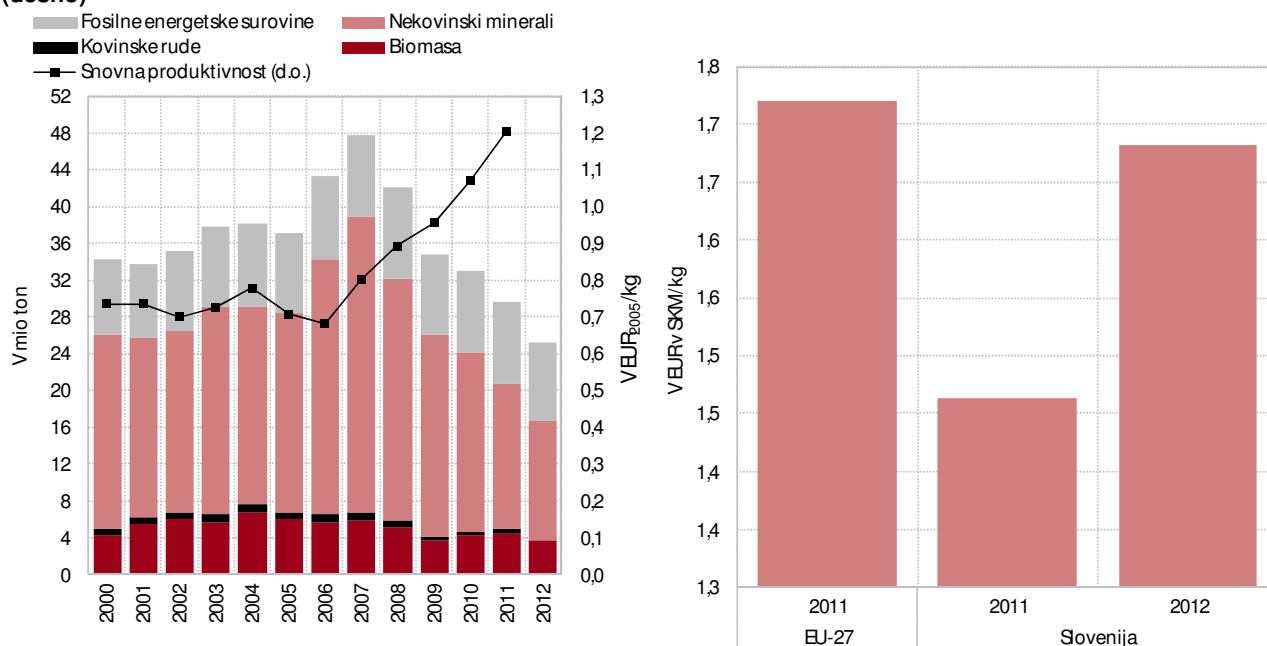
¹⁹⁷ Zadnji mednarodno primerljivi podatki, pri čemer je BDP izražen v standardih kupne moči (vir: Eurostat).

¹⁹⁸ Po zadnjih mednarodno primerljivih podatkih Eurostat je leta 2009 delež stroškov surovin v razmerju do vrednosti proizvodnje v Sloveniji po naši oceni znašal 7,9 %, v EU pa 4,8 %. Nadpovprečen je bil tudi delež porabe širše opredeljenega materiala, ki upošteva še polproizvode in končne proizvode za vmesno potrošnjo (Slovenija: 28,2 %, EU: 19,7 %).

¹⁹⁹ Predvsem pri proizvodnji električnih naprav, proizvodnji drugih strojev in naprav ter proizvodnji motornih vozil; glede na EU so v teh panogah visoki stroški rabe kovin in nekovinskih mineralnih izdelkov.

kazalnik snovne produktivnosti pa močno niha v odvisnosti od porabe nekovinskih mineralov²⁰⁰, ki ima velik vpliv predvsem zaradi teže teh proizvodov. Tako je bila v opazovanem obdobju snovna produktivnost najnižja v letih 2006 in 2007, na kar je vplivala visoka gradbena dejavnost, dodatno spodbujena z dokončanjem avtocestnega križa²⁰¹. Leta 2012 se je snovna produktivnost izboljšala peto leto zapored (za 16,7 %) in je bila kar za 62,2 % višja kot leta 2005. Podobno kot v preteklih štirih letih je k manjši skupni rabi snovi tudi v letu 2012 največ prispevala nižja raba gradbenih materialov, ob sicer precejšnjem znižanju količin večine porabljenih snovi.

Slika 50: **Domača poraba snovi in snovna produktivnost***, Slovenija (levo) ter snovna produktivnost Slovenije in EU (desno)

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje, 2014; Eurostat Portal Page – Environment, 2014; preračuni UMAR. Opomba: Odpadkov in drugih proizvodov zaradi majhnosti kategorij v sliki (levo) nismo prikazali. SKM – standard kupne moči. * Domača poraba snovi je opredeljena kot izkoriščanje domačih virov, povečano za neto uvoz snovi (uvoz-izvoz snovi), snovna produktivnost pa je razmerje med BDP in domačo porabo snovi.

Skupno obremenjevanje okolja s kmetovanjem se je tudi leta 2012 znižalo, čeprav se je površina kmetijskih zemljišč v uporabi povečala. Slovensko kmetijstvo, ki po mednarodnih primerjavah ni uvrščeno med bolj intenzivne²⁰², je obremenitve okolja v zadnjih letih večinoma zniževalo. Leta 2012 sta se ponovno znižali skupna poraba rastlinskih hranil v mineralnih gnojilih, pa tudi skupna poraba pesticidov. Njuna poraba na površino kmetijskih zemljišč se je precej znižala glede na leto prej (za okoli 8 % oz. 14 %), kot tudi glede na leto 2005 (za okoli 17 % oz. 24 %), vendar možnosti za nadaljnje zniževanje še obstajajo. Nekatere študije kažejo, da bi se poraba pesticidov ob tehnološko ustrežnejši pridelavi hrane v naslednjih desetih letih lahko znižala za nadaljnjih 10–15 %²⁰³. Posebna pozornost je namenjena kmetovanju na vodovarstvenih območjih, saj so ostanki pesticidov in gnojil najpomembnejši vir iz kmetijstva izhajajočega onesnaževanja podzemnih in posledično pitnih voda. Spremljanje njihove kakovosti v Sloveniji kaže, da je stanje v splošnem dobro in se še izboljšuje, vendar pa so nekatera področja v bližini najintenzivnejšega kmetovanja še vedno problematična. Tako je bilo v letu 2012 pri porabi pitne vode 5 % prebivalcev izpostavljenih presežnim koncentracijam pesticidov, 0,2 % prebivalcev pa presežnim koncentracijam nitratov²⁰⁴. Intenzivnost kmetovanja, merjena s povprečnimi pridelki dveh najpomembnejših poljščin, se je v letu 2012 pri pšenici povečala, pri koruzi pa pod vplivom hude poletne suše zmanjšala. Zaradi vse pogostejših sušnih obdobj, obenem pa

²⁰⁰ Gre predvsem za porabo peska in gramoza.

²⁰¹ Po podatkih preglednic porabe je raba nekovinskih materialov pri gradnji inženirskih objektov (npr. cest) nadpovprečna glede na druge gradbene dejavnosti.

²⁰² Po izbranih kazalnikih Agriculture, fishery and forestry statistics, Eurostat, 2013.

²⁰³ Vir: Urek G. in ostali, Kmetijski inštitut Slovenije, 2012.

²⁰⁴ Vir podatkov: Kazalci okolja Slovenije, Agencija RS za okolje, 2013.

visoke in naraščajoče odvisnosti Slovenije od zunanjih trgov s hrano, bi bilo ob siceršnji skrbi za morebitne negativne vplive na okolje, smiselno povečevati površino namakanih zemljišč²⁰⁵.

Površina ekološko obdelanih zemljišč se je po nekaj letih zmernejše rasti, leta 2012 precej povečala. Višja je bila za okoli 9 %, pri tem so se površine v preusmeritvi v ekološko kmetovanje, tudi s pomočjo novih podpor za preusmerjanje, povečale za okoli tretjino. Kljub tolikšni rasti pa dolgoročno zastavljeni kvantitativni cilji razvoja ekološkega kmetijstva, ki so bili glede na začetno ugodno stanje zastavljeni visoko, ne bodo doseženi²⁰⁶. Z vidika varovanja okolja bi bila zaželena večja prisotnost ekološkega kmetovanja, predvsem na varovanih območjih in rečnih ravnicah, kjer so viri podtalnice in vplivi intenzivnega kmetovanja najbolj problematični, a je prav tam prisotno najmanj²⁰⁷. Hkrati je rast ponudbe domače ekološke pridelave na trgu glede na povpraševanje prepočasna, tako da je delež slovenskih ekoloških živil v njihovi celotni prodaji le okoli 15–odstoten. Poleg tega je ekološka proizvodnja uveljavljena predvsem v živinoreji, narašča pa zlasti povpraševanje po ekološkem sadju in zelenjavi.

Ob skrbi za ohranjanje okoljevarstvene vloge gozdov bi bilo možno povečati tudi njihovo gospodarsko izkoriščenost. Slovenija sodi med države EU z najvišjim deležem gozdov, k čemur je prispevalo tudi sonaravno gospodarjenje z gozdovi. Velika površina gozdov ima ugoden vpliv na okolje, saj preprečuje erozijo tal, ščiti pred slabimi vremenskimi vplivi, izboljšuje vodne zaloge, povečuje biotsko raznovrstnost in zagotavlja pomemben ponor ogljikovega dioksida, ki je glavni povzročitelj učinka tople grede. Hkrati so gozdovi vir ekološko sprejemljive surovine, ki pa je v Sloveniji relativno slabo izkoriščen. Posek lesa se dolgoročno sicer povečuje, kljub temu pa je bil v vsem opazovanem obdobju precej nižji od možnega. V letu 2012 je bilo uresničenega 68 % možnega poseka (v letu prej 71 %), kar je pomenilo 46,4 % letnega prirasta lesa (v letu prej 47,1 %). Nekatere ocene sicer kažejo na večji posek od evidentiranega, zato je bila z novelo Zakona o gozdovih²⁰⁸ uvedena obveznost spremljanja prevoza gozdno-lesnih sortimentov s predpisano dokumentacijo. Obsežen in hitro naraščajoč izvoz nepredelane kakovostnejšega lesa predstavlja neizkoriščen potencial doseganja večje zaposlenosti in višje dodane vrednosti v nadaljnjih členih gozdno-lesne verige. Neto izvoz hlodov za žago in furnir se je tudi leta 2012 povečal, za dobrih 40 %, skupni neto izvoz lesa pa je predstavljal že več kot četrtno proizvodnje lesnih sortimentov. Glavni smeri izvoza sta Avstrija, predvsem za hlodovino iglavcev, in Italija, predvsem za les slabše kakovosti. Manjša domača poraba hlodovine je bila rezultat manjšega obsega del v gradbeni dejavnosti, stečajev gozdno-lesnih podjetij ter neugodne velikostne strukture žagarskih obratov, ki težko konkurirajo sodobnim velikim obratom v sosednjih državah. V začetku leta 2014 je žledolom v gozdovih povzročil precejšnjo škodo, ki pa bo zaradi zahtevane večletne sanacije tudi priložnost za večjo zaposlenost v sečnji in spravilu lesa. S tem povezano višjo ponudbo lesa pa bi bilo smiselno izkoristiti tudi v nadaljnjih členih gozdno-lesne verige in tako ublažiti nastalo gospodarsko škodo.

5.2 Trajno obnavljanje prebivalstva

Naraščanje števila prebivalcev Slovenije se je v zadnjih dveh letih upočasnilo (v povprečju na 0,2 % letno), predvsem zaradi odsotnosti prej visokega selitvenega prirasta. 1. 7. 2013 je v Sloveniji živelo 2.059.114 prebivalcev, kar je 2.852 več kot leto prej. Zmanjšala sta se naravni in selitveni prirast. Slednji je bil v obdobju 2005–2009 glavni razlog za rast števila prebivalcev²⁰⁹ in je bil povezan s pospešitvijo gospodarske rasti ter vstopom Slovenije v EU in schengensko območje. V zadnjih letih se je selitveni prirast predvsem zaradi poslabšanih razmer na trgu dela zelo znižal (v letih 2010–2012 skupaj se je v Slovenijo priselilo dobrih dvatisoč prebivalcev več, kot se je iz nje odselilo). Znižalo se je predvsem število priseljenih, medtem ko število odselitev manj niha. Leta 2012 se je prvič vidneje povečalo število odselitev slovenskih državljanov; bilo jih je 8.191, kar je 3.512 več kot leto prej (povprečje obdobja 2005–2011 znaša 3.500 letno). V prvih devetih mesecih leta 2013 je selitveni prirast ostal podoben kot predhodno leto, število odseljenih državljanov je bilo sicer za 12,1 % manjše kot v enakem obdobju prejšnjega leta, a še vedno visoko (5.200).

Število prebivalcev narašča počasneje tudi zaradi zmanjševanja naravnega prirasta. Naravni prirast je leta 2012 znašal 1,3 na 1.000 prebivalcev in je bil najnižji v zadnjih petih letih, a še vidneje višji kot pred letom 2008. K temu je prispevalo večje število smrti kot v predhodnem letu, število rojstev pa je ostalo na ravni leta 2011, ko se je prvič po

²⁰⁵ V Sloveniji je namakanih le okoli 1 % kmetijskih površin, kar je manj kot v povprečju EU-27 (okoli 9 %). Delež je precej višji tudi v vseh sosednjih državah, pri čemer izstopa predvsem Italija.

²⁰⁶ Cilji so zastavljeni v Akcijskem načrtu razvoja ekološkega kmetijstva do leta 2015, 2005.

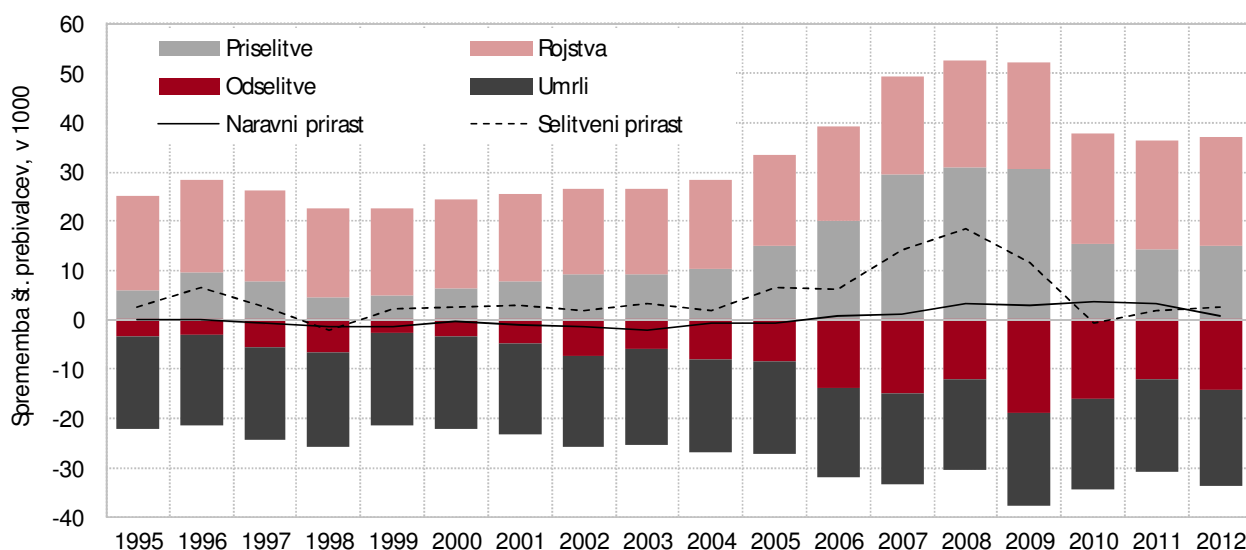
²⁰⁷ Vir: Podmernik D. in Kerma S., 2013. Izzivi ekološkega kmetijstva in turizma na ekoloških kmetijah.

²⁰⁸ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gozdovih, Ur. l. RS št. 63/2013.

²⁰⁹ To je v obdobju 2005–2009 pomenilo skoraj 11.500 več priseljenih kot odseljenih letno.

letu 2003 znižalo (za 1,8 %). Ob zmanjšanju števila žensk v rodni dobi (za okoli 5 tisoč), se je stopnja celotne rodnosti leta 2012 nekoliko povečala (z 1,56 na 1,58 otroka na žensko v rodni dobi). Stopnja rodnosti, ki zagotavlja obnavljanje generacij znaša 2,1 otroka na žensko v rodni dobi, zadnjič pa je v Sloveniji to raven dosegla pred dobrimi tridesetimi leti (1980: 2,11). Povprečna starost matere ob rojstvu otroka se je tudi leta 2012 povečala; ob rojstvu prvega otroka je znašala 28,9 leta, ob rojstvu vseh pa 30,5 leta. V zadnjih štirih letih se je sicer povečevanje povprečne starosti mater nekoliko upočasnilo. Podatki za prvih devet mesecev leta 2013 kažejo, da se zmanjševanje števila rojstev in povečevanje števila smrti, ki se je začelo leta 2011, nadaljuje. Število smrti se povečuje, saj imamo veliko starejših prebivalcev (v začetku leta 2013 je bilo več kot 90 tisoč prebivalcev starih nad 80 let), podaljševanje trajanja življenja pa se za ženske povečuje počasneje, saj je doseglo že skoraj 83 let. Umrljivost dojenčkov (otrok do 1. leta starosti) je leta 2012 upadla na 1,6 na 1.000 živorojenih, kar je najnižja vrednost kadarkoli dosežena v EU.

Slika 51: Komponente rasti števila prebivalcev, Slovenija

Vir: SI-STAT – Demografsko in socialno področje, 2013.

Materialni pogoji za ustvarjanje družine so v mednarodnih merilih ugodni ob nadaljevanju slabih gospodarskih razmer pa so se v letih 2012 in 2013 nekoliko poslabšali. Med ukrepe za ustvarjanje družine in pomoč pri dvigu kakovosti družinskega življenja nedvomno spadajo sistem starševskih nadomestil in družinski prejemki ter urejeno varstvo predšolskih otrok. V Sloveniji imamo še vedno staršem in otrokom enega najprijaznejših sistemov starševskega varstva v EU, saj ob rojstvu otroka omogoča enoletno odsotnost z dela. Leta 2012 je bilo z ZUJF²¹⁰ starševsko nadomestilo²¹¹ znižano na 90 % osnove (razen če ta ne presega minimalne plače), navzgor pa je omejeno z dvakratnikom povprečne plače (prej z 2,5-kratnikom). Starševsko nadomestilo je prejelo 2,7 % manj upravičencev kot v predhodnem letu, prvič doslej pa so se zmanjšala tudi izplačana sredstva za ta namen (-1,9 %). Višina otroškega dodatka se je v 5. in 6. dohodkovnem razredu znižala za 10 %, za 7. in 8. dohodkovni razred (nad 631,39 EUR na družinskega člana) pa je ZUJF otroški dodatek odpravil. Obseg sredstev za otroška nadomestila je bil leta 2012 nižji za 15,1 %, precej pa se je zmanjšalo tudi število prejemnikov (-23 %). Poleg tega je bil določen dohodkovni cenzus pri pomoči ob rojstvu otroka in dodatku za veliko družino ter zmanjšana subvencija za vrtec za drugega otroka (plača se 30 % cene). V šolskem letu 2013/14 je bilo v vrtce vključenih 88,6 % otrok v starosti od 3 do 5 let, kar je glede na zadnje mednarodno primerljive podatke več kot v povprečju EU²¹² in več kot leto prej. Ob poslabšanih razmerah na trgu dela ni pričakovati, da so se materialni pogoji za ustvarjanje družine v letu 2013 izboljšali.

Pričakovano trajanje življenja se je leta 2012 nadalje podaljšalo za moške, za ženske, ki v povprečju dosežejo višjo starost, pa je ostalo enako. Pričakovano trajanje življenja je leta 2012 pri moških doseglo 77 let, pri ženskah pa ostalo na 82,9 leta, pri čemer se je razlika med spoloma zmanjšala na manj kot 6 let. Nasprotno pa je trajanje življenja

²¹⁰ Zakon za uravnoteženje javnih financ (ZUJF), Uradni list RS, št. 40/12.

²¹¹ Devet mesecev po izkoriščenju treh mesecev porodniškega dopusta, pri katerem je nadomestilo ostalo 100 % osnove.

²¹² V šolskem letu 2010/11 je bila vključenost predšolskih otrok v vrtce v Sloveniji 87,3 %, v povprečju držav EU pa 82,8 %. Več glej v poglavju 4.3.2.

brez oviranosti, merjeno v letih zdravega življenja, za moške daljše; v letu 2012 je za ženske znašalo 55,6 leta, za moške pa 56,5 leta, kar pomeni, da bi ženska preživela 66,7 % svojega življenja brez oviranosti, moški pa 73,3 %. Po dveh letih skrajševanja se je leta 2012 dolžina trajanja življenja brez oviranosti sicer podaljšala, kljub temu pa se je občutek kakovosti življenja za ženske po tem kazalniku v zadnjih letih precej poslabšal (glej kazalnik 5.10).

Ob podaljševanju življenjske dobe se relativno hitro povečuje koeficient starostne odvisnosti starejšega prebivalstva, gibanja v tej smeri pa se bodo nadaljevala tudi v prihodnje. Na začetku leta 2013 je bilo v Sloveniji na 100 delovno sposobnih 26,9 prebivalca starejšega od 65 let (glej kazalnik 5.9), kar je 2,9 več kot leta 2005, delež starejših med prebivalci pa je znašal 17,1 %, to je 1,8 o. t. več kot leta 2005. Koeficient starostne odvisnosti starejših in delež starejših med prebivalstvom sta nižja kot v povprečju EU, vendar naj bi po projekcijah prebivalstva EUROPOP 2010 povprečje EU do leta 2025 presegla. Glede na to da se ne uresničujejo predpostavke omenjene projekcije v zvezi s številom aktivnega prebivalstva, ki ga je zaradi precenjenosti selitvenega prirasta dejansko manj kot v projekciji, pa bi se to lahko zgodilo še prej. Do leta 2020²¹³ naj bi se delež starega prebivalstva v Sloveniji povišal na 20,6 %, koeficient starostne odvisnosti starejših pa na 34,3²¹⁴. Tak demografski razvoj bo ob tem, da imamo v Sloveniji najnižjo stopnjo zaposlenosti starejših delavcev med državami EU, močno povečal pritisk na obremenitev dohodkov delovno aktivnega prebivalstva in države. Pričakovani trendi in dejansko stanje zato zahtevajo sistematične in usklajene ukrepe prebivalstvene, socialne in zaposlitvene politike ter politike javnih financ, ki bodo zagotavljali javnofinančno in tudi socialno vzdržnost²¹⁵ sistemov socialne zaščite.

Tabela 16: Razlika med projekcijo prebivalstva in dejanskim stanjem, Slovenija

		Stanje po podatkih SURS	Projekcija EUROPOP2010				Projekcija UMAR2013	
		2013	2013	2020	2060	2020	2060	
Delež	Mladi (0–19)	19,3	19,1	19,6	18,7	19,5	17,1	
	Delovno sposobni (20–64)	63,6	64,0	60,6	49,8	60,0	49,9	
	Starejši (65+)	17,1	16,9	19,8	31,6	20,6	33,0	
Koeficient starostne odvisnosti starejših		26,9	26,4	32,6	63,4	34,3	66,1	

Vir: Eurostat, SURS, preračuni UMAR. Opomba: Zaradi zaokroževanja seštevek deležev ponekod presega 100.

5.3 Skladnejši regionalni razvoj

Regionalne razlike so v mednarodnem merilu v Sloveniji majhne in se od začetka krize niso povečale, v letu 2012 pa se je nadaljevalo povečevanje zaostanka slovenskih regij do povprečja EU. V letu 2012 smo ponovno zabeležili padec gospodarske rasti v vseh regijah, največjega v zasavski regiji, ki ima že drugo leto zapored najnižji BDP na prebivalca v državi. Ker se je gospodarska aktivnost znižala povsod, so regionalne razlike ostale na podobni ravni kot v predhodnih letih. Relativna razpršenost regionalnega BDP na prebivalca je ostala na ravni leta 2011 in je med nižjimi v državah EU. Tudi razmerje med skrajnima vrednostma kaže na relativno majhne regionalne razlike, katerih raven se bistveno ne spreminja. Osrednjeslovenska regija, ki ima najvišji BDP na prebivalca, je v letu 2012 2,2-krat presegla ekonomsko najšibkejšo zasavsko regijo, kar je malenkost več kot leta 2011 (2,1). Visoko znižanje gospodarske aktivnosti od začetka krize pa je izničilo napredek, ki so ga slovenske regije dosegle pri dohitevanju²¹⁶ razvitosti do evropskega povprečja do leta 2008. Regije so se tako večinoma vrstile na raven, ki so jo glede na EU dosegale v letu 2002 oz. še pred tem.

V letu 2013 se je v vseh regijah ponovno povečala stopnja registrirane brezposelnosti, manj v regijah Vzhodne Slovenije, kar je vplivalo na nadaljnje zmanjšanje razlik med regijami, ki so dosegle najnižjo vrednost od začetka krize. Vse regije z nadpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti sodijo v kohezijsko regijo Vzhodna Slovenija, med njimi ima le notranjsko-kraška nižjo stopnjo glede na slovensko povprečje. Vse štiri regije Zahodne

²¹³ Delovna projekcija prebivalstva, UMAR, 2013.

²¹⁴ Prebivalci 65+/prebivalci 20–64.

²¹⁵ Stopnja tveganja revščine in materialna prikrajšanost starejših sta se leta 2012 znižali, a sta še vedno višji kot v EU. Leta 2012 je bila stopnja tveganja revščine starejših od 65 let 19,6-odstotna (v povprečju EU 14,5 %). Kako živijo starejši, kaže tudi podatek o stopnji materialne prikrajšanosti starejših od 65 let, ki je leta 2012 dosegla 17,4 % (v EU 16 %). Pri obeh kazalnikih je v Sloveniji opaziti predvsem visoko razliko med starejšimi (65+) in povprečjem za celotno prebivalstvo (13,5 % oz. 16,9 %), te razlike so v EU precej manjše. Opaziti je tudi precej višjo stopnjo tveganja revščine in materialne prikrajšanosti pri starejših ženskah v primerjavi z moškimi, v EU je ta razlika veliko manjša.

²¹⁶ Oziroma prehitevanju v primeru osrednjeslovenske regije.

Slovenije pa imajo nižjo stopnjo registrirane brezposelnosti od povprečja države. Ker so se v letu 2013 stopnje brezposelnosti bolj povečale v regijah s sicer nižjo stopnjo, so se nadalje zmanjšale regionalne razlike, merjene z absolutno disperzijo v stopnji brezposelnosti²¹⁷. Te se neprekinjeno znižujejo od leta 2010, v letu 2013 pa so bile najnižje po letu 2000. V letu 2013 je imela najnižjo stopnjo registrirane brezposelnosti gorenjska regija (9,8 %), najvišjo pa pomurska (17,7 %), a je ta v primerjavi s predhodnim letom beležila najmanjše povišanje. Razlika med skrajnima vrednostma se je tako v letu 2013 znižala, na 1: 1,8, kar je najnižja razlika po letu 2008.

Tabela 17: Izbrane skupine brezposelnih oseb, Slovenija, regije

	Brezposelni skupaj			Mladi do 24 let			Brezposelni z najmanj višjo izobrazbo			Zaradi izteka zaposlitve za določen čas		
	Število			Delež, v %			Delež, v %			Delež, v %		
	2008	2012	2013	2008	2012	2013	2008	2012	2013	2008	2012	2013
Slovenija	63.216	110.183	119.827	11,7	8,5	9,0	10,2	13,8	15,4	32,2	38,0	42,0
Zahodna Slovenija	21.062	43.030	48.472	8,3	6,6	7,4	13,8	16,3	17,7	32,2	35,4	37,3
Obalno-kraška	2.642	5.142	5.812	7,6	6,9	6,1	12,4	13,6	15,2	28,3	36,4	38,6
Goriška	2.322	5.323	5.962	9,2	6,9	7,4	13,9	15,9	17,1	32,3	34,7	37,6
Gorenjska	3.945	7.991	8.740	8,7	7,6	8,9	12,3	14,7	16,2	34,0	41,7	43,7
Osrednjeslovenska	12.153	24.575	27.958	8,1	6,2	7,2	14,5	17,4	18,9	32,4	33,2	35,0
Vzhodna Slovenija	42.116	65.901	70.307	13,4	9,7	10,1	8,5	12,2	13,8	32,2	39,8	42,7
Notranjsko-kraška	1.224	2.534	2.973	11,0	7,8	8,5	12,7	12,5	13,8	35,7	37,7	38,7
Jugovzhodna Slovenija	4.223	8.470	9.328	13,6	11,3	11,8	6,9	10,4	12,1	28,8	35,3	36,8
Spodnjeposavska	2.514	4.493	4.750	9,9	9,4	9,7	8,1	11,0	12,6	31,7	39,1	42,2
Zasavska	1.682	2.825	3.173	15,2	11,8	12,1	6,7	10,2	11,6	31,4	38,0	40,2
Savinjska	9.907	15.232	16.499	13,8	9,7	10,3	8,7	13,3	15,0	31,9	37,6	41,2
Koroška	2.421	3.889	4.368	13,3	9,2	10,1	11,1	13,8	15,1	36,3	43,0	46,5
Podravska	13.412	19.668	20.375	12,9	8,9	9,1	9,5	13,2	14,8	34,8	44,0	47,0
Pomurska	6.733	8.790	8.842	14,6	10,2	10,6	6,0	10,1	11,7	27,6	38,5	42,4

Vir: ZRSZ, preračuni UMAR.

Opomba: Seštevek po regijah ni vedno enak podatku za Slovenijo, ker so v podatku za Slovenijo šteti tudi brezposelni, ki nimajo znanega kraja prebivanja. Seštevek deležev izbranih skupin ne predstavlja 100 %.

Regionalne razlike v bruto plačah²¹⁸ se zmanjšujejo, v obdobju krize pa je poleg vpliva povišanja minimalne plače k temu prispevalo znižanje plač v nekaterih dejavnostih z najvišjimi plačami. V letu 2012 sta se Ginijev in interdecilni količnik²¹⁹ znižala na ravni celotne Slovenije in znotraj večine regij, med katerimi pa se plačna neenakost razlikuje. Ginijev količnik se je v letu 2012 najbolj znižal v notranjsko-kraški regiji (0,235), ki je tako na mestu z najnižjo neenakostjo, merjeno s tem količnikom, zamenjala koroško regijo. Najvišjega ima še vedno osrednjeslovenska regija (0,274), kjer pa se je tudi nadpovprečno znižal. Z izjemo spodnjeposavske in zasavske regije, se je Ginijev količnik glede na leto prej znižal v vseh regijah, vendar bolj v regijah Zahodne Slovenije. Tudi največji razpon med plačami 9. in 1. decila je bil zabeležen v osrednjeslovenski regiji, kjer so bile bruto plače 9. decila 3,8-krat višje kot bruto plače 1. decila, najmanjši pa v notranjsko-kraški regiji (2,8-kratnik). Neenakosti v bruto plačah se v vseh regijah zmanjšujejo že od leta 2009, pri tem pa v povprečju bolj v regijah Zahodne Slovenije. Na zmanjšanje razlik v plačah je najbolj vplival precejšen dvig minimalne plače v zadnjih letih, s čimer se je dvignila raven najnižjih plač. K temu pa je prispevala tudi zaustavitev rasti plač oz. celo njihovo znižanje v nekaterih dejavnostih z najvišjimi plačami (finančne in zavarovalniške dejavnosti, dejavnosti javnih storitev). Povišanje minimalne plače je imelo sicer večji vpliv na zmanjševanje neenakosti v ekonomsko šibkejših regijah, ker imajo te več zaposlenih z nižjimi plačami.

Število delovnih mest se je v letu 2013 zmanjšalo v vseh regijah, še vedno jih je dobra tretjina v osrednjeslovenski regiji. Indeks koncentracije prebivalstva se je leta 2013 nekoliko povečal, na 20,7, a je še vedno med najnižjimi v EU. Nekoliko višji (25,7) je indeks koncentracije delovnih mest²²⁰, ki je ostal na ravni leta 2012. V osrednjeslovenski regiji živi dobra četrtina vsega prebivalstva Slovenije, v njej pa se nahaja dobra tretjina delovnih mest in ima najvišji indeks delovne migracije, kar jo uvršča med delovne regije²²¹. Vse to vpliva tudi na selitvena

²¹⁷ Glej tudi kazalnik 5.14.

²¹⁸ Vseh zaposlenih.

²¹⁹ Po primerjavi 9. in 1. decila je Slovenija v sredini med 27-imi državami članicami (Ginijev koeficient za razlike v bruto plačah po državah EU ni na voljo).

²²⁰ Indeksa koncentracije prebivalstva oz. delovnih mest sta izračunana po naslednji enačbi: $\left[\frac{\sum_{i=1}^N y_i - a_i}{N} \right] / 2 \cdot 100$, pri čemer je y_i delež prebivalstva oz. delovnih mest regije i v državi, a_i delež površine regije i v državi, N pa število regij.

²²¹ Kot delovne regije so opredeljene tiste, kjer indeks delovne migracije zavzema vrednost 96 ali več. Leta 2012 je bil v osrednjeslovenski regiji ta indeks 126. Glej tudi metodološka pojasnila SURS: http://www.stat.si/doc/metod_pojasnila/07-234-MP.htm.

gibanja med regijami. V letu 2012 je imela osrednjeslovenska regija najvišji medregionalni selitveni prirast (4,7 na 1.000 prebivalcev), medtem ko je bil v večini ostalih regij negativen. Najnižji je bil v zasavski regiji (-8,1 na 1.000 prebivalcev), kjer je tudi stopnja brezposelnosti visoka. Koncentracija delovnih mest ter razvejana in cenovno dostopna avtocestna mreža prispevata k širjenju stanovanjske gradnje izven urbanih naselij, s tem pa tudi k povečanju dnevnih delovnih migracij iz suburbaniziranih območij v večja (zaposlitvena) središča. Dnevne migracije, ki so v veliki meri odvisne od individualiziranih oblik prevozov z avtomobili, poslabšujejo kakovost zraka, povečujejo izpuste toplogrednih plinov in hrup ter povzročajo višjo energetske odvisnost. Pomanjkanje celovitega in bolj sistematičnega pristopa k procesu suburbanizacije pa predstavlja tudi pritisk na kmetijska zemljišča²²² in obstoječo javno gospodarsko in družbeno infrastrukturo v naseljih priseljevanja, ki pogosto ni prilagojena povečanemu številu prebivalstva.

Za območje Maribora s širšo okolico in Zasavje so bili v letu 2013 sprejeti začasni ukrepi razvojne podpore.

Neugodne gospodarske razmere in naraščanje brezposelnosti so v letu 2013 privedli do sprejema dodatnih začasnih ukrepov razvojne podpore²²³ v Zasavju in Mariboru s širšo okolico. Ti dve območji sta se pridružili Pomurju in Pokopju, kjer se začasni ukrepi v okviru sprejetih programov spodbujanja konkurenčnosti že izvajajo. Ukrepi so usmerjeni v ustvarjanje novih delovnih mest in spodbujanje zaposlovanja, vzpostavljanje pogojev za dolgoročno gospodarsko rast, zagon novih inovativnih podjetij, spodbujanje vlaganj in izboljšanje prometne in gospodarske infrastrukture, kar naj bi prispevalo k zmanjšanju zaostanka v razvoju. Začasni ukrepi razvojne podpore se tako izvajajo že v štirih od dvanajstih regij v Sloveniji. V primeru njihovih pozitivnih učinkov na gospodarsko aktivnost in znižanje brezposelnosti²²⁴ v teh regijah, lahko pričakujemo nadaljnje zmanjšanje regionalnih razlik.

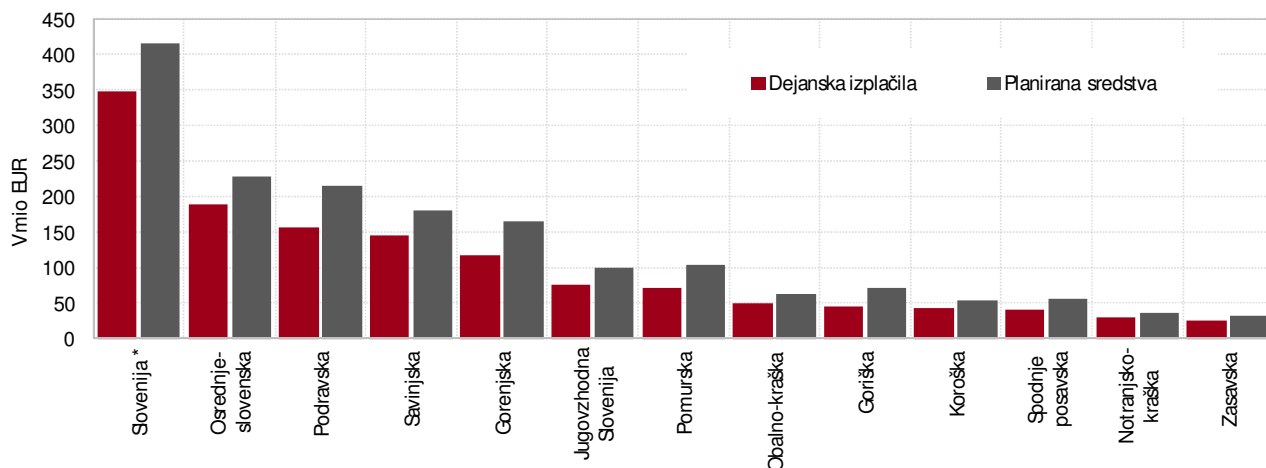
Črpanje evropskih sredstev v okviru operativnega programa krepitve regionalnih razvojnih potencialov (OP RR) poteka skladno s pričakovanji. Sredstva kohezijske politike imajo v zaostrenih razmerah gospodarske krize velik pomen za skladen regionalni razvoj in s tem razvoj države kot celote. V okviru programskega obdobja 2007–2013 ima Slovenija za projekte OP RR, ki se financirajo iz Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR), na razpolago 1.768,2 mio EUR (EU del) pravic porabe, ki so v veliki meri že potrjene. V obdobju od 1. 1. 2007 do 31. 12. 2013 je bilo iz državnega proračuna upravičencem izplačanih 1.397,9 mio EUR (79,0 % pravic porabe), s strani EU pa je bilo v proračun povrnjenih 1.335,5 mio EUR (75,5 % pravic porabe). Od dejansko izplačanih sredstev OP RR so se v največji meri financirali projekti na ravni države (27,0 % vseh izplačil), sledijo jim projekti iz največje, osrednjeslovenske regije (12,8 % vseh izplačil), najmanj izplačanih sredstev EU (1,6 %) pa je bilo namenjeno projektom v zasavski regiji.

²²² Glej tudi Poglavlje 5.4.

²²³ Skladno z Zakonom o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (Ur.l.RS št. 20/2011) in Uredbo o izvajanju ukrepov endogene regionalne politike (Ur.l.RS št. 24/11 in 16/13) lahko vlada sprejme dodatne začasne ukrepe razvojne podpore za območje, na katerem se zaradi notranjih strukturnih problemov ali zunanjih vplivov gospodarske razmere tako poslabšajo, da doseže stopnja registrirane brezposelnosti kritično mejo 17 %, njeno doseganje pa se ugotavlja tri zaporedne mesece na ravni upravne enote.

²²⁴ Dejansko vrednotenje teh ukrepov bo mogoče šele v daljšem časovnem obdobju.

Slika 52: Načrtovana in dejansko izplačana sredstva EU za operativni program krepitve regionalnih razvojnih potencialov (OP RR), regije, 2007–2013

Vir: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, 2014.

Opomba: * Projekti, kjer teritorialna šifra regije oz. občine ni določena in se štejejo, da se izvajajo na območju cele Slovenije.

5.4 Gospodarjenje s prostorom

Konec leta 2013 se je začel proces celovite prenove zakonodaje, ki naj bi zagotovil večjo učinkovitost v sistemu urejanja prostora. Sistem prostorskega načrtovanja in graditve objektov je v Sloveniji zapleten in neučinkovit, po letu 2004 pa so ga zaznamovale številne spremembe, usmerjene v postopkovne vidike, ki so hkrati privedle do nekaterih negativnih posledic v prostoru in širšem razvoju. Glavni vzrok neučinkovitega sistema, ki se kaže tudi v dolgotrajnih postopkih, je t. i. sektorizacija prostora, ki otežuje usklajevanje interesov posameznih nosilcev urejanja prostora. Na neučinkovitost pa vpliva tudi pomanjkljivo izvajanje prostorskih predpisov. Vlada RS je zato konec leta 2013 potrdila Izhodišča normativnih sprememb na področju urejanja prostora in graditve objektov²²⁵ s ciljem celovite sistemske prenove krovne in sektorske zakonodaje s tega področja z vzpostavitvijo takih mehanizmov (vsebinskih, postopkovnih, organizacijskih), ki bodo omogočali dejansko usklajevanje razvojnih potreb in interesov v prostoru na učinkovit način. Pomemben segment prenove sistema je tudi izboljšanje in povezovanje informacijskega sistema prostorskega načrtovanja in graditve (e-Prostor), ki bo na enem mestu zbral in poenotil najpomembnejše informacije o prostoru.

Ob nezadostnem strateškem prostorskem načrtovanju se razdrobljenost in enakovrednost posameznih nosilcev prostorskega načrtovanja odraža v njihovem oteženem usklajevanju. Pomemben del dokumentov razvojnega načrtovanja je tudi opredelitev potreb po prostoru, vendar so razvojne politike na državni ravni velikokrat premalo prostorsko dorečene²²⁶, v izvedbenih fazah pa tudi med seboj konkurirajo za isti prostor. Sektorske politike so pri uveljavljanju svojih vizij v prostoru namreč enakovredne, zato je medsebojno usklajevanje močno oteženo ali celo onemogočeno. Večinoma tudi niso usklajene z regionalnimi razvojnimi programi, ti pa pogosto ne zasledujejo razvojnih ciljev države. Premajhna usklajenost se kaže tudi med občinami in v njihovem medsebojnem sodelovanju pri načrtovanju prostorskih ureditev lokalnega pomena, ki so v skupnem, medobčinskem interesu. S povečevanjem števila občin se še bolj kaže njihovo pogosto nerealno in neracionalno prostorsko načrtovanje, ki pogosto ne upošteva demografskih projekcij in možnosti izkoriščanja sinergij s sosednjimi oz. drugimi občinami, zaradi česar se tudi povečuje pritisk urbanizacije in s tem pozidava kakovostnejših kmetijskih zemljišč.

Priprave državnih prostorskih načrtov (DPN) in občinskih prostorskih načrtov (OPN) potekajo počasi. V letu 2010 je bil sprejet Zakon o umeščanju prostorskih ureditev državnega pomena v prostor (Ur.l. RS št. 80/10), katerega namen je bil optimizacija in pospešitev postopkov umeščanja prostorskih ureditev državnega pomena, vendar so

²²⁵ Sprejeta naj bi bila do konca leta 2014. (Izhodišča normativnih sprememb na področju urejanja prostora in graditve objektov – predlog za obravnavo – Novo gradivo št. 2. MzIP. Vladno gradivo z dne 13. 11. 2013.)

²²⁶ Na strateški ravni npr. niso določene in usklajene razvojne usmeritve, ki jih bo država razvijala in spodbujala na posameznih območjih.

postopki priprave DPN in nadaljnje izvedbe projektov še vedno dolgotrajni²²⁷. Od leta 2003, ko je začel veljati Zakon o urejanju prostora, je bilo sprejetih 112 DPN (8 v letu 2013), od katerih 30 % še ni uresničenih, vključno z nekaterimi, ki so bili sprejeti že pred leti. Med njimi so nekatere pomembne prostorske ureditve, s katerimi bi prispevali k povečanju konkurenčnosti države (npr. projekti s področja prometne infrastrukture) in varnosti prebivalstva (projekti s področja vodne ureditve in poplavne varnosti ter zavarovanih območij in plazov). Nove *občinske prostorske načrte* je do konca leta 2013 sprejelo 82 od 212 občin, od tega le 3 mestne občine. Približno tretjina občin, ki že imajo sprejet OPN, pa vodi postopek sprememb in dopolnitev prostorskega akta. Prostorsko načrtovanje v občinah²²⁸ pogosto poteka v odsotnosti predhodnega strateškega načrtovanja, kar privede do neusklajenosti dejavnosti v prostoru in do sprememb tudi že sprejetih prostorskih aktov.

V primerjavi z drugimi državami so po raziskavi »Doing Business 2014« dolgotrajni postopki registracije nepremičnin in pridobivanja gradbenih dovoljenj še vedno pomembna ovira enostavnosti poslovanja v Sloveniji. Svetovna banka ugotavlja, da so bile v Sloveniji v zadnjih štirih letih na obeh področjih uvedene pomembne spremembe, ki so poenostavile postopke in znižale tarife, problematična pa ostaja dolgotrajnost postopkov, predvsem v povezavi z uradnimi evidencami. Na področju *registracije nepremičnin* se je z nekaterimi spremembami, uvedenimi v letih 2010 in 2011, uvrstitev Slovenije po zadnji raziskavi izboljšala za 25 mest, na 83. mesto. V preteklih letih je bil namreč vzpostavljen register nepremičnin in izpeljane aktivnosti informatizacije zemljiške knjige, kar je poleg poenostavitve vpisa povečalo tudi varnost posameznikov in podjetij v prometu z nepremičninami, v letu 2011 pa je bilo izvedeno tudi množično vrednotenje nepremičnin. Kljub napredku pa lahko ob uvajanju nepremičninskega davka ugotovimo, da ostajajo številne pomanjkljivosti glede popolnosti, ažurnosti in izkoristka teh evidenc. To lahko vpliva tudi na dolgotrajnost postopkov, saj po podatkih Svetovne banke podjetje za registracijo nepremičnine (oz. lastnine) v Sloveniji porabi 110 dni, kar je precej več kot v drugih državah EU. Na področju *pridobivanja gradbenih dovoljenj* se je uvrstitev Slovenije v zadnjem letu izboljšala za dve mesti (na 59. mesto), kar gre deloma pripisati tudi spremembam prostorske zakonodaje v letih 2012 in 2013. S spremembami Zakona o graditvi objektov so bili skrajšani roki za izdajo projektnih pogojev in sprejete poenostavitve postopkov glede potrebnih soglasij. Med drugim je bila odpravljena zahteva za pridobitev projektnih pogojev od ponudnika vode in kanalizacije. To naj bi skrajšalo trajanje postopka pridobivanja gradbenega dovoljenja za primer izgradnje tipičnega²²⁹ skladišča za 15 dni (na 182 dni), kar pa je še vedno več kot v drugih državah EU.

Raba kmetijskih zemljišč se dolgoročno znižuje. Čeprav so spremembe v prostoru izrazito dolgoročne narave pa (sicer pomanjkljivi) podatki o rabi prostora kažejo na zmanjševanje kmetijskih površin v uporabi. Te so se v letu 2012, po razmeroma velikem padcu v letu prej, sicer povečale, vendar so bile za okoli desetino manjše kakor v letu 1995²³⁰. Cilji glede varovanja kmetijskih zemljišč niso določeni in tudi ni ocen, koliko kmetijskih zemljišč in kakšna bi potrebovali, da bi zagotovili prehransko varnost prebivalcev²³¹. Površina njiv na prebivalca je v Sloveniji tudi precej nižja kot v povprečju EU; po podatkih Eurostat je bilo v letu 2011 v Sloveniji 0,08 ha, v povprečju EU-28 pa 0,21 ha njiv in vrtov na prebivalca. Na drugi strani se povečujeta zaraščanje zemljišč in urbanizacija, ki predstavlja nepovratno izgubo tal. Podoba podeželske krajine je bila v zadnjih desetletjih zaznamovana s slabo usklajenimi posegi v prostor, razpršeno pozidavo in spremembami rabe kakovostnejših in gospodarsko pomembnih kmetijskih zemljišč²³². Usmerjenost gradenj na manj kakovostna zemljišča se je dodatno zmanjšala z zadnjo spremembo v zakonodaji²³³, s katero je bila odškodnina za spremembo namembnosti najkakovostnejših kmetijskih zemljišč znižana, manj kakovostnih pa odpravljena. Parcialno spreminjanje zakonodaje povzroča nove konflikte pri umeščanju v prostor, kar bi lahko preprečili s celovitimi in medsebojno usklajenimi sistemskimi spremembami glede zemljiške politike, kmetijskih zemljišč, prostorskega načrtovanja in javnih financ ter učinkovitim mehanizmom uresničevanja.

²²⁷ Med razlogi za to so: dolgotrajna usklajevanja z nosilci urejanja prostora, pomanjkanje finančnih sredstev investitorjev; nezmožnost uskladitve načrtovane ureditve glede na zakonsko vzpostavljene varstvene režime; nespoštovanje zakonsko predpisanih rokov za izdajo smernic in mnenj; dolgotrajni postopki javnega naročanja; zavračanje predlaganih rešitev v lokalnih skupnostih, itd. (vir: Poročilo o problematiki in dinamiki priprave državnih prostorskih načrtov s predlogi ukrepov za pospešitev postopkov njihove priprave. MzIP, 2013).

²²⁸ Problemi pri pripravi OPN so predvsem: neusklajenost med dolgoročnimi razvojnimi usmeritvami strateškega dela OPN s podrobnejšo namensko rabo, neusklajenost strateških delov OPN na regionalni oz. medobčinski ravni; slaba podpora s podatki za pripravo OPN; prevlada individualnih interesov nad občinskimi razvojnimi pobudami; dolgotrajno usklajevanje s posameznimi sektorji; prevlada varstvenih režimov; vzporedno vodenje postopkov s področja urejanja prostora, varstva okolja in graditve objektov in s tem podvajanje v upravnih postopkih; različna stopnja ozavešanja javnosti o pomenu sodelovanja v postopku priprave OPN (vir: MzIP).

²²⁹ Standardizirano skladišče po raziskavi Doing Business 2014 je novogradnja s popolnim arhitekturnim in gradbenim načrtom, ki bo priključena na vodno, kanalizacijsko in telekomunikacijsko omrežje (v dolžini 10 metrov). Skladišče se bo gradilo 30 tednov, uporabljeno pa bo za splošno blago. Velikost skladišča ni predpisana.

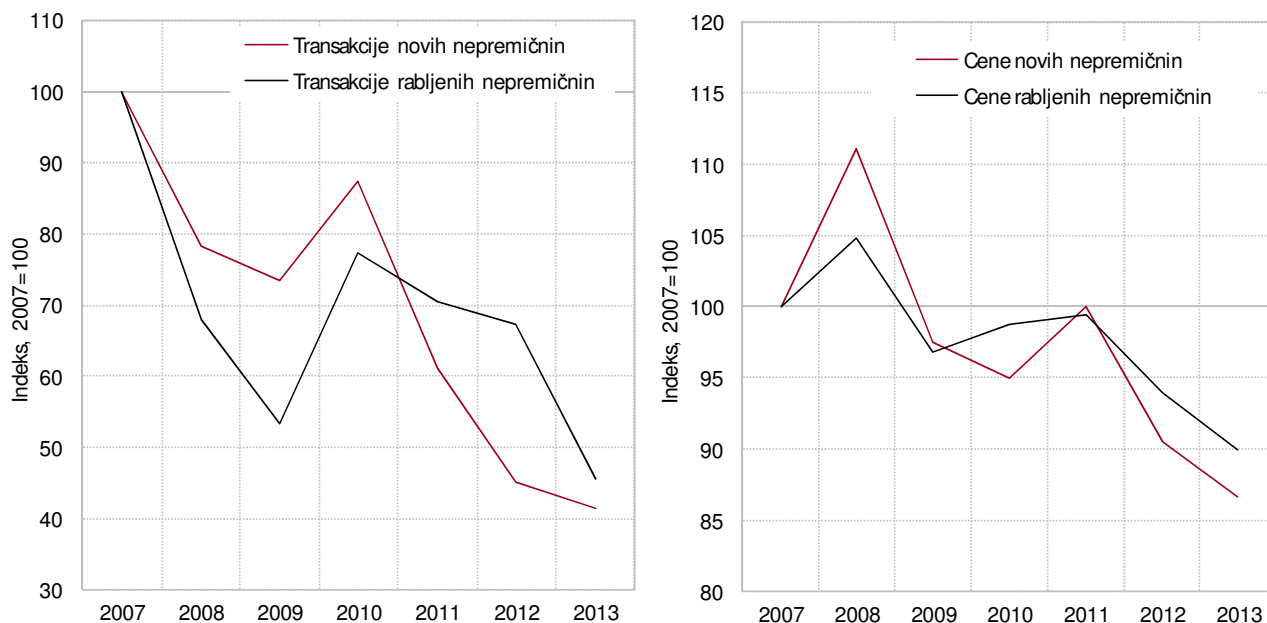
²³⁰ Vir: SURS, redne letne statistične raziskave.

²³¹ Uspešnost varovanja kmetijskih zemljišč kot pogoj za samooskrbo (Računsko sodišče RS), 2013.

²³² Zaključki posveta Podeželska krajina kot razvojni potencial (Društvo krajinskih arhitektov Slovenije), 2013.

²³³ Zakon o spremembah in dopolnitvi Zakona o kmetijskih zemljiščih, Uradni list RS, št. 58/2012.

Slika 53: Transakcije ter cene novih in rabljenih stanovanjskih nepremičnin, Slovenija

Vir: SURS, 2014; izračuni UMAR.

Cene stanovanjskih nepremičnin so se v letu 2013 nadalje znižale, do oživitve nepremičninskega trga pa v negotovih gospodarskih razmerah še ni prišlo. V letu 2013 so se cene stanovanjskih nepremičnin²³⁴ (nova in rabljena stanovanja ter družinske hiše) ponovno znižale, za 4,3 %, glede na vrh v letu 2008 pa so bile nižje za 17,1 %²³⁵. Nadalje se je znižalo tudi število vseh prodanih stanovanjskih nepremičnin (za več kot četrtino) in je bilo od vrha leta 2007 nižje za nekaj več kot polovico. Ob manjši prodaji obstoječih novih in starih stanovanj, slabših gospodarskih razmerah in oteženem dostopu do virov financiranja se je v obdobju krize zmanjševala tudi gradnja novih stanovanj. Število začetih gradenj stanovanj je bilo v letu 2012 najmanjše v samostojni Sloveniji in za petino manjše kot v predhodnem letu oz. za 70 % glede na leto 2007. Izdana gradbena dovoljenja v letu 2013 sicer kažejo na rast gradnje, vendar so bila višja kot v letu prej le dovoljenja fizičnim osebam, ki so (bodo) v večini gradili enostanovanjske stavbe, kar je najbrž posledica še vedno relativno visokih cen stanovanj, nižje kupne moči in slabše dostopnosti kreditov, pa tudi pomanjkanja stanovanj v nekaterih mestih²³⁶. Pomanjkanje bi se delno lahko rešilo s praznimi stanovanji, ki naj bi jih bilo po oceni okoli 80.000²³⁷; del teh bi bil lahko ponujen tudi v najem. Povečanje najemniških nepremičnin bi bilo skladno tudi z usmeritvijo poročila Evropske komisije o makroekonomskih neravnovesjih. Ponudba na nepremičninskem trgu se bo v naslednjih letih poleg praznih stanovanj najbrž povečala tudi zaradi odprodaje nekaterih nepremičninskih naložb, ki se bodo prenesle na Družbo za upravljanje terjatev bank, na drugi strani pa bi ob nadaljevanju zmanjševanja gradenj večstanovanjskih stavb ponekod lahko prihajalo tudi do presežnega povpraševanja po novih stanovanjih.

²³⁴ Izračunano na podlagi indeksov cen stanovanjskih nepremičnin, SURS, 2014.

²³⁵ Z zmanjšanjem cen nepremičnin v Sloveniji tudi v letu 2012 niso bila ugotovljena presežna neravnotežja na tem področju. Cene stanovanjskih nepremičnin so namreč vključene v nabor indikatorjev za ugotavljanje presežnih neravnovesij držav članic EU kot eden izmed indikatorjev notranjih neravnovesij (več o tem glej Okvir 1). Gre za medletno spremembo relativnih cen stanovanjskih nepremičnin, merjeno z eksperimentalnim harmoniziranim indeksom cen stanovanjskih nepremičnin Eurostata (stanovanj in hiš, novih in rabljenih skupaj), relativno glede na deflator zasebne potrošnje. Mejna vrednost medletne relativne spremembe je določena pri 6 %. V Sloveniji smo imeli znižanje relativnih cen nepremičnin v letih 2009, 2010 in 2012, zgornjo mejo pa je Slovenija presegala v obdobju 2004–2007, najbolj v letu 2007 (18,8 %).

²³⁶ Cene rabljenih stanovanj v ostalih delih Slovenije (brez Ljubljane) so se celo nekoliko zvišale, kar bi lahko pripisali manjši ponudbi starih pa tudi novih stanovanj.

²³⁷ Po podatkih SURS je bilo 1.1.2011 v Sloveniji približno 175.000 praznih stanovanj, ki pa vključujejo tudi počitniška stanovanja, stanovanja, ki niso opremljena z osnovno infrastrukturo in /ali stanovanja, zgrajena pred letom 1945 ter prazne hiše z vso osnovno infrastrukturo, ki pa so brez hišne številke. Brez naštetih stanovanj, neprimernih za bivanje, je bilo praznih stanovanj okoli 80.000.

5.5 Kultura

Relativno ugodna gibanja na področju kulturne produkcije in obiska kulturnih prireditev so se ohranila tudi v obdobju gospodarske krize, k povečanju obiska kulturnih prireditev pa je v letu 2012 v veliki meri prispeval Maribor kot gostitelj Evropske prestolnice kulture. Ob sicer manjšem številu izdanih naslovov vseh knjig in brošur se je v letu 2012 nadaljevala povečevana produkcija slovenskega leposlovja; število izdanih naslovov slovenske književnosti je bilo višje kot v predkriznem letu (2008) in kot ob začetku izvajanja SRS (2005). Nadalje se je povečalo tudi število proizvedenih slovenskih dolgometražnih filmov in število njihovih obiskovalcev, zmanjšal pa se je obisk tujih filmov. V letu 2012 je bilo zabeleženo veliko povečanje števila obiskov kulturnih prireditev²³⁸, kar je v veliki meri povezano z izvedbo dogodkov v okviru prireditve Maribor–Evropska prestolnica kulture. V primerjavi s predhodnim letom se je število obiskov kulturnih prireditev povečalo za okoli 60 %, na 16,1 milijona. Od tega jih je bilo v Mestni občini Maribor²³⁹ približno 6,9 milijona oz. dobrih 40 % obiskovalcev kulturnih prireditev v celotni Sloveniji (v predhodnem letu približno 10 %).

Tabela 18: Kulturna produkcija in obisk kulturnih prireditev, Slovenija

	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Muzeji, galerije oz. likovna razstavišča						
Število razstav	1.809	2.119	2.169	2.039	2.382	2.504
Število obiskovalcev razstav	2.284.350	2.454.878	2.600.882	2.882.440	3.020.190	3.548.275
Gledališča:						
Število gledaliških predstav	5.226	4.160	3.776	4.650	5.848	5.610
Število novo izvedenih del, skupaj	246	205	236	307	316	450
– od tega število novo izvedenih del slovenskih avtorjev	90	86	131	132	176	232
Število obiskovalcev gledaliških predstav, skupaj	928.629	867.220	782.491	864.482	948.618	955.031
Filmi						
Število proizvedenih dolgometražnih filmov	13	8	11	8	19	26
Število gledalcev (slovenskih in tujih) dolgometr. filmov	2.443.776	2.417.994	2.772.073	2.888.391	2.867.224	2.637.830
– od tega št. gledalcev slovenskih dolgometr. filmov	72.239	103.000	51.846	193.532	131.415	132.304
Kulturni domovi						
Število prireditev	8.925	9.370	8.855	11.121	11.453	17.473
Število obiskovalcev	1.729.222	2.150.812	2.251.923	2.384.087	2.936.175	8.935.094
Izdane knjige in brošure						
Število naslovov izdanih knjig in brošur	4.394	6.358	6.139	5.621	5.991	5.851
Število naslovov izdanega leposlovja	993	1.274	1.473	1.315	1.456	1.428
– od tega št. naslovov izdane slovenske književnosti	501	709	773	657	681	712
Splošne knjižnice						
Št. izposojenih enot knjižničnega gradiva na prebivalca	10,4	12,7	11,7	12,0	12,5	12,8

Vir: SURS, Fivia, d. o. o., Filmski sklad RS, IZUM, NUK.

Opombi: Število izposojenih enot knjižničnega gradiva na prebivalca je izračunano glede na število prebivalcev na dan 1. 7.; np- ni podatka.

V letih 2011 in 2012 se je prekinilo povečevanje števila delovno aktivnih v kulturi, v njihovi strukturi pa se povečuje delež samozaposlenih. V letu 2012 je bilo v Sloveniji 24.481 delovno aktivnih²⁴⁰ na področju kulture. Njihovo število se je zmanjšalo drugo leto zapored (v letu 2012 za 1,4 %), a je bilo še za dobro desetino večje kot v letu 2005. V primerjavi s pričetkom izvajanja SRS se je povečalo število zaposlenih, še precej bolj pa se je povečalo število samozaposlenih, njihov delež pa je leta 2012 povečal na skoraj četrtno vseh delovno aktivnih v kulturi. Delež samozaposlenih na področju kulture je tudi precej nad povprečjem vseh dejavnosti v gospodarstvu. Ob neugodnih gospodarskih razmerah in posledičnem krčenju zaposlenosti v vseh dejavnosti, pa se je delež delovno aktivnih na področju kulture v razmerju do vseh delovno aktivnih v gospodarstvu v letu 2012 ohranil na podobni ravni kot v preteklih letih (leta 2012 3,1 %)²⁴¹, glede na leto 2005 pa je bil celo nekoliko višji.

Izdatki za kulturo na člana gospodinjstva se od začetka krize niso opazneje znižali. V primerjavi z relativno močnim skrčenjem razpoložljivega dohodka gospodinjstev, je bilo znižanje izdatkov za kulturo v obdobju 2008–2012

²³⁸ Zajeti so obiski muzejev, galerij oziroma likovnih razstavišč, gledaliških predstav v gledališčih, kinopredstav v kinematografih, koncertov orkestrrov oziroma zborov in prireditev kulturnih domov.

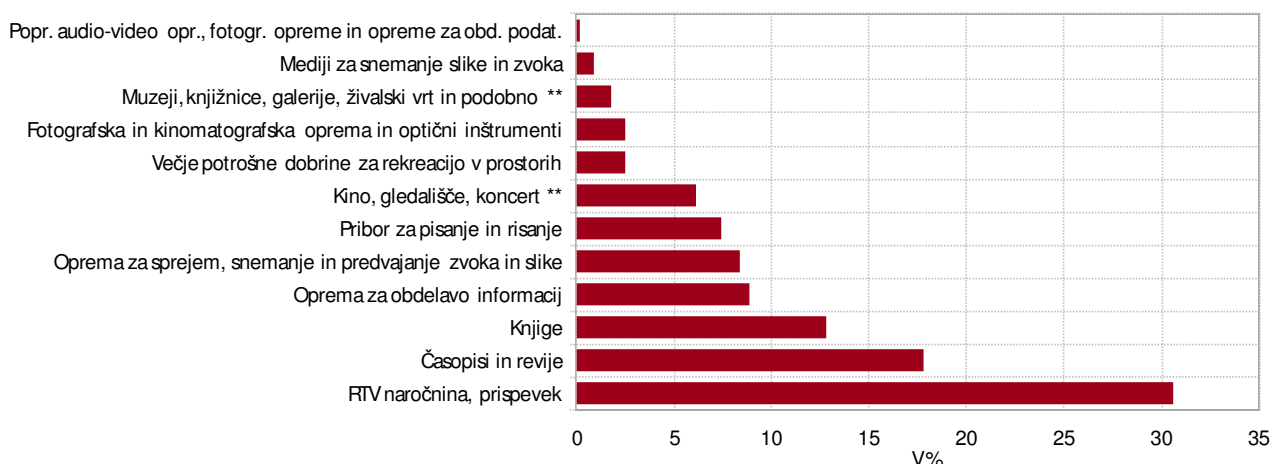
²³⁹ Gre za prireditve, katerih organizator je bila Mestna občina Maribor, čeprav so se nekatere prireditve odvijale tudi v drugih krajih.

²⁴⁰ Statistični register delovno aktivnega prebivalstva. Zajete so zaposlene osebe v delovnem razmerju in samozaposlene osebe (brez kmetov). Podatki o delovno aktivnih so prikazani po definiciji kulture Evropske komisije (ESS NET-CULTURE, 2012).

²⁴¹ Po mednarodno primerljivih podatkih Ankete o delovni sili (ADS) je bil delež delovno aktivnih v kulturi glede na vse delovno aktivne osebe v letu 2012, podobno kot v preteklih letih v obdobju izvajanja SRS, višji od povprečja EU (Slovenija: 2,0 %; EU-28: 1,7 %).

manjše (realno so bili nižji za 2,4 %). Večje znižanje teh izdatkov je bilo zabeleženo med letoma 2010²⁴² in 2012 (na člana gospodinjstva je bilo realno nižje za 11,2 %). Pri nekaterih kategorijah, ki so po opredelitvi Unesca najbolj neposredno povezane s kulturno vsebino (kino, gledališče, koncerti, muzeji, galerije), pa so se izdatki tudi v letu 2012 precej povečali. To bi lahko delno pripisali obisku kulturnih prireditev Evropske prestolnice kulture v Mariboru, a so ti še vedno predstavljali le manjši delež vseh izdatkov za kulturo gospodinjstev. Ob spremenjeni metodologiji poročanja²⁴³ pa je pri neposredni primerjavi s preteklimi leti potrebna pazljivost. Delež izdatkov za kulturo in rekreacijo v skupnih izdatkih gospodinjstev, ki je mednarodno primerljiv podatek, je v letu 2012 znašal 8,6 %, kar je približno toliko kot na ravni povprečja EU (8,7 %) in se podobno kot v EU tudi pri nas v zadnjih letih znižuje.

Slika 54: **Struktura potrošnje gospodinjstev za kulturo, 2012**

Vir: SURS – APG, 2010; preračuni UMAR. Opomba: **kategorije, ki so po opredelitvi Unesca najbolj neposredno povezane s kulturno vsebino.

Izdatki sektorja država za kulturo²⁴⁴ so se v letu 2012 zmanjšali drugo leto zapored, a so višji kot ob začetku krize in med najvišjimi v EU. Realno so bili v primerjavi s predhodnim letom nižji za 8,6 %. Med njimi so se bolj znižali izdatki za kulturne storitve, relativno visoko pa je bilo tudi znižanje izdatkov za storitve radia, televizije in založništva. V razmerju do BDP so izdatki za kulturo v letu 2012 znašali 1,25 % (2011: 1,30 %), od tega za kulturne storitve 0,81 % BDP, za radio, televizijo in založništvo pa 0,44 % BDP. Kljub znižanju je bil delež izdatkov za kulturo v BDP višji kot v predkriznem letu (2008) in kot ob pričetku izvajanja SRS (2005), v letu 2011 pa je bil med najvišjimi med državami EU. Med izdatki za kulturo so se v letu 2012 že tretje leto zapored znižale investicije, najbolj v letu 2012. Pri tem se zmanjšujejo investicije na področju kulturnih storitev, investicije na področju storitev radia, televizije in založništva pa se povečujejo. Na obeh področjih pa se je nadaljevalo tudi zmanjševanje subvencij, skladno z manjšim številom zaposlenih pa tudi sredstva za zaposlene.

²⁴² Zaradi prenove statističnega raziskovanja v letu 2012 podatki za leto 2011 niso na voljo.

²⁴³ Do leta 2010 so podatke o potrošnji gospodinjstev za kulturo zbirali z dnevniki, v katere so člani gospodinjstva 14 dni sami zapisovali dnevne izdatke in kupljene količine življenjskih potrebščin, od leta 2012 pa z metodo osebnega intervjuja (CAPI), ki temelji na vprašalniku, v okviru katerega člane gospodinjstva sprašujejo o nakupih v zadnjih šestih oziroma dvanajstih mesecih.

²⁴⁴ Po metodologiji COFOG so zajeti izdatki za kulturne storitve ter radio, televizijo in založništvo. Pri kulturnih storitvah so zajeti izdatki za kulturne ustanove (knjižnice, muzeje, galerije, gledališča, spomenike, živalske in botanične vrtove, akvarije ipd), delovanje in podporo kulturnim dogodkom (koncerti, filmska in druga produkcija), štipendije, posojila in subvencije posameznim umetnikom, pisateljem, oblikovalcem, skladateljem in drugim zaposlenim v kulturi.

II. Kazalniki razvoja Slovenije

1. PRIORITETA:

Gospodarska rast in konkurenčno gospodarstvo

- 1.1 Bruto domači proizvod na prebivalca po kupni moči
- 1.2 Realna rast bruto domačega proizvoda
- 1.3 Inflacija
- 1.4 Ravnoesje sektorja država
- 1.5 Dolg sektorja država
- 1.6 Plačilnobilančno ravnoesje
- 1.7 Bruto zunanji dolg
- 1.8 Donosnost 10-letnih državnih obveznic
- 1.9 Razvitost finančnega sektorja
- 1.10 Razmerje med krediti in depoziti
- 1.11 Nedonosne terjatve
- 1.12 Produktivnost dela
- 1.13 Tržni delež
- 1.14 Stroški dela na enoto proizvoda
- 1.15 Faktorska struktura izvoza blaga
- 1.16 Na znanju temelječe tržne storitve
- 1.17 Mrežne dejavnosti
- 1.18 Neposredne tuje investicije
- 1.19 Podjetniška aktivnost

1.1 Bruto domači proizvod na prebivalca v standardih kupne moči

Zaostanek Slovenije za povprečjem EU po gospodarski razvitosti že tretje leto ostaja na visoki ravni 16 %. Slovenski bruto domači proizvod na prebivalca v standardih kupne moči je po podatkih Eurostata²⁴⁵ v letu 2012 znašal 21.400 SKM²⁴⁶. Slovenija se je do leta 2008 po BDP na prebivalca v SKM približevala povprečju EU in takrat dosegla 91 % evropskega povprečja, nato je njegova vrednost v prvih dveh letih krize močno upadla, od leta 2010 pa znaša 84 %, kar je enako ravni relativne gospodarske razvitosti Slovenije v letu 2003. Glavni razlog, da Slovenija ne dohiteva več povprečne razvitosti EU je v močnejšem padcu bruto domačega proizvoda Slovenije kot v drugih državah članicah EU, saj so v letu 2012 večji ali enak kumulativni padec BDP od začetka krize beležile le tri članice (Grčija, Hrvaška in Latvija). Manj ugodna gibanja BDP kot v povprečju v EU so se nadaljevala tudi v letih po močnem padcu gospodarske aktivnosti v začetku krize (2009), po letu 2010 pa se je začela zniževati tudi splošna raven cen v Sloveniji, zaradi česar se bruto domači proizvod na prebivalca, izražen v kupni moči od leta 2010 ohranja na nespremenjeni, a nizki ravni. Splošna raven cen na ravni bruto domačega proizvoda je bila leta 2012 namreč za 5,4 o. t. nižja kot leta 2009, od predhodnega leta pa se je znižala za 2,8 o. t. na 80,3 % povprečne ravni cen v državah EU. Glede na ponovno večji padec BDP v Sloveniji kot v povprečju EU v letu 2013 ocenjujemo, da Slovenija tudi lani ni izboljšala svojega položaja glede na povprečno razvitost držav članic EU.

Iz dekompozicije bruto domačega proizvoda na prebivalca (na produktivnost in stopnjo zaposlenosti) je razvidno, da Slovenija zaostaja v razvitosti za povprečjem EU zaradi nižje ravni produktivnosti, ki je v času krize še nazadovala. Tudi produktivnost (izražena v standardih kupne moči) se je do leta 2008 približevala povprečju EU (84 %), v letu 2009 pa se je od njega oddaljila za 4 o. t. in nato do leta 2012 zmanjšala zaostanek za njim zgolj za 1 o. t. na 81 % povprečja EU, kar je približno enako ravni iz leta 2004. Ker je prilagajanje produktivnosti (glede na EU) izhajalo v pretežni meri iz padca zaposlenosti, se je od začetka krize precej znižala tudi relativna raven zaposlenosti v primerjavi z EU, in sicer s 108 na 103,5 % povprečja EU. Zaostanek v BDP na prebivalca se tako kljub rahli prilagoditvi produktivnosti po letu 2010 ni zmanjšal.

Samo štiri članice EU so se od začetka krize od povprečne gospodarske razvitosti EU oddaljile bolj kot Slovenija. Medtem ko je Slovenija od leta 2008 do leta 2012 v primerjavi s povprečjem EU izgubila 7 o. t., so Španija, Ciper in Združeno kraljestvo nazadovale za 8 o. t., Grčija pa za 18 o. t. V tem obdobju je napredovalo petnajst članic, od tega devet novih, najbolj Poljska (11 o. t.) in Litva (8 o. t.). Leta 2005 (ob sprejetju SRS) je Slovenija po bruto domačem proizvodu na prebivalca v SKM v primerjavi s povprečjem EU zaostajala za 13 o. t. in bila najbližje Grčiji (91 %) in Cipru (93 %). Od takrat je nazadovala za 3 o. t. in bila v letu 2012 najbližje Malti s 86 % in Češki z 81 %. Razkorak v kazalniku BDP na prebivalca po kupni moči v državah EU, ki je v začetku prejšnjega desetletja predstavljal razmerje 1:9,3 (Romunija 5.000 SKM / Luksemburg 46.500 SKM), se je leta 2012 zmanjšal na 1:5,6 (Bolgarija 12.000 SKM / Luksemburg 67.100 SKM).

²⁴⁵ Decembra 2013 je Eurostat objavil podatke o bruto domačem proizvodu na prebivalca v standardih kupne moči za leta 2010-2012. Podatki temeljijo na revidiranih paritetah kupne moči za omenjena leta in na zadnjih revidiranih podatkih posameznih držav za BDP v nacionalnih valutah in na zadnjih podatkih o prebivalstvu.

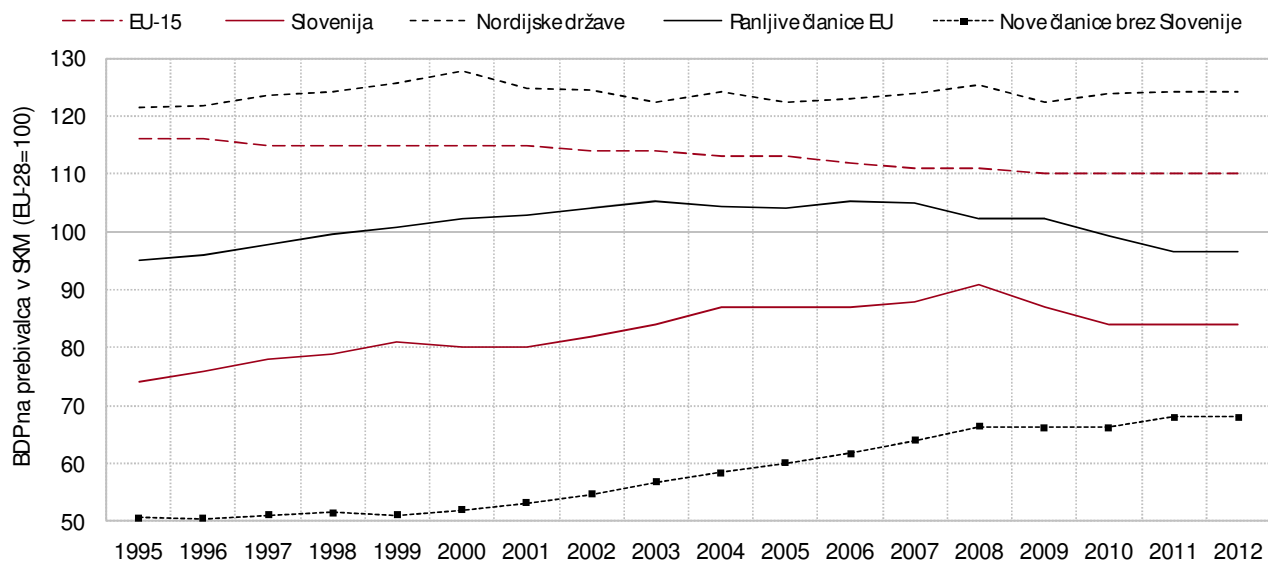
²⁴⁶ Prikaz bruto domačega proizvoda na prebivalca v standardih kupne moči omogoča primerjavo med državami očiščeno učinka razlik v splošni ravni cen med državami. Standard kupne moči (SKM) - izbor valute za izražanje rezultatov je dogovor (konvencija). V Eurostatovi primerjavi se rezultati izražajo v »valuti«, imenovani SKM. SKM je umetna, fiktivna valuta, ki je na ravni povprečja držav EU enaka enemu evru. SKM ali »EU-28 evro« je »valuta«, ki odraža povprečno raven cen v EU-28.

Tabela: BDP na prebivalca v standardih kupne moči, indeksi obsega, EU-28=100

	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
EU-15	116	116	113	111	111	110	110	109
Avstrija	135	132	125	125	126	127	129	130
Belgija	129	127	120	116	118	121	120	120
Bolgarija	32	28	37	44	44	44	47	47
Ciper	88	88	93	100	100	97	94	92
Češka	77	71	79	81	83	81	81	81
Danska	132	132	124	125	124	128	126	126
Estonija	36	45	62	69	64	64	69	71
Finska	108	117	114	119	115	114	116	115
Francija	116	116	110	107	109	109	109	109
Grčija	75	84	91	93	94	88	80	75
Hrvaška	46	50	57	63	62	59	61	62
Irska	104	132	144	132	129	129	129	129
Italija	122	118	105	104	104	103	102	101
Latvija	31	37	50	59	54	55	60	64
Litva	36	40	55	64	58	62	68	72
Luksemburg	223	245	254	264	253	263	266	263
Malta	89	87	80	81	84	87	86	86
Madžarska	52	54	63	64	65	66	67	67
Nemčija	129	118	116	116	115	120	123	123
Nizozemska	124	135	131	134	132	130	129	128
Poljska	43	48	51	56	61	63	65	67
Portugalska	77	81	80	78	80	80	77	76
Romunija	33	26	35	47	47	48	48	50
Slovaška	48	50	60	73	73	74	75	76
Slovenija	75	80	87	91	86	84	84	84
Španija	92	98	102	104	103	99	96	96
Švedska	126	128	122	124	120	124	125	126
Združeno kraljestvo	116	121	124	114	112	108	105	106

Vir: Eurostat Portal Page – Purchasing Power Parities, 2013.

Slika: BDP na prebivalca v standardih kupne moči za izbrane države (EU-28=100)

Opomba: ¹ Ranljive članice EU (Grčija, Irska, Italija, Portugalska, Slovenija, Španija).

Vir: Eurostat Portal Page – Purchasing Power Parities, 2013.

1.2 Realna rast bruto domačega proizvoda

Bruto domači proizvod se je tudi v letu 2013 (-1,1 %) zmanjšal in za približno desetino zaostajal za ravno iz leta 2008. Izvoz je ostal edini dejavnik, ki je pomembno pozitivno prispeval h gospodarski aktivnosti, njegova rast pa se je z začetkom okrevanja evropskega gospodarstva lani okrepila. Kljub temu je bil prispevek salda menjave s tujino manjši kot v predhodnem letu, saj se je ob manjšem padcu domače potrošnje povečal uvoz. Manjši padec domače potrošnje je bil predvsem posledica skromne rasti bruto investicij v osnovna sredstva, manj občuten je bil padec zasebne potrošnje, nekoliko pa se je poglobil padec državne potrošnje.

Realna rast izvoza se je lani okrepila zaradi začetka gospodarskega okrevanja v EU ob siceršnji upočasnitvi rasti izven EU. Rast izvoza je lani znašala 2,9 %, kar je 2,3 o. t. več kot predhodno leto, do okrepitve pa je prišlo zaradi rasti izvoza blaga. Po padcu v letu 2012 se je lani povečal izvoz blaga v EU²⁴⁷, rast izven EU pa se je upočasnila. Med najpomembnejšimi trgovinskimi partnericami se je nekoliko zmanjšal izvoz v Nemčijo in Francijo, rast izvoza v Avstrijo se je nadaljevala, po padcu v letu prej se je povečal izvoz v Italijo in nekoliko tudi v Francijo in na Hrvaško, rast izvoza v Rusijo pa se je upočasnila. K skupni rasti izvoza blaga sta tudi lani največ prispevala izvoz medicinskih in farmacevtskih izdelkov ter izvoz nafte in naftnih derivatov²⁴⁸. Realna rast izvoza storitev (2,6 %) pa se je lani upočasnila, k rasti pa sta sicer največ prispevala izvoz posredovanj in gradbenih storitev. Po občutnem padcu v letu 2012 se je realni uvoz blaga in storitev lani povečal, kar je bilo v veliki meri povezano z uvozom opreme za gradnjo energetskega objekta in večjim uvozom osebnih avtomobilov.

Ob nadaljnji zaostritvi razmer na trgu dela in zaostrenih javnofinančnih razmerah sta se potrošnja gospodinjstev in države tudi lani zmanjšali. Padec potrošnje gospodinjstev (-2,7 %) se je sicer upočasnil. Ob nadaljnjem zmanjšanju povprečne bruto plače in števila prejemnikov plač so se tudi lani zmanjšala sredstva za zaposlene. Socialni transferi so se zmanjšali nekoliko manj kot predhodno leto zaradi rasti števila upravičencev v začetku leta, zlasti upokojujencev. Lanski poglobljen padec državne potrošnje (-2,0 %) je bil posledica občutnejšega zmanjšanja sredstev za zaposlene, saj so ukrepi za zmanjšanje plač, sprejeti leta 2012, lani delovali celo leto, poleg tega so bili sprejeti tudi dodatni ukrepi. Po upočasnitvi rasti v predhodnem letu pa se je lani število zaposlenih v sektorju država prvič tudi zmanjšalo.

Lanska skromna rast bruto investicij v osnovna sredstva je bila zlasti posledica nakupa opreme za investicijo v energetske objekt. Bruto investicije v osnovna sredstva so se po štirih letih zmanjševanja lani nekoliko povečale (0,2 %), a so bile za skoraj polovico manjše kot v letu 2008. Investicije v zgradbe in objekte so beležile nekoliko manjši padec kot v letu 2012, tako da je bila skupna rast posledica rasti investicij v opremo in stroje, kar je bilo v veliki meri povezano z investicijo v energetske objekte. Sprememba zalog je ponovno negativno prispevala k spremembi BDP (-0,5 o. t.), a precej manj kot v predhodnem letu.

Bruto domači proizvod na ravni EU-28 se je lani nekoliko povečal. Povečanje (za 0,1 %) je bilo ob sicer manjšem pozitivnem prispevku salda menjave s tujino kot v predhodnem letu posledica manjšega padca domače potrošnje, zlasti zasebne. Gibanje BDP je bilo v osemnajstih državah članicah boljše kot v predhodnem letu, med pomembnejšimi državami so lani beležili nižjo rast zlasti v Nemčiji in Avstriji. BDP na ravni EU-28 je tako po dveh letih padanja lani za povprečno ravno iz leta 2008 zaostajal za 1,9 %, v desetih članicah jo je presegal, v le dveh državah (Grčija in Hrvaška) pa je za njo zaostajal bolj kot v Sloveniji (-9,2 %).

²⁴⁷ Z vstopom Hrvaške v EU se je spremenil tudi njen status pri statističnem spremljanju blagovne menjave med Slovenijo in Hrvaško. Da bi zagotovili primerljivost podatkov, smo enako kot SURS, Hrvaško upoštevali kot članico EU od januarja 2012, čeprav takrat še ni bila.

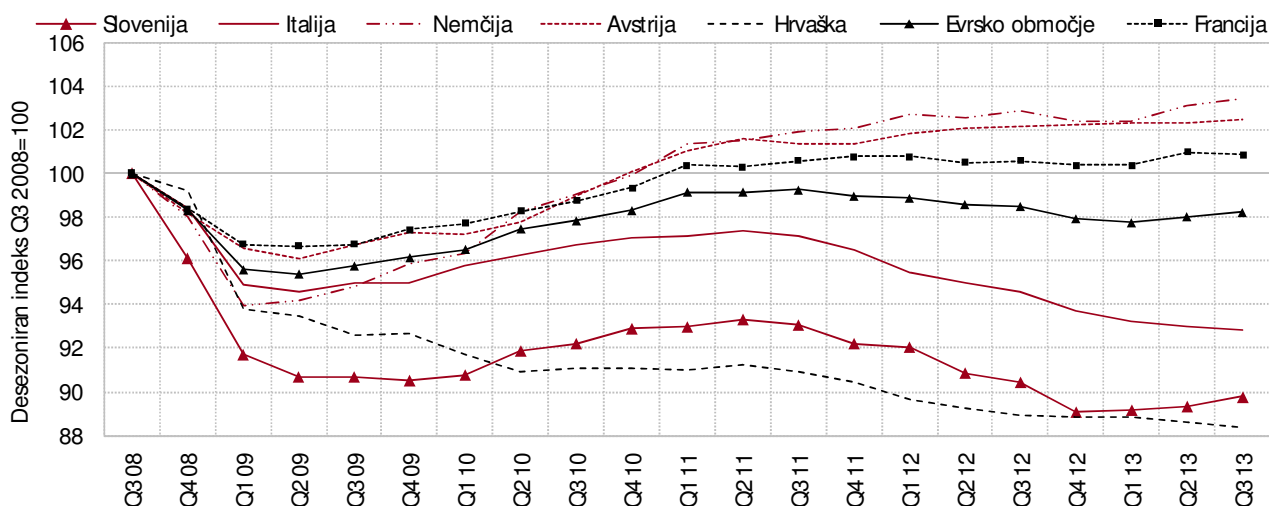
²⁴⁸ Gre za ponovni izvoz prej uvoženega blaga.

Tabela: Prispevek komponent izdatkovne strukture k spremembi bruto domačega proizvoda, Slovenija

	1996	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Realna rast BDP, v %	3,6	4,3	4,0	5,8	7,0	3,4	-7,9	1,3	0,7	-2,5	-1,1
Prispevek k rasti BDP, v o. t.											
Blagovni in storitveni saldo s tujino (izvoz-uvoz)	0,3	2,5	2,2	0,2	-2,0	0,1	2,6	1,8	1,0	3,8	1,3
- Izvoz blaga in storitev	1,4	6,2	6,1	7,8	9,1	2,8	-10,9	6,0	4,7	0,4	2,2
- Uvoz blaga in storitev	1,1	3,7	3,9	7,6	11,2	2,6	-13,5	4,3	3,6	-3,4	0,9
Domača potrošnja skupaj	3,3	1,7	1,8	5,7	9,0	3,2	-10,5	-0,5	-0,3	-6,3	-2,4
- Zasebna potrošnja	1,9	0,4	1,1	1,5	3,3	1,2	-0,1	0,8	0,4	-2,7	-1,5
- Državna potrošnja	0,5	0,6	0,7	0,8	0,1	1,0	0,5	0,3	-0,3	-0,3	-0,4
- Bruto investicije v osnovna sredstva	1,9	0,7	0,7	2,6	3,5	2,0	-6,8	-3,5	-1,1	-1,5	0,0
- Spremembe zalog	-1,0	0,0	-0,7	0,7	2,0	-0,9	-4,1	1,9	0,6	-1,8	-0,5

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2014.

Slika: Bruto domači proizvod v Sloveniji in najpomembnejših trgovinskih partnericah

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – National Accounts, 2014.

1.3 Inflacija

Ob nadaljnjem krčenju gospodarske aktivnosti in nižjih cenah surovin na mednarodnih trgih se je inflacija v letu 2013 občutno upočasnila (0,7 %)²⁴⁹, kljub julijskemu dvigu stopenj DDV. Lani so na rast cen vplivali podobni dejavniki kot v predhodnem letu, a je bil njihov vpliv zaradi šibke gospodarske aktivnosti in ob odsotnosti cenovnih šokov iz tujine manjši. Prispevek cen hrane in energentov se je v primerjavi s predhodnim letom prepolovil (0,7 o. t.), zaradi vpliva nekaterih enkratnih dejavnikov je bil manjši tudi prispevek cen storitev (0,2 o. t.). Gibanje ostalih cen življenjskih potrebščin je tudi lani zaznamovalo krčenje gospodarske aktivnosti, kar se je kazalo v nadaljnjem umirjenem gibanju osnovne inflacije. Na inflacijo so ponovno vplivali ukrepi na davčnem področju. Julijski dvig stopenj DDV je po naši oceni k inflaciji prispeval okoli 0,7 o. t., spremembe trošarin (na tekoča goriva, tobak) in drugih davkov pa dodatne 0,1 o. t.

Odsotnost cenovnih pritiskov iz mednarodnega okolja se je lani odrazila na nižji rasti cen energentov in hrane, šibko povpraševanje pa je vplivalo na padec cen ostalega blaga. Energenti so k skupni rasti cen lani prispevali 0,4 o. t., rast cen pa je bila v primerjavi z letom 2012 polovico nižja (2,7 %). Glavni razlog za rast cen energentov lani so bile višje cene električne energije zaradi dviga prispevka OVE, ki so k inflaciji prispevale 0,5 o. t. Cene goriv za prevoz in ogrevanje pa so se lani prvič po letu 2008 znižale (-1,9 %), in sicer zaradi nižjih evrskih cen nafte (-3,1 %) in nižjih trošarin. Ob nižjih cenah surovin na svetovnih trgih se je tudi rast cen hrane (2,2 %) v lanskem letu znižala, k inflaciji pa so prispevale 0,3 o. t. Nadaljevanje šibkega povpraševanja je tudi lani vplivalo na gibanje večine cen ostalega blaga, ki so se znižale. Tako so bile cene poltrajnega blaga²⁵⁰ po letu 2011 ponovno nižje (-2,4 %), zniževanje cen trajnega blaga pa se je nadaljevalo (-2,3 %).

Skromna rast cen storitev je bila posledica višjih cen komunalnih storitev in prenehanja delovanja nekaterih enkratnih dejavnikov. Rast cen storitev se je po visoki rasti v letu 2012 lani znižala (0,6 %), tako da so k lanski inflaciji prispevale 0,2 o. t. Rast je bila posledica predvsem višjih cen komunalnih²⁵¹ (0,2 o. t.) in gostinskih storitev (0,1 o. t.). Zvišale so se tudi cene nekaterih drugih storitev (letne dajatve za uporabo vozil v cestnem prometu ter finančne storitve), ki so skupaj k inflaciji prispevale dodatne 0,2 o. t. Prenehanje delovanja nekaterih enkratnih dejavnikov²⁵² ter nižje cene telekomunikacijskih storitev so lansko inflacijo znižale za okoli 0,7 o. t.

Inflacija v Sloveniji je bila lani podobna kot na ravni celotnega evrskega območja. Ob koncu leta je inflacija, merjena s HICP²⁵³, v Sloveniji znašala 0,9 %, kar je le nekoliko več (0,1 o. t.), kot v celotnem evrskem območju. Podobno kot v domačem okolju so tudi na ravni celotnega evrskega območja na rast cen vplivale cene hrane, katerih prispevek se je zaradi relativno nizkih rasti cen nepredelane hrane v Sloveniji lani v primerjavi s predhodnim letom znižal za 0,5 o. t., na ravni evrskega območja pa za 0,2 o. t. Na inflacijo so vplivale tudi cene energentov, ki so se v Sloveniji nekoliko zvišale, v evrskem območju pa ostale na enaki ravni kot v predhodnem letu. Na gibanje cen je lani v Sloveniji vplivala tudi rast cen storitev, ki je bila kljub upočasnitvi glede na leto 2012 nekoliko višja kot na ravni celotnega evrskega območja.

²⁴⁹ December 2013 v primerjavi z decembrom 2012.

²⁵⁰ Na gibanje cen poltrajnega blaga so vplivale predvsem nižje cene obleke in obutve (-2,9 %).

²⁵¹ Po daljšem obdobju ohranjanja nespremenjenih cen je bila v začetku leta 2013 z Uredbo o metodologiji za oblikovanje cen storitev obveznih občinskih gospodarskih javnih služb varstva okolja (Uradni list RS, št. 87/2012, 109/2012) prisojnost za potrjevanje sprememb cen prenesena v pristojnost lokalnih skupnosti.

²⁵² Prenehanje vpliva odprave subvencij na šolsko prehrano v lanskem septembru je znižalo medletno rast v letu 2013 za 0,4 o. t., znižanje premij dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja decembra lani pa za dodatne 0,3 o. t.

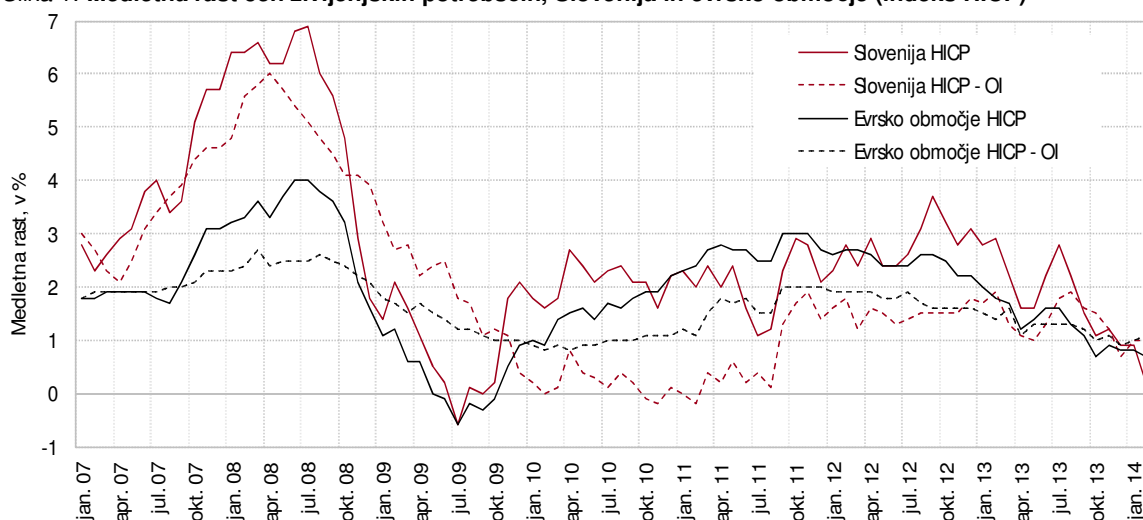
²⁵³ HICP – Harmoniziran indeks cen življenjskih potrebščin se uporablja za primerjavo rasti cen življenjskih potrebščin v evrskem območju in EU.

Tabela: Letna rast cen v Sloveniji in v evrskem območju, v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Cene življenjskih potrebščin v Sloveniji (CPI)	9,0	8,9	2,3	2,8	5,6	2,1	1,8	1,9	2,0	2,7	0,7
Blago	7,1	8,8	2,0	2,1	6,0	1,3	1,9	2,7	2,7	2,7	0,7
Storitve	15,9	9,2	3,0	4,3	4,8	3,8	1,6	0,0	0,4	2,6	0,6
Regulirane cene	10,0	16,0	7,7	2,1	7,2	-7,8	12,6	11,5	7,1	4,6	-0,1
Energija	8,2	18,9	9,8	3,7	9,6	-11,9	14,7	14,3	9,1	6,4	-1,4
Drugo	11,4	12,0	3,0	-2,1	1,5	0,4	4,0	0,7	1,6	1,4	4,0
Cene življenjskih potrebščin v evrskem območju (HICP)	2,5	2,5	2,2	1,9	3,1	1,6	0,9	2,2	2,7	2,2	0,8

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Cene – Indeksi cen življenjskih potrebščin, 2014; letni podatki (SURS), 2014; Eurostat Portal Page – Economy and Finance – Prices – Harmonized index of consumer prices, 2014; preračuni UMAR.

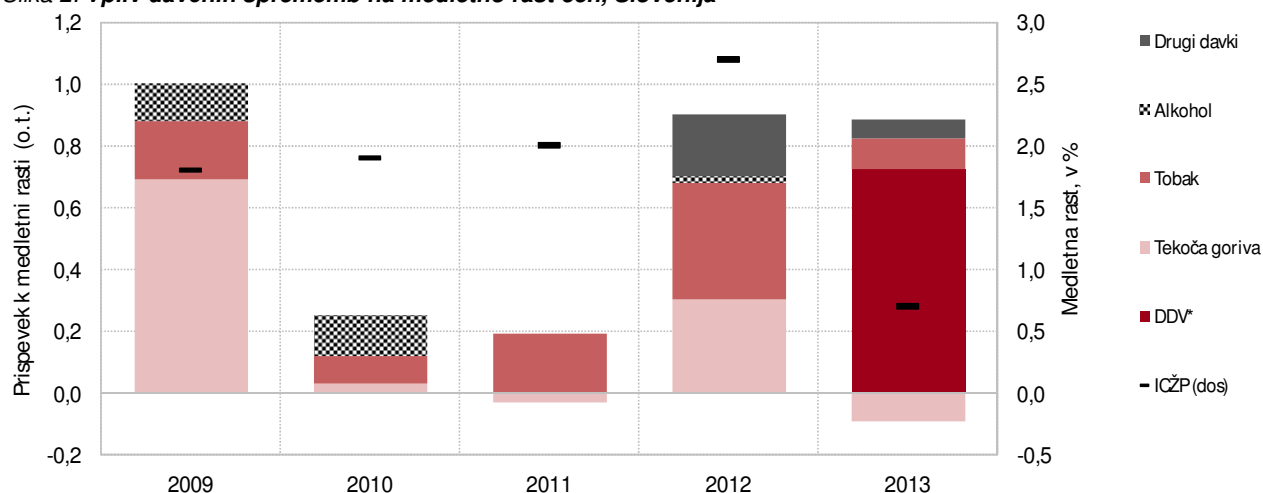
Slika 1: Medletna rast cen življenjskih potrebščin, Slovenija in evrsko območje (indeks HICP)

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – Prices – Harmonized index of consumer prices, 2014.

Opomba: Osnovna inflacija – cene življenjskih potrebščin brez energentov in nepredelane hrane.

Slika 2: Vpliv davčnih sprememb na medletno rast cen, Slovenija

Vir: SURS, MF, preračuni UMAR.

Opomba: * vpliv dviga davčnih stopenj ob omejenem prenosu v MPC.

1.4 Ravnovesje sektorja država

Primanjkljaj sektorja država je bil v letu 2013 najvišji doslej, brez enkratnih dejavnikov pa najnižji po letu 2008.

Skupni primanjkljaj je znašal 14,7 % BDP in je bil predvsem posledica specifičnih enkratnih transakcij, povezanih z dokapitalizacijo bančnega sistema (10,3 % BDP). Primanjkljaj brez upoštevanja enkratnih transakcij vključno s poračunom plač iz naslova odprave tretje četrtine odprave nesorazmerij plač v javnem sektorju (0,3 % BDP) in odškodninami izbranim osebam (0,4 % BDP)²⁵⁴, je znašal 3,7 % BDP, kar je nižje kot preteklo leto (-0,1 o. t.) in tako najnižje od začetka gospodarske krize. Primarni saldo²⁵⁵ brez enkratnih transakcij je bil negativen (-1,1 % BDP) in prav tako nižji kot leta 2012 (-1,7 % BDP). Primanjkljaj je bil večinoma na centralni ravni države (14,5 % BDP). Skupni proračun na lokalni ravni je imel majhen primanjkljaj (-0,2 % BDP), po tem ko je bil leta 2012 v rahlem presežku (0,1 % BDP). Saldo skladov socialnega zavarovanja je bil uravnotežen, po skromnem primanjkljaju v predhodnem letu (-0,3 % BDP).

Leta 2013 so se prihodki sektorja država nekoliko zvišali, na kar so vplivali zlasti ukrepi za povečanje davčnih prihodkov in najuspešnejše črpanje EU sredstev doslej. Prihodki so se povečali za 95 mio EUR, njihov delež glede na BDP pa je znašal 44,7 % (0,3 o. t. več kot leto prej). Povečanje je bilo delno posledica sprememb davčnega sistema (povečanje stopenj DDV, uvedba davka na finančne storitve in davka na srečke ter celoletni učinek povečanja dajatve na onesnaževanje zraka z emisijo CO₂ na pogonska goriva, sprejete leta 2012 ter dodatno povečane januarja 2013)²⁵⁶, intenzivnejše pa so bile tudi aktivnosti pri izterjavi davčnih obveznosti. Skupni davčni prihodki so se tako lani povečali za 1,6 % (0,4 % BDP), ob tem pa so se nekateri davčni prihodki znižali, in sicer najbolj prihodki iz dohodnine (-7,7 %), potem ko so v predhodnem letu približno stagnirali. Prihodki davka na dohodek pravnih oseb, pri katerem se je stopnja lani znižala na 17 %, so ocenjeni enako kot leto prej, precej nižji pa so bili v primerjavi z letom 2011 (-27,1 % oz. 0,4 % BDP). Prispevki za socialno varnost so se tudi v letu 2013 zmanjšali, in sicer za 1,9 % (leta 2012 -0,8 %). Črpanje sredstev EU, katerih koristniki so institucionalne enote sektorja država, se je leta 2013 zelo povečalo (27,9 %) in je bilo najvišje doslej. Po povišanju v letu 2012 (6,2 %) so se nedavčni prihodki lani znižali (-2,7 %).

Zaradi enkratnih transakcij so izdatki sektorja država leta 2013 dosegli rekordno višino (59,4 % BDP), brez izdatkov za te transakcije pa so bili nominalno le nekoliko višji kot leta 2012 (0,3 % oz. 57 mio EUR). Izdatki brez enkratnih transakcij so se povišali za 0,3 % (z 48,2 % BDP na 48,4 % BDP), potem ko so se v preteklem letu močno znižali (-4,3 %). V tem se je nadaljevalo zniževanje primarnih izdatkov (brez obresti), vendar je bilo tudi to močno upočasnjeno (z -4,8 % na -0,6 %). Gibanje skupnih izdatkov brez enkratnih transakcij v letu 2013 odraža kombinacijo politik konsolidacije z zmanjšanjem sredstev za zaposlene (-3,7 % oz. 168 mio EUR), vmesne potrošnje (-3,6 % oz. 88 mio EUR) in socialnih transferov razen pokojnin in s spodbujanjem ekonomske aktivnosti s povečanjem bruto investicij v osnovna sredstva (12,8 % oz. 148 mio EUR). V letu 2013 so se poleg investicijski izdatki povečali predvsem zaradi plačil obresti (20,6 % oz. 157 mio EUR) in izdatkov za pokojnine (106 mio EUR), kar je zmanjšalo vpliv ukrepov za konsolidacijo na strani izdatkov.

Primanjkljaj sektorja država v Sloveniji se je v letu 2013 v primerjavi z drugimi državami v EU²⁵⁷ zelo poslabšal predvsem zaradi ukrepov za sanacijo bančnega sistema. V enajstih državah v EU se je fiskalni položaj poslabšal, v sedemnajstih pa izboljšal. Nobena od držav EU v letu 2013 ni dosegla presežka. Primanjkljaji v EU so se povečali od 0,1 o. t. BDP (v Nemčiji) do 11,7 o. t. (v Sloveniji). Položaj se je najbolj izboljšal na Danskem in v Španiji.

²⁵⁴ Gre za enkratne obveznosti države, ki so nastale v letu 2013 na podlagi sodnih sklepov in zakonskih predpisov, ki jih je v letu 2013 sprejela država, kar je v skladu z metodologijo ESR (po obračunu).

²⁵⁵ Saldo brez obresti.

²⁵⁶ Ob sprejetju so bili učinki teh davčnih sprememb ocenjeni na okoli 0,6 % BDP.

²⁵⁷ Primerjava z državami EU temelji na podatkih Evropske komisije iz Zimske napovedi (februar 2014), za Slovenijo pa so upoštevani objavljeni podatki SURS (marec 2014).

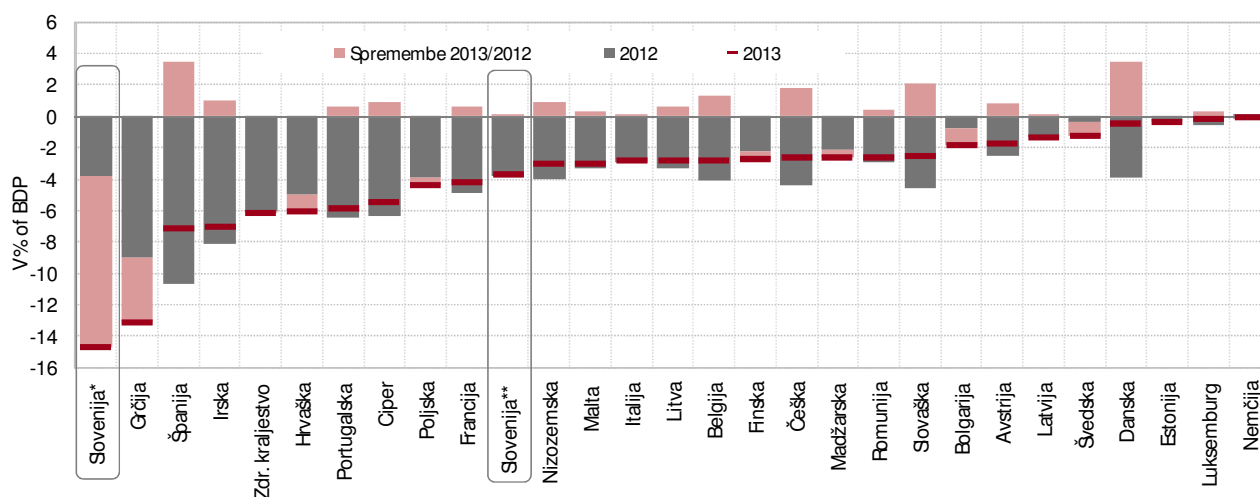
Tabela: Prihodki, izdatki in saldo sektorja država po metodologiji ESR-95, v % BDP, Slovenija

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Prihodki	42,2	42,3	43,6	43,5	44,4	44,7
Izdatki	44,1	48,7	49,5	49,9	48,4	59,4
Primanjkljaj sektorja država	-1,9	-6,3	-5,9	-6,4	-4,0	-14,7
Primanjkljaj sektorja država brez enkratnih dejavnikov	-	-	-	-5,7	-3,8	-3,7
Centralna država	-1,3	-5,4	-5,3	-6,4	-3,8	-14,5
Lokalna država	-0,6	-0,6	-0,3	0,1	0,1	-0,2
Skladi social. zavarovanja	0,0	-0,4	-0,4	0,0	-0,3	0,0

Vir: SI – Stat podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati nacionalnih računov, marec 2014.

Opomba: SURS je z objavo podatkov za leto 2013 revidiral podatke za obdobje 2008–2012. Za leti 2008 in 2009 so bili objavljeni le revidirani podatki za primanjkljaj, ostali agregati sektorja država pa bodo objavljeni jeseni 2014, skupaj z revizijo podatkov glede na novo metodologijo ESR 2010. V tabeli so zato za leti 2008–2009 navedeni podatki (prihodki, odhodki in primanjkljaj za vse ravni države), kakršni so bili pred revizijo, objavljeni v podatkovni bazi SI-STAT (marec 2014). Primanjkljaj za leto 2008 po reviziji je enak kot pred revizijo, za leto 2009 pa znaša -6,1 %.

Slika: Primanjkljaj(-)/presežek(+) sektorja država v državah EU glede na BDP v letih 2012 in 2013, v %

Vir: za države EU Evropska komisija, Zimska napoved, februar 2014 (AMECO) in za Slovenijo SURS, SI – Stat podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati nacionalnih računov, marec 2014.

Opomba: * Primanjkljaj za Slovenijo, ki vključuje tudi enkratne dejavnike. ** Primanjkljaj za Slovenijo brez enkratnih dejavnikov. Za ostale države EU primerljiv podatek ni na voljo.

1.5 Dolg sektorja država

Dolg sektorja država je konec leta 2013 znašal 25,3 mrd oz. 71,7 % BDP. Povečanje v letu 2013 (za 6,1 mrd EUR oz. 17,3 % BDP) je bilo največje, odkar so na voljo primerljivi podatki (od leta 1995). V obdobju po začetku krize konec leta 2008 se je dolg, izražen v deležu BDP, povečal za skoraj 50 o. t. Povečanje v letu 2013 je bilo večinoma posledica enkratnih transakcij, povezanih s sanacijo bančnega sistema (10,3 % BDP)²⁵⁸. Primanjkljaj brez enkratnih transakcij vključno s poračunom plač (0,3 % BDP) in izplačilom odškodnin izbrisanim (0,4 % BDP)²⁵⁹ pa je k povečanju skupnega dolga prispeval 3,7 % BDP. Povečanje dolga vključuje tudi izdajo obveznic Družbe za upravljanje terjatev bank (1 mrd EUR oz. 2,9 % BDP)²⁶⁰ v sklopu čiščenja bančnih bilanc in predfinanciranje predvidenih potreb v letu 2014, vključno z obnovitvijo gotovinskih rezerv države, ki so bile konec leta 2012 močno zmanjšane (za 0,6 mrd EUR).

Največji delež dolga je dolg centralne države (97 % celotnega dolga sektorja država konec leta 2013), ki je dolgoročen (97,4 %) in večinoma nominiran v evrih. V letu 2012 se je delež kratkoročnega dolga sicer povečal (na 2,1 % BDP), v letu 2013 pa ponovno rahlo zmanjšal (1,8 % BDP). Dolg je večinoma nominiran v evrih, vendar pa se je povečal tudi delež dolga, ki je nominiran v ameriških dolarjih in pretvorjen v evre. Konec leta 2013 je bilo približno 71,5 % dolga proračuna RS nominiranega v evrih, 28,4 % pa v USD. Dinamika zadolževanja na lokalni ravni se je po hitrem povečanju v obdobju od 2008 do 2011 (za okoli 100 mio letno) v zadnjih dveh letih upočasnila. Povečanje je bilo leta 2013 podobno (26,2 mio EUR) kot leta 2012 (22,4 mio EUR), konec leta 2013 pa je dolg na lokalni ravni znašal 2,1 % BDP. Zapadanje dolgov v prihodnjih letih bo relativno enakomerno, s povprečnim letnim bremenom refinanciranja v višini 1,7 mrd EUR²⁶¹.

Leta 2013 so največji delež financiranja centralne države (91 %) predstavljali dolgoročni vrednostni papirji. Na strukturo zadolževanja so vplivale predvsem razmere na evropskem dolžniškem trgu, stroškovni in strateški dejavniki, kar je vključevalo tudi širitev baze vlagateljev. Država je večino potrebnih sredstev za financiranje (6,4 mrd EUR) zagotovila z izdajo 5-letne (1 mrd USD) in 15-letne (2,2 mrd USD) obveznice, nominirane v ameriških dolarjih, 3-letne evroobveznice, namenjene zaprtemu krogu vlagateljev (1,5 mrd EUR) in 18-mesečnih zakladnih menic. Ostala potrebna sredstva je država zagotovila z zakladnimi menicami (0,6 mrd EUR), domačimi posojili in posojilom EIB. Poleg tega je država del dokapitalizacije bank financirala tudi s ponovnim odprtjem različnih obstoječih obveznic z različnimi ročnostmi in nominiranih v evrih (0,9 mrd EUR) in z izdanimi zakladnimi menicami (0,1 mrd EUR).

Razmere za zadolževanje države so bile leta 2013 večinoma neugodne. Stroški zadolževanja so poleg nekaterih mednarodnih dejavnikov odražali zlasti negotovost zaradi zamud pri prenosu slabih terjatev in dvoma v velikost kapitalskih potreb bančnega sistema ter vpliva na javne finance. Po izdaji obveznic in dokapitalizacijah bank, ki so sledile objavi rezultatov pregleda stanja v bančnem sistemu in obremenitvenih testov sta se donosnost 10-letnih državnih obveznic in razlika v donosnosti glede na nemško referenčno obveznico decembra zmanjšali na najnižjo raven od marca 2011. Vse tri večje agencije so tekom leta 2013 ponovno znižale bonitetno oceno Slovenije, kar pa zaradi drugačnega zaznavanja kreditne sposobnosti Slovenije s strani vlagateljev skoraj ni vplivalo na gibanje donosnosti. Med razlogi so poslabšanje ocen so agencije poudarile predvsem pričakovano visoko povišanje javnega dolga, v povezavi s čiščenjem bančnih bilanc (gl. kazalnik 1.8).

Dolg sektorja država glede na BDP je bil konec leta 2013 petnajsti največji v EU²⁶², potem ko je bil leta 2012 sedemnajsti največji. Povečanje deleža dolga v BDP je bilo leta 2013 tretje največje v EU. Poleg nominalne rasti dolga, je na gibanje deleža dolga v večini držav vplivala tudi nominalna sprememba bruto domačega proizvoda. Poleg držav, v katerih poteka veliko fiskalno prilagajanje po krizi je bila tako visoka rast dolga zabeležena tudi v državah, ki so v recesiji.

Tabela: Stanje konsolidiranega dolga sektorja država po podsektorjih v Sloveniji

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
--	------	------	------	------	------	------

²⁵⁸ Obveznice CoCo, izdane leta 2012 (1,2 % BDP), ki so bile v začetku leta 2013 pretvorjene v lastniški kapital bank, so vključene v dolg leta 2012.

²⁵⁹ Gre za enkratne obveznosti države, ki so nastale v letu 2013 na podlagi sodnih sklepov in zakonskih predpisov, ki jih je v letu 2013 sprejela država, kar je v skladu z metodologijo ESR (po obračunu).

²⁶⁰ Konsolidirani dolg sektorja država ne vključuje 0,2 mrd EUR za dokapitalizacijo DUTB.

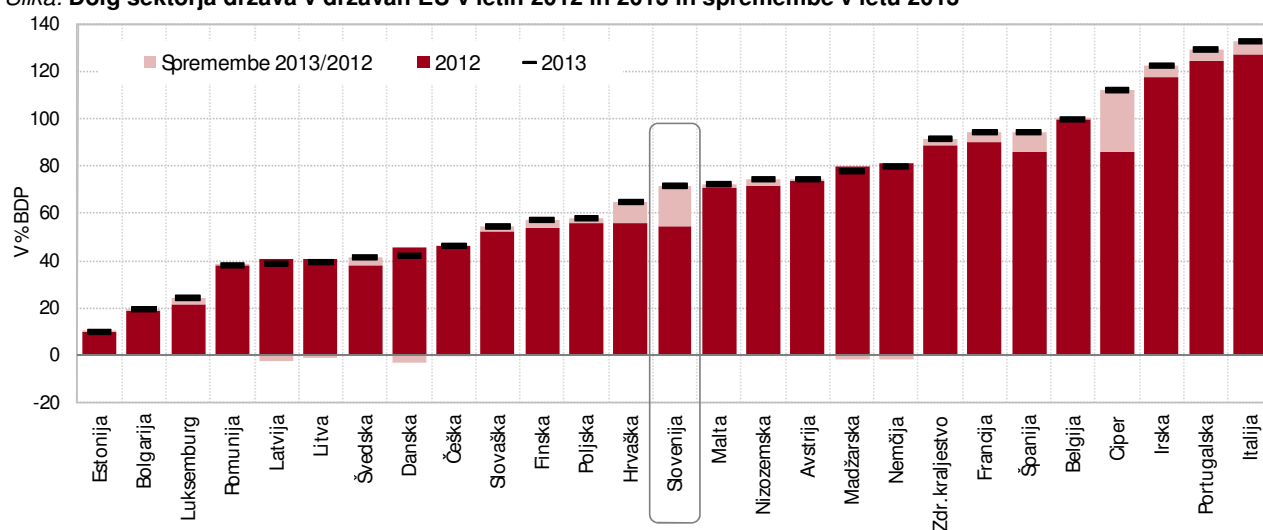
²⁶¹ Ministrstvo za finance.

²⁶² Primerjava z državami EU temelji na podatkih Evropske komisije iz Zimske napovedi (februar 2014), za Slovenijo pa so upoštevani objavljeni podatki SURS (marec 2014).

	V mrd EUR					
Sektor država skupaj	8,2	12,5	13,7	17,0	19,2	25,3
Centralna raven države						
Lokalna raven države	8,1	12,1	13,2	16,4	18,6	24,8
Skladi socialnega zavarovanja	0,4	0,5	0,6	0,7	0,7	0,7
Konsolidirani dolg med podsektorji	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0
	V % BDP					
Sektor država skupaj	22,1	35,2	38,7	47,1	54,4	71,7
Centralna raven države	21,8	34,2	37,2	45,4	52,7	70,2
Lokalna raven države	0,9	1,5	1,8	1,9	2,0	2,1
Skladi socialnega zavarovanja	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0
Konsolidirani dolg med podsektorji	-0,7	-0,5	-0,4	-0,4	-0,5	-0,5

Vir: SI – Stat podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati nacionalnih računov, marec 2014.

Slika: Dolg sektorja država v državah EU v letih 2012 in 2013 in spremembe v letu 2013

Vir: za države EU Evropska komisija, Zimska napoved, februar 2014 (AMECO) in za Slovenijo SURS, SI – Stat podatkovni portal – Nacionalni računi – Računi države – Temeljni agregati nacionalnih računov, marec 2014.

1.6 Plačilnobilančno ravnoesje

Tekoči račun plačilne bilance Slovenije je v letu 2013 beležil največji presežek doslej²⁶³. V prvih treh letih gospodarske krize se je ohranjal blizu ravnovesja, od leta 2012 pa beleži presežek, ki se je lani skoraj podvojil in dosegel 2.223,8 mio EUR (6,3 % BDP). Povečanje presežka je bilo večinoma posledica pozitivne blagovne bilance, ki se je iz primanjkljaja prevesila v presežek. Poleg krepitve rasti izvoza je k temu prispeval tudi skromen uvoz zaradi padca domačega povpraševanja. Večji je bil presežek v storitveni bilanci in v bilanci tekočih transferov, manjši pa še neto odlivi faktorskih dohodkov.

Blagovna bilanca je v letu 2013 prvič doslej beležila presežek (631,9 mio EUR), ki je bil delno tudi posledica tega, da uvoz opreme za nedokončano naložbo v večji energetske objekt še ni zajet v plačilnobilančni statistiki. K blagovnemu presežku so ob višji realni rasti izvoza od uvoza prispevali količinski dejavniki, izboljšali pa so se tudi pogoji menjave, pri čemer so se uvozne cene znižale bolj od izvoznih²⁶⁴. Na višino presežka blagovne menjave je pomembno vplivalo tudi dejstvo, da uvoz investicijske opreme za naložbo v večji energetske objekt še ni zajet v plačilnobilančni statistiki²⁶⁵. O natančni višini tega zneska lahko le sklepamo na podlagi razlike med saldonom blagovne menjave po plačilnobilančni statistiki in saldonom blagovne menjave po metodologiji nacionalnih računov (ESA95), ki je v letu 2013 znašala 316 mio EUR.

Presežek v storitveni bilanci se je povečal predvsem zaradi ugodne menjave skupine ostalih poslovnih storitev. Presežek v storitveni bilanci (2.003,8 mio EUR) je bil 200,5 mio EUR večji kot leto prej. Na njegovo povečanje sta vplivala predvsem večji presežek v menjavi storitev posredovanj, ki so povezane z mednarodno trgovino, in manjši primanjkljaj v menjavi licenc, patentov in avtorskih pravic. Večji so bili tudi neto prilivi od potovanj, predvsem zaradi manjšega trošenja domačega prebivalstva v tujini. Na izboljšanje skupnega salda je vplivala tudi menjava komunikacijskih storitev, ki so se zaradi povečanja izvoza iz primanjkljaja prevesile v presežek. Presežek v menjavi gradbenih storitev se je lani kljub nadaljnjemu povečanju izvoza zmanjšal zaradi še občutnejšega povečanja uvoza.

Primanjkljaj v bilanci faktorskih dohodkov se je lani zmanjšal zaradi manjšega neto odliva dohodkov od kapitala, neto priliv dohodkov od dela je bil znova višji. Primanjkljaj v bilanci faktorskih dohodkov (434,8 mio EUR) je bil 117,3 mio EUR manjši kot leto prej. Manjši neto odlivi dohodkov od lastniškega kapitala neposrednih naložb so bili zlasti posledica manjših negativnih reinvestiranih dobičkov²⁶⁶. Neto dohodki od lastniških vrednostnih papirjev so bili nekoliko večji, kar je povezano z manjšimi izplačili dividend tujim portfeljskim vlagateljem. Skupna neto plačila obresti na zunanji dolg so znašala 511,3 mio EUR, kar je 61,1 mio EUR več kot leto prej. Povečanje je bilo izključno posledica nadaljnjega zadolževanja državnega sektorja in relativno visokih obrestnih mer, medtem ko se je razdolževanje zasebnega sektorja (večinoma domače poslovne banke²⁶⁷) v tujini nadaljevalo. Banke so lani iz tujine prejele več obresti, kot so jih plačale. Neto plačila obresti dolžniškega financiranja med kapitalsko povezanimi podjetji so bila nižja, kar je bilo večinoma posledica manj plačanih obresti slovenskih podjetij tujim lastnikom. BS izkazuje stabilen pozitiven saldo obresti, saj vrednost njenih dolžniških terjatev presega višino obveznosti do Evrosistema. Neto dohodki od dela so bili nekoliko večji, predvsem zaradi povečevanja števila dnevnih migrantov na delu v tujini.

Presežek v bilanci tekočih transferov je bil lani nekoliko višji. Kljub boljšemu neto črpanju sredstev iz proračuna EU, ki je znašalo 508,2 mio EUR (v letu 2012 451,3 mio EUR)²⁶⁸, je bil presežek tekočih transferov državnega sektorja manjši. Na to je vplival večji delež investicijskih podpor, ki so vključene med transfere državnega sektorja na kapitalskem računu. Po drugi strani se je primanjkljaj transferov zasebnega sektorja znižal, večinoma zaradi manjših neto plačil ostalih transferov.

²⁶³ Podatki v EUR so razpoložljivi od leta 1996.

²⁶⁴ Pogoji menjave blaga so se po treh letih poslabšanja lani izboljšali za 0,7 %. Uvozne cene so se znižale za 1,6 %, izvozne pa za 0,8 %.

²⁶⁵ V plačilnobilančni statistiki se uporablja načelo ekonomskega lastništva. V primeru izgradnje bloka 6 v TEŠ to pomeni, da bo transakcija evidentirana, ko se prenese ekonomsko lastništvo iz prodajalca na kupca.

²⁶⁶ Negativni reinvestirani dobički pomenijo, da so bili čisti dobički (brez izrednih dobičkov) v določenem letu manjši od izplačanih dobičkov ali pa so družbe poslovale z izgubo.

²⁶⁷ Od septembra 2008 do konca leta 2013 so poslovne banke odplačale 11 mrd EUR bruto zunanjega dolga.

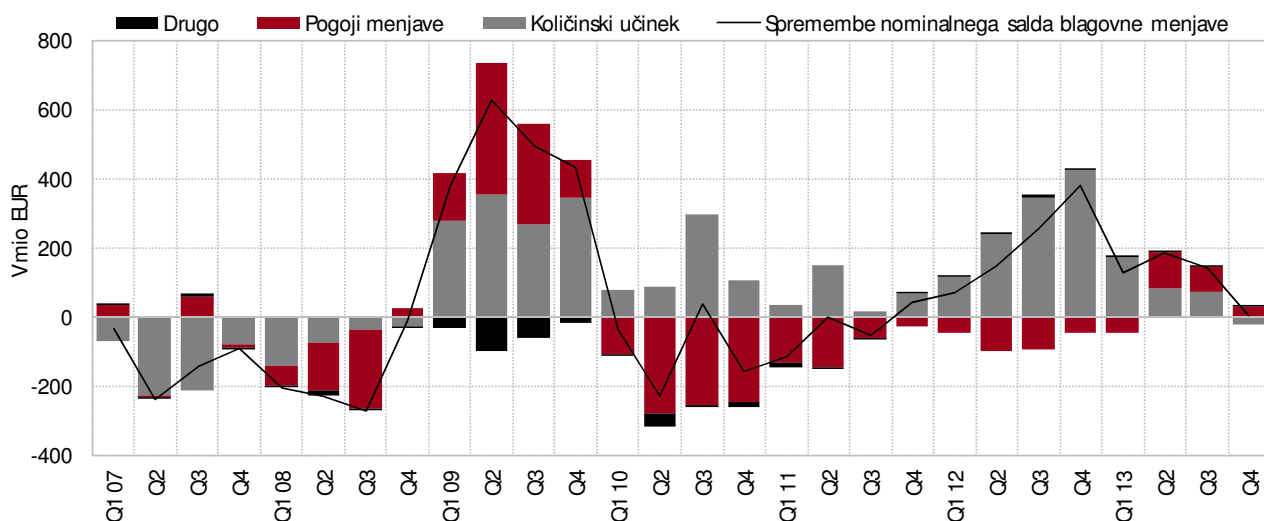
²⁶⁸ Od 1.185,8 mio EUR prihodkov, načrtovanih v rebalansu proračuna, je Slovenija lani iz proračuna EU v državni proračun prejela 933,7 mio EUR (78,7 %, v letu 2012 pa 94,7 %), v evropski proračun pa je vplačala 425,4 mio EUR.

Tabela: Tekoči račun plačilne bilance in pogoji menjave, Slovenija

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Tekoči račun, v % BDP	-0,3	-2,7	-1,7	-1,8	-4,2	-5,4	-0,5	-0,1	0,4	3,3	6,3
Blago	-4,5	-5,7	-3,6	-3,0	-4,2	-5,8	-1,2	-2,3	-2,6	-0,3	1,8
Storitve	2,8	2,3	3,2	3,2	3,0	3,8	3,3	3,6	4,1	5,1	5,7
Dohodki od dela in kapitala	1,0	0,1	-1,0	-1,4	-2,3	-2,8	-2,0	-1,7	-1,4	-1,6	-1,2
Tekoči transferji	0,5	0,6	-0,3	-0,6	-0,7	-0,8	-0,5	0,2	0,4	0,1	0,1
Realne stopnje rasti menjave blaga in storitev, v %											
Izvoz blaga in storitev	1,1	13,1	10,6	12,5	13,7	4,0	-16,1	10,2	7,0	0,6	2,9
Uvoz blaga in storitev	11,3	7,1	6,7	12,2	16,7	3,7	-19,2	7,4	5,6	-4,7	1,3
Pogoji menjave, indeksi											
Skupaj	103,0	96,9	98,0	99,5	100,9	98,5	103,7	96,1	98,6	99,0	100,8
Blago	103,1	96,2	97,6	99,6	100,6	98,2	104,0	95,2	98,4	98,8	100,7
Storitve	100,6	102,1	100,0	99,5	102,7	99,4	99,9	101,1	100,3	99,9	100,0

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2014; Bilten banke Slovenije, 2014; preračuni UMAR.

Slika: Prispevek količin in cen k saldu blagovne menjave, Slovenija

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi, 2014, izračuni UMAR.

Opomba: pri izračunu učinka pogojev menjave in količinskega učinka so upoštevani podatki statistike nacionalnih računov. Prispevek pogojev menjave kaže, koliko k medletni spremembi nominalnega salda prispeva rast zunanjetrgovinskih cen, pri čemer se upošteva raven obsega blagovne menjave v enakem četrtletju predhodnega leta. Prispevek količin pa pokaže, koliko k spremembi nominalnega salda prispeva realna rast blagovne menjave, upošteva raven pogojev menjave v enakem obdobju predhodnega leta. Postavka »drugo« predstavlja vzajemni vpliv rasti cen in rasti količin.

1.7 Bruto zunanji dolg

Bruto zunanji dolg se je v letu 2013 znižal kljub izrazitemu povečanju dolga sektorja država, saj so se zmanjšale obveznosti BS do Evrosistema, nadaljevalo pa se je tudi razdolževanje poslovnih bank. Skupni bruto zunanji dolg je konec leta 2013 znašal 39,6 mrd EUR in je bil v primerjavi z decembrom 2012 nižji za 1,3 mrd EUR. Zmanjšanje je bilo posledica zmanjšanja kratkoročnega dolga, dolgoročni dolg pa se je za razliko od predhodnih dveh let lani povečal in predstavljal skoraj tri četrtine celotnega dolga²⁶⁹.

Ob lanskem največjem povečanju dolga državnega sektorja od začetka krize se je njegov delež v skupnem zunanjem dolgu povečal na 39,0 %, delež poslovnih bank pa je po petem letu razdolževanja padel na 18,9 %. Dolg državnega sektorja se je lani povečal za 4,4 mrd EUR na 15,4 mrd EUR. Maja je država na ameriškem trgu izdala 5 in 10-letni obveznici v skupni vrednosti 3,5 mrd USD (2,7 mrd EUR), novembra pa na evrskem trgu še 3-letno obveznico v višini 1,5 mrd EUR. Tudi dolg ostalih sektorjev (večinoma podjetij) se je lani znova povečal (za 0,7 mrd EUR na 10,7 mrd EUR), in sicer predvsem kot posledica prekvalifikacije od neposrednih naložb v posojilo. K skupnemu znižanju zunanjega dolga je največ prispevalo znižanje obveznosti BS do Evrosistema²⁷⁰, ki so se znižale za 3,4 mrd EUR na 1,3 mrd EUR, kar je najmanj od vstopa v evrsko območje. Nadaljevalo se je tudi razdolževanje poslovnih bank do tujine, lani za 2,4 mrd EUR na 7,5 mrd EUR. Poslovne banke so tudi lani odplačevale posojila in obveznosti do tujih portfeljskih vlagateljev, nerezidenti pa so iz slovenskih bank umikali vloge. Tudi dolg *kapitalsko povezanih oseb* (podjetja z 10-odstotnim ali večjim deležem lastništva tujega vlagatelja) se je v letu v letu 2013 znižal, in sicer za 0,6 mrd EUR, na 4,6 mrd EUR. Znižale so se predvsem dolžniške obveznosti do neposrednih tujih vlagateljev²⁷¹. V obdobju 2008–2013 se je skupni bruto zunanji dolg povečal le za 0,3 mrd EUR, prišlo pa je do pomembne spremembe v njegovi strukturi. Dolg države se je povečal za 11,7 mrd EUR, dolg poslovnih bank pa zmanjšal za 10,4 mrd EUR.

V strukturi dolga glede na jamstvo se je v letu 2013 povečal le javni dolg. Javni dolg²⁷² se je povečal za 4,4 mrd EUR na 15,4 mrd EUR. Javno garantirani dolg²⁷³ se je znižal za 3,5 mrd EUR na 5,2 mrd EUR, kar je bilo lani skoraj v celoti posledica znižanja kratkoročnega dolga BS v okviru Evrosistema. Konec leta 2013 je javni dolg v strukturi bruto zunanjega dolga predstavljal 39,0 %, kar je 29,5 o. t. več kot v letu 2008, javno garantirani pa 13,2 % oz. 0,6 o. t. manj kot v letu 2008. *Negarantirani dolg zasebnega sektorja* se od začetka krize znižuje, večinoma zaradi razdolževanja poslovnih bank, lani za nadaljnje 2,2 mrd EUR. V primerjavi z letom 2008 se je znižal za 11,2 mrd EUR in je konec leta 2013 znašal 18,9 mrd EUR.

Slovenija ostaja za Slovaško država z najmanjšim bruto zunanjim dolgom v evrskem območju. Bruto zunanji dolg Slovenije je konec leta 2013 dosegel 112,2 % BDP (za 3,5 o. t. manj kot leto prej) in ostaja precej nižji od povprečja evrskega območja, ki je (po zadnjih podatkih) že v letu 2012 dosegel 220,0 % BDP.

²⁶⁹ Delež v skupnem dolgu brez upoštevanja obveznosti kapitalsko povezanih oseb, za katere ročnost ni objavljena.

²⁷⁰ Stanja znotraj Evrosistema nastanejo s poravnavo čezmejnih plačil med bankami evrskega območja v sistemu TARGET2. Ta dvostranska stanja se avtomatično agregirajo in ob koncu vsakega dne pobotajo preko Evrosistema, posamezni nacionalni centralni banki pa ostane samo ena neto dvostranska pozicija do ECB. Nekatere nacionalne centralne banke imajo tako v sistemu TARGET2 terjatev in druge obveznosti do ECB.

²⁷¹ Večinoma zaradi prekvalifikacije posojila.

²⁷² Zunanji javni dolg nastane z zadolževanjem institucionalnega državnega sektorja (po ESA 95) na tujih finančnih trgih. Država se lahko zadolži pri mednarodnih finančnih institucijah, tujih vladah ali vladnih agencijah, tujih poslovnih bankah in tudi pri zasebnih posojilodajalcih, če gre za izdajo prenosnih vrednostnih papirjev na tujem finančnem trgu.

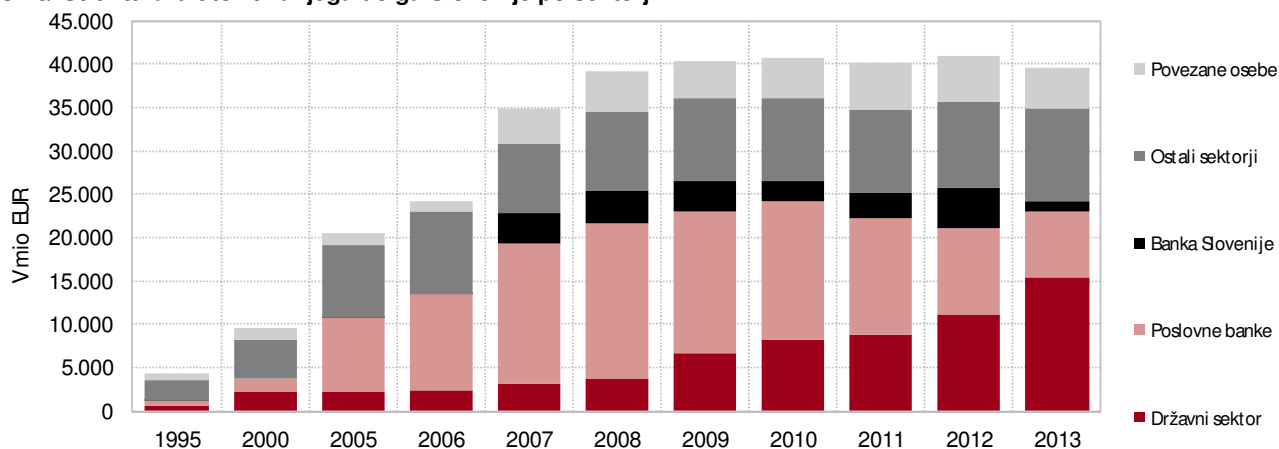
²⁷³ Javno garantirani dolg je obveznost zasebnega pravnega subjekta, pri čemer je odplačilo obveznosti jamčeno s strani države. Med javno garantirani dolg spadajo tudi obveznosti BS do Evrosistema, nastale s prenosom monetarne politike BS na ECB.

Tabela: Stanje bruto zunanjega dolga Slovenije, konec leta, v mio EUR

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Skupaj bruto zunanji dolg	4.275	9.491	20.496	24.067	34.783	39.234	40.318	40.723	40.100	40.849	39.566
Kratkoročni dolg	1.470	2.283	4.573	5.239	10.733	11.595	9.661	8.430	8.203	10.384	6.256
Javni in javno garantirani dolg	0	0	70	77	3.588	3.603	3.360	2.145	2.774	4.613	1.087
Negarantirani zasebni dolg	1.470	2.283	4.503	5.162	7.145	7.992	6.301	6.285	5.429	5.771	5.169
Dolgoročni dolg	2.083	5.895	14.509	17.710	20.058	22.820	26.456	27.627	26.553	25.225	28.652
Javni in javno garantirani dolg	1.178	2.883	3.729	4.275	4.508	5.533	10.602	14.351	14.158	15.173	19.584
Negarantirani zasebni dolg	905	3.012	10.780	13.435	15.550	17.287	15.854	13.276	12.395	10.052	9.068
Obveznosti do povezanih oseb	722	1.312	1.415	1.119	3.992	4.818	4.202	4.666	5.343	5.239	4.658
Javni in javno garantirani dolg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Negarantirani zasebni dolg	722	1.312	1.415	1.119	3.992	4.818	4.202	4.666	5.343	5.239	4.658

Vir: Bilten Banke Slovenije, 2014.

Slika: Struktura bruto zunanjega dolga Slovenije po sektorjih

Vir: Bilten Banke Slovenije, 2014; preračuni UMAR.

1.8 Donosnost 10-letnih državnih obveznic

Poleg dejavnikov v mednarodnem okolju je na gibanje stroškov zadolževanja države v letu 2013 vplivala zlasti negotovost glede hitrosti in vpliva sanacije bančnega sistema na javne finance. Donosnost se je v prvem četrtletju 2013 gibala okrog 5 %. V tem obdobju je prišlo tudi do zamenjave vlade, kar pa ni imelo bistvenega vpliva na gibanje donosnosti obveznic. Pogoji zadolževanja so se močno zaostрили aprila 2013. Na to je vplivalo dogajanje v najbolj izpostavljenih državah evrskega območja (zlasti t. i. okužba zaradi ciprske krize), poleg tega pa so se za Slovenijo zahtevane donosnosti tudi zaradi dvoma mednarodnih trgov v zmožnost, da bo sama financirala težave v bančnem sistemu, povišale na 6,63 %, kar je bila najvišja raven v letu 2013. Po aprilski izdaji 18-mesečne zakladne menice v vrednosti 1,1 mrd EUR in izdaji obveznic na ameriškem trgu v dveh tranšah v skupnem znesku 3,5 mrd USD se je donosnost znižala na najnižjo vrednost v prvi polovici leta (10. maja 5,20 %).²⁷⁴ Zaradi naraščajočega deleža javnega dolga v ameriških dolarjih je imela na lansko gibanje donosnosti slovenskih državnih obveznic pomemben vpliv tudi politika ameriške centralne banke. Tako se je zaradi negotovosti, povezane z napovedanim zmanjšanjem odkupa obveznic s strani Fed-a, donosnost slovenske državne obveznice junija spet dvignila na 6,32 %. Povprečna donosnost od junija do oktobra (6,10 %) je bila relativno stabilna, vendar na visoki ravni. Po novembrski izdaji 3-letne evrske obveznice zaprtemu krogu vlagateljev in predvsem po objavi rezultatov pregleda stanja v bančnem sistemu in obremenitvenih testov 12. decembra ter dokapitalizaciji največjih bank, pa je donosnost padla pod 5% in bila konec leta podobna (4,39 %) kot marca 2011. Zniževanje se je nadaljevalo tudi v prvem četrtletju 2014.

Leta 2013 so tri glavne bonitetne ocene nadalje znižale bonitetno oceno Slovenije. Standard&Poor's (S&P) je oceno znižal februarja in Fitch maja za eno stopnjo, Moody's pa je aprila Sloveniji odvzel bonitetno oceno investicijske stopnje, kar pa na samo donosnost ni imelo velikega in trajnega vpliva. Med razlogi za znižanje bonitetne ocene je bilo vsem trem bonitetnim agencijam skupno to, da so v povezavi s sanacijo bančnega sistema pričakovale občutno povišanje javnega dolga. V začetku leta 2014 je Moody's že izboljšal stanje izgledeov iz negativnih v stabilne.

Donosnosti med državami v evrskem območju so se lani še nadalje zblížale, kar je bila posledica zmanjšanih napetosti na finančnih trgih kljub ciprski krizi in napovedani spremembi politike ameriške centralne banke. Gibanje donosnosti gospodarsko najpomembnejših držav evrskega območja je bilo v letu 2013 še vedno precej stabilno ter začasno pod ugodnim vplivom tudi »bega na varno« v času ciprske krize. Napoved umika ameriške centralne banke o zmanjševanju odkupa obveznic je imela negativen vpliv na donosnost posameznih državah, ki pa je bil odvisen od zaznave trgov glede makroekonomskih temeljev posameznih držav. Ti dogodki so bolj prizadeli velike periferne države, vendar pa je bil vpliv le začasen, saj so imele te države kljub temu v zadnjem četrtletju leta 2013 najnižje stroške zadolževanja v zadnjih dveh letih. To je bila posledica izražene pripravljenosti ECB, da posreduje na trgu državnih obveznic, kar je odločilno zmanjšalo napetosti na finančnih trgih od druge polovice leta 2012 naprej. Donosnost osrednjih držav je bila na koncu leta 2013 podobna kot na začetku.

²⁷⁴ Izdana je bila 10-letna (6%) in 5-letna obveznica (4,95%) v dveh tranšah v skupnem znesku 3,5 mrd ameriških dolarjev. Po valutni zamenjavi v EUR je bil donos na obveznice 5,45 % za 10-letno tranšo in 4,59 % za 5-letno tranšo.

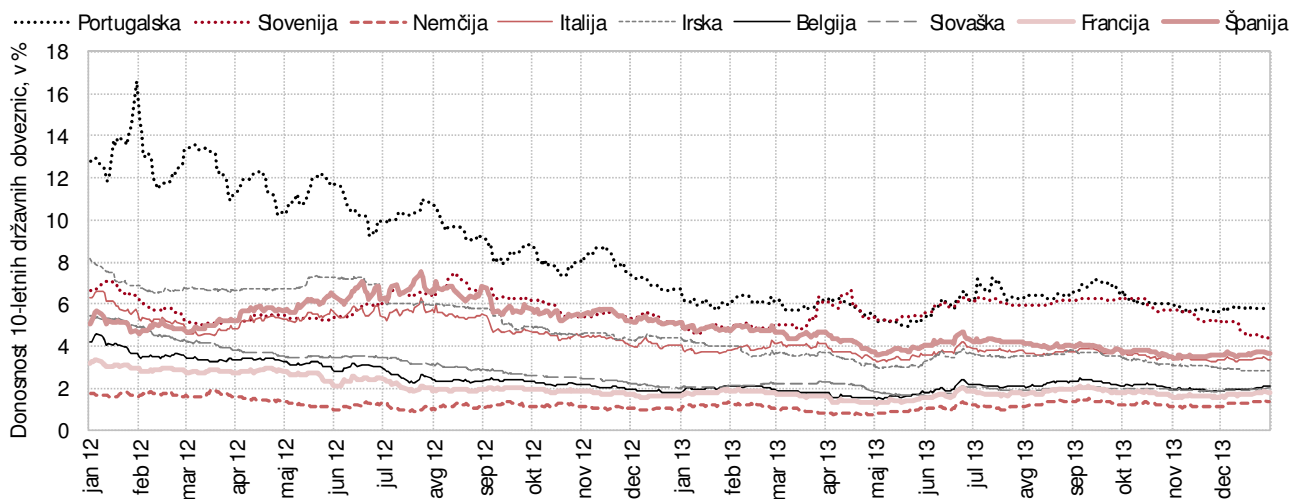
Tabela: Bonitetne ocene (april 2014) in spremembe med letoma 2008 in 2014

Država	Agencija	Stanje april 2014	Razlika 2014/2008
Grčija	Fitch	B-	↓10*
	Moody's	Caa3	↓14
	S&P	B-	↓10*
Ciper	Fitch	CCC	↓13**
	Moody's	Caa3 (poz)	↓15**
	S&P	B-	↓11**
Irska	Fitch	BBB+	↓7
	Moody's	Baa3 (poz)	↓9
	S&P	BBB+ (poz)	↓7
Portugalska	Fitch	BB+ (neg)	↓8
	Moody's	Ba3	↓10
	S&P	BB (neg)	↓8
Španija	Fitch	BBB	↓9
	Moody's	Baa2 (poz)	↓11
	S&P	BBB-	↓8
Italija	Fitch	BBB+ (neg)	↓4
	Moody's	Baa2	↓6
	S&P	BBB (neg)	↓4
Slovenija	Fitch	BBB+ (neg)	↓5
	Moody's	Ba1	↓7
	S&P	A-	↓4

Vir: Standard&Poor's, Moody's, Fitch, 2014.

Opombe: * Grčija je bila v decembru 2012 najprej znižana na SD (»selective default«), nato pa je bila v tekom 2013 njena bonitetna ocena zvišana na B-; ** Ciper je bil v juniju 2013 znižan na SD, nato pa so vse bonitetne agencije nekoliko izboljšale ocene; neg – negativni obeti; poz – pozitivni obeti; razlika – gre za velikost znižanja bonitetne ocene v obdobju.

Slika: Donosnost 10-letne državne obveznice, nominirane v evrih

Vir: Bloomberg.

1.9 Razvitost finančnega sektorja

Razvitost slovenskega finančnega sektorja se je v primerjavi z evropskim povprečjem v zadnjih letih precej znižala. To je tako posledica slabega stanja slovenskega bančnega sistema, kot tudi izredno plitkega trga kapitala, ki je tudi v primerjavi z novimi državami članicami EU izredno slabo razvit. Slabo razvit finančni sistem vpliva na manjšo dostopnost do virov financiranja in dodatno zavira okrevanje gospodarstva.

Vrednost kazalnika bilančne vsote glede na BDP se je v letu 2013 že četrto zapored znižala. Dosegla je 112,7 % BDP, kar je za skoraj 18 o. t. manj kot leta 2012. Znižanje je tokrat predvsem posledica za 13,8 % nižje vrednosti bilančne vsote bank, medtem ko je bilo znižanje nominalnega BDP minimalno (0,1 %). Znižanje je bilo v znatni meri posledica čiščenja bančnih bilanc ob koncu leta, ko je bilo na družbo za upravljanje terjatev bank prenesenih za 3,3 mrd EUR slabih terjatev iz slovenskih bank, in nadaljnega hitrega krčenja kreditne aktivnosti do nebančnih sektorjev. Banke so se še naprej razdolževale pri tujih bankah, v manjši meri pa tudi pri domačih bankah. V primerjavi s preteklim letom pa so se leta 2013 močno okrepili tudi odlivi vlog gospodinjestev, medtem ko je država z novimi depoziti blažila likvidnostne pritiske na slovenski bančni sistem, a se je njihov obseg ob koncu leta zaradi dokapitalizacije bančnega sistema v višini 2,8 mrd EUR občutno znižal, na 1,3 mrd EUR. V letu 2012 (zadnji razpoložljivi podatki) je Slovenija po kazalniku bilančne vsote glede na BDP dosegala manj kot 40 % evropskega povprečja, kar je sicer nekoliko več kot leto pred tem. V EU se je vrednost kazalnika znižala izraziteje kot v Sloveniji, čeprav se je obseg bilančne vsote znižal manj kot v Sloveniji, kar je bilo posledica ugodnejših gibanj BDP v EU kot pri nas. Večina novih držav članic ima še vedno nižjo vrednost kazalnika (izjemi sta Malta in Ciper), a se je razkorak v zadnjem letu precej znižal.

Vrednost kazalnika tržne kapitalizacije delnic glede na BDP se je v letu 2013 nekoliko povečala, a še vedno dosega le dobro četrtino ravni iz leta 2007, ko je bila na najvišji ravni. Kljub manjšemu številu delnic, ki kotirajo na Ljubljanski borzi, se je tržna kapitalizacija povečala s 5,3 % in dosegla raven 5,2 mrd EUR. Rast je po naši oceni v precejšnji meri povezana s pričakovanji o pospešitvi privatizacije slovenskega gospodarstva v zadnjem četrtletju lanskega leta. To je povečalo zanimanje vlagateljev za podjetja, ki kotirajo na Ljubljanski borzi, kjer se je osrednji indeks SBI TOP v letu 2013 povečal za 3,2 %, rast pa je bila v celoti posledica pozitivnih gibanj v zadnjem četrtletju, ko se je vrednost indeksa povečala za 6,6 %. Obseg trgovanja z delnicami se je leta 2013 zmanjšal za 1,1 %, tako da Ljubljanska borza ostaja med najmanj likvidnimi v EU, saj je bilo razmerje med prometom in tržno kapitalizacijo le na ravni 0,05, medtem ko ta na najbolj likvidnih trgih presega 0,5. Kljub rasti vrednosti indikatorja se je zaostanek za EU v letu 2013 še povečal. Obseg tržne kapitalizacije glede na BDP tako dosega le še okoli 20 % povprečja v EU, kjer se je v letu 2013 obseg tržne kapitalizacije povečal za 17,1 % in je bil s približno 9.600 mrd EUR za desetino nižji od najvišje ravni v letu 2007.

Kazalnik obsega zavarovalnih premij v primerjavi z BDP je edini, ki se v času krize ni občutneje spremenil in ima najmanjši relativni zaostanek za povprečjem v EU²⁷⁵. Njegova vrednost se je leta 2012 ohranila na ravni 5,8 % BDP in je dosegala dobri dve tretjini povprečja EU. Da ni prišlo do občutnejšega znižanja, je po naši oceni tudi posledica drugačne strukture zavarovalnih premij kot v EU. Pri nas namreč še vedno več kot 70 % vseh obračunanih zavarovalnih premij predstavljajo premije neživljenjskih zavarovanj. Zanje ocenjujemo, da so manj elastične na spremembe dohodka in so leta 2012 z 1,5 mrd EUR dosegle najvišjo raven doslej. Kljub temu se je njihova rast v času krize precej umirila, predhodni podatki za prvih devet mesecev leta 2013 pa nakazujejo, da se je tudi obseg premij neživljenjskih zavarovanj začel postopoma zniževati. Premije življenjskih zavarovanj se hitreje odzivajo na spremembe dohodkov, vendar pa imajo te v Sloveniji relativno majhen pomen, v EU pa njihov delež dosega okoli 60 % vseh zavarovalnih premij. Nižji obseg vseh zavarovalnih premij glede na BDP kot v Sloveniji so poleg večine novih držav članic EU (z izjemo Malte) imele tudi Španija, Avstrija in Grčija.

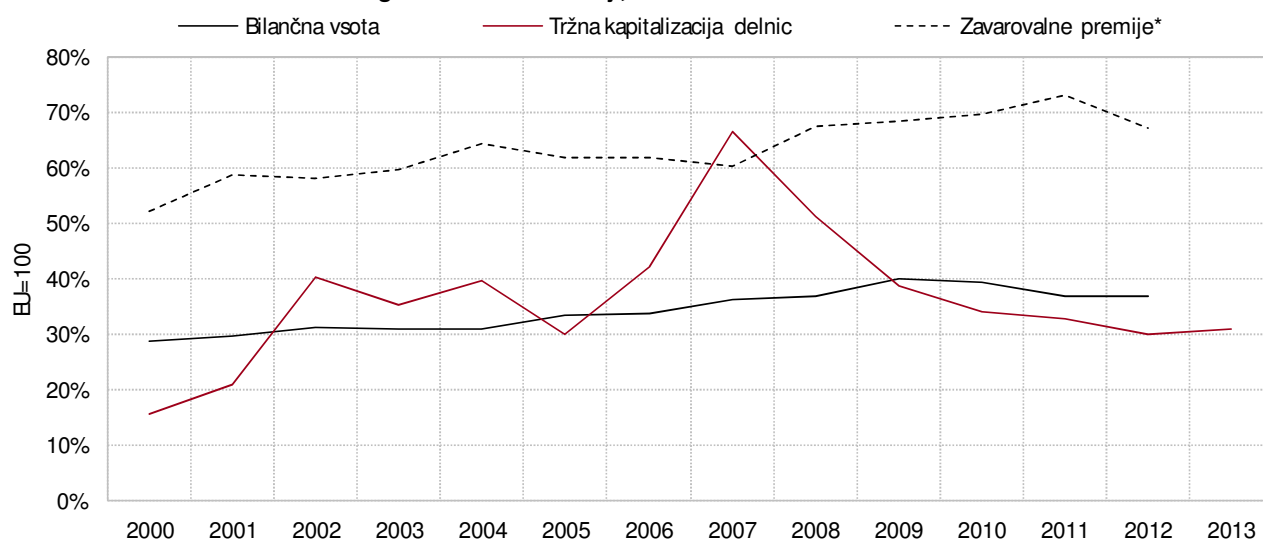
²⁷⁵ Podatki za Estonijo, Litvo in Latvijo še niso na voljo.

Tabela: Kazalniki razvitosti finančnega sistema, Slovenija

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bilančna vsota, v % BDP	58,3	70,4	101,8	109,1	122,4	127,9	145,7	141,8	134,8	129,3	112,7
Tržna kapitalizacija, v % BDP	1,6	15,6	23,3	37,1	57,1	22,7	23,9	19,8	13,5	13,9	14,7
Zavarovalne premije, v % BDP	4,2	4,4	5,4	5,6	5,5	5,4	5,9	5,9	5,8	5,8	np

Vir: Poročilo o finančni stabilnosti (različni letniki), Letno statistično poročilo (Ljubljanska borza - različni letniki) Statistični zavarovalniški bilten (Slovensko zavarovalno združenje - različni letniki), Nacionalni računi (SURS), 2014.
Opomba: np – ni podatka.

Slika: Kazalniki razvitosti finančnega sistema v Sloveniji, EU-28=100

Vir: Poročilo o finančni stabilnosti (različni letniki), Letno statistično poročilo (Ljubljanska borza - različni letniki) Statistični zavarovalniški bilten (Slovensko zavarovalno združenje - različni letniki); Nacionalni računi (SURS), Eurostat, European Insurance in Figures.

1.10 Razmerje med krediti in depoziti

Zniževanje razmerja med krediti in depoziti v slovenskem bančnem sistemu se je po umirjanju v letu 2012 lani ponovno pospešilo. Razmerje med krediti in depoziti, ki se je v času visoke gospodarske konjunktore in povečanega zadolževanja hitro zviševalo, se od leta 2008 (1,64) znižuje. V letu 2013 se je znižalo kar za 0,16 točke, na 1,21, kar je drugo največje znižanje v obdobju finančne krize. Večje znižanje je bilo zabeleženo le še v letu 2009 (0,17 točke), ko se je obseg depozitov zaradi ukrepov države močno povečal, medtem ko se kreditna aktivnost slovenskih bank takrat še ni krčila. Vse nižja vrednost kazalnika kaže na vse manjšo odvisnost slovenskega bančnega sistema od nedepozitnih virov financiranja med njimi predvsem tujih bančnih virov, ki so tako konec leta 2013 s 5,7 mrd EUR dosegali le še 12,4 % bilančne vsote slovenskega bančnega sistema (konec leta 2008 okoli 35 %). Vrednost kazalnika se je zniževala pretežen del leta 2013 in je bila v veliki meri posledica razdolževanja nebančnih sektorjev. Tudi začetek sanacije bančnega sistema konec leta 2013 ni prekinil teh gibanj, saj se je decembra v primerjavi z novembrom poleg obsega kreditov nebančnim sektorjem (3,4 mrd EUR) zmanjšal tudi obseg njihovih depozitov (2,5 mrd EUR). Obseg kreditov se je leta 2013 najbolj zmanjšal podjetjem in NFI, in sicer za 5 mrd EUR, izrazitejše kot v preteklem letu pa je bilo tudi razdolževanje gospodinjstev. Zmanjšanje depozitov je bilo v največji meri posledica dokapitalizacije bančnega sistema, za kar je država namenila pretežen del svojih depozitov pri bankah. V letu 2013 se je tako obseg vlog države prepolovil in znašal 1,3 mrd EUR, kar je bila najnižja vrednost po letu 2008. Že drugo leto zapored se je zmanjšal tudi obseg depozitov gospodinjstev, tokrat za približno 500 mio EUR. Zniževal se je pretežen del leta, najizraziteje ob koncu prvega in na začetku drugega četrtletja zaradi zaostrenih razmer na Cipru. V letu 2013 pa se je okreplil obseg vlog podjetij in NFI (za okoli 570 mio EUR), kar je nekoliko omililo likvidnostne pritiske na bančni sistem.

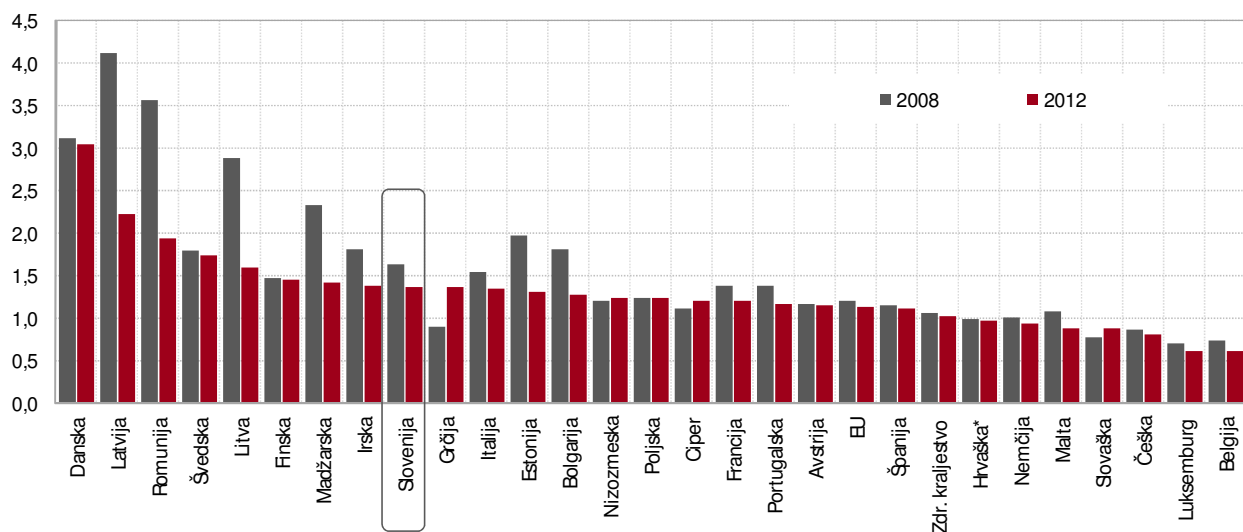
Slovenija ima še naprej med vsemi državami članicami EU nadpovprečno raven kazalnika razmerja med krediti in depoziti. Vrednost kazalnika se je v letu 2012 (zadnji mednarodni podatki) tudi v EU znižala v podobni meri kot v Sloveniji, tako da je razkorak do evropskega povprečja v letu 2012 ostal na ravni okoli 25 odstotnih točk. Višjo vrednost od Slovenije so beležile predvsem skandinavske in baltske države (z izjemo Estonije) ter Irska, Madžarska in Romunija. Kljub temu da je bilo v Sloveniji znižanje vrednosti kazalnika v času krize od leta 2008 trikrat večje kot v povprečju v EU, pa je bilo nižje kot v drugih državah, ki so imele pred krizo nadpovprečno raven kazalnika. Ocenjujemo, da je to v veliki meri posledica počasnega prestrukturiranja slovenskega bančnega sistema do leta 2013.

Tabela: Obseg kreditov in vlog domačih in tujih nebančnih sektorjev v slovenskem bančnem sistemu

v mio EUR	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kredit										
Gospodinjstva	3.429	4.292	5.387	6.852	7.881	8.442	9.311	9.482	9.298	8.948
Centralna država	1.258	587	571	421	394	511	703	654	1.150	1.098
Ostali nebančni sektorji	9.702	12.002	15.431	21.953	26.270	26.452	26.198	25.106	23.481	18.527
Vloge										
Gospodinjstva	10.324	10.856	11.680	12.809	13.992	14.639	15.170	15.445	15.411	14.908
Centralna država	442	698	945	1.270	1.724	3.922	3.558	3.796	3.590	2.319
Ostali nebančni sektorji	4.335	4.834	5.309	5.760	5.401	5.657	5.912	6.159	5.731	6.236

Vir: BS, preračuni UMAR.

Slika: Razmerje med krediti in depoziti, 2008 in 2012

Vir: EBF; preračuni UMAR. Opomba: *Podatek je za leto 2011.

1.11 Nedonosne terjatve

Obseg nedonosnih terjatev je eden pomembnejših kazalnikov stanja v bančnem sistemu. Med nedonosne terjatve se uvrščajo terjatve, ki z vračilom zamujajo več kot 90 dni. Večji delež takšnih terjatev kaže na manjše prihodke bančnega sistema in večje potrebe bank po oblikovanju dodatnih rezervacij, kar močno poslabša poslovne rezultate in povečuje potrebe po dodatnem kapitalu za zagotavljanje zahtevane kapitalske ustreznosti.

Delež nedonosnih terjatev v Sloveniji je bil leta 2012 2,5-krat višji kot v EU²⁷⁶. Potem ko se je prirast obsega nedonosnih terjatev v EU po letu 2009, ko je marsikatera država že aktivno pristopila k reševanju razmer v bančnem sistemu, močno umiril in na letni ravni dosegal okoli 0,5-odstotne točke se je v Sloveniji v tem obdobju kakovost bančne aktive vsako leto v povprečju poslabšala za 3 o. t. Delež nedonosnih terjatev je tako konec leta 2012 presegel 15 % vseh terjatev v bančnem sistemu in je bil med višjimi v državah EU. Kakovost bančnih terjatev se je poslabševala tudi pretežen del leta 2013 (vse do začetka sanacije bank), in sicer s podobno stopnjo kot v preteklih treh letih. Delež nedonosnih terjatev se je tako novembra, ko je bil na najvišji ravni, povzpел že na 17,3 %, njihov obseg pa je znašal že 7,8 mrd EUR. Z začetkom sanacije bančnega sistema se je delež nedonosnih terjatev do konca leta 2013 znižal na 5,5 mrd EUR in je dosegal 13,4 % vseh terjatev bank, kar je v luči mednarodnih primerjav še vedno nadpovprečna vrednost. Izziv v prihodnje je tako nadaljnje znižanje deleža nedonosnih terjatev brez dodatnih javnofinančnih sredstev, kar bo mogoče doseči le z izboljšanjem gospodarskih razmer in boljšim upravljanjem bank.

Od začetka krize se je delež nedonosnih terjatev v slovenskem bančnem sistemu povečal bolj kot v večini ostalih članic EU, kar pripisujemo slabemu preteklemu upravljanju bank, močnejšemu padcu gospodarske aktivnosti in odlašanju s sanacijo bančnega sistema. Banke so v začetku krize z refinanciranjem posojil podjetjem blažile pritiske na rast nedonosnih terjatev. Z vse manjšim dostopom do virov financiranja pa so bile te možnosti sčasoma izčrpane, kar je pospešilo rast obsega nedonosnih terjatev, ki je sprva po naši oceni v veliki meri izhajal predvsem iz neustrezne pretekle kreditne politike slovenskih bank, predvsem tistih v državni lasti ali pa povezanih z ozkimi interesnimi skupinami. Pomemben del njihove aktivnosti je bil namreč usmerjen v financiranje projektov, ki ekonomsko niso bili v celoti upravičeni in niso bili namenjeni krepitvi konkurenčnega položaja podjetij. To je privedlo do razmer, ko ta podjetja že kmalu po izbruhu finančne krize niso bila več sposobna odplačevati zapadlih obveznosti. Na osnovi podatkov o kakovosti bančnih naložb, ki so razdeljene v bonitetne razrede, ugotavljamo, da se je tako v prvih letih krize delež nedonosnih terjatev²⁷⁷ izraziteje povečal le v nekaterih dejavnostih (gradbeništvo in posamezne dejavnosti, kjer je prišlo do večjih prevzemov podjetij). V zadnjih letih pa je k rasti nedonosnih terjatev pomembno prispevalo tudi slabšanje gospodarskih razmer, saj je nižja aktivnost podjetij močno povečala breme odplačevanja dolga. Precej večji delež nedonosnih terjatev kot v EU pa lahko pripišemo tudi poznemu odzivu na zaostrene razmere v bančnem sektorju.

²⁷⁶ Manjka podatek za Finsko in Nemčijo.

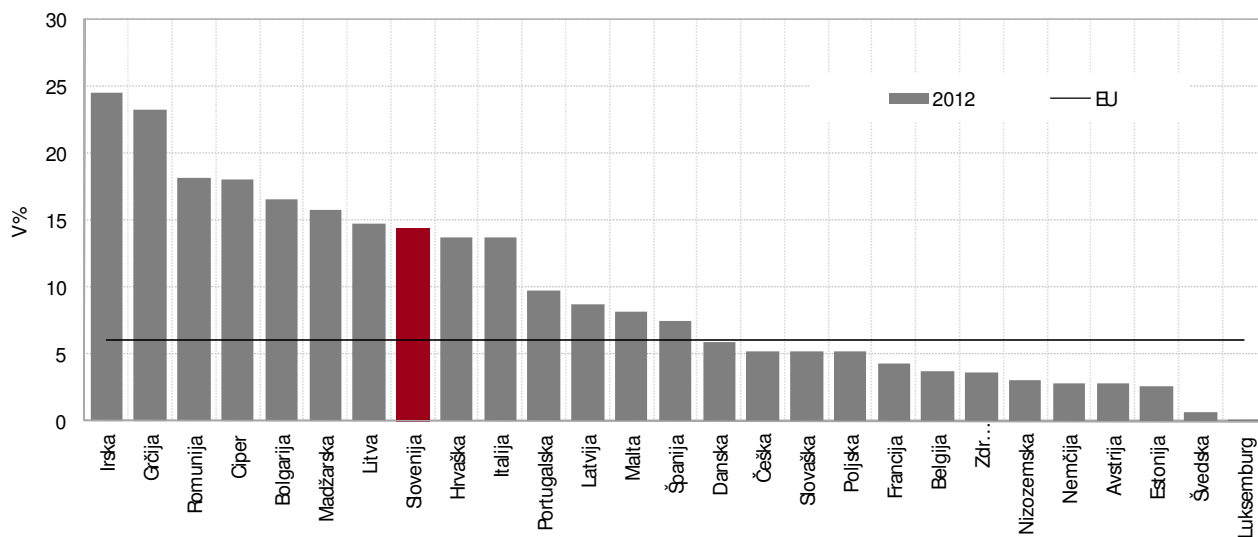
²⁷⁷ Terjatve, ki so razvrščene v bonitetna razreda D in E.

Tabela: Medletne stopnje rasti obsega nedonosnih terjatev v državah članicah EU

V %	2009	2010	2011	2012
EU¹	71.6	12.2	13.7	12.8
Avstrija	12.7	18.6	0.1	-0.1
Belgija	68.5	-7.8	15.1	5.4
Bolgarija	179.3	90.5	30.8	14.6
Hrvaška	np	49.9	14.9	8.8
Ciper	34.7	33.0	59.5	84.8
Češka republika	68.3	30.3	-0.6	5.0
Danska	np	np	-0.9	12.9
Estonija	146.8	-3.7	-26.9	-35.0
Francija	48.8	8.7	9.2	0.7
Grčija	61.6	68.9	47.5	46.8
Madžarska	106.8	44.0	20.8	7.7
Irska	380.1	-16.3	26.4	29.5
Italija	40.6	17.7	13.3	18.5
Latvija	541.6	7.6	-14.3	-43.0
Litva	226.3	-10.9	-29.2	-26.1
Luksemburg	-11.4	-21.9	53.6	-64.3
Malta	18.9	26.9	2.8	14.0
Nizozemska	75.0	-12.4	-4.2	11.5
Poljska	58.3	33.8	-2.8	25.3
Portugalska	33.3	13.1	39.1	23.3
Romunija	175.4	58.8	27.2	18.7
Slovaška	68.9	15.5	4.0	-4.0
Slovenija	46.2	44.3	43.8	26.1
Španija	48.9	15.3	28.4	17.4
Švedska	87.3	2.8	-7.4	6.1
Združenokraljestvo	116.1	9.3	2.8	-4.7

Vir: Mednarodni denarni sklad; preračuni UMAR. Opombi: ¹ Brez Nemčije in Finske. np – ni podatka.

Slika: Delež nedonosnih terjatev v vseh terjativah bančnega sistema v letu 2012

Vir: Mednarodni denarni sklad, BS, preračuni UMAR. Opomba: Podatek za povprečje EU ne vključuje Nemčije in Finske.

1.12 Produktivnost dela

Ob upadanju gospodarske aktivnosti se je produktivnost dela²⁷⁸ v letu 2012 najprej zmanjšala, v letu 2013 pa ob prilagoditvi zaposlenosti nižji aktivnosti spet nekoliko povečala. Produktivnost dela se je leta 2009 z visokim padcem gospodarske aktivnosti zmanjšala kar za 6,2 %. Temu je v letih 2010 in 2011 sledilo povečevanje (za 3,5 in 2,4 %), ki je skoraj v celoti nadomestilo padec ob začetku krize. Ponovna rast produktivnosti je ob skromni gospodarski rasti (1,3 % in 0,7 %) izhajala predvsem iz padca zaposlenosti, ki se je z zamikom prilagajala nižji gospodarski aktivnosti. V letih 2012 in 2013 je gospodarska aktivnost ponovno upadla, in sicer v letu 2012 precej bolj kot zaposlenost, kar je ponovno zmanjšalo produktivnost (za 1,7 %). V letu 2013 pa je bila ob ponovnem obsežnejšem prilagajanju zaposlenosti preteklim gospodarskim gibanjem spet zabeležena skromna rast produktivnosti (0,9 %). K padcu produktivnosti v letu 2012 so največ prispevali sektorji z najvišjimi pozitivnimi prispevki v predhodnih dveh letih (zlasti predelovalne dejavnosti, promet in trgovina) in gradbeništvo, kjer se je produktivnost zmanjševala vse od začetka krize. V letu 2013 pa je bila skromna rast produktivnosti zabeležena v večini dejavnosti zasebnega sektorja z izjemo finančno-zavarovalniške dejavnosti in gradbeništva.

Po precej globljem padcu v letu 2009 je bila rast produktivnosti v Sloveniji v naslednjih letih (z izjemo leta 2012) nekoliko višja kot v povprečju v EU-28. Realna rast produktivnosti je bila v Sloveniji v letih 2010 in 2011 nekoliko večja (3,5 % in 2,4 %) kot v EU (2,5 % in 1,4 %), kjer se je v letu 2009 tudi manj znižala (za 2,8 %) kot pri nas (za 6,2 %). Pri tem je povečanje produktivnosti pri nas v obeh letih v večji meri kot v EU izhajalo iz prilagajanja zaposlenosti, gospodarska aktivnost pa je bila šibkejša kot v EU²⁷⁹. V letu 2012 se je gospodarska aktivnost znižala tudi v celotni EU (-0,4 %), vendar precej manj kot v Sloveniji (-2,5 %). Poleg tega je bil padec zaposlenosti v EU (-0,5 %) precej bolj primerljiv z znižanjem bruto domačega proizvoda kot pri nas, s tem pa je bilo gibanje produktivnosti v povprečju EU manj neugodno kot v Sloveniji. V letu 2013 pa je bila zaradi prilagajanja zaposlenosti nižji gospodarski aktivnosti v Sloveniji spet zabeležena nekoliko višja rast produktivnosti dela (0,9 %) kot v EU (0,4 %).

Produktivnost dela, izražena v standardih kupne moči, je leta 2012 (zadnji razpoložljiv podatek) dosegala 81 % povprečja EU, kar je enako kot v letu 2011 in za 3 o. t. manj kot ob začetku krize leta 2008. Ob večjem skrčenju bruto domačega proizvoda kot v EU se je v letu 2009 zaostanek Slovenije za povprečjem EU v ravni produktivnosti (v standardih kupne moči) povečal za 4 o. t., do leta 2011 pa se je ob višji rasti produktivnosti pri nas zmanjšal za 1 o. t. in na tej ravni ostal tudi v letu 2012. Na ohranitev relativnega položaja Slovenije v produktivnosti dela v standardih kupne moči je leta 2012 ob sicer večjem zmanjšanju produktivnosti kot v EU vplivala precej nižja relativna raven cen. Splošna raven cen celotne palete proizvodov in storitev, ki sestavljajo BDP, je namreč v Sloveniji leta 2012 znašala 80 %, v letu 2011 pa še 83 % povprečne ravni cen v EU²⁸⁰.

²⁷⁸ Merjena kot razmerje med bruto domačim proizvodom v stalnih cenah in številom delovno aktivnih po metodologiji statistike nacionalnih računov.

²⁷⁹ Leta 2010 je bil padec zaposlenosti v Sloveniji 2,2-odstoten v EU pa 0,5-odstoten, leta 2011 pa se je pri nas zaposlenost znižala za 1,6 %, v EU pa se je že nekoliko povečala (za 0,2 %). Rast BDP je bila leta 2010 pri nas 1,3-odstotna, v EU pa 2,0-odstotna, leta 2011 pa pri nas 0,7-odstotna, v EU pa 1,7-odstotna.

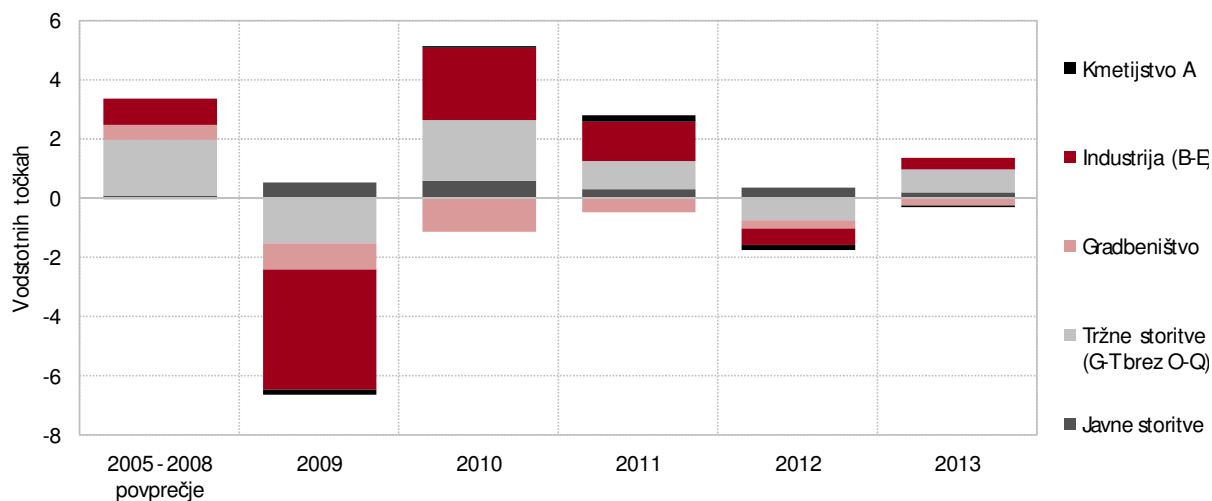
²⁸⁰ Tudi implicitni deflator BDP je bil v Sloveniji leta 2012 nižji (0,2 %) kot v EU (1,5 %).

Tabela: Produktivnost dela po kupni moči, EU-28=100

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU-28	100	100	100	100	100	100	100	100
Avstrija	119	119	117	117	116	115	116	115
Belgija	131	129	128	127	128	130	129	129
Bolgarija	36	36	38	40	40	41	43	44
Čiper	83	84	85	91	92	91	90	93
Češka	73	74	76	74	76	75	75	74
Danska	107	107	105	106	107	113	112	112
Estonija	61	62	67	66	66	69	70	70
Finska	111	111	114	113	110	110	110	109
Francija	117	115	116	115	117	117	117	116
Grčija	96	97	96	98	98	93	90	92
Hrvaška	75	74	76	78	76	75	78	81
Irska	136	136	137	127	133	138	142	142
Italija	112	111	112	113	113	112	111	109
Latvija	48	49	51	52	53	61	64	66
Litva	55	57	60	62	58	68	73	74
Luksemburg	170	180	180	169	160	165	166	163
Madžarska	68	68	67	71	72	72	73	71
Malta	95	93	92	95	97	97	94	92
Nemčija	109	109	108	108	104	107	109	107
Nizozemska	115	115	115	116	113	111	110	109
Poljska	62	61	62	62	66	68	70	74
Portugalska	73	73	74	74	76	77	75	76
Romunija	36	40	43	49	49	50	51	51
Slovaška	69	72	77	80	80	83	82	82
Slovenija	83	84	83	84	80	80	81	81
Španija	102	103	103	104	110	107	106	110
Švedska	112	113	115	114	112	115	114	114
Združeno kraljestvo	115	115	112	109	107	103	101	100

Vir : Eurostat portal page – Economy and Finance, 2014; preračuni UMAR.

Slika: Sektorski prispevki k rasti produktivnosti slovenskega gospodarstva

Vir: Izračuni UMAR na osnovi podatkov SURS (Nacionalni računi, 2013).

1.13 Tržni delež

Prvi podatki za leto 2013 kažejo na obrat negativnih gibanj v pozitivno smer v izvozni konkurenčnosti Slovenije. Po četrtnih podatkih se je v prvih devetih mesecih leta 2013 tržni delež na svetovnem trgu povečal po petletnem neprekinjenem padanju, in sicer nekoliko izraziteje kot v povprečju EU²⁸¹. Obrat negativnih gibanj je bil posledica rasti tržnih deležev v večini pomembnejših trgovinskih partneric v EU in zunaj EU. Ob nadaljevanju rasti na nemškem, italijanskem, avstrijskem in ruskem trgu so se ponovno povečali tržni deleži na francoskem, hrvaškem in ameriškem trgu. Med proizvodi predelovalnih dejavnosti se je na trgu EU nadaljevala rast tržnega deleža kemičnih proizvodov, tržni delež strojev in naprav se je povečal po triletnem padcu, izdelki razvrščeni po materialu pa so delež ohranili na ravni iz leta 2012. Hkrati se je deveto leto zapored nadaljeval padec tržnega deleža raznih izdelkov. V skupini hrana in surovine je bila ponovno najizrazitejša rast tržnega deleža električne energije, nafte in naftnih derivatov.

V obdobju 2008–2012 je bilo kumulativno zmanjšanje slovenskega tržnega deleža na svetovnem trgu blaga med najvišjimi v EU. Slovenija je bila v letih 2008–2010 v skupini držav EU z največjim padcem (četrto mesto) tržnega deleža na svetovnem trgu. V letu 2011 se je naš tržni delež ohranil blizu ravni predhodnega leta (-0,7 %), padec tržnega deleža celotne EU pa se je upočasnil (na 2,6 %), tako da je bila Slovenija med članicami EU približno v sredini. V letu 2012 je bil padec tržnega deleža Slovenije na svetovnem trgu (-6,6 %) ponovno višji kot v povprečju EU (-3,3 %). Zaostanek Slovenije za doseženo ravni pred krizo je bil zato med večjimi v EU (za 21,7 % oz. šesto mesto). To kaže na izrazitejše pešanje izvozne konkurenčnosti našega gospodarstva v času krize, ki je bilo deloma tudi posledica regionalne in proizvodne strukture našega izvoza (gl. poglavje 1.3).

Leta 2012 je tržni delež na trgih pomembnejših trgovinskih partneric raven leta 2007 presegel v Nemčiji in na Hrvaškem. Po enoletni rasti se je leta 2012 zmanjšal tržni delež v EU (-4,9 %), ki je tako ponovno opazneje zaostajal za ravni pred krizo (za 6,4 %, leta 2011 le za 1,6 %). Poslabšanje položaja na trgu EU je bilo predvsem posledica padca tržnega deleža v Franciji (za skoraj petino), pa tudi na večini relativno manj pomembnih trgov EU²⁸². Tržni deleži v Nemčiji, Italiji in Avstriji, ki so poleg Francije naši najpomembnejši trgi EU, so se povečali. Zunaj EU je po dveletni rasti ponovno padel tržni delež na Hrvaškem in v ZDA. V Rusiji, Srbiji, Bosni in Hercegovini ter Makedoniji so se tržni deleži povečali. Na trgih pomembnejših trgovinskih partneric je leta 2012 tržni delež predkrizno raven presegel le v Nemčiji in na Hrvaškem.

Na proizvodnih trgih je bil leta 2012 večji kot pred krizo le delež visoko tehnoloških proizvodov. Med pomembnejšimi proizvodi predelovalnih dejavnosti (klasifikacija SMTK)²⁸³ so se leta 2012 zmanjšali tržni deleži večine proizvodov, z izjemo medicinskih in farmacevtskih proizvodov ter specialnih strojev za posebne vrste industrije. Prvi so v letu 2012, poleg pogonskih strojev, tudi edini presegali doseženo raven pred krizo. V skupini *hrana in surovine* se je povečal tržni delež nafte in naftnih derivatov, ki je bil, tako kot tržni delež električne energije, tudi precej višji kot pred krizo²⁸⁴. To je bila posledica večjega obsega trgovanja z njimi v zadnjih letih, ki pa v pretežni meri ni izhajalo iz sprememb v strukturi domače proizvodnje (glej kazalnik 1.16). Po faktorski strukturi so v letu 2012 vse skupine zabeležile padec tržnega deleža na svetovnem trgu, najnižjega visoko tehnološko intenzivni proizvodi (-1,7 %), za njimi pa proizvodi z intenzivno rabo naravnih virov. Tržni delež srednje tehnološko intenzivnih proizvodov se je zmanjšal za slabo desetino, nizko tehnološko intenzivnih proizvodov in proizvodov z intenzivno rabo dela pa za dobro desetino. Tržni delež visoko tehnoloških proizvodov je tako v letu 2012 edini presegel doseženo raven pred krizo (za 1,8 % večji kot v letu 2007). Največji zaostanek za letom 2007 je bil pri nizko tehnoloških proizvodih ter proizvodih z intenzivno rabo dela (za skoraj tretjino), tržni delež srednje tehnološko intenzivnih proizvodov in proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov pa je zaostajal za dobro petino.

²⁸¹ Letno povečanje tržnega deleža Slovenije na svetovnem trgu blaga v prvih devetih mesecih lani je bilo 3,3 %, EU pa 2,0 %.

²⁸² Belgijskem, bolgarskem, ciprskem, finskiem, grškem, irskem, litovskem, nizozemskem, poljskem, portugalskem, romunskem, španskem, švedskem trgu ter trgu Združenega kraljestva.

²⁸³ Z deležem v izvozu blaga, ki je večji kot 2 %.

²⁸⁴ Tržni delež električne energije je bil v letu 2011 za 1,7-krat večji kot leta 2007, nafte in naftnih derivatov pa za 4,3-krat.

Tabela 1: Tržni delež Slovenije na svetovnem trgu po klasifikaciji SMTK

SMTK šifra		Delež v izvozu Slovenije v 2012, v %	Delež na svetovnem trgu, letna rast v %		
			2001–2007	2008–2012	2012
0 do 9	Skupaj ¹	100,0	4,7	-5,1	-8,0
0 do 4	Hrana in surovine	14,0	5,8	1,4	-4,9
5 do 8	Proizvodi predelovalnih dejavnosti	85,8	5,3	-4,6	-7,7
5	Kemični proizvodi	17,8	5,7	-0,1	1,7
54	Medicinski in farmacevtski proizvodi	10,0	4,9	0,8	0,2
6	Izdelki, razvrščeni po materialu	22,1	2,8	-4,5	-6,6
..62	..Izdelki iz kavčuka	2,6	4,0	-6,7	-18,3
..64	..Papir, karton izdelki iz celuloze	2,6	1,4	-1,6	-5,7
67	Železo in jeklo	3,8	3,1	-2,7	-5,2
68	Barvne kovine	3,0	0,8	-5,8	-2,3
69	Kovinski izdelki, drugi	4,6	5,9	-6,0	-9,4
7	Stroji in transportne naprave	35,8	8,5	-5,0	-9,8
71	Pogonski stroji in naprave	3,1	4,3	0,6	-2,7
..72	..Specialni stroji za posebne vrste industrije	2,6	9,3	-3,8	5,3
74	Industrijski stroji za splošno uporabo	5,6	9,3	-5,8	-9,3
77	Električni stroji in naprave	10,2	6,1	-3,0	-10,8
78	Cestna vozila	11,6	9,5	-7,7	-14,7
8	Razni izdelki	10,1	0,3	-9,0	-12,9
82	Pohištvo in deli	2,5	-1,0	-14,0	-22,8
89	Razni gotovi izdelki	3,4	7,4	-4,8	-10,8

Vir: United Nations, UNCTAD, januar 2014; preračuni UMAR. Opomba: SMTK – Standardna mednarodna trgovinska klasifikacija. ¹Razvrščeni proizvodi: SMTK od 0 do 8 + 961+971.

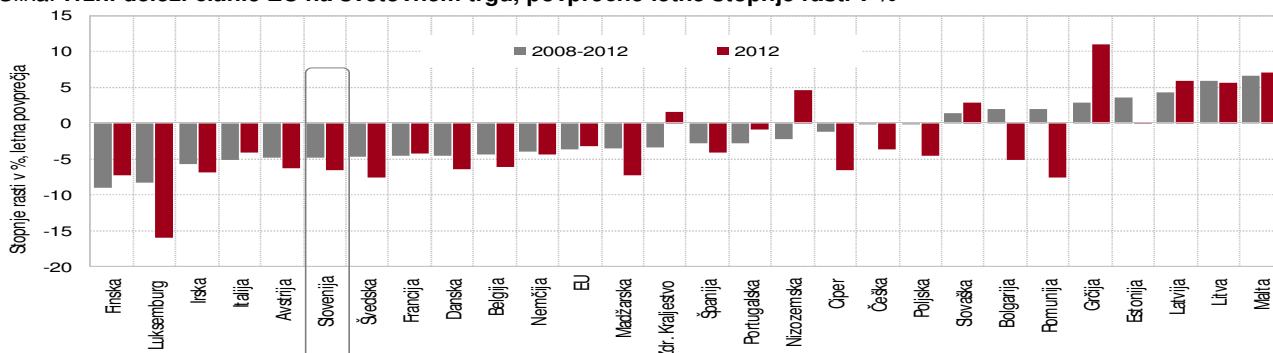
Tabela 2: Tržni delež Slovenije na svetovnem trgu in v pomembnejših trgovinskih partnericah, v %

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Tržni delež na svetovnem trgu ¹								
Slovenija	0,141	0,176	0,196	0,186	0,184	0,165	0,164	0,153
EU-27	38,400	39,065	38,598	36,935	36,860	34,087	33,200	32,100
Tržni deleži Slovenije v pomembnejših trgovinskih partnericah ²								
Nemčija	0,474	0,457	0,472	0,459	0,470	0,450	0,485	0,488
Italija	0,498	0,589	0,687	0,630	0,626	0,608	0,617	0,626
Avstrija	0,959	1,203	1,328	1,311	1,280	1,311	1,231	1,312
Francija	0,204	0,311	0,287	0,275	0,351	0,328	0,279	0,225
Združeno kraljestvo	0,055	0,086	0,115	0,110	0,110	0,106	0,108	0,086
Poljska	0,470	0,446	0,515	0,487	0,437	0,480	0,432	0,421
Madžarska	0,525	0,536	0,940	0,838	0,828	0,822	0,845	0,752
Češka	0,468	0,521	0,574	0,507	0,514	0,458	0,478	0,537
Hrvaška	8,724	8,729	8,267	8,155	8,154	8,176	8,613	8,368
Srbija	np	np	5,447	5,109	5,587	5,381	4,932	5,023
Bosna in Hercegovina	np	9,030	7,514	7,586	8,304	7,673	7,203	7,478
Ruska federacija	0,564	0,587	0,473	0,445	0,429	0,342	0,339	0,383

Vir: United Nations Commodity Trade Statistics Database, januar 2014; preračuni UMAR.

Opomba: ¹Izvozni tržni delež izračunan kot delež blagovnega izvoza Slovenije oziroma EU (intra in extra) v svetovnem blagovnem izvozu. ²Tržni deleži Slovenije v trgovinskih partnericah izračunani kot deleži blagovnega izvoza Slovenije v blagovnem uvozu trgovinske partnerice.

Slika: Tržni deleži članic EU na svetovnem trgu, povprečne letne stopnje rasti v %

Vir: United Nations Commodity Trade Statistics Database, januar 2014; preračuni UMAR.

1.14 Stroški dela na enoto proizvoda

Po enoletni rasti so se v letu 2013 po prvih podatkih stroški dela na enoto proizvoda ponovno znižali. Do leta 2011 so se realni stroški dela na enoto proizvoda povečevali tri leta brez prekinitve, v letih 2008 in 2010²⁸⁵ zaradi visoke rasti plač, v letu 2009 pa zaradi znižanja produktivnosti dela. Enoletno znižanje realnih stroškov dela na enoto proizvoda v letu 2011 je bilo posledica nižje rasti plač. Plače v javnem sektorju so ostale zaradi varčevalnih ukrepov drugo leto nespremenjene, hkrati pa se je znižala tudi rast plač v zasebnem sektorju. Ko je v letu 2012 zaradi manjše gospodarske aktivnosti produktivnost dela ponovno padla, so se ponovno povečali tudi realni stroški dela na enoto proizvoda, kljub hkratnemu znižanju plač. Z obnovljeno rastjo produktivnosti dela in nadaljnjim znižanjem plač v letu 2013 pa so se realni stroški dela na enoto proizvoda ponovno znižali. Padanje gospodarske aktivnosti se je sicer nadaljevalo, a ob izrazitejšem zmanjšanju zaposlenosti.

V predelovalnih dejavnostih je bilo izboljšanje razmerja med stroški dela in dodano vrednostjo na zaposlenega v letu 2013 podobno kot v celotnem gospodarstvu, potem ko je bilo poslabšanje v prvih letih krize in izboljšanje, ki mu je sledilo, večje. V letih 2008–2009 je bil zaradi močnega skrčenja tujega povpraševanja padec dodane vrednosti v predelovalnih dejavnostih nadpovprečno velik, posledično pa tudi padec produktivnosti dela. Rast realnih stroškov dela na enoto proizvoda je bila zato precej višja (za 12,3 %) kot v celotnem gospodarstvu (7,6 %), kljub skromnejši rasti sredstev za zaposlene na zaposlenega. Realni stroški dela na enoto proizvoda so v predelovalnih dejavnostih začeli upadati že v letu 2010, v letu 2011 pa so upadli precej bolj (za 4,4 %) kot v gospodarstvu (1,8 %). Z oživljanjem tujega povpraševanja je bila zaradi višje rasti dodane vrednosti in večjega padca zaposlenosti produktivnost dela v predelovalnih dejavnostih precej višja kot v gospodarstvu. Zaradi povišanja minimalne plače je bila zlasti v letu 2010²⁸⁶ višja tudi rast sredstev na zaposlenega, a ne za toliko kot produktivnost dela. S ponovnim znižanjem gospodarske aktivnosti se je v letu 2012 razmerje med stroški dela in produktivnostjo dela poslabšalo tudi v predelovalnih dejavnostih (za 0,4 %), vendar manj kot v gospodarstvu (0,8 %). V letu 2013 je bilo izboljšanje stroškovne konkurenčnosti v predelovalnih dejavnostih podobno kot v gospodarstvu, saj so se ob sicer višji rasti produktivnosti povečale tudi plače, ki so v celotnem gospodarstvu padle.

Slovenija je bila v letu 2013 še vedno v skupini držav z večjim kumulativnim poslabšanjem stroškovne konkurenčnosti v času krize, kljub relativno ugodnejšim gibanjem v zadnjih treh letih; položaj predelovalnih dejavnosti pa je bil boljši od položaja celotnega gospodarstva. Potem ko je bilo v letih 2008–2009 poslabšanje stroškovne konkurenčnosti v EU manjše kot pri nas, se je v letu 2010, ko se je v Sloveniji še poslabševala, v EU negativni trend že obrnil v pozitivno smer²⁸⁷. Razmeroma slabši položaj Slovenije do leta 2011 je bil posledica višje rasti sredstev za zaposlene na zaposlenega kot v EU, ob hkratnem večjem znižanju produktivnosti dela. Od leta 2011 se naš relativni položaj postopno izboljšuje zaradi padca sredstev na zaposlenega, ki se v EU povečujejo. Povečanje produktivnosti dela pa je bilo v letih 2011–2013 v našem gospodarstvu za malenkost manjše kot v EU. Stroški dela na enoto proizvoda so tako leta 2013 pri nas raven iz leta 2007 (preden so se začeli zviševati) presegali še za 5,6 %, v EU pa za 2,5 %. Relativni položaj predelovalnih dejavnosti pa je bil v primerjavi z gospodarstvom boljši, saj so bili v prvih treh četrtletjih leta 2013 njihovi stroški dela na enoto dodane vrednosti pri nas za 4,6 %, v EU pa za 4,1 % višji kot leta 2007.

²⁸⁵ V letu 2008 je bila posledica uskladitve plač z visoko preteklo inflacijo in produktivnostjo ter odprave plačnih nesorazmerij v javnem sektorju, v letu 2010 pa jo je spodbudilo povišanje minimalne plače.

²⁸⁶ Razen tega so v letu 2010 vplivale tudi spremembe v strukturi zaposlenosti.

²⁸⁷ V letu 2010 se je stroškovna konkurenčnost poslabšala le v treh članicah, Slovenija je bila po poslabšanju na drugem mestu.

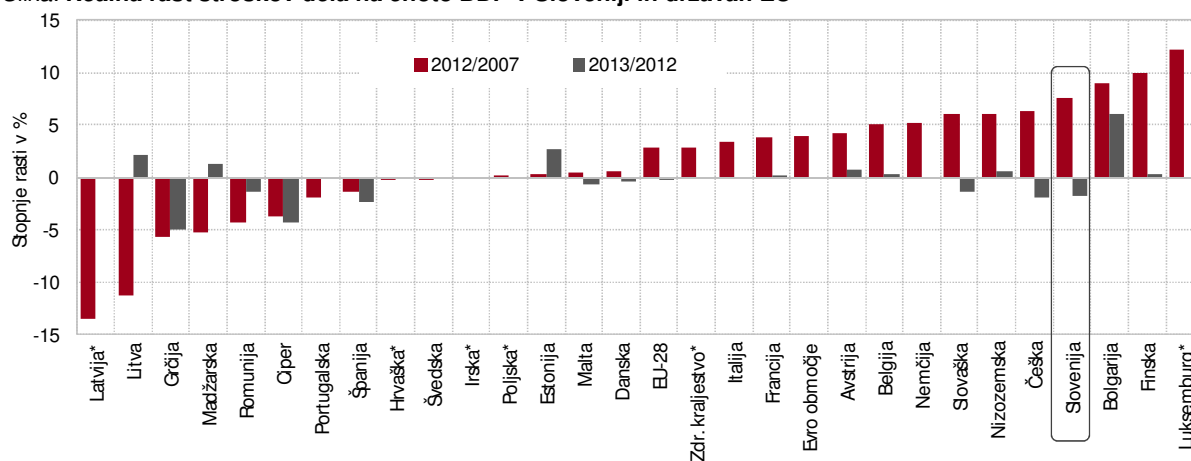
Tabela: Stroški dela na enoto proizvoda v Sloveniji in EU

Realne letne stopnje rasti v %	2001–2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 ³
Stroški dela na enoto BDP¹							
Slovenija	-0.7	2.2	5.1	1.5	-1.9	0.5	-1.8
EU-27	-0.7	1.1	3.1	-1.4	-0.7	0.7	-0.3
EMU-17	-0.7	1.8	3.3	-1.5	-0.4	0.6	-0.1
Stroški dela na enoto dodane vrednosti² – Slovenija							
Skupaj	-0.8	2.2	5.3	1.8	-1.8	0.8	-1.3
Predelovalne dejavnosti	-0.9	3.0	9.1	-0.2	-4.4	0.4	-1.4

Vir: SI-STAT podatkovni portal – ekonomsko področje, 2013; Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2013.

Opombe: ¹sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah deljena z bruto domačim proizvodom na zaposlenega v tekočih cenah; ²sredstva za zaposlene na zaposlenega v tekočih cenah deljena z dodano vrednostjo na zaposlenega v tekočih cenah.

Slika: Realna rast stroškov dela na enoto BDP v Sloveniji in državah EU

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance, 2014. Opomba: * ni podatka.

1.15 Faktorska struktura izvoza blaga

V letu 2012 se je ob zmanjšanju izvoza tehnološko manj zahtevnih proizvodov povečevanje deleža visoko tehnološko zahtevnih proizvodov pospešilo. Delež tehnološko visoko zahtevnih proizvodov se je po večletnih skromnih spremembah izraziteje povečal šele v letu 2008, ko so se z začetkom gospodarske krize začele močnejše krčiti manj konkurenčne industrije. Ta proces se je nadaljeval tudi v letu 2009, v naslednjih dveh letih pa se je ob postopnem okrevanju izvoza drugih skupin proizvodov delež izvoza visokotehnoloških proizvodov spet nekoliko znižal, a ostal višji kot pred začetkom krize. V letu 2012 se je zopet izraziteje povišal, na najvišjo raven doslej in bil prvič tudi nekoliko višji kot v povprečju v državah novih članicah EU. S tem se je nadalje znižal tudi zaostanek za povprečjem celotne EU, ki pa z okoli 5 o. t. ostaja še precej visok. V celotnem obdobju po letu 2008 smo med visokotehnološkimi proizvodi beležili predvsem rast izvoza farmacevtskih proizvodov, kar je ob istočasnem precejšnjem padcu izvoza tehnološko manj zahtevnih in delovno intenzivnih proizvodov vplivalo na hitrejšo rast deleža visokotehnoloških proizvodov kot v obdobju pred krizo. Delež srednje visoko tehnološko zahtevnih proizvodov v slovenskem blagovnem izvozu se je v letu 2012 že tretje leto zapored znižal (za 1,0 o. t.)²⁸⁸, in sicer ponovno zaradi padca izvoza osebnih avtomobilov.

Pomen proizvodov z nizko dodano vrednostjo²⁸⁹ v blagovnem izvozu se že vrsto let znižuje predvsem zaradi upadanja deleža delovno intenzivnih proizvodov, od začetka gospodarske krize pa je precej upadel tudi delež nizko tehnološko zahtevnih proizvodov. Proces upadanja deleža delovno intenzivnih proizvodov se je nadaljeval tudi v letu 2012. Izvoz teh proizvodov se je izkazal kot zelo občutljiv na konkurenco iz držav z nižjimi stroški dela in se po vstopu v EU pospešeno znižuje predvsem zaradi nižjega deleža izvoza tekstilnih izdelkov, pohištva ter papirja in kartona. S tem se je relativni obseg delovno intenzivnih proizvodov v zadnjih letih približeval povprečju EU, ki ga je leta 2012 presegal še za tri odstotne točke, še vedno pa je bil malenkost (za 0,3 o. t.) višji tudi od povprečnega v novih članicah EU. Podatki za leto 2012 kažejo tudi nadaljnji padec deleža nizkotehnološko intenzivnih proizvodov v strukturi blagovnega izvoza (za 0,3 o. t.), ki se je do leta 2008 ohranjal na razmeroma visoki ravni, od takrat pa upadal. V skupini nizkotehnološko zahtevnih proizvodov se je v celem obdobju 2008–2012 najbolj znižal izvoz žice, profilov iz železa in jekla, plavajočih konstrukcij in raznovrstnih proizvodov iz navadnih kovin. Z zadnjimi spremembami se je delež nizko tehnološko intenzivnih proizvodov v letu 2012 že precej približal evropskemu povprečju (na 2,2 o. t.).

Delež izvoza proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov²⁹⁰ se je v letu 2012 nadalje zvišal, predvsem zaradi večjega obsega trgovanja z naftnimi derivati. Znatnejše povečanje deleža izvoza proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov po letu 2009 je bilo posledica precejšnjega zvišanja deležev izvoza električne energije in naftnih derivatov in večinoma ni izhajalo iz povečanja proizvodnje teh skupin proizvodov. Z letom 2010 se je kot posledica zelo različnih cen na posameznih regionalnih trgih in povečanih prenosnih zmogljivosti na meji z Italijo močno povečal tranzit električne energije tako iz smeri Hrvaške kot Avstrije proti Italiji. Zaradi večjega obsega trgovanja sta močno porasla uvoz in izvoz električne energije, s tem pa tudi delež električne energije v blagovnem izvozu, čeprav je neto izvoz (razlika med izvozom in uvozom) v tem letu dosegel le dobro petino vrednosti celotnega izvoza električne energije v tem letu. Ves čas se povečuje tudi obseg trgovanja z naftnimi derivati, ki je bil leta 2012 glavni dejavnik ponovnega zvišanja deleža izvoza proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov na 19,4 %, kar je največ doslej.

²⁸⁸ V EU je delež izvoza omenjene skupine proizvodov padel (za 0,9 o. t.).

²⁸⁹ Skupini nizkotehnološko intenzivnih proizvodov in delovno intenzivnih proizvodov vključujeta proizvode z najnižjo dodano vrednostjo na zaposlenega, kot so: oblačila, tekstilni izdelki, obutev, pohištvo, steklo, stekleni izdelki, ploščati in valjani izdelki iz železa, proizvodi iz navadnih kovin.

²⁹⁰ Najpomembnejše skupine izvoženih proizvodov z intenzivno rabo naravnih virov v slovenskem blagovnem izvozu so: aluminij, gotovi mineralni izdelki, električna energija, enostavno obdelan les, furnir in drug obdelan les, izdelki iz lesa ter brezalkoholne in alkoholne pijače.

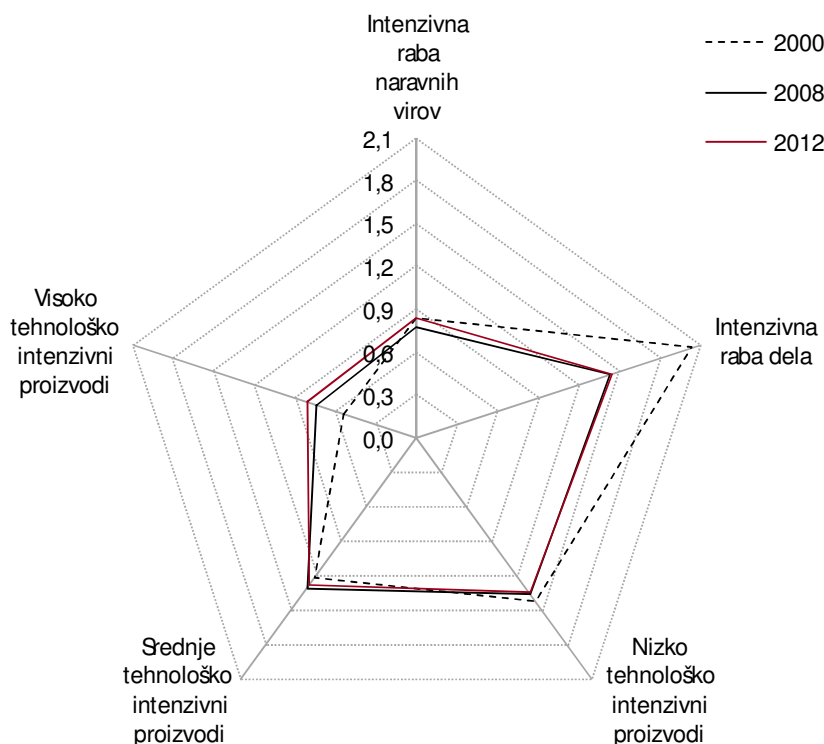
Tabela: Struktura blagovnega izvoza po primarnem proizvodnem dejavniku¹ v Sloveniji in EU

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Intenzivna raba naravnih virov	EU-28	18,2	17,7	17,8	17,7	18,3	18,0	19,4	19,2	20,4	19,6	20,7	22,4	23,2
	EU-15	18,0	17,5	17,7	17,6	18,2	17,8	19,4	19,3	20,5	19,6	20,7	22,4	23,2
	EU-13	21,1	20,0	19,2	18,6	19,2	19,6	19,5	18,9	19,8	19,8	21,0	22,3	23,3
	Slovenija	15,3	15,1	14,6	14,6	14,0	15,4	16,1	15,5	15,8	15,9	17,5	19,0	19,4
Intenzivna raba dela	EU-28	10,6	10,7	10,7	10,4	9,8	9,1	8,6	8,5	8,2	8,7	8,2	8,1	7,1
	EU-15	10,1	10,1	10,1	9,8	9,3	8,6	8,2	8,1	7,9	8,4	7,9	7,8	6,6
	EU-13	18,6	19,0	18,8	17,7	15,9	14,0	12,3	11,4	10,3	10,9	10,2	10,0	9,8
	Slovenija	21,6	21,3	20,0	18,7	17,8	17,0	14,2	12,6	11,7	11,6	11,0	10,8	10,1
Nizko tehnološko intenzivni proizvodi	EU-28	6,9	7,0	7,0	7,2	7,7	7,0	7,5	8,0	8,2	7,0	7,0	7,2	6,5
	EU-15	6,7	6,7	6,7	6,9	7,4	6,6	7,1	7,6	7,8	6,7	6,7	6,9	6,1
	EU-13	10,7	11,1	11,1	11,2	11,7	10,7	10,9	11,2	11,2	9,2	9,1	9,6	9,2
	Slovenija	9,9	9,9	9,9	10,1	10,8	8,8	10,2	10,4	11,1	9,8	8,6	9,0	8,7
Srednje tehnološko intenzivni proizvodi	EU-28	29,8	30,3	30,5	30,9	31,0	30,1	29,9	30,7	29,9	28,4	28,6	29,8	28,9
	EU-15	29,8	30,3	30,5	30,7	30,8	29,8	29,5	30,2	29,5	27,8	28,0	29,2	28,1
	EU-13	29,6	30,0	31,0	32,6	32,9	32,9	33,9	35,1	33,8	33,4	33,0	33,7	33,9
	Slovenija	36,2	36,2	37,3	37,3	38,3	40,2	39,1	40,9	39,3	39,9	39,6	37,9	36,9
Visoko tehnološko intenzivni proizvodi	EU-28	28,7	28,6	28,7	27,5	27,1	27,6	27,7	25,8	25,2	27,6	27,2	26,1	26,6
	EU-15	29,4	29,4	29,5	28,3	27,9	28,6	28,6	26,5	25,8	28,3	27,7	26,7	27,6
	EU-13	18,0	17,2	17,8	17,9	18,7	18,1	19,1	19,5	20,5	22,7	23,0	21,5	20,6
	Slovenija	15,5	16,0	16,7	17,9	17,2	16,0	17,1	17,4	18,8	21,1	20,3	20,1	21,5

Vir: Handbook of Statistics 2007–2008 (United Nations), 2007; United Nations Commodity Trade Statistics Database, 2013; lastni preračuni. Opomba: ¹

Razvrščanje proizvodov v posamezne skupine temelji na metodologiji Združenih narodov (Trade and Development Report, 2002). Klasifikacija ne razvršča vseh proizvodov, zato seštevek deležev petih skupin za posamezno državo ni enak 100.

Slika: Koeficient primerjalnih izvoznih prednosti¹ slovenskega izvoza glede na faktorsko vsebino

Vir: Handbook of Statistics 2007–08 (United Nations); United Nations Statistics Division: Comtrade; lastni preračuni.

1.16 Na znanju temelječe tržne storitve

Po rasti v preteklih dveh letih se je dodana vrednost na znanju temelječih tržnih storitev v letu 2012 realno zmanjšala in zaostala za predkrizno ravno iz leta 2008. Po zmanjšanju v letu 2009 se je dodana vrednost na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitev²⁹¹ v letih 2010 in 2011 realno povečevala, v letu 2012 pa ponovno zmanjšala in na koncu obdobja zaostajala za predkrizno ravno iz leta 2008. Znotraj teh storitev se je dodana vrednost tistih, ki so bolj vezane na domače povpraševanje, v obdobju 2009–2011²⁹², še izraziteje pa v 2012, realno zmanjševala. Obratna gibanja so zabeležena v tistih storitvah, ki so zmanjšanje prihodka na domačem trgu uspele nadoknaditi s povečano prodajo na tujih trgih. Od leta 2009 se je močno zmanjšala realna dodana vrednost storitev arhitekturnega in tehničnega projektiranja, tehničnega preizkušanja in analiziranja, kar povezujemo s padcem gradbenih investicij v obdobju krize in posledično nižjim povpraševanjem po teh storitvah. Prav tako se je s poslabšanjem splošne gospodarske situacije v letu 2012 realno znižala dodana vrednost storitev, ki so po letu 2009 stagnirale – storitve oglaševanja in raziskovanja trga, založništvo, dejavnosti v zvezi s filmi, video- in zvočnimi zapisi, radijska in televizijska dejavnost, telekomunikacijske ter druge strokovne in tehnične dejavnosti. Obseg prihodkov²⁹³ teh storitev je v letu 2012, predvsem zaradi nižjega povpraševanja na domačem trgu, za ravno iz leta 2008 zaostajal za 16,7 %²⁹⁴. Na drugi strani se je po zmanjšanju v letu 2009 dodana vrednost v naslednjih letih (2010–2012) realno povečevala v računalniškem programiranju, svetovanju in drugih informacijskih dejavnosti in v pravnih in računovodskih storitvah ter v dejavnosti poslovnega upravljanja in svetovanja. Pri teh storitvah se je prodaja na tujih trgih v obdobju 2009–2012 vseskozi povečevala in je bila na koncu obdobja že za dve tretjini višja kot leta 2008.

Ob nadaljnji rasti dodane vrednosti na znanju temelječih tržnih storitev v EU se je razkorak med okrevanjem v EU in Sloveniji v letu 2012 še povečal. Dodana vrednost je v povprečju EU-28 v letu 2012 že nekoliko presegala raven iz leta 2008, v Sloveniji pa je za njo ponovno zaostala. K temu so največ prispevale dejavnosti, ki so v letih krize ostale bolj vezane na domači trg in so začele šele v zadnjem letu prodirati tudi na tuje trge – dejavnosti arhitekturnega in tehničnega projektiranja, tehničnega preizkušanja in analiziranja oglaševanja in raziskovanja trga, založništvo, dejavnosti v zvezi s filmi, video- in zvočnimi zapisi, radijska in televizijska dejavnost, telekomunikacijske ter druge strokovne in tehnične dejavnosti. Skupna dodana vrednost vseh teh storitev je v letu 2012 zaostajala za predkrizno ravno za okoli desetino, medtem ko je v EU že presegla raven iz leta 2008. Na drugi strani je bila dodana vrednost storitev, ki so po letu 2009 povečale prihodke predvsem z višjo prodajo na tujih trgih (računalniško programiranje, svetovanje in druge informacijske dejavnosti, pravne in računovodske ter dejavnosti poslovnega upravljanja in svetovanja) v letu 2012 v Sloveniji za približno 14 % višja kot v letu 2008, v EU pa le za okoli 5 %. Raven iz leta 2008 je v Sloveniji precej (za petino) presegala tudi dodana vrednost v znanstveni raziskovalni in razvojni dejavnosti, ki je v povprečju EU ostala na podobni ravni kot leta 2008²⁹⁵.

²⁹¹ Med na znanje temelječe nefinančne tržne storitve vključujemo informacijske in komunikacijske (SKD J) ter strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (SKD M).

²⁹² Z izjemo leta 2010.

²⁹³ Čisti prihodki od prodaje iz statističnih podatkov iz bilance stanja in izkaza poslovnega izida, ki jih objavlja AJPEŠ.

²⁹⁴ Prodaja na domačem trgu je bila manjša za petino, prodaja na tujih trgih pa je bila v letu 2011 še nižja za 5 %, v letu 2012 pa je nekoliko presegla raven leta 2008.

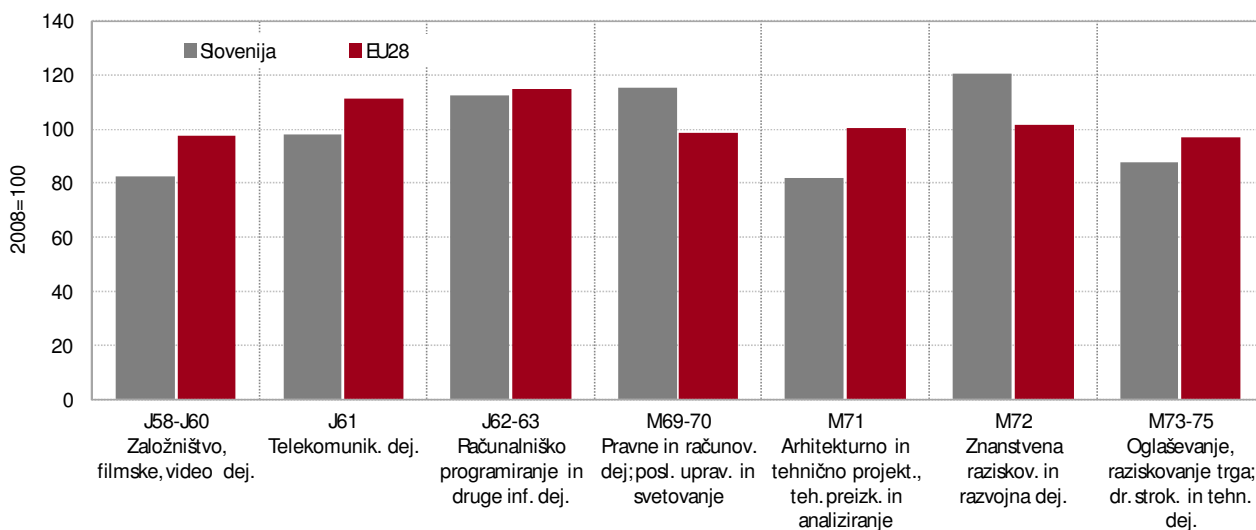
²⁹⁵ Relativno visoka rast dodane vrednosti v Sloveniji je bila posledica za več kot tretjino povečanega števila podjetij v tej dejavnosti, ki so zaposlovala za okoli polovico več zaposlenih kot leta 2008. Večina povečanja je posledica višjega števila podjetij na področju naravoslovja in tehnologije.

Tabela: Dodana vrednost na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitev v Sloveniji, indeks 2008=100

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Na znanju temelječe NFTS	52,4	63,2	79,4	86,2	92,1	100,0	95,6	99,8	100,6	98,5
Informacijske in komunikacijske dejavnosti (J)	35,4	54,6	76,6	83,6	91,1	100,0	96,3	99,7	100,1	99,7
Strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (M)	63,0	68,6	81,2	87,8	92,7	100,0	95,1	100,0	100,9	97,7

Vir: SI-Stat podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi (SURSTAT), 2014; izračuni UMAR.

Slika 1: Sprememba dodane vrednosti v na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitvah v obdobju 2008–2012, Slovenija in EU-28

Vir: Eurostat Portal Page – Economy and Finance – National Accounts, 2014; izračuni UMAR. Opomba: Podatek za dodano vrednost za M69-70 in M71 za EU28 je ocenjen na podlagi gibanja dodane vrednosti za M69-71.

1.17 Mrežne dejavnosti

V elektronskih komunikacijah je konkurenca že razmeroma visoka pri širokopolovnem internetu, pri fiksni in mobilni telefoniji pa je delež največjega operaterja še višji kot v EU, a se razlika zmanjšuje. V obdobju 2008–2011 se je tržni delež največjega ponudnika na trgu *fiksne telefonije* znižal za 20 o. t. (a je še za 13 o. t. nad povprečjem EU-27²⁹⁶). Povečevanje konkurence v fiksni telefoniji je povezano z naraščanjem deleža internetne telefonije, kjer se pojavljajo novi, alternativni ponudniki (VoIP že 56-odstotni delež v drugem četrtletju 2013, klasična PSTN in ISDN 44 %²⁹⁷). Fiksno telefonijo zamenjuje tudi *mobilna telefonija*, kjer pa je tržna koncentracija prav tako še visoka glede na EU. Ob precejšnjem napredku po letu 2008 se je tudi na tem področju razlika do EU precej zmanjšala, a je bil tržni delež glavnega operaterja leta 2012 še za 14 o. t. višji kot v EU. Najbolj konkurenčen je trg *širokopolovnega interneta* s tržnim deležem največjega ponudnika že pod povprečjem EU. Cene storitev v fiksni in mobilni telefoniji so bile po zadnjih podatkih o višini cen²⁹⁸, ki so na voljo za leto 2010, povečini nižje kot v EU, a so se v obdobju 2010–2013 znižale manj kot v EU²⁹⁹. Lastniška sestava v elektronskih komunikacijah ostaja precej nespremenjena z zelo visokim deležem državne lastnine v največjem ponudniku.

Pri oskrbi z elektriko in plinom se v zadnjem obdobju konkurenca udejanja z vse številnejšimi menjavami dobaviteljev. Ker je menjava dobavitelja pri *oskrbi z elektriko* precej enostavna, se število zamenjav iz leta v leto povečuje. Po podatkih AGEN-RS jih je bilo v letu 2012 že 55.281 (5,9 % vseh odjemalcev; v 2011 4,2 %). Na proizvodnem trgu z elektriko je bila v letu 2012 konkurenca dosti bolj omejena kot na drobnoprodajnem (indeksa koncentracije HHI 4.738 in 1.575), vendar je Slovenija po tržnem deležu največjega proizvajalca primerljiva z EU-28³⁰⁰. Po liberalizaciji trga z električno energijo za vse odjemalce v drugem polletju leta 2007 pa do leta 2012 se sicer indeks koncentracije na drobnoprodajnem trgu ni bistveno znižal, a so se precej spremenili tržni deleži glavnih dobaviteljev (največji dobavitelj v letu 2012 je v omenjenem obdobju pridobil 22 o. t., največji v letu 2007 pa je izgubil 12 o. t. tržnega deleža). Po podatkih Eurostata je drobnoprodajna cena električne energije za gospodinjstva brez davka v Sloveniji v prvem polletju 2013 za povprečno v EU-28 zaostajala za 14,3 % (za industrijo za 11,1 %), kar je podobno kot zaostaja splošna raven cen v Sloveniji. Na trgu *zemeljskega plina* je konkurenčno obnašanje dobaviteljev spodbudil vstop novega ponudnika v letu 2012. Sprememba se ni pokazala toliko pri tržni strukturi (indeksi HHI so ostali visoki in podobni prejšnjemu letu) kot skozi nižje cene. Cena zemeljskega plina za industrijo brez davka je bila v prvem polletju 2013 sicer še za 17,4 % višja od povprečja EU (vendar leto prej še za 46,0 %), medtem ko se je cena plina za gospodinjstva že spustila na evropsko povprečje (bila je le za 0,6 % višja, leto prej še za 27,3 %). Če menjav dobaviteljev prej skoraj ni bilo (0,1 % glede na vse odjemalce v letu 2011), jih je bilo v letu 2012 že kar 11.294, ali 8,6 % v primerjavi z vsemi odjemalci. Tudi pri oskrbi z električno energijo in plinom se podobno kot pri elektronskih komunikacijah ohranja zelo visok ali celo 100-odstotni delež državne lastnine v največjem ponudniku na posameznem trgu.

²⁹⁶ Za elektronske komunikacije primerjave z EU-27 (brez Hrvaške).

²⁹⁷ Razlaga kratic: VOIP-Voice over Internet Protokol, PSTN-Public Switched Telephone Network, ISDN-Integrated Services Digital Network.

²⁹⁸ Report on Telecoms Price Developments 1998–2010 (Evropska komisija), 2010. Primerjani so paketi (košarice) fiksnih in mobilnih telefonskih storitev.

²⁹⁹ Dinamiko rasti omenjenih cen kažejo indeksi rasti cen telefonskih storitev iz HICP.

³⁰⁰ Mednarodno primerljiv podatek Eurostat (z upoštevanjem celotne proizvodnje nuklearke) za Slovenijo je za leto 2011 znašal 52,4 %, aritmetično povprečje deležev držav EU (vključno s Hrvaško, a brez Bolgarije in Nizozemske) pa je bilo 56,3 %.

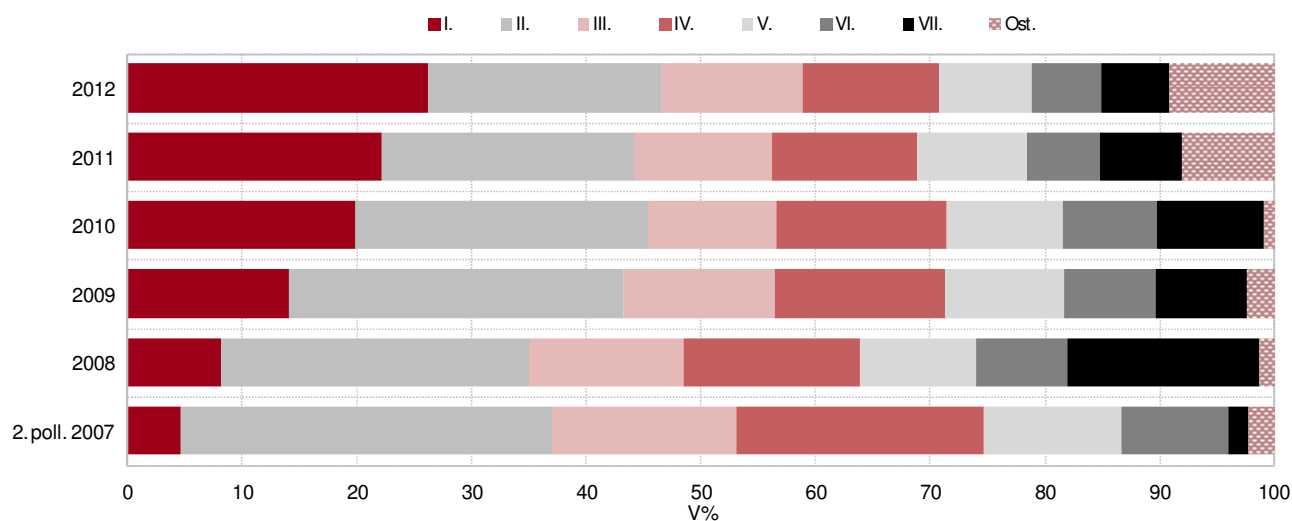
Tabela: Tržni deleži¹ največjih ponudnikov na trgih elektronskih komunikacij, v %

	Slovenija					EU-27					EU-3 ²
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012	
Fiksna telefonija	87	78	73	67	- ³	61	59	56	54	- ³	45
Mobilna telefonija	72	56	55	53	50	39	38	38	37	36	31
Širokopasovni internet	49	46	43	42	39	46	45	44	43	42	27

Vir: Digital Agenda Scoreboard 2013, Indicators on the electronic communications market (Evropska komisija), 2013.

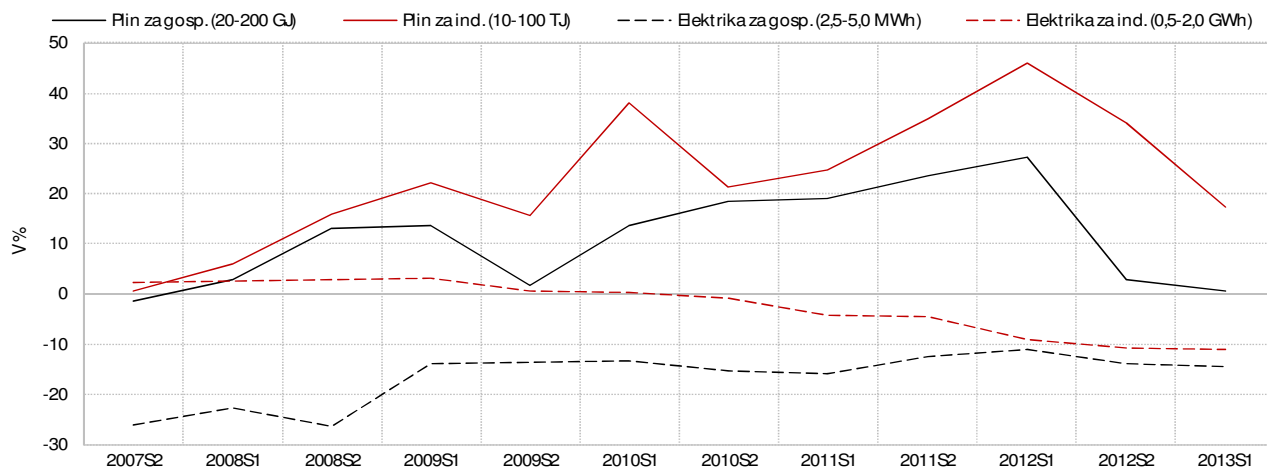
Opombe: ¹V fiksni telefoniji glede na promet v minutah (v decembru), v mobilni glede na število aktivnih SIM kartic (v oktobru), pri internetu pa glede na število priključkov (konec leta). ²Povprečje 3 držav EU z najnižjim deležem. ³Podatek še ni na voljo.

Slika: Tržni deleži dobaviteljev¹ elektrike končnim odjemalcem v Sloveniji

Vir: AGEN-RS. Opomba: ¹Prikazanih je 7 največjih dobaviteljev po velikosti v letu 2012.

Slika: Razlikovanje slovenskih cen energentov od cen v EU-28

Vir: Eurostat; preračun UMAR.

1.18 Neposredne tuje investicije

Po padcu v letu 2009 in povečanjih v letih 2010 in predvsem 2011 je stanje vhodnih NTI v Sloveniji v letu 2012 ostalo praktično nespremenjeno, stanje izhodnih NTI pa se je že tretje leto zapored zmanjšalo. Stanje vhodnih NTI se je v letu 2012 povečalo za 0,8 % in doseglo najvišjo raven do sedaj. Stanje izhodnih NTI pa se je zmanjšalo kar za 7,4 % in je bilo za 11,5 % nižje kot v rekordnem letu 2009. Spremembe stanj potrjujejo tudi podatki o tokovih NTI v letu 2012. Po precej visokih prilivih vhodnih NTI leta 2011 (717,7 mio EUR) so bili ti v letu 2012 negativni (-46,3 mio EUR). Pri izhodnih NTI smo leta 2012 zabeležili prilive v višini 21,0 mio EUR, kar pomeni dezinvestiranje slovenskih investorjev v tujini. Leta 2012 je tako Slovenija zabeležila neto priliv NTI v višini 165,7 mio EUR, vendar ne zaradi tujega investiranja v Slovenijo temveč kot posledica umikanja naših investorjev iz tujine. Če spremembo stanja NTI razdelimo na tisto, ki izhaja iz spremembe lastniškega kapitala in reinvestiranih dobičkov ter na spremembe neto terjatev oziroma obveznosti iz medsebojnega kreditiranja kapitalsko povezanih podjetij, vidimo, da je bilo skromno povečanje stanja pri vhodnih NTI posledica povečanja neto terjatev tujih matičnih podjetij do njihovih slovenskih podružnic (za 16,4 mio EUR), stanje lastniškega kapitala pa se je nekoliko zmanjšalo (za 7,5 mio EUR). Pri izhodnih NTI pa so slovenski investitorji zmanjšali tako svoj lastniški kapital (za 184,8 mio EUR) kot tudi neto terjatve do svojih tujih podružnic (za 261,0 mio EUR).

Delež vhodnih NTI glede na BDP je v letu 2012 dosegel do sedaj najvišjo raven, kar pa je bolj posledica zmanjšanja BDP kot povečanja stanja vhodnih NTI, še naprej ostaja tudi bistveno nižji kot v veliki večini držav EU. Stanje vhodnih NTI kot delež v BDP se je v obdobju 2005–2008 precej povečalo (od 21,7 % na 30,4 % BDP). Leta 2009 se je relativni obseg NTI zmanjšal na 30,0 %, v letih od 2010 do 2012 pa postopno povečeval in leta 2012 dosegel do sedaj najvišjo raven 33,2 %. Tudi stanje izhodnih NTI se je v drugi polovici prejšnjega desetletja močno povečalo (od 9,9 % na 17,9 % BDP v obdobju 2005–2009), potem pa se je v naslednjih treh letih zmanjševalo in v letu 2012 padlo na 15,9 %. Delež vhodnih NTI glede na BDP se je v Sloveniji po letu 2007 povečal bolj kot v EU (pri nas za 5 o. t., v EU-27 od 44,4 % na 46,6 % BDP), kar je bilo v precejšnji meri posledica večjega nominalnega znižanja BDP v Sloveniji kot v EU. Slovenija sicer ostaja med državami EU z najnižjim stanjem vhodnih NTI v primerjavi z BDP; nižji delež od Slovenije imajo le Grčija, Italija, in Nemčija. Pri izhodnih NTI pa Slovenija po deležu stanja v BDP med novimi državami članicami EU zaostaja za Ciprom, Estonijo in Madžarsko.

Tokovi NTI v letu 2013 kažejo na ponovno precejšnje poslabšanje na strani vhodnih NTI in šibko dodatno investiranje v tujini, ob tem pa lastniški tokovi kažejo precej boljšo sliko. V letu 2013 je na strani vhodnih NTI prišlo do odlivov v višini kar 491,3 mio EUR. Čeprav so bili odlivi na strani vhodnih NTI skoraj v celoti posledica ene same knjigovodske plačilno-bilančno nevtralne operacije³⁰¹, ostaja dejstvo, da so tudi brez tega prilivi NTI v letu 2013 izredno skromni. Pri izhodnih NTI je v letu 2013 prišlo do investiranja (odlivov) v višini 53,6 mio EUR, kar je precej bolje od 212,0 mio EUR dezinvestiranja v letu 2012. V letu 2013 smo torej beležili neto odlive iz naslova NTI v višini 544,9 mio EUR. Glede na močan vpliv enkratne knjigovodske operacije na neto odliv, struktura tokov vhodnih NTI kaže ugodnejšo sliko: lastniški kapital se je povečal za 411,0 mio EUR, tok reinvestiranih dobičkov je bil negativen v višini 150,5 mio EUR, najslabša pa je slika pri znotrajpodjetniškem kreditiranju, kjer so se neto obveznosti slovenskih podružnic do matičnih podjetij v tujini zmanjšale kar za 751,9 mio EUR. To je v največji meri posledica že omenjene pretvorbe znotrajpodjetniških kreditov v običajna posojila tretjim osebam. Navkljub visoko negativnim tokovom vhodnih NTI se zdi, da povečanje lastniškega kapitala tujih investorjev vendarle kaže na zaupanje tujih matičnih podjetij v slovenske podružnice. Podobno sliko kažejo tudi rezultati anket med tujimi podružnicami v Sloveniji. Čeprav je v anketi za leto 2013 tujih podružnic, ki za tekoče leto napovedujejo povečanje prodaje (54,4 %) in zaposlenosti (30,5 %), manj kot v preteklih treh letih, pa je precej več tistih podružnic, ki napovedujejo širitev, namreč kar 43,2 % (leta 2011 34,8 % in leta 2012 34,6 %). Pri tem je spodbudno, da nadpovprečno pogosto širitev svoje dejavnosti v Sloveniji napovedujejo proizvodna in pretežno v izvoz usmerjena podjetja s tujim kapitalom, vendar pa ne tudi velika in srednje velika podjetja s tujim kapitalom.

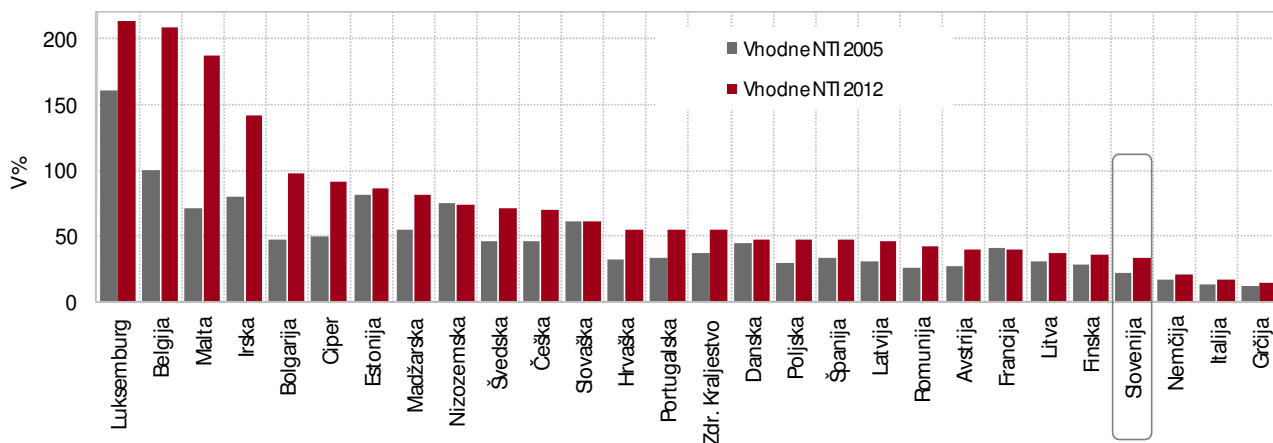
³⁰¹ Gre za operacijo, v kateri je liziška hiša v tuji lasti v Sloveniji prenesla svoja znotrajpodjetniška posojila slovenski podružnici neposredno na končne uporabnike teh posojil. Ker se znotrajpodjetniška posojila med matičnim podjetjem in njegovimi podružnicami upoštevajo kot prilivi NTI, posojila nedovisnim strankam pa ne, je bila posledica te knjigovodske operacije, da je v plačilni bilanci prišlo do odlivov na strani vhodnih NTI in prilivov tujih posojil v enakem znesku.

Tabela: Tokovi in stanja vhodnih in izhodnih NTI¹ v Sloveniji v obdobju 2000–2013²

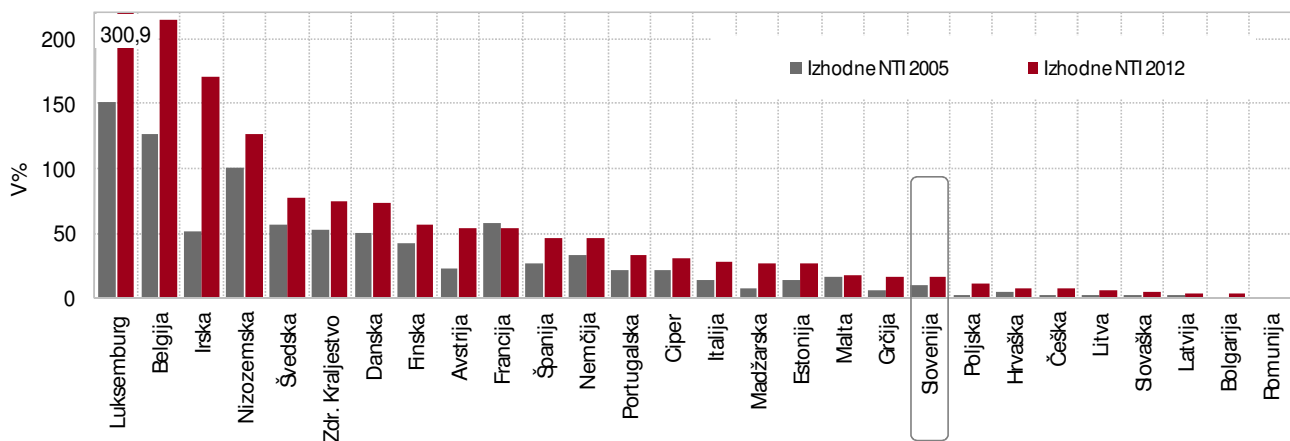
V mio EUR	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
VHODNE NTI										
Stanje konec leta	3.109,8	6.133,6	6.822,3	9.765,1	11.325,7	10.625,4	10.925,3	11.715,2	11.724,3	10.873,4 (30.9.)
Priliv	149,1	472,5	513,3	1.106,4	1.329,5	-474,1	271,8	717,7	-46,3	-491,3
Stanje kot % BDP	14,8	21,7	22,0	28,2	30,4	30,0	30,8	32,4	33,2	np
IZHODNE NTI										
Stanje konec leta	825,3	2.788,7	3.452,2	5.456,3	6.325,8	6.328,3	6.121,4	6.045,2	5.599,3	5.655,0 (30.9.)
Odliv ³	-71,7	-515,6	-687,0	-1.362,3	-1.002,1	-188,9	156,4	-84,6	212,0	-53,6
Stanje kot % BDP	3,9	9,9	11,1	15,8	17,0	17,9	17,3	16,7	15,9	np

Vir: Banka Slovenije, UMAR. Opombe: ¹ Podjetja, v katerih ima posamezni tuji investitor 10-odstotni ali višji delež v kapitalu. ² Od leta 1996 naprej so vključene tudi neposredne investicije povezanih gospodarskih družb v drugem kolenu. Od leta 2007 se štejejo med kapitalsko povezane terjatve in obveznosti vse terjatve in obveznosti, ki jih ima podjetje z neposrednim tujim lastnikom kot tudi z vsemi nerezidentnimi podjetji, ki spadajo v skupino podjetij tujega lastnika (gl. Ekonomski odnosi Slovenije s tujino – Banka Slovenije, marec 2007, str. 11-13). ³ Negativni predznak pomeni odliv. np – ni podatka.

Slika: Stanje vhodnih NTI v primerjavi z BDP v državah EU-27 v letih 2005 in 2012

Slika: Stanje izhodnih NTI v primerjavi z BDP v državah EU-27 v letih 2005 in 2012

Vir: UNCTAD, World Investment Report, Annex Tables, <http://unctad.org/en/pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx>; za Slovenijo gornja Tabela.

1.19 Podjetniška aktivnost

Zgodnja podjetniška aktivnost se je leta 2013 nadalje okrepila in vrnila na najvišjo raven, ki smo jo dosegali tik pred začetkom krize. Stopnja celotne zgodnje podjetniške aktivnosti (TEA-indeks)³⁰² na osnovi podatkov Global Entrepreneurship Monitor (GEM) se je po triletnem zmanjševanju leta 2013³⁰³ drugo leto zapored precej povečala, na 6,5 % oz. za 1,1 o. t., in s tem dosegla raven pred gospodarsko krizo (2008). K rasti zgodnje podjetniške aktivnosti sta prispevala tako povečan delež nastajajočih podjetnikov (tistih, ki še ne izplačujejo plač več kot tri mesece), kot tudi delež novih podjetnikov (tistih, ki še ne izplačujejo plač več kot tri leta in pol), pri čemer slednji že presega raven iz začetka obdobja gospodarske krize. Potem ko je v preteklih letih na dinamiko zgodnje podjetniške aktivnosti večinoma vplivala podjetniška aktivnost povezana z zaznanimi poslovnimi priložnostmi, se je lani prvič občutno povečala podjetniška aktivnost zaradi nuje. V obdobju 2008–2012 je znašal delež podjetnikov zaradi nuje v povprečju 0,6 %, leta 2013 pa se je povečal kar za 1,2 o. t. oz. na 1,6 % in je dosegel najvišjo raven doslej. Povečanje zgodnje podjetniške aktivnosti v zadnjih letih lahko v določeni meri pripisujemo povečanemu številu podeljenih subvencij za samozaposlitev v obdobju krize. V obdobju 2009–2012 je te subvencije namreč prejelo 17.007 oseb, leta 2013 pa še nadaljnjih 4.293³⁰⁴ (Zavod RS za zaposlovanje, 2014). S tem se je, kljub stagnaciji ustaljenega podjetništva, tudi stopnja celotne podjetniške aktivnosti zvišala na raven iz leta 2008.

Zgodnja podjetniška aktivnost je leta 2013 že nekoliko preseгла povprečno v EU, ki se zadnji dve leti sicer zmanjšuje, vendar presega raven pred gospodarsko krizo. Slovenija je po zgodnji podjetniški aktivnosti leta 2013 za 0,2 o. t. preseгла povprečje celotne zgodnje podjetniške aktivnosti 23-ih članic EU (6,3-odstotna), ki so bile leta 2013 vključene v raziskavo GEM³⁰⁵. Pri tem pa še precej zaostaja na primer za vrednostmi v štirih novih članicah EU (Latvija, Estonija, Litva, Romunija), kjer je preseгла 10 %. Povprečna evropska stopnja celotne zgodnje podjetniške aktivnosti se je zaradi manjšega deleža nastajajočih podjetnikov ter stagnacije deleža novih podjetnikov leta 2013 zmanjšala drugo leto zapored, z njo pa tudi celotna podjetniška aktivnost članic EU, in sicer na 12,0 %. Evropska povprečna celotna zgodnja podjetniška aktivnost sicer že od leta 2011 presega raven pred gospodarsko krizo, ko je bila 5,3-odstotna. Prav tako predkrizne ravni presega delež podjetništva zaradi zaznanih poslovnih priložnosti ter podjetništvo iz nuje.

Podatki o rastoči podjetniški aktivnosti, ki izhajajo iz raziskave GEM, se zaenkrat še ne kažejo v večjem vplivu novonastalih³⁰⁶ poslovnih subjektov na skupno zaposlenost in dodano vrednost. Novonastale gospodarske družbe in majhni samostojni podjetniki so v obdobju 2009–2012 v povprečju na leto prispevali 11,8 % k skupni zaposlenosti in 10,4 % k skupni dodani vrednosti, njihov pomen pa se je od začetka krize nekoliko zmanjšal. Dejavnost trgovine (G) je leta 2012 prispevala levji delež tako k zaposlenosti (58,7 %) kot tudi k dodani vrednosti (53,1 %) novoustanovljenih gospodarskih družb, se je pa njen delež v zadnjem letu zmanjšal. Pomembne deleže k zaposlenosti in dodani vrednosti so prispevale še predelovalne dejavnosti (C) ter promet in skladiščenje (H), ob tem se pomen prve dejavnosti v zadnjih letih krepi, pomen druge pa ostaja precej stabilen (okoli desetine). Novonastali majhni samostojni podjetniki so v obdobju 2009–2012 v povprečju na leto prispevali 0,5 % k skupni zaposlenosti ter 0,3 % k skupni dodani vrednosti, pri čemer se deleža bistveno ne razlikujeta od doseženih pred krizo.

Stopnja preživetja po štirih letih je bila leta 2012 največja med družbami oskrbe z električno energijo ter večine na znanju temelječih storitev. Stopnja preživetja družb, ki so bile ustanovljene leta 2008, je leta 2009 znašala 89,7 %, do leta 2012 pa se je zmanjšala na 79,5 %. Leta 2012 je bila stopnja preživetja po štirih letih od ustanovitve najvišja v dejavnosti izobraževanja (92,2 %), oskrbi z električno energijo (90,2 %), zdravstvu in socialnem varstvu (87,9 %), informacijskih in komunikacijskih dejavnostih (87,3 %) ter strokovnih, znanstvenih in tehničnih dejavnostih (86,5 %). Preživetje po štirih letih pa je bilo najnižje v gradbeništvu, 59,7-odstotno, saj se ta dejavnost od začetka krize sooča z močnim zmanjšanjem povpraševanja in velikimi finančnimi težavami. V ostalih dejavnostih se ni spustilo pod

³⁰² Za metodološko razlago mer podjetniške aktivnosti glej opombe pod tabelo.

³⁰³ Podatki izhajajo iz raziskave, ki se izvaja v prvi polovici leta.

³⁰⁴ Delež vrnjenih subvencij za samozaposlitev je v obdobju 2007–2013 znašal okrog 2 % sredstev izplačanih za ta namen (Zavod RS za zaposlovanje, 2014).

³⁰⁵ Sodelovalo je 20 istih članic kot leta 2012 (22 držav) ter Češka, Hrvaška in Luksemburg, Avstrija in Danska pa nista več sodelovali.

³⁰⁶ Poslovni subjekti (gospodarske družbe in majhni samostojni podjetniki) so za potrebe analize v obdobju 2008–2012 vzeti iz Poslovnega registra Slovenije (PRS) ob predpostavki, da se v t+1 na novo pojavijo v PRS. Pri tem gre poleg novonastalih podjetij brez predhodnika lahko tudi za poslovne subjekte, ki so nastali zaradi spremembe pravnoorganizacijske oblike (razdelitev, spojitve (matičnih) podjetij).

75 %. Med majhnimi samostojnimi podjetniki je bila leta 2012 stopnja preživetja po štirih letih od ustanovitve precej nižja kot za gospodarske družbe, dosegla je 64,0 %.

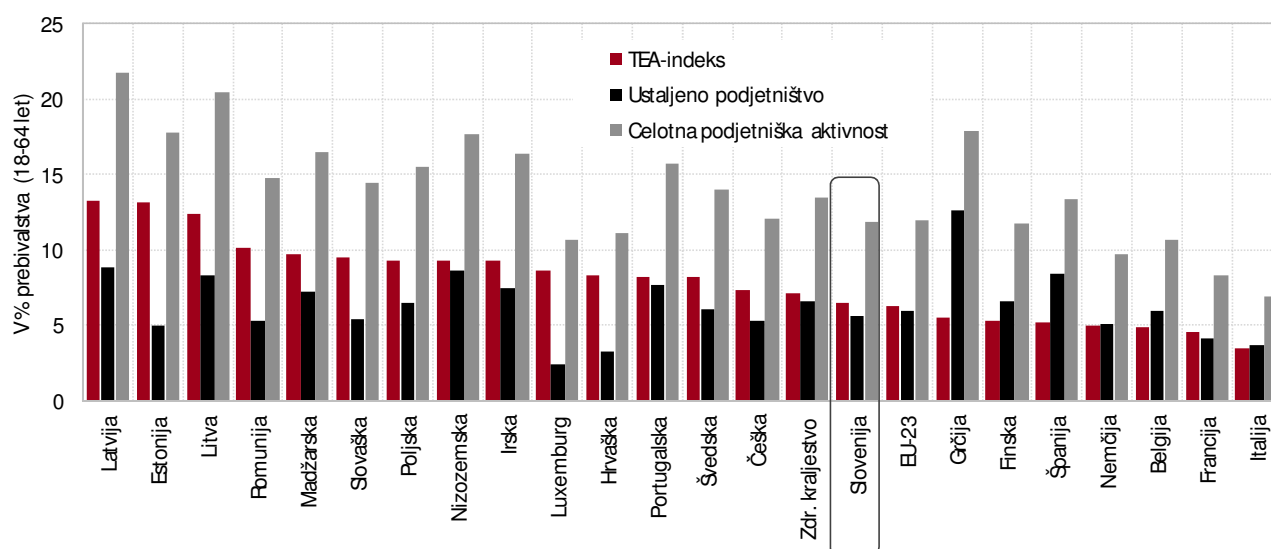
Tabela: Izbrane mere podjetniške aktivnosti, Slovenija, 2002–2013, v % prebivalstva (18-64 let)

V % prebivalstva (18-64 let)	2002	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
TEA-indeks ¹	4,6	4,4	4,6	4,8	6,4	5,4	4,7	3,7	5,4	6,5
TEA-nastajajoči ²	3,3	3,0	2,9	3,0	4,1	3,2	2,2	1,9	3,0	3,6
TEA-novi ³	1,5	1,4	1,8	1,8	2,4	2,1	2,4	1,8	2,5	2,9
TEA-priložnost ⁴	3,3	3,8	4,0	4,2	5,6	4,7	3,7	3,0	4,9	4,7
TEA-nuja ⁵	1,4	0,5	0,5	0,5	0,8	0,5	0,8	0,4	0,4	1,6
Ustaljeno podjetništvo ⁶	-	6,3	4,4	4,6	5,6	5,7	4,9	4,8	5,8	5,7
Celotna podjetniška aktivnost ⁷	-	10,1	9,0	9,3	11,8	10,8	9,5	8,4	11,2	11,9

Viri: Rebernik et al., 2002; Rebernik et al., 2004; Rebernik et al., 2005; Rebernik et al., 2006; Rebernik et al., 2007; Rebernik et al., 2008; Bosma et al., 2009; Rebernik et al., 2010; Rebernik et al., 2011; Rebernik et al., 2012; Rebernik et al., 2013; Amoros et al., 2014.

Opombe: ¹ TEA-indeks je stopnja celotne zgodnje podjetniške aktivnosti in meri delež prebivalstva, ki se vključuje v podjetništvo. Zajema posameznike, ki so začeli vzpostavljati nova podjetja ali opravljati nove poslovne dejavnosti, vključujoč samozaposlitev (² TEA-nastajajoči podjetniki, ki niso izplačevali plač dlje kot tri mesece). Poleg njih vključuje tudi posameznike, ki so zaposleni kot lastniki/managerji novih podjetij, ki ne izplačujejo plač dlje kot 42 mesecev (³ TEA-novi). ⁴ TEA-priložnost meri delež prebivalstva, ki se je lotil podjetništva zaradi zaznane poslovne priložnosti. ⁵ TEA-nuja meri delež prebivalstva, ki se je lotil podjetništva zaradi pomanjkanja drugih možnosti na trgu dela. ⁶ Ustaljeno podjetništvo predstavlja delež podjetnikov v prebivalstvu, ki poslujejo dlje kot 42 mesecev. ⁷ Celotna podjetniška aktivnost zajema TEA-indeks in delež ustaljenih podjetnikov.

Slika: Izbrane mere podjetniške aktivnosti v Sloveniji in 23 članicah EU, vključenih v projekt GEM, 2013

Vir: Amoros et al., 2014; preračuni UMAR.

Opomba: Tehtano povprečje 23 članic EU, ki so bile vključene v raziskavo GEM 2013. Države so razvrščene po velikosti TEA-indeksa.

2. PRIORITETA:

Uporaba znanja za gospodarski razvoj

- 2.1 Prebivalstvo s terciarno izobrazbo
- 2.2 Izdatki za izobraževanje
- 2.3 Vključenost odraslih v izobraževanje
- 2.4 Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost
- 2.5 Intelektualna lastnina
- 2.6 Uporaba interneta in e-storitev

2.1 Prebivalstvo s terciarno izobrazbo

Delež prebivalcev s terciarno izobrazbo se je v letu 2013 nadalje povečal in se močno približal povprečju EU. Delež odraslih prebivalcev (25–64 let) s terciarno izobrazbo je po podatkih Ankete o delovni sili za drugo četrtletje v letu 2013 znašal 27,8 %, kar je za 1,7 o. t. več kot leto prej. V obdobju 2005–2013 se je povečal bolj kot v povprečju v EU, kar je povezano predvsem z visoko vključenostjo mladih v terciarno izobraževanje pri nas in z močnim povečanjem števila diplomantov terciarnega izobraževanja, ki je v zadnjih letih posledica sočasnega zaključevanja študija po bolonjskem in prejšnjem sistemu terciarnega izobraževanja. Ker se ob demografskih spremembah (zmanjševanje velikosti generacij mladih za vpis v terciarno izobraževanje) število vpisanih v terciarno izobraževanje zmanjšuje, pa lahko v prihodnje pričakujemo upočasnitev rasti števila diplomantov in s tem povečevanja deleža prebivalcev s terciarno izobrazbo.

Delež prebivalcev s terciarno izobrazbo se je v letu 2013 najbolj povečal pri mladih (25–34 let), kjer tudi najbolj presega povprečje EU-28. V drugem četrtletju 2013 je znašal 37,9 % in je bil višji kot v drugih starostnih skupinah³⁰⁷, v primerjavi s predhodnim letom pa se je tudi najbolj povečal prav pri mladih. V starostni skupini 30–34 let je delež prebivalstva s terciarno izobrazbo znašal 41,5 % in s tem že presegal cilj na področju terciarnega izobraževanja v okviru strategije EU 2020, ko naj bi do leta 2020 dosegel 40 %. V obdobju izvajanja SRS (2005–2013) se je delež prebivalcev s terciarno izobrazbo najbolj povečal v starostni skupini 25–34 let (za 13,1 o. t.), kar je povezano z visoko vključenostjo mladih (20–24 let) v terciarno izobraževanje in z močnim povečanjem števila diplomantov terciarnega izobraževanja. Posamezniki s terciarno izobrazbo imajo praviloma potencial, ki pozitivno vpliva na gospodarsko rast, vendar pa se je v obdobju krize močno zaostril problem njihove zaposljivosti. Ob slabih možnostih za zaposlovanje se povečujejo migracije terciarno izobraženih posameznikov v tujino, kar na dolgi rok slabi človeški kapital države.

V letu 2012 se je nadaljevala rast števila diplomantov naravoslovja in tehnike, njihov delež pa je v letu 2011 presegel povprečje EU-27. Število diplomantov naravoslovja in tehnike se je leta 2012 povečalo za 7,3 % (na 5.096), kar je manj kot v predhodnih dveh letih. Njihova rast je bila po zadnjih mednarodno primerljivih podatkih v letu 2011³⁰⁸ tako kot v celotnem obdobju izvajanja SRS večja kot na ravni povprečja EU. Posledično se je močno povečalo tudi število diplomantov naravoslovja in tehnike na 1.000 prebivalcev v starosti 20–29 let (na 19,6 v letu 2012), kar je povezano s povečevanjem števila vpisanih do šolskega leta 2009/10. Vendar pa se predvsem zaradi demografskih razlogov število vpisanih od šolskega leta 2010/11 zmanjšuje, zato lahko tudi v prihodnje pričakujemo upočasnevanje rasti števila teh diplomantov. Njihov delež v skupnem številu diplomantov je sicer v letu 2011 prvič v obdobju izvajanja SRS presegel povprečje EU in se v letu 2012 povečal na 24,7 %, kar je pomenilo nadaljevanje ugodnih gibanj iz preteklih let. Delež vpisanih na naravoslovje in tehniko pa se v zadnjih treh letih ohranja na približno enaki ravni (okoli 26,7 %). Posamezniki s tovrstno izobrazbo so pomemben dejavnik inovacijske dejavnosti. Vendar pa se je v obdobju krize zaostril tudi problem njihovega zaposlovanja.

Število doktorjev znanosti na področju naravoslovja in tehnike se je v letu 2012 močno povečalo. Doseglo je 253, kar je za 18,2 % več kot v predhodnem letu, veliko večje pa je bilo tudi kot ob pričetku izvajanja SRS (2005)³⁰⁹. Močno povečanje števila doktorjev na področju znanosti in tehnologije v obdobju izvajanja SRS je povezano tudi z uvajanjem bolonjskih programov 3. stopnje, ko se je število vpisanih na doktorski študij hitro povečevalo. Kljub ugodnim gibanjem pa je delež doktorjev znanosti na področju naravoslovja in tehnike (44,5 % v letu 2012) nižji kot ob pričetku izvajanja SRS, po podatkih za leto 2011 pa tudi nižji od povprečja EU³¹⁰. Hkrati se je v obdobju krize povečalo tudi število registriranih brezposelnih s to izobrazbo.

³⁰⁷ Delež prebivalcev s terciarno izobrazbo je v starostni skupini 35–44 let znašal 32,3 %, 45–54 let 22,9 % in 55–64 let 18,8 %.

³⁰⁸ V letu 2011 se je število diplomantov naravoslovja in tehnike pri nas povečalo za 14,2 %, na ravni povprečja EU-27 pa za 9,2 %.

³⁰⁹ Število doktorjev znanosti na področju naravoslovja in tehnike se je med letoma 2005 in 2012 povečalo za 41,3 %.

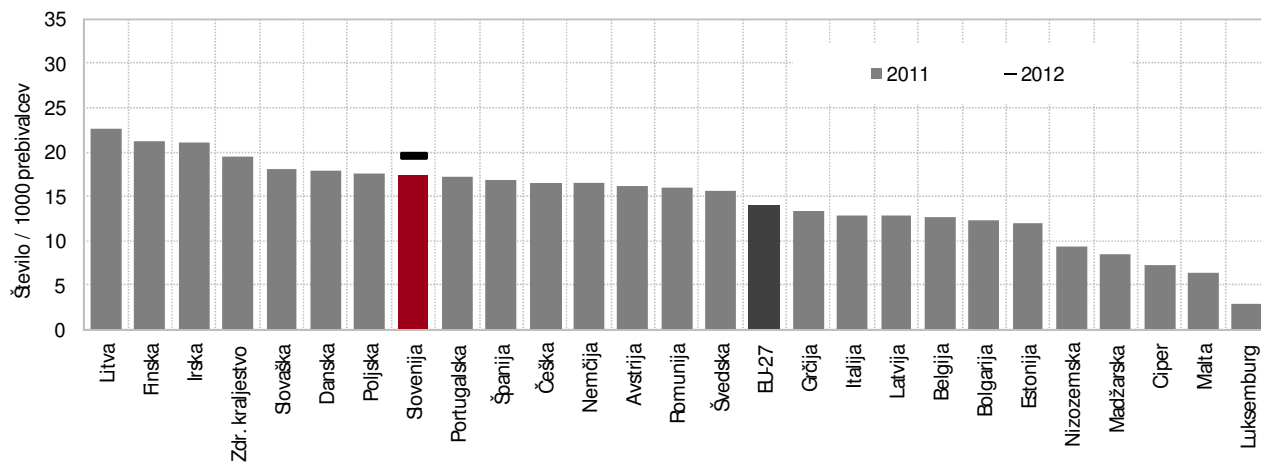
³¹⁰ Delež doktorjev znanosti na področju naravoslovja in tehnike je v letu 2011 pri nas znašal 40,9 %, na ravni povprečja EU-27 pa 43,3 %.

Tabela: Delež prebivalstva v starosti 25–64 let s terciarno izobrazbo, 2. četrtletje%

V %	2002	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	19,5	22,7	23,3	24,0	24,9	25,6	26,5	27,0	27,4	28,3
Avstrija	15,1	17,7	17,7	18,1	19,1	19,5	19,0	19,8	19,9	20,8
Belgija	27,9	31,0	31,4	31,9	32,4	35,2	34,9	34,3	35,2	35,4
Bolgarija	21,1	21,7	22,1	22,8	22,9	22,8	23,6	23,5	23,4	25,3
Ciper	29,1	29,9	33,0	34,6	34,4	35,2	37,4	38,5	39,5	39,4
Češka	11,8	13,5	13,7	14,3	15,4	16,7	18,0	18,7	18,8	20,2
Danska	29,0	34,8	30,1	30,7	31,6	32,3	32,3	33,1	33,0	33,9
Estonija	29,6	32,9	34,0	33,5	35,9	35,7	36,9	36,8	37,5	37,9
Finska	32,4	34,9	36,4	36,5	37,1	38,0	39,6	38,7	39,7	39,5
Francija	np	26,0	26,7	27,1	28,5	28,9	29,6	30,2	30,9	31,9
Grčija	17,9	21,3	21,9	22,5	22,7	23,7	25,1	25,7	26,2	27,2
Hrvaška	15,4	15,8	16,0	16,7	17,6	19,2	19,1	16,8	18,8	19,2
Irska	24,4	30,1	31,2	32,7	34,2	36,2	37,3	37,5	38,8	40,4
Italija	10,4	12,7	13,5	14,3	14,4	14,7	15,0	15,2	15,6	16,3
Latvija	19,6	21,4	23,6	24,2	23,7	26,9	27,8	27,9	28,7	31,4
Litva	21,9	27,2	29,8	30,5	30,2	32,3	33,0	33,5	33,8	35,9
Luksemburg	18,3	24,0	28,6	28,3	34,0	34,5	35,9	36,0	38,6	40,2
Madžarska	14,0	17,8	17,9	19,1	19,8	20,0	20,9	21,6	22,0	22,5
Malta	8,8	12,4	12,4	13,3	13,1	13,7	16,2	14,8	16,4	17,9
Nemčija	21,4	24,2	24,4	25,1	26,3	26,4	27,3	28,1	27,9	28,4
Nizozemska	24,7	29,8	30,3	32,0	32,3	32,1	31,5	32,1	32,8	33,2
Poljska	12,2	17,8	18,8	19,6	21,2	22,2	22,9	24,0	24,2	25,6
Portugalska	9,5	13,4	13,6	14,2	14,7	15,5	16,9	17,7	18,4	18,6
Romunija	10,0	11,8	12,0	12,9	13,2	13,4	14,3	15,4	15,1	15,6
Slovaška	10,8	14,4	14,4	14,6	15,6	17,1	18,3	18,8	18,7	19,6
Slovenija	14,5	21,5	22,9	21,9	22,5	23,7	25,5	25,7	26,1	27,8
Španija	24,6	28,4	28,9	29,3	29,5	30,5	31,4	31,7	32,2	33,2
Švedska	26,2	30,3	31,2	31,9	32,8	33,6	34,6	34,8	35,5	36,8
Združeno kraljestvo	25,6	29,3	30,4	31,6	32,9	34,5	36,7	37,2	37,9	39,2

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social conditions, 2014. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Število diplomantov naravoslovja in tehnike na 1.000 prebivalcev v starosti 20–29 let

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social conditions, SI-STAT podatkovni portal – Demografsko in socialno področje - Izobraževanje (SURS), 2014.

2.2. Izdatki za izobraževanje

Celotni javni izdatki za izobraževanje³¹¹ v primerjavi z BDP³¹² so se v letu 2011 ohranili na visoki ravni predhodnega leta. Dosegli so 5,68 % BDP in presegali povprečje EU v letu 2010 (zadnji mednarodni podatek). V letu 2011 so se izdatki v primerjavi z BDP med vsemi ravni izobraževanja povečali le na predšolski ravni izobraževanja, najbolj pa so se zmanjšali na osnovnošolski ravni, kar je povezano z zmanjšanjem izdatkov za izobraževalne ustanove. V letu 2011 so bili celotni javni izdatki za izobraževanje v primerjavi z BDP na podobni ravni kot leta 2005. Ob zmanjšanju števila vključenih se je v tem obdobju obseg izdatkov precej zmanjšal na osnovnošolski in srednješolski ravni izobraževanja. Najbolj pa se je povečal na predšolski ravni izobraževanja, kjer se je močno povečalo tudi število otrok, vključenih v predšolsko vzgojo ter s tem povezanih kapacitet in števila zaposlenih. Izdatki za terciarno raven so se v obdobju izvajanja SRS povečali in bili v letu 2010 tudi višji od povprečja EU (Slovenija: 1,37 % BDP; EU: 1,26 % BDP), kar je v veliki meri povezano z visoko vključenostjo mladih v terciarno izobraževanje. V letu 2011 so se javni izdatki za izobraževanje realno obdržali na ravni predhodnega leta, v obdobju 2005–2011 pa so se povprečno letno povečali za 1,0 %, najbolj na predšolski ravni izobraževanja, zmanjšali pa so se na srednješolski ravni izobraževanja.

V strukturi javnih izdatkov za izobraževanje se povečuje delež izdatkov za transfere. V letu 2011 je bilo glede na namen porabe 9,1 % izdatkov uporabljenih za transfere šolajočim oziroma gospodinjstvom³¹³, ostalo pa neposredno za izobraževalne ustanove. Delež za transfere se je v letu 2011 povečal drugo leto zapored, v letu 2010 pa je presegal povprečje EU (Slovenija: 8,3 %; EU: 7,1 %). V letu 2011 je bil tudi rahlo višji kot leta 2005. Delež javnih izdatkov za transfere je največji na terciarni ravni izobraževanja (23,4 %), kjer se je leta 2011 ohranil na ravni predhodnega leta. V letu 2010 je tudi močno presegal povprečje EU (18,2 %). Precej pa se je v letu 2011 povečal delež javnih izdatkov za transfere na srednješolski ravni izobraževanja, kar je povezano z zmanjšanjem izdatkov za izobraževalne ustanove ter povečanjem izdatkov za transfere ob močnem povečanju števila prejemnikov državnih štipendij.

Delež zasebnih izdatkov za izobraževanje se je v letu 2011 ohranil približno na ravni predhodnega leta. V letu 2011 je v strukturi izdatkov za izobraževanje³¹⁴ 11,5 % odpadlo na zasebne izdatke, 88,5 % pa na javne izdatke. Delež zasebnih izdatkov je bil v letu 2010 z 11,6 % nižji od povprečja EU (14,2 %). Med vsemi ravni izobraževanja je najvišji na predšolski (18,8 % v letu 2011), najnižji pa na osnovnošolski ravni izobraževanja. Na predšolski ravni izobraževanja je v letu 2010 presegal povprečje enaindvajsetih držav članic EU, ki so članice OECD (Slovenija: 20,9 %; EU-21: 11,3 %). Drugače je na terciarni ravni izobraževanja, kjer je bil delež zasebnih izdatkov za terciarno izobraževanje v letu 2010 veliko nižji od povprečja EU-27 (Slovenija: 15,3 %; EU: 20,7 %). Med letoma 2005 in 2011 se je delež zasebnih izdatkov za vse ravni formalnega izobraževanja zmanjšal (za 1,5 o. t.), in sicer najbolj na terciarni ravni izobraževanja³¹⁵. Precej se je zmanjšal tudi delež zasebnih izdatkov na predšolski ravni³¹⁶, na osnovnošolski in srednješolski ravni izobraževanja pa se je povečal.

Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca so se v letu 2010 povečali, vendar ostajajo na terciarni ravni izobraževanja nizki. Tega leta so izdatki za vse ravni formalnega izobraževanja znašali 6.633,9 EUR SKM, v primerjavi s predhodnim letom pa so se povečali za 108,7 EUR SKM, a bili nižji kot na ravni povprečja EU-27. Izdatki na udeleženca so bili pri nas drugo leto zapored najvišji na terciarni ravni izobraževanja (7.296,4 EUR SKM), a kljub temu precej nižji kot v EU (9.638,4 EUR SKM). Na ravni izobraževanja Isced 1, ki pri nas zajema 1-6 razred osnovne šole, so znašali 6.884,1 EUR SKM, najnižji pa so bili na ravni Isced 2-4, ki pri nas zajema 7-9 razred osnovne šole in srednjo šolo (6.223,4 EUR SKM). Med letoma 2005 in 2010 so se izdatki za vse ravni izobraževanja na udeleženca povečali manj kot v EU.

³¹¹ Celotni javni izdatki za izobraževanje zajemajo vse proračunske izdatke za formalno-stopenjsko izobraževanje mladine in odraslih na ravni države in občin. Zajeti so javni izdatki neposredno za izobraževalne ustanove in transferi gospodinjstvom (štipendije, subvencije za prehrano, vozovnice, bivanje, učbeniki ipd). Finančni podatki za Slovenijo so zbrani po mednarodno primerljivi metodologiji z vprašalnikom UOE (skupni vprašalnik Unesco, OECD, Eurostat).

³¹² Delež celotnih javnih izdatkov za izobraževanje v BDP je izračunan glede na revizijo BDP, objava SURS, avgust 2012.

³¹³ Izdatki za transfere šolajočim oz. gospodinjstvom zajemajo: štipendije, subvencije za prehrano, vozovnice, bivanje, učbeniki ipd.

³¹⁴ Prikazan je delež zasebnih izdatkov za izobraževalne ustanove v skupnih izdatkih za izobraževalne ustanove (javni in zasebni). Zasebni izdatki za izobraževalne ustanove vključujejo izdatke gospodinjstev in drugih zasebnih entitet, plačane neposredno izobraževalnim ustanovam (izdatki za šolnine, malice, kosila, šolo v naravi, za nastanitev v dijaških, študentskih domovih ipd.).

³¹⁵ Zmanjšanje deleža je povezano predvsem s povečanjem števila redno vpisanih in z uvajanjem bolonjskih programov, ki so za redno vpisane na drugo stopnjo brezplačni.

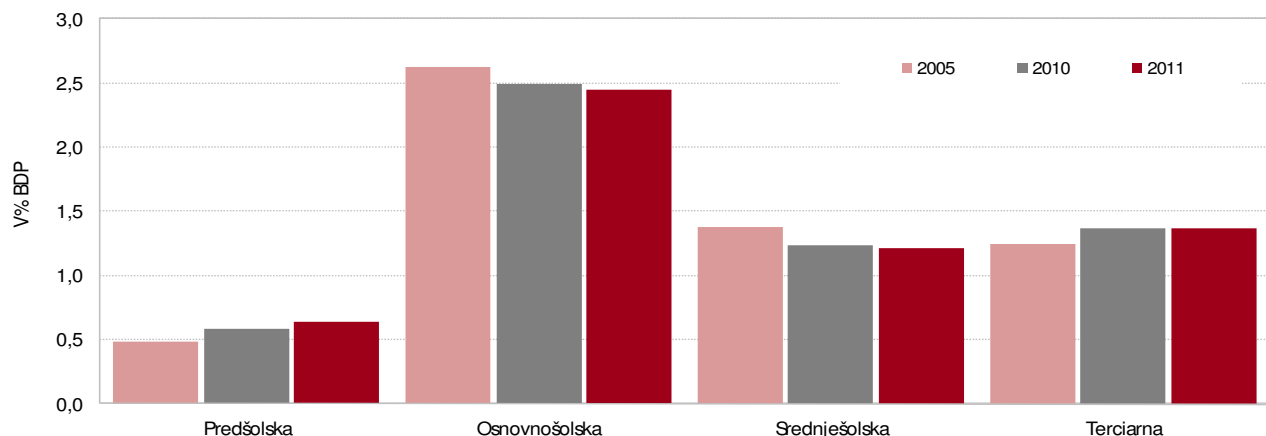
³¹⁶ V letu 2008 je bil sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o vrtcih (ZVrt-D), po katerem starši, če je v vrtec vključen več kakor en otrok iz družine, za starejšega otroka plačujejo za en razred nižjo ceno, za mlajše otroke pa so plačila oproščeni.

Tabela: Izdatki za izobraževanje

	Celotni javni izdatki za izobraževanje, v % BDP			Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca izobraževanja, v EUR SKM			Delež zasebnih izdatkov, v %		
	2005	2009	2010	2005	2009	2010	2005	2009	2010
EU-27	5,04	5,41	5,44	5.674,2	6.502,3	6.900,1	12,6	13,8	14,2
Avstrija	5,44	5,98	5,89	8.088,3	8.955,1	9.217,8	8,6	8,6	9,0
Belgija	5,92	6,57	6,57	6.428,2	7.661,3	8.036,5	5,8	5,7	5,2
Bolgarija	4,25	4,58	4,1	1.951,6	2.874,0	2.639,7	13,9	14,5	15,7
Ciper	6,95	7,98	7,92	6.580,4	8.755,7	9.144,6	16,7	18,3	19,3
Češka	4,08	4,36	4,24	3.790,6	4.620,2	4.600,5	12,4	12,0	12,3
Danska	8,3	8,74	8,8	8.088,8	9.164,0	9.604,8	7,7	4,2	5,5
Estonija	4,88	6,09	5,68	2.823,6	4.145,6	4.221,6	np	5,8	7,0
Finska	6,3	6,81	6,84	6.199,0	7.092,9	7.379,0	2,2	2,4	2,4
Francija	5,67	5,9	5,86	6.292,5	7.041,0	7.337,4	9,2	9,8	10,2
Grčija	4,09	np	np	4.479,4	np	np	6,0	np	np
Irska	4,72	6,47	6,47	6.023,1	np	np	6,3	5,8	7,5
Italija	4,41	4,7	4,5	5.898,7	6.296,5	6.097,3	8,6	9,3	9,9
Latvija	5,09	5,64	5,01	2.679,3	3.721,8	3.628,6	13,8	9,8	10,8
Litva	4,88	5,64	5,38	2.444,3	3.509,1	3.739,1	9,8	11,0	11,8
Luksemburg	3,78	np	np	np	np	np	np	np	np
Madžarska	5,46	5,12	4,88	3.799,9	np	np	8,7	np	np
Malta	6,58	5,32	6,74	5.911,4	6.853,8	7.645,4	5,3	19,9	18,8
Nemčija	4,57	5,06	5,08	6.617,3	7.248,1	7.737,9	18,0	15,0	14,1
Nizozemska	5,53	5,95	5,96	7.329,8	8.339,1	8.522,8	15,7	16,5	16,7
Poljska	5,47	5,09	5,17	3.066,7	3.917,5	4.452,3	9,3	13,3	13,8
Portugalska	5,21	5,79	5,62	4.811,5	5.310,8	np	7,4	6,5	7,4
Romunija	3,48	4,24	3,53	1.437,2	2.395,0	2.078,6	np	2,6	3,3
Slovaška	3,85	4,09	4,22	2.693,7	3.997,1	4.173,1	16,1	16,1	15,8
Slovenija	5,73	5,69	5,68	5.995,5	6.525,2	6.633,9	13,0	11,5	11,6
Španija	4,23	5,01	4,97	5.678,8	6.946,5	6.865,2	11,4	12,9	14,6
Švedska	6,89	7,26	6,98	7.026,3	7.967,2	8.311,7	3,0	2,6	2,5
Združeno kraljestvo	5,36	5,64	6,22	7.154,9	7.827,1	8.334,6	19,9	31,1	31,4

Vir: Eurostat Portal Page - Population and Social Conditions, 2014; Izdatki za formalno izobraževanje, 2005 – 2008 SURS (2011) Izdatki za formalno izobraževanje, (2013). Opomba: np – ni podatka.

Slika: Celotni javni izdatki za formalno stopenjsko izobraževanje, po ravneh izobraževanja, Slovenija

Vir: Izdatki za formalno izobraževanje, 2011 – SURS (2013); Izdatki za formalno izobraževanje, 2007–2010 SURS (2012); Izdatki za formalno izobraževanje, 2005–2008 SURS (2011);

Opomba: Kazalniki za Slovenijo so izračunani na podlagi zadnje revizije BDP (avgust 2013).

2.3 Vključenost odraslih v izobraževanje

Vključenost odraslih v formalno izobraževanje, ki je nekoliko višja od povprečja EU-27, se je v letu 2012 nadalje zmanjšala in je bila najnižja v obdobju izvajanja SRS. Vključenost odraslih (25–64 let) v vse ravni formalnega izobraževanja³¹⁷ je v šolskem letu 2011/12 znašala 3,3 %. Po zadnjih razpoložljivih mednarodnih podatkih za leto 2011 (šolsko leto 2010/11) je bila višja od povprečja EU, med letoma 2005 in 2011 pa se je podobno kot v EU zmanjšala.

Vključenost odraslih v izobraževanje je višja od povprečja EU le na terciarni ravni izobraževanja. Vključenost odraslih v osnovnošolsko izobraževanje (25–64 let) je bila v letu 2012, podobno kot v drugih letih v obdobju izvajanja SRS, nizka in tudi nekoliko nižja od povprečja EU. Delež oseb brez dokončane osnovne šole, ki je bistveno nižji pri mlajših kot pri starejših, se zmanjšuje, s tem pa se zmanjšuje tudi potencialno število prebivalcev za vpis v to raven izobraževanja. Kljub temu so še rezerve pri vključenosti odraslih v srednjih in višjih starostnih skupinah v osnovnošolsko izobraževanje. Na ravni predhodnega leta se je v letu 2012 obdržala tudi vključenost odraslih v srednješolsko izobraževanje. Ob visoki stopnji dokončanja srednješolskega izobraževanja pri mladih in prehajanju mlajših, bolje izobraženih prebivalcev v višje starostne skupine se potencialno število odraslih za vpis v srednješolsko izobraževanje zmanjšuje. Kljub temu pa bi bilo treba spodbude države za vključenost odraslih v srednješolsko raven izobraževanja krepiti in s tem zagotavljati finančno dostopnost tega izobraževanja. Država vključenost odraslih v srednješolsko izobraževanje spodbuja z ukrepom sofinanciranja izobraževanja v okviru programa Zmanjševanje izobrazbenega primanjkljaja, ki se je v praksi izkazal za uspešnega. Vendar pa od šolskega leta 2012/13 ni več vključitev v srednješolsko izobraževanje v okviru programov APZ. Najvišja med vsemi ravni izobraževanja je vključenost odraslih v terciarno izobraževanje (25–64 let). V letu 2012/13 je znašala 2,5 %, vendar pa se je v primerjavi s predhodnim letom zmanjšala. Vključenost odraslih v terciarno izobraževanje je po zadnji mednarodni primerjavi v letu 2011 višja od povprečja EU (Slovenija: 2,7 %; EU-27: 2,5 %), vendar pa se razlika zmanjšuje. V postopku priprave je nov zakon o visokem šolstvu, ki predvideva pod določenimi pogoji možnost brezplačnega študija za študente kadarkoli v življenju. Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2013–2020, ki je bila sprejeta v letu 2013, pa predvideva spodbujanje odraslih k še večji vključenosti v višješolsko strokovno izobraževanje.

Vključenost odraslih v neformalno izobraževanje se je v letu 2012 zmanjšala na raven iz leta 2008. Vključenost odraslih v neformalno izobraževanje (25–64 let) je v letu 2012 znašala 8,5 % in se je zmanjšala že drugo leto zapored, in sicer na raven iz leta 2008. V letu 2012 je bila višja od povprečja EU, vendar pa se je presežek v primerjavi s predhodnim letom zmanjšal. Tudi med letoma 2005 in 2012 se je vključenost odraslih v neformalno izobraževanje zmanjšala, in sicer bolj kot v EU. Vključenost nizko izobraženih (oseb z največ končano osnovno šolo) v neformalno izobraževanje močno zaostaja za vključenostjo srednješolsko in terciarno izobraženih³¹⁸. V letu 2012 se je sicer ohranila približno na ravni predhodnega leta, a je bila še naprej nižja od povprečja EU. Nizko izobraženi imajo v povprečju nižje dohodke kot srednješolsko in terciarno izobraženi, zato je pri njih pogosto prisoten problem finančne dostopnosti izobraževanja. Zato bi bilo smiselno okrepiti spodbude države za vključevanje nizko izobraženih v neformalno izobraževanje. Vključenost odraslih v neformalno izobraževanje glede na starost je bila v letu 2012 najvišja v starostnih skupini 35–44 let³¹⁹, kjer je tudi najbolj presegala povprečje EU. Glede na status aktivnosti pa je bila najvišja pri delovno aktivnih, kjer pa se je v primerjavi s predhodnim letom tudi najbolj zmanjšala.

³¹⁷ Zajeti so redno in izredno vpisani na vseh ravneh formalnega izobraževanja (nizko, srednješolsko in terciarno izobraževanje).

³¹⁸ V letu 2012 je vključenost nizko izobraženih v neformalno izobraževanje znašala 1,9 %, v srednješolsko izobraževanje 6,3 % in v terciarno izobraževanje 17,0 %.

³¹⁹ V letu 2012 je vključenost odraslih v neformalno izobraževanje v starostni skupini 35–44 let znašala 10,5 %, v starostni skupini 25–34 let 8,9 %, v starostni skupini 45–54 let 8,6 % in v starostni skupini 55–74 let 5,6 %.

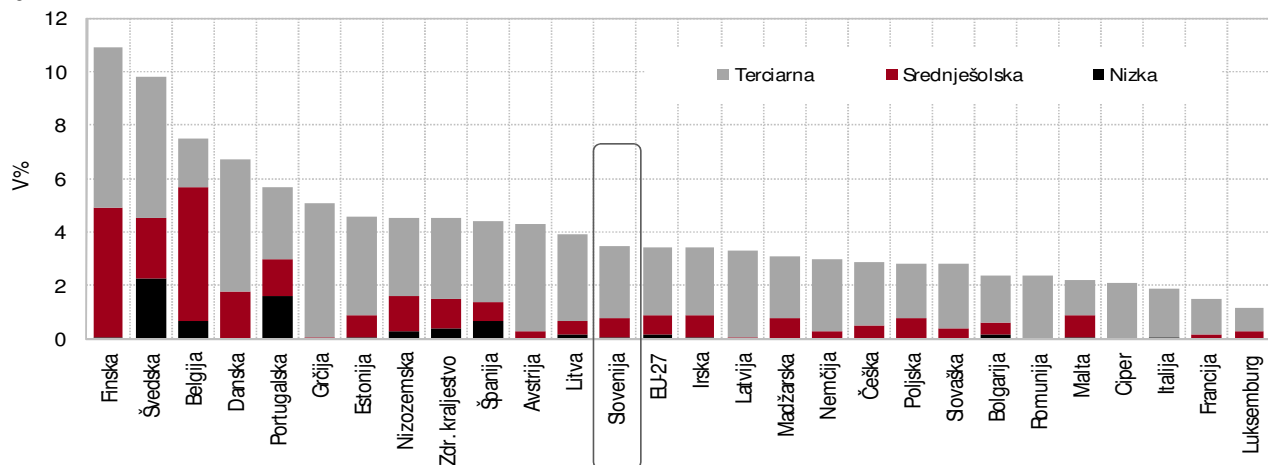
Tabela: Vključenost prebivalstva v starosti 25–64 let v formalno in neformalno izobraževanje

	Vključenost v vse ravni formalnega izobraževanja, v %					Vključenost v vse ravni neformalnega izobraževanja ¹ , v %			
	1998	2000	2005	2010	2011	2003	2005	2011	2012
EU-28	np	np	np	n.p.	n.p.	5,3	n.p.	6,3	6,5
EU-27	2,8	3,3	4,2	3,3	3,3	5,3	6,9	6,4	6,5
Avstrija	3,2	3,4	2,6	4,2	4,4	n.p.	10,5	10,3	10,9
Belgija	np	5,2	7,4	7,6	7,6	np	6,5	4,8	4,4
Bolgarija	1,5	1,5	1,7	2,3	2,4	0,5	0,2	0,2	0,3
Ciper	np	0,3	1,1	2,2	2,2	6,6	4,8	5,7	5,3
Češka	1,0	1,1	2,7	2,9	2,9	4,4	3,9	9,5	8,9
Danska	4,7	5,0	6,7	6,3	6,7	13,1	22,0	27,9	27,3
Estonija	np	np	4,4	4,3	4,5	3,1	2,4	7,8	8,8
Finska	5,6	6,9	9,5	10,7	10,8	12,2	16,4	16,7	17,4
Francija	np	np	1,5	np	np	6,5	5,2	4,9	5,0
Grčija	0,9	0,6	3,0	np	np	2,9	0,6	1,0	1,5
Hrvaška	np	np	1,1	1,3	1,4	np	0,6	0,4	0,6
Irska	1,7	2,0	2,8	3,7	3,4	6,7	4,1	3,0	3,1
Italija	1,7	1,9	2,2	2,1	1,9	np	3,0	3,2	4,1
Latvija	1,5	2,9	4,9	3,7	3,3	4,7	3,8	3,1	4,7
Litva	0,9	1,6	4,3	4,1	3,9	np	2,8	3,7	3,5
Luksemburg	np	0,3	0,4	np	np	5,4	7,4	11,4	11,6
Madžarska	1,5	2,3	4,0	3,1	3,1	np	1,5	1,0	1,2
Malta	np	0,8	1,9	1,9	2,3	np	4,3	4,8	4,9
Nemčija	2,6	2,4	2,3	2,7	3,0	3,6	5,2	5,1	5,1
Nizozemska	2,9	2,6	2,5	2,8	4,5	11,0	9,2	9,6	9,5
Poljska	np	2,1	np	np	np	np	1,8	1,8	1,8
Portugalska	2,8	3,3	3,4	6,9	5,6	np	1,3	5,9	6,3
Romunija	np	np	np	np	2,5	0,2	0,2	0,5	0,3
Slovaška	np	np	2,2	2,9	2,8	4,0	3,2	2,1	1,7
Slovenija	1,5	2,5	4,4	3,9	3,5	9,5	9,5	9,8	8,5
Španija	2,4	2,5	3,7	3,9	4,3	3,5	8,0	8,2	8,1
Švedska	9,0	10,3	9,4	9,5	9,8	27,5	16,4	20,2	21,9
Združeno kraljestvo	7,1	11,0	13,9	4,1	4,5	np	25,2	13,4	13,6

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2014.

Opombe: np – ni podatka. ¹ Podatki o vključenosti odraslih v neformalno izobraževanje so na razpolago od leta 2003.

Slika: Stopnje vključenosti prebivalstva (25–64 let) v posamezne ravni formalnega izobraževanja, 2011

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Education and training, 2014.

2.4 Bruto domači izdatki za raziskovalno-razvojno dejavnost

Delež bruto domačih izdatkov za raziskovalno-razvojno dejavnost (BIRR) se je leta 2012 še povečal in je dosegel 2,63 % BDP. Takšen rezultat je posledica več dejavnikov in sovpada z obdobjem, odkar SURS izboljšuje zajem poročevalskih enot³²⁰. Poleg tega so se izdatki za BIRR v omenjenem obdobju znatno realno povečali, medtem ko je bila realna rast BDP skromna oziroma v dveh letih tudi negativna. Leta 2012 se je realna rast BIRR precej upočasnila (1,2 %) v primerjavi z letom 2011 (17,8 %), njihov obseg pa je dosegel 928,3 mio EUR. V obdobju gospodarske krize so se BIRR v Sloveniji realno povečali za 32,9 %, v povprečju EU pa znatno manj, za 4,1 %. Stare članice EU so realno manj povečale BIRR kot članice, ki so v EU od leta 2004. Slovenija je tako leta 2012 že tretje leto zapored presegla evropsko povprečje glede deleža BIRR v BDP, in sicer za 0,57 o. t.

Delež poslovnega sektorja v strukturi financiranja BIRR se je povečal tudi leta 2012. Realna stopnja rasti izdatkov za raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) poslovnega sektorja se je v letu 2012 sicer občutno upočasnila na 2,8 % (2011: 23,5 %), vendar se je njegov delež v strukturi financiranja BIRR še okrepil in dosegel 62,2 %, podobno kot leta 2008, ko je bil doslej največji. V času gospodarske krize so se povečevali tudi viri iz tujine in so leta 2012 prispevali 8,6 % skupnih izdatkov za RRD (2008: 5,6 %). Ob počasnejšem naraščanju izdatkov državnega sektorja za RRD, ki so se v letu 2012 celo zmanjšali, je njihov delež upadel na 28,7 % (2008: 31,3 %). Prispevka visokošolskega in zasebnega nepridobitnega sektorja ostajata v obdobju 2008–2012 stabilna in precej majhna (2012: skupaj 0,5 %). Slovenija se s tem približuje cilju strategije EU 2020, da bo poslovni sektor v RRD vložil 2 % BDP, saj je že v letu 2012 dosegel 1,64 % BDP (2008: 1,04 % BDP).

Obseg davčnih olajšav za naložbe v RRD se je leta 2012 zaradi zakonskih sprememb³²¹ znatno povečal, glavnino so uveljavili zavezanci iz tehnološko zahtevnejših dejavnosti. Olajšavo za vlaganja v raziskave in razvoj je uveljavilo 571 davčnih zavezancev (2011: 515, 2008: 483), ki so izkoristili za 183,9 mio EUR davčnih olajšav (83,6-odstotno povečanje glede na leto 2011). V obdobju 2009–2012, za katerega so na razpolago primerljivi podatki, so glavnino davčnih olajšav zaradi naložb v RRD uveljavili davčni zavezanci iz tehnološko zahtevnejših predelovalnih dejavnosti³²², na katere je odpadlo kar 85 % vseh olajšav zavezancev iz predelovalnih dejavnosti³²³. Dobro polovico zneska olajšav je v obdobju gospodarske krize, razen leta 2011, odpadlo na zavezance v proizvodnji farmacevtskih surovin in preparatov (C 21).

Spodbudni premiki v deležu raziskovalcev v poslovnem sektorju so se nadaljevali tudi leta 2012, četudi se je rast števila raziskovalcev upočasnila. Skupno število raziskovalcev, izraženo v ekvivalentu polnega delovnega časa, se je povečalo za 1,3 % (2011: 13,9 %), v poslovnem sektorju najbolj, za 2,4 % (2011: 33,1 %). Delež raziskovalcev poslovnega sektorja se je okrepil na najvišjo raven doslej (52,0 %). Navkljub višji rasti števila raziskovalcev v poslovnem sektorju v povprečju EU v 2012 (3,0 %) Slovenija že drugo leto presega evropsko povprečje (2012: 46,4 %). Obenem se je slovenski zaostanek za državami z največjim deležem raziskovalcev v poslovnem sektorju precej zmanjšal (v Avstriji, na Švedskem, Irskem, Danskem, Finskem znaša ta delež v povprečju 60,3 % vseh raziskovalcev). Po zadnjih razpoložljivih podatkih (2011) se je delež raziskovalcev zaposlenih v storitvenih dejavnostih³²⁴ v Sloveniji precej okrepil, na 41,7 %, od tega je dve petini raziskovalcev delovalo v znanstveni, raziskovalno in razvojni dejavnosti RRD (M 72) in četrtina v informacijsko-komunikacijski dejavnosti (J).

³²⁰ SURS na osnovi priporočil Eurostata od leta 2008 izboljšuje zajem poročevalskih enot, in sicer zlasti v poslovnem sektorju (več v Poročilu o razvoju 2013).

³²¹ Leta 2012 se je splošna davčna olajšava za naložbe v RRD zvišala s 40 % na 100 %, hkrati pa je bila dodatna regijska olajšava za ta namen odpravljena (Uradni list RS, št. 30/2012).

³²² Kemična in farmacevtska industrija (C20-21), proizvodnja IKT opreme in električnih naprav (C26-27), proizvodnja drugih strojev in naprav (C28), proizvodnja vozil in plovil (C29-30).

³²³ Davčni zavezanci iz predelovalnih dejavnosti so v obdobju 2009–2012 v povprečju izkoristili skoraj štiri petine celotnih davčnih olajšav iz naslova vlaganj v RRD. Preostalo petino so uveljavili zavezanci iz storitvenih dejavnosti.

³²⁴ Dejavnosti SKD: G–N.

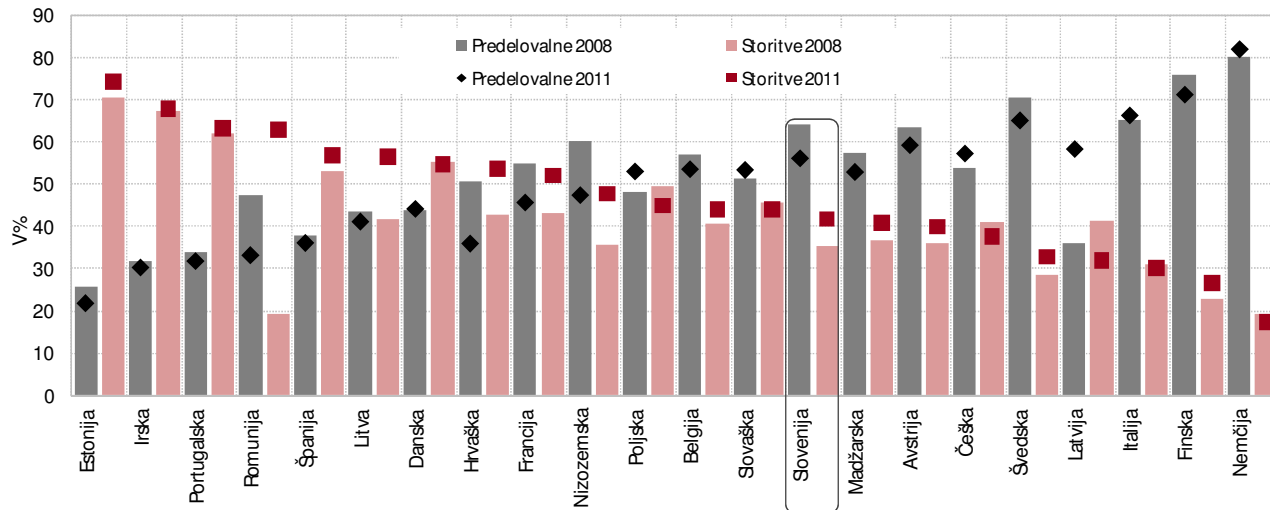
Tabela: Bruto domači izdatki za RRD v Sloveniji in nekaterih članicah EU, v % BDP

	1996	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU-28	np	1,85	1,82	1,84	1,91	2,01	2,00	2,04	2,06
Avstrija	1,60	1,93	2,46	2,51	2,67	2,71	2,80	2,77	2,84
Belgija	1,76	1,97	1,83	1,89	1,97	2,03	2,10	2,21	2,24
Češka	0,92	1,17	1,22	1,37	1,30	1,35	1,40	1,64	1,88
Danska	1,84	2,24	2,46	2,58	2,85	3,16	3,00	2,98	2,99
Estonija	np	0,60	0,93	1,08	1,28	1,41	1,62	2,37	2,18
Finska	2,53	3,35	3,48	3,47	3,70	3,94	3,90	3,80	3,55
Francija	2,27	2,15	2,11	2,08	2,12	2,27	2,24	2,25	2,26
Hrvaška	np	np	0,87	0,80	0,90	0,85	0,75	0,76	0,75
Irska	1,30	1,11	1,25	1,28	1,45	1,69	1,69	1,66	1,72
Italija	0,98	1,04	1,09	1,17	1,21	1,26	1,26	1,25	1,27
Latvija	0,42	0,45	0,56	0,60	0,62	0,46	0,60	0,70	0,66
Litva	0,49	0,59	0,75	0,81	0,80	0,84	0,79	0,91	0,90
Madžarska	0,64	0,81	0,94	0,98	1,00	1,17	1,17	1,22	1,30
Nemčija	2,20	2,47	2,51	2,53	2,69	2,82	2,80	2,89	2,92
Nizozemska	1,98	1,94	1,90	1,81	1,77	1,82	1,86	2,03	2,16
Poljska	0,65	0,64	0,57	0,57	0,60	0,67	0,74	0,76	0,90
Portugalska	0,56	0,73	0,78	1,17	1,50	1,64	1,59	1,52	1,50
Romunija	0,68	0,37	0,41	0,52	0,58	0,47	0,46	0,50	0,42
Slovaška	0,91	0,65	0,51	0,46	0,47	0,48	0,63	0,68	0,82
Slovenija	1,29	1,38	1,44	1,45	1,66	1,85	2,10	2,47	2,63
Španija	0,81	0,91	1,12	1,27	1,35	1,39	1,40	1,36	1,30
Švedska	np	np	3,56	3,43	3,70	3,62	3,39	3,39	3,41

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2014; SURS, 2014.

Opombe: Podatki za leto 2012 so končni samo za Finsko, Hrvaško, Madžarsko, Poljsko, Slovaško, Slovenijo in Španijo; za preostale države so začasni; podatek za EU-28 je ocena Eurostata; np – ni podatka.

Slika: Raziskovalci zaposleni v predelovalnih oz. storitvenih dejavnostih, v % od vseh raziskovalcev poslovnega sektorja

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Research and Development, 2013.

Opomba: Za Avstrijo, Dansko, Irsko, Nemčijo in Švedsko so podatki za leto 2009 in ne 2008.

2.5 Intelektualna lastnina

Slovenija je v letu 2013 znatno povečala število patentnih prijav pri Evropskem patentnem uradu (EPO), vendar pa je v času krize povečala zaostanek za evropskim povprečjem. Po začasnih podatkih so slovenski prijavitelji pri EPO leta 2013³²⁵ vložili 65,6 patentne prijave na milijon prebivalcev, evropsko povprečje je znašalo 130,4. Tako velik zaostanek je stalnica za skoraj celotno obdobje 2005–2013. Število slovenskih patentnih prijav na milijon prebivalcev se je leta 2013 glede na leto prej povečalo za četrtno, kar je vplivalo na napredovanje Slovenije na lestvici članic EU za dve mesti navzgor (2012: 15. mesto). Navkljub napredku vrednost kazalnika za Slovenijo zaostaja za ravni pred gospodarsko krizo (v primerjavi z letom 2008 za 5,4 %), medtem ko se je v EU izboljšala za 15,8 %. V Sloveniji je delež prijaviteljev iz poslovnega sektorja v letu 2009, ki je zadnje, za katerega so na voljo podatki, znašal 86,2 %³²⁶ (2004: 79,3 %) in je bil malo višji od evropskega povprečja.

Pri prijavah znamk in modelov Skupnosti so se v letu 2013 nadaljevala ugodna gibanja. Slovenski prijavitelji so leta 2013 pri OHIM³²⁷ vložili 129 znamk³²⁸ Skupnosti na milijon prebivalcev, kar je pomenilo nadaljevanje rasti v zadnjih dveh letih (2013: 25,4-odstotna, 2012: 40,3-odstotna). Slovenija je beležila višjo rast, kot povprečje EU in zmanjšala zaostanek na 80,3 % povprečja (2012: 67,2 %). Slovenski prijavitelji so leta 2013 pri OHIM registrirali 75 modelov³²⁹ Skupnosti na milijon prebivalcev, kar je petino več kot v letu prej. Ker se je evropsko povprečje leta 2013 ohranilo na ravni predhodnega leta (124 modelov Skupnosti na milijon prebivalcev), se je slovenski zaostanek zmanjšal. Pri registriranih modelih Skupnosti je Slovenija presegala raven iz leta 2008 že od leta 2010, pri znamkah pa od leta 2013. Po podatkih UIL se je število vloženih nacionalnih prijav za znamke in registracijo modelov leta 2013 zmanjšalo za 12,6 % oz. 10,7 %, kar lahko kaže na večjo privlačnost evropskega sistema znamke oz. modela Skupnosti, s katerim pridobijo prijavitelji pravno zaščito na celotnem ozemlju EU.

Dejavnosti, ki intenzivno uporabljajo pravno varstvo pravic intelektualne lastnine (PIL), so v obdobju 2008–2010 v Sloveniji prispevale pomemben delež k BDP in zaposlenosti. Na osnovi izsledkov študije (EPO in OHIM, 2013) so te dejavnosti³³⁰ v EU zagotovile 26 % vseh delovnih mest in ustvarile 40 % BDP. Med njimi je največji prispevek tistih, ki intenzivno uporabljajo pravno varstvo znamk, še posebej dejavnost, ki se ukvarja z dajanjem pravic uporabe intelektualne lastnine v zakup (SKD 2008: N 77.40) z 212 znamkami na 1.000 zaposlenih. V Sloveniji so dejavnosti, ki intenzivno uporabljajo varstvo PIL, leta 2010 prispevale 30 % k zaposlenosti ter 39 % BDP. Tako kot v EU so večino ustvarile dejavnosti, ki intenzivno uporabljajo varstvo znamk kot PIL.

³²⁵ Podatki o vloženih patentnih prijavah za leti 2012 in 2013 so iz Letnega poročila EPO, kar pomeni, da se nanašajo na tekoče leto. Pri tem ne gre nujno za prve patentne prijave v svetovnem merilu, kot jih objavlja Eurostat (več v Ekonomsko ogledalo 2/2009).

³²⁶ Razliko do celote so leta 2009 pokrili še prijavitelji iz državnega ali zasebnega nepridobitnega sektorja (3,4 %), visokošolskega sektorja (2,7 %), individualni prijavitelji (6,9 %) ter prijavitelji, ki se jih ne da uvrstiti v sektor (0,8 %). Povprečje EU: 3,5 %, 2,8 %, 6,9 % ter 1,2 %.

³²⁷ Office for Harmonization in the Internal Market (Urad za harmonizacijo na notranjem trgu EU).

³²⁸ Blagovna oziroma storitvena znamka je pravno zavarovana (kombinacija) znakov, ki omogoča razlikovanje enakega ali podobnega blaga/storitev ter ima lastnosti grafične ponazoritve. Pravno varstvo znamke traja 10 let od datuma vložitve prijave z možnostjo obnavljanja (Letno poročilo UIL 2011, 2013).

³²⁹ Model je pravno zavarovan zunanji videz izdelka (design), ki je nov in ima individualno naravo. Model traja pet let z možnostjo obnavljanja (Letno poročilo UIL 2011, 2013).

³³⁰ To so tisti SKD razredi (po štirimestni šifri SKD 2008), kjer število patentov, znamk in modelov na zaposlenega presega povprečje SKD področja (enomestna šifra SKD). Študija temelji na mikro podatkih 240.000 podjetij v EU članicah (več o metodologiji v EPO in OHIM, 2013).

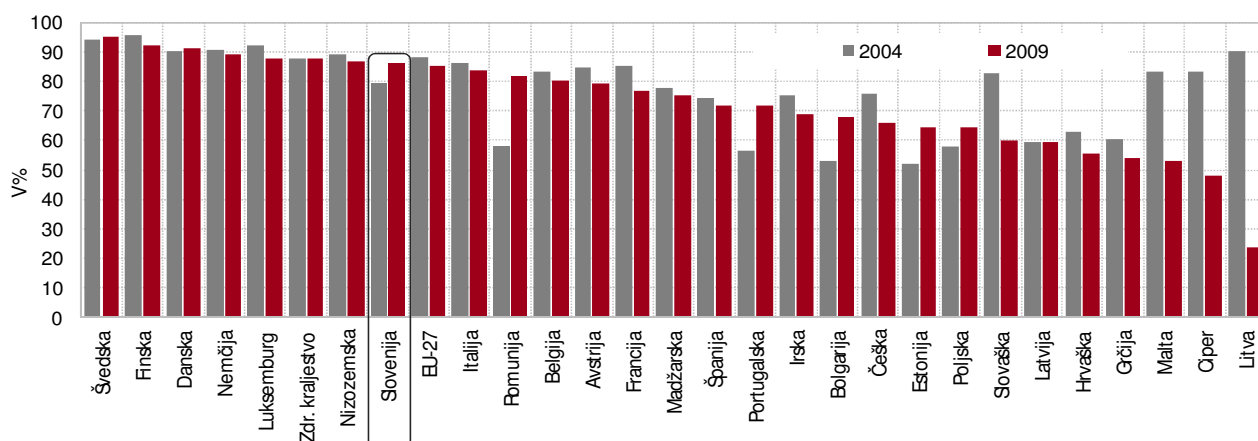
Tabela: Patentne prijave pri EPO po letih vložitve prve prijave¹, na milijon prebivalcev

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ²	2011 ³	2012 ⁴	2013 ⁴
EU-27	107,1	115,9	117,5	116,5	112,6	111,4	109,6	107,5	129,9⁵	130,4⁵
Avstrija	148,0	185,0	210,8	205,2	192,4	199,9	196,7	194,0	222,9	236,0
Belgija	128,5	144,1	145,4	145,9	137,3	128,7	123,2	115,5	170,5	168,9
Bolgarija	0,9	3,1	3,5	1,6	2,5	2,0	1,5	1,5	1,8	3,0
Ciper	9,0	22,4	8,3	13,3	14,3	18,5	21,8	np	61,5	52,0
Češka	6,5	10,6	15,0	18,0	20,0	16,8	17,4	17,3	13,2	14,2
Danska	184,0	218,2	206,9	234,1	231,6	210,6	212,0	204,9	287,6	344,3
Estonija	4,1	4,7	15,8	21,0	25,4	32,8	38,5	44,3	31,7	31,1
Finska	277,5	252,7	254,5	237,1	233,7	245,0	241,8	243,4	343,3	349,2
Francija	120,7	133,4	133,6	134,7	134,6	133,1	133,0	132,4	151,9	148,7
Grčija	5,2	10,0	9,5	9,3	8,2	8,3	7,9	7,5	7,5	6,0
Hrvaška	3,5	7,5	8,0	6,7	6,5	5,2	4,3	3,5	4,4	2,3
Irska	55,2	67,4	69,3	74,2	73,6	75,2	78,1	80,0	129,4	119,4
Italija	70,4	83,9	85,8	82,4	78,7	72,4	68,2	63,8	63,2	62,1
Latvija	3,8	8,2	7,6	7,2	10,0	8,3	8,5	9,0	12,2	39,5
Litva	1,3	2,6	2,8	2,9	4,8	2,3	2,4	2,3	6,3	7,4
Luksemburg	186,1	221,1	230,0	152,7	194,4	144,7	118,1	107,1	765,9	741,1
Madžarska	11,9	13,4	16,4	18,8	17,8	17,9	18,4	18,3	10,6	10,4
Malta	11,8	27,9	16,9	16,8	13,4	16,3	16,2	76,6	55,1	102,0
Nemčija	269,1	290,4	291,1	292,8	277,8	281,0	277,7	272,3	333,3	324,9
Nizozemska	218,5	214,3	227,2	200,7	207,2	204,1	196,1	194,5	302,6	347,2
Poljska	1,1	3,4	3,7	5,3	6,1	7,5	8,7	9,9	10,0	9,6
Portugalska	4,1	11,8	10,1	11,7	10,7	8,7	8,2	7,1	7,1	9,0
Romunija	0,3	1,3	0,9	1,5	1,6	1,4	1,5	1,5	1,7	1,5
Slovaška	2,1	5,8	7,5	7,0	6,6	5,3	5,0	4,3	6,5	5,4
Slovenija	25,5	54,4	49,8	59,3	69,3	59,8	63,0	64,4	52,5	65,6
Španija	20,1	31,6	30,8	31,0	31,3	33,0	34,1	35,3	33,0	32,2
Švedska	259,6	268,2	288,2	303,2	296,7	275,1	270,5	259,9	372,3	383,8
Združeno kraljestvo	103,6	93,8	94,8	90,4	85,0	85,3	82,2	79,5	74,3	71,5

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Patent Statistics, 2014; EPO Annual Report – statistics 2013, 2014.

Opombe: ¹ Pri podatkih za leti 2012 in 2013 gre za patentne prijave, ki niso nujno prve v svetovnem merilu, temveč so bile vložene pri EPO v tekočem letu (EPO Annual Report – statistics 2013, 2014). ^{2,3} Ocena Eurostata. ⁴ Začasni podatek. ⁵ Ocena UMAR na podlagi preračuna podatkov za članice. np – ni podatka.

Slika: Patentne prijave poslovnega sektorja, v % od vseh patentnih prijav

Vir: Eurostat Portal Page – Science and Technology – Patent Statistics, 2014.

2.6 Uporaba interneta in e-storitev

Uporaba interneta je po dvoletni stagnaciji ponovno bliže gibanjem v EU, prisoten pa ostaja vpliv krize na relativno manjšo uporabo interneta pri bolj ranljivih skupinah prebivalcev. Delež uporabnikov interneta, ki je bil od leta 2010 nespremenjen, se je leta 2013 nekoliko izrazil povečal. S tem sta se delež uporabnikov (16-74 let) v zadnjih treh mesecih (73 %) in delež tedenskih uporabnikov (69 %) ponovno precej približala povprečju EU (76 % in 72 %). Nadalje se je precej povečal delež starejših uporabnikov interneta (55-74 let), kar povezujemo predvsem z izvajanjem projekta medgeneracijskega sodelovanja Simbioza, namenjenega računalniškemu opismenjevanju starejših. Tako Slovenija počasi zmanjšuje še vedno relativno visok zaostanek za EU po deležu starejših uporabnikov interneta (10 o. t.). Po triletni stagnaciji so se lani izboljšala tudi gibanja pri srednji starostni skupini (25-54 let). Delež uporabnikov interneta v tej starosti je dosegel povprečje EU, vendar med njimi po manjši uporabi v primerjavi z EU v zadnjih letih izstopajo uporabniki nad 45 let. Pri mlajših uporabnikih se raba interneta od leta 2009 ne povečuje, je pa že zelo visoka in nad povprečjem EU. V času krize se je precej spremenila izobrazbena struktura uporabnikov interneta. Delež uporabnikov z nizko izobrazbo po padcu v letu 2011 ostaja precej oddaljen od povprečnega v EU, kjer se je povečal tudi v času krize. To je verjetno posledica vpliva relativno močnega krčenja delovno intenzivnih industrij in gradbeništva na dohodkovni položaj manj izobraženih prebivalcev v času krize. Delež uporabnikov s srednjo izobrazbo se je lani zvišal na raven evropskega povprečja, odstotek uporabnikov z visoko izobrazbo pa je še naprej višji kot v EU.

V Sloveniji uporabniki v primerjavi z EU še naprej manj uporabljajo nekatere naprednejše e-storitve, z izjemo celovitega e-poslovanja z institucijami državne uprave, kjer je v letu 2013 prišlo do izboljšanja. Uporabniki v Sloveniji internet približno enako ali bolj kot v EU uporabljajo za bolj preproste storitve, kot so iskanje informacij, spremljanje različnih medijev, iskanje službe, prodaja blaga in storitev, manj kot v EU pa za e-bančništvo, e-nakupovanje, uporabo elektronske pošte, rezervacije potovanj in pridobivanje programske opreme. Manj so prisotni tudi na socialnih in profesionalnih omrežjih. Skromnejša uporaba nekaterih naprednejših e-storitev bi lahko bila posledica manjšega zaupanja v varnost e-storitev med slovenskimi uporabniki, saj podatki o usposobljenosti uporabnikov za opravljanje različnih z internetom povezanih dejavnosti sicer ne kažejo pomembnih razlik v primerjavi z EU. Na področju e-uprave uporabniki interneta pri nas precej bolj kot v EU uporabljajo internet za iskanje informacij in pridobivanje obrazcev, v zadnjem letu pa prvič enako kot v EU (do tedaj manj) tudi za elektronsko pošiljanje izpolnjenih obrazcev. Podrobnejša raziskava Eurostata, ki se nanaša le na uporabo e-uprave, razkriva, da slovenski uporabniki med razlogi, zakaj izpolnjenih obrazcev oz. vlog ne pošiljajo elektronsko, kaže, da je pri nas relativno visok (glede na EU) delež tistih, ki dvomijo v varnost takšnega pošiljanja oz. bolj zaupajo papirni obliki vloge ali celo osebemu obisku. Manj pomemben razlog (tudi glede na EU) pa je pomanjkanje znanja.

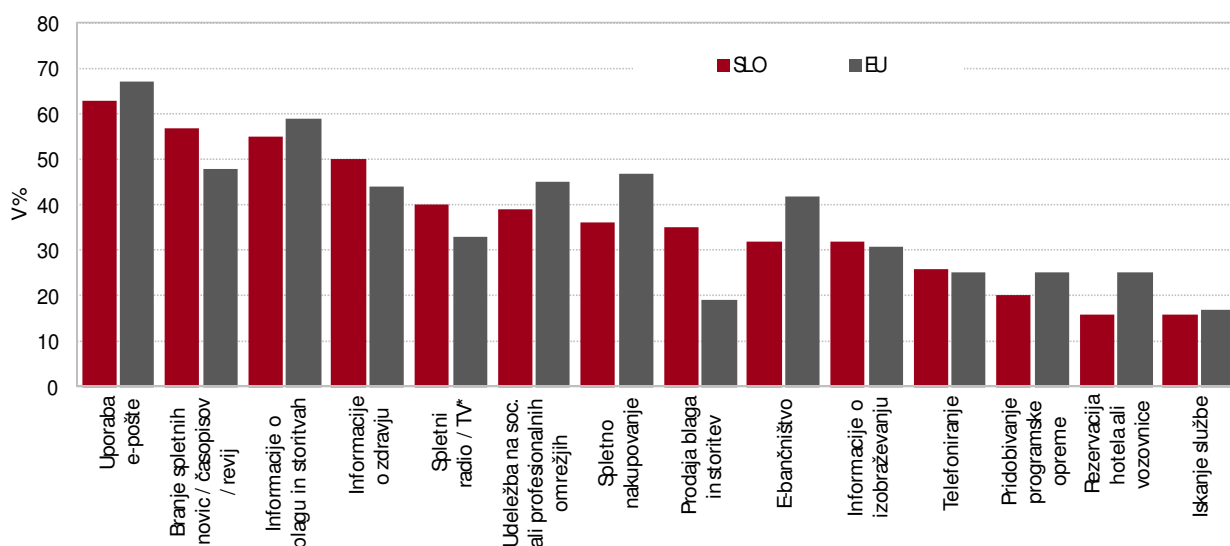
Širjenje dostopa gospodinjstev do interneta je z vse večjim vplivom gospodarske krize na materialni položaj prebivalstva leta 2013 nekoliko bolj (kot do sedaj) zaostalo za EU. Delež gospodinjstev z dostopom do interneta doma je leta 2013 dosegel 76 %. Potem ko je bil v prejšnjih letih blizu evropskega povprečja, je lani za njim zaostal za 3 o. t. Skromno se je povečal širokopasovni dostop do interneta (na 74 %), ki ga uporablja večina gospodinjstev z internetno povezavo in je pred tem hitro naraščal, lani pa prvič (po letu 2009) zaostal za povprečjem EU. Med širokopasovnimi povezavami v zadnjem obdobju hitro naraščata brezžični in mobilni dostop, a Slovenija po brezžičnem dostopu zaostaja za razvitejšimi državami (OECD STI Scoreboard, 2013). V zadnjih dveh letih se je zaostanek za EU glede dostopa do interneta najbolj povečal pri gospodinjstvih v prvem dohodkovnem kvartilu, nekoliko manj ugodna gibanja kot v EU pa so bila tudi v drugih dohodkovnih skupinah, kar je mogoče povezovati s čedalje večjim poslabševanjem dohodkovnega položaja pri nas v času krize. Na to kaže tudi relativno visok delež gospodinjstev, ki nimajo dostopa do interneta zaradi visokih stroškov dostopa in opreme, ki se za razliko od EU v zadnjih letih ne zmanjšuje in ostaja precej višji kot v EU. Poleg stroškov med pomembnimi razlogi za odsotnost internetne povezave in tudi v primerjavi z EU ostajajo še varnostni razlogi, pomanjkanje znanja, relativno visok je tudi delež tistih, ki interneta ne potrebujejo. Zlasti zadnja dva razloga kažeta na pomanjkanje ustreznih e-kompetenc in s tem na trdovratnost digitalne ločnice v Sloveniji kljub relativno visokemu deležu uporabnikov interneta. Možnost za zmanjšanje digitalne ločnice je torej ob izboljšanju stroškovne dostopnosti predvsem v izobraževanju starejših in manj izobraženih prebivalcev, pri katerih ostaja zaostanek Slovenije v uporabi interneta glede na EU visok.

Tabela: Uporaba in dostop do interneta v gospodinjstvih in pri posameznikih, Slovenija, 2005–2013¹, v %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	EU 2013
Gospodinjstva z dostopom do interneta	48	54	58	59	64	68	73	74	76	79
Gospodinjstva s širokopasovno povezavo	19	34	44	50	56	62	67	73	74	76
Uporabniki interneta v zadnjih 3 mesecih (16–74 let)	47	51	53	56	62	68	67	68	73	76
Glede na starost:										
16–24 let	84	86	89	94	98	97	99	97	98	95
25–54 let	54	59	62	65	73	80	80	81	84	84
55–74 let		14	14	17	22	28	29	32	40	50
Glede na izobrazbo:										
nizka (ali brez izobrazbe)	21	22	25	29	40	42	31	40	40	52
srednja	48	53	56	57	61	69	71	73	78	80
visoka	90	90	90	89	93	94	95	95	97	95

Vir. SI-STAT podatkovni portal – Informacijska družba (SURS), 2014; Eurostat Portal Page – Information Society, 2013. Opomba: ¹ Podatki za vsa leta se nanašajo na prvo četrtletje leta.

Slika: Delež uporabnikov interneta (16-74 let v zadnjih treh mesecih) po namenu uporabe, Slovenija in EU, 2013

Vir. Eurostat Portal Page – Information Society, 2014. Opomba: *Podatek za leto 2012.

3. PRIORITETA:

Učinkovitost države

- 3.1 Izdatki sektorja država po namenih
- 3.2 Ekonomska struktura davkov in prispevkov
- 3.3 Davki in prispevki za socialno varnost
- 3.4 Državne pomoči
- 3.5 Subvencije

3.1 Izdatki sektorja država po namenih

Izdatki sektorja država so se leta 2012 prvič po letu 2008 znižali, in sicer za 5,9 % glede na predhodno leto³³¹. Izdatki države so se znižali za vse namene, razen za stanovanjske dejavnosti in urejanje okolja. Skoraj polovico medletnega znižanja skupnih izdatkov (-1.072,2 mio EUR) predstavlja znižanje izdatkov za ekonomske dejavnosti (-463,7 mio EUR), in sicer predvsem zaradi znižanja izdatkov za kapitalske transferje. Ti so bili namreč predhodno leto zaradi dokapitalizacije in prevzema terjatev nekaterih podjetij z izgubami,³³² relativno visoki. Med večjimi znižanji so izstopali še izdatki za socialno zaščito, izobraževanje ter obrambo, katerih znižanje je skupaj znašalo 421,4 mio EUR, znižanja ostalih izdatkov pa so bila manjša.

Izdatki so v letu 2012 še vedno presegali raven iz leta 2008 za 564,8 mio EUR, povišal pa se je tudi njihov delež glede na BDP. V obdobju 2008–2012 se je BDP nominalno skrčil za 5,2 %, izdatki sektorja država pa povišali za 3,4 %. Posledično se je delež izdatkov glede na BDP povišal za 4 o. t., na 48,1 %. Hitro rast so v tem obdobju izkazovali izdatki za tri namene, in sicer za socialno zaščito, javno upravo in zdravstvo. Povečanje izdatkov za socialno zaščito (752,4 mio EUR) je povezano predvsem s povečanjem izdatkov za starost (pokojnine) ob rasti števila upokojencev³³³ ter z rastjo socialnih prejemkov brezposelnim, ki so se v krizi prav tako močno povečali³³⁴, kljub temu da so bili v tem času sprejeti tudi ukrepi, ki so rast obeh vrst izdatkov omejevali. Povečanje izdatkov za javno upravo (205,4 mio EUR) je posledica rasti plačil obresti na javni dolg. Približno dve tretjini povišanja izdatkov v zdravstvu (152,9 mio EUR) med letoma 2012 in 2008 pa sta posledica višjih sredstev za zaposlene, povečala pa so se tudi sredstva za izdatke za blago in storitve. Znižanje izdatkov v tem obdobju je bilo najbolj izrazito pri ekonomskih dejavnostih (-305,1 mio EUR), sledijo pa še znižanja izdatkov za obrambo (-152,5 mio EUR), stanovanjske dejavnosti in urejanje okolja (-54,4 mio EUR) ter varstvo okolja (-39,4 mio EUR), znižanja izdatkov za zagotavljanje javnega reda in varnosti ter za izobraževanje pa so bila manjša. Do znižanja za ekonomske dejavnosti države po letu 2008 je prišlo zaradi znižanja investicij v dejavnosti transporta, subvencij v transportu in kmetijstvu ter znižanja kapitalskih transferjev na področju komunikacij, povečali pa so se izdatki za blago in storitve v transportu³³⁵. Pri obrambi je znižanje v znatnem delu povezano z investicijami za te namene.

Struktura izdatkov se je od začetka krize precej spremenila. Za izdatke za socialno zaščito, izobraževanje in zdravstvo je bilo v letu 2012 namenjenih 67,1 % izdatkov sektorja država, kar je za 3,2 o. t. več glede na leto 2008. Povečanje v zadnjih letih je skoraj v celoti posledica rasti izdatkov za socialno zaščito, delež izdatkov za izobraževanje pa se znižuje že od leta 2005, odkar je upadel za 1,4 o. t. Delež izdatkov za zdravstvo je v zadnjih letih nihal, leta 2012 pa je bil za 0,5 o. t. višji kot v letu 2008. Delež izdatkov za ekonomske dejavnosti, ki je v predkriznih letih 2005–2008 največ pridobil v strukturi izdatkov (2 o. t.), se je od začetka krize za toliko tudi zmanjšal.

Primerjava z državami EU-27 za obdobje 2008–2011 kaže, da je največje povečanje deležev izdatkov v BDP zajelo enaka področja kot v Sloveniji, vendar so bila ta povečanja v Sloveniji dvakrat višja, kar je povezano tudi z relativno večjim padcem BDP. Delež vseh izdatkov sektorja država glede na BDP se je v Sloveniji v teh letih povišal za 5,9 o. t., v povprečju EU-27 pa za 2,1 o. t. Največja zvišanja so bila na področju socialne zaščite (SLO: 3,1 o. t., EU-27: 1,6 o. t.), javne uprave (SLO: 1,0 o. t., EU-27: 0,4 o. t.) in zdravstva (SLO: 0,7 o. t., EU-27: 0,4 o. t.), v Sloveniji pa se je delež povečal tudi pri izdatkih, kjer je v EU-27 prišlo do znižanja (ekonomske dejavnosti; rekreacija, kultura, religija).

³³¹ Izdatki sektorja država po namenih so na voljo le do leta 2012. Pri objavi podatkov za leto 2012 je prišlo do revizije celotnih izdatkov sektorja država za obdobje 2004–2011, za katero so bili izločeni izdatki, financirani iz sredstev EU, katerih koristniki so pravne osebe izven sektorja države. Vpliv revizije je viden predvsem v zmanjšanju vrednosti podatka o izdatkih za ekonomske dejavnosti. Delež celotnih izdatkov sektorja država v razmerju do BDP po reviziji je nižji kot pred revizijo.

³³² Dokapitalizacija NLB in nekaterih državnih podjetij, prevzem terjatev Slovenskih železnic, prevzem dolga javnega podjetja za izgradnjo savskih elektrarn ter plačila zapadlih poroštev.

³³³ Gl. tudi kazalnik 4.7.

³³⁴ Gl. tudi kazalnik 4.2.

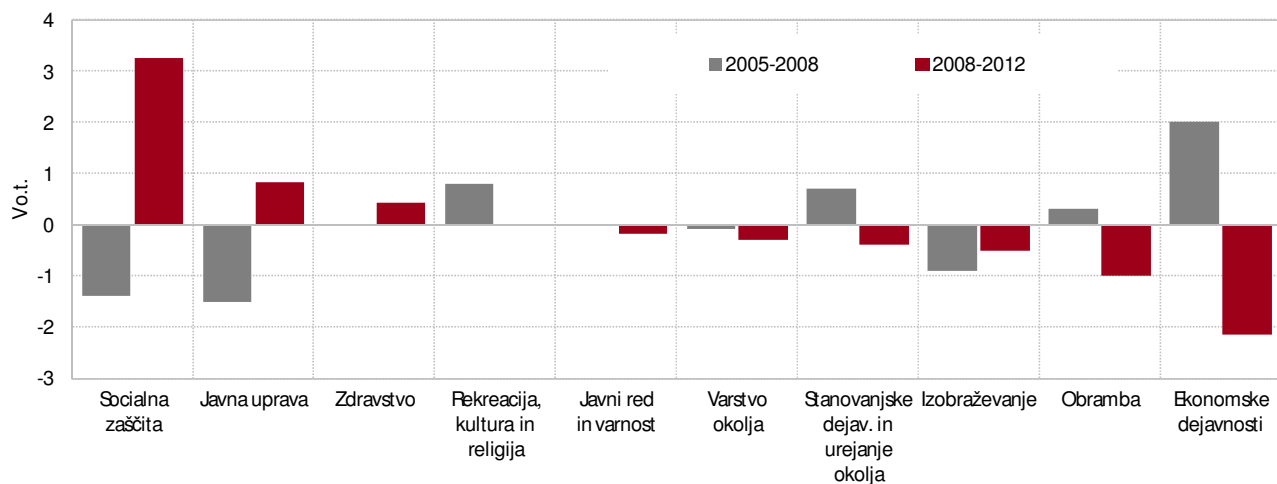
³³⁵ Spremembe na področju transporta so tudi posledica institucionalne spremembe v letu 2011, ko so se po vključitvi dveh enot SŽ v sektor država zmanjšale subvencije, povečala pa sredstva za zaposlene in vmesna potrošnja države.

Tabela: Izdatki sektorja država po namenih, Slovenija, v % od BDP

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Javna uprava	5,9	5,8	5,5	5,2	5,0	5,5	5,6	6,0	5,8
Obramba	1,1	1,3	1,5	1,5	1,4	1,5	1,5	1,2	1,1
Javni red in varnost	1,8	1,8	1,8	1,7	1,7	1,9	1,9	1,9	1,8
Ekonomске dejavnosti	5,2	3,7	3,9	4,0	4,5	4,7	4,6	5,1	3,9
Varstvo okolja	0,6	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,7	0,8	0,7
Stanovanjske dejavnosti in urejanje okolja	0,7	0,5	0,6	0,6	0,9	0,8	0,7	0,7	0,8
Zdravstvo	6,4	6,3	6,3	5,9	6,2	7,1	6,9	6,9	7,0
Rekreacija, kultura in religija	1,3	1,3	1,3	1,2	1,6	1,8	2,2	1,9	1,8
Izobraževanje	6,2	6,7	6,4	5,9	6,1	6,5	6,6	6,6	6,4
Socialna zaščita	17,2	16,8	16,4	15,5	15,9	18,1	18,6	19,0	18,9
IZDATKI SKUPAJ	46,5	45,1	44,3	42,3	44,1	48,7	49,4	49,9	48,1

Vir: Izdatki sektorja država po namenih, Slovenija, december 2013 (SURs); preračuni UMAR.

Slika: Sprememba deleža posameznih izdatkov v strukturi vseh izdatkov sektorja država, Slovenija

Vir: Izdatki sektorja država po namenih, Slovenija, december 2013 (SURs); preračuni UMAR.

3.2 Ekonomska struktura davkov in prispevkov

Gibanje deležev posameznih davkov glede na njihovo ekonomsko funkcijo je bilo v Sloveniji v času krize podobno kot v EU-27, v letu 2011 pa je imela Slovenija v celotnih davkih in prispevkih še vedno višji delež davkov na potrošnjo in delo ter nižji delež davkov na kapital³³⁶. Delež davkov na potrošnjo v celotnih davkih in prispevkih se je leta 2011 v Sloveniji ohranil na ravni leta 2010 (37,7 %) in je presegal povprečje držav EU (34,5 %³³⁷). Od začetka krize v letu 2008 se je ta razlika povečala, saj se je v Sloveniji delež davkov na potrošnjo povečal nekoliko bolj kot v povprečju EU. Davki na potrošnjo so se v Sloveniji ob rasti potrošnje gospodinjstev v tem obdobju povečali zlasti pod vplivom prihodkov iz trošarin, kjer so se poviševale tudi trošarinske dajatve, prihodki od DDV pa so upadli. V EU pa je bilo povečanje davkov na potrošnjo povezano z zviševanjem stopenj DDV. Tudi delež davkov na delo, ki se je glede na predhodno leto rahlo povišal, je bil z 51,9 % v Sloveniji višji od povprečja EU (47,2 %), povišanje deležev glede na leto 2008 pa je bilo zelo podobno. Slovenija odstopa od povprečja EU po višjem deležu davkov na delo zaradi relativno visokih prispevkov za socialno varnost, ne pa zaradi dohodnine, pri tem pa so se prihodki iz socialnih prispevkov med letoma 2008 in 2011 zvišali, iz dohodnine pa znižali. Delež davkov na kapital se je v letu 2011 zmanjšal četrto leto zapored in znašal 10,7 % vseh davkov in prispevkov (EU 18,4 %). Zniževanje deleža davkov na kapital je prisotno tudi v povprečju držav EU, vendar pa je bilo v Sloveniji, kjer se je v letu 2011 še nadalje znižala davčna stopnja davka na dohodek pravnih oseb, hitrejša. Po deležih davkov na potrošnjo in delo je bila Slovenija v letu 2012 med članicami EU na 10. mestu, nižji delež od davkov na kapital pa sta imeli le Litva in Estonija.

Podatki SURS za leto 2012 za Slovenijo kažejo na nadaljnje povečanje implicitne davčne stopnje³³⁸ na delo in na povečanje implicitne davčne stopnje na potrošnjo ter nadaljnje zmanjšanje pri kapitalu. V letu 2012 je implicitna davčna stopnja (IDS) na delo znašala 35,6 %, kar je za 0,3 o. t. več kot leto prej. Prihodki davkov na delo so se zmanjšali, med njimi prihodki od socialnih prispevkov prvič doslej, zmanjšanje sredstev za zaposlene pa je bilo še nekoliko večje. IDS na potrošnjo se je prav tako povečala, in sicer za 0,5 o. t. in je znašala 23,4 %. Pred tem se je v letih 2009–2011 zniževala, saj je bilo gibanje prihodkov od davkov na potrošnjo manj ugodno od gibanja davčne osnove, ki jo predstavlja potrošnja gospodinjstev. V letu 2012 pa so se prihodki davkov na potrošnjo znižali, potrošnja gospodinjstev, ki se je v tem letu znižala prvič po daljšem obdobju rasti, pa se je znižala še bolj (-3,2 %). IDS na kapital se znižuje že od leta 2008, v letu 2012 pa je znašala 19,7 %, kar je za 0,6 o. t. nižje kot leto prej. Prihodki davkov na kapital so se nominalno močno zmanjšali, predvsem zaradi zmanjšanja davka na dohodek pravnih oseb ob nadaljnjem zmanjšanju davčnih stopenj in gospodarske aktivnosti, zmanjšanje davčne osnove pa je bilo manjše. Leta 2012 so bile vse tri IDS nižje kot leta 2008. Glede na gibanje nekaterih davčnih osnov in prihodkov v letu 2013 (rast prihodkov od DDV, zmanjšanje prihodkov iz dohodnine in socialnih prispevkov) pričakujemo nadaljnje povečanje IDS na potrošnjo in znižanje IDS na delo v letu 2013.

Zadnji mednarodno primerljivi podatki Eurostata za implicitne davčne stopnje kažejo, da je bila leta 2011, v Sloveniji v primerjavi s povprečjem EU bolj obdavčena potrošnja, manj pa kapital in delo. Implicitna davčna stopnja na potrošnjo je v letu 2011 za Slovenijo znašala 23,0 %³³⁹, v EU pa 20,1 %³⁴⁰. Višjo stopnjo kot Slovenija je imelo sedem držav. Implicitna davčna stopnja na delo je leta 2011 v Sloveniji znašala 35,2 % in je bila nižja od povprečja držav EU (35,8 %). Višjo stopnjo kot Slovenija je imelo enajst držav EU. Implicitna davčna stopnja na kapital je za Slovenijo za leto 2011 znašala 20,5 % in je znatno nižja od povprečja EA-17³⁴¹ (28,9 %).

³³⁶ Razvrstitev davkov temelji na njihovi klasifikaciji po ESR-95 in enotno definiranih osnovnih pravil za razvrstitve. Davki na potrošnjo so davki na transakcije med potrošniki in proizvajalci ter davki na končno potrošnjo dobrin. Davki na delo so neposredno vezani na plače in jih plačujejo delavci ali delodajalci. Davki na kapital se plačujejo na kapital, na dohodek pravnih oseb, na dohodke iz kapitala gospodinjstev (rente, dividende, obresti, drugi prihodki iz lastnine), na kapitalske dobičke, na premoženje ipd.

³³⁷ Za EU-27 so navedeni podatki netehtano povprečje. Tehtana povprečja znašajo: pri davkih na potrošnjo 29 %, pri davkih na delo 50,8 % in pri davkih na kapital 20,5 %.

³³⁸ IDS na potrošnjo je definirana kot razmerje med davki na potrošnjo in končno potrošnjo gospodinjstev po domačem konceptu, na podlagi metodologije nacionalnih računov. IDS na delo je definirana kot razmerje med davki na delo in sredstvi zaposlenih po metodologiji nacionalnih računov, povečanih za davek na izplačane plače.

³³⁹ Po podatkih Eurostata, ki so za Slovenijo za obdobje do leta 2009 enaki podatkom SURS-a, za obdobje 2009–2011 pa se minimalno razlikujejo. SURS pri izračunu IDS sicer uporablja enako metodologijo, vendar razdelitev davkov na posamezne ekonomske kategorije terja razčlenitev davkov na najnižji nivo, odločitve glede uvrstitve davkov, ki so na meji med dvema ekonomskima funkcijama, pa se lahko razlikujejo.

³⁴⁰ Za povprečje držav EU so pri IDS navedeni podatki za tehtano povprečje.

³⁴¹ Za EU-27 ni podatka.

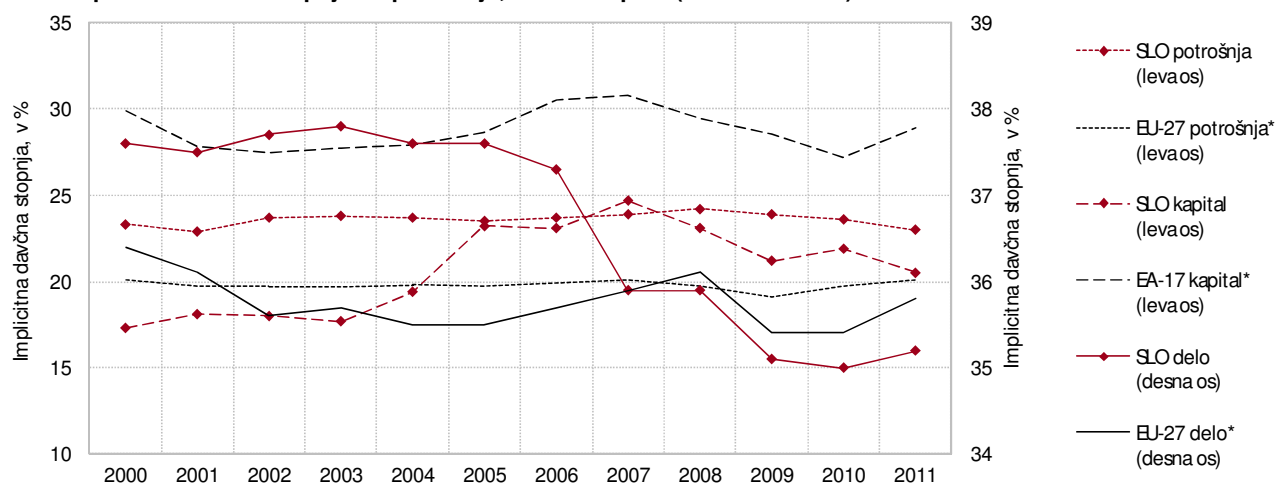
Tabela: Implicitna davčna stopnja (IDS), v % od osnove

	IDS – potrošnja		IDS – delo		IDS – kapital	
	2005	2011	2005	2011	2005	2011
EU-27**	19,7	20,1	35,5	35,8	28,6 *	28,9 *
Avstrija	21,7	21,2	40,8	40,8	24,2	23,6
Belgija	22,3	21,0	43,6	42,8	32,6	30,3
Bolgarija	22,8	22,4	33,2	24,6	np	np
Ciper	19,7	17,7	24,4	26,7	27,1	24,7
Češka	21,1	21,4	41,3	39,0	20,4	17,6
Danska	33,9	31,4	37,1	34,6	49,9	np
Estonija	22,0	26,1	33,8	36,2	8,0	7,9
Finska	27,6	26,4	41,6	39,6	28,8	27,4
Francija	20,4	19,9	39,3	38,6	40,3	44,4
Grčija	15,5	16,3	33,3	30,9	np	np
Irska	26,1	22,1	25,4	28,0	np	np
Italija	17,1	17,4	41,1	42,3	28,2	33,6
Latvija	19,9	17,2	33,2	32,0	10,6	9,9
Litva	16,5	17,5	34,8	32,0	9,1	5,5
Luksemburg	26,3	27,2	30,0	32,8	np	np
Madžarska	26,3	26,8	38,4	38,4	17,1	17,3
Malta	19,5	19,0	22,6	22,7	np	np
Nemčija	18,3	20,1	37,5	37,1	20,5	22,0
Nizozemska	25,0	26,3	32,3	37,5	17,1	12,9
Poljska	19,8	20,8	33,8	32,2	20,4	18,3
Portugalska	19,7	18,0	22,4	25,5	29,3	31,6
Romunija	17,9	21,6	28,1	31,4	np	np
Slovaška	21,8	18,7	32,9	31,9	18,3	14,8
Slovenija	23,5	23,0	37,6	35,2	23,2	20,5
Španija	16,7	14,0	32,3	33,2	35,5	np
Švedska	27,2	27,3	43,6	39,4	33,5	27,0
Združeno kraljestvo	18,1	19,5	26,2	26,0	38,4	34,9

Vir: Eurostat: Taxation trends in European Union, 2013; Government finance statistics, Implicit tax rates by economic function.

Opombe: * podatek za EA-17; ** Tehtano povprečje; np - ni podatka.

Slika: Implicitna davčna stopnja na potrošnjo, delo in kapital (v % od osnove)

Vir: Eurostat: Taxation trends in European Union, 2013; Government finance statistics, Implicit tax rates by economic function

Opomba: * Podatek za EU je tehtano povprečje.

3.3 Davki in prispevki za socialno varnost

Davki in prispevki za socialno varnost so se po dveh letih rasti v letu 2012 znižali, prvi podatki za leto 2013 pa kažejo na ponovno zvišanje. Prihodki iz davkov in socialnih prispevkov, ki so v času krize prvič upadli v letu 2009 (-725 mio EUR), so v letih 2010 in 2011, ko se je povečala gospodarska aktivnost, naraščali, v letu 2012, ko je ta ponovno upadla, pa so se znižali (-183 mio EUR). Znižali so se davki na dohodek in premoženje ter socialni prispevki, skromno pa so se povečali le prihodki davkov na proizvodnjo in uvoz ter davkov na kapital. V letu 2012 so bili uvedeni štirje novi davki³⁴², ki pa niso bistveno vplivali na celotne davčne prihodke, saj je njihov izplen znašal 9 mio EUR oz. 0,1 % vseh davčnih prihodkov. Že drugo leto so se najbolj znižali prihodki davka od dohodka pravnih oseb (-165 mio EUR), kot posledica slabših rezultatov poslovanja ter znižanja davčne stopnje in povečanja davčnih olajšav (za investicije, vlaganja v raziskave in razvoj, zaposlovanje), uvedenih z namenom spodbujanja aktivnosti v času gospodarske krize. Prihodki iz DDV, ki so se pod vplivom padca uvoza prvič močnejše znižali v letu 2009, so v letu 2012 ponovno upadli (-106 mio EUR), na kar je vplivalo nominalno znižanje zasebne potrošnje, prvič v času krize (-3,2 %). Po drugi strani so se ob povečanih trošarinskih dajatvah prihodki trošarin povečali za 92 mio EUR, prihodki iz naslova taks za obremenjevanje zraka za 28 mio EUR) zaradi nove takse na pogonska goriva ter prihodki iz dohodnine za 10 mio EUR. Glavi vir prihodkov iz dohodnine, ki je iz zaposlitve, se je znižal, do povečanja pa je prišlo pri dohodnini iz dejavnosti in drugih dohodkov. Znižanje prihodkov socialnih prispevkov (-43 mio EUR), ki je bilo doseženo prvič doslej, je bilo skladno z znižanjem mase plač zaradi znižanja števila zaposlenih, povprečna nominalna bruto plača pa je stagnirala. V letu 2013 so se davčni prihodki povišali (128 mio EUR), poglobilo pa se je zniževanje prihodkov iz socialnih prispevkov (-103 mio EUR). Precej višji kot predhodno leto so bili prihodki davkov na proizvodnjo in uvoz, na kar je vplivalo povišanje prihodkov iz DDV po povišanju stopenj v letu 2013 in izboljšani izterjavi, ter povišanje prihodkov iz dajatve za onesnaževanje zraka z emisijo CO₂, uvedene v letu 2012. Zaradi znižanja prihodkov od dohodnine so nadalje upadli prihodki davkov na dohodek in premoženje. Nekoliko višji so bili tudi prihodki davkov na kapital.

Največji delež pobranih davkov in prispevkov za socialno varnost, ki pripada podsektorju centralna država, se znižuje, povečujeta pa se deleža lokalne ravni in skladov socialnega zavarovanja. Leta 2012 je centralni državi pripadlo 48,2 % vseh pobranih davkov in prispevkov, kar je za 4,9 o. t. manj kot leta 2008 oz. za 8,1 o. t. manj kot leta 1999, ko je bil najvišji. Skladom socialnega zavarovanja je pripadlo 39,8 % pobranih davkov in prispevkov, ta delež pa se je v zadnjih letih, zaradi ugodnejšega gibanja prispevkov za socialno varnost kot davkov, povečal. Višji je bil le še v letu 1995. Lokalni ravni je z 11,2 % pobranih davkov in prispevkov pripadel največji delež doslej. 0,8 % pobranih davkov in prispevkov je namenjenih institucijam EU.

V povprečju EU so bili davki in socialni prispevki leta 2012 že višji kot leta 2008, v Sloveniji pa še za 626 mio EUR nižji. Slovenija je bila v letu 2012 v skupini trinajstih držav, kjer so bili prihodki davkov in prispevkov nominalno še pod ravni iz leta 2008. Hitrejše okrevanje davčnih prihodkov v EU je v določeni meri posledica hitrejšega gospodarskega okrevanja, hkrati pa so v ostalih državah EU v procesu konsolidacije javnih financ hitreje oz. v večji meri kot v Sloveniji posegli tudi po dvigu davkov. Delež davkov in prispevkov v BDP se je v Sloveniji leta 2012 glede na predhodno leto povečal zaradi relativno večjega padca BDP, in sicer za 0,3 o. t. na 37,9 % BDP, kolikor je znašal tudi v letu 2008. V povprečju EU je znašal 40,6 % BDP, kar je za 0,6 o. t. več kot predhodno leto oz. 0,3 o. t. več kot leta 2008.

Delež davkov na proizvodnjo in uvoz ter prispevkov za socialno varnost v BDP je nad povprečjem, delež davkov na dohodek in premoženje ter na kapital pa pod povprečjem EU. Delež davkov na proizvodnjo in uvoz je bil leta 2012 v Sloveniji višji kot v EU, v primerjavi z letom 2008 pa je bilo povečanje manjše kot v EU. V tem obdobju se je povečal v šestnajstih državah, od tega v Sloveniji najmanj. Številne države so namreč zaradi konsolidacije javnih financ stopnje DDV povišale že pred letom 2013, ko je do zvišanja prišlo tudi v Sloveniji. *Delež prispevkov za socialno varnost* je bil v Sloveniji leta 2012 nad povprečjem držav EU, a pod povprečjem evrskega območja. Od leta 2008 se je delež povečal v devetnajstih državah, povečanje v Sloveniji pa je bilo med večjimi. Slovenija najbolj odstopa od povprečja EU po deležu *davkov na dohodek in premoženje*, razlika pa se je v zadnjih letih še povečala. Od tega je bil pod povprečjem EU v Sloveniji delež prihodkov od dohodnine, ki se glede na leto 2008 ni spremenil, pa tudi delež prihodkov od davka od dohodka pravnih oseb. Delež *davkov na kapital* je v povprečju EU in tudi v Sloveniji v letu 2012 na zelo nizki ravni (0,2 % oz. 0,0 %).

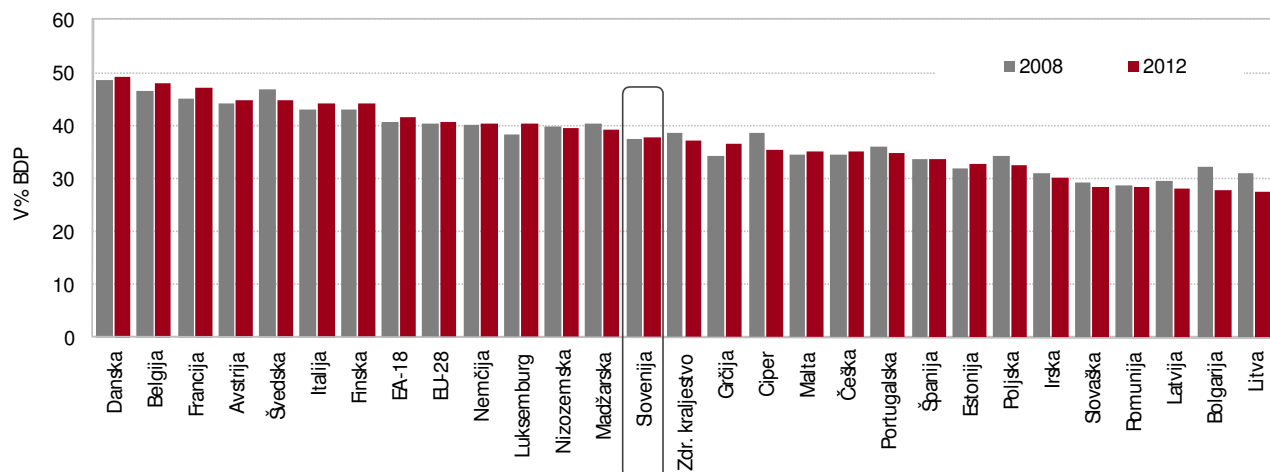
³⁴² Davek na bilančno vsoto bank, dodatni davek na motorna vozila, davek na dobiček zaradi spremembe namembnosti zemljišč ter davek na nepremično premoženje večje vrednosti.

Tabela: Davki in prispevki za socialno varnost, Slovenija in EU

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
V % BDP, Slovenija									
Davki in prispevki za socialno varnost	37,5	39,0	38,6	38,0	37,6	37,5	38,1	37,6	37,9
Davki skupaj	23,1	24,5	24,3	24,1	23,3	22,3	22,6	22,3	22,4
Davki na proizvodnjo in uvoz	15,7	15,8	15,2	14,9	14,4	14,0	14,3	14,3	14,6
Tekoči davki na dohodek, premoženje itd.	7,3	8,7	9,1	9,2	8,9	8,3	8,2	8,0	7,8
Davki na kapital	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Prispevki za socialno varnost	14,4	14,5	14,3	13,9	14,3	15,2	15,5	15,3	15,5
V % BDP, EU									
Davki in prispevki za socialno varnost	n.p.	40,1	40,6	40,5	40,3	39,6	39,6	40,0	40,6
Davki skupaj	n.p.	26,5	27,1	27,3	26,8	25,6	25,8	26,3	26,8
Davki na proizvodnjo in uvoz	n.p.	13,4	13,5	13,4	13,1	12,9	13,2	13,4	13,6
Tekoči davki na dohodek, premoženje itd.	n.p.	12,8	13,4	13,6	13,3	12,4	12,3	12,6	12,9
Davki na kapital	n.p.	0,3	0,2	0,2	0,5	0,3	0,2	0,3	0,2
Struktura v %, Slovenija									
Davki in prispevki za socialno varnost	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Davki skupaj	61,6	62,8	63,1	63,4	62,0	59,9	59,3	59,3	59,1
Davki na proizvodnjo in uvoz	42,0	40,4	39,4	39,2	38,2	37,3	37,7	38,0	38,5
Tekoči davki na dohodek, premoženje itd.	19,4	22,3	23,6	24,1	23,7	22,0	21,5	21,2	20,5
Davki na kapital	0,2	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Prispevki za socialno varnost	38,4	37,2	36,9	36,6	38,0	40,5	40,7	40,7	40,9

Vir: SURS, Obremenitve s prispevki za socialno varnost, september 2013.

Slika: Davki in prispevki za socialno varnost, v % BDP

Vir: Eurostat, Main national accounts tax aggregates, januar 2014.

3.4 Državne pomoči

Delež državnih pomoči³⁴³ glede na BDP je bil v letu 2012 najvišji po vstopu Slovenije v EU³⁴⁴. Do krize v drugi polovici leta 2008 so se državne pomoči postopno zniževale v skladu z usmeritvami Evropske komisije, ki jim z vidika uveljavljanja notranjega trga ni naklonjena. Zaradi odpravljanja posledic krize z uvedbo sheme odpravljanje resne motnje v gospodarstvu se je znesek državnih pomoči v letu 2009 skoraj podvojil, rast njihovega deleža v BDP pa je bila še večja tudi zaradi močnega padca BDP. S postopnim umikom protikriznih ukrepov so se državne pomoči v letu 2010 znižale na 1,3 % BDP. S ponovnim velikim povečanjem pomoči po shemi odpravljanje resne motnje v gospodarstvu v letu 2011, ki so bile usmerjene v saniranje bančnega sektorja, ter rasti tudi nekriznih pomoči, pa so se državne pomoči v tem letu ponovno povečale, in sicer za 246,8 mio EUR, v letu 2012 pa še za 308,4 mio EUR in dosegle 2,9 % BDP³⁴⁵. Z novo državno pomočjo bankam konec leta 2013 bodo državne pomoči še višje kot leta 2012, Slovenija pa bo verjetno presegla povprečje državnih pomoči, ki jih je EU v letih 2008–2012 usmerila finančnim institucijam.

Veliko nihanje pomoči v letih 2009–2012 izhaja predvsem iz uporabe posebne začasne sheme (odpravljanje resne motnje v gospodarstvu), po letu 2010 pa rastejo tudi druge horizontalne pomoči. V letu 2011 je bilo prek sheme odpravljanje resne motnje v gospodarstvu dodeljenih kar 243,4 mio EUR pomoči, kar je skoraj toliko, kot v letih 2009 in 2010 skupaj (249,4 mio EUR), v letu 2012 pa še bistveno več (482,9 mio EUR). Večina (97 %) pomoči je bila namenjena finančnim institucijam, ki so v obdobju 2009–2012 prejele 946,2 mio EUR. Z nastopom krize so se močno povečale tudi druge horizontalne pomoči. Z delnim umikom protikriznih ukrepov v letu 2010 se pomoči v naslednjih letih niso nadalje zmanjšale, temveč zaradi uvajanja novih ukrepov povečevale, kar ni skladno s politiko Evropske komisije o njihovem postopnem zniževanju. V letu 2012 so se v primerjavi z letom 2011 povišale za 71,8 mio EUR, najbolj za zaposlovanje, pri čemer je bilo samo za novo shemo zaposlovanja invalidov dodeljenih 70,8 mio EUR. Povečevanje horizontalnih pomoči (brez pomoči za odpravljanje resne motnje v gospodarstvu) v strukturi vseh državnih pomoči (2010: 61,3 %; 2012: 71,7 %), je sicer skladno z razvojnimi cilji na tem področju, kot so opredeljeni v strategiji Evropa 2020. Njihova struktura pa je v letu 2012 le delno ugodna. Povečale so se pomoči za raziskave in razvoj in usposabljanje, kar je ugodno, manj ugodno pa je znižanje pomoči za majhna in srednje velika podjetja in za regionalne cilje, ki naj bi podpirali razvoj podjetništva in spodbujali neposredne tuje investicije. Pomoči posebnim sektorjem so se v letu 2012 še nekoliko znižale, pri čemer so se zvišale pomoči za kopenski promet, za druge sektorje (predvsem kmetijstvo in ribištvo, pomorski promet ter premogovništvo) pa so se znižale.

Državne pomoči (brez pomoči za odpravljanje posledic finančne krize in pomoči železniškemu prometu³⁴⁶) močno presegajo povprečje držav EU-27. Po podatkih Evropske komisije (State Aid Scoreboard, 2013) so bile v letu 2012 državne pomoči v povprečju članic več kot za polovico nižje kot v Sloveniji (EU: 0,5 %; Slovenija: 1,3 % BDP). Višji kot v Sloveniji so bile le še v Latviji (1,6 %), Malti (1,5 %) in na Finskem (1,4 % BDP).

Pomoči, ki so dodeljene po pravilu »de minimis«³⁴⁷ in se ne štejejo med državne pomoči, se po izrazitem povečanju v letu 2009 počasi zmanjšujejo. Še leta 2008 so pomoči, dodeljene po tem pravilu, v Sloveniji znašale 28,6 mio EUR, v letu 2009 pa 84,5 mio EUR in predstavljale že 13 % vseh državnih pomoči. Njihovo izrazito povečanje je bil delno posledica sprejetja ukrepov za blažitev posledic gospodarske krize, delno pa prehoda iz nadzorovanih državnih pomoči. Po letu 2009 se te pomoči znižujejo vendar so z 52,1 mio EUR tudi v letu 2012 ostale na visoki ravni. Dodeljevale so se za različne namene. V letu 2012 prednjačita zaposlovanje in kmetijstvo, pomoči za majhna in srednje velika podjetja pa so se v primerjavi s predhodnim letom znižale za več kot 10 mio EUR.

³⁴³ Državne pomoči izhajajo iz ureditve v Evropski uniji in predstavljajo vse ukrepe države na strani njenih izdatkov (subvencije, kapitalski transferji) in na strani prihodkov (znižani prihodki države), dodeljene z različnimi instrumenti (dotacije, davčne oprostitve in olajšave, ugodna posojila, garancije ipd.) ekonomskemu subjektu, ki vplivajo na enotni notranji trg Evropske unije. Vpliv na trg je določen arbitrarno s pravili, ki jih sprejemajo Evropska komisija, Evropski svet in Evropsko sodišče.

³⁴⁴ Primerjava z leti pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo ni realna, saj so se v teh letih izkazovale vse državne pomoči, po vstopu pa se med državnimi pomočmi ne izkazuje velik del pomoči kmetijstvu, ki predstavljajo ukrepe, dodeljene na podlagi Skupne kmetijske politike (CAP), ki se od članstva Slovenije v Evropski uniji ne obravnavajo več kot državne pomoči.

³⁴⁵ Petnajsto letno poročilo o dodeljenih državnih pomočeh v Sloveniji, 2013.

³⁴⁶ Evropska komisija je v novem pregledu objavila le podatke o državnih pomočeh brez pomoči za odpravljanje finančne krize in brez pomoči za železniški promet.

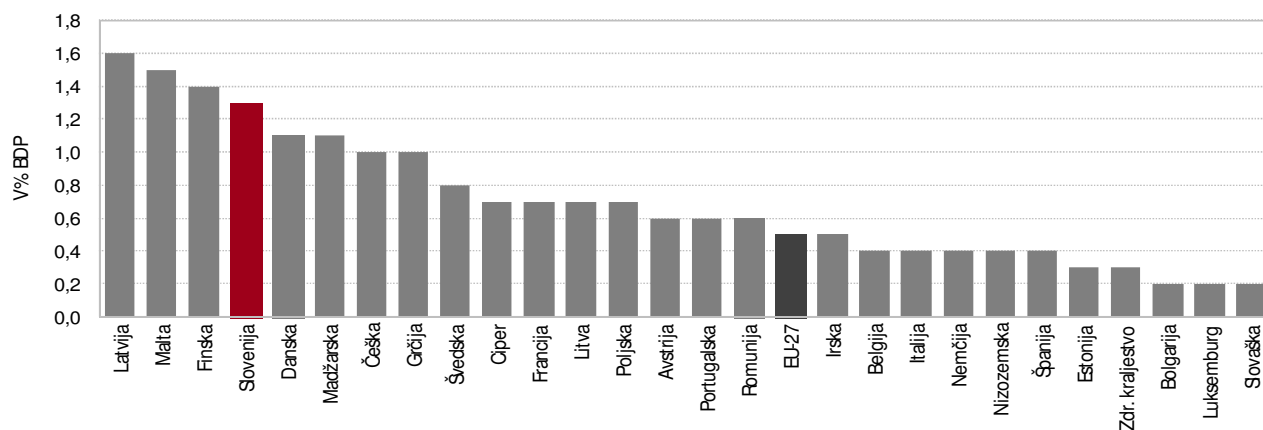
³⁴⁷ Pomoči majhnega obsega »de minimis« so instrument, ki državam članicam omogoča, da zelo hitro dodelijo pomoči v omejenem znesku brez priglasitve Evropski komisiji in brez kakršnega koli upravnega postopka. Pravilo temelji na predpostavki, da velika večina pomoči v majhnih zneskih nima učinka na trgovino in konkurenco med državami članicami ter zato ne pomeni državne pomoči v skladu s členom 87(1) EU. Višina pomoči »de minimis« je omejena na največ 200.000 evrov na prejemnika v katerem koli obdobju treh proračunskih let.

Tabela: Državne pomoči (brez pomoči za odpravljanje posledic finančne krize in pomoči železniškemu prometu), v % od BDP

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU-27	1,0	0,7	0,6	0,7	0,5	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5
Avstrija	1,1	0,7	0,5	0,8	0,4	0,6	0,8	0,7	0,6	0,6
Belgija	0,6	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,6	0,6	0,4	0,4
Bolgarija	np	np	0,1	0,1	0,6	0,6	0,5	0,1	0,1	0,2
Ciper	np	2,7	1,4	0,6	0,7	0,6	1,0	0,7	0,8	0,7
Češka	np	2,3	0,6	0,7	0,8	0,9	0,7	0,8	0,9	1,0
Danska	0,6	1,0	0,8	0,7	0,8	0,8	1,0	1,0	1,0	1,1
Estonija	np	0,1	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Finska	2,8	1,4	1,3	1,3	1,1	1,1	1,2	1,2	1,5	1,4
Francija	0,8	0,6	0,5	1,7	0,5	0,7	0,8	0,8	0,7	0,7
Grčija	1,4	0,7	0,4	0,4	0,5	0,9	1,1	0,9	1,2	1,0
Irsko	0,6	0,9	0,5	0,6	0,7	1,2	1,0	1,1	0,7	0,5
Italija	1,2	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,2	0,4
Latvija	np	0,7	1,1	1,3	2,2	0,6	0,7	1,0	0,9	1,6
Litva	np	0,3	0,5	0,5	0,6	0,4	0,6	0,6	0,7	0,7
Luksemburg	0,5	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,2
Madžarska	np	1,1	1,8	1,5	1,4	2,1	1,7	2,1	1,2	1,1
Malta	np	3,3	3,5	2,7	2,3	1,9	1,9	1,3	1,5	1,5
Nemčija	1,6	0,8	0,8	0,8	0,6	0,7	0,7	0,5	0,5	0,4
Nizozemska	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4
Poljska	np	1,0	0,8	0,8	0,6	0,9	1,0	0,9	0,8	0,7
Portugalska	1,1	1,6	0,9	0,9	1,3	0,9	1,0	1,0	1,0	0,6
Romunija	np	np	0,6	0,7	1,2	0,6	0,7	0,2	0,5	0,6
Slovaška	np	0,4	0,6	0,5	0,4	0,6	0,5	0,5	0,2	0,2
Slovenija	np	1,0	0,7	0,7	0,6	0,7	1,0	1,0	1,1	1,3
Španija	1,1	1,1	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4
Švedska	0,5	0,4	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8
Združeno kraljestvo	0,4	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3

Vir: State Aid Scoreboard, Autumn 2013, Evropska komisija, 2013.

Opomba: np – ni podatkov.

Slika: Državne pomoči (brez pomoči za odpravljanje posledic finančne krize in pomoči železniškemu prometu), v letu 2012, v % od BDP

Vir: State Aid Scoreboard, Autumn 2013, (European Commission), 2013.

3.5 Subvencije

Po zelo visokih subvencijah sektorja država v letih 2009 in 2010, povečanih predvsem zaradi ukrepov za blaženje posledic gospodarske krize, so se te v letih 2011 in 2012 močno znižale. Na posledice gospodarske krize se je država odzvala s posebnimi protikriznimi ukrepi, med katerimi so bile tudi subvencije. Delež subvencij v BDP se je zato po večletnem obdobju nespremenjene ravni (1,6 %) v letu 2009 povečal na 1,9 % BDP, kar je bila posledica povečanja subvencij (za 99,5 mio EUR) in znižanja BDP. Nekateri ukrepi so bili časovno omejeni in so se v letu 2010 iztekli, vendar so bili sprejeti novi, zato so se subvencije v tem letu povečale še za 22,1 mio EUR. Do njihovega večjega znižanja je zaradi izteka protikriznih ukrepov in tudi zaradi institucionalnih sprememb pri transportu³⁴⁸ prišlo v letu 2011. Subvencije so se znižale za 313,9 mio EUR, njihov delež v BDP pa na 1,1 %³⁴⁹. Še v letu 2010 so bile subvencije v Sloveniji precej višje kot v povprečju EU-27 (1,3 % BDP), njihovo povečanje v letih 2009 in 2010 v primerjavi s stabilnim povprečjem v obdobju 2005–2008 pa je bilo v EU manjše (0,2 o. t.) kot v Sloveniji (0,7 o. t. BDP). Po znižanju subvencij v Sloveniji v letu 2011, je bil njihov delež v BDP primerljiv deležu povprečja EU. Med državami pa ostajajo zelo velike razlike (Avstrija 3,4 %, Grčija 0,1 % BDP).

Razporeditev subvencij sektorja država po namenih kaže, da je večina usmerjenih v ekonomske dejavnosti, kjer sta najbolj subvencionirani področji transport ter splošne ekonomske zadeve in zaposlovanje. V letu 2012 je Slovenija okoli dve tretjini subvencij usmerila v ekonomske dejavnosti, v primerjavi s predhodnim letom pa so se zmanjšale za 43,5 mio EUR. Čeprav so se subvencije v transport z institucionalno spremembo pri železnicah močno zmanjšale, so še vedno največje med vsemi izkazanimi nameni. V letu 2012 so se v primerjavi s predhodnim letom še nekoliko povečale. Drug najpomembnejši namen so splošne ekonomske in trgovinske zadeve ter zadeve, povezane z zaposlovanjem. Zaradi blaženja posledic gospodarske krize so se razmeroma majhne subvencije v ta namen močno povečale, v letih 2009 in 2010 so se več kot potrojile zaradi sprejetih ukrepov, usmerjenih v ohranjanje delovnih mest. Subvencije v kmetijstvo, ki so v letih 2005–2008 predstavljale okoli 30 % vseh subvencij, usmerjenih v ekonomske dejavnosti, so se po letu 2008 močno znižale in v letu 2012 z 18,1 mio EUR predstavljale le še 8,3-odstotni delež.

Subvencije za druge neekonomske dejavnosti so se v obdobju 2008–2010 rahlo povečevale, v letih 2011–2012 pa znižale. Subvencije za druge neekonomske dejavnosti, ki so v obdobju 2007–2009 povprečno znašale 148 mio EUR letno, v letu 2010 pa 28 mio več, so se v letih 2011–2012 znižale na okoli 130 mio EUR letno. Do leta 2008 je bilo največ subvencij usmerjenih v varstvo okolja, ki so se v naslednjih letih znižale skoraj za polovico, naraščajo pa subvencije, ki podpirajo socialno zaščito (za brezposelnost) in izobraževanje.

Enotna evidenca prejemnikov subvencij na ravni države ni vzpostavljena, zato učinkovitosti subvencioniranja ne moremo meriti, podatki zaključnih računov gospodarskih družb pa kažejo, da so subvencije prejemnicam precej izboljšale poslovne rezultate. V letu 2012 so subvencije, povezane s poslovnimi učinki (392,2 mio EUR), njihovim prejemnicam povečale kosmate donose iz poslovanja za 1,6 % in dobičke iz poslovanja za 35,9 %; skupaj s subvencijami, ki niso povezane s poslovnimi učinki, pa so celotne dobičke povečale kar za 39,4 %. Prejemnice subvencij so bile pretežno družbe, ki so tudi bolj izvozno usmerjene od družb, ki subvencij niso prejele³⁵⁰. Število prejemnic subvencij je bilo podobno kot pretekla leta izjemno veliko³⁵¹, kar je posledica številnih in razdrobljenih programov subvencioniranja, pri čemer velike družbe poberejo večino razpoložljivih subvencij. Samo 72 velikih gospodarskih družb je prejelo 56,6 % vseh subvencij, povezanih s poslovnimi učinki. V strukturi vseh gospodarskih družb so najbolj subvencionirane družbe ustvarile 4,9 % čistih prihodkov od prodaje, 11,4 % prihodkov od prodaje na trgih EU in 4,7 % prihodkov od prodaje na trgih izven EU, dosegle 10,9 % neto celotnega dobička in zaposlovale 6,2 % vseh delavcev na podlagi delovnih ur. Najbolj subvencionirana družba je izvajala dejavnost na področju železniškega prometa, največ subvencij pa je bilo usmerjenih v promet in skladiščenje, predelovalne dejavnosti in strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti.

³⁴⁸ Pri reorganizaciji Slovenskih železnic so bile ustanovljene štiri enote. Dve enoti, SŽ potniški promet in SŽ infrastruktura, sta bili vključeni za celotno leto 2011 v sektor centralne države. Subvencije so se posledično zmanjšale, povečala pa so se sredstva za zaposlene in vmesna potrošnja.

³⁴⁹ Podatek SURS. Eurostat za Slovenijo izkazuje 1,3 % BDP.

³⁵⁰ Gospodarske družbe, ki so prejele subvencije, povezane s poslovnimi učinki, so dosegle 51,4 % čistih prihodkov na tujih trgih; gospodarske družbe, ki subvencij niso prejele, pa le 27,6 %.

³⁵¹ Okoli 7,4 % vseh gospodarskih družb, pri čemer je veliko družb prejelo zelo majhne zneske. Samo 10 % prejemnic je prejelo 86 % vrednosti vseh subvencij, povezanih s poslovnimi učinki.

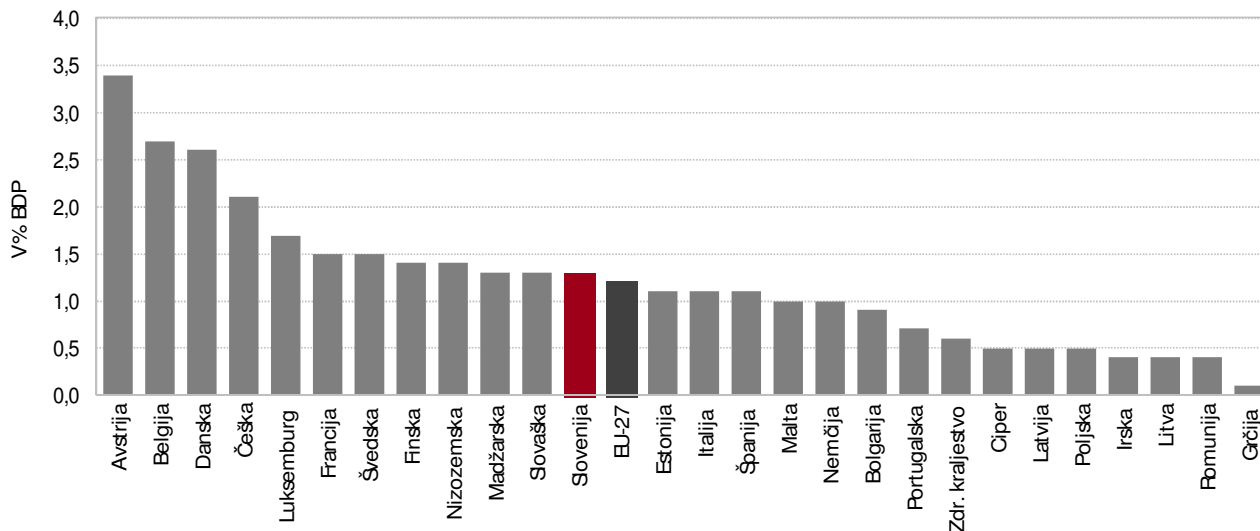
Tabela: Subvencije sektorja država po članicah EU-27 v obdobju 1995–2011, v % BDP

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU-27	np	np	1,1	1,1	1,1	1,1	1,3	1,3	1,2
Avstrija	2,8	3,1	3,4	3,4	3,3	3,5	3,5	3,5	3,4
Belgija	1,2	1,2	1,6	1,7	1,9	2,1	2,2	2,6	2,7
Bolgarija	np	1,0	0,8	0,7	0,8	1,1	1,2	1,2	0,9
Ciper	0,9	1,4	0,7	0,5	0,4	0,4	0,2	0,4	0,5
Češka	2,6	2,7	1,7	1,8	1,7	1,6	2,0	1,9	2,1
Danska	2,7	2,4	2,3	2,2	2,2	2,2	2,6	2,5	2,6
Estonija	0,8	1,1	0,7	0,9	0,9	1,0	1,0	1,1	1,1
Finska	2,7	1,5	1,3	1,4	1,3	1,3	1,4	1,5	1,4
Francija	1,6	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,7	1,7	1,5
Grčija	0,4	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1
Irska	1,0	0,7	0,5	0,4	0,5	0,5	0,6	0,6	0,4
Italija	1,4	1,2	0,9	0,9	1,0	1,0	1,1	1,2	1,1
Latvija	1,2	1,0	0,5	0,7	0,8	1,2	1,1	0,8	0,5
Litva	np	0,8	0,7	0,7	0,9	0,7	0,6	0,5	0,4
Luksemburg	1,6	1,5	1,6	1,5	1,6	1,6	1,8	1,7	1,7
Madžarska	2,2	1,7	1,4	1,4	1,4	1,1	1,0	1,1	1,3
Malta	1,7	1,4	2,0	2,1	2,0	2,1	1,1	1,0	1,0
Nemčija	2,1	1,7	1,1	1,1	1,0	1,0	1,2	1,1	1,0
Nizozemska	1,0	1,5	1,2	1,1	1,2	1,2	1,6	1,6	1,4
Poljska	np	np	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5
Portugalska	1,0	1,2	0,9	0,9	0,8	0,7	0,8	0,7	0,7
Romunija	3,4	1,8	1,5	1,8	1,3	0,8	0,7	0,6	0,4
Slovaška	4,7	2,5	1,3	1,3	1,2	1,7	1,6	1,4	1,3
Slovenija	2,2	1,9	1,6	1,6	1,6	1,6	2,1	2,3	1,3
Španija	1,0	1,1	1,0	1,0	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Švedska	3,6	1,6	1,4	1,5	1,4	1,4	1,5	1,5	1,5
Združeno kraljestvo	0,7	0,4	0,6	0,7	0,6	0,6	0,7	0,6	0,6

Vir: Eurostat Portal Page – Government Finance Statistics, zadnja objava 10. 12. 2013.

Opomba: np – ni podatkov.

Slika: Subvencije sektorja država, v letu 2011, v % od BDP

Vir: Eurostat Portal Page – Government Finance Statistics, zadnja objava 10. 12. 2013.

4. PRIORITETA:

Trg dela in socialna država

- 4.1 Stopnja delovne aktivnosti
- 4.2 Stopnja brezposelnosti
- 4.3 Stopnja dolgotrajne brezposelnosti
- 4.4 Začasne zaposlitve
- 4.5 Delne zaposlitve
- 4.6 Izdatki za socialno zaščito
- 4.7 Izdatki za pokojnine
- 4.8 Izdatki za zdravstvo
- 4.9 Izdatki za dolgotrajno oskrbo
- 4.10 Minimalna plača
- 4.11 Tveganje revščine
- 4.12 Materialna prikrajšanost
- 4.13 Zmožljivosti zdravstva
- 4.14 Zmožljivosti izobraževalnega sistema
- 4.15 Zadovoljstvo z življenjem

4.1 Stopnja delovne aktivnosti

Stopnja delovne aktivnosti se je v letu 2013 močnejše znižala in v prvi polovici leta padla pod evropsko povprečje. Stopnja delovne aktivnosti se je vse do leta 2008 postopoma zviševala in bila ves čas nekoliko višja od evropskega povprečja. Zaradi izrazitega padca gospodarske aktivnosti se je v letu 2009 znižala, vendar je bilo njeno znižanje manjše kot padec bruto domačega proizvoda, deloma zaradi običajnega zamika pri odzivanju trga dela na spremembe v gospodarski aktivnosti, deloma pa zaradi interveniranja države s pomočjo dveh zakonov³⁵², ki sta ublažila padec zaposlenosti in začasno omogočila ohranitev delovnih mest. Po izteku interventne zakonodaje se je v letu 2011 prilagajanje zaposlenosti nižji gospodarski aktivnosti nadaljevalo, ko se je stopnja znižala najizraziteje (za 1,8 o. t. na 64,4 %), medtem ko se je v povprečju EU že rahlo zvišala. Zniževanje se je nadaljevalo tudi v letu 2012, ko se je izenačila s povprečjem EU (64,1 %), v drugem četrtletju leta 2013 pa je padla na 63 % in bila nižja od evropskega povprečja (64,1 %). Slovenija se je tako nadalje oddaljila od zastavljenih ciljev visoke delovne aktivnosti v okviru SRS in Strategije Evropa 2020.

Gospodarska kriza je najbolj prizadela dejavnosti, kjer so zaposleni pretežno moški, zaradi česar se je stopnja delovne aktivnosti bolj znižala pri moških. Stopnja delovne aktivnosti moških se je do leta 2008 poviševala in takrat dosegla svojo najvišjo vrednost (72,2 %) ter bila izenačena z evropskim povprečjem. V obdobju gospodarske krize je aktivnost najbolj upadla v gradbeništvu in predelovalnih dejavnostih, kjer so zaposleni pretežno moški. Stopnja delovne aktivnosti moških se je zato znižala precej bolj kot stopnja delovne aktivnosti žensk, kljub temu pa ostaja višja kot pri ženskah. V drugem četrtletju leta 2013 je bila stopnja delovne aktivnosti moških 66,5-odstotna in še vedno nekoliko nižja od evropskega povprečja (69,4 %). Višja kot v povprečju EU pa je stopnja delovne aktivnosti žensk, ki se je v obdobju 2004–2008 hitro povečevala in leta 2008 dosegla 64,2 %. Od takrat se vztrajno znižuje. V drugem četrtletju 2013 je bila le še 59,2-odstotna, vendar še vedno nekoliko višja od evropskega povprečja (58,8 %).

Število delovno aktivnih se je že tretje leto zapored najbolj znižalo v gradbeništvu, prvič je bilo nižje tudi v dejavnostih javnih storitev. Leta 2013 je bilo po podatkih statističnega registra delovno aktivnega prebivalstva zmanjšanje števila delovno aktivnih izrazitejše (-2,3 %) kot leta 2012. Zmanjšanje je bilo najizrazitejše v prvem četrtletju, zlasti kot posledica uveljavitve pokojninske reforme s konca leta 2012 in povečanega prehoda iz delovne aktivnosti v upokojitev. Podobno kot v obdobju 2010–2012 se je tudi leta 2013 število delovno aktivnih najbolj zmanjšalo v gradbeništvu (za 9,3 %), manjše je bilo še v predelovalnih dejavnostih (za 2,9 %), trgovini (za 3,4 %), ter v finančnih in zavarovalniških dejavnostih (za 3,6 %), prvič pa tudi v javnih storitvah, zlasti v javni upravi (za 3,1 %). Njihovo število pa se je povečalo zlasti v kmetijstvu (za 3,4 %), nekoliko večje je bilo tudi v strokovnih, znanstvenih in tehničnih dejavnostih (za 1,5 %). Med delovno aktivnimi je bilo manjše predvsem število zaposlenih (za 2,6 %), še posebej med tistimi, ki so zaposleni pri fizičnih osebah (za 6,2 %), število samozaposlenih zunaj kmetijstva pa se je rahlo povečalo.

Stopnji delovne aktivnosti mladih in starejših še naprej kažeta močno starostno segmentacijo trga dela. Stopnja delovne aktivnosti mladih (15-24) se znižuje že peto leto zapored. V obdobju 2007–2010 je bila sicer nekoliko višja od evropskega povprečja, predvsem zaradi razširjenosti študentskega dela, leta 2011 pa se je nadalje znižala (za 2,6 o. t. na 31,5 %) in padla pod povprečje EU. Še izraziteje se je znižala v letu 2012 (za 4,2 o. t. na 27,3 %), ponovno zaradi zmanjšanja obsega študentskega dela, padec, čeprav manjši, pa je bil tudi v letu 2013 (za 0,7 o. t. na 26,6 %). V drugem četrtletju 2013 je bila stopnja delovne aktivnosti mladih tako za 12,6 o. t. nižja kot leta 2008, kar je mnogo večji padec kot v povprečju EU (5,2 o. t.) in je posledica večje razširjenosti začasnih in manj varnih zaposlitev med mladimi v Sloveniji v primerjavi z EU. Delež začasnih zaposlitev med mladimi je sicer največji v EU, kar kaže na segmentiranost trga dela. Hkrati se je v času krize zvišala stopnja delovne aktivnosti starejših, z 32,8 % v letu 2008 na 33,5 % v 2013, predvsem zaradi zvišanja stopnje delovne aktivnosti starejših žensk (posledica pokojninske zakonodaje in postopnega višanja upokojitvene starosti žensk). Kljub temu je bila stopnja delovne aktivnosti starejših v drugem četrtletju 2013 najnižja v EU.

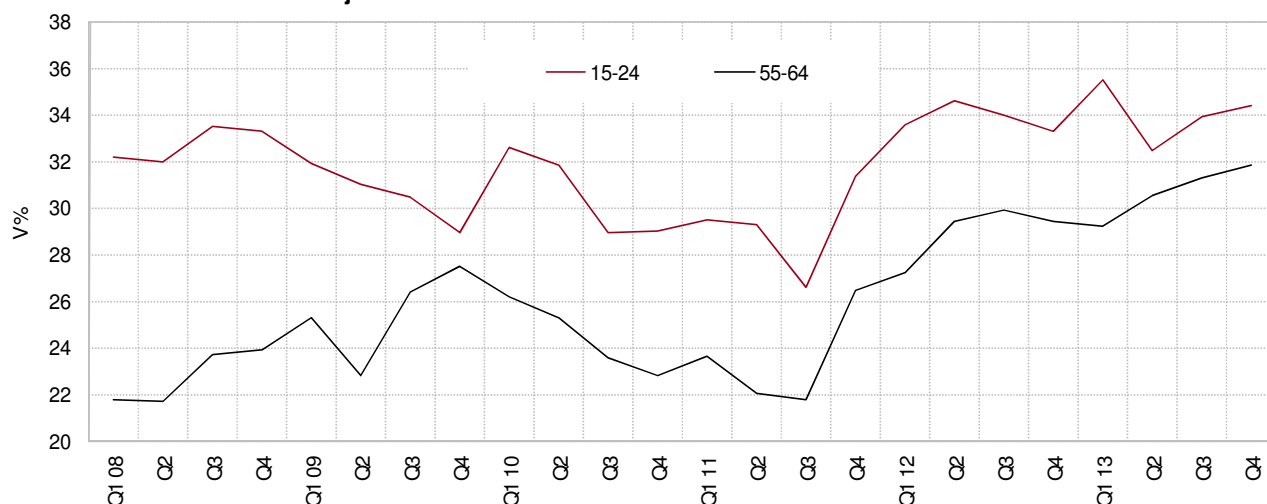
³⁵² Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa, Uradni list RS, št. 5/09, in Zakon o delnem povračilu nadomestila plače, Uradni list RS, št. 42/09.

Tabela: Stopnja delovne aktivnosti (prebivalstva v starosti 15-64 let) po anketi o delovni sili, v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 Q2
EU-28	np	np	63,4	64,3	65,3	65,7	64,5	64,0	64,1	64,1	64,1
Avstrija	68,4	67,9	68,6	70,2	71,4	72,1	71,6	71,7	72,1	72,5	72,5
Belgija	56,3	60,9	61,1	61,0	62,0	62,4	61,6	62,0	61,9	61,8	62,0
Bolgarija	np	51,5	55,8	58,6	61,7	64,0	62,6	59,7	58,4	58,8	59,5
Ciper	np	65,4	68,5	69,6	71,0	70,9	69,0	68,9	67,6	64,6	61,5
Češka	np	64,9	64,8	65,3	66,1	66,6	65,4	65,0	65,7	66,5	67,8
Danska	73,9	76,4	75,9	77,4	77,0	77,9	75,3	73,3	73,1	72,6	73,0
Estonija	np	60,3	64,4	68,1	69,4	69,8	63,5	61,0	65,1	67,1	69,0
Finska	59,7	68,1	68,4	69,3	70,3	71,1	68,7	68,1	69,0	69,4	70,3
Francija	59,6	61,7	63,7	63,6	64,3	64,8	64,0	63,9	63,9	63,9	64,2
Grčija	54,5	56,6	60,1	61,0	61,4	61,9	61,2	59,6	55,6	51,3	49,6
Hrvaška	np	np	55,0	55,6	57,1	57,8	56,6	54,0	52,4	50,7	49,8
Irska	54,1	64,5	67,6	68,7	69,2	67,6	61,9	59,6	58,9	58,8	60,2
Italija	50,8	53,4	57,6	58,4	58,7	58,7	57,5	56,9	56,9	56,8	55,7
Latvija	np	57,4	63,3	66,3	68,3	68,6	60,9	59,3	60,8	63,0	64,8
Litva	np	59,6	62,6	63,6	64,9	64,3	60,1	57,6	60,2	62,0	63,8
Luksemburg	58,5	62,7	63,6	63,6	64,2	63,4	65,2	65,2	64,6	65,8	65,4
Madžarska	np	55,9	56,9	57,3	57,3	56,7	55,4	55,4	55,8	57,2	58,3
Malta	np	54,5	53,9	53,6	54,6	55,3	55,0	56,1	57,6	59,0	60,5
Nemčija	64,7	65,3	65,5	67,2	69,0	70,1	70,3	71,1	72,5	72,8	73,3
Nizozemska	64,2	72,9	73,2	74,3	76,0	77,2	77,0	74,7	74,9	75,1	74,4
Poljska	np	55,1	52,8	54,5	57,0	59,2	59,3	58,9	59,3	59,7	59,8
Portugalska	62,5	68,2	67,5	67,9	67,8	68,2	66,3	65,6	64,2	61,8	60,8
Romunija	np	64,2	57,6	58,8	58,8	59,0	58,6	58,8	58,5	59,5	60,2
Slovaška	np	56,3	57,7	59,4	60,7	62,3	60,2	58,8	59,3	59,7	59,8
Slovenija	np	62,7	66,0	66,6	67,8	68,6	67,5	66,2	64,4	64,1	63,0
Španija	46,8	56,1	63,3	64,8	65,6	64,3	59,8	58,6	57,7	55,4	54,4
Švedska	70,7	71,1	72,5	73,1	74,2	74,3	72,2	72,1	73,6	73,8	74,6
Združeno kraljestvo	68,1	71,0	71,7	71,6	71,5	71,5	69,9	69,5	69,5	70,1	70,4

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social condition - Labour Market, 2014. Opomba: np - ni podatka.

Slika: Stopnja delovne aktivnosti mladih in starejših (prebivalstva v starostni skupini 15-24 let in 55-64 let) po anketi o delovni sili v Sloveniji

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social condition - Labour Market, 2014; preračuni UMAR.

4.2 Stopnja brezposelnosti

Stopnja anketne brezposelnosti³⁵³ se je v letu 2013 povišala bolj kot leto prej, od začetka krize pa se je več kot podvojila. Stopnja anketne brezposelnosti se povišuje od tretjega četrtnetja 2008, ko je bila na najnižji ravni (4,1 %), odkar se anketa izvaja. Do leta 2013 se je povišala že na 10,1 %. V povprečju EU je v tem obdobju brezposelnost naraščala počasneje, zato se je slovenska stopnja brezposelnosti z evropskim povprečjem, od katerega je bila leta 2008 nižja za 2,6 o. t., do drugega četrtnetja 2013 že skoraj izenačila (razlika 0,4 o. t.).

V letu 2013 se je močneje zvišala stopnja anketne brezposelnosti žensk in oseb z nizko izobrazbo. Tudi stopnja anketne brezposelnosti žensk je svojo najnižjo raven (4,4 %) dosegla v tretjem četrtnetju 2008 in se od takrat nenehno zvišuje. Ob začetku krize je bila nižja od stopnje brezposelnosti moških, po močnem zvišanju v letu 2012 pa jo je presegla. Po ponovnem močnem povečanju v letu 2013 je bila že 11,0-odstotna. Stopnja brezposelnosti moških se je močneje povišala v začetku krize in znova v letu 2013, v letih 2011 in 2012 pa je bilo njeno naraščanje počasnejše kot pri ženskah. V letu 2013 je bila 9,5 % (v drugem četrtnetju 2013 je bila še vedno nekoliko nižja od evropskega povprečja). Stopnja anketne brezposelnosti mladih, ki je bila prav tako najnižja v četrtem četrtnetju 2008 (7,9 %), se je od začetka krize poviševala bolj od evropskega povprečja in bila v drugem četrtnetju 2013 že 22,1-odstotna. Poleg zaostrenih gospodarskih pogojev je na njeno močno povečanje vplivala tudi razširjenost začasnih oblik zaposlitve med mladimi. Podjetja ob padcu povpraševanja pogosto odreagirajo z nepodaljševanjem pogodb za določen čas in zmanjšanjem obsega študentskega dela, kar je vplivalo tudi na manjše zaposlovanje mladih v obdobju od začetka krize. Glede na izobrazbo je gospodarska kriza najbolj prizadela osebe z nizko in srednjo izobrazbo. Stopnja anketne brezposelnosti oseb z nizko izobrazbo se je s 6,2 % leta 2008 do drugega četrtnetja 2013 povišala na 18,2 %, pri srednje izobraženih pa se je v enakem obdobju povišala s 4,4 % na 11,1 %. Stopnja anketne brezposelnosti oseb z visoko izobrazbo je bila v drugem četrtnetju 2013 glede na leto 2008 višja za 2,8 o. t.

Po stagnaciji števila registriranih brezposelnih v povprečju leta 2012 se je njihovo število v letu 2013 močneje povečalo. Število registriranih brezposelnih se je izrazito povečalo že v začetku leta 2013, na kar sta vplivala sprejeta pokojninska reforma s konca leta 2012 in velik priliv zaradi izteka pogodb za določen čas. Sredi leta 2013 se je začelo sezonsko zmanjševati, v decembru pa se je znova močneje povečalo zaradi večjega števila oseb, ki so izgubile zaposlitev za določen čas in manjšega števila oseb, ki so dobile zaposlitev. Konec decembra je bilo registriranih 124.015 oseb oz. 5,0 % več kot decembra 2012. V povprečju leta 2013 je bilo registriranih brezposelnih 119.827 oseb oz. 8,8 % več kot leto prej. Skupno število prijavljenih v evidenco brezposelnih je bilo nekoliko višje kot leta 2012, kar je posledica večjega števila prijav iskalcev prve zaposlitve, zaradi izgube zaposlitve pa jih je bilo prijavljenih manj kot leto prej (zlasti zaradi manj prijavljenih iz poslovnih razlogov ter zaradi stečaja podjetij). Tudi skupno število objavljenih iz evidence je bilo v letu 2013 nekoliko večje kot leto prej, kar je predvsem posledica večjega števila oseb, ki so dobile zaposlitev, zlasti zaradi aktivnejše vloge države pri izvajanju programov aktivne politike zaposlovanja (javna dela, subvencioniranje samozaposlitev³⁵⁴). Manj je bilo oseb, ki so iz brezposelnosti prešle v neaktivnost, in črtanih zaradi kršitev obveznosti. Stopnja registrirane brezposelnosti se je močneje povišala ob koncu lanskega leta, v povprečju leta pa je bila 13,1-odstotna, kar je 1,1 o. t. več kot leto prej. Od septembra 2008, ko je dosegla najnižjo raven po letu 1990 (6,3 %), se je do decembra 2013 več kot podvojila (13,5 %).

³⁵³ Za Slovenijo je letno povprečje izračunano iz četrtnetnih podatkov.

³⁵⁴ Število subvencioniranih zaposlitev je bilo večje za 3.518 oseb (30,8 %), medtem ko je bilo število rednih zaposlitev večje za 3.216 oseb (6,9 %).

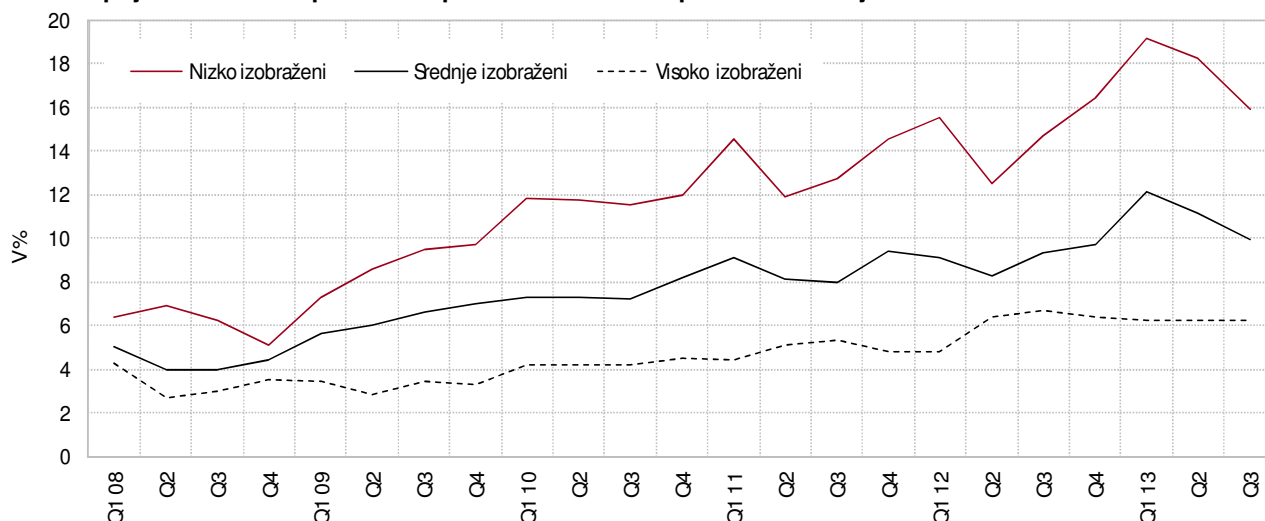
Tabela: Stopnja anketne brezposelnosti, v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 Q2
EU-28	np	np	8,9	8,2	7,2	7,0	8,9	9,6	9,6	10,5	10,8
Avstrija	4,4	4,7	5,2	4,8	4,4	3,8	4,8	4,4	4,2	4,3	4,5
Belgija	9,3	6,6	8,5	8,3	7,5	7,0	7,9	8,3	7,2	7,6	8,1
Bolgarija	np	16,2	10,1	9,0	6,9	5,6	6,8	10,2	11,3	12,3	13,0
Ciper	np	5,0	5,3	4,6	3,9	3,7	5,4	6,3	7,9	11,9	15,5
Češka	np	8,8	7,9	7,2	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	7,0	6,8
Danska	7,0	4,5	4,8	3,9	3,8	3,4	6,0	7,5	7,6	7,5	6,7
Estonija	np	13,1	7,9	5,9	4,7	5,5	13,8	16,9	12,5	10,2	8,1
Finska	17,0	11,1	8,4	7,7	6,9	6,4	8,2	8,4	7,8	7,7	9,1
Francija	11,8	10,2	8,9	8,8	8,0	7,4	9,1	9,3	9,2	9,9	9,7
Grčija	9,1	11,3	9,9	8,9	8,3	7,7	9,5	12,6	17,7	24,3	27,1
Hrvaška	np	np	12,7	11,2	9,6	8,4	9,1	11,8	13,5	15,9	16,6
Irska	12,0	4,3	4,4	4,4	4,6	6,0	12,0	13,9	14,7	14,7	13,9
Italija	11,7	10,9	7,7	6,8	6,1	6,8	7,8	8,4	8,4	10,7	12,1
Latvija	np	14,2	8,9	6,8	6,0	7,5	17,1	18,7	16,2	15,0	11,4
Litva	np	16,0	8,3	5,6	4,3	5,8	13,7	17,8	15,4	13,4	11,7
Luksemburg	2,9	2,3	4,5	4,7	4,1	5,1	5,1	4,4	4,9	5,1	6,2
Madžarska	np	6,6	7,2	7,5	7,4	7,8	10,0	11,2	10,9	10,9	10,3
Malta	np	6,3	7,3	6,9	6,5	6,0	6,9	6,9	6,5	6,4	6,7
Nemčija	8,2	7,9	11,2	10,3	8,7	7,5	7,8	7,1	5,9	5,5	5,3
Nizozemska	7,2	2,7	4,7	3,9	3,2	2,8	3,4	4,5	4,4	5,3	6,6
Poljska	np	16,4	17,8	13,9	9,6	7,1	8,2	9,7	9,7	10,1	10,5
Portugalska	7,1	3,9	7,7	7,8	8,1	7,7	9,6	11,0	12,9	15,9	16,7
Romunija	np	7,1	7,2	7,3	6,4	5,8	6,9	7,3	7,4	7,0	7,5
Slovaška	np	19,1	16,3	13,4	11,1	9,5	12,0	14,4	13,6	14,0	14,0
Slovenija	np	6,9	6,5	6,0	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2	8,9	10,4
Španija	22,7	13,8	9,2	8,5	8,3	11,3	18,0	20,1	21,7	25,0	26,3
Švedska	8,9	5,5	7,8	7,1	6,2	6,2	8,4	8,6	7,8	8,0	8,8
Združeno kraljestvo	8,7	5,6	4,8	5,4	5,3	5,6	7,6	7,8	8,0	7,9	7,6

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social condition - Labour Market, 2014.

Opomba: np - ni podatka.

Slika: Stopnja anketne brezposelnosti po izobrazbenih skupinah v Sloveniji

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social condition - Labour Market, 2014.

4.3 Stopnja dolgotrajne brezposelnosti

Stopnja dolgotrajne brezposelnosti³⁵⁵ je v letu 2013 znova močno porasla. V obdobju 2000–2009 se je vztrajno zniževala, od začetka krize pa narašča. Do leta 2009 je bila nižja od evropskega povprečja, od začetka krize pa je naraščala hitreje in se že v prvem četrtletju 2013 z njim izenačila. Do drugega četrtletja 2013 se je povišala že na 5,1 %. Tudi stopnja zelo dolgotrajne brezposelnosti se je v Sloveniji v času krize poviševala hitreje od evropskega povprečja. Od leta 2009, ko je bila najnižja in pod evropskim povprečjem, se je do drugega četrtletja 2013 skoraj potrojila (znašala je 2,8 %) in izenačila s povprečjem EU. Poviševanje dolgotrajne brezposelnosti kaže na naraščanje neskladja med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili. Dlje časa trajajoča dolgotrajna brezposelnost lahko privede do zmanjšanja atraktivnosti brezposelnih za zaposlitev v očeh delodajalcev, kopneti začne njihov človeški kapital, poveča pa se tudi tveganje za umik s trga dela v neaktivnost. Za visoko raven dolgotrajne brezposelnosti je značilno tudi, da ob potencialnem okrevanju pada počasneje kot celotna brezposelnost.

Kljub večjemu povišanju stopnje dolgotrajne brezposelnosti moških v času krize ta ostaja nižja od stopnje dolgotrajne brezposelnosti žensk. Stopnja dolgotrajne brezposelnosti je bila pred krizo nižja med moškimi kot med ženskami, vendar se je na začetku krize med moškimi povišala bolj, kar je posledica povečanega priliva v brezposelnost predvsem iz predelovalnih dejavnosti in gradbeništva, ki ju je kriza še posebej prizadela in v katerih so zaposleni pretežno moški. Kljub temu je bila tudi v drugem četrtletju 2013 stopnja dolgotrajne brezposelnosti med moškimi še vedno nižja kot pri ženskah, znašala je 4,9 % in še vedno nekoliko nižja od evropskega povprečja. Med ženskami je bila stopnja dolgotrajne brezposelnosti v drugem četrtletju 2013 že 5,4-odstotna, in je hkrati tudi presegala evropsko povprečje.

Leta 2013 je bila v Sloveniji vsaka druga brezposelna oseba brezposelna vsaj eno leto. Delež dolgotrajno brezposelnih v skupni brezposelnosti je v drugem četrtletju 2013 znašal 49,5 % in je bil nekoliko višji kot v enakem obdobju 2012 (za 1,5 o. t.). Leta 2008 je bil 42,2-odstoten (EU: 37,2 %). Po izrazitem povečanju v letu 2010 (za 13,2 o. t.) pa je nad evropskim povprečjem. Delež pri moških in ženskah je bil približno enak. Se je pa v krizi povečal bolj med moškimi, kar je posledica močnejšega povečanja števila dolgotrajno brezposelnih moških v času krize. Delež dolgotrajno brezposelnih moških se je od leta 2009, ko je dosegel najnižjo raven (28,3 %), do drugega četrtletja 2013 povečal na 49,1 %, medtem ko se je delež žensk v enakem obdobju povečal z 32,1 % na 49,9 %, oba pa sta bila višja kot v EU.

³⁵⁵ Stopnja dolgotrajne brezposelnosti predstavlja razmerje med številom dolgotrajno brezposelnih (osebe, ki so brezposelne eno leto in več) in aktivnim prebivalstvom (osebe, ki so delovno aktivne ali brezposelne). Stopnja zelo dolgotrajne brezposelnosti pa je tista, ki traja več kot dve leti.

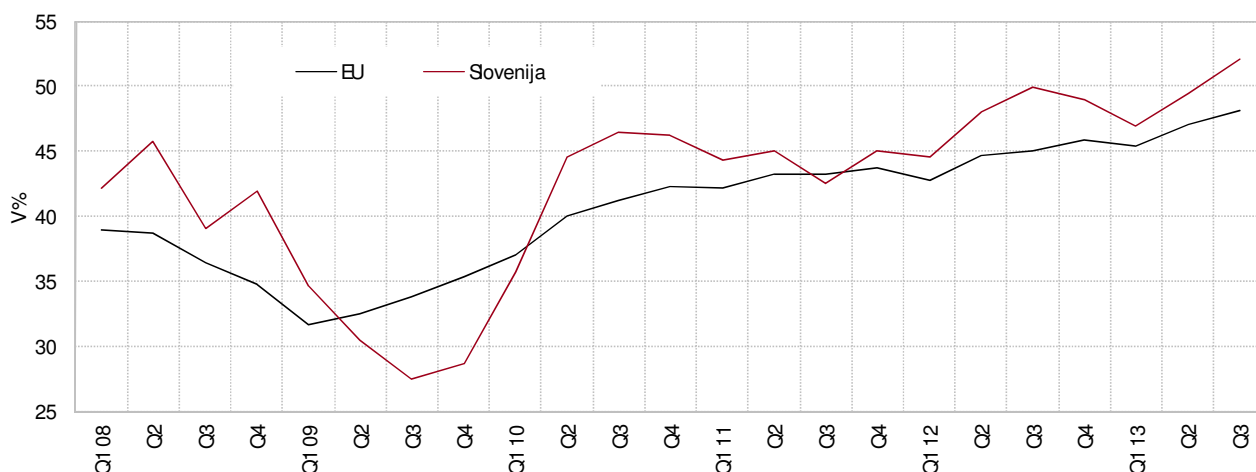
Tabela: Stopnja anketne dolgotrajne brezposelnosti, v %

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 Q2
EU-28	Np	4,2	3,8	3,1	2,6	3,0	3,9	4,2	4,7	5,1
Avstrija	1,0	1,3	1,3	1,2	0,9	1,0	1,1	1,1	1,1	1,1
Belgija	3,7	4,4	4,2	3,8	3,3	3,5	4,1	3,5	3,4	3,7
Bolgarija	9,4	6,1	5,0	4,1	2,9	3,0	4,8	6,3	6,8	7,2
Ciper	1,2	1,3	0,9	0,7	0,5	0,6	1,3	1,6	3,6	5,6
Češka	4,3	4,2	3,9	2,8	2,2	2,0	3,0	2,7	3,0	3,0
Danska	0,9	1,1	0,8	0,6	0,5	0,6	1,5	1,8	2,1	1,9
Estonija	6,2	4,2	2,8	2,3	1,7	3,8	7,7	7,1	5,5	3,9
Finska	2,8	2,2	1,9	1,6	1,2	1,4	2,0	1,7	1,6	1,6
Francija	3,5	3,8	3,9	3,4	2,9	3,4	3,9	4,0	4,1	4,2
Grčija	6,2	5,1	4,8	4,1	3,6	3,9	5,7	8,8	14,4	17,8
Hrvaška	Np	7,5	6,8	5,9	5,3	5,1	6,7	8,6	10,3	10,8
Irska	1,6	1,5	1,4	1,4	1,7	3,5	6,8	8,7	9,1	8,2
Italija	6,2	3,9	3,4	2,9	3,1	3,5	4,1	4,4	5,7	6,8
Latvija	7,9	4,4	2,7	1,7	2,1	4,9	8,9	8,8	7,8	5,6
Litva	8,0	4,2	2,3	1,2	1,1	3,2	7,5	8,0	6,6	5,0
Luksemburg	0,5	1,2	1,4	1,2	1,6	1,2	1,3	1,4	1,6	1,4
Madžarska	3,0	3,2	3,4	3,4	3,6	4,2	5,5	5,2	4,9	4,8
Malta	4,5	3,5	2,9	2,7	2,5	3,0	3,2	3,0	3,0	2,8
Nemčija	4,1	6,0	5,8	4,9	4,0	3,5	3,4	2,8	2,5	2,4
Nizozemska	0,8	2,1	1,9	1,4	1,1	0,9	1,2	1,5	1,8	2,4
Poljska	7,4	10,3	7,8	4,9	2,4	2,5	3,0	3,6	4,1	4,4
Portugalska	1,9	4,1	4,3	4,2	4,0	4,7	6,3	6,2	7,7	9,4
Romunija	3,5	4,0	4,2	3,2	2,4	2,2	2,5	3,1	3,2	3,2
Slovaška	10,3	11,8	10,3	8,3	6,7	6,5	9,3	9,3	9,4	9,9
Slovenija	4,1	3,1	2,9	2,2	1,9	1,8	3,2	3,6	4,3	5,1
Španija	4,9	2,2	1,8	1,7	2,0	4,3	7,3	9,0	11,1	13,0
Švedska	1,4	1,0	1,0	0,9	0,8	1,1	1,6	1,5	1,5	1,5
Združeno kraljestvo	1,4	1,0	1,2	1,3	1,4	1,9	2,5	2,7	2,7	2,8

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social condition - Labour Market, 2014.

Opomba: np - ni podatka.

Slika: Delež dolgotrajno brezposelnih v skupnem številu brezposelnih po anketi o delovni sili, Slovenija in EU28

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social condition - Labour Market, 2014.

4.4 Začasne zaposlitve

Delež začasnih zaposlitev med vsemi zaposlitvami se je v Sloveniji po daljšem obdobju naraščanja v zadnjih dveh letih zmanjšal. Na pogostost uporabe začasnih zaposlitev običajno vplivajo togost predpisov o odpuščanju (varovanje redne zaposlitve), negotovost glede bodočega povpraševanja in možnosti za uporabo začasnih zaposlitev. Tudi v Sloveniji so se v obdobju skromne gospodarske rasti delodajalci odločali za oblike začasnega zaposlovanja, ki ga lahko relativno hitro in brez stroškov odpuščanja zmanjšajo, v obdobju zmanjševanja povpraševanja pa so delodajalci za prilagajanje števila zaposlenih pogosto uporabljali nepodaljševanje pogodb o zaposlitvi za določen čas. Zato se je po povečevanju v letih skromne gospodarske rasti (2010 in 2011) delež začasno zaposlenih v zadnjih dveh letih zmanjšal. Na zmanjšanje razširjenosti začasnih zaposlitev pa je v zadnjih dveh letih vplivalo tudi zmanjševanje obsega študentskega dela³⁵⁶. V drugem četrtletju 2013 je delež začasnih zaposlitev znašal 15,4 %, kar je za 1,3 o. t. manj kot leto prej. V drugem četrtletju 2013 je začel veljati novi Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1), ki je nekoliko zmanjšal varovanje zaposlitve za nedoločen čas, kar bi lahko v bodoče vplivalo na nadaljnje zmanjšanje razširjenosti začasnih zaposlitev³⁵⁷.

Razširjenost začasnih zaposlitev v Sloveniji je bila v zadnjih desetih letih nad povprečjem EU. V povprečju EU je v drugem četrtletju 2013 delež začasnih zaposlitev znašal 13,8 % in se v zadnjem letu ni spremenil. Delež v Sloveniji presega evropsko povprečje že več kot deset let, na kar je vplivalo relativno močno varovanje zaposlitve za nedoločen čas in obstoj študentskega dela. Preseganje se je v obdobju izvajanja SRS najprej povečalo, v zadnjih treh letih pa zmanjšalo.

Začasne zaposlitve so bolj razširjene med ženskami, so se pa v zadnjem letu pri njih bolj zmanjšale. Podobno kot v drugih državah je tudi v Sloveniji delež začasnih zaposlitev med ženskami večji kot med moškimi, vendar je pri nas razlika večja kot v povprečju EU. V drugem četrtletju 2013 je delež začasnih zaposlitev med moškimi (15-64 let) znašal 14,8 % (0,9 o. t. manj kot leto prej), med ženskami v tej starostni skupini pa 16,1 % (1,7 o. t. manj). V zadnjem letu se je število začasno zaposlenih žensk zmanjšalo za 12,7 %, število začasno zaposlenih moških pa za 8,5 %. Na večje zmanjševanje začasnih zaposlitev med ženskami je poleg manjšega obsega študentskega dela vplivalo tudi zmanjševanje zaposlenosti v dejavnostih, ki zaposlujejo pretežno ženske (npr. javne storitve in trgovina).

Začasne zaposlitve so najbolj pogoste med mladimi, na kar vpliva študentsko delo, ki še vedno ostaja pomemben vzrok segmentacije trga dela. V obdobju krize se je delež začasnih zaposlitev med mladimi (v starostni skupini 15-24) povečal³⁵⁸, saj je to mladim predstavljalo vse pomembnejši vir dohodka, zaradi proceduralne in cenovne privlačnosti pa se je v krizi za to obliko povečal tudi interes delodajalcev³⁵⁹. V drugem četrtletju 2013 pa se je njihov delež znižal na 68,4 %, kar je za 1,5 o. t. manj kot leto prej. Kljub zmanjšanju ima Slovenija največji delež mladih v začasnih zaposlitvah, na kar pomembno vpliva prisotnost študentskega dela. V zadnjem letu je prišlo do zmanjšanja števila mladih v delovnem razmerju za 20 %, kar kaže na povečanje problema zaposlovanja mladih. Pri tem se je število mladih s pogodbo za določen čas zmanjšalo za skoraj tretjino, kar je ob zmanjšanju obsega študentskega dela glavni razlog za zmanjšanje deleža začasnih zaposlitev med mladimi.

V obdobju gospodarske krize se je povečala razširjenost začasnih zaposlitev med terciarno izobraženimi, med srednje in nizko izobraženimi pa se je zmanjšala. V zadnjem letu se je število delovno aktivnih s terciarno izobrazbo povečalo za 4,9 %, pri čemer se je število začasno zaposlenih s takšno izobrazbo povečalo za 8,7 %. V zadnjem letu se je močno zmanjšal delež začasno zaposlenih med nizko³⁶⁰ in srednje izobraženimi. Delež začasno zaposlenih s terciarno izobrazbo je v drugem četrtletju znašal 14,5 %, kar je za 2,5 o. t. več kot v drugem četrtletju 2008. Slednje lahko v razmerah splošne negotovosti in skromnega povpraševanja po delovni sili kaže na povečanje nesorazmerij med ponudbo in povpraševanjem po terciarno izobraženih (glej poglavje 2.1)

Tabela: Delež začasnih zaposlitev v skupni zaposlenosti v starostni skupini 15-64 let v %¹

³⁵⁶ V drugem četrtletju 2012 je bili obseg na medletni ravni nižji za 14,2 %; v drugem četrtletju 2013 pa za 4,2 %.

³⁵⁷ Delež zaposlenih za določen čas v skupnem številu zaposlenih v delovnem razmerju je bil v drugem četrtletju nižji kot pred enim letom.

³⁵⁸ V drugem četrtletju 2013 je bil za 1,7 o. t. višji kot v drugem četrtletju 2008.

³⁵⁹ Delež študentskega dela v skupni delovni aktivnosti starostne skupine 15-24 let je v drugem četrtletju 2013 znašal 40,9 %, kar je za 5,6 o. t. več kot v drugem četrtletju 2008.

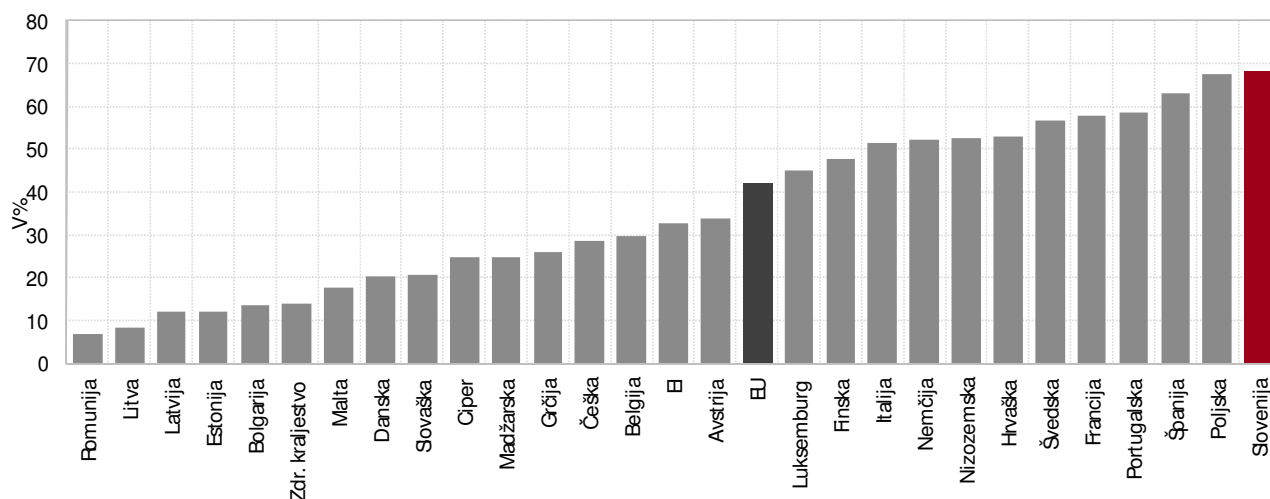
³⁶⁰ Delež začasno zaposlenih med nizko izobraženimi je v drugem četrtletju 2013 znašal 13,7 % (za 6 o. t. manj kot leto prej), med srednje izobraženimi pa 16,2 % (1,5 o. t. manj kot leto prej).

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	12,2	13,9	14,5	14,6	14,2	13,5	14,0	14,2	13,8	13,8
Avstrija	8,6	8,8	8,7	8,8	8,7	8,6	8,9	9,0	9,0	9,1
Belgija	9,0	9,1	8,8	8,8	7,7	8,2	7,5	8,8	8,1	8,2
Bolgarija	np	6,3	6,2	5,7	5,1	5,2	4,8	4,1	4,8	6,1
Ciper	10,7	13,9	13,9	12,9	14,4	14,5	15,0	14,5	15,3	16,7
Češka	7,2	8,0	8,1	7,9	7,4	7,4	8,2	8,0	8,3	9,2
Danska	10,2	9,9	9,6	9,5	8,8	9,0	8,5	9,2	8,6	8,6
Estonija	2,3	3,3	3,3	2,3	1,8	2,3	4,2	4,7	3,1	3,6
Finska	17,7	18,1	18,0	17,3	16,9	15,9	16,8	16,7	17,3	16,8
Francija	np	14,0	15,1	15,1	15,0	14,3	15,2	15,3	15,3	16,4
Grčija	13,8	12,1	10,9	11,2	11,6	12,2	12,8	11,9	9,9	9,9
Hrvaška	np	12,8	11,6	13,0	12,9	12,3	12,7	13,4	13,4	14,7
Irska	5,3	2,5	7,5	9,2	8,0	8,4	9,5	10,4	10,3	10,0
Italija	10,1	12,4	13,0	13,4	13,9	12,8	12,9	13,7	14,2	13,5
Latvija	6,7	8,4	7,1	5,3	2,8	3,7	6,7	7,6	4,7	5,1
Litva	3,8	5,1	4,7	3,7	2,7	2,7	2,6	3,5	2,9	3,2
Luksemburg	3,4	5,3	6,1	6,9	7,7	7,4	6,6	6,4	7,5	8,6
Madžarska	6,8	7,2	6,7	7,5	7,8	8,2	9,7	9,2	9,6	11,2
Malta	3,9	4,0	3,8	5,5	4,0	4,9	4,9	5,2	6,6	7,5
Nemčija	12,8	13,9	14,2	14,3	14,7	14,3	14,6	14,7	13,8	13,4
Nizozemska	13,8	15,1	16,1	17,9	18,0	17,9	18,5	18,0	19,1	20,1
Poljska	5,6	25,4	27,1	28,1	26,9	26,5	27,0	26,9	27,3	26,9
Portugalska	19,8	19,5	20,2	22,2	23,3	21,7	23,0	22,8	21,0	21,8
Romunija	2,9	2,6	1,9	1,6	1,3	0,9	1,1	1,9	1,9	1,5
Slovaška	4,0	4,9	5,0	5,3	4,0	4,1	5,7	6,7	6,9	7,0
Slovenija	12,8	16,8	17,9	18,5	16,9	16,4	17,7	17,5	16,7	15,4
Španija	32,4	33,3	34,4	31,9	29,4	25,3	24,9	25,6	23,7	23,1
Švedska	14,3	16,0	17,3	17,7	16,4	15,5	16,4	16,8	16,5	16,6
Združeno kraljestvo	6,6	5,4	5,5	5,7	5,2	5,4	6,1	6,1	6,1	5,9

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour market – Employment, 2014.

Opomba ¹ Podatki so za drugo četrtletje leta. np – ni podatka.

Slika: Delež začasnih zaposlitev med mladimi, drugo četrtletje 2013

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Labour market – Employment, 2014.

4.5 Delne zaposlitve

Delež delnih zaposlitev v skupni zaposlenosti se je po povečevanju v obdobju 2008–2010 v zadnjih dveh letih zmanjšal. Na povečanje razširjenosti delnih zaposlitev v obdobju 2008–2010 je vplival predvsem Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa, ki je podpiral skrajševanje delovnega časa. Delež delnih zaposlitev³⁶¹ v skupnem številu zaposlenih v starostni skupini 15-64 let je v drugem četrtletju 2012 znašal 9,3 %, kar je 0,8 o. t. več kot pred enim letom. V zadnjem letu se je najbolj povečal delež delnih zaposlitev med mladimi (15-24 let), ki je v drugem četrtletju 2013 znašal 46,1 % (9,2 o. t. več kot leto prej), na kar je vplivalo precejšnje povečanje delno zaposlenih preko študentskega servisa.

V obdobju krize se je razširjenost delnih zaposlitev povečala med visoko in srednje izobraženimi. Število delno zaposlenih s terciarno izobrazbo (visoko izobraženih) je bilo v drugem četrtletju 2013 za 88 % večje kot v drugem četrtletju 2008. Njihov delež pa je v drugem četrtletju 2013 znašal 6,5 %, kar je za 2,3 o. t. več kot v enakem obdobju 2008. Od začetka krize se je povečalo tudi število delno zaposlenih s srednjo izobrazbo. Delež srednje izobraženih z delno zaposlitvijo je v drugem četrtletju 2013 znašal 9,8 %, kar je za 1,8 o. t. več kot v drugem četrtletju 2008. Na povečanje delnih zaposlitev med srednje in visoko izobraženimi je v zadnjem letu vplival povečan obseg študentskega dela, ki se pretežno opravlja s krajšim delovnim časom³⁶².

Delež delno zaposlenih v Sloveniji zaostaja za povprečjem EU, vendar to ne velja za razširjenost delnih zaposlitev med mladimi. Skupen delež delnih zaposlitev med vsemi zaposlitvami (starostna skupina 15-64 let) v Sloveniji (9,3 %) je v drugem četrtletju 2013 bistveno zaostajal za povprečnim deležem v EU (19,7 %). Ne glede na to pa so predvsem mladi (15-24 let) v Sloveniji (46,1 %) veliko bolj izpostavljeni delnim zaposlitvam kot v povprečju EU (32,5 %). Tudi to lahko pripišemo predvsem delu preko študentskih servisov, ki ga večinoma opravijo mladi v starostni skupini 15-24 let, in sicer pretežno s krajšim delovnim časom.

Nižji delež delnih zaposlitev v Sloveniji kot v EU je predvsem posledica manjšega deleža tako zaposlenih žensk. Delež delnih zaposlitev med ženskami je v drugem četrtletju 2013 znašal 12,3 % (EU: 32,3 %), med moškimi pa 6,7 %. (EU: 8,8 %). Delež delno zaposlenih žensk se je v Sloveniji v zadnjem letu povečal za 1 o. t., moških pa za 0,6 o. t. V obdobju 2008–2013 se je razširjenost delnih zaposlitev bolj povečala med ženskami³⁶³.

Delež neprostovoljno delno zaposlenih v Sloveniji je najnižji v EU. Čeprav se je delež neprostovoljno delno zaposlenih v Sloveniji v obdobju 2008–2012 nekoliko povečal, je bil z 8,6 % v letu 2012 nižji kot v EU (27,6 %). V povprečju EU predstavljata glavni razlog za zaposlitev s krajšim delovnim časom dejstvo, da posameznik ne najde zaposlitve s polnim delovnim časom (27,6 %)³⁶⁴ in varstvo otrok in pomoči potrebnih odraslih (22,7 %)³⁶⁵. V Sloveniji pa kot razlog za zaposlitev s krajšim delovnim časom okoli 20 % oseb navaja lastno bolezen ali invalidnost (EU: 4,1 %), 26 % delno zaposlenih pa kot razlog navaja izobraževanje in usposabljanje (EU: 10,2 %): slednje je povezano s študentskim delom v Sloveniji. Po naši oceni je okoli polovica delnih zaposlitev posledica sistemskih možnosti za delo s krajšim delovnim časom, ki jih v celoti ali delno financira država³⁶⁶. Zaposlitve s krajšim delovnim časom, ki so značilne za države z visokimi deleži takšnih zaposlitev (t. i. prostovoljne delne zaposlitve, do katerih pride zaradi interesa delodajalca ali delavca), so pri nas manj razvite, in sicer po eni strani zaradi nesorazmerno visokih stroškov dela iz delovnega razmerja, ki zmanjšujejo interes delodajalcev, po drugi strani pa tudi zaradi relativno nizkih dohodkov posameznika, ki jih prinaša tovrstna oblika dela. Hkrati pa na nizek delež delnih zaposlitev verjetno vpliva tudi skromna razvitost storitvenih sektorjev, ki v drugih državah zaposlujejo velik delež delno zaposlenih.

³⁶¹ Z izrazom delne zaposlitve označujemo zaposlitve z delovnim časom, ki je krajši od polnega. Po anketi o delovni sili so tako opredeljene osebe, ki običajno delajo manj kot 36 ur tedensko.

³⁶² V drugem četrtletju 2013 je obseg študentskega dela sicer za 4,1 % manjši kot leto prej, vendar je pri tem obseg študentskega dela s skrajšanim delovnim časom večji za 13,3 %.

³⁶³ Delež delno zaposlenih žensk se je povečal za 2 o. t., moških pa za 0,4 o. t.

³⁶⁴ V Sloveniji 8,6 % delno zaposlenih navaja ta razlog.

³⁶⁵ V Sloveniji znaša ta delež 7,8 %.

³⁶⁶ Gre za možnosti za delo s krajšim delovnim časom, ki jih dajejo Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih in Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju.

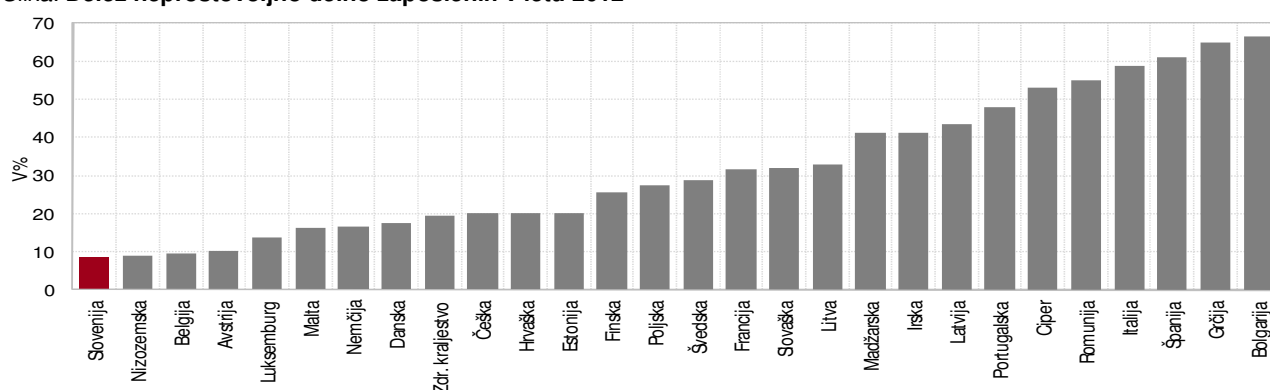
Tabela: Delež delnih zaposlitev v skupnih zaposlitvah v starostni skupini 15-64 let v %¹

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	17,4	17,6	17,7	17,7	18,2	18,7	18,9	19,3	19,7
Avstrija	20,4	21,5	22,0	22,7	24,1	24,5	24,4	24,8	25,6
Belgija	21,7	22,9	22,5	22,4	23,0	24,1	25,1	24,5	23,6
Bolgarija	2,3	1,9	1,7	1,9	2,3	2,2	2,3	2,5	2,6
Ciper	7,5	6,7	6,1	6,6	7,5	8,1	8,9	9,4	11,5
Češka	4,3	4,4	4,4	4,3	4,8	5,2	4,7	4,9	5,9
Danska	21,5	22,9	23,2	23,7	25,3	26,2	25,6	25,5	25,4
Estonija	6,8	7,1	7,0	5,6	10,7	10,4	9,5	9,7	8,7
Finska	13,2	13,0	13,0	12,3	12,7	13,6	13,6	13,9	13,5
Francija	17,2	17,2	17,3	16,9	17,2	17,7	17,8	17,9	17,6
Grčija	4,6	5,6	5,5	5,2	5,8	6,1	6,2	7,2	8,0
Hrvaška	7,7	6,6	5,9	6,9	7,6	7,6	7,3	6,4	7,0
Irska	np	16,9	17,6	18,0	20,7	21,8	22,9	23,4	23,5
Italija	12,6	13,2	13,3	14,4	14,2	14,8	15,3	17,0	17,8
Latvija	8,9	6,0	6,4	5,7	7,6	8,9	8,1	9,3	7,8
Litva	6,3	8,6	7,9	6,3	8,2	7,7	7,9	8,5	8,1
Luksemburg	17,4	17,1	17,5	16,3	17,0	17,8	18,1	18,7	18,7
Madžarska	4,1	3,9	3,8	4,1	5,2	5,3	6,5	6,5	6,5
Malta	8,8	9,6	10,7	11,4	11,0	11,2	11,9	12,6	14,1
Nemčija	23,6	25,4	25,6	25,4	25,5	25,7	25,9	25,8	26,4
Nizozemska	45,8	45,8	46,3	46,7	47,6	48,5	48,5	49,1	50,1
Poljska	9,7	9,0	8,5	7,6	7,8	7,8	7,3	7,2	7,0
Portugalska	8,4	8,1	8,9	8,8	8,6	8,5	9,7	11,1	11,3
Romunija	9,6	8,6	8,6	8,8	8,6	10,5	9,4	9,5	9,0
Slovaška	2,3	2,7	2,6	2,1	3,8	4,0	4,1	4,0	4,8
Slovenija	7,8	8,4	8,8	8,1	9,7	10,5	9,1	8,5	9,3
Španija	12,6	12,1	11,8	11,9	12,8	13,4	14,0	14,8	16,3
Švedska	24,3	24,3	24,3	26,1	26,0	25,9	25,4	25,1	24,7
Združeno kraljestvo	24,6	24,3	24,2	24,2	25,0	25,7	25,6	26,1	25,8

Vir: Eurostat Portal Page- Population and social conditions - Labour market- Employment, 2014.

Opomba: ¹ Podatki so za drugo četrtletje leta.

Slika: Delež neprostovoljno delno zaposlenih v letu 2012

Vir: Eurostat Portal Page- Population and social conditions - Labour market- Employment, 2014.

4.6 Izdatki za socialno zaščito

V letu 2011 je bila rast izdatkov za socialno zaščito³⁶⁷ skromna, od začetka krize pa so se precej povečali. Po visoki, skoraj sedemodstotni realni rasti v letu 2009, se je rast izdatkov močno upočasnila že v letu 2010, v letu 2011 pa so se realno povečali le za 0,4 %. Izraženi v deležu BDP pa se glede na leto 2010 niso spremenili³⁶⁸. Na nizko rast so vplivali predvsem ukrepi za konsolidacijo javnih financ. Kljub rasti števila upravičencev do posameznih socialnih transferjev in števila upokojencev so se izdatki za vsa področja, razen izdatkov za družino in otroke ter izdatkov za smrt hranitelja družine, starost in brezposelnost, v letu 2011 realno zmanjšali. Najbolj so upadli izdatki za druge oblike socialne izključenosti in izdatki za invalidnost ter nastanitve.

Izdatki, povezani s posledicami demografskih sprememb in gospodarske krize, so tudi v letu 2011 izkazovali najhitrejšo rast. V letu 2011 so se v primerjavi s predhodnim letom najbolj povečali izdatki za področje brezposelnost (realno za 20,1 %). Njihovo povečanje je bilo posledica za 19,2 % večjega števila prejemnikov nadomestila za primer brezposelnosti in višjih nadomestil, ki so bila uvedena z Zakonom o urejanju trga dela. Nadalje so se povečali tudi izdatki za družino in otroke (realno za 0,7 %). K rasti pa so največ prispevali izdatki za področje starost, ki predstavljajo največji del sredstev za socialno zaščito in so se v letu 2011 realno povečali za 2,1 %. Njihova rast je bila predvsem posledica 3,1-odstotnega povečanja števila upokojencev.

Struktura izdatkov po posameznih področjih socialne zaščite se z leti bistveno ne spreminja. Največji delež so tudi v letu 2011 predstavljali izdatki za starost (40 %), njihov delež se zaradi demografskih sprememb v zadnjih letih še povečuje. V obdobju od začetka gospodarske krize se je povečal tudi delež izdatkov za področje brezposelnosti. Najbolj pa se je znižal delež za bolezen in zdravstveno varstvo, vendar je še vedno predstavljal skoraj tretjino vseh izdatkov. Tudi v povprečju EU je največji delež celotnih izdatkov za socialno zaščito namenjen starosti (38,3 %) in bolezni ter zdravstvenemu varstvu (28,2 %). Prav tako kot v Sloveniji pa je tudi v EU v strukturi najmanjši delež izdatkov za nastanitve (2 %) in druge oblike socialne izključenosti (1,5 %). Se je pa v povprečju držav EU najbolj povečal delež izdatkov za področje starost (za 0,5 o. t.), najbolj znižal pa delež izdatkov za brezposelnost (za 0,4 o. t.).

Izdatki za socialno zaščito po kupni moči na prebivalca so leta 2011 ostali na ravni 71,2 % povprečja EU. Primerjava po kupni moči (v SKM na prebivalca) kaže, da Slovenija od začetka krize dosega nekaj manj kot tri četrtine povprečja EU (71,2 %). Nižja raven celotnih izdatkov od povprečja EU je zlasti posledica nižje ravni sredstev za področja brezposelnost, invalidnost, starost, družina in otroci ter nastanitve. Po izdatkih za posamezna področja pa Slovenija presega povprečje EU samo pri izdatkih za druge oblike socialne izključenosti (107 %). Nižja raven izdatkov v Sloveniji pa je tudi posledica sistema socialnih transferjev, ki je močno ciljan na prebivalstvo v slabšem gmotnem položaju.

Z vidika virov financiranja programov socialne zaščite se je tudi v letu 2011 nadalje povečal delež prispevkov države. Delež prispevkov države se je povečal na 34,6 %, kar je za 1,4 o. t. več kot leto prej, oz. 5,5 o. t. več kot leta 2008. Povečanje deleža države je delno posledica gospodarske krize, saj se je obseg nekaterih izdatkov iz proračuna v času krize znatno povečal. Delež socialnih prispevkov delodajalcev (26,1 %) in prispevkov zavarovancev (38,2 %) skupaj predstavljata skoraj dve tretjini virov financiranja in sta ostala skoraj na enaki ravni kot v letu 2010. Njun delež pa je bil nižji kot leta 2008, kar je predvsem posledica zmanjševanja števila delovno aktivnih. Kljub temu ostaja delež socialnih prispevkov v Sloveniji za 8,1 o. t. večji kot v povprečju EU (zaradi višjega deleža socialnih prispevkov zavarovancev, medtem ko je delež socialnih prispevkov delodajalcev za malo več kot četrtino manjši kot v EU), delež države pa je za slabih 6 o. t. manjši kot v EU. V Sloveniji so tako največji vir socialne zaščite sredstva delojemalcev (38,2 %), v EU pa sredstva države (40,2 %).

³⁶⁷ Vključujejo (izdatke za socialne prejemke, upravne stroške in druge izdatke).

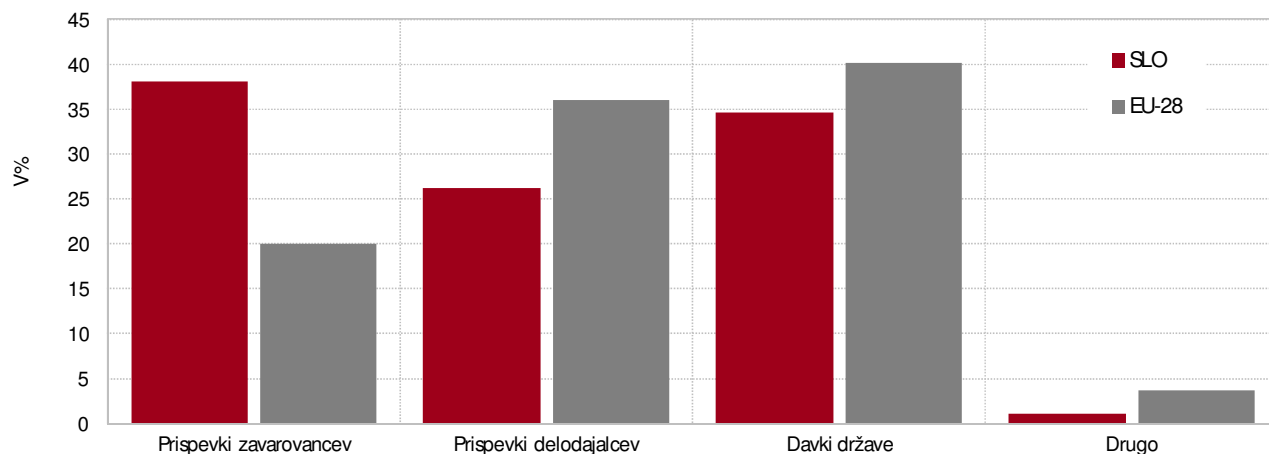
³⁶⁸ Povečal se je delež izdatkov za socialne prejemke za 0,2 o. t., medtem ko se je zmanjšal delež upravnih stroškov za 0,1 o. t. Delež drugih izdatkov pa je ostal glede na leto 2010 nespremenjen.

Tabela: Izdatki za socialno zaščito v Sloveniji in državah EU, v % BDP

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU-28	np	np	np	26,8	29,7	29,4	29,1
EU-27	27,0	26,6	26,1	26,8	29,6	29,3	29,0
Avstrija	28,8	28,3	27,8	28,5	30,7	30,6	29,5
Belgija	27,3	27,0	26,9	28,3	30,6	30,1	30,4
Bolgarija	15,1	14,2	14,1	15,5	17,2	18,1	17,7
Ciper	18,4	18,5	18,2	19,5	21,1	22,1	22,8
Češka	18,4	18,0	18,0	18,0	20,3	20,2	20,4
Danska	30,2	29,2	30,7	30,7	34,7	34,3	34,3
Estonija	12,6	12,1	12,1	14,9	19,0	18,0	16,1
Finska	26,7	26,4	25,4	26,2	30,4	30,6	30,0
Francija	31,5	31,2	30,9	31,3	33,6	33,8	33,6
Grčija	24,9	24,8	24,8	26,2	28,0	29,1	30,2
Hrvaška	np	np	np	18,7	20,8	21,0	20,6
Irski	17,5	17,8	18,3	21,5	26,5	28,5	29,6
Italija	26,3	26,6	26,6	27,7	29,9	29,9	29,7
Latvija	12,8	12,7	11,3	12,7	16,9	17,8	15,1
Litva	13,2	13,3	14,4	16,1	21,2	19,1	17,0
Luksemburg	21,7	20,4	19,3	21,4	24,3	23,1	22,5
Madžarska	21,9	22,5	22,7	22,9	24,3	23,1	23,0
Malta	17,8	17,7	17,7	18,1	19,6	19,4	18,9
Nemčija	30,1	29,0	27,8	28,0	31,5	30,6	29,4
Nizozemska	27,9	28,8	28,3	28,5	31,6	32,1	32,3
Poljska	19,7	19,4	18,1	18,6	19,2	19,2	19,2
Portugalska	24,5	24,5	23,9	24,3	26,8	26,8	26,5
Romunija	13,4	12,8	13,6	14,3	17,1	17,6	16,3
Slovaška	16,5	16,4	16,1	16,1	18,8	18,7	18,2
Slovenija	23,0	22,7	21,3	21,4	24,2	25,0	25,0
Španija	20,6	20,5	20,8	22,2	25,4	25,8	26,1
Švedska	31,1	30,3	29,2	29,5	32,0	30,4	29,6
Združeno kraljestvo	25,8	25,6	24,7	25,8	28,6	27,4	27,3

Vir: Eurostat Portal Page – Social protection, 2013. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Viri sredstev za socialno zaščito, 2011, struktura v %

Vir: Eurostat Portal Page – Social protection receipts by type (ESSPROS), 2013.

4.7 Izdatki za pokojnine

Izdatki za pokojnine³⁶⁹ so se po zmanjšanju v letu 2012 lani povečali, vendar manj kot v letih pred 2012. Za pokojnine je bilo iz blagajne ZPIZ leta 2013 izplačanih 4,254 mrd EUR, kar je nominalno 2,6 %, realno pa 0,7 % več kot leto prej. Povečanje v deležu BDP (za 0,36 o. t. na 12,06 %) pa je bilo ob zmanjšanju BDP (nominalno za 0,5 %) še nekoliko večje. Rast izdatkov so lani omejevali interventni ukrepi (le 0,1-odstotna uskladitev pokojnin ter omejeno izplačilo letnega dodatka za upokojence z manj kot 622 EUR pokojnine³⁷⁰). Brez tega bi se tudi v letu 2013 povečali precej bolj, saj je bilo število vseh upokojencev³⁷¹ v povprečju leta višje za 2,8 %, kar je 16.500 prejemnikov več kot leto prej (leta 2012 15.000 več). Visok prirast v zadnjih letih lahko pripišemo upokojevanju številčnejših povojnih generacij ter pospešenemu upokojevanju zaradi pričakovane zaostritve pogojev za starostno upokojitev ob predvideni reformi konec leta 2010 in nato dejansko realizirani reformi konec leta 2012. Tako se je predvsem zaradi hitrega upokojevanja pred sprejetjem novega pokojninskega zakona³⁷² v januarju in februarju 2013 povečalo število starostnih upokojencev medletno kar za 5 %³⁷³. Izdatki za starostne pokojnine so tako po stagnaciji leta 2012 leta 2013 realno porasli kar za 2,1 %, medtem ko so se izdatki za ostale pokojnine³⁷⁴ realno znižali za 3,2 % (vsi ostali izdatki za pokojnine brez starostnih pa za 2,6 % – glej opombo 369).

Kljub interventnim ukrepom se je delež proračunskega transfera v prihodkih pokojninskega zavarovanja precej povečal³⁷⁵. Proračunski transfer je leta 2013 znašal 1,585 mrd EUR, kar je 169 mio EUR več kot leto prej. Delež proračunskega transfera v prihodkih ZPIZ je tako znašal največ do sedaj, 32,0 %. Naraščanje deleža proračunskega transferja je bilo v zadnjih letih posledica višje rasti izdatkov ZPIZ za pokojnine od prihodkov ZPIZ iz socialnih prispevkov. Slednji so se leta 2013 nominalno zmanjšali kar za 4,0 %, kar je najvišje znižanje do sedaj in je pretežno posledica zmanjšanja mase plač (število zavarovancev se je zmanjšalo za 2,6 %, povprečna bruto plača pa za 0,2 %). Prispevki v prihodkih ZPIZ so pokrili le še 72,2 % izdatkov ZPIZ-a (če jih primerjamo zgolj z izdatki za pokojnine, pa le 76,9 % pokojnin), leta 2008 pa 79,5 % (oz. 88,3 % izdatkov za pokojnine).

Izdatki za pokojnine, izraženi v deležu BDP, se v Sloveniji še vedno povečujejo, zadnja reforma pa naj bi naraščanje ustavila zgolj za krajše obdobje. Leta 2011 (zadnji podatki) je slovenski delež izdatkov za pokojnine³⁷⁶ v BDP ostal pod povprečjem držav EU. Slovenija je za vse vrste pokojnin skupaj namenila 11,4 % BDP, kar je 0,1 o. t. več kot leto prej, povprečje EU-28 pa je znašalo 13,0 %. V primerjavi s predkriznim letom 2008 se je delež vseh pokojnin v BDP v EU povečal za 0,9 o. t., v Sloveniji pa kar za 1,8 o. t. Izdatki za pokojnine naj bi se zaradi novega pokojninskega zakona (ZPIZ-2³⁷⁷) srednjeročno stabilizirali, vendar bodo nato spet začeli naraščati, kar pomeni, da nova pokojninska ureditev ne zagotavlja dolgoročne javnofinančne vzdržnosti (izdatki naj bi do leta 2060 narasli za več kot 5 o. t.³⁷⁸). Ob tem ko se delež starejšega prebivalstva v Sloveniji hitro povečuje, je stopnja zaposlenosti starejših delavcev ena izmed najnižjih v EU, trajanje delovnega življenja pa pod povprečjem EU. Zato je treba čim prej začeti pripravljati korenitejšie spremembe pokojninskega sistema, ki bodo zagotovile njegovo vzdržnost tudi po letu 2020.

³⁶⁹ Po podatkih bilance ZPIZ, ki zajemajo naslednje vrste pokojnin: starostne, invalidske, družinske, kmečke, vojaške, pokojnine, uveljavljene v drugih republikah bivše SFRJ, pokojnine, nakazane v druge republike bivše SFRJ, pokojnine, nakazane v tujino, dodatek za rekreacijo upokojencem, druge pokojnine.

³⁷⁰ Kar bo veljalo vse do vključno leta, ki bo sledilo letu, ko bo rast BDP preseгла 2,5 %. Prvič je ta ukrep bil izveden leta 2012 (Zakon za uravnoteženje javnih financ (ZUJF), Uradni list RS, št. 40/2012, 143. čl. (6)).

³⁷¹ Tu starostni, invalidski, družinski, vdovski, vojaški, prejemniki akontacij, kmečki po SZK (podatki ZPIZ).

³⁷² ZPIZ-2 je bil sprejet v decembru 2012 in se je pričel izvajati z začetkom leta 2013.

³⁷³ Med upokojence se oseba šteje v mesecu, ko dobi prvo pokojnino.

³⁷⁴ Invalidske, družinske, kmečke, vojaške.

³⁷⁵ Republika Slovenija iz državnega proračuna in iz drugih virov zagotavlja sredstva za pokrivanje razlike med prihodki ZPIZ iz prispevkov in iz drugih virov ter odhodki ZPIZ. Gre za vsa sredstva pod postavko Prejeta sredstva iz državnega proračuna bilance ZPIZ (MF).

³⁷⁶ Po metodologiji ESSPROS (Evropski sistem integrirane statistike socialne zaščite).

³⁷⁷ Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2), Uradni list RS, št. 96/2012.

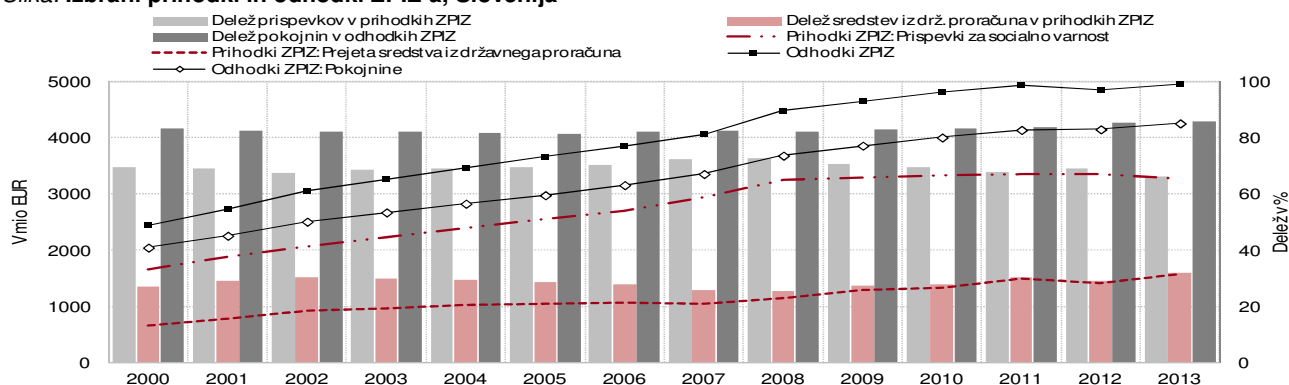
³⁷⁸ Modernizacija pokojninskega sistema (ZPIZ-2), <http://www.mddsz.gov.si/>.

Tabela: Delež prebivalstva starega 65 let in več, stopnja zaposlenosti starejših delavcev, trajanje delovnega življenja in zakonsko določena upokojitvena starost

	Delež prebivalstva 65 let in več, v %		Stopnja zaposlenosti starejših delavcev (55–64 let)		Trajanje delovnega življenja		Zakonsko določena upokojitvena starost, stanje na 1. 1. 2013	
	2000	2013	2000	2012	2000	2012	Moški	Ženske
EU-28	np	np	np	52,6	32,9	35,0	np	np
Avstrija	15,4	18,1	30,5	44,4	33,5	36,9	65	60
Belgija	16,8	17,6	27,1	41,4	30,2	32,2	65	65
Bolgarija	16,2	19,2	24,0	51,1	29,0	31,6	63l 8m	60l 8m
Ciper	11,2	13,2	51,3	56,1	34,1	36,3	63l 6m	63l 6m
Češka	13,8	16,8	38,2	52,4	33,6	34,3	62l 6m	<61l 4m
Danska	14,8	17,8	58,2	64,4	38,3	39,3	65	65
Estonija	14,9	18,0	51,3	65,2	33,3	36,2	63	62
Finska	14,8	18,8	45,9	62,3	36,4	37,4	63–68	63–68
Francija	15,8	17,5	32,1	47,9	31,9	34,6	60–67	60–67
Grčija	16,5	20,1	40,5	42,2	31,6	32,0	67	67
Hrvaška	np	18,1	np	np	30,5	31,1	np	np
Irska	11,2	12,2	46,5	55,1	33,2	34,1	65–66	65–66
Italija	18,1	np	29,0	42,6	28,5	30,5	66l 3m	62l 3m–66l 3m
Latvija	14,8	18,8	39,7	61,8	31,7	35,0	62	62
Litva	13,7	18,2	45,1	58,7	33,6	34,0	62l 10m	60l 8m
Luksemburg	14,3	14,0	27,0	41,9	29,2	32,5	65	65
Madžarska	15,0	17,2	22,9	40,0	27,5	30,4	62	62
Malta	12,1	17,2	29,6	34,9	28,8	31,6	61	60
Nemčija	16,2	20,7	42,9	65,4	34,3	37,5	67	67
Nizozemska	13,6	16,8	39,0	61,5	35,5	39,6	65l 1m	65l 1m
Poljska	12,1	14,2	31,3	41,8	31,1	32,1	65	60
Portugalska	16,0	19,4	52,4	53,4	35,7	36,9	65	65
Romunija	13,2	16,4	50,0	42,9	36,0	31,9	64l 6m	59l 6m
Slovaška	11,4	13,1	24,3	48,5	32,1	32,8	62	62
Slovenija	13,9	17,1	24,0	35,1	31,8	33,6	65	63l 6m
Španija	16,7	17,7	40,9	53,5	30,8	34,7	65–65l 1m	65–65l 1m
Švedska	17,3	19,1	68,6	77,0	36,8	40,6	61–67	61–67
Združeno kraljestvo	15,8	17,2	52,9	61,1	36,9	38,1	65	>60

Vir: Eurostat, 2013, MISSOC – Comparative Tables on Social Protection. Opombe: np – ni podatka; Število let, za katere se pričakuje, da bo oseba starejša od 15 let aktivna na trgu delovne sile, > upokojitvena starost je že višja od te starosti, saj je navedena starost za leto pred katerim se je začela poviševati; < upokojitvena starost velja za ženske brez otrok in je nižja od tega v odvisnosti od števila otrok.

Slika: Izbrani prihodki in odhodki ZPIZ-a, Slovenija

4.8 Izdatki za zdravstvo

Celotni izdatki za zdravstvo so v letu 2013 nadalje upadli. V letu 2012 so znašali 9,0 % BDP³⁷⁹, v letu 2013 pa po prvi predhodni oceni ZZS 8,8 % BDP. Zaradi znižanja prihodkov od prispevkov za obvezno zdravstveno zavarovanje (in ob cilju, da se financiranje izvaja brez zadolževanja ali dviga prispevne stopnje) so javni izdatki za zdravstvo že štiri leta zapored realno upadali, skupaj v letih 2010–2013 že za 8,6 %³⁸⁰. Tako je delež javnih izdatkov glede na BDP v letu 2012 po oceni ZZS znašal 6,5 % BDP, v letu 2013 pa se je znižal na 6,3 % BDP³⁸¹. Hkrati se je spremenilo razmerje med javnimi in zasebnimi izdatki za zdravstvo. Delež javnih izdatkov se je znižal, v letu 2012 je znašal 72,4 %, v letu 2013 pa 71,9 %. V letih 2009–2013 je bila uveljavljena vrsta ukrepov za uravnoteženo poslovanje ZZS. Glavnina ukrepov je bila usmerjenih v zniževanje cen zdravstvenih storitev, prenos dela plačil za zdravstvene storitve na dopolnilno zdravstveno zavarovanje, zniževanje izdatkov za zdravila, medicinske pripomočke, bolniškega nadomestila ter obveznosti po mednarodnih sporazumih. Ukrepi so pri izvajalcih zdravstvenih storitev močno znižali prihodke iz obveznega zdravstvenega zavarovanja, kar je vplivalo na povečanje izgub izvajalcev, zlasti bolnišnic.

V obdobju krize so se izdatki za zdravstvo v Sloveniji skrčili bistveno bolj kot v povprečju držav OECD. V letih 2010–2011 se je rast izdatkov za zdravstvo močneje umirila ali znižala v skoraj vseh državah OECD. Potem ko je bila v obdobju 2000–2009 v povprečju držav OECD letno realno 4,1-odstotna (v Sloveniji 3,8 %), je v letih 2010–2011 upadla na 0,2 % rast, v Sloveniji pa se je v tem obdobju v povprečju vsako leto znižala za 1,2 %. Najbolj so se izdatki znižali v državah, ki jih je kriza močneje prizadela, v več kot polovici držav OECD pa je bila njihova rast še vedno pozitivna. Ukrepi za znižanje izdatkov za zdravstvo so bili večinoma podobni kot v Sloveniji: znižanje ali umiritev rasti plač, zaposlenosti, administrativnih stroškov, zmanjševanje deleža kritja zdravstvenih storitev iz javnih virov ter znižanje marž za zdravila (OECD, 2013).

Neposredni izdatki gospodinjstev za zdravstvo so v kriznih letih beležili umirjeno rast. Na finančno dostopnost zdravstvenih storitev najbolj vplivajo neposredni izdatki iz žepa za zdravje, saj lahko predstavljajo revnejšim gospodinjstvom veliko finančno breme. V Sloveniji so ti izdatki relativno nizki, ker večino zdravstvenih storitev in zdravil pokrije sistem obveznega in dopolnilnih zdravstvenih zavarovanj. V celotnih izdatkih za zdravstvo so leta 2011 znašali le 11,8 %, v 2012 po oceni 12,4 % in v 2013 12,6 %, v EU-27 pa kar 21,5 % oziroma na prebivalca v Sloveniji v letu 2011 184 EUR oziroma 216 EUR SKM ter v EU 378 EUR SKM. V obdobju krize je dopolnilno zdravstveno zavarovanje pomembno nadomestilo del izpada javnih sredstev, tako da neposredni izdatki iz žepa niso bistveno porasli. Umirjanje rasti neposrednih izdatkov gospodinjstev za zdravje v času krize pa kaže tudi na dejstvo, da je zdravje do določene mere »luksuzna« dobrina. Po podrobnejših podatkih Ankete o potrošnji gospodinjstev so namreč gospodinjstva v prvih dveh dohodkovnih kvintilih v obdobju 2009–2012 močno znižala porabo za zdravje: ob tem ko čedalje večji delež razpoložljivega dohodka namenijo za hrano in druge nujne življenjske dobrine, odlagajo izdatke za zdravstvene storitve in dobrine, za katere je potrebno plačati neposredno iz žepa (zobozdravstvo, protetika, korekcijska očala). Po drugi strani se pri premožnejših gospodinjstvih (5. kvintil) rast izdatkov za zdravje ni bistveno umirila. Tako se je v strukturi celotne potrošnje gospodinjstev revnejšim gospodinjstvom delež izdatkov za zdravje znižal (od 2,8 % v letu 2009 na 2,5 % v 2012); v celotni porabi premožnejših gospodinjstev pa povečal (od 1,7 % v letu 2009 na 2,1 % v letu 2012). Očitno je torej, da so premožnejša gospodinjstva v krizi izdatke bolj omejila pri drugih dobrinah kot pri zdravju, medtem ko si revnejša gospodinjstva izdatke za zdravje čedalje težje privoščijo. Največ izdatkov iz žepa sicer namenimo za zdravila (31 %; v tem 26 % za zdravila brez recepta), za medicinsko-tehnične pripomočke (23 %; v tem 18 % za očala), razne storitve drugih zdravstvenih delavcev (fizioterapija) in alternativne medicine (12 %), zobozdravstvene storitve (10 %) in specialistične ambulantne storitve (9 %). V obdobju 2009–2011 so se povečali izdatki iz žepa za zdravila in za diagnostična slikanja, močno pa je upadla poraba za zobozdravstvene storitve, specialistične ambulantne storitve in storitve drugih zdravstvenih delavcev (fizioterapija, alternativa).

³⁷⁹ Pri izračunu deleža v BDP je upoštevana revizija BDP septembra 2012 (SURS, Nacionalni računi).

³⁸⁰ Za izračun realne rasti je v skladu z mednarodnimi priporočili (OECD, 2011) uporabljen implicitni deflator BDP in ne indeks cen življenjskih potrebščin. Če deflacioniramo z indeksom cen življenjskih potrebščin so se javni izdatki v letih 2010–2013 realno znižali skupno za -14,4 % oziroma v letu 2013 -4,7.

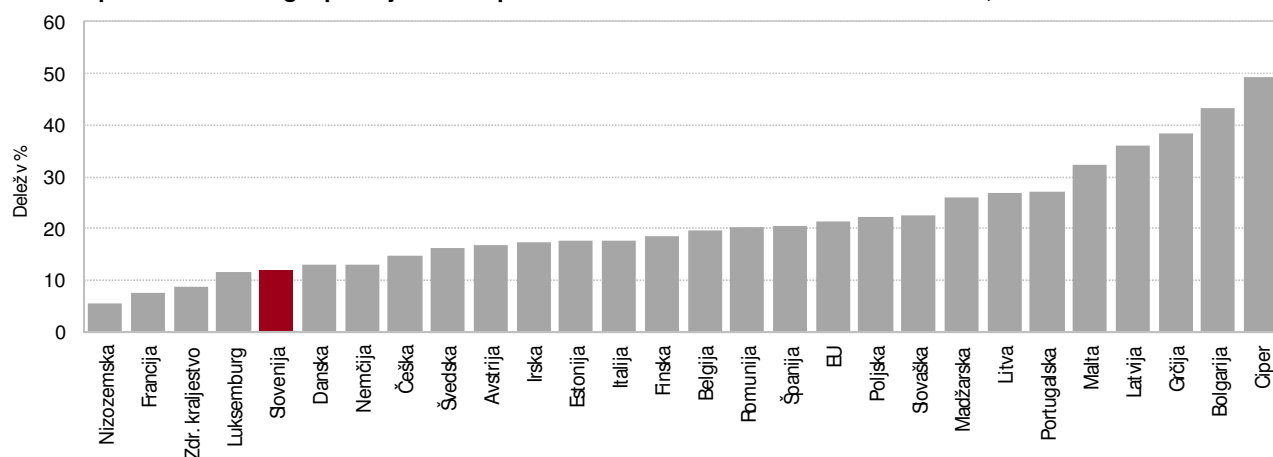
³⁸¹ Poslovno poročilo ZZS za leto 2013 (predlog, marec 2014). Podatki v poročilu ZZS po metodologiji SHA so ocenjeni v sodelovanju s SURS. Za preračun izdatkov v BDP je za leto 2013 upoštevana prva objava SURS februar 2014.

Tabela: Izdatki za zdravstvo

	Celotni izdatki za zdravstvo ³ , v % BDP ¹			Javni izdatki za zdravstvo, v % BDP ¹			Zasebni izdatki, delež v celotnih izdatkih, v %		Izdatki iz žepa, delež v celotnih izdatkih, v %	
	2000	2010	2011	2000	2010	2011	2000	2011	2000	2011
EU-27¹	8,0	9,8	9,6	6,1	7,5	7,3	24,5	24,0	21,4	21,5
Avstrija	9,9	11,1	10,8	7,6	8,4	8,0	24,4	24,1	16,0	16,8
Belgija**	9,0	10,5	10,5	6,1	7,9	8,1	25,4	24,0	20,0	19,7
Bolgarija	6,1	np	np	3,8	4,2	4,0	39,1	44,7	np	43,4
Ciper	5,7	7,3	np	2,4	3,2	3,2	58,4	56,8	np	49,4
Češka	6,3	7,4	7,5	5,7	6,3	6,2	9,7	16,5	9,7	14,9
Danska	8,7	11,1	10,9	7,3	9,5	9,5	16,1	14,8	14,7	13,2
Estonija	5,3	6,3	5,8	4,1	5,0	4,7	22,8	21,1	19,9	17,6
Finska	7,2	9,0	9,0	5,1	6,7	6,6	28,7	25,2	22,3	18,6
Francija	10,1	11,7	11,6	8,0	9,0	8,9	20,6	23,3	7,1	7,5
Grčija	8,0	9,5	9,1	4,8	6,6	5,9	40,0	32,6	np	38,4
Hrvaška	np	np	np	6,7	6,6	6,6	13,9	15,3	np	np
Irska	6,1	9,3	8,9	4,6	6,4	6,6	24,9	29,6	15,3	17,4
Italija	7,9	9,4	9,2	5,8	7,4	7,4	27,5	22,8	24,5	17,8
Latvija	6,0	np	np	3,2	4,1	3,6	46,1	41,6	np	36,1
Litva	6,5	7,1	6,9	4,5	5,1	4,7	30,3	28,7	np	27,0
Luksemburg	7,5	7,2	6,6	6,4	6,6	6,5	14,9	15,7	11,8	11,6
Madžarska	7,0	8,1	8,0	5,1	5,1	5,0	29,3	35,2	26,3	26,0
Malta	6,8	9,5	9,9	4,9	5,5	5,6	25,8	32,6	np	32,3
Nemčija	10,3	11,5	11,3	8,3	8,8	8,4	20,5	24,2	11,4	13,2
Nizozemska	8,0	12,1	12,0	5,0	10,3	10,2	33,6	14,3	7,3	5,5
Poljska	5,5	7,0	6,9	3,9	5,0	4,8	30,0	28,8	30,0	22,3
Portugalska	8,8	10,8	10,2	6,2	7,1	6,6	33,4	35,9	24,3	27,3
Romunija	5,2	6,0	5,6	3,6	4,8	4,7	32,7	19,8	np	20,3
Slovaška	5,5	9,0	8,0	4,9	5,8	5,5	10,6	36,2	10,6	22,6
Slovenija²	8,3	9,0	8,9	6,1	6,6	6,5	26,0	26,3	10,5	11,8
Španija	7,2	9,6	9,5	5,2	7,1	7,0	28,4	26,4	23,6	20,7
Švedska	8,2	9,5	9,5	6,9	7,7	7,6	15,1	19,1	16,6	16,2
Zdr. kraljestvo	7,0	9,8	9,6	5,5	8,0	7,7	21,2	17,3	11,4	8,9

Vir: Eurostat Statistics Database; OECD Health Data 2013; WHO Health for all database; za Slovenijo za leto 2011: Izdatki in viri financiranja za zdravstvo (SURs) junij 2013 Opombe: ¹ EU-27 je netehtano aritmetično povprečje – izračun WHO. ² Pri izračunu deleža v BDP je upoštevana revizija BDP septembra 2013 (SURs, Nacionalni računi); np – ni podatka. Izdatki iz žepa so za države Bolgarija, Češka, Danska, Latvija, Nizozemska, Avstrija in Združeno kraljestvo za leto 2010.

Slika: Neposredni izdatki gospodinjstev iz žepa kot delež v celotnih izdatkih za zdravstvo, 2011

Vir: Health at a glance Europe 2013 (OECD Health Data 2013, Eurostat Statistics Database).

4.9 Izdatki za dolgotrajno oskrbo

Celotni izdatki za dolgotrajno oskrbo (DO)³⁸² so se v Sloveniji v letu 2011 nadalje povečali. Izraženi v deležu BDP so znašali 1,32 % BDP (2010: 1,29 %), od tega javni 0,98 % BDP, zasebni pa 0,34 % BDP. Zaradi varčevalnih ukrepov v javnem sektorju se je realna rast javnih izdatkov v letu 2011 nekoliko umirila, na 1,8 %, bistveno hitreje pa so se še naprej povečevali zasebni izdatki (realno za 8,0 %), in sicer predvsem za storitve dolgotrajne socialne oskrbe. Ti večinoma predstavljajo doplačila za nastanitev in prehrano v domovih za starejše. Obseg izdatkov za ta namen se je v letu 2011 še naprej povečeval predvsem zaradi večanja kapacitet (odpiranja novih domov za starejše), pa tudi zaradi večanja obsega višjega (dražjega) standarda oskrbe v novih, večinoma zasebnih domovih s koncesijo. Zato se je v celotnih izdatkih v letu 2011 v strukturi po virih financiranja ponovno povečal delež zasebnih izdatkov (na 25,7 %), v strukturi po namenu³⁸³ pa delež izdatkov za storitve dolgotrajne socialne oskrbe (na 42,6 %). Zasebni izdatki se povečujejo bistveno hitreje od javnih že nekaj let.

V Sloveniji se polovica vseh javnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo financira iz sredstev obveznega zdravstvenega zavarovanja. V letu 2011 je ZZSZ namenil za storitve DO 177 mio oziroma 50 % vseh javnih izdatkov za DO. Ta sredstva so namenjena storitvam zdravstvene oskrbe v domovih za starejše in v posebnih socialnih zavodih, podaljšanemu bolnišničnemu zdravljenju in delu patronažne službe. K javnim izdatkom za DO prispeva skoraj četrtino še ZPIZ (v letu 2011 77 mio oziroma 22 % javnih izdatkov), in sicer za dodatke za pomoč in postrežbo, ki jih deloma pokriva tudi MDDSZ (13 mio oziroma 4 % javnih izdatkov). Z navedenimi sredstvi ZZSZ, ZPIZ in MDDSZ (skupaj 75 % vseh javnih izdatkov) se financira zdravstveni del dolgotrajne oskrbe. Preostalih 25 % javnih izdatkov je namenjenih za storitve socialne oskrbe, ki se deloma financirajo iz državnega proračuna (predvsem MDDSZ) in deloma iz občinskih proračunov.

Slovenija po obsegu celotnih in javnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo, izraženih v deležu BDP, še naprej zaostaja za povprečjem OECD. Tudi države OECD beležijo hitro rast izdatkov za DO, hkrati pa izboljšujejo tudi statistični zajem teh izdatkov³⁸⁴, tako da zadnji razpoložljivi podatki za večino držav kažejo višja povprečja kot v preteklih letih. V letu 2011 je za celotne (javne in zasebne) izdatke povprečje 24-ih držav OECD znašalo 1,54 % BDP (2010: 1,56 %) oziroma 19-ih evropskih držav 1,52 % BDP. Vendar je za mednarodne primerjave še vedno bolj zanesljiv podatek o javnih izdatkih, saj je poročanje o zasebnih izdatkih še vedno zelo pomanjkljivo. Za javne izdatke je povprečje 19-ih evropskih držav v letu 2011 znašalo 1,39 % BDP (2010: 1,40 %), skoraj enako tudi v 25-ih državah OECD (1,40 % BDP), ki so prikazane na sliki. Velike razlike med državami pa niso le posledica različnih stopenj razvitosti držav, ampak tudi različnih sistemov dolgotrajne oskrbe, različnega vpliva demografskih dejavnikov ter razlik v življenjskih vzorcih, zlasti vloge družine in neformalne oskrbe.

Dolgoročne projekcije javnih izdatkov za dolgotrajno oskrbo³⁸⁵ kažejo, da naj bi se njihov delež v BDP do leta 2060 več kot podvojil. Po referenčnem scenariju AWG, ki upošteva predvsem staranje prebivalstva, naj bi se javni izdatki za dolgotrajno oskrbo v Sloveniji do leta 2020 povečali za 0,3 o. t. BDP oziroma do leta 2060 za 1,6 o. t. BDP. V povprečju v EU naj bi se javni izdatki za DO povečali do leta 2020 za 0,3 do 0,5 o. t. BDP (različni scenariji), oziroma do leta 2060 za 1,5 do 3,1 o. t. BDP (European Commission in Economic Policy Committee, 2012 Ageing Report, maj 2012).

³⁸² Po definiciji OECD, Eurostat in WHO (A System of Health Accounts 2011, str. 88-95 in str. 114).

³⁸³ Metodologija SHA določa tudi razmejitve izdatkov za DO po namenu. **Dolgotrajna zdravstvena oskrba** je večinoma financirana iz javnih virov. Gre pretežno za sredstva ZZSZ, ki so namenjena storitvam zdravstvene oskrbe v domovih za starejše in v posebnih socialnih zavodih, podaljšanemu bolnišničnemu zdravljenju in delu patronažne službe. K dolgotrajni zdravstveni oskrbi spadajo tudi sredstva ZPIZ, ki so namenjena dodatkom za pomoč in postrežbo, ker so upravičenci do tega dodatka osebe, ki niso zmožne samostojno opravljati temeljnih dnevnih opravil (ADL). Za **dolgotrajno socialno oskrbo**, ki je povezana s pomočjo pri podpornih dnevni opravilih (ang. instrumental activities of daily living – IADL), je slaba polovica (43 % v letu 2011) izdatkov pokritih iz javnih virov (iz državnega in občinskih proračunov) ter dobra polovica iz zasebnih virov (57,0 %). Zasebni viri so predvsem doplačila za nastanitev in prehrano v domovih za starejše in drugih oblikah institucionalne oskrbe ter izdatki gospodinjstev za pomoč na domu.

³⁸⁴ Po reviziji metodologije Sistema zdravstvenih računov je natančna definicija dolgotrajne oskrbe zapisana v A System of Health Accounts (OECD, Eurostat, WHO), 2011. V letu 2012 je bila izvedena tudi študija OECD o statistiki izdatkov za dolgotrajno oskrbo, v katero je bila vključena tudi Slovenija: *Accounting and mapping of long-term care expenditure under SHA 2011* (Marn et al., 2012).

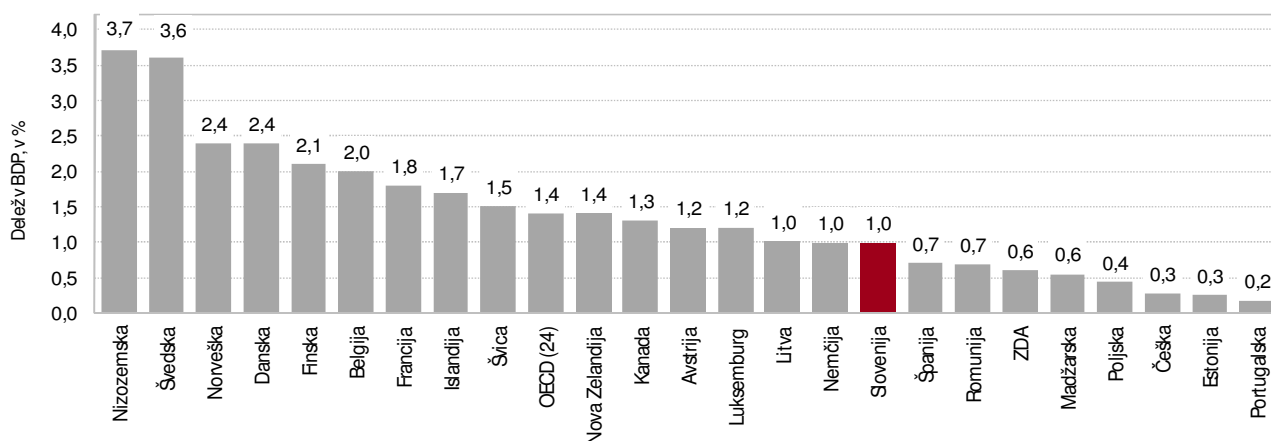
³⁸⁵ Dolgoročne projekcije javnih izdatkov povezanih s staranjem prebivalstva, med katerimi so tudi izdatki za dolgotrajno oskrbo, se vsake tri leta pripravijo v okviru delovne skupine Ageing Working Group, ki deluje v okviru Odbora za ekonomsko politiko pri Evropski komisiji. Zadnji krog projekcij je bil zaključen maja 2012.

Tabela: Izdatki za dolgotrajno oskrbo po virih financiranja in po namenu

	V mio EUR			Delež v BDP, v %			Struktura, v %			Realna rast, v %	Povp. letna realna rast, v %
	05	10	11	05	10	11	05	10	11	11/10	05-11
Dolgotrajna	317	456	477	1,10	1,29	1,32	100,0	100,0	100,0	3,3	4,7
Po virih financiranja:											
javni izdatki	247	344	355	0,86	0,97	0,98	78,0	75,4	74,3	1,8	3,8
zasebni izdatki	70	112	122	0,24	0,32	0,34	22,0	24,6	25,7	8,0	7,4
Po namenu:											
zdravstvena	197	267	274	0,69	0,75	0,76	62,2	58,6	57,4	1,2	3,3
socialna oskrba	120	189	203	0,41	0,53	0,56	37,8	41,4	42,6	6,3	6,8

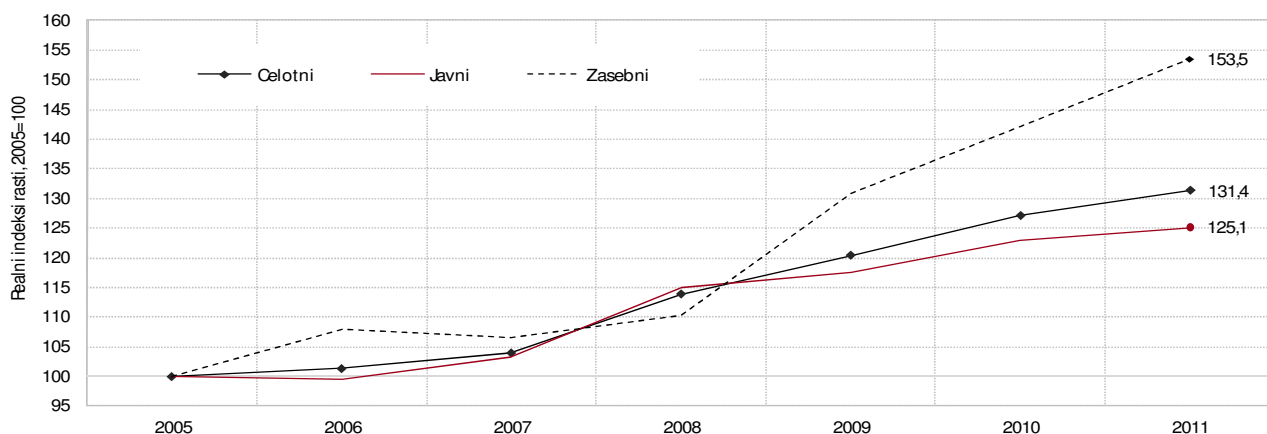
Vir: SURS-Izdatki in viri financiranja za zdravstvo (objava: junij 2013). Opomba: Za preračun v stalne cene je v skladu z mednarodnimi priporočili uporabljen implicitni deflator BDP in ne indeks cen življenjskih potrebščin (AHRQ, 2011 in OECD Health at a glance 2013).

Slika: Javni izdatki za dolgotrajno oskrbo kot delež v BDP, 2011

Vir: Eurostat. Opomba: V povprečje OECD je vključeno 24 držav za katere so razpoložljivi podatki (lastni izračun). 2008: Luksemburg, 2010: Danska, Islandija, Kanada, Nova Zelandija, ZDA, Češka.

Slika: Realna rast izdatkov za dolgotrajno oskrbo v Sloveniji

Vir: SURS-Izdatki in viri financiranja za zdravstvo (objava: junij 2013). Opomba: Za preračun v stalne cene je v skladu z mednarodnimi priporočili uporabljen implicitni deflator BDP in ne indeks cen življenjskih potrebščin (AHRQ, 2011 in OECD Health at a glance 2013).

4.10 Minimalna plača

Minimalna bruto plača se je v letu 2013 znova zvišala bolj kot povprečna bruto plača³⁸⁶. Znašala je 783,66 EUR in bila v primerjavi z letom prej višja za 2,7 %. Njena rast je že peto leto zapored precej odstopala od gibanja povprečne bruto plače. Ta se je zaradi varčevalnih ukrepov v državnem sektorju in nadaljnega padca gospodarske aktivnosti celo znižala (-0,2 %). V obdobju od začetka krize je tako Slovenija hkrati z enim največjih znižanj gospodarske aktivnosti beležila največje zvišanje minimalne plače v EU (v obdobju 2008–2013 nominalno za skoraj 40 %). Slovenija je tudi ena redkih držav, ki je v obdobju krize zvišala minimalno plačo. V sedmih članicah je v tem obdobju minimalna plača ostala nespremenjena tudi več let³⁸⁷, v osmih pa se je v posameznih letih celo znižala³⁸⁸.

Po uveljavitvi novega zakona o minimalni plači se je razmerje med minimalno in povprečno bruto plačo občutno povečalo (z 41,2 % v letu 2009 na 51,5 % v letu 2013), kar nas uvršča v sam vrh članic EU. Do tega je prišlo zaradi zadnje zakonske spremembe ureditve minimalne plače, ki je uvedla znatno povečanje zneska minimalne plače in njegovo vsakoletno usklajitev z inflacijo ne glede na gibanje drugih makroekonomskih kazalnikov. Ti so v navedenem obdobju kazali pešanje gospodarske aktivnosti in niso omogočali ugodnejšega gibanja povprečne plače³⁸⁹. Tako visoko razmerje ima le še Grčija (2011; 50,1 %), v ostalih članicah pa se giblje med 31 % in 47 %. Od šestnajstih članic, za katere so na voljo podatki, se je v letu 2012 razmerje ob Sloveniji zvišalo še v osmih državah, v sedmih pa se je znižalo³⁹⁰.

Število prejemnikov minimalne plače se je v letu 2013 zvišalo najbolj po uveljavitvi novega zakona o minimalni plači, glede na leto pred uveljavitvijo zakona (2009) pa je bilo 2,6-krat večje (50.571). Prejemnikov minimalne plače je bilo v letu 2013 12,4 % več kot leto prej. Obenem se je zvišal tudi njihov delež med vsemi zaposlenimi za 1,1 o. t. na 8,6 % (2009 3,0 %). Okrog 84 % jih je bilo v dejavnostih zasebnega sektorja³⁹¹. Njihovo število se je v zadnjem letu zvišalo (za 3.700 oseb na 42.589, 2009 18.596), v obdobju 2009–2013 pa se je delež prejemnikov povečal s 3,8 % na 9,3 %. V dejavnostih javnih storitev je bilo v tem obdobju povečanje sicer nizkega deleža bistveno večje (z 0,3 % na 4,6 % oz. s 451 na 7.982 prejemnikov), povečanje števila v zadnjih dveh letih (za 3.393) pa je predvsem posledica znižanja plač javnim uslužbencem. Prav zato se je v primerjavi s stanjem pred novim zakonom število prejemnikov relativno najbolj zvišalo v izobraževanju in zdravstvu ter socialnem varstvu, kjer je bilo povečanje 40- oz. 14-kratno. Absolutno najbolj se je v tem obdobju število zvišalo v trgovini in v predelovalnih dejavnostih. Skupaj z drugimi raznovrstnimi dejavnostmi, gradbeništvo in gostinstvom je v teh dejavnostih okrog 70 % vseh prejemnikov minimalne plače³⁹². Z izjemo trgovine so to dejavnosti, za katere je v povprečju značilna nizka stopnja izobrazbe zaposlenih.

Dvig minimalne plače je v preteklih štirih letih pomembno prispeval k zvišanju plač v zasebnem sektorju, zmanjšanju deleža zaposlenih z nizkimi plačami in zmanjšanju neenakosti v plačah, obenem pa tudi k poslabšanju stroškovne konkurenčnosti gospodarstva (glej kazalnik 1.14) in izgubi delovnih mest. Po naši oceni je v obdobju 2010–2012 več kot polovica rasti povprečne bruto plače (preko 3 o. t. od 6,0 %) posledica dviga minimalne plače³⁹³. Vpliv je bil največji v letu 2010 (2,2 o. t.), učinek v naslednjih dveh letih pa je bil okrog pol odstotne točke. Dvig minimalne plače je zato zlasti v letu 2010 ustvarjal močan pritisk na stroške dela na enoto proizvoda in poslabšanje konkurenčnosti gospodarstva. Na kratek rok je po naši oceni zaradi dviga minimalne plače delo izgubilo okoli 7 tisoč oseb, na dolgi rok pa naj bi bilo njihovo število še precej višje³⁹⁴. Obenem je visoko povečanje minimalne plače vplivalo na zmanjšanje neenakosti v porazdelitvi plač in znižanje deleža zaposlenih z nizkimi plačami³⁹⁵ (2012 17,3 %; 2009 19,3 %). Po podatkih zadnje vseevropske Ankete o sestavi plač je znašal primerljiv delež v povprečju držav članic EU v letu 2010 17,0 %.

³⁸⁶ V povprečju obdobja 1996–2009 sta bili rasti povsem izenačeni; rast minimalne plače je sicer nekoliko presegala rast povprečne plače že v obdobju 2002–2006, ko se je poleg inflacije usklajevala še z rastjo BDP, trenutno neskladje med njima pa je največje doslej.

³⁸⁷ V Belgiji, Bolgariji, Estoniji, Litvi, Španiji, na Irskem in Portugalskem.

³⁸⁸ Na Češkem, v Grčiji, Hrvaški, Madžarski, Poljski, Romuniji, Združenem Kraljestvu in Latviji.

³⁸⁹ V letu 2010 je stopil v veljavo nov Zakon o minimalni plači, ki je precej zvišal njen znesek, obenem pa se ta vsako leto avtomatsko uskladi za rast cen.

³⁹⁰ Zvišalo se je v Bolgariji, Luksemburgu, na Madžarskem, Poljskem, Portugalskem in v Združenem kraljestvu, znižalo pa na Češkem, Hrvaškem, v Estoniji, Latviji, Litvi, Malti in v Romuniji.

³⁹¹ Dejavnosti A-N; R-S, dejavnosti javnih storitev pa so dejavnosti O-Q.

³⁹² V predelovalnih dejavnostih 25,8 %, trgovini 17,1 %, drugih raznovrstnih poslovnih storitvah 11,5 %, gradbeništvo 9,7 % in gostinstvu 6,0 %.

³⁹³ V dejavnostih zasebnega sektorja 4,4 o. t. od 8,7 %.

³⁹⁴ Glej Delovni zvezek UMAR 3/2010 (Brezigar et al.: Ocena posledic dviga minimalne plače) in Ekonomski izzivi 2012 (Okvir 2: Vpliv dviga minimalne plače v letu 2010 na izgubo delovnih mest – Ažurirana ocena funkcije povpraševanja po delu in ocena vpliva dviga minimalne plače ali stroškov dela na zaposlenost).

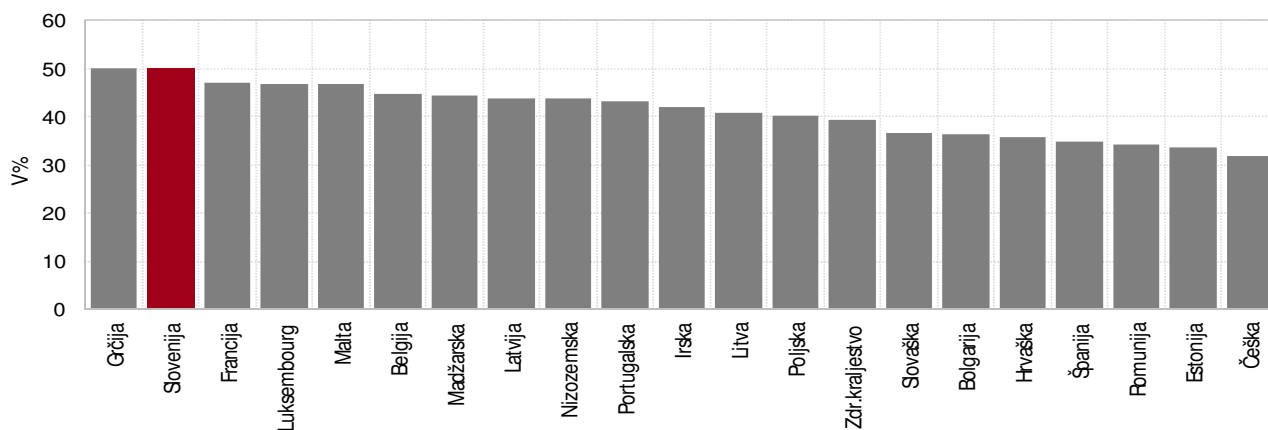
³⁹⁵ Po metodologiji OECD so to tisti zaposleni, ki prejema plačo enako oz. nižjo od dveh tretjin mediane, t. j. v letu 2012 do višine 897 EUR.

Tabela: Povprečna izplačana minimalna bruto plača, povprečna bruto plača in razmerje med njima, Slovenija

	Minimalna bruto plača	Nominalna rast minimalne plače	Realna rast minimalne plače	Povprečna bruto plača	Nominalna rast bruto plače	Realna rast bruto plače	Razmerje med minimalno plačo in povprečno plačo
2000	322	10,3	1,3	800	10,6	1,6	40,3
2001	366	13,5	4,7	895	11,9	3,2	40,9
2002	408	11,5	3,7	982	9,7	2,0	41,5
2003	445	9,0	3,2	1.057	7,5	1,8	42,1
2004	476	7,0	3,3	1.117	5,7	2,0	42,6
2005	499	4,9	2,4	1.157	4,8	2,2	43,1
2006	516	3,3	0,9	1.213	4,8	2,2	42,5
2007	529	2,5	-1,1	1.285	5,9	2,2	41,2
2008	571	8,0	2,2	1.391	8,3	2,5	41,1
2009	593	3,7	2,8	1.439	3,4	2,5	41,2
2010	679	14,6	12,6	1.495	3,9	2,1	45,4
2011	718	5,7	3,8	1.525	2,0	0,2	47,1
2012	763	6,3	3,5	1.525	0,1	-2,4	50,0
2013	784	2,7	0,9	1.523	-0,2	-2,0	51,4

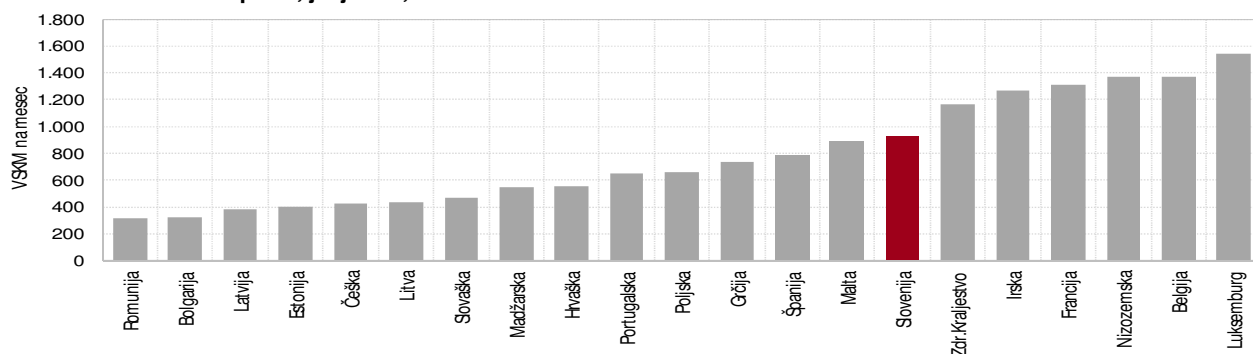
Vir: SURS, SKD 2002 do leta 2008, SKD 2008 od 2009 dalje, MDDSZ, AJ PES.

Slika: Razmerje med minimalno bruto plačo in povprečno bruto plačo, 2012

Vir: Eurostat Portal Page, 2014. Opomba: Za Francijo, Grčijo, Irsko in Nizozemsko podatek za leto 2011, za Belgijo podatek za leto 2010. Ostale države EU-28 nimajo zakonsko določene minimalne plače in zanje ni podatkov.

Slika: Minimalna bruto plača, julij 2013, v SKM

Vir: Eurostat Portal Page, 2014.

4.11 Tveganje revščine

Stopnja tveganja revščine³⁹⁶ (13,5 %) je leta 2012 ostala približno na ravni predhodnega leta (-0,1 o. t.), pod pragom tveganja revščine pa je živel približno 271 tisoč ljudi (2.000 manj kot leto prej). Stopnja je izračunana na podlagi dohodkov iz leta 2011³⁹⁷, ko smo sicer beležili skromno gospodarsko rast (0,7 %) hkrati pa nadaljnje upadanje zaposlenosti in povečevanje brezposelnosti, realno stagnacijo plač, naraščanje števila upokoјencev ter prejemnikov različnih socialnih transferjev. Vse to je ob zgoščevanju dohodkov predvsem na spodnjem delu dohodkovne lestvice³⁹⁸ pripeljalo do le malenkostnega zvišanja praga tveganja revščine. Znašal je 606 EUR za samsko osebo, oz. 1.273 za štiričlansko družino³⁹⁹. V primerjavi z letom prej se je zvišal le za 6 EUR oz. 1 %. To je najmanjše zvišanje praga po letu 2005⁴⁰⁰. Upošteva je koncept merjenja relativne revščine se ob skoraj nespremenjenem pragu tudi stopnja tveganja revščine ni povečala. Tudi relativna vrzel tveganja revščine je bila z 19,1 % najnižja v zadnjih šestih letih, in sicer na ravni iz leta 2005⁴⁰¹. V letu 2012 je povprečni dohodek oseb pod pragom tveganja revščine znašal 490,2 evra (10 evrov več kot leta 2011). Tudi dohodkovna neenakost, merjena z razmerjem kvintilnih razredov (80/20) in Ginijevim količnikom, je v letu 2012 ostala približno na ravni predhodnega leta in je bila znova najnižja v EU.

Slovenija kljub povečanemu tveganju revščine v obdobju krize še vedno sodi med evropske države z nizko stopnjo tveganja revščine. Stopnja tveganja revščine v Sloveniji je bila v letu 2012 šesta najnižja med državami EU, vendar se pri nas tveganje povečuje hitreje kot v povprečju v EU. Od leta 2009 do leta 2012 se je stopnja v Sloveniji zvišala za 2,2 o. t., v povprečju EU pa za 0,5 o. t. Slovenija je tako tretja država, za Grčijo in Hrvaško, ki se jim je stopnja tveganja revščine v štirih letih najbolj povišala. Po vrednosti praga tveganja revščine pa je Slovenija približno na sredini držav EU (v evrih in v standardih kupne moči).

Učinek socialnih transferjev na znižanje tveganja revščine se je v letu 2012 povečal in je bil najvišji v zadnjih petih letih. Od leta 2005 se je stopnja tveganja revščine pred transferji postopno zniževala, od leta 2010 pa znova povečevala in v letu 2012 dosegla 25,2 %. Socialni transferji so tveganje znižali za 11,7 o. t., kar je bolj kot v preteklih letih in bolj kot v povprečju EU (za 8,9 o. t.). Kljub interventnim ukrepom sta se namreč v letu 2011⁴⁰² število prejemnikov različnih transferjev in povprečna višina prejemkov iz tega naslova nekoliko povečala.

V primerjavi z letom prej se je v letu 2012 nekaterim najbolj ogroženim skupinam stopnja tveganja revščine zmanjšala, povečala pa se je delovno aktivnim in brezposelnim. Najbolj se je zmanjšala pri starejših od 65 let ter mlajšim od 18 let. Prav tako se je za 3,3 o. t. zmanjšala stopnja tveganja revščine samskih oseb, ki je najvišja med vsemi socioekonomskimi skupinami, ter družinam samohranilk(cev) ter družinam z več otroki⁴⁰³. Glede na status delovne aktivnosti se je tveganje zmanjšalo pri upokoјenih in drugače neaktivnih, povečalo pa se je brezposelnim (46,9 %), samozaposlenim (23,8 %) ter tudi zaposlenim (65 %). Bolj kot ženske so v teh skupinah ogroženi delovno aktivni in brezposelni moški. Tudi sicer se v starostnih skupinah nad 18 let trendi razlikujejo po spolu. Moškim, starim 55-64, se je stopnja tveganja revščine zmanjšala, ženskam pa povišala, obratno pa je se je zgodilo v starostni skupini nad 65 let. Tudi stopnja tveganja revščine starejših žensk ostaja še vedno več kot dvakrat višja kot med starejšimi moškimi, zato predvsem visoka stopnja tveganja revščine pri starejših ženskah vpliva na to, da so stopnje tveganja revščine za starejše od 65 let v Sloveniji višje kot v povprečju EU, v drugih starostnih skupinah pa nižje. Se je pa v letu 2012 stopnja tveganja revščine pri starejših od 65 let zmanjšala.

³⁹⁶ Stopnja tveganja revščine kaže, kolikšen delež prebivalstva s svojimi dohodki ne doseže praga tveganja revščine, ki znaša po metodologiji Eurostat 60 % mediane ekvivalentnega razpoložljivega neto dohodka vseh gospodinjstev ob upoštevanju ekvivalenčne lestvice OECD.

³⁹⁷ Vir: Raziskava o dohodkih in življenjskih pogojih (SILC).

³⁹⁸ K temu so prispevali realna stagnacija povprečne plače, nadaljnje povečanje razmerja med minimalno in povprečno plačo ter povečano število prejemnikov minimalne plače, spremembe v strukturi zaposlenosti ter stagnacija oz. znižanje plač v nekaterih dejavnostih z najvišjimi plačami. Poleg tega so razlike v plačah zmanjševali tudi varčevalni ukrepi v javnem sektorju.

³⁹⁹ Prag za štiričlansko družino je izračunan za družino dveh odraslih in dveh otrok, mlajših od 14 let.

⁴⁰⁰ Se je pa v letu 2010 edinkrat v tem obdobju prag znižal.

⁴⁰¹ Relativna vrzel tveganja revščine kaže, za koliko so osebe, ki se po svojih razpoložljivih dohodkih uvrstijo pod prag tveganja revščine, oddaljene od tega praga

⁴⁰² Referenčno leto dohodkov.

⁴⁰³ Glej Ekonomsko ogledalo, september 2013.

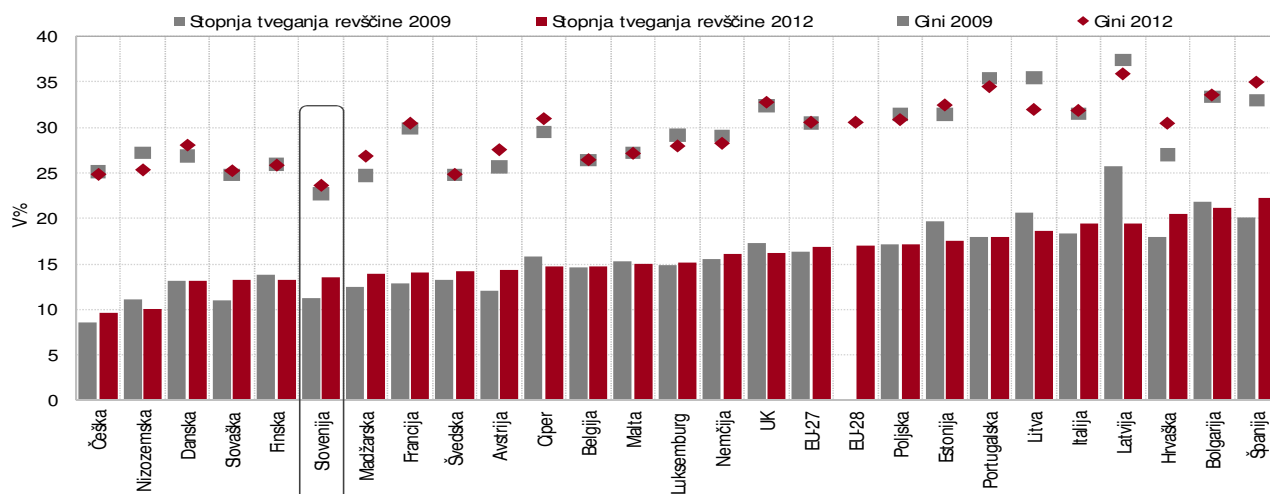
Tabela: Izbrani kazalniki stopnje tveganja revščine SLO in EU¹ (brez dohodkov v naravi) po statusu, starosti in spolu

		moški	moški	moški	ženske	žensk	žensk	skupaj	skupaj	skupaj
		2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Stopnje tveganja revščine pred pokojninami in pred socialnimi transferji, v %										
vsi	SLO	37,6	37,7	39,5	42,1	42,7	44,4	39,9	40,2	41,9
	EU-28	41,1	41,8	41,8	45,8	46,3	46,3	43,5	44,1	44,1
Stopna tveganja revščine pred socialnimi transferji, v %										
vsi	SLO	23,0	23,0	24,2	25,4	25,5	26,2	24,2	24,2	25,2
	EU-28	25,2	25,5	25,2	26,8	27,1	26,6	26,0	26,3	25,9
Stopnja tveganja revščine, v %										
vsi	SLO	11,3	12,2	12,5	14,1	15,0	14,6	12,7	13,6	13,5
	EU-28	15,7	16,2	16,3	17,2	17,7	17,5	16,5	16,9	17,0
samska oseba	SLO	30,1	35,8	32,3	44,3	43,0	40,1	38,5	40,0	36,7
	EU-28	23,9	24,6	24,8	26,1	26,5	25,8	25,2	25,7	25,4
manj kot 18 let	SLO	13,3	14,4	13,6	11,9	15,0	13,4	12,6	14,7	13,5
	EU-28	20,5	20,6	20,4	21,0	21,0	21,2	20,7	20,8	20,8
65 let in več	SLO	9,5	10,5	11,7	27,1	27,8	25,0	20,2	20,9	19,6
	EU-28	12,9	13,1	12,1	18,3	18,0	16,4	16,0	15,9	14,5
upokojeni 65 let in več	SLO	9,5	10,4	11,7	27,2	27,9	24,9	20,2	20,9	19,5
	EU-28	12,7	13,0	12,0	16,6	16,4	14,9	14,8	14,8	13,5
vsi stari 18-64 let	SLO	10,8	11,9	12,2	10,8	11,4	12,0	10,8	11,6	12,1
	EU-28	14,6	15,2	15,8	15,7	16,4	16,7	15,1	15,8	16,3
upokojeni 18-64 let	SLO	16,6	16,0	12,4	13,8	12,8	13,2	15,0	14,1	12,9
	EU-28	10,5	11,1	11,0	11,5	11,8	11,7	11,0	11,5	11,4
drugače neaktivni 18-64 let	SLO	12,3	13,4	12,3	16,9	18,9	18,0	14,8	16,4	15,5
	EU-28	26,9	27,0	27,9	27,3	28,2	28,8	27,2	27,8	28,5
brezposelni	SLO	44,6	45,2	48,1	43,7	44,0	45,5	44,1	44,6	46,9
	EU-28	47,7	48,6	49,9	42,5	43,3	43,8	45,3	46,2	47,0
vsi zaposleni	SLO	6,2	7,2	7,6	4,2	4,5	5,3	5,3	6,0	6,5
	EU-28	8,9	9,4	9,7	7,8	8,3	8,4	8,4	8,9	9,1
samozaposleni	SLO	21,8	23,1	24,2	20,7	23,9	22,9	21,4	23,4	23,8
	EU-28	23,2	24,9	24,0	21,4	22,6	22,2	22,6	24,1	23,4

Vir: Eurostat Portal Page, 2013.

Opombe: ¹ Za leto 2012 ocena Eurostat. Pokojnine se upoštevajo kot dohodki iz dela.

Slika: Stopnja tveganja revščine in Ginijev koeficient

Vir: Eurostat Portal Page, 2013.

4.12 Materialna prikrajšanost

Materialna prikrajšanost, merjena s stopnjo prikrajšanosti pri treh ali več elementih⁴⁰⁴, se je v Sloveniji leta 2012 zmanjšala (za 0,3 o. t. na 16,9 %), težka materialna prikrajšanost (štirih ali več elementov) pa povečala (za 0,5 o. t. na 6,6 %). Obe stopnji sta približno na ravni iz leta 2008, ko je bila materialna prikrajšanost po štirih ali več elementih najvišja v vseh osmih letih, odkar se meritev izvaja, med višjimi vrednostmi pa je bila tudi materialna prikrajšanost po treh ali več elementih. Na znižanje stopnje materialne prikrajšanosti je vplivala manjša prikrajšanost prebivalstva nad pragom tveganja revščine, pri tistih pod pragom pa se je prikrajšanost povečala. Tudi dejstvo, da se je po eni strani povečal delež tistih, ki jim ne manjka nič oz. jim manjka manj elementov kot leto prej, povečali pa so se deleži tistih, ki jim manjka od pet do devet elementov, kaže, da se je delu prebivalstva prikrajšanost zmanjšala, delu pa povečala. Razlike v prikrajšanosti so tudi po spolu in starosti. Četudi se je skupna stopnja materialne prikrajšanosti zmanjšala, to ne velja za moške, mlajše od 18 let, in ženske med 18-64 letom. Težka materialna prikrajšanost pa se je moškim povečala v vseh starostnih skupinah, pri ženskah pa tistim, ki so v starosti, ko so potencialno delovno sposobne (18-64 let). Večanje stopnje težke materialne prikrajšanosti se odraža tudi v povečanju povprečja števila elementov prikrajšanosti za 0,1 o. t. na 3,6 elementa. Enak trend povečanja intenzivnosti⁴⁰⁵ materialne prikrajšanosti je zabeležen tudi v povprečju EU oz. še v desetih drugih državah EU.

Materialna prikrajšanost (po obeh stopnjah) je v Sloveniji leta 2012 tako kot vsa prejšnja leta manjša kot v povprečju EU, slabši pa smo po deležu tistih, ki jim ne manjka nič. Stopnja materialne prikrajšanosti je v povprečju držav EU znašala 19,7 % (1,2 o. t. več kot leto prej), težka materialna prikrajšanost pa 9,9 % (1 o. t. več kot leto prej). Delež tistih, ki jim ne manjka nič, je bil 46,8 % (za 1,9 o. t. nižji kot leto prej). Med državami EU so razlike zelo velike. Po deležu tistih, ki jim nič ne manjka, ter po stopnji materialne in težke materialne prikrajšanosti je Slovenija približno na sredini lestvice evropskih držav. Sodi v skupino držav, ki se jim je materialna prikrajšanost v primerjavi z letom prej najbolj zmanjšala (Latvija, Nemčija, Litva, Belgija in Slovenija). Najbolj povečala pa se je Grčiji, UK, Španiji, Italiji in Malti (od 5,3 do 2,3 o. t.). Hkrati pa Slovenija spada med tri države, katerim se je najbolj povečal delež tistih, ki jim nič ne manjka (skupaj z Nemčijo in Avstrijo). Kar zadeva težko materialno prikrajšanost, pa se je ta povečala šestnajstim državam).

V Sloveniji sodi največ ljudi med materialno prikrajšane, ker ne zmorejo pokriti nepričakovanih izdatkov in si ne morejo privoščiti enotedenskih počitnic ter zaradi zamud pri plačilu stanovanjskih stroškov. Delež prikrajšanih po posameznih elementih, ki vplivajo na izračun stopnje materialne prikrajšanosti, je zelo različen. V Sloveniji leta 2012 »finančne prikrajšanosti« ni čutilo 44,6 % gospodinjstev, prikrajšanost pa je čutilo: 45,7 % pri nepričakovanih stroških (manj kot lani), 29,6 % pri enotedenskih plačanih počitnicah, 21 % pri stroških življenja in bivanja, 8,9 % pri mesnem obroku, 6,4 % pri nezadostnem ogrevanju stanovanja. Slovenija je bila po finančni prikrajšanosti na 13. mestu med državami EU-28 (za Španijo in Češko) ter tik pred Italijo in Slovaško. Precej drugače je s trajnimi materialnimi dobrinami, kjer jih 93,5 % ni čutilo »pikrajšanosti trajnih dobrin«⁴⁰⁶. Slovenija je v pogledu trajnih dobrin na 8. mestu med EU-27⁴⁰⁷. Pri prebivalstvu pod pragom tveganja revščine je delež prikrajšanih pri vseh teh elementih bistveno višji kot pri prebivalcih nad pragom tveganja revščine. To kaže tudi indikator, ki beleži, koliko ljudi zelo težko, težko, nekoliko težko, lahko in zelo lahko pride skozi mesec. Težko pride skozi mesec skoraj 59,7 % ljudi pod pragom tveganja revščine in 36,5 % tistih nad pragom. Toda leta 2012 se je med prebivalstvom nad pragom tveganja revščine povečal delež tistih, ki zlahka pridejo skozi mesec, med ljudmi pod pragom pa delež tistih z zelo velikimi težavami (za 1,8 o. t.).

⁴⁰⁴ Od skupno devetih elementov trajnih življenjskih dobrin oz. ekonomskih obremenitev gospodinjstva: 1. zmožnost pokritja nepričakovanih stroškov, 2. zmožnost plačati enotedenske počitnice zunaj domačega kraja, 3. zmožnost privoščiti si ustrezno prehrano (z mesom, piščancem, ribo ali ustrezno brezmesno hrano vsak drugi dan), 4. zmožnost rednega odplačevanja posojil, hipotek oz. zamude pri tem, 5. zmožnost zagotoviti si primerno ogrevano stanovanje, 6. imeti pralni stroj, 7. imeti barvno TV, 8. imeti telefon (mobitel) 9. imeti osebni avto.

⁴⁰⁵ Podatek o tem, pri koliko elementih gospodinjstva čutijo materialno prikrajšanost, kaže njeno intenzivnost.

⁴⁰⁶ Prikrajšani so za računalnik: 4,6 %, avtomobil: 3,8 %, barvni TV: 0,6 %, pralni stroj: 0,3 %, telefon: 0,2 %.

⁴⁰⁷ Potrebno je opozoriti, da se tu meri samo obstoj trajne dobrine, ne pa tudi njena vrednost oz. starost.

Tabela 1: Materialna prikrajšanost ter težka materialna prikrajšanost pod pragom tveganja revščine po spolu in starosti, Slovenija

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Materialna prikrajšanost (3 ali več elementov od 9)								
SKUPAJ	14,7	14,4	14,3	16,9	16,2	15,8	17,2	16,9
Nad pragom tveganja revščine	11,3	11,2	10,8	13,3	13	12	13,3	12,6
Pod pragom tveganja revščine	38,9	38,7	41,4	42,7	40,9	41,9	42,1	44,1
Težka materialna prikrajšanost (4 ali več elementov od 9)								
SKUPAJ	5,1	5,1	5,1	6,7	6,1	5,9	6,1	6,6
Nad pragom tveganja revščine	3,4	3,4	3,3	4,5	4,3	3,8	4	4,1
Pod pragom tveganja revščine	17,5	18	19,1	21,8	20,3	20,5	19,6	22,9
Moški	18	18,9	19,9	22,7	20,6	18,8	19,4	24,6
0-17	18,8	18,2	20,6	21,1	17,5	22,3	18,4	26,4
18-64	18,6	19,8	19,9	23,6	22,7	16,6	20	24,5
65+	13,9	15,5	19	20,6	16,2	25,8	17,7	21,9
Ženske	17,1	17,3	18,4	21,2	20,1	21,8	19,7	21,5
0-17	13	10,9	13,9	17,8	18,4	24	20,7	22,6
18-64	17,9	17,9	19,7	23,3	24,3	24,9	21,6	24,3
65+	18	19,4	18,6	19,9	15,6	16,5	16,5	16,1

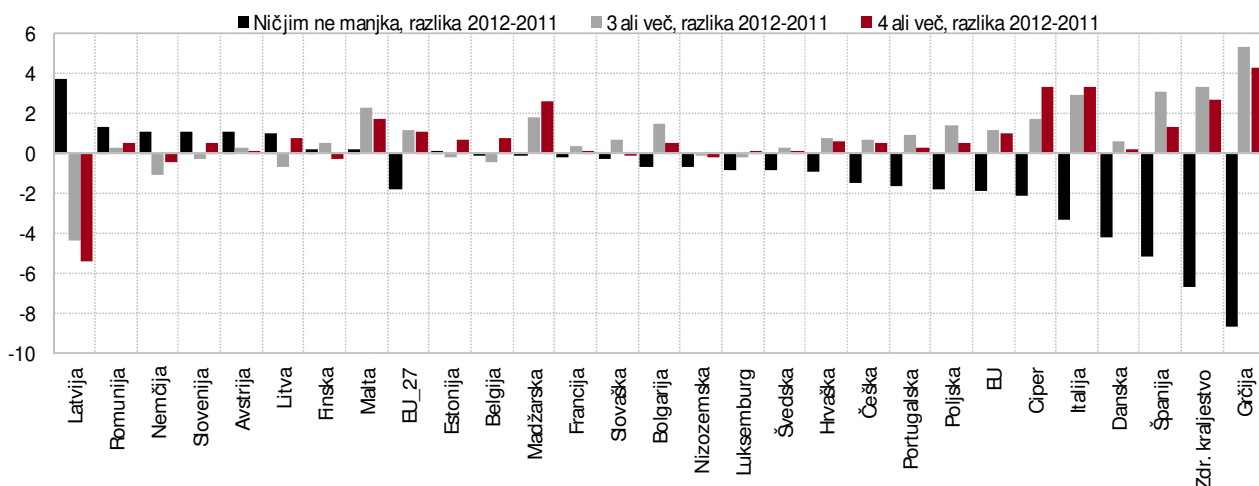
Vir: SURS. Opomba: Dohodek brez dohodka v naravi.

Tabela 2: Težka materialna prikrajšanost po kvintilih ter prvi kvintil po izbranih socioekonomskih skupinah, Slovenija

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
SKUPAJ	5,1	5,1	5,1	6,7	6,1	5,9	6,1	6,6
Peti kvintil	0,5	0,5	0,5	0,3	0,5	0,4	0,2	0,5
Četrty kvintil	1,4	1,5	1,4	1,9	1,6	2,0	1,5	1,9
Tretji kvintil	3,2	2,3	3,3	5,0	4,1	3,3	3,9	3,8
Drugi kvintil	5,8	6,6	5,8	8,4	7,3	6,2	7,8	7,0
Prvi kvintil	14,7	14,6	14,6	17,7	17,0	17,7	17,1	20,0
En odrasel mlajši od 65 let	27,0	27,4	26,0	26,9	32,2	27,5	23,8	30,3
En odrasel starejši od 65 let	17,6	17,5	18,7	15,1	12,5	16,7	16,5	16,2
Samska oseba z odvisnim otrokom	17,1	14,3	20,0	22,4	26,4	29,5	28,3	30,1
Samska ženska	19,3	19,1	19,8	17,3	18,3	21,7	19,1	19,9
Samski moški	26,8	26,5	25,5	25,7	24,6	22,1	21,7	28,5
Dva odrasla s tremi ali več odvisnimi otroci	17,2	18,9	12,8	17,4	19,1	12,7	13,4	16,7

Vir: Eurostat Portal Page, 2013.

Slika: Deleži prebivalstva glede na razliko med letoma 2008 in 2012 po (težki) materialni prikrajšanosti in neprikrajšanosti

Vir: Eurostat Portal Page, 2013.

4.13 Zmožljivosti zdravstva

Rast števila zdravnikov se je v Sloveniji v zadnjih letih okrepila, zaostanek za EU pa kljub temu ostaja precejšen. Leta 2012 je bilo po podatkih Nacionalnega inštituta za javno zdravje v Sloveniji zaposlenih 5.228 zdravnikov, kar je 2,0 % več kot v letu 2011, ponovno se je povečalo tudi število zaposlenih zdravnikov na 100.000 prebivalcev, ki je doseglo 254,3 (2011: 249,5; EU: 346,1). V obdobju 2000–2012 se je v Sloveniji število zdravnikov v povprečju letno povečalo za 1,7 %, kar je enako kot v povprečju v državah EU.

Slovenija najbolj zaostaja po številu splošnih zdravnikov. Po sprejetih ukrepih⁴⁰⁸ za okrepitev primarne ravni se je v zadnjih letih bolj kot v preteklosti povečalo število splošnih zdravnikov, in sicer v letih 2011 in 2012 vsako leto za skoraj 4 %, tako da je bilo v letu 2012 splošnih zdravnikov 1.127 oziroma 54,81 na 100.000 prebivalcev. Kljub temu pa je zaostanek za povprečjem EU še vedno zelo velik (2011: 79,1). Obremenitve splošnih zdravnikov se povečujejo zaradi vse večjega števila kroničnih bolnikov, demografskih sprememb in večjih pričakovanih bolnikov. Zadostna preskrbljenost s splošnimi zdravniki naj bi omogočila, da se zaradi nižjih stroškov določene storitve prenašajo s sekundarne na primarno raven; preprečijo se lahko urgentna stanja ter zmanjšajo obravnave v stroškovno bolj zahtevnih specialističnih ambulantah. Med kazalniki, ki odražajo zmožnost primarne ravni, da prevzame navedene večje obremenitve, je tudi delež splošnih zdravnikov glede na specialiste. Slovenija tudi po tem kazalniku zaostaja za povprečjem EU: v skupnem številu vseh zdravnikov znaša v Sloveniji delež splošnih zdravnikov 21 %, v EU in v OECD pa v povprečju okoli 30 %. Za zapolnitev vrzeli v pomanjkanju splošnih zdravnikov v večini držav sprejemajo ukrepe, ki bi pritegnili diplomante medicine v poklic splošnega zdravnika (spremembe v financiranju, nefinančne spodbude), hkrati pa več pristojnosti na primarni ravni prevzemajo diplomirane medicinske sestre. V Sloveniji imamo za vpeljavo sprememb v pristojnostih medicinskih sester dovolj možnosti, tudi glede na dejstvo, da se število diplomiranih medicinskih sester v zadnjih letih hitro povečuje⁴⁰⁹ ter tudi glede na visoko razmerje med zaposlenimi zdravniki in medicinskimi sestrami. Visok priliv medicinskih sester na trg dela bo treba regulirati s sistemskimi ukrepi tako na področju zdravstva (prenos nekaterih obremenitev z zdravnikov na medicinske sestre) kot tudi na področju dolgotrajne oskrbe (hitrejši razvoj nege in oskrbe na domu). Ob omejitvah zaposlovanja v javnem sektorju lahko sicer pričakujemo težave pri njihovem zaposlovanju.

Dinamika zniževanja števila akutnih bolniških postelj se je v letu 2012 pospešila tudi v Sloveniji. V preteklem desetletju 2000–2010 se je v Sloveniji število vseh bolniških postelj (akutnih, neakutnih, psihiatričnih in postelj za podaljšano bolnišnično zdravljenje) na 100.000 prebivalcev zmanjšalo letno v povprečju za 1,7 %, v EU pa v povprečju za 1,9 %. Zniževalo se je predvsem število akutnih bolniških postelj, kar je povezano z novimi tehnologijami in zdravili, ki omogočajo skrajševanje povprečne ležalne dobe ter prenos nekaterih bolnišničnih obravnav v dnevno ali specialistično ambulantno obravnavo. Zaradi gospodarske krize in varčevalnih ukrepov v javnem zdravstvu se je v številnih državah dinamika zniževanja akutnih bolniških postelj v letih 2010–2011 še pospešila, v Sloveniji pa tega odziva na krizo sprva ni bilo. V letu 2012 pa je število akutnih postelj upadlo za 1,8 %, kar je verjetno povezano tudi z racionalizacijo poslovanja v bolnišnicah. V Sloveniji je sicer število akutnih bolniških postelj približno enako kot v povprečju držav EU (v letu 2012 3,63 akutne bolniške postelje na 1.000 prebivalcev; EU v letu 2010: 3,67), število vseh bolniških postelj pa je nižje od povprečja EU predvsem zato, ker k tem posteljam niso prištete tudi postelje za dolgotrajno oskrbo bolnikov v domovih za starejše.

⁴⁰⁸ Za okrepitev primarne ravni so bili v letih 2010 in 2011 sprejeti nekateri ukrepi: (i) uvedba učnih ambulant, v katerih že specializanti lahko vpisujejo svoje bolnike; (ii) uvedba referenčnih ambulant, v katerih večje pristojnosti prevzemajo diplomirane medicinske sestre in (iii) dodatna sredstva za primarno raven (Ministrstvo za zdravje, 2012).

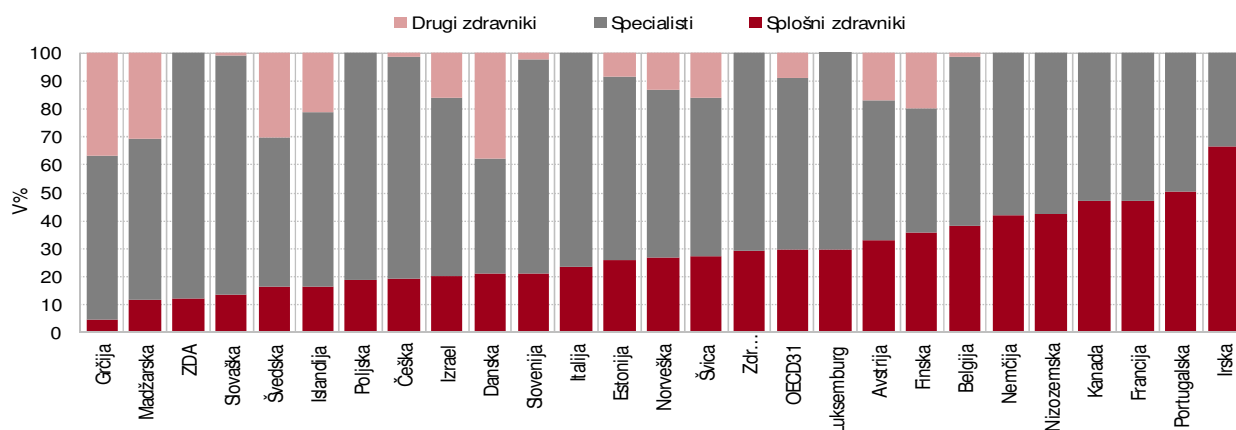
⁴⁰⁹ V letih 2008–2012 je diplomiralo v povprečju letno 445 medicinskih sester, kar je za 12 % več kot v obdobju 2003–2008.

Tabela: Človeški viri v zdravstvenem sistemu

	Zaposleni zdravniki na 100.000 prebivalcev			Splošni zdravniki na 100.000 prebivalcev		Zaposleni zobozdravniki na 100.000 prebivalcev	Zaposlene medicinske sestre na 100.000 prebivalcev		Razmerje med medicinskimi sestrami in zdravniki
	2000	2010	2011	2000	2011	2011	2000	⁶ 2011	2010/2011
EU-27¹	287,7	337,3	346,1	75,4	79,1	66,8	770,8	835,5	2,5
Avstrija	380,6	478,1	482,5	137	159	56	720,6	790,7	1,6
Belgija ⁴	282,9	297,0	299,6	120	111	70	583,8	659,5	3,1
Bolgarija	336,9	371,1	386,3	np	66,5	84,8	435,9	474,6	1,1
Ciper	259,4	288,8	296,2	41,5	np	96,0	422,5	466,9	1,6
Češka	336,9	358,1	363,7	73	70	71	805,3	846,1	2,2
Danska	291,2	350	np	65	73,3	77,8	1261,4	1.572,3	4,4
Estonija ⁴	319,2	322,3	326,3	95	84	88	632,3	646,6	1,9
Finska ³	249,9	290,0	330,0	np	117	74,4	954,6	997,0	4,0
Francija ³	329,4	330,0	307,0	162	156	64	688,6	901,6	2,6
Grčija ³	432,8	612,6	614,5	np	30	129,1	292,8	364	0,5
Hrvaška	238,3	278,5	283,7	np	51		505,7	578,8	np
Irska ³	220,2	406,6	267,0	48	278	61	1400,5	1215,3	3,8
Italija ⁴	606,9	608,9	409,9	82,8	96	56,3	np	658,9	1,6
Latvija	287,4	291,1	313,7	40,7	58,6	66,5	477,2	515,6	1,6
Litva	362,7	372,0	385,1	52,2	69,7	74,7	802,5	735,9	1,9
Luksemburg	213,8	276,9	275,7	64	82	84	755,9	1163,5	4,1
Madžarska	268,2	286,9	295,8	np	33,5	52	548,3	638,4	2,1
Malta ^{3,4}	261,6	307,5	324,3	np	159,9	44,2	np	710,0	2,1
Nemčija	326,0	373,2	382,4	148	161	80	978,3	1154,3	3,0
Nizozemska ⁴	244,3	296,4	np	116	125,9	49,8	np	855,4	4,0
Poljska	222,3	216,0	218,6	7,7	41	34	553,2	580,3	2,4
Portugalska ⁴	309,7	384,7	398,4	54	208	np	353,2	633,3	1,5
Romunija	192,7	236,9	238,5	np	84,9	60,4	530,0	550,8	2,2
Slovaška ³	323,3	np	np	np	np	50,0	747,7	619,3	1,8
Slovenija²	215,0	243,0	249,5	45,7	53	62	685	838,7	3,3
Španija	330,8	377,9	398,9	np	77	60,4	373,5	548,1	1,3
Švedska	308,6	380,2	np	53	63,2	52	1031	1155	2,9
Zdr. kraljestvo	195,8	271,8	277,7	64	80	54	916	897,2	3,1

Viri: Eurostat; OECD Health Data 2013; WHO HFA-DB. Opombe: ¹ Za povprečja EU-27 je za zdravnike, splošne zdravnike, zobozdravnike in sestre vir podatkov baza WHO HFA-DB (metodologije poročanja podatkov so poenotene z Eurostatom in OECD). ² Slovenija: za leto 2012 so kazalniki navedeni v besedilu, v tabeli pa so podatki za leto 2011, ker so to zadnji razpoložljivi podatki za države EU. ³FR, GR, NL, IR, FI, SK: vsi aktivni zdravniki in zobozdravniki (vključno s tistimi, ki delajo v upravljanju, raziskovanju, izobraževanju ipd); ⁴BE, IT, PT, MT, IE: vsi zdravniki in zobozdravniki z licenco za delo; np-ni podatka.

Slika: Splošni zdravniki, specialisti in drugi zdravniki, delež v skupnem številu zdravnikov, 2011

Vir: Health at a glance 2013 (OECD 2013). Opombe: 1. Specialisti splošne medicine, vključno z družinskimi zdravniki in drugimi splošnimi zdravniki nespecialisti. 2. Specialisti, vključno z pediatri, ginekologi, psihiatri.

4.14 Zmožljivosti izobraževalnega sistema

Število vpisanih se povečuje na nižjih ravneh izobraževanja, na višjih pa zmanjšuje. Kljub prekinitvi trenda povečevanja deleža vključenih otrok v vrtce v letu 2012/13, se število otrok, vključenih v vrtce zaradi večjega števila rojstev v preteklih letih še naprej povečuje (na 83.090 v letu 2012/13 oziroma za 2,3 % več kot leto prej). V letu 2012/13 se je drugo leto zapored povečalo tudi število učencev v osnovnih šolah (za 0,9 % na 162.775), a je bilo nižje kot ob začetku izvajanja SRS leta 2005/06. Podobno kot v preostalih letih v obdobju izvajanja SRS pa se je nadaljevalo zmanjševanje števila mladih, vpisanih v srednje šole (za 2,1 % na 78.208), ki je bilo za približno petino manjše kot leta 2005/06. Predvsem zaradi zmanjševanja velikosti generacij mladih za vpis v terciarno izobraževanje se je v letu 2012/13 zmanjšalo tudi število vpisanih v terciarno izobraževanje (za 6,1 % na 97.706) in je bilo tudi manjše kot leta 2005/06.

Razmerje med številom otrok, vključenih v vrtce in številom vzgojnega osebja (vzgojiteljev in pomočnikov vzgojiteljev) se je ohranilo približno na ravni predhodnih nekaj let. V šolskem letu 2012/13 je znašalo v prvem starostnem obdobju (1-2 leti) 6,2 (2011/12: 6,3), v drugem starostnem obdobju (od treh let do vstopa v osnovno šolo) pa 9,4 (2011/12: 9,3). Od začetka izvajanja SRS se je nekoliko poslabšalo le v prvem starostnem obdobju. Razmerje je bilo v drugem starostnem obdobju ugodnejše kot na ravni povprečja EU (šolsko leto 2010/11:13,7). Približno na ravni predhodnega leta se je ohranilo tudi povprečno število otrok na oddelku v vrtcih, ki je v prvem starostnem obdobju znašalo 12,4, v drugem pa 20,3. V letu 2012 je bilo v obeh starostnih skupinah večje kot ob pričetku izvajanja SRS (2005), kar je povezano s z prostorsko stisko v vrtcih.

Povprečno število učencev v razredu se je v zadnjem letu na ravni izobraževanja Isced 1 ohranilo približno na enaki ravni, na ravni Isced 2 pa se je zmanjšalo. V letu 2011 je na ravni Isced 1, ki v Sloveniji zajema 1.-6. razred osnovne šole (glej opombo pod tabelo) znašalo 18,5 (2010: 18,4) in se je ohranilo približno na ravni predhodnega leta. Na ravni Isced 2, ki zajema 7.-9. razred, pa je znašalo 19,2 (2010: 19,6) in se je zmanjšalo. Na obeh ravneh izobraževanja pa je bilo v obdobju izvajanja SRS med ugodnejšimi med državami EU⁴¹⁰. Manjše povprečno število otrok v razredu je povezano z ugodnejšimi normativi, ki veljajo v določenih primerih (podružnične šole, kombinirani oddelki, osnovne šole in zavodi s prilagojenim programom ipd.). Tudi razmerje med številom učencev in številom učnega osebja na ravni Isced 1 je bilo v letu 2011 ugodno, manj ugodno pa je bilo na ravni Isced 2. V primerjavi s predhodnim letom se na obeh ravneh ni bistveno spremenilo. Razmerji med številom učencev in številom učnega osebja in povprečno število otrok v oddelku sta na ravni Isced 2 v primerjavi z letom 2005 ugodnejši, na ravni Isced 1 pa nekoliko slabši.

Razmerje med številom dijakov in številom pedagoškega osebja na srednješolski ravni je tudi v letu 2011 ostalo precej neugodno. Znašalo je 14,3 in je bilo slabše kot v EU. Razmerje med številom dijakov in številom pedagoškega osebja se v zadnjih treh letih ohranja na enaki ravni. Med letoma 2005 in 2011 pa se je rahlo izboljšalo. Povprečno število dijakov v oddelku na srednješolski ravni izobraževanja je v šolskem letu 2012/2013 znašalo 28,5 in se je v primerjavi s predhodnim letom zmanjšalo v vseh vrstah izobraževalnih programov, razen v maturitetnem tečaju in poklicnem tečaju, kjer se je povečalo. Število dijakov na oddelku je bilo v zadnjem letu tudi nižje kot v šolskem letu 2005/06.

Napredka v izboljševanju razmerja med številom študentov in številom pedagoškega osebja v terciarnem izobraževanju v letu 2013 ni bilo. V zadnjem letu je znašalo 18,1 in se je ohranilo na ravni predhodnega leta. S tem se je zaustavilo izboljševanje razmerja iz zadnjih let. Slovenija je po vrednosti razmerja med številom študentov in številom pedagoškega osebja v terciarnem izobraževanju v letu 2011 tudi zaostajala za povprečjem enaindvajsetih držav EU, ki so članice OECD (15,9), čeprav se je v primerjavi z letom 2005 (pričetek izvajanja SRS) pri nas bolj zmanjšalo. Razmerje pri nas je visoko tudi zaradi vpisa v terciarno izobraževanje zaradi dobrobiti, ki jih prinaša status študenta.

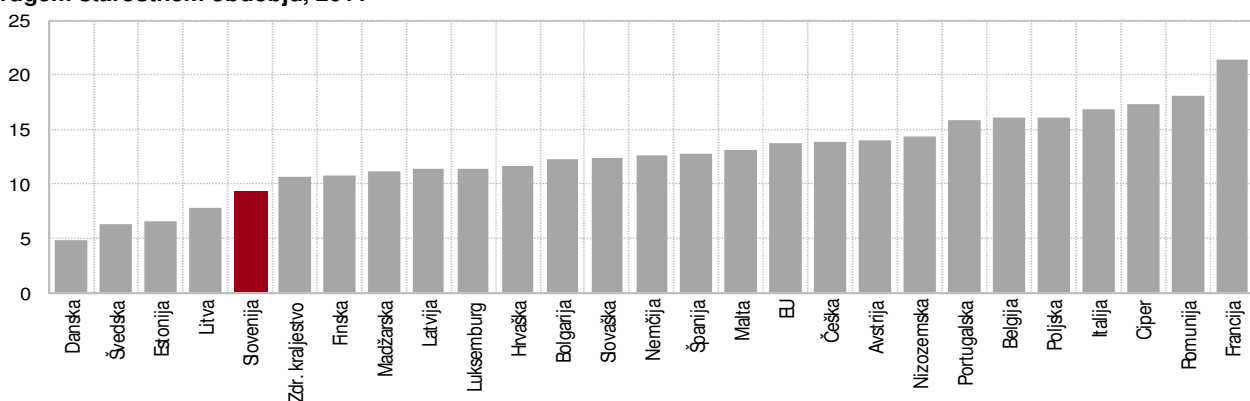
⁴¹⁰ Podatek za povprečje EU ni na voljo.

Tabela: Razmerje med številom vpisanih in številom pedagoškega osebja

	Isced 1			Isced 2			Isced 3			Isced 5,6		
	2005	2010	2011	2005	2010	2011	2005	2010	2011	2005	2010	2011
EU	16,2	15,6	15,5	13,3	12,0	11,6	12,7	13,4	13,7	16,4	15,8	15,9
OECD	16,7	15,8	15,4	13,7	13,7	13,3	13,0	13,8	13,9	15,8	15,5	15,6
Avstrija	14,1	12,2	12,1	10,6	9,3	9,1	11,3	10,1	9,8	15,3	17,1	16,6
Belgija	12,8	12,4	12,4	9,4	8,1	8,1	9,9	10,1	10,1	19,6	19,3	20,1
Bolgarija	16,3	17,6	17,5	12,6	12,7	12,6	11,9	11,9	12,4	np	np	np
Ciper	17,9	14,0	13,6	11,9	10,0	10,0	11,5	10,1	10,1	np	np	np
Češka	17,5	18,7	18,7	13,5	11,2	11,1	12,8	14,0	11,7	19,0	20,0	21,0
Danska	np	11,5	11,8	np	np	np	np	np	np	np	np	np
Estonija	np	16,2	16,3	np	14,9	14,7	np	16,6	17,0	14,9	np	np
Finska	15,9	14,0	13,7	10,0	9,8	9,3	18,0	17,1	16,3	12,5	14,4	13,6
Francija	19,4	18,7	18,4	14,2	15,0	14,8	10,3	9,7	10,0	17,3	15,8	17,5
Grčija	11,1	np	np	7,9	np	np	8,8	np	np	30,2	np	np
Hrvaška	18,1	14,7	14,3	13,2	10,6	10,3	10,7	10,6	9,6	np	np	np
Irska	17,9	15,9	15,7	np	np	np	15,6	14,4	14,4	17,4	15,6	14,6
Italija	10,5	11,3	11,7	10,5	11,9	11,5	12,0	12,1	12,8	21,4	18,7	19,0
Latvija	12,2	11,9	11,4	11,2	9,3	8,1	12,1	12,1	10,9	np	np	np
Litva	11,3	9,9	9,9	8,8	7,8	7,5	np	np	7,9	np	np	np
Luksemburg	np	10,1	9,9	np	24,3	22,1	9,0	7,6	8,9	np	np	np
Madžarska	10,6	10,8	10,7	10,4	10,7	10,5	12,2	12,5	12,4	15,9	13,9	16,3
Malta	12,1	14,4	12,9	8,4	8,1	7,0	17,4	12,1	11,6	np	np	np
Nemčija	18,8	16,7	16,3	15,5	14,9	14,2	14,0	13,2	13,8	12,2	11,6	11,4
Nizozemska	15,9	15,7	20,6	np	np	15,3	16,2	16,5	35,5	np	14,7	15,1
Poljska	11,7	10,0	11,0	12,7	12,7	10,0	12,9	12,1	11,1	18,2	16,0	15,6
Portugalska	10,8	10,9	11,2	8,2	7,9	8,2	np	7,2	7,3	13,2	14,4	14,6
Romunija	17,4	16,7	17,8	12,4	12,2	13,1	16,0	14,9	15,6	np	np	np
Slovaška	18,9	17,1	16,9	14,1	13,6	13,1	14,3	14,6	14,3	11,7	14,9	14,5
Slovenija	15,0	16,2	16,0	11,1	8,0	7,9	14,5	14,3	14,3	22,7	20,3	19,2
Španija	14,3	13,2	13,2	12,5	10,1	10,3	8,1	9,6	9,8	10,6	11,2	11,5
Švedska	12,2	11,7	11,3	12,0	11,4	11,3	14,0	13,1	13,0	8,9	12,5	12,1
Zdr. kraljestvo	20,7	19,8	19,9	17,0	17,1	15,2	np	15,2	17,3	18,2	18,5	17,9

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social conditions, 2014. Opombe: Po Mednarodni standardni klasifikaciji ISCED 1997 Isced 1 zajema primarno izobraževanje ali prvo obdobje osnovnega izobraževanja, Isced 2 zajema nižje sekundarno ali drugo obdobje osnovnega izobraževanja, Isced 3 (višje) sekundarno izobraževanje, Isced 5,6 pa terciarno izobraževanje; np – ni podatka. * Za terciarno izobraževanje je za leto 2005 na voljo podatek za EU-19 (države EU, ki so bile tega leta članice OECD), za leti 2010 in 2011 pa za EU-21 (države EU, ki so članice OECD); np – ni podatka.

Slika: Razmerje med številom otrok, vpisanih v organizirane oblike predšolske vzgoje in številom vzgojnega osebja v drugem starostnem obdobju, 2011

Vir: Eurostat Portal Page – Population and Social conditions, 2014.

4.15 Zadovoljstvo z življenjem

Zadovoljstvo z življenjem⁴¹¹ v Sloveniji je v letu 2013 močno padlo. Z rezultatom 82 % (letno povprečje) oz. 79 % (november) zadovoljnih Slovenija sicer še vedno ostaja v prvi polovici držav EU. Po rezultatu letnega povprečja z uvrstitvijo na 12. mesto ne odstopa od lanske uvrstitve. Pred Slovenijo pa so še naprej najvišje uvrščene skandinavske države, države Beneluksa, Združeno kraljestvo, Malta, Nemčija, Avstrija in Francija. Po jesenski meritvi se uvrščamo nekoliko slabše (na 14. mesto). Jeseni 2013 je upad zadovoljstva zabeležilo samo še 6 držav (v primerjavi s 15 državami spomladi), upad v Sloveniji pa je bil najvišji med vsemi.

Slovenija se uvršča med deset držav EU, v katerih je v zadnjih desetih letih zadovoljstvo upadlo. Od 90 % jeseni 2004 se je jeseni 2013 znižalo na 79 %. Upošteva je jesenske meritve se Slovenija uvršča v krog 10 držav, kjer je bil delež zadovoljnih jeseni 2013 nižji kot jeseni 2004, pri čemer prednjačijo Grčija (-28 o. t.), Ciper (-21 o. t.), Portugalska (-20 o. t.), Španija (-12 o. t.), Slovenija (-11 o. t.) in Irska (-10 o. t.). Zadovoljstvo se je v tem obdobju najbolj povečalo v Nemčiji (13 o. t.), Latviji (13 o. t.), Litvi (10 o. t.), na Poljskem in na Slovaškem (6 o. t.).

Ker je zadovoljstvo z življenjem neke vrste sintezni kazalnik, nanj vplivajo (ne)zadovoljstva z različnimi področji življenja. Posebna raziskava Družbeno ozračje, ki jo Eurobarometer izvaja od leta 2009, meri ob splošnem zadovoljstvu še zadovoljstvo na 14 področjih življenja. Junija 2013 je bila več kot polovica respondentov v Sloveniji zadovoljnih s področjem, kjer živijo, zdravstvenim sistemom, finančno situacijo v gospodinjstvu, osebno zaposlitveno situacijo in odnosom do različnih kultur. Manj kot pol, vendar več kot tretjina respondentov, je zadovoljnih s pokojninskim sistemom ter nadomestili za brezposelnost. Na preostalih področjih pa je zadovoljnih manj kot tretjina respondentov, najmanj z zaposlitveno ter gospodarsko situacijo v državi. Zadovoljstvo je v Sloveniji višje kot v povprečju EU-27 pri odnosu do različnih kultur, osebni zaposlitveni situaciji, pokojninskem sistemu in dostopnostjo energije. Manj kot v povprečju EU-27 (pri čemer se je primerjava z EU z leti slabšala) so slovenski prebivalci zadovoljni z učinkovitostjo javne uprave, odnosom do neenakosti in revščine, nadomestili za brezposelnost in dostopnostjo do stanovanj. V celotnem obdobju od leta 2009 pa je imela Slovenija nižji delež zadovoljnih od povprečja EU-27 pri oceni življenjskih stroškov ter gospodarske in zaposlitvene situacije v državi.

V letu 2013 se je zadovoljstvo z večino ocenjevanih področij znižalo, porasel pa je tudi »pesimizem«⁴¹². V primerjavi z letom 2012 se je najbolj znižalo zadovoljstvo z nadomestili za brezposelnost, odnosom do neenakosti in revščine in učinkovitostjo javne uprave, presenetljivo pa se je povečalo zadovoljstvo z osebno zaposlitveno situacijo. V primerjavi z letom 2009 izstopa velik padec zadovoljstva z učinkovitostjo javne uprave. Edino področje, kjer je zadovoljstvo višje kot leta 2009, je zdravstveni sistem, kjer pa je letos prvič prišlo do padca. Delež »pesimistov« je v zadnjem letu narasel na skoraj vseh zajetih področjih, najbolj na področjih, katerih regulacija je v pristojnosti države, to je področje državne uprave ter sistem socialne varnosti in zaščite. Področja, ki jih ljudje na družbeni ravni ocenjujejo kot najslabša, ocenjujejo na osebni ravni dokaj visoko. Ta razkorak je dokaj velik, in sicer ocena osebne zaposlitvene situacije (57 % zadovoljnih) v primerjavi z zaposlitveno situacijo v državi (4 % zadovoljnih) ter ocena finančne situacije v gospodinjstvu (58 % zadovoljnih) v primerjavi z oceno gospodarske situacije v državi (4 % zadovoljnih).

⁴¹¹ Zadovoljstvo z življenjem je najpomembnejši mnenjski sintetični kazalnik kakovosti življenja oziroma osebne blaginje. Merijo ga različne raziskave. V tem kazalniku ga prikazujemo na podlagi podatkov Eurobarometra. V okviru Eurobarometra merijo zadovoljstvo z življenjem z vprašanjem: Na splošno, kako zadovoljni ste z življenjem, ki ga živite?, in možnimi odgovori: zelo zadovoljen, zadovoljen, nezadovoljen in zelo nezadovoljen - za vse članice od vstopa v Evropsko Unijo dalje. Ko govorimo o Zadovoljstvu združujemo 'Zelo zadovoljne' in Kar 'zadovoljne'.

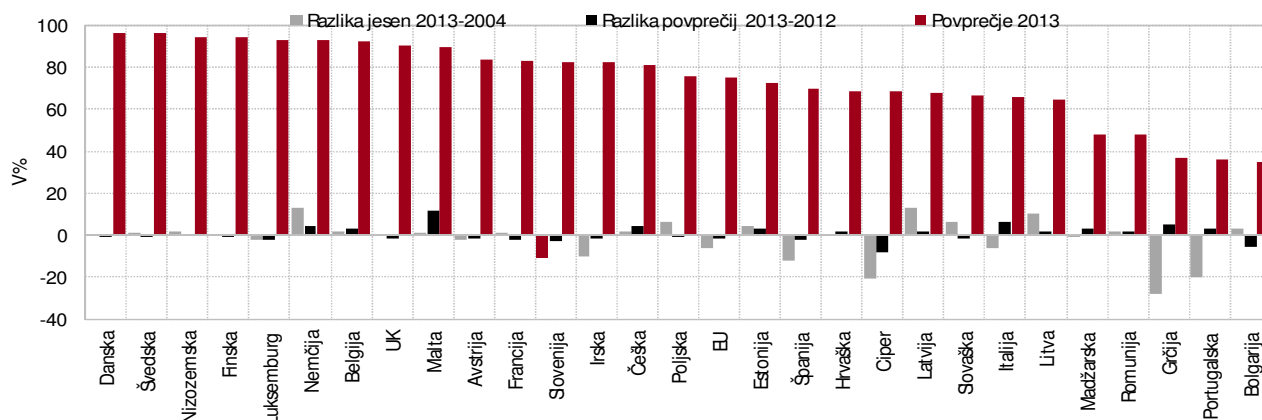
⁴¹² S pesimizmom označujemo delež oseb, ki pričakuje, da bo čez 1 leto slabše, in delež tistih, ki stanje ocenjuje slabše, kot je bilo pred petimi leti) (Glej tudi: Zalc, Julien. European Public Opinion: Is this the end of pessimism? European Issues N0290, 8th October 2012, Policy Paper. Foundation Robert Shuman)

Tabela: Zadovoljstvo z življenjem in različnimi področji življenja, junij 2013

		Skupaj zadovoljni (zadovoljnih in zelo zadovoljnih)		Enoletna pričakovanja		Primerjava s 5 let nazaj	
		Slabše		Slabše		Slabše	
		SI	EU 27	SI	EU 27	SI	EU 27
Življenje v celoti ¹	2012-2009	0	-2	5	-1	5	6
	2012	85	76	25	17	49	37
Kako ocenjujete situacijo na naslednjih področjih?							
		Skupaj dobro (zelo dobro in dobro)		Slabše		Slabše	
Območje, kjer živiš	2012-2009	-3	-3	3	2	10	7
	2012	84	84	21	12	40	24
Zdravstveni sistem	2012-2009	21	-2	10	5	1	11
	2012	71	62	45	32	51	50
Finančna situacija v gospodinjstvu	2012-2009	-6	-2	12	0	9	5
	2012	61	62	34	20	56	40
Osebná zaposlitvena situacija	2012-2009	-5	0	10	3	4	5
	2012	53	52	22	14	39	28
Odnosi ljudi različnih kultur v državi	2012-2009	-5	3	8	0	7	4
	2012	53	56	40	25	54	37
Nadomestila za brezposelnost	2012-2009	2	2	22	6	21	11
	2012	45	38	64	37	72	49
Pokojsniški sistem	2012-2009	-5	0	11	-9	14	17
	2012	44	40	53	40	67	58
Učinkovitost javne uprave	2012-2009	-23	-2	15	3	21	8
	2012	33	40	41	25	59	41
Dostopnost energije	2012-2009	-11	-4	17	11	17	11
	2012	30	29	60	52	82	73
Odnos do neenakosti in revščine	2012-2009	-3	0	12	1	12	8
	2012	29	31	51	31	65	46
Življenjski stroški	2012-2009	0	1	10	6	6	6
	2012	18	29	71	57	91	82
Dostopnost stanovanja	2012-2009	-3	-2	7	6	4	5
	2012	14	25	52	43	75	67
Gospodarska situacija v državi	2012-2009	-9	8	21	6	20	-8
	2012	8	30	64	42	93	70
Zaposlitvena situacija v državi	2012-2009	-3	7	17	4	17	-6
	2012	5	22	63	42	93	70

Vir: Eurobarometer, Social Climate, 2013. Opomba: ¹ Podatki junjske posebne raziskave Družbeno ozračje, ki pa se ne razlikujejo od standardne Eurobarometrove raziskave v maju, razlika pa je z jesensko (79 %) ter povprečjem (82 %) za leto 2013.

Slika: Zadovoljstvo z življenjem v državah EU

Vir: Eurobarometer, 2013.

5. PRIORITETA:

Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja

- 5.1 Emisije toplogrednih plinov
- 5.2 Emisijsko intenzivne industrije
- 5.3 Energetska učinkovitost
- 5.4 Obnovljivi viri energije
- 5.5 Delež cestnega prometa v blagovnem prometu
- 5.6 Okoljski davki
- 5.7 Intenzivnost kmetovanja
- 5.8 Intenzivnost poseka lesa
- 5.9 Koeficient starostne odvisnosti
- 5.10 Pričakovano trajanje življenja in leta zdravega življenja
- 5.11 Stopnja rodnosti
- 5.12 Selitveni prirast
- 5.13 Regionalne razlike v BDP na prebivalca
- 5.14 Regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti

5.1 Emisije toplogrednih plinov

V letu 2012 so se emisije toplogrednih plinov (TGP) znižale za 2,8 %, ob nadaljevanju rasti emisij iz prometa pa vidnejšega napredka v smeri nižje emisijske intenzivnosti gospodarstva tudi v tem letu ni bilo. Emisije iz energetskega sektorja so se po dveh letih rasti v letu 2012 znižale za 4,3 % in z 32-odstotnim deležem še vedno predstavljajo najobsežnejši vir emisij TGP. So skoraj izključno posledica proizvodnje termoelektrarn, približno tri četrtine vseh emisij iz energetike pa izhaja iz največje termoelektrarne v Sloveniji. Podobno velik prispevek k znižanju so v letu 2012 imele tudi emisije, ki nastajajo pri rabi goriv v gospodinjstvih, ki so se močno znižale že drugo leto zapored (za 12 %). To je posledica spremembe strukture porabe goriv v prid emisijsko manj intenzivnih energentov⁴¹³ in varčnejše rabe energije. Nadalje so se v letu 2012 znižale emisije iz industrije (-2,5 %), tako tiste, ki nastanejo zaradi rabe goriv, kot tudi emisije iz proizvodnih procesov. Tehnološko prestrukturiranje in učinkovitejša raba, dodatno spodbujeni z namenom zagotavljanja konkurenčnosti, v zadnjih letih pa tudi znižanje proizvodne aktivnosti, so privedli do tega, da se emisije iz industrije neprekinjeno znižujejo od leta 2006. Obratno pa ob zagotavljanju relativno ugodnih konkurenčnih pogojev preko davčnih politik narašča prodaja in raba goriv v prometu pri nas. Emisije iz prometa so se po visoki rasti v predhodnem letu, v letu 2012 povišale za 1,3 %. Z izjemo let 2009 in 2010, naraščajo, odkar imamo podatke (1986), dodaten pospešek v njihovi rasti pa je bilo zaznati ob širitvah EU in s tem povečanjem zunanjetrgovinskih blagovnih tokov skozi Slovenijo. V letu 2012 so emisije iz prometa po deležu (31 %) že skoraj prehitile tiste iz energetike in so po mednarodnih primerjavah izrazito visoke. V letu 2012 so bile edini naraščajoči vir emisij in so tako zavirale dodatno znižanje skupnih emisij TGP. 2,8-odstotno znižanje skupnih emisij je bilo tako podobno znižanju BDP, zaradi česar je tudi emisijska intenzivnost gospodarstva ostala na primerljivi ravni kot v predhodnem letu (-0,3 %)⁴¹⁴. Le počasen napredek v smeri izboljšanja emisijske intenzivnosti gospodarstva je tako prisoten že od leta 2008, kar nas oddaljuje od povprečja EU. Na enoto BDP v SKM smo namreč v Sloveniji v letu 2005 ustvarili 12 % več emisij kot v povprečju EU, v letu 2011 pa 26 %.

Gospodarska kriza je Slovenijo približala doseganju mednarodnih zavez na področju zmanjšanja emisij TGP, izpolnitev ciljev do leta 2020 pa bo močno odvisna od gibanj emisij iz prometa. Z ratifikacijo Kjotskega protokola je Slovenija prevzela obveznost, da izpuste TGP v obdobju 2008–2012 v povprečju zmanjša za 8 % glede na izhodiščne emisije iz leta 1986⁴¹⁵. V povprečju obdobja 2008–2011 je Slovenija skupne emisije TGP glede na izhodiščno leto znižala precej manj (-2,2 %)⁴¹⁶ kot razvitejše članice EU-15 (-11,2 %). Z izjemo Slovenije so izpuste glede na izhodiščno leto najbolj znižale nove članice, na kar je vplivalo tudi obsežnejše gospodarsko prestrukturiranje v začetku 90-tih. S predhodno podelitvijo emisijskih kuponov sektorjem, ki so vključeni v Evropski sistem trgovanja z emisijami (EU ETS)⁴¹⁷, se posledično pri izpolnjevanju kjotskih obveznosti štejejo le še emisije, ki nastanejo izven sektorjev EU ETS. V kolikor države izkažejo ustrezno gospodarjenje z gozdovi lahko pri doseganju kjotske obveznosti upoštevajo ponore, del zahtevanih znižanj, ki ga ne bi dosegle doma, pa je možno dokupiti v drugih državah preko t. i. prožnih mehanizmov. V primeru predvidenega priznanja ponorov in prožnih mehanizmov Evropska agencija za okolje ugotavlja, da bodo tako pri nas kot tudi v veliki večini drugih EU držav Kjotski cilji doseženi. Slovenija pa kljub gospodarski krizi, ki je raven emisij glede na vrh v letu 2008 močno znižala, kjotskih obveznosti brez omenjenih instrumentov ne bi uspela doseči. Po preteku kjotskega obdobja se osredotočenost na ravni EU prenese v okvir *podnebno-energetskega paketa*, s ciljem vsaj 20-odstotnega znižanja emisij TGP do leta 2020. Za zavezance, ki so vključeni v EU ETS, je cilj določen za EU kot celoto, in sicer 21-odstotno znižanje do leta 2020 glede na leto 2005. Njihovi izpusti so v letu 2012 v Sloveniji predstavljali približno 40 % vseh izpustov in so se glede na leto 2005 znižali za 13 %. Pri izpustih iz sektorjev, ki niso vključeni v sistem trgovanja z emisijami (predvsem promet, goriva v gospodinjstvih, kmetijstvo in odpadki), so cilji določeni za vsako državo posebej, pri čemer je Sloveniji dovoljeno povišanje izpustov za 4 %. V letu 2012 so bili ti izpusti za 2,5 % nižji kot v letu 2005, vendar so se v obdobju pred krizo ravno ti najhitreje povečevali in bi se lahko v primeru predvidene krepitve gospodarske aktivnosti ponovno močno

⁴¹³ Gospodinjstva so obsežno znižanje rabe naftnih derivatov do določene mere nadomestila z obnovljivimi viri, pa tudi zemeljskim plinom.

⁴¹⁴ Emisijska intenzivnost je razmerje med emisijami TGP in BDP. Zaradi večje metodološke ustreznosti smo pri primerjavi v času upoštevali gibanje BDP v stalnih cenah, medtem ko smo pri mednarodni primerjavi v posameznem letu uporabili BDP v standardih kupne moči (SKM).

⁴¹⁵ Skupni cilj držav EU-15 je znižanje emisij TGP za 8 % glede na izhodiščno leto 1990, pri čemer se cilji med posameznimi državami razlikujejo (gl. sliko). Med novimi članicami EU ima večina držav cilj 8-odstotnega znižanja (z izjemo Poljske in Madžarske – 6 %), izhodiščna leta pa se razlikujejo. Ciper in Malta nimata opredeljenih Kjotskih ciljev.

⁴¹⁶ V povprečju obdobja 2008–2012 za 3,2 % (podatki ARSO). Za EU podatkov za leto 2012 še ni na voljo.

⁴¹⁷ V shemo EU ETS so vključena zlasti velika energetska in industrijska podjetja.

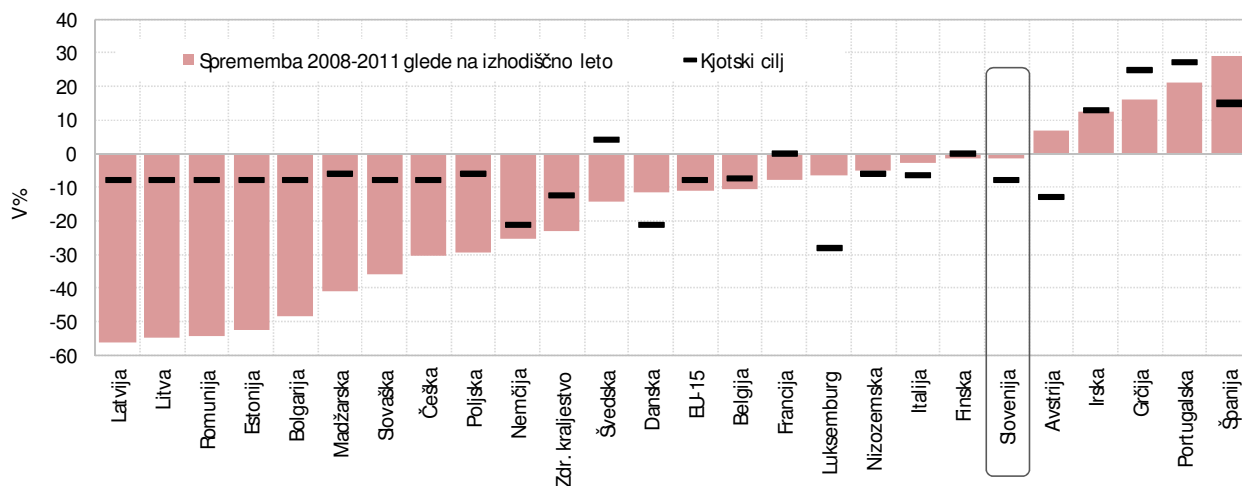
povečali. V prihodnje bo tako potrebna večja osredotočenost države na ukrepe s teh področij, njihova učinkovitost pa bo močno pogojena z uspešnostjo zaježitve emisij iz prometa.

Tabela: Emisije toplogrednih plinov (v kt CO₂ ekvivalenta), Slovenija

	1986*	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
SKUPAJ	20.354	18.953	20.314	20.526	20.672	21.384	19.373	19.411	19.463	18.911
Promet	2.008	3.862	4.428	4.647	5.229	6.158	5.325	5.265	5.699	5.773
Energetika	6.729	5.498	6.325	6.379	6.596	6.388	6.088	6.214	6.259	5.990
Goriva v industriji	4.406	2.269	2.486	2.593	2.346	2.305	1.918	1.900	1.704	1.637
Industrijski procesi	1.328	1.063	1.373	1.433	1.447	1.327	972	988	1.014	1.014
Goriva v gospodinjstvih	2.366	3.053	2.585	2.367	1.920	2.282	2.185	2.213	1.969	1.732
Kmetijstvo	2.334	2.133	2.003	2.020	2.076	1.963	1.995	1.957	1.903	1.871
Odpadki	566	670	707	681	655	574	506	491	506	488
Drugo	618	406	407	405	404	388	384	384	409	405

Vir: ARSO. Poročilo o emisijah TGP, 2014. Opomba: * Izhodiščne emisije Kjotskega Protokola.

Slika: Emisije toplogrednih plinov¹ glede na izhodiščno leto Kjotskega Protokola, povprečje 2008–2011 in cilji²

Vir: UNFCCC. 2013.

Opomba: ¹Ne vključujejo emisij zaradi rabe tal in ponorov ter emisij pri letalstvu in pomorstvu. ²Razlika med emisijami TGP v obdobju 2008–2011 in cilji je le približek ocene izpolnjevanja zavez KP, saj ne upošteva ponorov in prožnih mehanizmov ter upošteva dejanske emisije v EU ETS sektorjih.

5.2 Emisijsko intenzivne industrije

Rast obsega emisijsko intenzivne proizvodnje od leta 2010 spet presega rast v ostalih panogah. Skupni obseg proizvodnje emisijsko intenzivnih industrij⁴¹⁸ je v Sloveniji od leta 2000 pa vse do začetka gospodarske krize naraščal hitreje kot v ostalih panogah predelovalnih dejavnosti. Prehitevanje je bilo prekinjeno v letih 2008 in 2009, predvsem zaradi nizkega obsega proizvodnje kovinske industrije. S splošnim povišanjem proizvodne aktivnosti v letih 2010 in 2011 se je ta po dveh letih ponovno bolj povišala v emisijsko intenzivnih panogah, prehitevanje pa je bilo ob umirjeni rasti proizvodnje manj izrazito. Pod vplivom relativno visoke rasti kemične industrije, v letu 2013 pa tudi kovinske industrije, se je obseg emisijsko intenzivne proizvodnje v letih 2012 in 2013 nadalje povišal⁴¹⁹, medtem ko je bil v ostalih panogah predelovalnih dejavnosti zabeležen padec proizvodne aktivnosti. Delež dodane vrednosti emisijsko intenzivnih industrij v celotnih predelovalnih dejavnostih se tako ohranja pri slabi četrtini (leta 2012 24,5 %) in je med najvišjimi v državah EU⁴²⁰. Ker sta pri nas pomen emisijsko intenzivnih panog in energetska intenzivnost predelovalnih dejavnosti večja kakor v povprečju EU, bi lahko bili učinki emisijskega trgovanja⁴²¹ na stroške proizvodnje, posledično pa tudi na poslovne rezultate in konkurenčnost, v Sloveniji večji kakor v drugih državah EU. Za zmanjšanje izpostavljenosti višjim stroškom je zato ključnega pomena nadaljnje zniževanje energetske intenzivnosti in tehnološko prestrukturiranje v emisijsko in energetska intenzivnih panogah.

Po šestih letih zniževanja je energetska intenzivnost v predelovalnih dejavnostih v letu 2012 ostala nespremenjena. Dekompozicijska⁴²² analiza porabe energije v predelovalnih dejavnostih kaže, da je bila stagnacija energetske intenzivnosti v letu 2012 v pretežni meri posledica povečanja energetske intenzivnosti znotraj posameznih panog, kar je med tremi analiziranimi učinki najmanj ugodno. Do tovrstnega poslabšanja energetske intenzivnosti je v letu 2012 prišlo zlasti v energetska najintenzivnejši proizvodnji kovin⁴²³. V smeri nižje rabe energije je tudi v letu 2012 deloval strukturni učinek, pri katerem gre za znižanje deleža dejavnosti, ki na enoto dodane vrednosti porabijo več energije. To je predvsem posledica znižanja deleža proizvodnje nekovinskih mineralnih izdelkov ter papirne industrije, njun vpliv pa je bil manjši od učinka večje proizvodne aktivnosti in povišanja energetske intenzivnosti v proizvodnji kovin. Raba končne energije⁴²⁴ na enoto dodane vrednosti, ki na skupni ravni predelovalnih dejavnosti združuje tako učinek energetske intenzivnosti posameznih panog kakor tudi učinek strukture, se je močno zniževala predvsem v letih 2006–2008 (v povprečju letno za okoli 7,7 %). V obdobju 2009–2011 so bili rezultati nekoliko skromnejši kot v letih pred krizo (letno povprečno znižanje za 3,2 %), zlasti če upoštevamo, da je bil manjši predvsem prispevek zniževanja energetske intenzivnosti znotraj posameznih panog, še vedno relativno ugodna gibanja pa so se v letu 2012 povsem ustavila. Glede na to da je zmanjševanje energetske intenzivnosti v predelovalnih dejavnostih v večini primerov vezano na zamenjavo uporabljene tehnologije z bolj učinkovito, za kar so potrebna investicijska vlaganja, takšna gibanja povezujemo z zoženimi možnostmi investicij v razmerah finančne in gospodarske krize, poleg tega pa je potrebno upoštevati tudi, da je del energetske porabe kratkoročno gledano fiksna značaja.

⁴¹⁸ Po metodologiji Svetovne banke po skupinah klasifikacije SKD sem sodijo: proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov, proizvodnja papirja in izdelkov iz papirja, proizvodnja kovin, proizvodnja cementa, apna in mavca ter proizvodnja brusil in drugih nekovinskih mineralnih izdelkov.

⁴¹⁹ Rast proizvodnje kovin je bila leta 2012 bistveno počasnejša kot v preteklih dveh letih, pod vplivom nizkega povpraševanja gradbenega sektorja pa se je leta 2012 že tretje leto zapored nadaljevalo krčenje aktivnosti v proizvodnji drugih nekovinskih mineralnih izdelkov (apno, cement ipd.). Proizvodnja emisijsko intenzivnih panog je tako v letu 2012 v pretežni meri temeljila na rasti kemične industrije.

⁴²⁰ V letu 2011 so te panoge v Sloveniji ustvarile 24,5 % (v EU 19,3 %) skupne bruto dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti, poleg tega pa je višji tudi delež predelovalnih dejavnosti v skupni dodani vrednosti gospodarstva (v Sloveniji 20,2 %, v EU 15,5 %). Glede na povprečje EU je v Sloveniji predvsem visok delež kemične industrije, višji je tudi delež proizvodnje kovin.

⁴²¹ S sprejetim podnebno-energetskim sveznjem in delovanjem trga emisij se pričakujejo dvojni učinki na stroške podjetij: neposredni stroški zaradi nakupa emisijskih dovoljenj in posredni stroški zaradi višje cene električne energije.

⁴²² Emisije TGP v industriji nastajajo pri samem proizvodnem procesu (t. i. procesne emisije) ali kot posledica rabe goriv. V tem delu se osredotočamo na slednje, ki tudi sicer predstavljajo večji del emisij iz industrije. Spremembo končne rabe energije (energetska poraba v TJ) v predelovalnih dejavnostih smo razčlenili na tri sklope dejavnikov: spremembo obsega proizvodnje, strukture predelovalnih dejavnosti ter spremembo energetske intenzivnosti znotraj posameznih panog.

⁴²³ Ob 1,1 odstotnem porastu proizvodnje glede na preteklo leto se je poraba energije v tej panogi povečala kar za 6,1 %.

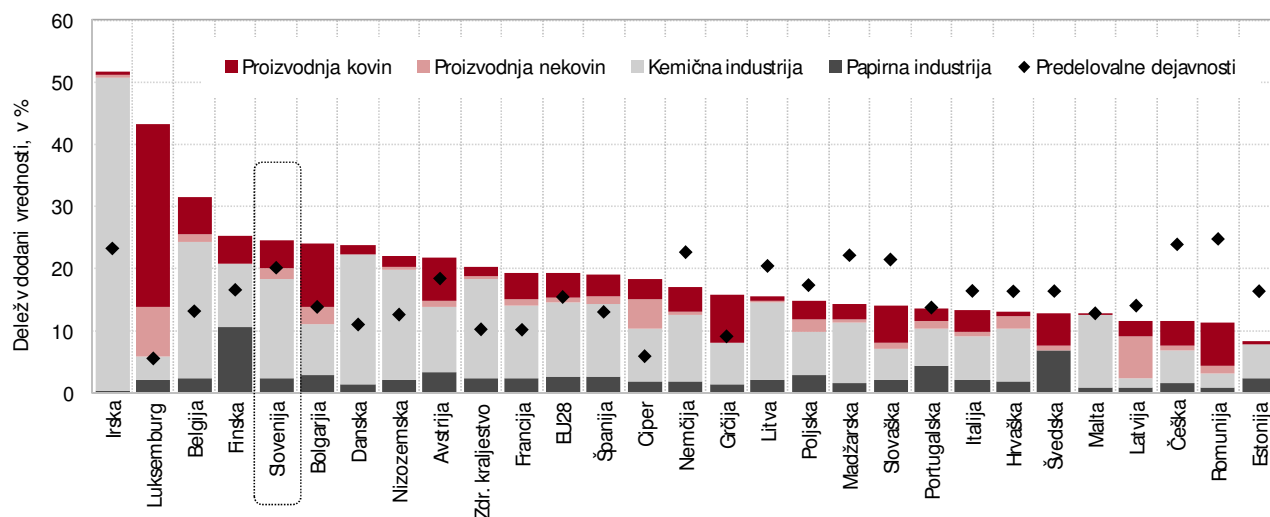
⁴²⁴ Energetska poraba po dejavnostih, v TJ (SURs).

Tabela: Izbrani kazalniki emisijsko intenzivnih industrij in energetska intenzivnost predelovalnih dejavnosti, Slovenija

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Proizvodnja v emisijsko intenzivnih industrijah (indeks realne rasti)	104,2	112,1	114,3	93,7	81,2	108,9	102,3	102,0	102,7
Proizv. vlaknin, papirja ter izdelkov iz njih	102,5	99,0	98,5	89,8	89,8	101,3	100,7	97,0	100,3
Proizv. kemikalij, kemičnih izd., umetnih vlaken	107,6	113,0	121,7	101,0	85,8	114,7	102,4	104,6	103,9
Proizv. dr. nekovinskih mineralnih izdelkov	93,1	106,2	105,8	102,5	72,4	98,7	90,7	95,9	98,3
Proizvodnja kovin	103,2	119,6	106,7	68,6	70,3	109,5	111,0	101,1	103,4
Proizvodnja pred. dej. brez emisijsko intenzivnih industrij	103,9	104,8	107,1	104,7	81,3	106,1	102,0	98,3	98,0
Delež emisijsko intenzivnih industrij v dodani vrednosti predelovalnih dejavnosti (v %)	23,0	24,4	23,1	22,4	22,8	24,1	24,5	24,4	
Energetska intenzivnost predelovalnih dejavnosti (indeks 2005=100)	100,0	95,4	86,2	78,5	77,8	75,6	71,1	71,0	

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Nacionalni računi ter Rudarstvo in predelovalne dejavnosti (SURS), 2013; preračuni UMAR. Opomba: Indeksi industrijske proizvodnje so do vključno leta 2004 izračunani iz količinskih podatkov, od leta 2005 pa iz vrednostnih podatkov.

Slika: Delež emisijsko intenzivnih panog v predelovalnih dejavnostih in delež predelovalnih dejavnosti v dodani vrednosti gospodarstva, 2011

Vir: Eurostat, Nacionalni računi, 2013.

5.3 Energetska učinkovitost

V letu 2012 se je v Sloveniji raba primarne energije ponovno znižala, k približevanju cilju 20-odstotnega prihranka primarne energije do leta 2020 pa je pomembno prispevalo nadaljevanje šibke gospodarske aktivnosti. Poleg zniževanja emisij toplogrednih plinov in povečevanja deleža obnovljivih virov energije, je cilj podnebno energetskega paketa držav EU do leta 2020 tudi 20-odstotni prihranek energije, glede na predvideno rabo v scenariju brez novih ukrepov. Pri dveh tretjinah držav EU to pomeni, da bodo morale rabo energije do leta 2020 glede na izhodiščno leto 2005 znižati, v nekaterih, kjer se je tudi zaradi dohitevanja gospodarske razvitosti predvidevala višja raba energije, pa rast ne bo smela biti prevelika. Tako je Sloveniji dovoljeno povišanje za 4,2 % v primerjavi z letom 2005, v povprečju EU-28 pa znižanje primarne rabe energije za 13,4 %. Večji del držav EU je trenutno na poti doseganja ciljnega prihranka⁴²⁵, k čemur so v večini držav prispevale tudi slabše gospodarske razmere od predvidenih. To velja tudi za Slovenijo, kjer se je v letu 2012 gospodarska aktivnost ponovno znižala (za 2,5 %), kar je vplivalo tudi na nadaljnje znižanje rabe primarne energije (za 3,8 %). Za doseg ciljnega prihranka lahko sta v obdobju 2013–2020 rabo primarne energije povečamo za največ 6,3 %, kar je primerljivo potrebnemu znižanju na ravni povprečja EU (6,3 %). Ob ponovnem znižanju gospodarske aktivnosti (-1,1 %) v Sloveniji pa v letu 2013 ocenjujemo dodaten, čeprav skromnejši prihranek primarne energije.

V obdobju 2005–2012 se v Sloveniji energetska intenzivnost gospodarstva ni pomembneje znižala, v nasprotju z gibanji v EU pa je pritisk na povečanje rabe energije prihajal predvsem s strani rabe tekočih goriv v prometu. Zniževanje energetske intenzivnosti je bilo v obdobju 2005–2012 v Sloveniji skromnejše kot v EU (-1,2 % oz. -1,9 % letno)⁴²⁶, saj je ob primerljivi povprečni letni gospodarski rasti (+1,0 % in +0,8 %) Sloveniji v precej manjši meri uspelo znižati primarno rabo energije (-0,3 % in -1,1 % letno). Energetska intenzivnost, izračunana kot raba primarne energije na enoto BDP v standardih kupne moči (SKM)⁴²⁷, je bila tako v letu 2012 v Sloveniji že za 31,4 % višja od povprečja EU, medtem ko je leta 2005 EU raven presegala za 16,2 %. Prerez po vrstah energentov kaže, da se je v EU v obdobju 2005–2012 raba primarne energije močno znižala predvsem zaradi zniževanja rabe tekočih goriv⁴²⁸ (-2,6 % letno), ki imajo največji delež v njeni strukturi. V Sloveniji se je raba teh goriv⁴²⁹ skoraj ni znižala (-0,3 % letno), kar pripisujemo predvsem povečevanju tranzitnega cestnega blagovnega prometa prek Slovenije, ki je posledica okrepljenih zunanjetrgovinskih blagovnih tokov po zadnjih širitvah EU. To ugotovitev podpirajo tudi podatki Direkcije RS za ceste o obsegu prevoženih kilometrov tovornjakov po slovenskih cestah, ki se je kljub skromni gospodarski aktivnosti (pri nas in v EU) v tem času močno povečal (+2,8 % letno). Prodajo tekočih goriv pri nas je dodatno spodbujala zastavljena trošarinska politika, ki je omogočala nižje cene goriv v primerjavi z večino sosednjih držav (zlasti v letih 2008, 2011 in 2012). Slovenska struktura primarne rabe energije se sicer od evropske razlikuje predvsem po nižjem deležu rabe zemeljskega plina, ki ga je bilo v letu 2012 za okoli 14 o. t. manj kot v EU, za približno 5 o. t. pa so bili višji deleži tekočih goriv, nuklearne energije in OVE.

Cilj 20-odstotnega prihranka je za države EU določen tudi pri rabi končne energije⁴³⁰, kjer pa je zaradi večjega vpliva goriv iz prometa položaj Slovenije pri doseganju cilja in v primerjavi z ostalimi članicami nekoliko slabši. V obdobju 2005–2012 se je v EU raba končne energije v povprečju zniževala za 1,1 % letno, v Sloveniji pa je ostala skoraj nespremenjena (-0,1 %). Sektorska analiza pokaže, da je k znižanju rabe končne energije v EU prispevalo zniževanje energetske rabe v industriji (2,2 % letno), predvsem od začetka gospodarske krize ter varčnejše ravnanje z energijo v gospodinjstvih. V Sloveniji se je v istem obdobju raba energije v industriji zniževala še hitreje kot v EU⁴³¹ (-4,4 %), a se zaradi močnega povečanja rabe energije v prometnem sektorju (+3,6 % letno) skupna končna poraba energije ni bistveno znižala. Tako je bil v letu 2012 v strukturi rabe končne energije v Sloveniji za 7 o. t. višji delež rabe energije v prometnem sektorju kot v EU, ki je pri nas predstavljal že 39 % vseh energentov namenjenih končni potrošnji. Za doseg ciljnega 20-odstotnega prihranka morajo države EU v obdobju 2013–2020 porabo končne energije znižati za nadaljnjih 1,6 %, Slovenija pa jo lahko poveča za največ 4,8 %, kar je manj kot pri primarni rabi energije. Kljub temu, da je tako Slovenija kot tudi večina drugih EU držav na poti doseganja ciljev, pa bi v primeru oživitve gospodarske aktivnosti ti postali zahtevnejši, države pa bi morale intenzivne sprejemati ukrepe za učinkovito rabo energije.

⁴²⁵ Pod predpostavko linearne letne rasti predvidene rabe energije ter linearnega letnega gibanja proti ciljni rabi energije v letu 2020.

⁴²⁶ Pri medčasovni primerjavi upoštevamo kazalnik primerjave primarne energije na enoto ustvarjenega BDP v stalnih cenah.

⁴²⁷ Zaradi večje metodološke ustreznosti se primerjava med državami v posameznem letu spremlja v standardih kupne moči (SKM).

⁴²⁸ Količinska raba goriv v prometu se na ravni EU ni bistveno spremenila, zmanjšale pa so se izgube pri pretvorbah tekočih goriv, poraba kurilnega olja, spremenila pa se je tudi struktura rabe energentov v prometu v korist biogoriv.

⁴²⁹ V Sloveniji prodana tekoča goriva so vključena v našo energetske bilanco, ne glede na to iz katere države je kupec in v kateri državi je gorivo porabljeno.

⁴³⁰ Končna raba energije je raba primarne energije, zmanjšana za rabo energije v pretvorbah, lastno rabo energije in izgube.

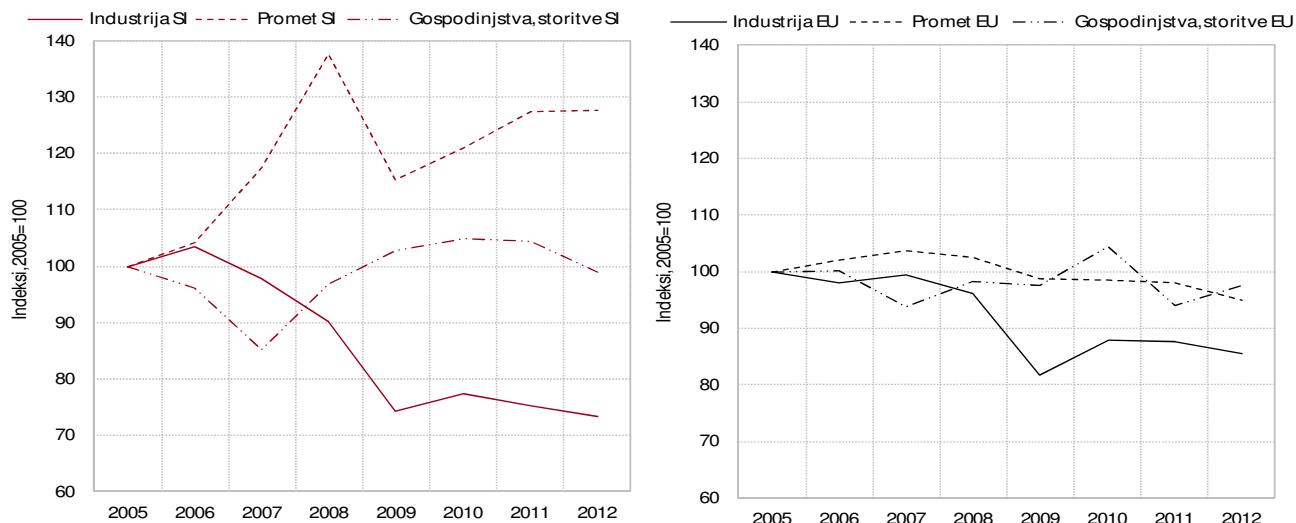
⁴³¹ Na obseg znižanja pri nas je vplivalo tudi prestrukturiranje v proizvodnji aluminija, v smeri precejšnjega znižanja energetske porabe.

Tabela: Raba primarne energije, indeks s stalno osnovo 2005 = 100

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Cilj* 2020
EU-28	100,0	100,5	98,7	98,7	93,2	96,6	93,3	92,5	86,6
Avstrija	100,0	99,5	98,5	99,6	93,5	100,3	97,9	97,4	96,5
Belgija	100,0	98,5	95,4	100,2	96,4	103,5	100,7	95,2	85,3
Bolgarija	100,0	103,6	101,7	100,1	89,5	91,8	98,3	94,0	83,6
Ciper	100,0	103,9	108,6	114,3	111,0	107,2	105,9	100,1	113,5
Češka	100,0	102,7	103,3	100,3	94,5	99,5	96,3	95,0	93,9
Danska	100,0	107,7	104,9	102,4	98,2	103,1	95,7	92,6	92,3
Estonija	100,0	97,8	110,2	106,5	97,3	112,6	113,6	112,0	120,6
Finska	100,0	109,0	107,6	103,2	97,3	106,7	102,4	98,4	107,7
Francija	100,0	98,7	97,2	98,4	94,5	97,4	93,8	94,2	90,3
Grčija	100,0	100,1	100,1	100,8	96,6	90,3	87,9	84,5	88,4
Hrvaška	100,0	100,5	104,9	101,6	98,6	96,9	96,5	92,3	0,0
Irska	100,0	103,0	107,5	104,9	99,3	100,9	93,1	92,1	94,3
Italija	100,0	98,5	97,6	96,0	89,7	92,2	90,9	86,7	88,3
Latvija	100,0	103,6	106,2	101,8	98,6	104,4	95,2	98,8	119,5
Litva	100,0	97,7	101,0	102,2	97,9	76,7	73,0	74,1	82,0
Luksemburg	100,0	98,4	96,5	96,6	90,9	96,6	95,0	92,7	93,9
Madžarska	100,0	99,2	96,6	96,7	91,4	93,7	90,9	84,6	104,5
Malta	100,0	94,6	100,9	99,8	90,3	99,1	97,2	94,3	86,6
Nemčija	100,0	103,3	97,8	99,4	93,3	98,1	92,9	93,8	87,2
Nizozemska	100,0	98,3	96,6	99,8	96,4	102,7	95,7	97,3	87,6
Poljska	100,0	104,7	104,5	105,9	102,4	109,1	109,4	106,1	109,6
Portugalska	100,0	96,8	95,6	94,0	94,2	90,5	87,6	83,7	90,1
Romunija	100,0	104,2	103,5	103,4	92,3	93,4	94,8	91,6	117,0
Slovaška	100,0	99,0	93,1	95,9	87,9	94,7	91,1	88,7	91,3
Slovenija	100,0	100,0	100,1	106,5	97,3	100,0	102,0	98,1	104,2
Španija	100,0	100,4	101,8	98,7	90,7	90,4	89,4	89,3	89,5
Švedska	100,0	96,9	96,8	96,5	89,7	99,9	98,1	98,5	94,2
Združeno kraljestvo	100,0	98,6	95,8	94,1	88,9	91,2	85,4	87,6	79,6

Vir: Eurostat Portal Page – Europe 2020 indicators, 2014; EC Energy Efficiency, Reporting targets; izračun UMAR. Opomba: *Eden od treh okoljskih ciljev EU 20/20/20.

Slika: Raba končne energije po sektorjih porabnikov v Sloveniji in EU v obdobju 2005–2012

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2014; izračuni UMAR.

5.4 Obnovljivi viri energije

Delež obnovljivih virov energije (OVE) se je v letu 2012 nadalje povečal. Delež OVE se je v Sloveniji močno povečal predvsem v letu 2009, ko se je zvišal s 15,0 % na 18,9 %. Zaradi krize je namreč takrat močno upadla končna raba energije, k povečanju rabe OVE pa so prispevali izboljšani zajem podatkov rabe biomase, vključitev rabe geotermalne in sončne energije za ogrevanje v statistično spremljanje ter povišani vodostaji rek. Leta 2012 se je ob 1,4-odstotnem zmanjšanju končne skupne rabe energije, raba OVE povišala za 2,8 %. To je privedlo do povečanja deleža OVE v bruto končni rabi energije na 20,2 %. Več kot polovico je k zvišanju rabe OVE prispevala večja raba biogoriv v prometu (njihov prispevek k rasti OVE je bil v preteklih letih manjši), skoraj tretjino pa večja raba sončne energije. Po podatkih Eles je bila v letu 2013 proizvodnja hidroelektrarn spet močno nadpovprečna (za petino višja od leta 2012), po poročilih Borzen o izplačanih podporah OVE pa se je precej povečala tudi raba sončne energije. Ob znižanju gospodarske rasti in s tem manjšem povpraševanju po energentih ocenjujemo, da se je delež OVE v bruto končni rabi energije leta 2013 nadalje povišal (na okoli 21 %). Skladno s cilji EU naj bi Slovenija do leta 2020 dosegla 25-odstotni delež OVE v bruto končni rabi energije, države EU skupaj pa naj bi v letu 2012 14,1-odstotni delež do leta 2020 povečale na 20 %.

Slovenija ima dvakrat višji delež rabe OVE za ogrevanje od EU, skoraj za polovico višjega pri elektriki, nižjega pa pri rabi OVE v prometu. Delež rabe OVE za ogrevanje je v letu 2012 v Sloveniji dosegel 30,6 %, v zadnjih letih pa se povečuje tudi zaradi visokih cen kurilnega olja. Po tem kazalniku smo v zgornji tretjini držav EU, zlasti po zaslugi velike pokritosti ozemlja z gozdom, ki omogoča izkoriščanje lesa za ogrevanje. Tako daleč največji del (91 %) OVE za ogrevanje sestavlja trdna biomasa, okoli 5 % geotermalna energija, ostalo pa bioplin in sončna energija (kolektorji). V prometu delež OVE z 2,9 % v letu 2012 nekoliko zaostaja za EU (5,1 %), po deležu OVE pri električni energiji (31,4 %) pa se uvrščamo takoj pod zgornjo četrtino držav EU, pri čemer ima pomembno vlogo izkoriščanje hidroenergije. V sestavi OVE pri elektriki je namreč v Sloveniji v letu 2012 hidroenergija prispevala kar devet desetih (ostalo v približno enakih deležih sončna energija, bioplin in druga biomasa). V povprečju EU je hidroenergija prispevala precej manj, okoli 45 % k proizvodnji elektrike iz OVE, zelo velik delež (dobro četrtino) pa je prispevala vetrna energija⁴³².

Ob spremenjeni strukturi v prid sončni energiji, so se v Sloveniji v zadnjih nekaj letih močno povečale izplačane podpore na enoto proizvodnje podpiranih elektrarn OVE. V letu 2005 je bilo za spodbujanje proizvodnje iz OVE izplačanih 16,8 mio EUR podpor in večina je bila takrat namenjena hidroelektrarnam. Podpirana proizvodnja je pomenila 2,5 % proizvodnje vseh slovenskih elektrarn, višina podpore na enoto proizvodnje pa je znašala 0,048 EUR/kWh. Znesek podpor OVE se je od leta 2010 močno povečal in je v letu 2013 dosegel že 94,4 mio EUR. Od podpor hidroelektrarnam smo prešli na pretežno podporo elektriki iz biomase in bioplina, v zadnjih dveh letih pa je prevladala podpora sončnim elektrarnam. Ker je višina podpore na enoto proizvodnje za sončne elektrarne najvišja (v letu 2013 0,270 EUR/kWh; pri elektriki iz biomase in bioplina 0,125 EUR/kWh in pri hidroelektrarnah 0,057 EUR/kWh), je sprememba strukture podpiranih elektrarn OVE glavni razlog, da se je povprečna podpora na enoto proizvodnje iz OVE v primerjavi z letom 2005 povečala za 3,4-krat, na 0,165 EUR/kWh⁴³³. Podpirana proizvodnja je pomenila 3,7 % celotne slovenske proizvodnje elektrike v prvih treh četrtletjih 2013. Kljub hitri rasti rabe sončne energije in bioplina deleži teh energentov v Sloveniji ostajajo relativno nizki (skupaj 4,7 %). V primerjavi s povprečjem EU-28 se je v obdobju 2005–2012 tudi raba vseh OVE pri nas povečala manj, za 27,2 % (v EU za 51,2 %). Hkrati pa je bil v omenjenem obdobju v EU opazen tudi premik v smeri učinkovitejše rabe energije, ki predstavlja pomemben dejavnik zaježitve stroškov gradnje dodatnih kapacitet obnovljivih in neobnovljivih virov energije. Bruto raba končne energije se je v povprečju EU zmanjšala za 6,6 %, medtem ko je bila v Sloveniji za 0,7 % višja.

⁴³² V Sloveniji je pričela obratovati šele prva večja vetrna elektrarna, kar bo predvidoma vključeno v podatke za leto 2013.

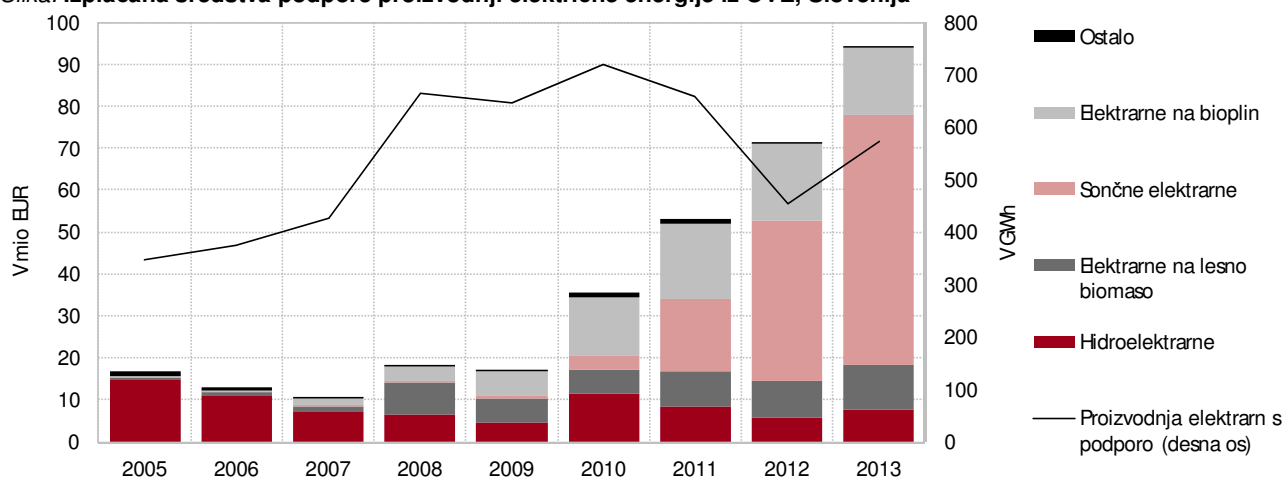
⁴³³ Za primerjavo; končna cena elektrike za gospodinjstva je v prvem polletju 2013 v Sloveniji znašala 0,161 EUR/kWh. Ta cena poleg cene za energijo (0,062 EUR/kWh), vključuje tudi omrežnino ter davke in prispevke. V primerjavi s povprečjem EU je cena elektrike pri nas nižja, ob primerljivih davkih, prispevkih in omrežnini pa je razlika do EU posledica nekoliko nižje cene energije pri nas.

Tabela: Delež rabe obnovljivih virov v bruto rabi končne energije, v %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Cilj* 2020
EU-28	8,7	9,3	10,0	10,5	11,9	12,5	13,0	14,1	20,0
Avstrija	24,0	25,6	27,5	28,3	30,4	30,8	30,8	32,1	34,0
Belgija	2,3	2,7	3,0	3,3	4,6	5,0	5,2	6,8	13,0
Bolgarija	9,5	9,7	9,4	10,7	12,4	14,4	14,6	16,3	16,0
Ciper	3,1	3,3	4,0	5,1	5,6	6,0	6,0	6,8	13,0
Češka	6,0	6,4	7,4	7,6	8,5	9,3	9,3	11,2	13,0
Danska	15,6	15,9	17,9	18,6	20,4	22,6	24,0	26,0	13,0
Estonija	17,5	16,2	17,2	19,0	23,1	24,7	25,0	25,2	25,0
Finska	28,9	30,1	29,8	31,3	31,2	32,4	32,7	34,3	38,0
Francija	9,5	9,5	10,2	11,2	12,2	12,7	11,3	13,4	23,0
Grčija	7,3	7,5	8,5	8,4	8,4	9,7	11,8	15,1	18,0
Hrvaška	12,8	12,8	12,1	12,1	13,1	14,3	15,4	16,8	20,0
Irska	2,8	3,1	3,6	4,0	5,2	5,6	6,6	7,2	16,0
Italija	5,9	6,4	6,5	7,4	9,3	10,6	12,3	13,5	17,0
Latvija	32,3	31,1	29,6	29,8	34,3	32,5	33,5	35,8	40,0
Litva	17,0	17,0	16,7	18,0	20,0	19,8	20,2	21,7	23,0
Luksemburg	1,4	1,5	2,7	2,8	2,9	2,9	2,9	3,1	11,0
Madžarska	4,5	5,1	5,9	6,5	8,0	8,6	9,1	9,6	14,7
Malta	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,7	1,4	10,0
Nemčija	6,7	7,7	9,0	8,5	9,9	10,7	11,6	12,4	18,0
Nizozemska	2,3	2,6	3,1	3,4	4,1	3,7	4,3	4,5	16,0
Poljska	7,0	7,0	7,0	7,8	8,8	9,3	10,4	11,0	15,5
Portugalska	19,5	20,7	21,9	22,9	24,5	24,2	24,5	24,6	31,0
Romunija	17,6	17,1	18,3	20,4	22,6	23,2	21,2	22,9	24,0
Slovaška	5,5	5,9	7,3	7,5	9,3	9,0	10,3	10,4	14,0
Slovenija	16,0	15,6	15,6	15,0	18,9	19,2	19,4	20,2	25,0
Španija	8,4	9,2	9,7	10,8	13,0	13,8	13,2	14,3	20,0
Švedska	40,5	42,6	44,1	45,2	48,2	47,2	48,8	51,0	49,0
Združeno kraljestvo	1,4	1,6	1,8	2,4	3,0	3,3	3,8	4,2	15,0

Vir: Eurostat Portal Page – Europe 2020 indicators, 2014. Opomba: *Eden od treh okoljskih ciljev EU 20/20/20.

Slika: Izplačana sredstva podpore proizvodnji električne energije iz OVE, Slovenija

Vir: 2004-2012 MZIP, 2014 Borzen.

5.5 Delež cestnega prometa v blagovnem prometu

Od leta 2009 se je ob letnih nihanjih delež cestnega blagovnega prometa v Sloveniji znižal, a ostaja precej višji kot v povprečju EU, kjer se je zniževanje nadaljevalo tudi v letu 2012. V EU sta se obsega cestnega in železniškega blagovnega prometa podobno znižala (za 3,6 % in 3,5 %). Približno toliko se je znižal tudi obseg cestnega blagovnega prometa v Sloveniji (za 3,4 %), obseg železniškega pa je upadel dvakrat bolj (7,5 %). Potem ko smo po deležu cestnega blagovnega prometa povprečje EU presegli leta 2005, se je razkorak večinoma povečeval in je leta 2012 znašal že 7 o. t. V prvih treh četrtletjih 2013 se je obseg prevoženih tonskih kilometrov slovenskih avtoprevoznikov nadalje znižal (za 2,2 %), obseg železniškega blagovnega prometa pa je bil višji (za 4,4 %). Tako ocenjujemo, da se je delež cestnega prometa ponovno znižal (na okoli 81 %). To pomeni, da je po vrhu v letu 2009, kljub letnim nihanjem, mogoče zaznati tendenco upadanja deleža cestnega blagovnega prometa.

Obseg cestnega (in tudi železniškega) blagovnega prometa na prebivalca je v Sloveniji med najvišjimi v EU, hitreje povečevanje cestnega v primerjavi z železniškim pa pomeni trajnostno neugoden trend. Domači avtoprevozniki so pred letom 2005 prevozili primerljivo število tonskih kilometrov na prebivalca kot prevozniki v povprečju EU, leta 2012 pa že 2,3-krat toliko⁴³⁴ (več le prevozniki dveh držav EU). Hiter razvoj dejavnosti prevoznitva v zadnjem desetletju je značilen za večino vzhodnoevropskih članic EU, medtem ko se v starejših članicah prevozi domačih prevoznikov zmanjšujejo. Skupaj se je v povprečju EU-28 v obdobju 2005–2012 obseg cestnih blagovnih prevozov zmanjšal za 7,0 % (v EU-13 +40,1 %, v EU-15 -17,4 %), v Sloveniji pa povečal za 44,0 %, kar pripisujemo ugodni tranzitni legi Slovenije na križišču V. in X. evropskega koridorja, kjer se je promet z zadnjimi širitvami EU močno povečal. Relativno visok je v Sloveniji tudi obseg železniškega blagovnega prometa na prebivalca (leta 2012 2,2-krat tolikšen kot v povprečju EU), kar omogoča gostota železniške infrastrukture ter pomembna povezanost s koprskim pristaniščem. V EU-28 se je med leti 2005 in 2012 tudi obseg železniškega blagovnega prometa nekoliko znižal (za 2,3 %; EU-13 -7,2 %, EU-15 +0,5 %), v Sloveniji pa se je povečal za 6,9 %. To lahko v veliki meri pripišemo hitri rasti prometa v našem največjem pristanišču, kjer se je pretovor blaga povečal za tretjino, okoli 60 % tranzita blaga skozi to pristanišče pa se opravi po železnici.

Slovenski prevozniki so se v obdobju 2005–2012 močno preusmerili v prevoze po tujini, po slovenskih cestah pa se povečujejo predvsem prevozi tujih avtoprevoznikov. Obseg voženj naših prevoznikov (v km) se je v obdobju 2005–2012 povečal za 19,0 %⁴³⁵. Pri tem so slovenski prevozniki obseg voženj (izključno) po tujini povečali za 132,7 %, obseg voženj v notranjem prometu ter prevozi, ki so vsaj deloma vezani na ozemlje Slovenije (ko je blago naloženo, ali pa razloženo v Sloveniji) pa zmanjšali za 2,8 %. Ker se je hkrati obseg prevoženih kilometrov vseh tovornjakov po slovenskih cestah povečal za 21,2 %, sklepamo, da se je povečal delež obsega voženj tujih prevoznikov pri nas. To na osnovi prehodov cestninskih postaj avtocest potrjujeta tudi analizi DARS, ki ocenjujeta, da je bil leta 2008⁴³⁶ delež tujih tovornih vozil na ravni 53 % vseh prehodov cestninskih postaj, po štetju prometa v letu 2012⁴³⁷ pa naj bi se delež tujih tovornih vozil na naših avtocestah povečal na 68 %.

V Sloveniji bolj trajnostne oblike blagovnega prometa ovira tudi prepočasno posodabljanje železniške infrastrukture. Slovenski avtocestni križ je bil z obsežnimi investicijami večinoma dograjen že v prejšnjem desetletju, po gostoti avtocest na prebivalca pa smo v vrhu držav EU. Priložnost za okrepitev obsega železniških prevozov pa predstavlja predvsem izgradnja drugega tira železniške proge Divača–Koper, ki bi ugodno vplivala tudi na razvoj koprskega pristanišča. V obdobju 2007–2013 je bilo za slovensko železniško infrastrukturo predvidenih 450 milijonov EUR sredstev kohezijske politike EU, do konca leta 2013 pa je bilo za železniške projekte iz proračuna izplačanih le 98 milijonov (38 milijonov v letu 2013)⁴³⁸. Največji načrtovani projekt, tj. drugi tir železniške proge Divača – Koper, pa je že predstavljen v naslednjo finančno perspektivo.

⁴³⁴ Kot je značilno za prevoznike iz manjših držav, tudi slovenski velik del prevozov opravijo z vožnjami po drugih državah.

⁴³⁵ V istem obdobju se je obseg prevozov slovenskih prevoznikov, merjeno v tonskih kilometrih, povečal za 44 % (glej zgornji odstavek). Ker ni uradnih statističnih podatkov o opravljenih tonskih kilometrih vseh avtoprevoznikov po slovenskem ozemlju, uporabljamo obseg prevoženih km slovenskih prevoznikov doma (oz. vsaj delno doma) in jih primerjamo s podatki DRSC o opravljenem obsegu voženj tovornjakov (domačih in tujih) v kilometrih po slovenskih državnih cestah.

Evidentirana tovorna vozila v obdobju od 19. 4. 2008 do 26. 4. 2008 in od 4. 5. 2008 do 11. 5. 2008 skozi cestninske postaje na območju celotne Slovenije, DARS 2009.

⁴³⁷ Predlogi nove cenovne politike na področju cestninjenja (obrazložitev k predlogu novega cenika cestnine), DARS 2013.

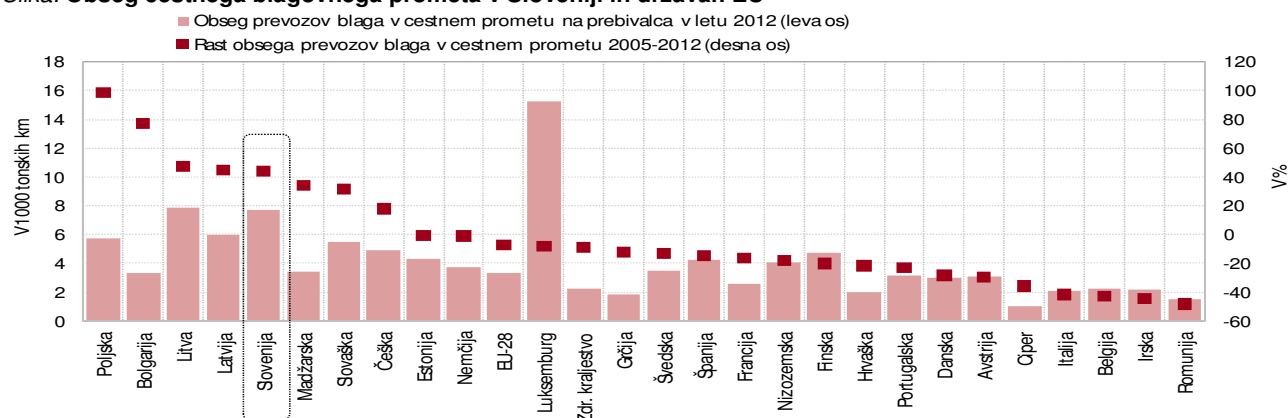
⁴³⁸ Vir: MGRT, 2013.

Tabela: Delež cestnega prometa v skupnem blagovnem prometu (merjeno v tkm), v %

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU-28*	73,7	76,4	76,3	76,3	76,3	77,5	76,4	75,5	75,1
Avstrija	64,8	64,1	63,2	60,9	58,6	59,5	56,3	56,0	54,6
Belgija	77,4	72,4	71,1	69,7	68,5	72,9	67,9	66,3	59,8
Bolgarija	52,3	70,8	69,0	70,1	66,9	67,4	68,1	73,6	74,7
Ciper	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Češka	68,0	74,4	76,1	74,7	76,7	77,8	79,0	79,2	78,2
Danska	92,1	92,2	91,8	92,2	91,3	90,8	87,0	87,8	88,2
Estonija	37,3	35,4	34,7	43,2	55,3	47,3	45,8	48,5	53,0
Finska	75,8	76,5	72,8	73,9	74,1	75,7	75,0	73,9	73,0
Francija	76,0	80,5	80,8	80,9	80,7	81,0	82,2	81,1	80,6
Grčija	np	97,5	98,1	97,1	97,3	98,1	98,0	97,1	97,1
Hrvaška	np	75,9	74,8	75,0	72,7	73,7	71,2	74,0	73,6
Irska	96,2	98,3	98,8	99,3	99,4	99,3	99,2	99,0	99,1
Italija	89,0	90,3	88,5	87,6	88,3	90,4	90,4	87,8	85,9
Latvija	26,5	29,8	39,0	41,9	38,7	30,2	38,1	36,2	35,8
Litva	46,6	56,1	58,4	58,5	58,0	59,9	59,1	58,8	62,3
Luksemburg	87,8	92,3	91,5	91,2	93,3	94,6	92,7	93,7	93,3
Madžarska	68,1	69,2	71,6	74,5	74,7	78,8	75,1	75,9	75,2
Malta	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nemčija	65,3	66,0	65,9	65,7	65,5	67,0	64,9	65,8	64,6
Nizozemska	63,4	63,6	63,1	59,4	59,9	63,8	62,1	58,2	56,6
Poljska	56,9	69,0	70,4	73,5	75,9	80,5	80,6	79,4	81,9
Portugalska	92,5	94,6	94,9	94,7	93,9	94,3	93,9	94,0	93,4
Romunija	42,9	67,3	70,5	71,3	70,2	60,0	49,2	50,2	53,3
Slovaška	53,0	70,3	68,8	71,8	73,8	77,9	74,8	76,6	77,6
Slovenija	71,9	77,3	78,2	79,2	82,2	84,0	82,3	81,4	82,1
Španija	92,8	95,3	95,4	95,8	95,7	96,4	95,8	95,4	95,2
Švedska	63,9	64,0	64,2	63,6	64,9	63,2	60,7	61,8	60,3
Združeno kraljestvo	90,0	88,2	88,2	88,9	88,3	87,8	88,7	87,4	87,2

Vir: Eurostat Portal Page – Structural Indicators in Transport, 2014; izračuni UMAR za obdobje 2007–2012. Opombi: *Pred 2007 EU-27 z oceno za nekaj držav.

Slika: Obseg cestnega blagovnega prometa v Sloveniji in državah EU¹

Vir: Eurostat Portal Page – Structural Indicators in Transport, 2014; izračun UMAR.

Opomba: ¹Ni podatka za Malto, za posamezna leta ocene za Bolgarijo, Romunijo, Hrvaško in Združeno kraljestvo.

5.6 Okoljski davki

Ob višji obdavčitvi pogonskih goriv so se prihodki od okoljskih davkov v letu 2012 zvišali, s tem pa se je močno povečal tudi njihov delež v BDP (na 3,8 %). V primerjavi z letom 2011 so bili prihodki od okoljskih davkov nominalno višji za 8 %, kar je posledica več prilivov iz naslova *davkov na energijo*. Med njimi so prihodki od obdavčitve električne energije in premoga ostali na ravni predhodnega leta, precej pa so se povišali prihodki iz naslova trošarin in julija uvedene dajatve CO₂ na pogonska goriva. Višji prihodki so bili v letu 2012 v glavnem posledica višje obdavčitve pogonskih goriv⁴³⁹, v nasprotju s tendenco gibanj v preteklih letih pa so le v manjši meri temeljili na povečanju količin v Sloveniji prodanih goriv (1,7 %⁴⁴⁰). Tako se je po dveh letih implicitna davčna stopnja na rabo energije v letu 2012 ponovno povišala. Pri prihodkih od *davkov na transport* se je v letu 2012 nadaljevalo zniževanje. Kljub uvedbi dodatnega davka za vozila z večjimi motorji (julija 2012) so se ob nadaljevanju nizkega povpraševanja po novih vozilih v času krize prihodki davka od novih motornih vozil znižali⁴⁴¹. Pod vplivom povišanja letnih dajatev ob registraciji vozil (novembra 2012) so se nekoliko povišali prihodki iz tega naslova, ob dodatnem povišanju julija 2013 pa bo njihov vpliv na javnofinančne prilive opaznejši v letih 2013 in 2014. V letu 2012 je bilo znižanje prihodkov zabeleženo tudi pri *davkih na onesnaževanje in rabo naravnih virov*. Vpliv višjih prihodkov od vodnih povračil so več kot izničili nižji prihodki iz naslova vodnih ter nekaterih komunalnih taks.

Relativno visoki prihodki od okoljskih davkov v Sloveniji so v veliki meri posledica obsežne rabe energije, zlasti v prometu. V letu 2012 so prihodki od davkov na obremenjevanje okolja v Sloveniji predstavljali 3,8 % BDP, v povprečju EU-28 pa 2,4 %. Razlika do povprečja EU je posledica več zbranih prihodkov od *davkov na energijo*. Slovenija od leta 2009 namreč med članicami EU izkazuje najvišji delež prihodkov iz naslova obdavčitve energije, merjeno v razmerju do BDP (leta 2012 3,1, % BDP, EU: 1,8 % BDP). Na višino prihodkov od okoljskih davkov ne vplivajo le davčne stopnje, ampak tudi struktura gospodarstva in učinkovitost rabe virov, ki se odražajo v količini porabljene energije v gospodarstvu. Obsežna raba energentov, predvsem v prometu, je po naši oceni glavni razlog za visoko nadpovprečne prihodke od davkov na energijo v Sloveniji. Čeprav je z letom 2009 prišlo tudi do opaznejšega povečanja obdavčitve energentov pri nas, so bile trošarine (in tudi končne cene) na nekatere najpogostejše energente v analiziranem obdobju še vedno nekoliko pod povprečjem EU⁴⁴². Prihodki od *davkov na transport*, t. j. davkov na lastništvo in rabo prevoznih sredstev, so bili v Sloveniji relativno nizki (0,4 % BDP; EU 0,5 % BDP), kar glede na obsežnost avtoprevozniške dejavnosti in število osebnih vozil⁴⁴³ po naši oceni pomeni, da je davčno breme v primerjavi z drugimi državami EU nižje. *Davki na onesnaževanje in rabo virov* v Sloveniji in tudi v večini drugih držav EU predstavljajo relativno skromen vir javnofinančnih prihodkov (0,3 % BDP; EU: 0,1 % BDP), a lahko preko cenovnih signalov predstavljajo pomembne spodbude pri okoljskih ciljih, povezanih z omejevanjem onesnaževanja, ravnanjem z odpadki in učinkovito rabo virov.

Stroške okoljskih davkov so večinoma nosila gospodinjstva. Prerez okoljskih davkov glede na to, koga neposredno bremenijo, kaže, da so bili po zadnjih podatkih za leto 2011 v približno 65 % zavezanci za plačilo gospodinjstva, 15 % predelovalne dejavnosti (SKD C), po 5 % pa dejavnost transporta (SKD H) in trgovine (SKD G). Delno lahko to pripišemo metodološki poenostavitvi, ki večino porabe pogonskih goriv pripiše gospodinjstvu. Če iz primerjave izvajamo davke na energijo, 55 % preostalih okoljskih davkov neposredno bremenijo končne potrošnike in v tem delu vpliva na kupno moč gospodinjstev, ne pa tudi na konkurenčnost gospodarstva. Vpliv okoljskih davkov na najbolj izvozno usmerjen del gospodarstva, t. j. predelovalne dejavnosti, je z izjemo davkov na energijo majhen. V nasprotju s pričakovanji pa tudi stroške davkov na transport večinoma nosijo gospodinjstva (65 %), medtem ko je neposredna bremenitev dejavnosti transporta majhna (6 %). Na to dejavnost vplivajo predvsem trošarine na pogonska goriva, njihov vpliv na stroške in s tem na konkurenčnost avtoprevozniške dejavnosti pa je glede na začrtane okvire EU majhen⁴⁴⁴.

⁴³⁹ Povprečna trošarina na dizelsko gorivo se je povečala za približno 6 %, na bencin pa za 16 %.

⁴⁴⁰ Po podatkih Ministrstva za finance se je količina, od katerih je bila obračunana trošarina, povečala za okoli 6 % pri dizelskem gorivu, pri bencinih pa se je precej znižala (7,5 %).

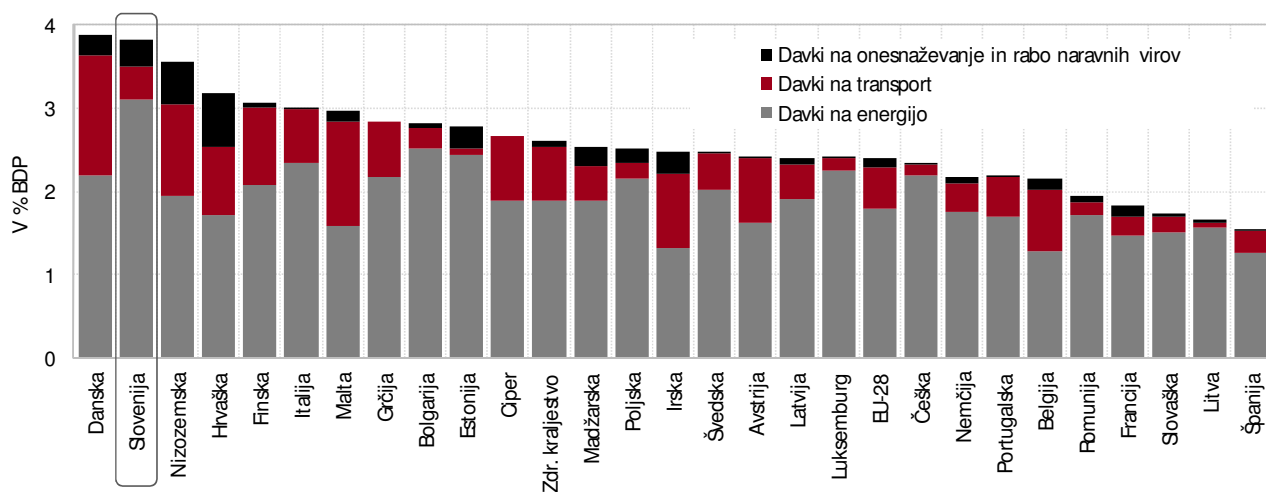
⁴⁴¹ Prihodki od davka od novih motornih vozil so se znižali za 10,6 %, prve registracije novih osebnih avtomobilov v uporabi fizičnih oseb pa za 25,9 % (podatki SURS).

⁴⁴² Leta 2012 smo pri cenah električne energije za tipičnega gospodinjstvskega odjemalca dosegali 80 % povprečja EU (podobno tudi v letu 2013), pri pogonskih gorivih pa 91 % (leta 2013 95 % povprečja EU).

⁴⁴³ Leta 2011 je bilo v Sloveniji 519 osebnih vozil na 1000 prebivalcev, več jih je bilo le v petih državah EU.

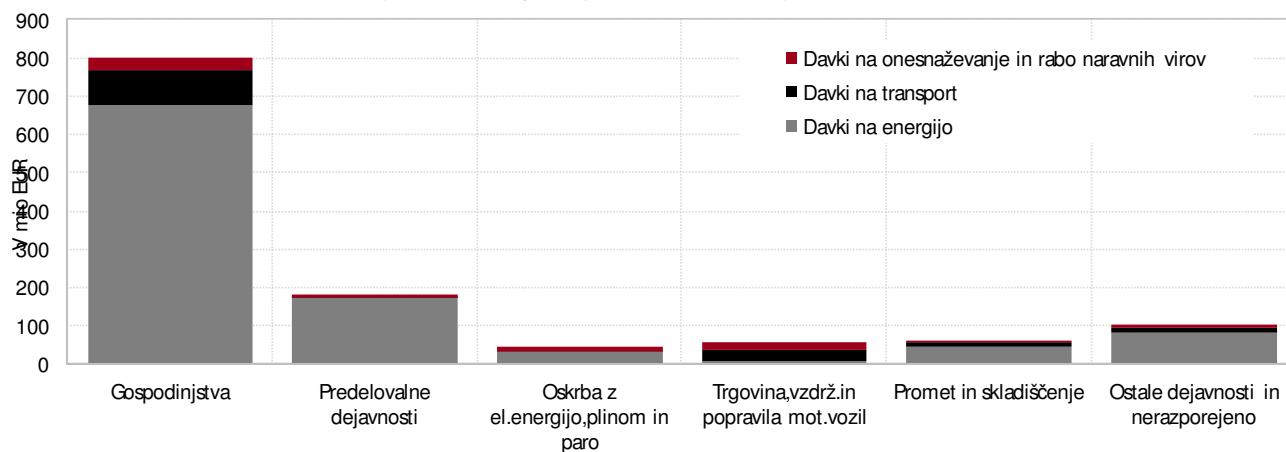
⁴⁴⁴ Kot omenjeno zgoraj, se večina trošarin na goriva pripiše gospodinjstvom in po naši oceni premajhen delež dejavnosti transporta. Ker so prevozniki, ki gorivo kupijo v Sloveniji, upravičeni do vračila trošarine do minimalne, s strani EU določene ravni, lahko sklepamo, da je trošarinska politika Slovenije ugodno vpliva na konkurenčnost te dejavnosti, manj pa na zagotavljanje energetske in okoljske učinkovitosti.

Slika 1: Prihodki od okoljskih davkov, 2012

Vir: Eurostat Portal Page – Environment and Energy, 2014.

Slika 2: Stroški obremenitev z okoljskimi davki po dejavnostih, Slovenija, 2011

Vir: SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri, 2013; preračuni UMAR.

5.7 Intenzivnost kmetovanja

Skupna poraba vseh mineralnih gnojil in v tem še posebej poraba glavnih rastlinskih hranil se je v letu 2012 ponovno znižala. V kmetijski pridelavi je bilo leta 2012 po le rahlem znižanju v letu prej skupno porabljenih za okoli 2 % manj mineralnih gnojil. Na hektar kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU), ki so se lani povečale⁴⁴⁵, se je njihova poraba zmanjšala za okoli 7 %. V tem se je poraba glavnih rastlinskih hranil (NPK gnojil)⁴⁴⁶ skupno znižala bolj, za okoli 4 %, na enoto KZU pa za okoli 8 %. Njihova poraba se je zniževala tudi v daljšem časovnem obdobju, tako da je bila v letu 2012 glede na leto 2005 nižja skupno za več kot petino, nekoliko manj pa na enoto KZU. Nižja intenziteta gnojenja je zaželena ne le z vidika kakovosti pridelka, pač pa tudi možnega onesnaževanja podzemnih in s tem pitnih voda. V Sloveniji je poraba NPK gnojil v primerjavi s povprečjem EU in sosednjimi državami članicami kljub zniževanju še vedno razmeroma visoka⁴⁴⁷ (v letu 2011 Slovenija 104 kg/ha, EU-27 87 kg/ha, Italija 66 kg/ha, Avstrija 54 kg/ha, Madžarska 73 kg/ha).

Tudi poraba pesticidov se je v letu 2012 precej znižala. Skupna količina aktivnih snovi prodanih pesticidov, ki pa ni porabljena le v kmetijski dejavnosti⁴⁴⁸, se v Sloveniji dolgoročno znižuje. Lani se je skupno znižala za več kot 9 % in bila s tem za več kot četrtno nižja kot v letu 2005. Preračunano na enoto KZU je to pomenilo za skoraj 14 % manjšo porabo kot v predhodnem letu in za blizu četrtno manjšo kot v letu 2005. Groba mednarodna primerjava porabe pesticidov na enoto zemljišč pokaže, da je v Sloveniji približno na isti ravni kot v državah s podobno strukturo gojenih rastlin in podobnimi pridelovalnimi razmerami, vendar pa je pri takšni primerjavi potrebna velika previdnost⁴⁴⁹. V Avstriji in na Madžarskem je poraba nižja, v Italiji pa višja.

Učinkovitost kmetijstva, merjena s povprečnimi pridelki najpomembnejših poljščin in s povprečno mlečnostjo, se je v letu 2012 po dveh kazalnikih zvišala, po enem pa znižala. Povprečni hektarski pridelek se je pri pšenici povečal za 5 % in bil s tem ponovno največji v opazovanem obdobju. Pri koruzi pa se je zmanjšal za okoli 19 %, predvsem zaradi velike poletne suše. Povprečni pridelki obeh kultur se sicer dolgoročno zvišujejo in so pri pšenici okoli povprečja EU (v letu 2012 Slovenija 5,4 kg/ha, EU-28 5,1 kg/ha, Italija 4,1 kg/ha, Avstrija 4,1 kg/ha, Madžarska 3,8 kg/ha), pri koruzi pa nad njim (v letu 2012 Slovenija 7,1 kg/ha, EU-28 6,1 kg/ha, Italija 8,1 kg/ha, Avstrija 10,7 kg/ha, Madžarska 4,0 kg/ha). V Sloveniji imamo razmeroma veliko živinoreje in zato tudi iz tega vira relativno visoke izpuste toplogrednih plinov, ki pa se dogoročno znižujejo⁴⁵⁰. V pridelavi mleka, ki je v slovenskem kmetijstvu ena izmed najpomembnejših dejavnosti, pa je intenzivnost kljub povečevanju še vedno razmeroma nizka. Z vidika znižanja obremenitev okolja na enoto pridobljenega proizvoda bi se lahko povprečna mlečnost na žival še zvišala. V letu 2012 se je zvišala za 4 % (na 5,7 l/žival, EU-28 6,6 l/žival, Italija 6,5 l/žival, Avstrija 6,4 l/žival, Madžarska 7,3 l/žival).

Integrirano kmetovanje se je lani zmanjšalo, ekološko pa po nekaj letih znova precej povečalo, vendar premalo za dosego zastavljenih ciljev. Skupna površina zemljišč, ki so bila vključena v kontrolo sonaravne (integrirane in ekološke) pridelave⁴⁵¹, se je v letu 2012 povečala za okoli 2 %. Pri tem so se integrirano obdelane površine zmanjšale, površine z ekološko obdelavo, ki je eden od najbolj učinkovitih načinov trajnostne kmetijske rabe naravnih virov, pa so se povečale za preko 9 %. Sonaravno je bila tako obdelana petina skupne površine KZU, pri čemer je bilo dve tretjini teh zemljišč obdelanih na integrirani, tretjina pa na ekološki način. Veliko večino slednjih zavzemajo trajni travniki in pašniki, rast pa je najhitrejša pri oljčnikih. Letne rasti skupne proizvodnje pa že dalj časa ne zadostujejo za hitro rastoče povpraševanje in za dosego zastavljenih ciljev v Programu razvoja podeželja (64 tisoč ha z ekološko obdelavo do leta 2013) in Akcijskem načrtu razvoja ekološkega kmetijstva (20 % KZU do leta 2015). V letu 2012 je bilo v ekološki obdelavi le okoli 35 tisoč ha površin, kar je pomenilo okoli 7 % KZU. Kljub temu je ta delež zaradi visokih rasti v začetnem obdobju večji kot v povprečju držav EU in tudi na Madžarskem, a manjši kot v Italiji in mnogo manjši kot v Avstriji, ki ima najvišji delež v EU-28.

⁴⁴⁵ Površina KZU se je v letu 2012 povečala za okoli 5 %, s 458 tisoč na 480 tisoč ha.

⁴⁴⁶ NPK gnojila so mineralna gnojila s tremi glavnimi rastlinskimi hranili: dušikom, fosforjem in kalijem.

⁴⁴⁷ Primerjava s sosednjimi državami kot državami z najbolj podobnimi razmerami za kmetijsko pridelavo.

⁴⁴⁸ Pesticidi se uporabljajo tudi v druge namene, na primer za vzdrževanje železnic in cest, golf igrišč, parkov in zelenic.

⁴⁴⁹ Podatek o količini predstavlja seštevek aktivnih snovi z zelo različnimi stopnjami toksičnosti, zato primerjava v porabi med državami skorajda ni smiselna. V Sloveniji je v prodaji precejšen delež starejših vrst pesticidov, ki so biološko šibkejši in se uporabljajo v večjih količinah, za okolje pa so manj obremenjujoči. Hkrati na večjo porabo vplivajo slabe pridelovalne razmere in velik delež trajnih nasadov.

⁴⁵⁰ Po podatkih in izračunih Kmetijskega inštituta Slovenije.

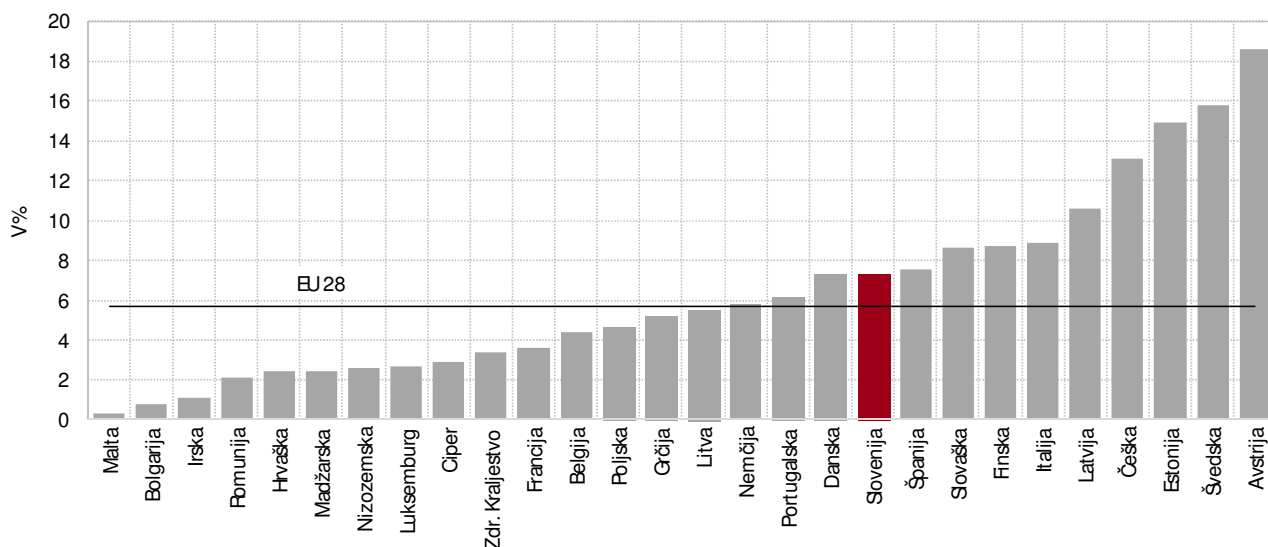
⁴⁵¹ V kontroli so tako gospodarstva z že pridobljenimi certifikati, kot tudi gospodarstva v obdobju preusmeritve.

Tabela: Nekateri kazalniki intenzivnosti kmetovanja v Sloveniji

	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Poraba NPK gnojil								
Poraba na enoto KZU, v kg/ha	134,6	146,8	115,3	104,9	94,8	103,0	104,1	95,9
Prodaja pesticidov								
Prodaja skupaj, v aktivni snovi, v tisoč t	np	1,47	1,41	1,22	1,16	1,13	1,12	1,02
Intenzivnost pridelave oz. priraje								
Povprečni pridelek pšenice, v t/ha	4,2	4,2	4,7	4,5	4,0	4,8	5,2	5,4
Povprečni pridelek koruze, v t/ha	6,3	5,9	8,3	7,3	7,8	8,5	8,7	7,1
Število GVŽ na enoto KZU, v št./ha	np	1,0	0,9	np	np	0,9	np	np
Povprečna mlečnost na žival, v t/kravo	np	4,5	4,9	5,6	5,5	5,3	5,5	5,7
Sonaravna pridelava								
Ekološko obdelane površine v kontroli, v tisoč ha	np	5,4	23,2	29,8	29,4	30,7	32,1	35,1
Število ekoloških kmetij v kontroli, v tisoč	np	0,6	1,7	2,1	2,1	2,2	2,4	2,6
Integrirano obdelane površine v kontroli, v tisoč ha	np	np	44,6	57,6	57,5	58,9	59,3	58,4
Število integriranih kmetij v kontroli, v tisoč	np	np	5,5	5,9	5,6	5,5	5,4	5,0

Viri: SI-STAT podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Kmetijstvo in ribištvo, 2012; MKO - spletna stran; preračuni UMAR.
Opomba: np-ni podatka.

Slika: Delež ekološko obdelanih površin kmetijskih zemljišč, 2012

Vir: Eurostat Portal Page – Statistics – Agriculture and Fisheries, 2013; SURS, 2013. Opomba: Grčija in Ciper 2011.

5.8 Intenzivnost poseka lesa

Površina gozdov se je po dveh letih zmanjševanja v letu 2012 ponovno nekoliko povečala, vendar so bila ta letna nihanja majhna. Potem ko se je gozdnatost v zadnjem stoletju hitro povečevala, je v zadnjih nekaj letih ostajala na približno isti ravni (1,19 mio hektarjev), v primerjavi z letom 2005 pa se je povečala za okoli 1 %. Gozdovi so pomembni tako z gospodarskega vidika kot tudi z vidika podnebnih, vodovarstvenih in drugih ekoloških razmer, v Sloveniji pa je z njimi pokrit razmeroma velik del skupne površine (blizu 60 %, kar nas v Evropi uvršča na tretje mesto, za Finsko in Švedsko). Ob tem so pomembne tudi spremembe na lokalnih ravneh, ki v preteklosti niso bile ugodne. Površine gozdov so se namreč povečevale predvsem tam, kjer jih je že sicer veliko, na drugi strani pa so se krčile v predelih z intenzivnim kmetijstvom in še posebej v primestnih predelih, kjer jih je malo⁴⁵². V začetku leta 2014 je bilo v žledolomu prizadetih okoli 40 % skupnih površin gozdov, kar se bo v naslednjih nekaj letih odrazilo tako v okoljskih, kot tudi v gospodarskih kazalnikih gozdarstva.

Posek lesa je v letu 2012 ostal skoraj nespremenjen in glede na možnosti razmeroma nizek. Posekanega je bilo nekaj nad 3,9 mio m³ lesa, kar je bilo za 0,4 % več kot v letu prej in za okoli petino več kot v letu 2005. Ker se je po gozdnogospodarskih načrtih določen možni posek⁴⁵³ v tem obdobju prav tako povečeval, se zaostanek dejansko opravljenega poseka za možnim kljub temu ni zmanjševal. V letu 2012 je bilo uresničenega 68 % možnega poseka (v letu prej 71 %, v letu 2005 pa 75 %). Zaostanek je skoraj v celoti posledica neopravljenega dela v zasebnih gozdovih, ki obsegajo skoraj tri četrtine vseh gozdov in kjer so stroški poseka zaradi razdrobljenih in majhnih parcel razmeroma visoki⁴⁵⁴. Večina skupnega poseka je negovalne in sanitarne narave, razmeroma nizek pa je posek zaradi krčitve gozda in vzpostavitve infrastrukture. Negovalni posek, ki je za razvoj gozdov nujen in zato najobsežnejši, se je po precejšnjem povečanju v letu prej nekoliko zmanjšal, a je bil še vedno za skoraj 58 % večji kot v letu 2005. Zmanjšali so se tudi poseki zaradi obnove in zaradi krčitve gozda, pa tudi nedovoljeni posek, ki se po evidencah dolgoročno znižuje. Na drugi strani sta se ponovno povečala posek za infrastrukturo in sanitarni posek. Delež slednjega pa je kljub temu ostal razmeroma nizek, saj v letu 2012 ni bilo večjih naravnih poškodb gozdnih sestojev.

Intenzivnost poseka lesa⁴⁵⁵ se je po precejšnjem zvišanju v letu prej nekoliko znižala. Letni prirastek je v letu 2012 znašal preko 8,4 mio m³ lesa, kar je okoli 2 % več kot v letu prej. Ob manjši rasti poseka lesa od njegovega letnega prirastka se je intenzivnost poseka znižala za 0,6 o.t., na 46,6 %. Čeprav je bila to ena izmed najvišjih intenzivnosti poseka v opazovanem obdobju, je le-ta še vedno razmeroma nizka in med najnižjimi v državah EU. Akcijski načrt za povečevanje konkurenčnosti gozdno-lesne verige do leta 2020 predvideva, da bi se intenzivnost lahko povečala na 75 %. Ne da bi ogrozili stabilnost gozdov in njihovih habitatov, bi bilo letno možno posekati 6,5 mio m³ lesa (2,6 mio m³ več kot ga je bilo posekanega v letu 2012)⁴⁵⁶.

Ob nekoliko manjši proizvodnji gozdnih sortimentov se je njihov izvoz ponovno precej povečal, s tem pa tudi neizkoriščen potencial v gozdno-lesni verigi. Kljub nekoliko večjemu poseku lesa se je proizvodnja gozdnih sortimentov v letu 2012 znižala⁴⁵⁷ za 1,4 %, na 3,3 mio m³. Pridobljenega je bilo manj lesa za kurjavo, proizvodnja industrijskega lesa pa se je povečala, za okoli 8 %. V tem je bolj porasla proizvodnja lesa za celulozo in plošče, proizvodnja hlodovine za žago in furnir, ki je les najvišje kakovosti in primeren za doseganje najvišje dodane vrednosti, pa manj. Delež industrijskega lesa v skupni proizvodnji se je zvišal na dve tretjini (les za kurjavo pa znižal na eno tretjino), kar je v primerjavi s povprečjem v EU-28, kjer je znašal več kot tri četrtine, še vedno razmeroma malo. V porabi lesa pa je že vse od leta 2005 razviden močan porast izvoza, še posebno v zadnjih dveh letih. Po evidentiranem prometu se je samo v letu 2012 povečal za skoraj 16 % in je predstavljal že okoli 40 % proizvodnje (v letu prej 6 o.t. manj). Najbolj, za blizu tretjino, se je v letu 2012 povečal izvoz najkvalitetnejšega lesa, to je hlodov za žago in furnir, ki je predstavljal že več kot polovico skupnega izvoza lesa. Ker se je hkrati uvoz lesa povečal le za 3 %, v tem pa ga je bila glavnina najslabše kakovosti, tj. je lesa za kurjavo, so takšna gibanja z vidika doseganja višje dodane vrednosti v naslednjih členih verige izjemno neugodna.

⁴⁵² Vir: Resolucija o nacionalnem gozdnem programu, 2007 (Uradni list RS št. 111/2007).

⁴⁵³ Možni posek določa Zavod za gozdove Slovenije v svojih gozdnogospodarskih načrtih. Cilj načrtovanja je zagotovitev trajnostnega razvoja oz. dolgoročne stabilnosti vseh gozdov in njihovih habitatov, ne glede na njihovo lastništvo.

⁴⁵⁴ Nekatere raziskave (Medved, Matjašič, 2008; Krajnc, Piškur, 2006) kažejo na to, da je evidentirani posek v zasebnih gozdovih podcenjen. Na podlagi analize meritev na stalnih vzorčnih ploskvah sklepajo, da je v zasebnih gozdovih precej več predvsem neevidentiranega poseka.

⁴⁵⁵ Letni posek lesa v razmerju do tekočega letnega prirastka lesa.

⁴⁵⁶ Akcijski načrt je sprejela Vlada RS, 27. junija 2012.

⁴⁵⁷ Izkoristek posekanega lesa za proizvodnjo gozdnih sortimentov je odvisen od vrste posekanih dreves in strukture pridobljenih sortimentov.

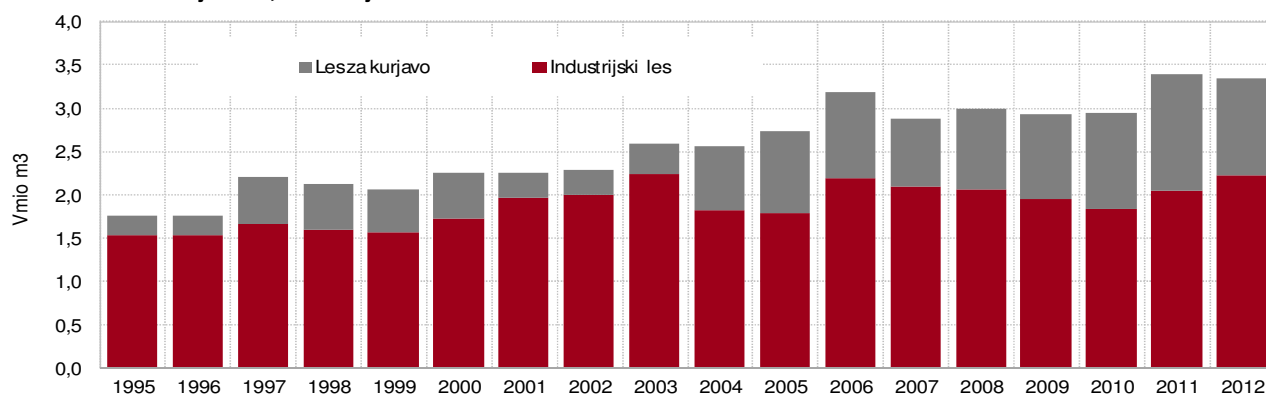
Tabela: Površina gozda, prirastek, zaloga in posek lesa ter njegova intenzivnost v Sloveniji

	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Površina gozda, v tisoč ha	1.098	1.134	1.169	1.185	1.186	1.185	1.184	1.185
Letni prirastek, v tisoč m ³	5.995	6.872	7.569	7.869	7.985	8.117	8.266	8.420
Lesna zaloga, v tisoč m ³	228.493	262.795	300.795	322.195	327.459	330.982	334.105	337.817
Letni posek lesa, v tisoč m ³	2.092	2.609	3.236	3.427	3.374	3.374	3.896	3.911
od tega: negovalni	1.325	1.849	1.873	2.100	2.196	2.389	2.963	2.952
varstvo - sanacija	589	553	1.212	1.128	929	698	660	715
za infrastrukturo	15	40	49	61	64	64	88	94
krčitve	35	53	65	68	82	122	89	73
brez odobritve	113	91	35	48	74	68	60	39
obnova	12	19	17	9	12	16	16	14
drugo	2	3	2	12	16	16	20	23
Intenzivnost poseka lesa ¹ , v %	34,9	38,0	42,8	43,6	42,3	41,6	47,1	46,4

Vir: SI-Stat podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Gozdarstvo in lov, 2013; Zavod za gozdove Slovenije, 2013; preračuni UMAR.

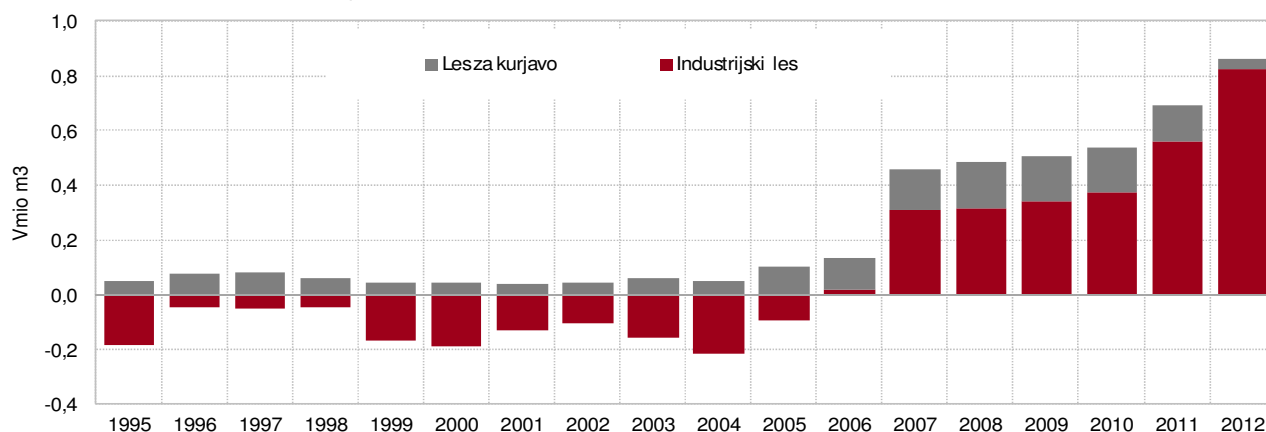
Opomba: ¹Razmerje med letnim posekom in prirastkom lesa.

Slika 1: Proizvodnja lesa, Slovenija

Vir: SI-Stat podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Gozdarstvo in lov, 2013; preračuni UMAR.

Slika 2: Neto izvoz lesa, Slovenija

Vir: SI-Stat podatkovni portal – Okolje in naravni viri – Gozdarstvo in lov, 2013; preračuni UMAR.

5.9 Koeficient starostne odvisnosti

Na začetku leta 2013 je bilo od 100 delovno sposobnih prebivalcev (20–64 let) odvisnih že skoraj 50 otrok in starejših. Povečevanje koeficienta starostne odvisnosti prebivalstva⁴⁵⁸ je značilnost razvitih držav, projekcije pa ne predvidevajo, da bi se trend lahko zaustavil ali celo obrnil. *Koeficient starostne odvisnosti otrok* se je do leta 2003 zniževal, predvsem zaradi upadanja števila rojstev in s tem števila otrok (0–14 let), v obdobju 2004–2008 pa zato, ker je število otrok naraščalo počasneje, kot se je pod vplivom močnega priseljevanja povečevalo število delovno sposobnih prebivalcev. Od leta 2009 se koeficient starostne odvisnosti otrok počasi povečuje, saj je število otrok letno višje za okoli 1,2 %, rast števila delovno sposobnih pa je bila nižja oz. je že prešla v padec. *Koeficient starostne odvisnosti starejših* se, skladno s podaljševanjem življenjske dobe, nepretrgoma povečuje že četrto stoletje. V začetku leta 2013⁴⁵⁹ je bilo v Sloveniji od 100 delovno sposobnih prebivalcev odvisnih 22,8 otrok in 26,9 starejših prebivalcev (skupaj 49,6), kar je 1 otrok in 0,7 starejši več kot leto prej in 0,3 oz. 2,9 več kot leta 2005. Število delovno sposobnih (20–64 let) se je leta 2012 začelo zmanjševati (-0,1 %), leta 2013 pa je bilo znižanje že vidnejše, saj je bilo njihovo število v primerjavi s predhodnim letom manjše že za 0,5 % oz. 6 tisoč oseb. Po projekcijah⁴⁶⁰ se bo zniževanje nadaljevalo še kar nekaj naslednjih desetletij.

Leta 2013 je bilo starejših za 18,1 % več kot otrok⁴⁶¹, s tem pa se je nadaljeval trend povečevanja njihovega razmerja, ki se je leta 2011 začasno prekinil. V začetku leta 2013 je bil skladno s predhodnimi trendi indeks staranja ponovno višji (118,1) kot pred letom (117,3). Delež otrok med prebivalstvom je bil sicer malenkost višji kot pred letom (14,5 %), vendar se je ponovno bolj povečal delež starega prebivalstva (s 16,8 % na 17,1 %). Delovno sposobnih (20–64 let) je bilo manj, njihov delež pa se je znižal za 0,4 o. t. na 63,6 %. Skozi leto 2012 se je med starejše uvrstila prva večja povojna generacija, t. j. letnik 1947, kar bo v prihodnjih letih dodatno prispevalo k povečevanju deleža starejšega prebivalstva in zato predstavlja za Slovenijo pomemben izziv na poti k vzdržnim javnim financam. Med starejšim prebivalstvom močno narašča tudi število starejših od 80 let, na začetku leta 2013 jih je bilo 92.855, kar je 2-krat več kot leta 2000. Manjšanje števila delovno aktivnih, ki je posledica vstopanja večjih generacij med starejše in manjših generacij med delovno sposobne ter naraščanje števila osemdeset in več letnikov zahteva povečanje aktivnosti starejših ter sistemske prilagoditve tudi na področju dolgotrajne oskrbe (glej kazalnika 4.7 in 4.9).

Koeficient starostne odvisnosti starega prebivalstva je v Sloveniji še vedno nižji kot v povprečju v EU, vendar se razlika zmanjšuje. V večini starih in večjih držav članic EU je trajanje življenja daljše kot v Sloveniji⁴⁶², zato je tudi delež starega prebivalstva v celotnem prebivalstvu EU v povprečju višji. Hkrati imajo tudi druge države nizek delež otrok, čeprav je v Sloveniji pod povprečjem (najvišji delež ima Irska 21,6 %). Leta 2013 se je koeficient v vseh državah EU, z izjemo Luksemburga, povečal (EU 2012: 29,2 na 100 delovno sposobnih starih 20–64, kar je bilo 3,0 o. t. več kot v Sloveniji). Najvišji koeficient starostne odvisnosti starega prebivalstva je Italiji (35,2 %), Nemčiji in Grčiji ter na Švedskem (32,9 %), ki imajo tudi visoke deleže starega prebivalstva (najvišjega ima Italija z 20,6 %, delež prebivalstva nad 80 let pa znaša 6,1 %, povprečju EU pa 4,9 %). Po drugi strani se tudi na ravni držav EU delež delovno sposobnega prebivalstva zmanjšuje, tako da so problemi povezani s staranjem prebivalstva podobni kot pri nas.

⁴⁵⁸ Starostno odvisnost prebivalstva merimo s tremi koeficienti: a) koeficientom starostne odvisnosti starega prebivalstva, to je razmerjem prebivalstva v starosti 65 let in več do delovno sposobnega prebivalstva (15–64 let), b) koeficientom starostne odvisnosti otrok, to je razmerjem prebivalstva v starosti 0–14 let do delovno sposobnega prebivalstva, in c) skupnim koeficientom starostne odvisnosti, to je razmerjem otrok in starejšega prebivalstva do delovno sposobnega prebivalstva.

⁴⁵⁹ Ker Eurostat objavlja podrobne podatke o prebivalstvu po starosti le za stanje na dan 1. 1., zaradi primerljivosti s podatki za države EU prikazujemo analizo starostne sestave prebivalstva Slovenije po stanju na dan 1. 1.

⁴⁶⁰ Delovna projekcija prebivalstva, UMAR, 2013.

⁴⁶¹ Razmerje med starejšimi (65+let) in otroci (0–14 let).

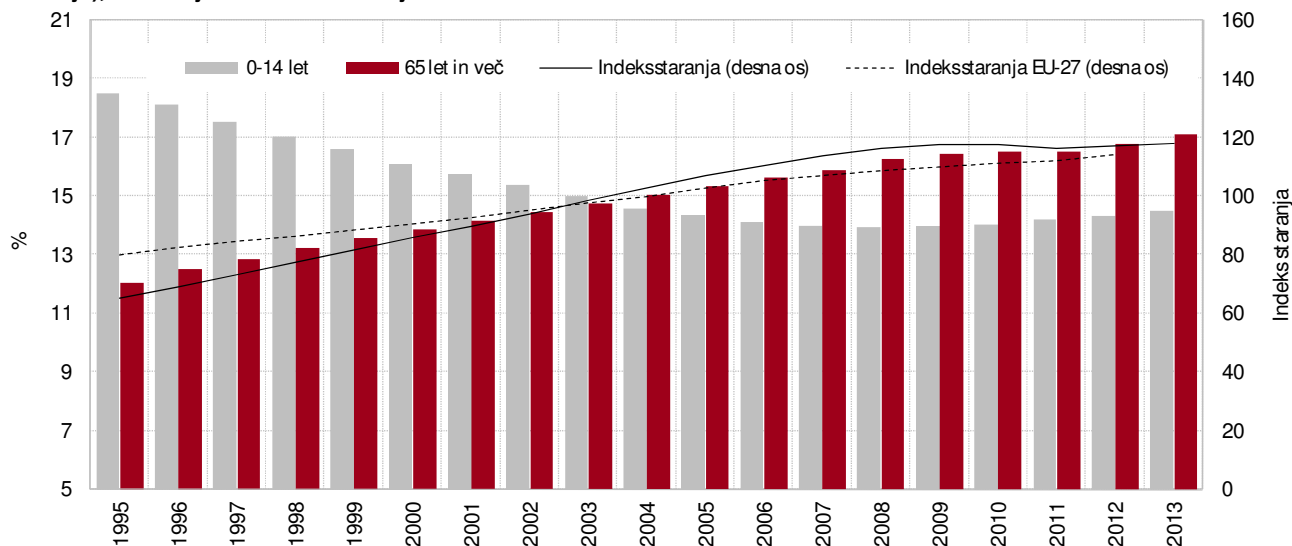
⁴⁶² Glej kazalnik 5.10.

Tabela: Koeficient starostne odvisnosti prebivalstva v starosti 65 let in več, v %

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	np	np	27,2	27,5	27,8	27,9	28,2	28,5	28,7	29,2	29,9
Avstrija	24,6	25,1	25,7	26,7	27,5	27,9	28,2	28,6	28,5	28,8	29,2
Belgija	26,2	28,1	28,9	28,8	28,6	28,5	28,5	28,6	28,5	29,0	29,4
Bolgarija	24,9	26,5	27,5	27,5	28,1	28,3	28,5	28,8	29,2	30,0	30,6
Ciper	19,4	19,4	20,0	20,1	20,3	20,2	20,1	20,1	20,2	20,2	20,8
Češka	22,1	22,0	21,8	22,0	22,3	22,5	23,0	23,7	24,3	25,3	26,5
Danska	25,1	24,1	24,8	25,1	25,5	26,0	26,7	27,5	28,5	29,6	30,6
Estonija	22,6	24,8	27,4	27,8	28,4	28,6	28,4	28,2	28,1	28,6	29,3
Finska	23,4	24,5	26,2	26,4	27,3	27,4	27,8	28,3	29,3	30,6	31,9
Francija	25,3	27,1	27,9	28,0	27,8	27,9	28,1	28,3	28,6	29,4	30,3
Grčija	24,9	26,9	29,2	30,0	30,0	30,1	30,2	30,7	31,7	32,5	33,4
Hrvaška	np	np	27,5	27,7	27,9	28,1	28,2	28,0	28,9	29,2	29,7
Irska	20,9	19,3	18,2	17,8	17,4	17,3	17,7	18,3	18,9	19,6	20,5
Italija	26,5	29,1	31,7	32,2	32,7	32,9	33,1	33,3	33,4	34,1	35,2
Latvija	22,7	24,8	27,6	28,1	28,7	28,9	29,1	29,6	29,9	30,1	30,3
Litva	20,7	23,4	26,7	27,3	27,8	28,3	28,6	28,7	29,7	29,9	30,0
Luksemburg	22,3	23,3	22,9	22,8	22,7	22,6	22,4	22,4	22,2	22,2	22,2
Madžarska	23,8	24,4	25,0	25,2	25,4	25,8	26,1	26,5	26,7	26,9	27,4
Malta	18,5	20,2	21,5	22,2	22,2	22,1	22,5	23,6	25,0	26,3	27,6
Nemčija	24,4	26,0	30,5	31,7	32,7	33,2	33,7	34,1	33,8	33,7	33,9
Nizozemska	21,1	21,9	22,8	23,2	23,6	24,0	24,5	25,1	25,6	26,8	28,0
Poljska	19,0	20,5	21,1	21,1	21,1	21,1	21,0	20,9	20,7	21,2	21,9
Portugalska	24,9	26,5	28,1	28,4	28,7	29,0	29,4	29,9	30,7	31,4	32,0
Romunija	20,2	21,7	24,6	24,8	24,8	25,4	25,5	25,6	25,5	25,8	25,9
Slovaška	18,8	18,8	18,4	18,5	18,6	18,7	18,8	19,1	19,2	19,5	20,0
Slovenija	19,5	22,0	24,0	24,4	24,8	25,4	25,6	25,7	25,7	26,2	26,9
Španija	25,3	27,1	26,0	26,2	25,9	25,7	26,0	26,5	27,1	27,6	28,3
Švedska	30,2	29,6	29,3	29,4	29,5	29,8	30,3	31,0	31,6	32,3	32,9
Združeno kraljestvo	26,9	26,8	26,8	26,6	26,6	26,7	26,9	27,3	27,6	28,2	29,1

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social conditions – Population, 2013. Opomba: np – ni podatka.

Slika: Staro (65 let in več) in mlado (0–14 let) prebivalstvo v % od vsega prebivalstva ter razmerje med njima (indeks staranja), Slovenija in indeks staranja v EU

Vir: SURS, Eurostat, 2013, preračuni UMAR.

5.10 Pričakovano trajanje življenja in leta zdravega življenja

Pričakovano trajanje življenja se je leta 2012 v Sloveniji ponovno nekoliko podaljšalo za moške, za ženske pa je ostalo nespremenjeno. Ob predpostavki nespremenjene umrljivosti bi leta 2012 rojena deklica lahko pričakovala, da bo doživela 82,9 let, deček pa 77 let. To je za dečke kar 4,8 meseca več kot leto prej. V primerjavi z letom 2005 se je pričakovano trajanje življenja za dečke povečalo za 2,9 let, za deklice pa za 1,6 leta. Razlika med spoloma, ki je bila največja konec 80. let prejšnjega stoletja (8 let), se je do leta 2012 zmanjšala na 5,9 let (za skoraj 5 mesecev v primerjavi z letom prej). Pričakovano trajanje življenja je bilo leta 2012 v Sloveniji na ravni povprečja EU (80,3 leta⁴⁶³); ostalo je nižje kot v starih članicah (z izjemo Danske) in višje kot v novih (z izjemo Cipra in Malte), kar je pogojeno z življenjskim standardom in načinom življenja. Leta 2011 je pričakovano trajanje življenja v povprečju držav OECD prvič preseglo 80 let. Vztrajno podaljševanje življenja pa pripisujejo izboljšanju življenjskih pogojev v preteklih letih, zmanjševanju dejavnikov tveganja (npr. kajenje) in napredku v zdravstveni oskrbi.⁴⁶⁴ V Sloveniji 80. leto doživi tretjina moških in skoraj dve tretjini žensk (tj. toliko jih umre starih 80 let in več).

Po dveh letih skrajševanja se je leta 2012 dolžina trajanja življenja brez oviranosti, merjena v letih zdravega življenja⁴⁶⁵, podaljšala. V letu 2012 rojena deklica lahko pričakuje 55,6 let zdravega življenja, deček pa še slabih 11 mesecev več (56,5 let), tj. 1,8 let oz. 2,5 let več kot leto prej, a za deklice precej manj kot leta 2005 (60,1 let; za dečke pa podobno). Tako se je kakovost življenja za ženske po tem kazalniku v zadnjih treh letih precej poslabšala. Ker pa gre za kazalnik, ki meri subjektivno dožemanje, lahko rezultati nakazujejo tudi na večjo kritičnost oz. občutljivost na oviranost pri ocenjevanju lastnega položaja. Slovenija se po kazalniku let zdravega življenja uvršča na sam rep držav EU. Delež življenja brez oviranosti je tako za moške kot za ženske tretji najmanjši v EU. Če pri pričakovanem trajanju življenja velja, da je za ženske daljše, pa je bilo leta 2012 pričakovati, da bodo moški preživeli 0,9 leta več brez oviranosti, medtem ko je razlika leta 2005 znašala 3,7 let v korist žensk. Ker ženske živijo dlje kot moški, je relativni kazalnik za ženske še toliko slabši – ob rojstvu je pričakovati, da bo ženska preživela 66,7 % življenja brez oviranosti (2005: 74,3 %), moški pa 73,3 % (2005: 76,3 %).

⁴⁶³ SURS skupnega trajanja življenja ne objavlja, po spolu pa se zaradi različne metodologije podatke o pričakovanem trajanju življenja objavlja v Eurostat in SURS nekoliko razlikuje.

⁴⁶⁴ OECD (2013), Health at a Glance Europe 2013.

⁴⁶⁵ Kazalnik leta zdravega življenja meri število preostalih let, za katere lahko oseba določene starosti pričakuje, da jih bo preživela brez večjih ali zmernih zdravstvenih težav. Pojem zdravstvene težave temelji na samooceni oviranosti ter meri oviranost zaradi zdravstvenih težav, ki trajajo vsaj 6 mesecev in vplivajo na vsakdanje aktivnosti. Gre za kompozitni indikator, ki združuje podatke o umrljivosti z zdravstvenim statusom. Marca 2012 je Eurostat naredil revizijo podatkov, tako je bila serija od leta 2004 do 2010 preračunana na novo.

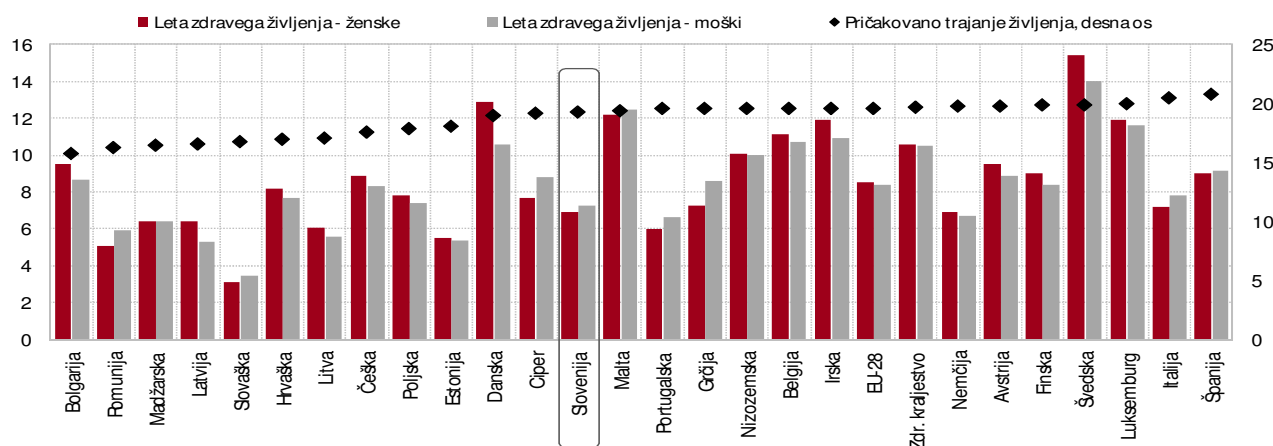
Tabela: Pričakovano trajanje življenja v Sloveniji in v državah članicah EU

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU-28	np	np	78,5	78,9	79,1	79,4	79,6	79,9	80,3	80,3
Avstrija	76,9	78,3	79,5	80,1	80,4	80,6	80,5	80,8	81,2	81,1
Belgija	77,0	77,9	79,1	79,5	79,9	79,8	80,1	80,3	80,7	80,5
Bolgarija	71,0	71,6	72,5	72,7	73,0	73,3	73,7	73,8	74,2	74,4
Ciper	77,4	77,7	78,7	80,1	79,8	80,6	81,0	81,5	81,2	81,1
Češka	73,3	75,1	76,1	76,7	77,0	77,3	77,4	77,7	78,0	78,1
Danska	75,3	76,9	78,3	78,4	78,4	78,8	79,0	79,3	79,9	80,2
Estonija	67,7	71,1	73,0	73,2	73,2	74,4	75,3	76,0	76,6	76,7
Finska	76,7	77,8	79,1	79,5	79,6	79,9	80,1	80,2	80,6	80,7
Francija	np	79,2	80,3	80,9	81,3	81,4	81,5	81,8	82,3	82,1
Grčija	77,5	78,2	79,5	79,8	79,7	80,2	80,4	80,6	80,8	80,7
Hrvaška	np	np	75,3	75,9	75,8	76,0	76,3	76,7	77,2	77,3
Irska	75,5	76,6	79,0	79,3	79,8	80,2	80,2	80,8	80,9	80,9
Italija	78,3	79,9	80,9	81,4	81,6	81,7	81,8	82,2	82,4	82,4
Latvija	np	np	70,6	70,6	70,8	72,1	72,8	73,1	73,9	74,1
Litva	69,1	72,1	71,2	71,0	70,7	71,7	72,9	73,3	73,7	74,1
Luksemburg	76,8	78,0	79,6	79,4	79,5	80,7	80,8	80,8	81,1	81,5
Madžarska	70,0	71,9	73,0	73,5	73,6	74,2	74,4	74,7	75,1	75,3
Malta	77,2	78,4	79,4	79,5	79,9	79,7	80,4	81,5	80,9	80,9
Nemčija	76,7	78,3	79,4	79,9	80,1	80,2	80,3	80,5	80,8	81,0
Nizozemska	77,6	78,2	79,6	80,0	80,4	80,5	80,9	81,0	81,3	81,2
Poljska	72,0	73,8	75,0	75,3	75,4	75,6	75,9	76,4	76,9	76,9
Portugalska	75,4	76,8	78,2	79,0	79,3	79,5	79,7	80,1	80,7	80,6
Romunija	69,3	71,2	72,3	72,8	73,3	73,5	73,6	73,8	74,6	74,5
Slovaška	72,4	73,3	74,1	74,5	74,6	74,9	75,3	75,6	76,1	76,3
Slovenija	74,7	76,2	77,5	78,3	78,4	79,1	79,4	79,8	80,1	80,3
Španija	78,1	79,3	80,3	81,1	81,1	81,5	81,9	82,4	82,6	82,5
Švedska	79,0	79,8	80,7	81,0	81,1	81,3	81,5	81,6	81,9	81,8
Združeno kraljestvo	76,7	78,0	79,2	79,5	79,7	79,8	80,4	80,6	81,0	81,0

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population – Demography – Mortality, 2014.

Opombi: np – ni podatka.

Slika: Leta zdravega življenja pri starosti 65 let v primerjavi s pričakovanim trajanjem življenja, 2012

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Health – Public Health, 2014; Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population – Demography – Mortality, 2014.

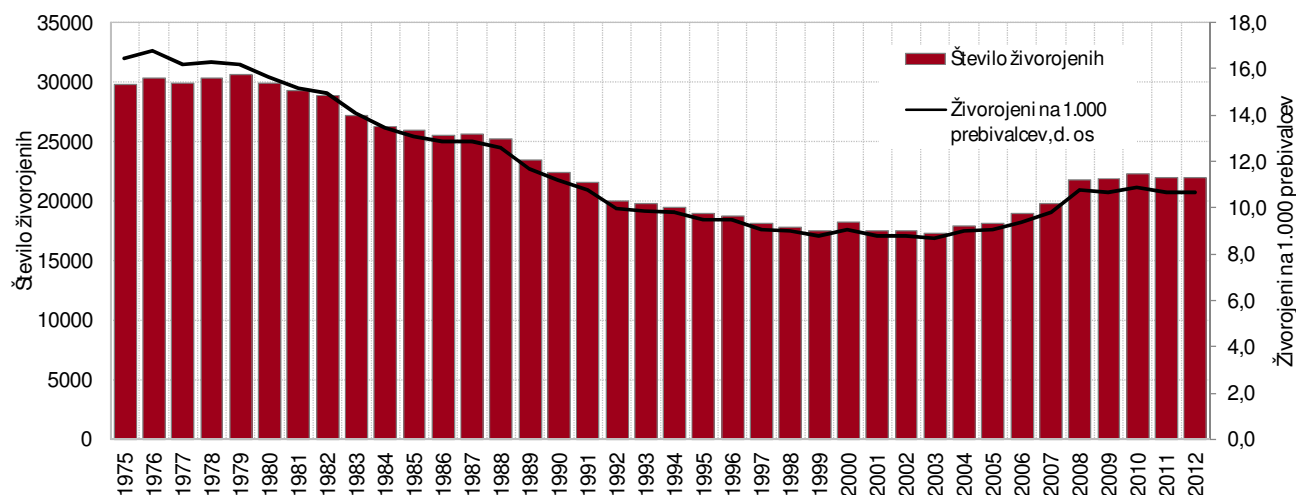
5.11 Stopnja rodnosti

Leta 2010 smo beležili največ rojstev v zadnjih dvajsetih letih, potem pa se je število rojstev začelo zmanjševati. Potem, ko se je leta 2011 prvič po letu 2003 rodilo manj otrok kot leto prej, se število rojenih v letu 2012 skoraj ni spremenilo (21.938 otrok; 9 manj kot leto prej). Število rojstev je še vedno višje kot leta 2008, ko je prvič po letu 1991 preseglo 20 tisoč. Stopnja celotne rodnosti⁴⁶⁶ se je nekoliko povečala (z 1,56 na 1,58 otrok na žensko v rodni dobi), saj se število žensk v rodni dobi zmanjšuje, in dosegla najvišjo vrednost po letu 1988. Stopnja rodnosti, ki zagotavlja obnavljanje generacij znaša 2,1 otroka na žensko v rodni dobi, zadnjič pa je v Sloveniji to raven dosegla pred dobrimi tridesetimi leti (1980: 2,11). V prvih devetih mesecih leta 2013 se je po prvih podatkih rodilo za kar 4,6 % (-757) manj otrok kot v primerljivem obdobju leta 2012, kar ocenjujemo, da je posledica manjšega števila žensk v rodni dobi, lahko pa bi na to vplivale tudi negotove razmere v gospodarstvu.

Zmanjševanje števila žensk v rodni dobi (15–49 let), ki je prisotno že od leta 1997⁴⁶⁷, se je v zadnjih letih pospešilo. V zadnjih dveh letih je bilo žensk v rodni dobi vsako leto v povprečju za 5 tisoč (1 %) manj, njihovo število pa se v sicer manjšem obsegu zmanjšuje že zadnjih petnajst let. Tako je bilo povečanje rodnosti v obdobju 2004–2010 bolj odraz preteklega odlaganja rojstev in ugodnega vpliva ekonomske konjunktore in ne večjih generacij žensk v rodni dobi.

Tudi leta 2012 se je povprečna starost matere ob rojstvu otroka povečala. Ob rojstvu prvega otroka je znašala 28,9 let, ob rojstvu vseh otrok 30,5 let. V primerjavi z letom 2005 se je starost mater ob rojstvu prvega in vseh otrok povečala za 1,1 leta, v primerjavi z letom 1991 pa je bila ob rojstvu prvega otroka višja za 4,8 let, ob rojstvu vseh otrok pa za 4,2 let. V zadnjih štirih letih se je povečevanje povprečne starosti mater nekoliko upočasnilo in je znašalo okoli dobrega meseca na leto.

Slika: Število živorojenih, 1975–2012

Vir: SURS, 2013.

⁴⁶⁶ Stopnja celotne rodnosti je vsota starostno specifičnih koeficientov rodnosti v koledarskem letu. Kaže število živorojenih, ki bi jih v povprečju rodila posamezna ženska, če bi v celotni njeni rodni dobi veljale enake starostno specifične stopnje rodnosti, kot so bile izmerjene v obravnavanem koledarskem letu.

⁴⁶⁷ Podatki o prebivalstvu preračunani na povprečje leta.

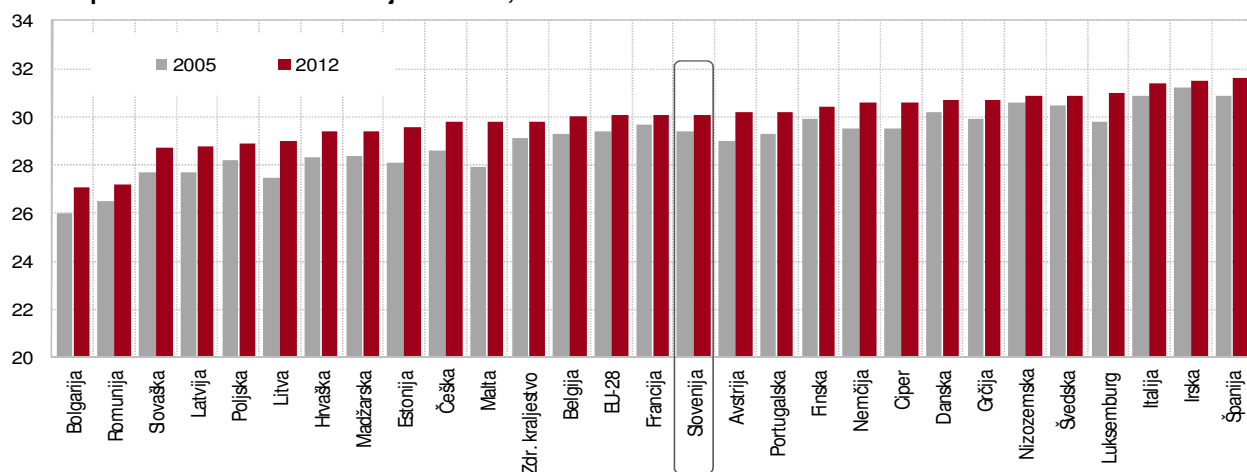
Tabela: Stopnja celotne rodnosti v državah EU

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU-28	np	np	1,51	1,54	1,56	1,61	1,60	1,61	1,58	1,58
Avstrija	1,81	1,70	1,38	1,36	1,35	1,43	1,42	1,36	1,45	1,43
Belgija	1,56	1,67	1,76	1,80	1,82	1,85	1,84	1,86	1,81	1,79
Bolgarija	1,23	1,26	1,32	1,38	1,49	1,56	1,66	1,57	1,51	1,50
Ciper	np	np	1,50	1,47	1,48	1,55	1,58	1,55	1,48	1,51
Češka	1,28	1,15	1,29	1,34	1,45	1,51	1,51	1,51	1,43	1,45
Danska	1,80	1,77	1,80	1,85	1,84	1,89	1,84	1,87	1,75	1,73
Estonija	np	1,38	1,34	1,33	1,37	1,38	1,36	1,39	1,36	1,38
Finska	1,29	1,26	1,26	1,31	1,38	1,53	1,53	1,57	1,56	1,58
Francija	1,17	1,23	1,33	1,36	1,38	1,45	1,38	1,37	1,34	1,32
Grčija	1,84	1,89	1,86	1,91	2,01	2,08	2,10	2,07	2,03	2,01
Irska	np	1,89	1,94	2,00	1,98	2,01	2,00	2,03	2,01	2,01
Hrvaška	1,38	1,36	1,52	1,58	1,69	1,72	1,70	1,72	1,61	1,56
Italija	1,71	1,87	1,92	1,98	1,96	1,99	1,99	2,02	2,00	2,00
Latvija	1,19	1,26	1,34	1,37	1,40	1,45	1,45	1,46	1,44	1,43
Litva	2,03	1,64	1,48	1,52	1,44	1,48	1,47	1,44	1,35	1,39
Luksemburg	np	1,25	1,39	1,46	1,54	1,58	1,46	1,36	1,33	1,44
Madžarska	1,55	1,39	1,29	1,33	1,36	1,45	1,50	1,50	1,55	1,60
Malta	1,70	1,76	1,63	1,65	1,61	1,61	1,59	1,63	1,52	1,57
Nemčija	np	1,38	1,34	1,33	1,37	1,38	1,36	1,39	1,36	1,38
Nizozemska	1,57	1,32	1,31	1,34	1,32	1,35	1,32	1,25	1,26	1,34
Poljska	1,53	1,72	1,71	1,72	1,72	1,77	1,79	1,79	1,76	1,72
Portugalska	1,42	1,36	1,41	1,41	1,38	1,41	1,39	1,44	1,43	1,44
Romunija	1,62	1,37	1,24	1,27	1,31	1,39	1,40	1,38	1,30	1,30
Slovaška	1,33	1,31	1,39	1,40	1,42	1,53	1,57	1,54	1,46	1,53
Slovenija	1,41	1,55	1,41	1,37	1,35	1,39	1,34	1,39	1,35	1,28
Španija	1,31	1,27	1,32	1,40	1,38	1,47	1,49	1,51	1,39	1,34
Švedska	1,52	1,30	1,27	1,25	1,27	1,34	1,44	1,43	1,45	1,34
Združeno kraljestvo	1,81	1,73	1,80	1,84	1,83	1,85	1,86	1,87	1,83	1,80

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population – Demography – Fertility, 2014.

Opomba: np – ni podatka.

Slika: Povprečna starost žensk ob rojstvu otrok, 2005 in 2012

Vir: Eurostat Portal Page – Population and social conditions – Population – Demography – Fertility, 2014.

5.12 Selitveni prirast

Leta 2012 je bil selitveni prirast nizek, močno pa se je povečalo odseljevanje državljanov. Gospodarska kriza od vseh demografskih kategorij (rojstva, smrti, selitve) najbolj vpliva na selitve. Po visokem številu priselitev v Slovenijo, ki jih je bilo v obdobju 2007–2009 v povprečju okoli 30 tisoč, je leta 2010 njihovo število upadlo za polovico. Število odselitev manj niha, v obdobju 2006–2012 jih je bilo v povprečju 14.500 letno; z izjemo v letu 2009, ko se je število odselitev povečalo na 18 tisoč, kar lahko pripišemo odhodu tujih delavcev predvsem iz držav bivše Jugoslavije. Razlogi za zmanjševanje selitvenega prirasta⁴⁶⁸, ki se je začelo v drugem četrtletju 2009 in se leta 2010 še pospešilo so bili poleg poslabšanih razmer na trgu dela tudi zaostreni pogoji pridobivanja dovoljenj za bivanje tujcev pri nas. Leta 2012 se je po podatkih SURS v Slovenijo priselilo 15.022 oseb (6,7 % več kot leto prej), odselilo pa 14.378 oseb (19,6 % več kot leto prej). Med odseljenimi v tujino je bilo 57 % oz. 8.191 slovenskih državljanov. Število odseljenih državljanov se je v primerjavi z letom prej povečalo za 75,1 % oz. za 3.512 oseb. V obdobju 2007–2011 se je iz Slovenije izselilo v povprečju polovico manj, okoli 4 tisoč državljanov letno. V prvih devetih mesecih leta 2013 je selitveni prirast po predhodnih podatkih ostal podoben kot v enakem obdobju leta prej, število odseljenih državljanov pa je bilo sicer za 12,1 % manjše, a še vedno visoko (5.200).

Od leta 2009 se število priseljenih tujih državljanov zmanjšuje, večina pa še vedno prihaja iz držav nekdanje Jugoslavije. Največ tujih državljanov se je v Slovenijo priselilo v obdobju 2007–2009, v povprečju dobrih 27 tisoč, od leta 2010 pa se giblje okoli 12 tisoč letno. Leta 2012 jih je 73,4 % prišlo iz držav nekdanje Jugoslavije. Priselitev iz drugih držav članic EU v Slovenijo ostaja malo, največ je bilo Bolgarov (742 oz. 6 % priseljenih tujcev). Večina tujcev se k nam priseli zaradi zaposlitve in združitve z družino (2012: 41,3 % oz. 48,1 %). Število odseljenih tujcev je bilo najvišje leta 2009, ko se jih je odselilo kar 15 tisoč, tj. dvakrat več kot leto prej, saj so se verjetno ob nastopu krize zaradi izgube dela oz. manjših priložnosti zanj odseljevali drugam oz. vračali domov. Njihov selitveni prirast je kljub temu znašal 12 tisoč. Leta 2010 se je priselilo in odselilo približno enako število tujcev, od takrat pa selitveni prirast tujcev raste in je leta 2012 znašal okoli 6 tisoč, saj se je odselilo najmanj tujcev po letu 2004. Tudi odselitev je največ v države bivše SFRJ in Bolgarijo.

Od leta 2009 so selitveni tokovi slovenskih državljanov razmeroma visoki. V obdobju 2005–2007 se je v povprečju na leto iz tujine v Slovenijo priselilo okoli 1.700 državljanov, v obdobju 2008–2012 pa povprečno letno okoli 2.800. V obdobju 2005–2007 se je v povprečju izselilo 2.600 državljanov, v obdobju 2008–2011 pa povprečno več kot 4.200, leta 2012 pa že čez 8 tisoč. Selitveni prirast državljanov RS, ki je sicer že vse od leta 2000 nekoliko negativen⁴⁶⁹, se je leta 2012 povečal na 5.500 oseb oz. -2,6 na 1.000 prebivalcev. Priselitveni in odselitveni tokovi slovenskih državljanov so bili najvišji ravno v času od začetka krize, tako je bilo tudi leta 2012, ko se je iz tujine priselilo 2.741 slovenskih državljanov, kar je 17,4 % manj kot leto prej, ko se je iz tujine priselilo največ državljanov od leta 1995 (odkar so na voljo podatki), odselilo pa 8.191, kar je 19,8 % več kot leto prej in največ sploh. Največ se jih je odselilo v Nemčijo (27,7 %) in Avstrijo (15,0 %). Nadpovprečno (75,1 %) se je povečalo število odseljenih v starostnih skupinah: 15–19 let (126,0 %), 35–44 (nad 90 %; med temi jih je 28,6 % imelo najmanj višješolsko izobrazbo⁴⁷⁰) ter 65–69 in 10–14 let (nad 80 %). Polovica odseljenih državljanov starih nad 15 let je bila neaktivnih, 6,9 % pa brezposelnih (tj. 14,4 % aktivnih, med katere štejemo zaposlene in brezposelne). Povprečna starost vseh priseljenih slovenskih državljanov je bila 37,8 leta, odseljenih pa višja kot prejšnje leto, 38,5 leta⁴⁷¹.

⁴⁶⁸ Selitveni prirast je razlika med številom priseljenih in odseljenih v koledarskem letu. Selitveni prirast na 1.000 prebivalcev je razmerje med selitvenim prirastom in povprečnim številom prebivalcev v koledarskem letu pomnoženo s 1.000

⁴⁶⁹ Povprečni selitveni prirast državljanov v obdobju 2000–2011 znašal okoli -1.000 oseb oz. -0,5 na 1.000 prebivalcev.

⁴⁷⁰ Med odseljenimi starimi 25–44 jih je imelo najmanj višješolsko izobrazbo 31,3 %.

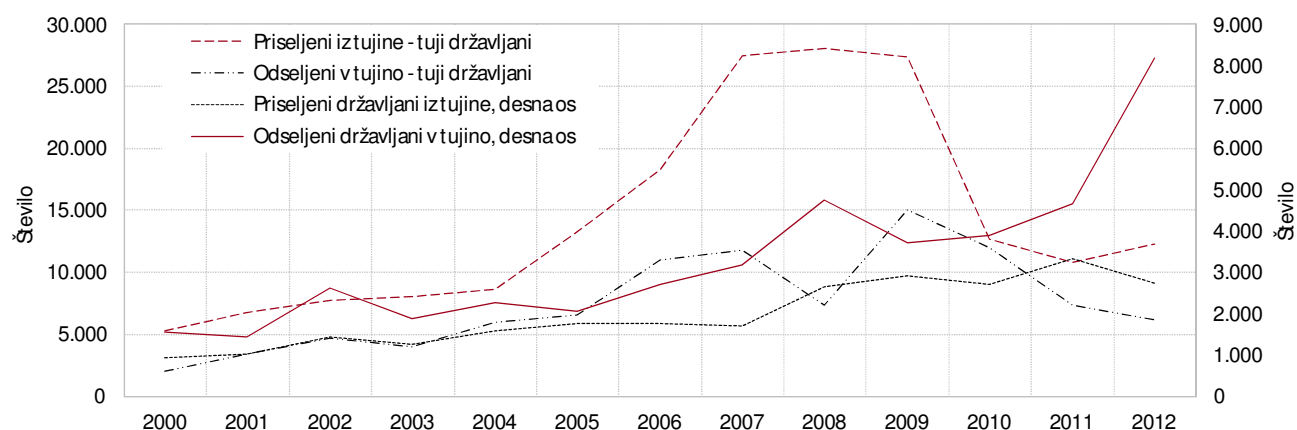
⁴⁷¹ Splošno prepričanje je, da se odseljujejo predvsem mladi, česar podatki ne potrjujejo, velja pa opozoriti, da mnogi odseljeni o izselitvi ne obvestijo upravne enote oz. se ne odjavijo, tako da v statistiki niso zajeti.

Tabela: Selitveni prirast (s statističnimi popravki), število oseb na 1.000 prebivalcev

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU-28	1,2	2,1	3,3	3,3	3,2	2,6	1,6	1,8	1,8	1,7
Avstrija	0,3	2,2	6,1	3,0	4,1	4,1	2,5	3,3	0,3	5,2
Belgija	0,2	1,3	4,7	4,9	5,5	5,9	5,9	7,9	6,5	4,3
Bolgarija	0,0	0,0	0,0	0,0	-2,3	-2,4	-2,5	-2,4	-0,7	-0,3
Ciper	9,2	5,7	11,0	13,7	19,9	21,1	22,0	19,2	21,3	-0,7
Češka	1,0	-2,7	3,0	2,9	7,7	6,5	2,4	1,4	1,6	1,0
Danska	5,5	1,9	1,2	1,9	3,7	4,6	2,8	3,0	2,4	3,0
Estonija	-10,8	0,0	-1,7	-2,0	-0,5	-0,9	-1,0	-1,2	-1,3	-5,7
Finska	0,8	0,5	1,7	2,0	2,6	2,9	2,7	2,6	3,1	3,3
Francija	:	2,7	3,0	1,8	1,2	0,9	0,5	0,8	0,8	0,8
Grčija	7,3	2,7	3,6	3,6	3,6	3,2	3,1	-0,1	0,4	-4,0
Hrvaška	-16,7	-11,7	1,9	1,6	1,3	1,6	-0,3	-1,1	-0,9	-0,9
Irska	1,6	8,4	15,2	22,2	16,9	3,7	-4,2	-5,6	-7,4	-7,6
Italija	0,5	0,9	5,2	6,4	8,4	7,1	5,2	5,1	4,0	6,2
Latvija	-5,5	-6,9	-4,9	-4,0	-3,6	-10,3	-16,1	-17,0	-9,7	-5,8
Litva	-6,5	-5,8	-15,7	-8,0	-7,5	-6,2	-11,5	-26,8	-14,0	-7,1
Luksemburg	10,6	7,9	13,1	11,3	12,5	15,8	13,2	15,1	21,2	18,9
Madžarska	1,7	1,6	1,7	2,1	1,4	1,6	1,7	1,2	1,3	1,6
Malta	0,2	2,3	4,0	0,1	3,8	5,7	5,6	0,2	4,0	7,4
Nemčija	4,9	2,0	1,0	0,3	0,5	-0,7	-0,1	1,6	3,4	4,9
Nizozemska	1,0	3,6	-1,4	-1,6	-0,1	1,9	2,3	2,0	1,8	0,8
Poljska	-0,5	-0,5	-0,3	-0,9	-0,5	-0,4	0,0	-0,1	-0,1	-0,2
Portugalska	3,1	6,5	1,5	1,6	2,1	0,9	1,5	0,4	-2,3	-3,6
Romunija	-0,9	-0,2	-4,0	-4,1	-21,9	-8,0	-5,4	-2,4	-2,4	0,8
Slovaška	0,5	-4,1	-0,1	-0,1	0,4	0,4	-0,1	-0,9	0,5	0,6
Slovenija	0,4	1,4	3,2	3,1	7,1	9,2	5,6	-0,3	1,0	0,3
Španija	1,8	9,7	14,5	14,9	17,2	9,5	3,0	1,6	1,4	-3,5
Švedska	1,3	2,7	3,0	5,6	5,9	6,0	6,7	5,3	4,8	5,4
Združeno kraljestvo	1,1	2,4	4,9	4,5	4,8	4,0	3,8	4,9	3,4	2,3

Vir: Eurostat Portal Page - Population and social conditions – Demography, 2013.

Slika: Mednarodne selitve po državljanstvu, Slovenija

Vir: SURS, 2013.

5.13 Regionalne razlike v BDP na prebivalca

V letu 2012 se je gospodarska aktivnost skrčila v vseh regijah, že drugo leto zapored pa je imela najnižji BDP na prebivalca zasavska regija. V letu 2012 je BDP na prebivalca najbolj presegal slovensko povprečje v osrednjeslovenski regiji (za dobrih 40 %), najnižji pa je bil v zasavski, za dobro tretjino nižji od slovenskega povprečja. Zasavska regija je tako že drugo leto zapored na mestu gospodarsko najmanj razvite regije zamenjala pomursko, ki je dosegla dobrih 69 % slovenskega povprečja. Poleg osrednjeslovenske je slovensko povprečje presegala še obalno-kraška (za dobra 2 %), vendar je ob enem najvišjih znižanj BDP (-6,3 %) svojo prednost pred slovenskim povprečjem glede na leto 2011 zmanjšala kar za 4,7 odstotne točke. Po rahlem izboljšanju v letu 2011, je bilo znižanje gospodarske aktivnosti v letu 2012 ponovno zabeleženo v vseh statističnih regijah. Največji padec je bil v zasavski (-7,8 %), najmanj pa se je gospodarska aktivnost znižala v koroški regiji (-1,0 %).

Napredek, ki so ga slovenske regije naredile v zmanjševanju razkoraka do evropskega povprečja v obdobju 2005–2008, se je v letih krize izničil. Medtem ko so statistične regije v obdobju 2005–2008 večinoma dohitevale povprečno razvitost EU-28⁴⁷², se je pod vplivom gospodarske krize ta proces prekinil. V letu 2012 so regije večinoma dosegale raven, ki so jo do povprečne razvitosti EU dosegale okoli leta 2002, nekatere pa leta 1995 oz. še prej (notranjsko-kraška, zasavska). Glede na leto 2005 so največji zaostanek za evropskim povprečjem naredile osrednjeslovenska, gorenjska in zasavska regija (vse za 7 o.t.). Osrednjeslovenska pa je edina regija, ki še vedno presega evropsko povprečje, ob tem, da ga je pred krizo, leta 2008, presegala za 28 %, v letu 2012 pa le še za 18 %⁴⁷³. Od ostalih regij presegajo 75 %⁴⁷⁴ povprečja EU-28 obalno-kraška, goriška in jugovzhodna Slovenija, savinjska regija dosega 75 % evropskega povprečja, ostale regije pa so pod to mejo.

Razmerje v BDP na prebivalca med regijama s skrajnima vrednostma se je leta 2012 malenkost zvišalo, vendar ostaja relativno nizko, še manjše pa so razlike v razpoložljivem dohodku na prebivalca. Osrednjeslovenska regija je imela v letu 2012 2,2-krat višji BDP na prebivalca kot ekonomsko najšibkejša zasavska regija, kar je malenkost več kot leta 2011 (2,1) in na ravni obdobja 2006–2010. Glede na različno kupno moč v regijah pa je dejansko razmerje verjetno še manjše. Precej nižje je tudi razmerje med skrajnima vrednostma v razpoložljivem dohodku na prebivalca (leta 2011 1,3), ki se od leta 2007 ni spremenilo. Razpoložljivi dohodek na prebivalca se je v letu 2011 povečal v vseh regijah, najbolj v koroški (za 4,9 %) in najmanj v osrednjeslovenski (za 1,1 %). Najvišji je bil v osrednjeslovenski regiji, ki pa slovensko povprečje ni presegala toliko kot v BDP na prebivalca (le za dobrih 7 %). Med regijami, ki so presegale slovensko povprečje so bile še ostale tri regije iz Zahodne kohezijske regije (goriška, obalno-kraška in gorenjska) ter koroška in notranjsko-kraška regija. Za slovenskim povprečjem je najbolj zaostajala pomurska regija (za dobrih 14 %), medtem ko je zasavska regija zaostajala le za dobre 3 %.

Regionalne razlike v relativni razpršenosti BDP na prebivalca so v letu 2012 ostale na ravni iz leta 2011 in so še vedno med najnižjimi v državah članicah EU. Relativna razpršenost⁴⁷⁵ BDP na prebivalca, ki je tudi eden od kazalnikov regionalnih razlik, se je po naših izračunih leta 2011 zmanjšala za 0,8 o. t., na 21,6 %, in na isti ravni ostala tudi v letu 2012. To pomeni, da so bile na ta način merjene regionalne razlike nižje kot ob začetku izvajanja SRS (2005) in primerljive s predkrizno ravni (2008). V primerjavi z drugimi državami EU je relativna razpršenost BDP na prebivalca v Sloveniji relativno majhna. V letu 2010 je ta kazalnik v povprečju EU-27 znašal 32,2 %, največje razlike so bile v Bolgariji (47,6 %), najmanjše pa na Švedskem (16,5 %).

⁴⁷² Oziroma v primeru osrednjeslovenske regije povečevale prednost.

⁴⁷³ Izračuni UMAR.

⁴⁷⁴ Regije na NUTS2 ravni, ki imajo manjši BDP na prebivalca od 75 % EU-27, štejejo za manj razvite v okviru evropske kohezijske politike.

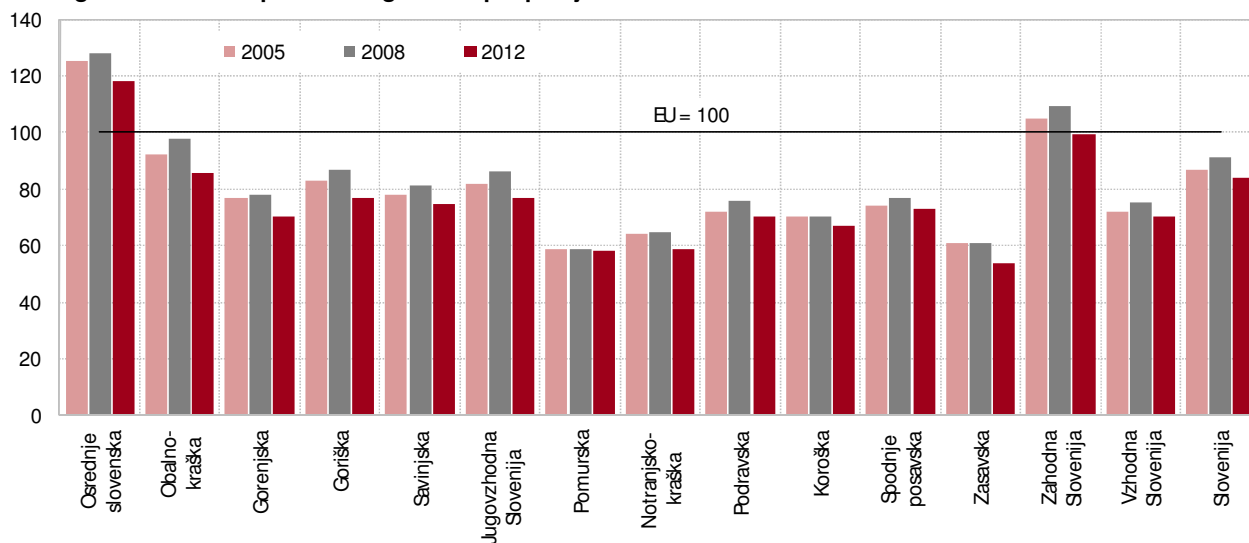
⁴⁷⁵ $RD_{R,t} = 100 \sum_{i=1}^n \left(\frac{P_i}{P_{SLO}} \right) \left| \left(\frac{BDP_i}{BDP_{SLO}} \right) - 1 \right|$, pri čemer je t = leto, P_i = prebivalstvo regije, P_{SLO} = prebivalstvo Slovenije, BDP_i = BDP na prebivalca regije, BDP_{SLO} = BDP na prebivalca Slovenije, izraženo v odstotkih.

Tabela: Bruto domači proizvod na prebivalca in realna rast BDP

Kohezijska regija / Statistična regija	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	EU-28=100		Realna rast BDP, v %	
								2011	2012	2011/2010	2012/2011
Slovenija	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	84	84	0,6	-2,5
Zahodna Slovenija	118,2	120,3	119,6	119,8	119,5	118,4	118,3	100	99	np	np
Obalno-kraška	107,8	105,6	107,7	108,9	109,8	106,9	102,2	90	86	-1,8	-6,3
Goriška	97,8	94,4	95,7	94,6	94,1	92,8	91,7	78	77	-1,0	-4,0
Gorenjska	88,9	87,7	85,4	82,2	82,9	83,2	83,6	70	70	1,7	-2,3
Osrednjeslovenska	137,3	142,5	140,8	142,3	141,2	140,0	140,8	118	118	0,6	-1,2
Vzhodna Slovenija	84,6	82,7	82,9	82,5	82,7	83,5	83,5	71	70	np	np
Notranjsko-kraška	80,7	72,6	72,1	72,5	71,6	70,9	69,8	60	59	-0,3	-4,5
Jugovzhodna Slovenija	93,0	93,3	94,9	92,4	92,9	92,6	91,8	78	77	-0,5	-4,3
Spodnjeposavska	87,8	84,9	84,6	85,8	85,0	85,7	87,2	73	73	0,3	-2,4
Zasavska	78,5	69,9	66,7	66,7	67,5	67,0	64,2	57	54	-1,6	-7,8
Savinjska	89,8	89,0	89,5	89,1	90,5	91,7	91,6	78	75	1,4	-3,3
Koroška	83,8	79,8	77,6	75,1	75,0	77,5	79,6	65	67	2,9	-1,0
Podravska	82,5	82,6	84,0	83,7	83,3	83,7	83,6	71	70	0,7	-2,5
Pomurska	72,7	67,0	64,7	65,8	65,6	67,8	69,1	57	58	3,4	-1,5

Vir: SI – STAT podatkovni portal – Ekonomsko področje – Nacionalni računi – Regionalni bruto domači proizvod, 2013, Eurostat – general and regional statistics, 2014, preračuni UMAR.

Slika: Regionalni BDP na prebivalca glede na povprečje EU-28

Vir: SURS, Eurostat, preračuni UMAR.

5.14 Regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti

Število brezposelnih se je leta 2013 ponovno povečalo v vseh regijah. V letu 2013 nobena regija ni zabeležila znižanja števila brezposelnih. Najmanj se je njihovo število povečalo v pomurski regiji (za 0,6 %), najbolj pa v notranjsko-kraški (za 17,3 %), ki ima sicer še vedno podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti. Glede na predhodno leto in tudi v primerjavi s predkriznim letom se je število brezposelnih bolj povišalo v regijah Zahodne Slovenije. Leta 2013 je bilo dobrih 23 % vseh brezposelnih v najbolj številčni, osrednjeslovenski regiji, kjer število brezposelnih narašča od leta 2008.

V letu 2013 se je v vseh regijah povečala tudi stopnja registrirane brezposelnosti⁴⁷⁶, bolj v regijah Zahodne Slovenije. Vse regije z nadpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti sodijo v kohezijsko regijo Vzhodna Slovenija. Med njimi je samo notranjsko-kraška s podpovprečno stopnjo, kjer pa število brezposelnih hitro narašča. Najvišjo stopnjo registrirane brezposelnosti so leta 2013 beležili v pomurski regiji (17,8 %), vendar ta v zadnjih letih ne narašča tako hitro kot v drugih regijah. Po znižanju v letih 2011 in 2012, se je leta 2013 stopnja registrirane brezposelnosti v pomurski regiji povečala najmanj med vsemi regijami, za 0,5 o.t. Največje povišanje stopnje registrirane brezposelnosti sta v letu 2013 zabeležili zasavska in notranjsko-kraška regija (za 1,9 o.t.). Vse regije Zahodne Slovenije so imele v letu 2013 podpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti, najnižjo ponovno gorenjska (9,8 %), vendar pa v ostalih treh regijah stopnja nadpovprečno narašča.

Razlike med regijami v stopnji registrirane brezposelnosti so se v letu 2013 nadalje znižale. Mera absolutne razpršenosti⁴⁷⁷, s katero merimo regionalne razlike v stopnji brezposlenosti, je v letu 2013 znašala 1,8 (za 0,2 manj kot prejšnje leto). Z izjemo let 2009 in 2010, se regionalne razlike postopoma znižujejo od leta 2003, od začetka krize pa je to predvsem posledica nekoliko hitrejšega naraščanja stopnje registrirane brezposelnosti v regijah s podpovprečno stopnjo. Zmanjšuje se tudi razmerje med regijama s skrajnima vrednostma. Pomurska regija ima 1,8-krat višjo stopnjo registrirane brezposelnosti kot gorenjska. To razmerje se je glede na leto 2012 nekoliko zmanjšalo (1,9: 1 v letu 2012) in se znižuje že od leta 2008, ko je znašalo 2,9:1.

Absolutno in relativno je brezposelnost najbolj naraščala med iskalci zaposlitve s terciarno izobrazbo, iskalci prve zaposlitve, mladimi in brezposelnimi, ki se jim je iztekla zaposlitev za določen čas. V vseh regijah se je povečal delež brezposelnih z najmanj višjo izobrazbo in tistih, ki se jim je iztekla zaposlitev za določen čas. Največ terciarno izobraženih brezposelnih je bilo v osrednjeslovenski regiji (18,9 %), njihovo število pa se je najbolj povečalo v notranjsko-kraški regiji (za 30,5 %). Brezposelni zaradi izteka zaposlitve za določen čas so tudi skupina brezposelnih, ki vztrajno narašča in jih je v povprečju med regijami že okoli 40 %, največ v podravski regiji (47 %). Njihovo število se je najbolj povečalo v goriški in koroški regiji. V jugovzhodni Sloveniji je petina vseh brezposelnih iskalcev prve zaposlitve, nadpovprečen delež teh pa je v zasavski, pomurski in osrednjeslovenski regiji. Pri vseh naštetih kategorijah brezposelnih gre običajno za mlade⁴⁷⁸, ki jih je največ (12,1 %) med brezposelnimi v zasavski regiji, najbolj pa se je njihovo število povečalo v osrednjeslovenski regiji (za 32,1 %).

⁴⁷⁶ Stopnja registrirane brezposelnosti je razmerje med brezposelnimi in aktivnimi, pomnoženo s 100, in tako ni odvisna zgolj od gibanja števila brezposelnih.

⁴⁷⁷ $AD_{R,t} = \sum_{i=1}^n \left(\frac{A_i}{A_S} \right) |SB_{R,t} - SB_{S,t}|$, pri čemer je t = leto, A_i = aktivno prebivalstvo regije, A_S = aktivno prebivalstvo Slovenije, $SB_{R,t}$ = stopnja registrirane brezposelnosti regije, $SB_{S,t}$ = stopnja registrirane brezposelnosti Slovenije.

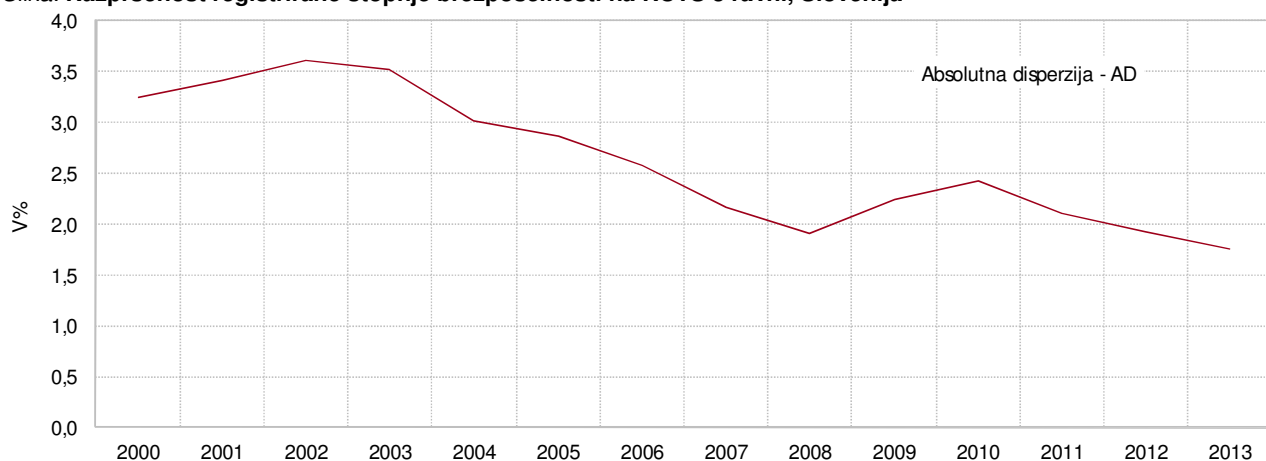
⁴⁷⁸ 15-24 let.

Tabela: Stopnja registrirane brezposelnosti po regijah, v %

Kohezijska regija / Statistična regija	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Slovenija	11,8	10,2	9,4	7,7	6,7	9,1	10,7	11,8	12,0	13,1
Zahodna Slovenija	8,6	7,4	6,9	9,5	4,8	6,9	8,3	9,6	9,9	11,2
Obalno-kraška	8,8	7,5	7,2	6,3	5,2	6,9	7,9	9,6	10,2	11,7
Goriška	5,9	6,5	6,2	4,9	4,3	7,1	8,6	10,0	10,3	11,7
Gorenjska	9,7	7,3	6,4	4,9	4,4	6,9	8,1	8,8	8,9	9,8
Osrednjeslovenska	8,8	7,6	7,2	5,9	5,0	6,8	8,5	9,9	10,1	11,5
Vzhodna Slovenija	14,4	12,5	11,6	5,6	8,3	11,1	12,8	13,6	13,6	14,7
Notranjsko-kraška	10,4	7,9	7,0	5,4	4,9	7,1	8,5	10,0	10,4	12,3
Jugovzhodna Slovenija	10,4	8,8	8,6	7,0	6,3	8,9	10,0	11,6	12,8	14,1
Spodnjeposavska	13,4	11,5	10,5	8,9	7,7	10,2	12,2	13,4	13,9	14,8
Zasavska	14,9	13,8	12,0	9,7	8,2	11,0	11,9	13,3	14,7	16,6
Savinjska	13,1	12,7	11,6	9,4	8,0	10,3	11,8	12,7	12,7	13,9
Koroška	9,9	10,6	10,1	8,1	7,3	10,9	13,1	13,3	12,2	13,9
Podravska	18,1	13,5	12,7	10,4	9,1	11,9	13,5	14,5	14,1	14,7
Pomurska	16,7	17,1	15,7	13,4	12,2	15,9	19,0	18,0	17,3	17,8

Vir: SURS, 2014.

Slika: Razpršenost registrirane stopnje brezposelnosti na NUTS 3 ravni, Slovenija

Vir: SURS, 2014, preračuni UMAR.

Literatura

- 2012 Ageing Report. Economic and budgetary projections for the 27 EU Member States.* (2012). Brussels: European Commission. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2012/pdf/ee-2012-2_en.pdf.
- A closer look at some drivers of the trade performance at Member State level.* (2012). Quarterly report on the Euro area, Volume 11, No. 2 (2012). Bruselj: Evropska komisija.
- A. Burger in M. Rojec. (2013). *Vključenost in vključevanje slovenskih podjetij v globalne dobaviteljske verige*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- A. Burger. (2012). *Učinek vladnih protikriznih ukrepov na delovanje podjetij v pogojih gospodarske recesije*. CRP V5-1005. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Accounting and mapping of long-term care expenditure under SHA 2011.* (2012). Pariz: OECD.
- Agriculture, forestry and fishery statistics. 2013 edition.* (2013). Luxemburg: Eurostat. Pridobljeno na <http://ec.europa.eu/eurostat>.
- Akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015.* (2005). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Akcijski načrt za povečanje konkurenčnosti gozdno-lesne verige v Sloveniji do leta 2020.* (2012). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje in Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.
- Alert Mechanism Report – Report prepared in accordance with Articles 3 and 4 of the Regulation on the prevention and correction of macro-economic imbalances.* (2013). COM(2013) 790 final. Bruselj: Evropska komisija.
- Amoros, J. E. et al. (2014). *Global Entrepreneurship Monitor: 2013 Global Report*. Babson College, Universidad del Desarrollo, Universiti Tun Abdul Razak and London Business School. Pridobljeno na <http://www.gemconsortium.org/>.
- Ang, B.W. (2005). *The LMDI approach to decomposition analysis: a practical guide*. Energy Policy, 33, 867-71
- Annual Report on European SMEs 2012/2013.* (2013). *Brief on Knowledge Intensive Services*. Manchester Institute of Innovation Research. http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/files/briefs/knowledge-intensive-services-brief-2013-final_en.pdf.
- Archibugi, D. in dr. (2013). *Economic crisis and innovation: is destruction prevailing over accumulation?* Research Policy, let. 42, št. 2.
- ARSO podatkovni portal - Register emisijskih kuponov - Poročilo o izpolnitvi obveznosti 2012.* (2013). Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- Attitudes towards vocational education and training.* (2011). Special Eurobarometer 369. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_369_en.pdf.
- Better Life Index. (2013). OECD Statistics. Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=BLI>.
- Bevc, M., Ogorevc, M. (2013). *Dejanska in potencialna emigracija nekdanjih Erasmus študentov iz Slovenije*. Ljubljana: inštitut za ekonomska raziskovanja.
- Bilten Banke Slovenije*, različne številke. (2012 in 2013). Ljubljana: Banka Slovenije.
- Brezigar et al. (2010). *Ocena posledic dviga minimalne plače*. Delovni zvezek UMAR št. 3/2010. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Bruto domači proizvod, temeljni agregati nacionalnih računov in zaposlenost, 1995–2013.* (2013). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/>.
- Bučar M., Udovič B. (2014). *ERAWATCH Country Reports 2013: Slovenia*. Bruselj: Erawatch, European Commission.
- Center za podpore, Poročilo januar – december 2013.* (2014). Ljubljana: Borzen.
- Centralna podatkovna zbirka govedo.* (2013). Ljubljana: Kmetijski inštitut Slovenije in Govedorejska služba Slovenije. Pridobljeno na <https://www.govedo.si>.
- Ciriaci, D. Montresor, S., Palma, D. (2013). *Do KIBS make manufacturing more innovative? An empirical investigation for four European countries*. IPTS Working papers on corporate R&D and innovation – No. 04/2013. Pridobljeno na: <http://iri.jrc.ec.europa.eu/papers13.html>.
- Corruption Perception Index 2013.* (2013). Berlin: Transparency International. Pridobljeno na <http://www.transparency.org/>.
- Cultural access and participation.* (2013). Special Eurobarometer 399. Bruselj: Evropska komisija.
- Cultural Statistics.* (2011). Bruselj: Evropska komisija. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-32-10-374/EN/KS-32-10-374-EN.PDF.
- Current account imbalances in the euro area: competitiveness or demand shock?* (2012). Quarterly Selection of articles. Pariz: Banque de France. No. 27, Autumn 2012. Pridobljeno na <https://www.banque-france.fr/en/publications/banque-de-france-bulletins/quarterly-selection-of-articles.html>.
- Četrtno poslovanje podjetij po dejavnosti, Slovenija, 2. in 3. četrtnje 2013 – začasni podatki.* (2013). Ljubljana: Statistični urad RS.

Delovna skupina za oblikovanje načina povezovanja prostorskega načrtovanja z razvojnim načrtovanjem na regionalni ravni – zaključno poročilo. (2013). Vladno gradivo št. 012-12/2011-MOP/25-00101326 z dne 9.1.2013. Ljubljana: Vlada RS.

Denarni prejemki prebivalstva v letu 2012. (2013). V *Ekonomsko ogledalo* december 2013, št.12, let XIX. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Developing and indicator of innovation output. (2013). Commission staff working document, SWD (2013) 325 final. Brussels: European Commission.

Dodatno pokojninsko zavarovanje. (2014). Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Pridobljeno na http://www.mddsz.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/statistika/dodatno_pokojninsko_zavarovanje/.

Doing Business 2014. (2013). Washington: The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank. Pridobljeno na <http://www.doingbusiness.org>.

Društvo krajinskih arhitektov Slovenije. (2013). Zaključki posveta Podeželska krajina kot razvojni potencial. Dostopno na: <http://www.dkas.si/?id=3,9>.

Državna proračunska sredstva za raziskovalno-razvojno dejavnost, končni proračun 2012 in začetni proračun 2013, Slovenija. (2013). Prva objava, 23. september 2013. Ljubljana: SURS. Pridobljeno na <http://www.stat.si>.

Education at a glance, različne številke (2005–2013). OECD Indicators. Pariz: OECD.

EIO - Annual Report 2012. Europe in transition. Paving the way to a green economy through eco-innovation. Eco-Innovation Observatory. (2013). Brussels: European Commission.

Ekonomski izzivi (2012). Okvir 2: Vpliv dviga minimalne plače v letu 2010 na izgubo delovnih mest – Ažurirana ocena funkcije povpraševanja po delu in ocena vpliva dviga minimalne plače ali stroškov dela na zaposlenost. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Ekonomsko ogledalo. (2009). Letnik XV, številka 2, februar 2009. Ljubljana: UMAR.

Elektronske novice. Uspešen zaključek programa spodbujanja samozaposlovanja. (2014). Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno na <http://www.ess.gov.si>.

Energy Efficiency, Reporting targets. (2013). Brussels: European Commission.

Enotni dokument za zagotovitev boljšega zakonodajnega in poslovnega okolja ter dvig konkurenčnosti. (2013). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve. Pridobljeno na http://www.mnz.gov.si/si/o_ministrstvu/kakovost_v_javni_upravi/boljsi_predpisi_in_odprava_administrativnih_ovir/stop_birokraciji/.

EPISIS – European public sector innovation scoreboard 2013 – A pilot exercise. (2013). Brussels: European Commission.

EPO Annual Report – statistics 2013. (2014). Munich: European Patent Office. Pridobljeno na <http://www.epo.org>.

ESS NET-CULTURE. European Statistical System Network on Culture. (2012). Bruselj: Evropska komisija.

EU Anti-Corruption Report 2014. (2014). Bruselj: Evropska komisija.

EU Competitiveness Report 2013. (2013). Bruselj: Evropska komisija.

Eurobarometer 80 – First results. (2013). Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/public_opinion.

European cultural values. (2007). Special Eurobarometer 278. Bruselj: Evropska komisija.

European Economic Forecast Winter 2014. (2014). European economy 2/2014. Bruselj: Evropska komisija.

Eurostat Portal Page. (2013 in 2014). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno na <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Eurostat regional yearbook 2013. (2013). Luksemburg: Eurostat. Pridobljeno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-HA-13-001/EN/KS-HA-13-001-EN.PDF.

Evidentirana tovorna vozila v obdobju od 19. 4. 2008 do 26. 4. 2008 in od 4. 5. 2008 do 11. 5. 2008 skozi cestninske postaje na območju celotne Slovenije. (2009). Celje: DARS.

Evropska družboslovna raziskava 2012. (2013). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede - Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij.

Faostat Portal page. (2014). Pridobljeno na <http://faostat.fao.org>.

Finančni računi. (različna leta). Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno na: <https://www.bsi.si/publikacije-in-raziskave.asp?Mapald=922>.

Foster, N., Pöschl, J., in Robert Stehrer. (2012). *Manufacturing Productivity: Effects of Service Sector Innovations and Institutions.* Working Papers no. 89, Vienna Institute for International Economic Studies (WIIW).

Global Information Technology Report 2013. (2013). Growth and Jobs in a Hyperconnected World. Geneva: World Economic Forum.

GreenTech made in Germany 3.0. (2012). Berlin: BMU.

Growth and CO2 Emissions: How do Different Countries Fare? (2007). Washington, D.C.: Svetovna banka.

Health at a glance 2011. (2011). Pariz: OECD. Pridobljeno na: <http://www.oecd.org/els/health-systems/49105858.pdf>.

Health at a glance 2013. (2013). Pariz: OECD. Pridobljeno na <http://www.oecd.org/els/health-systems/Health-at-a-Glance-2013.pdf>.

- Health for all database 2013.* (2013). Ženeva: World Health Organization. Pridobljeno na <http://www.google.si/webhp?nord=1#nord=1&q=health+for+all+database>.
- Healthy life years (from 2004 onwards). (2014). Luksemburg: Eurostat. Pridobljeno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/en/hlth_hlye_esms.htm
- Human Development Report 2013. (2013). New York: United Nations Development Programme (UNDP).
- Informacijski portal energetika, Statistika, Subvencije v energetiki.* (2013). Ljubljana: MZIP.
- Intellectual property rights intensive industries: contribution to economic performance and employment in the European Union.* (2013). Munich and Alicante: EPO and OHIM. Pridobljeno na <http://www.epo.org>.
- Interni podatki o neto položaju državnega proračuna RS do proračuna EU v letu 2013.* (2014). Ljubljana: Ministrstvo za finance - Direktorat za proračun.
- Interni podatki o prodanih količinah motornih goriv.* (2013). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Interni podatki o vračilih trošarine.* (2013). Ljubljana: Carinska uprava RS.
- Izdatki in viri financiranja zdravstvenega varstva varstva.* (2013). Ljubljana: SURS. Pridobljeno na http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5561.
- Izdatki za socialno zaščito 2011.* (2013). V Ekonomsko ogledalo julij-avgust 2013, št. 7-8, let. XIX, Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.
- Izhodišča normativnih sprememb na področju urejanja prostora in graditve objektov – predlog za obravnavo – Novo gradivo št. 2.* (2013). Vladno gradivo z dne 13. 11. 2013. Ljubljana: MZIP.
- Jesenska napoved gospodarskih gibanj 2013.* (2013). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Judicial performance and its determinants: a cross-country perspective.* (2013). OECD Economic Policy Papers nr. 5. Paris: OECD.
- Kako lahko raziskave programa ESPON podprejo razvojno načrtovanje Sloveniji?, Program ESPON, 2013.* (2011). Ljubljana: Ministrstvo za infrastrukturo in prostor, http://www.cilj3.mzip.gov.si/uploads/file/859_sl_821_sl_espon.pdf.
- Kazalniki blaginje v Sloveniji. Interno gradivo.* (2014). Ljubljana: UMAR, SURS, ARSO, NIJZ.
- Kmetijsko okoljski kazalci v Sloveniji.* (2014). Projekt Priprava kazalcev s področja kmetijstva in okolja. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor, Agencija RS za okolje. Pridobljeno na <http://kazalci.arso.gov.si>.
- Komljenovič, J.; Ahčan, M.; Vidovič, A.; Turk, G.; Pejovnik, R. S. (2013). *Zaposlenost diplomantov Univerze v Ljubljani*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.
- KPK Vestnik. Različne izdaje.* (2014). Ljubljana: Komisija za preprečevanje korupcije. Pridobljeno na <http://www.kpk-rs.si>.
- Kraigher T., Ferk B. (2013). *Delovna projekcija prebivalstva Slovenije*. Delovni zvezek UMAR št. 3/2013. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Krajnc, N., Piškur, M. (2006). *Tokovi okroglega lesa in lesnih ostankov v Sloveniji*. Ljubljana: Zbornik gozdarstva in lesarstva, št. 80.
- Labour market developmnets in Europe 2013.* (2013). European economy 6/2013. Bruselj: Evropska komisija.
- Lee, K. in Oh, W. (2006). *Analysis of CO2 emissions in APEC countries: a time-series and a cross-sectional decomposition using the log mean Divisia method.* Energy Policy, 34, 2779-87.
- Letno poročilo UIL 2011.* (2013). Ljubljana: Urad RS za intelektualno lastnino. Pridobljeno na: <http://www.uil-sipo.si>.
- Liu, N. in Ang, B.W. (2007). *Factors shaping aggregate energy intensity trend for industry: Energy intensity versus product mix.* Energy Economics, 29, 609-35.
- M. Rojec in A. Jaklič. (2012). *Slovenija kot lokacija za neposredne tuje investicije v očeh tujih investorjev – 2013*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- McAteer, N.; Mozuraltte, N.; McDonald, N. (2012). *Ex-post Evaluation of 2012 European Capitals of Culture, Final report for the European Commission.* Birmingham: Ecorys UK Ltd.
- Measuring the Information Society.* (2013). Geneva: International Telecommunication Union.
- Medved, M. (2003). *Posestne razmere in pridobivanje lesa v zasebnih gozdovih*. Znanstvena razprava. Gozdarski vestnik: Slovenska strokovna revija za gozdarstvo, št. 61. Ljubljana: Zveza gozdarskih društev Slovenije.
- Mesečne informacije. December 2013.* (2014). Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno na <http://www.ess.gov.si/>.
- Mesečni bilten ECB, november 2013.* (2013). Frankfurt: Evropska centralna banka.
- Mesečni bilten. Modernizacija pokojninskega sistema. (2014). Ljubljana: ZPIZ – Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Pridobljeno na <http://www.mdds.gov.si/>.
- Ministrstvo za kmetijstvo in okolje – sporočila za javnost (2014). Pridobljeno na: http://www.mko.gov.si/si/medijsko_sredisce/sporocila_za_javnost/
- Nastav, B. (2009). *Siva ekonomija v Sloveniji. Merjenje, vzroki in posledice*. Doktorska dizertacija. Ljubljana: Ekonomska Fakulteta.
- Neposredne naložbe 2012.* (2013). Ljubljana: Banka Slovenije.
- Obseg škode in sanacija posledic žledoloma v slovenskih gozdovih.* (2014). Izjava za javnost – 19. 2. 2014. Ljubljana: Zavod za gozdove Slovenije Pridobljeno na <http://www.zgs.si/>.

- Ocena stanja korupcije 2013.* (2013). Ljubljana: Komisija za preprečevanje korupcije. Pridobljeno na <http://www.kpk-rs.si>.
- Odločba ES o prizadevanju držav članic za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov.* (2013). Št. 406/209/ES. Uradni list EU, 140/136. Evropski parlament in Svet.
- OECD Frascati Manual. Proposed Standard Practice for Surveys on Research and Experimental Development.* (2002). Paris: OECD.
- OECD Health Data 2013.* (2013). Pariz: OECD. Pridobljeno na <http://www.oecd.org/health/health-systems/oecdhealthdata.htm>.
- OECD Patent Databases.* (2013). Paris: OECD. Pridobljeno na <http://www.oecd.org>
- OECD Patent Statistics Manual.* (2009). Paris: OECD.
- OECD Product Market Regulation Database.* (2013). Paris: OECD. Pridobljeno na <http://www.oecd.org/economy/pmr>.
- OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2013.* (2013). Paris: OECD.
- OECD Towards Green Growth: Monitoring Progress.* (2011). Paris: OECD.
- OHIM Web Page.* (2014). Alicante: OHIM. Pridobljeno na <http://oami.europa.eu>.
- Oil bulletin. European Commission – Energy – Market observatory.* (2014). Pridobljeno na <http://www.ec.europa.eu>.
- Opravljen prometno delo 2002–2012 na državnih cestah v RS.* (2013). Ljubljana: DRSC.
- Outlon, N. (2012). *Long term implications of the ICT revolution: Applying the lessons of growth theory and growth accounting. Economic Modelling*, let. 29, str. 1722 – 1736.
- Pedagoško osebje na visokošolskih zavodih in višjih strokovnih šolah, Slovenija, 2012.* (2013). Prva objava, 6. november 2013. Ljubljana: SURS.
- Petnajsto letno poročilo o dodeljenih državnih pomočeh v Sloveniji za leta 2010, 2011 in 2012.* (2014). Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Philip R. Lane and Gian Maria Milesi – Ferretti. (2011). *External Adjustment and the Global Crisis*. Washington: Mednarodni denarni sklad. IMF Working Paper (WP/11/197).
- PISA 2009 Results: What students know and can do – Student performance in Reading, Mathematics and Science.* (2010). Paris: OECD.
- PISA 2012 Results: What students know and can do – Student performance in Reading, Mathematics and Science.* (2013). Paris: OECD.
- Podatki o številu zaposlenih zdravnikov in medicinskih sester za leto 2012 ter čakalnih dobah v letu 2013.* (2013). Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Podatki o tokovih in stanju na trgu dela. Interni podatki.* (2014). Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje.
- Politbarometer 9/2012.* (2012). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede - Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. Pridobljeno na: http://www.cjm.si/?q=PB_rezultati.
- Politbarometer 11/2013.* (2013). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede - Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. Pridobljeno na: http://www.cjm.si/?q=PB_rezultati.
- Poročilo o črpanju sredstev evropske kohezijske politike 2007–2013.* (2013). Ljubljana: MGRT.
- Poročilo o črpanju sredstev evropske kohezijske politike 2007–2013.* (2014). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.
- Poročilo o emisijah TGP.* (2014). Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- Poročilo o opravljenem delu Ministrstva za zdravje v mandatu 2008–2011. Interno gradivo.* (2012). Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.
- Poročilo o problematiki in dinamiki priprave državnih prostorskih načrtov s predlogi ukrepov za pospešitev postopkov njihove priprave.* (2013). Vladno gradivo št. 35007-1/2012-MOP/101-01011341 z dne 20.12. 2013. Ljubljana: MZIP.
- Poročilo o razvoju 2013.* (2013). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Poročilo o stanju na področju energetike v Sloveniji v letu 2012.* (2013). Ljubljana: AGEN-RS.
- Poročilo zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za leto 2012.* (2013). Ljubljana: Zavod za gozdove.
- Posebna objava: Popravki zajetja v BDP in siva ekonomija, Slovenija 2010.* (2013). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Poslovno poročilo Urada RS za intelektualno lastnino za leto 2013.* (2014). Ljubljana: UMAR. Pridobljeno na <http://www.uil-sipo.si>.
- Poslovno poročilo za leto 2013.* (2014). Delovno gradivo za sejo skupščine ZZS 25. 3. 2014. Ljubljana: Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije.
- Predlog Zakona o visokem šolstvu.* (2013). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.
- Predlogi nove cenovne politike na področju cestninjenja, Obrazložitev k predlogu novega cenika cestnine.* (2013). Celje: DARS.
- Predšolska vzgoja in izobraževanje v vrtcih, Slovenija, šolsko leto 2013/14 – končni podatki.* (2014). Ljubljana: Statistični urad RS.
- Program razvoja gozdov v Sloveniji.* (1996). Uradni list RS, št. 14/1996.
- Prva informacija o poslovanju javnih zdravstvenih zavodov, katerih ustanovitelj je RS, v letu 2013.* (2014). Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.

Prvo poročilo o realizaciji ukrepov Enotnega dokumenta za boljše zakonodajno in poslovno okolje ter dvig konkurenčnosti. (2014). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve.

Public opinion in the European Union. (2013). Standard Eurobarometer 80. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno na: http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm.

Ravnotežni kazalnik konkurenčnosti za Slovenijo. (2013). Prikazi in analize 3/2013. Ljubljana: Banka Slovenije.

Rebernik, M. et al. (2011). *Podjetniška aktivnost, aspiracije in odnos do podjetništva: GEM Slovenija 2010.* Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.

Rebernik, M. et al. (2012). *Usihanje podjetništva v Sloveniji: GEM Slovenija 2011.* Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.

Rebernik, M. et al. (2013). *Nezaznane priložnosti: GEM Slovenija 2012.* Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta.

Report on Public Finances in EMU 2013. (2013). Bruselj: Evropska komisija.

Report on Public Finances in EMU 2013. (2013). Report on public finances in EMU 4/2013. Bruselj: Evropska komisija.

Report on public finances in EMU 2013. (2013.) European Economy 4/2013. Brussels: European Commission. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2013/pdf/ee-2013-4.pdf.

Resolucija o nacionalnem gozdnem programu. (2007). Uradni list RS št. 111/2007.

Resolucija o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2013–2020. (2013). Ljubljana: Uradni list RS, št. 90/2013.

Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2014–2017. (2013). Uradni list RS, št. 99/2013.

Rojec, M. (2013). *A note on the ownership structure and related trends of Slovenian corporate sector.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Mimeo.

Schwan A., Sail E. (2013). *Assessing the economic and budgetary impact retirement ages and pension benefits to increases in longevity.* European Economy. Economic Papers 512. Bruselj: Evropska komisija.

SI – Stat podatkovni portal. (2013 in 2014). Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno na: <http://www.stat.si/>.

Social Climate. (2013). Special Eurobarometer 391. Bruselj: Evropska komisija.

Socioekonomske značilnosti meddržavnih selivcev, podrobni podatki, Slovenija, 2012 – končni podatki. (2013). Ljubljana: SURS. Pridobljeno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5226.

Sodna statistika 1 – 9 2012. (2013). Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje in javno upravo.

Sofinanciranje šolnin odraslim (2013). Ljubljana: Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije. Pridobljeno na: <http://www.sklad-kadri.si/si/razvoj-kadrov/sofinanciranje-solnin-odraslim-zip/>.

State Aid Scoreboard. (2013). Brussels: European Commission. Pridobljeno na http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/studies_reports.html.

Statistične informacije: Izdatki za formalno izobraževanje, Slovenija, 2005–2008 – končni podatki. (2011). Ljubljana: Statistični urad RS.

Statistične informacije: Izdatki za formalno izobraževanje, Slovenija, 2007–2010 – končni podatki. (2012). Ljubljana: Statistični urad RS.

Statistične informacije: Izdatki za formalno izobraževanje, Slovenija, 2011 – končni podatki. (2013). Ljubljana: Statistični urad RS.

Statistične informacije: Izdatki za formalno izobraževanje. (2009). Ljubljana: Statistični urad RS.

Statistični letopis Republike Slovenije (različne številke 2009–2013). (2009–2013). Ljubljana: Statistični urad RS.

Statistični podatki iz bilance stanja in izkaza poslovnega izida gospodarskih družb za leta 1995–2012. (1996–2013). Ljubljana: Agencija RS za javnopravne evidence in storitve.

Statistični zavarovalniški bilten 2013. (2013). Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje Ljubljana.

Stopnja tveganja revščine in materialne prikrajšanosti 2012. (2013). V Ekonomsko ogledalo, september 213, št. 9, let. XIX. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Strategija pametne specializacije 2014–2020. (2013). Ljubljana: MGRT. Pridobljeno na http://www.mgrrt.gov.si/fileadmin/mgrrt.gov.si/pageuploads/svlr/KOHEZIJA/Strategija_pametne_spezializacije/.

SURS. *Poraba v gospodinjstvih, podrobni podatki, Slovenija, 2012 - končni podatki.* (2013). Ljubljana: SURS. Pridobljeno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5979.

The 2013 update of the OECD product market regulation indicators: policy insights for OECD and non-OECD countries. (2013). Paris: OECD, Working Party No. 1 on macroeconomic and structural policy analysis.

The Global Competitiveness Report. (Različni letniki). Geneve: World Economic Forum.

The Shadow Economy in Europe, 2013. (2013). AT Kearney, VISA in Johannes Kepler Institute Linz.

The Unesco 2009 framework for cultural statistics. (2009). Montreal: Unesco. Pridobljeno na http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/FCS09_EN.pdf.

The World Competitiveness Yearbook. (Različni letniki). Lausanne: Institute for Management Development.

Trends and projections in Europe 2013 – Tracking progress towards Europe's climate and energy targets until 2020. (2013). Copenhagen: EEA.

- UNCTAD *World Investment Report. Annex Tables.* (2013). Ženeva: UNCTAD. Pridobljeno na: <http://unctad.org/en/pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx>.
- United Nations Framework Convention on Climate Change – GHG data. (2013). Bonn: United Nations. Pridobljeno na <http://unfccc.int>.
- Uredba o izvajanju ukrepov endogene regionalne politike. (2013). Uradni list RS št. 24/2011 in 16/2013.
- Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, članic univerz, od leta 2004 do leta 2008. (2006). Ljubljana: Uradni list RS, št. 132/2006.
- Uspešnost varovanja kmetijskih zemljišč kot pogoj za samooskrbo. Revizijsko poročilo. (2013). Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije.
- Vrščaj, B. (2013). *Kaj pove preteklost?* Objavljeno v: Podeželska krajina kot razvojni potencial. Zbornik prispevkov posveta Društva krajinskih arhitektov Slovenije. Ljubljana: Društvo krajinskih arhitektov Slovenije.
- World Bank Governance Indicators. (2012). Washington: World Bank. Pridobljeno na <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>.
- Zakon o davku na nepremičnine. (ZDavNep). (2013). Ljubljana: Uradni list RS, št. 101/2013.
- Zakon o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju. (2014). Ljubljana: Uradni list RS št. 13/2014.
- Zakon o izvrševanju proračunov RS za leti 2014 in 2015. (2013). Ljubljana: Uradni list RS št. 101/2013.
- Zakon o kmetijskih zemljiščih. (2011). Ur. I. RS št. 71/2011.
- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. (2012). Ljubljana: Uradni list RS št. 96/2012.
- Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja. (2011). Uradni list RS št. 20/2011.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o višjem strokovnem izobraževanju. (ZVSI-A). Ljubljana: Uradni list RS, št. 100/2013.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o vrtcih. (2008). Ljubljana: Uradni list RS št. 25/2008.
- Zakon o spremembah in dopolnitvi zakona o kmetijskih zemljiščih. (2012). Ur. I. RS št. 58/2012.
- Zakon o šolski prehrani. (2010). Ljubljana: Uradni list RS, št. 43/2010.
- Zakon o štipendiranju. (2013). Ljubljana: Uradni list RS št. 56/2013.
- Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev. (2010). Ljubljana: Uradni list RS št. 62/2010.
- Zakon o vrtcih. (1996). Ljubljana: Uradni list RS, št. 12/1996.
- Zakon za uravnoteženje javnih financ. (2012). Ljubljana: Uradni list RS št. 40/2012.
- Zalc, Julien. (2012). *European Public Opinion: Is this the end of pessimism?* European Issues N0290. Policy Paper. Foundation Robert Shuman.
- Zdravstveni statistični letopis. (različni letniki). Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. Pridobljeno na <http://www.ivz.si/Mp.aspx?ni=202>.
- Zhong Xiang Zhang. (2001). *The Relative Importance of Structural Change and Intensity Change. Why Did the Energy Intensity Fall in China's Industrial Sector in the 1990?* (2000). Joint Meeting of the Energy Modeling Forum and the International Energy Workshop, Stanford University.

III. Priloga

Izračun sintezne ocene razvoja po posameznih prioritetah SRS

Sintezna ocena razvoja Slovenije, narejena na osnovi izbranih kazalnikov, dopolnjuje ekspertni pristop Poročila o razvoju s kvantitativno analizo. Izračun sintezne ocene omogoča mednarodno primerjavo razvitosti države v času na podlagi izbranih kazalnikov brez subjektivnega vrednotenja posameznih kazalnikov. Poglavitni težavi uporabljenega pristopa sta povezani z naborom vključenih kazalnikov. Nabor je po eni strani omejen z razpoložljivostjo podatkov, še bolj pa z dejstvom, da s številčno merljivimi kazalniki ni mogoče v celoti zajeti vseh pomembnih razsežnosti in dejavnikov razvoja. Zato je tako dobljeno sintezno oceno smiselno uporabljati le kot dopolnilo drugim metodam ocenjevanja razvoja.

Namen izračuna sintezne ocene razvoja je kvantificirati razvoj po posameznih prioritetah SRS glede na izbrane kazalnike. Za vsako prioriteto imamo namreč na voljo več kazalnikov z različnimi merami, ki med seboj niso neposredno primerljivi. Praviloma za kazalnike tudi nimamo vnaprej določene optimalne vrednosti, ki bi omogočila vrednotenje razvoja Slovenije glede na odstopanje od optimalne vrednosti kazalnika. Zato razvoj Slovenije ocenjujemo relativno glede na druge države. V praksi se pogosto uporablja ocenjevanje glede na odstopanje od povprečja pri posameznem kazalniku in (uteženo) seštevanje doseženih točk po kazalnikih.

Za izračun sintezne ocene razvoja po posameznih prioritetah in sklopih SRS smo uporabili standardiziran zvezen sistem točkovanja⁴⁷⁹. Vrednost kazalnika standardiziramo s povprečjem⁴⁸⁰ in standardnim odklonom ter množimo z deset. Da bi omejili vpliv skrajnih vrednosti, točke omejimo na 3 standardne odklone (± 30). Nič točk pri posameznem kazalniku pomeni, da je vrednost kazalnika enaka povprečju EU, 10 točk pa en standardni odklon nad evropskim povprečjem. Da bi dosegli enakomerno pokritje vsebin SRS, pri seštevanju točk nekatere kazalnike predhodno združimo s povprečenjem doseženih točk pri posameznem kazalniku. Sintezno oceno razvoja smo s pomočjo izbranih kazalnikov izračunali na dveh ravneh: na ravni posameznega sklopa problematike znotraj prioritete in po posameznih prioritetah razvoja. Sintezna ocena razvoja na področju posamezne prioritete je seštevek točk vseh kazalnikov razvoja te prioritete. Naše ocenjevanje zajema časovno obdobje 2007–2012 in je prikazano primerjalno z drugimi državami članicami Evropske unije⁴⁸¹. Izbor kazalnikov (glej Tabelo 1), ki je hkrati tudi definicija razvoja po posameznih prioritetah in sklopih problematike, smo opravili v skladu z zahtevanim kriterijem modela o popolnosti podatkov za analizirano časovno obdobje in nabor primerjanih držav. Pri nekaterih kazalnikih še ni bilo na voljo podatkov za zadnje leto, zato smo manjkajoče vrednosti nadomestili z vrednostmi iz preteklega leta.

Izračunana sintezna ocena razvoja ima vrsto omejitev, kar je potrebno upoštevati pri njeni razlagi. Prednosti metodologije, ki jo uporabimo za izračun sintezne ocene razvoja, so predvsem v zmanjšanju subjektivnih vrednotenj v metodologiji izračuna. Glavna pomanjkljivost pa je na podatkovni strani, kjer sicer skušamo za vsako prioriteto izbrati kar najbolj primerne kazalnike, vendar smo omejeni z razpoložljivostjo podatkov⁴⁸². Za spremljanje nekaterih področij SRS namreč ni na voljo ustreznih mednarodno primerljivih kazalnikov, na oceno razvoja pa vplivamo že s samim izborom kazalnikov in primerjanih držav. Zato izračunana sintezna ocena ne odraža nujno v celoti razvoja na področju posamezne prioritete oz. sklopa znotraj prioritete. Previdnost pri interpretaciji je potrebna tudi zaradi različnega števila kazalnikov pri posameznih prioritetah, v nekaterih primerih tudi njihove kakovosti in pojasnjevalne vrednosti. Pri razlagi je potrebno upoštevati tudi, da se lahko zaradi narave metode ocena razvoja spreminja tudi zaradi sprememb v ostalih opazovanih državah in ne samo zaradi boljših ali slabših rezultatov v Sloveniji. Ker z izbiro kazalnikov, ki je pogojena tudi z dostopnostjo, določimo definicijo razvoja, ki je lahko za druge države drugačna, je potrebno uvrstitve drugih držav gledati zgolj kot uvrstitev glede na razvoj s stališča Slovenije. Uporaba sintezne ocene razvoja je torej primerna le z upoštevanjem vseh navedenih omejitev, zato jo uporabljamo le kot dopolnilo ekspertnemu pristopu ocenjevanja uresničevanja SRS.

⁴⁷⁹ Zapis z enačbo: (vrednost kazalnika – povprečje EU)/standardni odklon*10. Gre za nekoliko prilagojeno metodologijo, ki jo je razvila Delovna skupina za izdelavo metodologije spremljanja uresničevanja Lizbonske strategije (Lisbon methodology working group – LIME), ki deluje v okviru Odbora za ekonomsko politiko (Economic Policy Committee – EPC).

⁴⁸⁰ Gre za netehtano povprečje vrednosti kazalnikov za izbrane države.

⁴⁸¹ Za vrsto kazalnikov ni na voljo podatkov za leto 2012 za vse obravnavane države EU. Zaradi nepopolnih podatkov smo iz analize izključili Bolgarijo, Ciper, Malto in Romunijo, zaradi specifičnosti pa še Luksemburg.

⁴⁸² Z namenom zajeti čim širšo dimenzijo razvoja, smo uporabili tudi nekatere kazalnike, ki sicer ne kažejo nujno na razvoj prioritete, vendar se temu od dosegljivih podatkov najbolj približajo.

Tabela 19: Sintezna ocena razvoja po posameznih prioritetah in sklopih znotraj prioritet ter število točk po posameznih kazalnikih, Slovenija, 2007–2012 (10 točk pri posameznem kazalniku pomeni en standardni odklon od povprečja EU)

Indikator	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1. prioriteta	-10	-20	-38	-49	-30	-45
BDP pps	-3	-3	-4	-5	-5	-6
BDP na prebivalca po kupni moči	-3	-3	-4	-5	-5	-6
Makroekonomska stabilnost	21	23	17	17	10	9
Realna rast BDP	8	11	-4	-2	-4	-9
Inflacija	-2	-1	2	-2	13	1
Ravnovesje sektorja država, v % BDP	2	1	2	2	-6	1
Dolg sektorja država, v % BDP	8	10	9	9	7	6
Plačilnobilančno ravnovesje, v % BDP	0	-2	-1	0	2	7
Bruto zunanji dolg, v % BDP	5	5	5	5	5	5
Ciklično prilagojeni saldo sektorja država, v % BDP	-1	-3	1	1	-8	0
Donosnost državnih obveznic (Eurostat)	1	2	3	4	1	-2
Finančni sektor	-11	-12	-13	-15	-14	-18
Bilančna vsota bank, v % BDP	-7	-7	-7	-7	-8	-8
Razmerje med krediti in depoziti	1	0	1	0	1	0
Zavarovalne premije, v % BDP	-3	-2	-2	-2	-1	-3
Tržna kapitalizacija, v % BDP**	-2	-3	-5	-6	-6	-7
Konkurenčnost in podjetniški razvoj	-17	-28	-38	-46	-21	-30
Produktivnost dela	-5	-5	-7	-7	-7	-7
Tržni delež	8	-4	-1	-7	-2	-8
Stroški dela na enoto proizvoda	8	1	-9	-14	3	-3
Delež visokotehnoloških proizvodov v blagovnem izvozu	-5	-4	-3	-4	-3	-2
Delež izvoza in uvoza v BDP	9	8	6	6	6	6
Izhodne neposredne tuje investicije, v % BDP (a)	-6	-6	-6	-6	-6	-7
Vhodne neposredne tuje investicije, v % BDP (b)	-7	-6	-7	-7	-6	-6
Delež na znanju temelječih nefinančnih tržnih storitev v BDP	2	3	1	5	5	5
Delež ostalih storitev v izvozu blaga in storitev	-7	-6	-7	-7	-7	-6
Tržni deleži v mrežnih dejavnostih - mobilna telefonija (a)	-30	-30	-23	-21	-19	-16
Tržni deleži v mrežnih dejavnostih - električna energija (b)	-10	1	0	-2	-1	-1*
2. prioriteta	-44	-36	-27	-18	-12	-9
Izobraževanje in usposabljanje	-17	-18	-9	-8	-11	-11
Delež prebivalstva s terciarno izobrazbo	-5	-5	-4	-3	-4	-4
Javni izdatki za izobraževanje, v % BDP	0	-1	0	0	0*	0*
Izdatki za izobraž. ustanove na udeleženca, glede na BDP pc	-12	-11	-3	-3	-3*	-3*
Vključenost prebivalstva v izobraževanje, 25-64 let	0	-1	-2	-2	-4	-4*
Raziskave in razvoj, inovacije in IKT	-27	-18	-18	-10	-1	2
Bruto domači izdatki za R&D, v % BDP	-2	0	1	3	6	8
Število raziskovalcev v FTE, na 1.000 prebivalcev	0	0	1	1	4	4
Diplomanti na področju znanosti in tehnologije, na 1.000 prebivalcev	-9	-8	-8	-1	4	4*
Število patentnih prijav na EPO, na mio prebivalcev	-4	-3	-4	-3	-4	-5
Raba interneta, delež uporabnikov 16-74 let	-6	-4	-2	-6	-6	-4
Število prijavljenih znamk Skupnosti pri OHIM, na 1.000 prebivalcev	-6	-1	-5	-3	-8	-5
Število registriranih modelov Skupnosti pri OHIM, na 1.000 prebivalcev	-6	-5	-6	-4	-2	-5
3. prioriteta	-15	-11	-15	-33	-25	-29
Kakovost javnih financ	-2	-1	-9	-16	-5	-12
Javnofinančni odhodki po ekonomski klasifikaciji-izdatki sektorja država, v % BDP (a)	1	1	1	1	-4	-1
Javnofinančni odhodki po ekonomski klasifikaciji-kapitalski transferji in investicije, v % BDP (b)	6	6	6	-1	8	-5
Ekonomska struktura davkov in prispevkov-skupna obremenitev z davki in prispevki, v % BDP (a)	1	1	0	-1	0	0

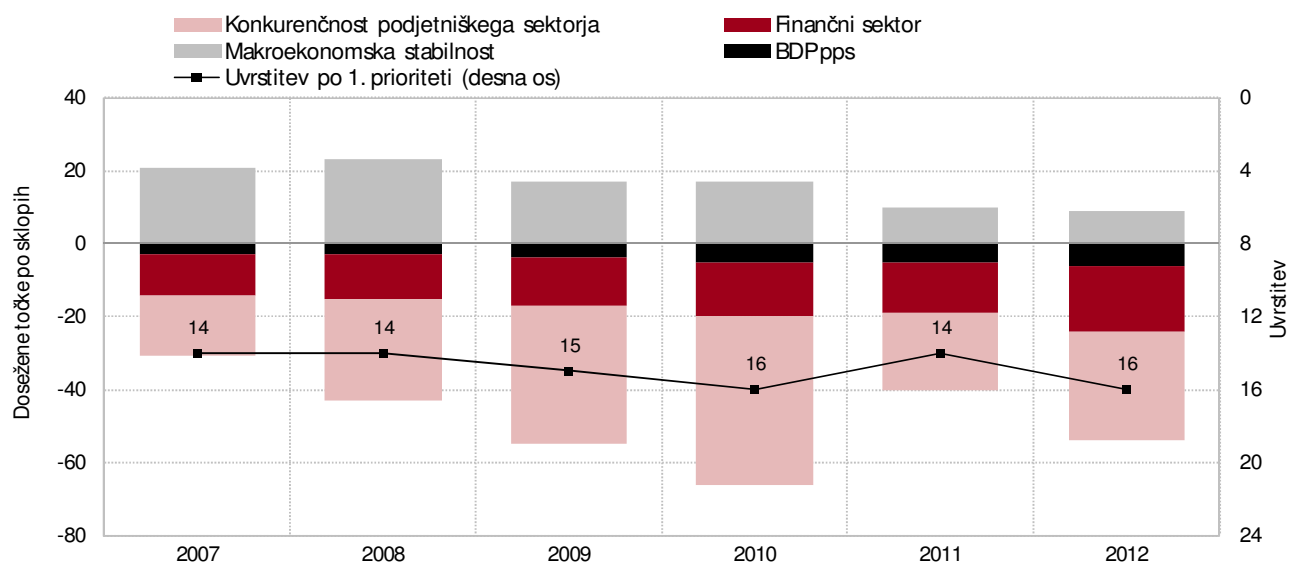
Ekonomska struktura davkov in prispevkov-davčna obremenitev dela, v % BDP (b)	-2	-1	-1	-3	-2	-2*
Subvencije sektorja država, v % BDP	-6	-5	-9	-11	0	0*
Državne pomoči-skupaj, v % BDP	2	1	-6	-5	-11	-15
Institucionalna konkurenčnost	-7	-5	-3	-13	-16	-13
Institucionalna konkurenčnost (IMD)	-7	-5	-3	-13	-16	-13
Učinkovitost pravosodja	-6	-5	-3	-4	-4	-4
Pravna država (Svetovna banka)	-6	-5	-3	-4	-4	-4
4. prioriteta	13	8	19	4	-6	-6
Trg dela	11	12	19	16	8	6
Stopnja delovne aktivnosti	2	2	4	4	0	0
Stopnja brezposelnosti	8	10	10	8	5	4
Stopnja dolgotrajne brezposelnosti	3	3	7	5	4	4
Razširjenost delnih zaposlitev (a)	-6	-6	-6	-5	-7	-8
Razširjenost začasnih zaposlitev (b)	7	6	7	8	7	7
Delež samozaposlenih (c)	-7	-8	-6	-5	-2	-5
Modernizacija sistemov socialne zaščite	-6	-8	-7	-16	-14	-16
Izdatki za socialno zaščito, v % BDP	-2	-4	-4	-3	-2	-2*
Stopnja tveganja revščine starejših od 65 let	0	-1	-1	-10	-11	-12
Javni in zasebni izdatki za zdravstvo, v % BDP	-4	-3	-2	-3	-1	-2
Materialni življenjski pogoji	8	4	7	4	0	4
Stopnja materialne prikrajšanosti	3	0	1	2	2	3
Število zdravnikov in medicinskih sester, na 1.000 prebivalcev	-11	-11	-11	-12	-12	-12*
Zadovoljstvo z življenjem	7	6	6	5	4	5
Prebivalstvo v gospodinjstvih brez delovno aktivnih članov	9	9	11	9	6	8
5. prioriteta	-5	9	12	6	5	7
Okoljevarstvena merila	-14	-18	-9	-10	-14	-11
Implicitna davčna stopnja na energijo	0	0	5	4	2	4
Emisijsko intenzivne industrije, delež v predelovalnih dejavnostih	-8	-7	-7	-6	-6	-6*
Energetska intenzivnost	-1	-2	-2	-2	-4	-4
Obnovljivi viri energije, delež v končni porabi energije	2	1	2	2	2	2
Delež cestnega v blagovnem prometu	-3	-4	-4	-4	-4	-4*
Intenzivnost kmetovanja-poraba gnojil NPK na ha zemljišč v uporabi (a)	-3	-8	-2	-2	-3	-3*
Intenzivnost kmetovanja-delež ekološko obdelanih površin v kontroli (b)	1	0	-1	-2	-1	-1
Intenzivnost kmetovanja-povprečni pridelek pšenice (c)	4	5	5	1	-1	-2
Delež neodloženih komunalnih odpadkov	-5	-5	-4	-3	-2	-1
Trajno obnavljanje prebivalstva	4	17	12	5	9	8
Koeficient starostne odvisnosti starega prebivalstva	4	3	3	4	5	5
Pričakovano trajanje življenja (M) (a)	0	1	1	2	2	2
Pričakovano trajanje življenja (Ž) (b)	3	4	4	4	4	4
Celotna stopnja rodnosti	-8	-4	-3	-2	-1	0
Selitveni koeficient	6	15	9	0	2	0
Kultura	5	10	9	11	10	10
Potrošnja gospodinjstev za kulturo, v % BDP (a)	7	6	2	2	1	0
Izdatki države za kulturo, v % BDP (b)	3	14	16	19	19	19*

Vir: Izračuni Umar.

Opomba: Vrednosti označene z zvezdico so izračuni na podlagi Umarjevih ocen kazalnikov na podlagi podatkov iz preteklih let. S črkami so označeni kazalniki, ki se pri izračunu združujejo v nov kazalnik.

** Pri kazalniku »tržna kapitalizacija« je zaradi podatkovne omejenosti v izračunih vključeno manjše število držav. Zaradi pomembnosti kazalnika za sklop »finančni trgi« smo kazalnik vključili v izračune, čeprav kazalnik ne dosegata postavljenih standardov za popolnost podatkov.

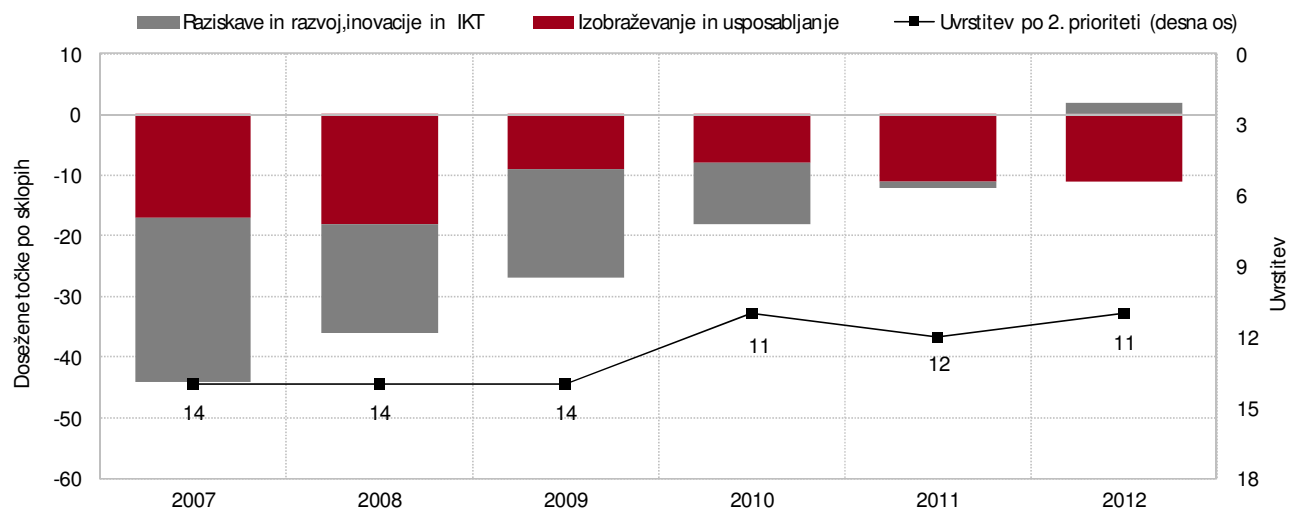
Slika 1: Sintezna ocena razvoja 1. prioritete (Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast) in sklopov znotraj nje ter uvrstitev Slovenije glede razvoja na področju 1. prioritete med 22 državami EU, 2007–2012

Vir: Izračuni Umar.

Opombe: V stolpcih so prikazane dosežene točke (ocena razvoja) po posameznih sklopih, kjer pozitivna vrednost predstavlja nadpovprečni razvoj glede na države EU, vključene v analizo. Nič točk pri posameznem sklopu bi torej pomenilo, da je Slovenija po razvoju v tem sklopu enaka povprečju v analizo vključenih držav, negativna vrednost pa, da Slovenija v določenem letu zaostaja za povprečjem EU.

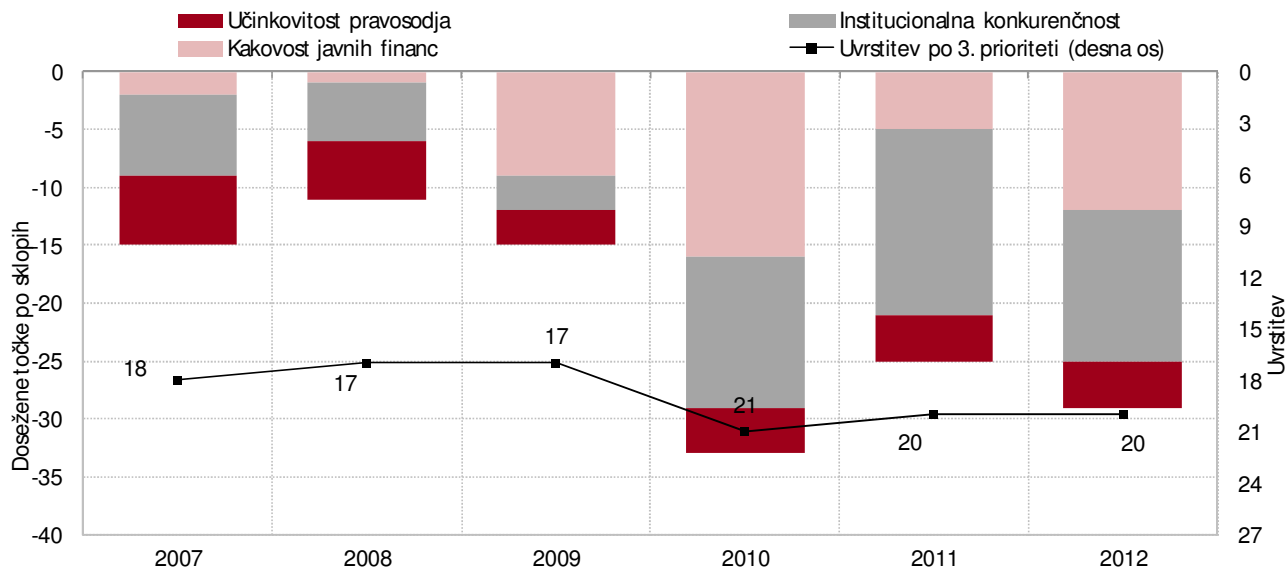
Slika 2: Sintezna ocena razvoja 2. prioritete (Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta) in sklopov znotraj nje ter uvrstitev Slovenije glede razvoja na področju 2. prioritete med 22 državami EU, 2007–2012

Vir: Izračuni Umar.

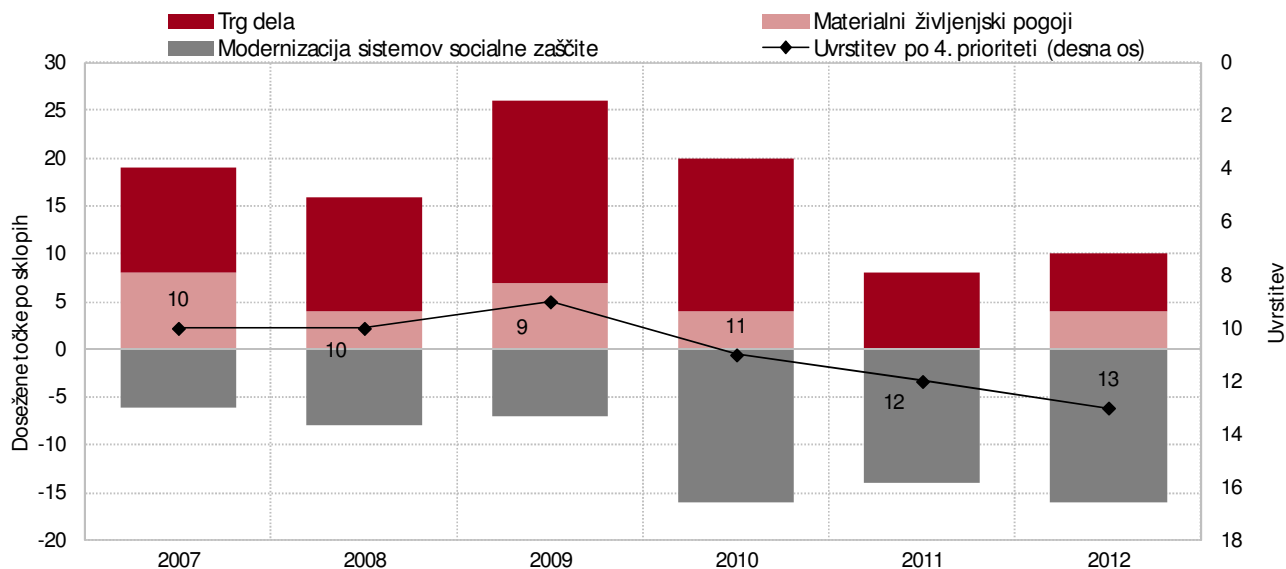
Opombe: Glej Sliko 1.

Slika 3: Sintezna ocena razvoja 3. prioritete (Učinkovita in cenejša država) in sklopov znotraj nje ter uvrstitev Slovenije glede razvoja na področju 3. prioritete med 22 državami EU, 2007–2012

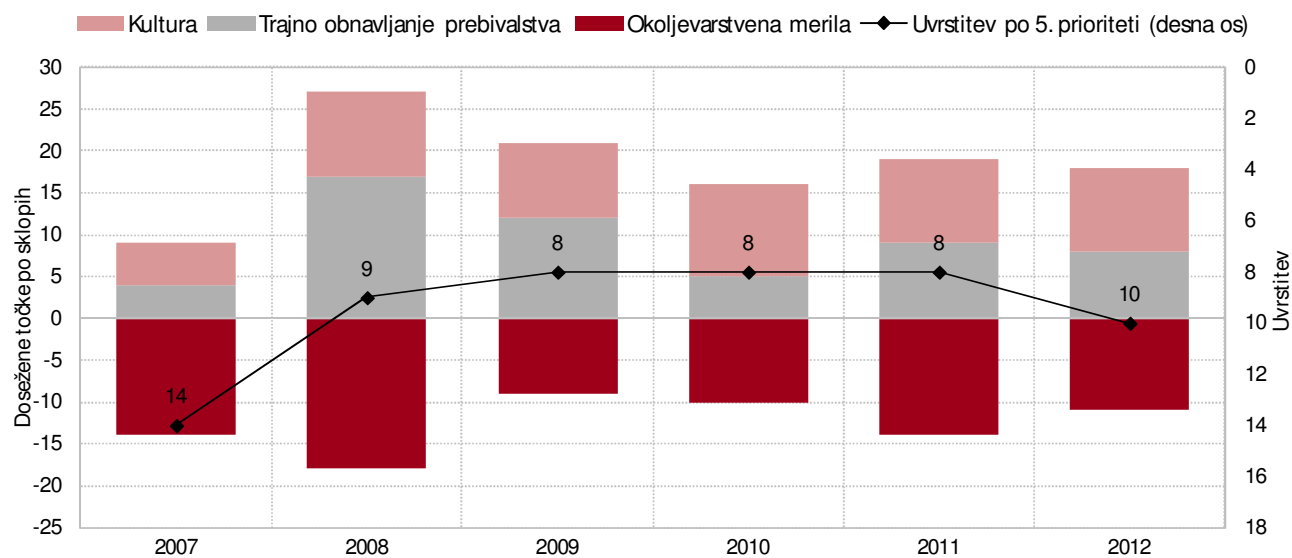
Vir: Izračuni Umar.
Opombe: Glej Sliko 1.

Slika 4: Sintezna ocena razvoja 4. prioritete (Moderna socialna država in večja zaposlenost) in sklopov znotraj nje ter uvrstitev Slovenije glede razvoja na področju 4. prioritete med 22 državami EU, 2007–2012

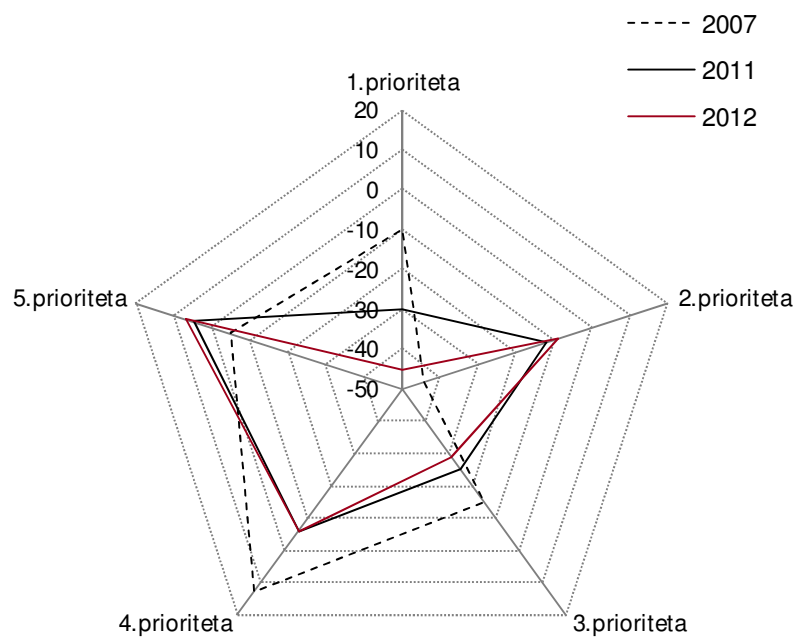
Vir: Izračuni Umar.
Opombe: Glej Sliko 1.

Slika 5: Sintezna ocena razvoja 5. prioritete (Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja) in sklopov znotraj nje ter uvrstitev Slovenije glede razvoja na področju 5. prioritete med 22 državami EU, 2007–2012

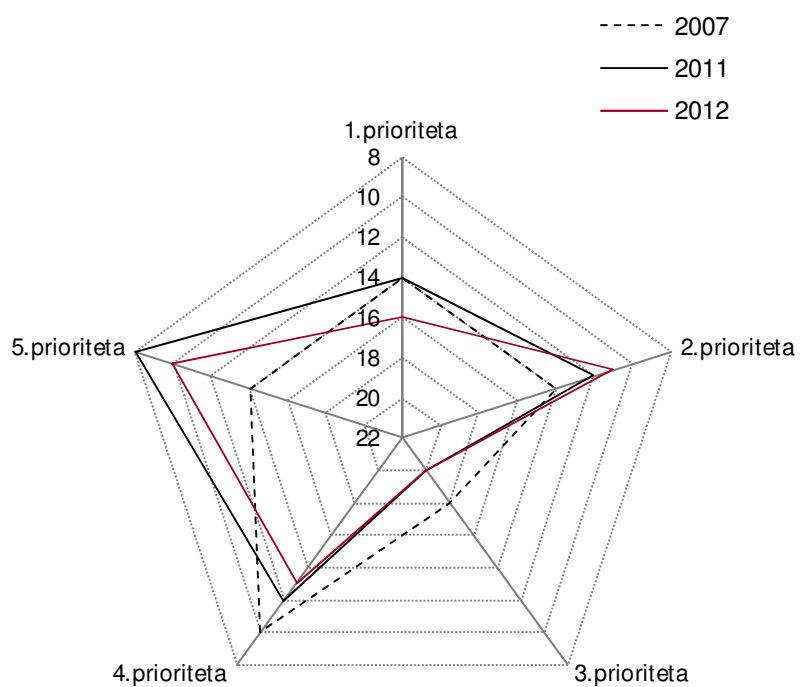
Vir: Izračuni Umar.
Opombe: Glej Sliko 1.

Slika 6: Sintezna ocena razvoja po prioritetah Strategije razvoja Slovenije, 2007, 2011, 2012

Vir: Izračuni Umar.

Slika 7: Uvrstitev Slovenije med 22 državami EU glede razvoja na področju petih prioritet Strategije razvoja Slovenije, 2007, 2011, 2012

Vir: Izračuni Umar.